

БИБЛИОТЕКА ОНОМАТОЛОШКИХ ПРИЛОГА

Књига 2

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

CLASSE DE LANGUE ET DE LITTERATURE

COMMISSION POUR L'ONOMASTIQUE
BIBLIOTHEQUE DES CONTRIBUTIONS ONOMATOLOGIQUES

№ 2

ALEKSANDAR LOMA

LA TOPONYMIE DE LA CHARTE
DE FONDATION DE BANJSKA

Vers la conception d'un dictionnaire des noms de lieux
de la Serbie médiévale et une meilleure connaissance
des structures onomastiques du slave commun

Admis à la VIIIème séance de la Classe de langue et de littérature, le 18 septembre 2012,
sur la base du rapport d' Aleksandar Loma, membre correspondant de l'Académie serbe
des sciences et des arts

Sous la direction de
ALEKSANDAR LOMA

B E L G R A D E
2 0 1 3

ISSN 0351-9171

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

ОДБОР ЗА ОНОМАСТИКУ
БИБЛИОТЕКА ОНОМАТОЛОШКИХ ПРИЛОГА

Књига 2

АЛЕКСАНДАР ЛОМА

ТОПОНИМИЈА
БАЊСКЕ ХРИСОВУЉЕ

Ка осмишљењу старосрпског топономастичког речника
и бољем познавању општесловенских
именословних образаца

Примљено на VIII скупу Одељења језика и књижевности,
од 18. септембра 2012. године, на основу аутореферата Александра Ломе,
дописног члана САНУ

Главни уредник
АЛЕКСАНДАР ЛОМА

Б Е О Г Р А Д
2 0 1 3

БИБЛИОТЕКА ОНОМАТОЛОШКИХ ПРИЛОГА

Уређивачки одбор: Александар Лома, академик САНУ (главни уредник), проф. др Мато Пижурица, др Јованка Радић, научни саветник у Институту за српски језик САНУ (секретар Уређивачког одбора), Слободан Реметић, академик АНУРС и проф. др Љиљана Црепајац

Издаје:

Српска академија наука и уметности

Лектор: Јованка Радић

Технички уредник: Јованка Радић

Коректор: Јованка Радић

Тираж: 400 примерака

Компјутерска обрада: Давор Палчић

Штампа: Службени гласник

Штампање завршено 2014

© Српска академија наука и уметности, 2013

Свейлани

САДРЖАЈ

Уводна реч	9
I. Предмет и циљеви истраживања	11
Општесловенски именословни обрасци	11
Старосрпски топономастички речник	13
Бањска хрисовуља као извор топономастичке грађе	15
II. Речник топонима забележених у Бањској хрисовуљи	19
О поступку ексцерпције	19
Структура одреднице	20
Правила транскрипције	20
Азбучни редослед	21
Речник А–Ш	22
III. Творбени типови топонима заступљени у Бањској хрисовуљи	239
Топографски термини у Бањској хрисовуљи	239
Творба топонима у Бањској хрисовуљи	243
IV. Развој и промене топонима од бележења у Бањској хрисовуљи до данас	267
Имена очувана у неизмењеном лику	267
Закономерни гласовни развоји	268
Спорадични (несистемски) гласовни развоји и колебања	272
Морфолошке измене	273
Универбизација	276
Надоградње и разградње	277
Преоблике и преосмишљења	278
V. Вантопономастички доприноси	283
Допринос познавању прасловенске лексике	283
Допринос познавању старосрпске лексике	285
Допринос познавању старосрпске и прасловенске антропонимије	290
Допринос историјској фонологији српског језика	290
VI. Значај Бањске хрисовуље за културну и етничку историју	295
Скраћенице	301

Извори и литература	302
Indices	311
Индекс имена	311
Индекс речи	347
Summary	382

УВОДНА РЕЧ

Ова књига проистекла је из мог рада на дугорочном пројекту „Етимолошка истраживања српског језика и израда Етимолошког речника српског језика“ чији је носилац Институт за српски језик Српске академије наука и уметности а финансира га Министарство науке Републике Србије. Један од задатака које сам себи поставио у склопу тога пројекта било је прикупљање старосрпске лексикографске грађе која није обухваћена двама историјским речницима, Даничићевим (РКС) и загребачким (РЈА). Међу изворима за допуне те врсте прво место заузима Бањска хрисовуља краља Милутина. Одатле сам 2008. године извршио ексцерпирање апелативне лексике, што ми је омогућило да се боље упознам са тим спомеником. Уследила је, две године касније, љубазна понуда проф. др Ђорђа Трифуновића да фототипском издању Светостефанске (Бањске) хрисовуље¹ које је припремао дам свој прилог у виду једне од пропратних студија. Одлучио сам се за топономастичка сведочанства те повеље, са намером да их исцрпно обухватим и што темељније обрадим. Испоставило се да тај посао изискује знатно више времена и простора него што сам имао на располагању у склопу датог издавачког подухвата. Моје учешће у њему морало се свести на прву верзију једног поглавља онога што је постепено прерасло у монографију која је сада пред читаоцем. Захваљујем Одељењу језика и књижевности САНУ на поверењу са којим ју је уврстило међу своја издања. Посебну захвалност дугујем др Јасни Влајић-Поповић, која је пријатељски и несебично прочитала рукопис књиге у њеној завршној фази и дала ми низ корисних примедби и сугестија, и др Јованки Радић, чије се читање није svelo на лекторско-коректорске интервенције, већ је уродило садржинским допунама и исправкама. Колега Силво Торкар из Љубљане љубазно ми је указао на низ словеначких паралела, од којих сам само неке могао унети у већ преломљен текст уз назнаку (S.T.). Исписало се још једно поглавље у дугогодишњој сарадњи са Давором Палчићем, који је и у ову књигу уложио пуно стручности и стрпљења. За преостале грешке и недоследности искључиву одговорност сноси сâм аутор.

Рад на овој књизи није текао лако ни глатко. У једном тренутку, прекинула га озбиљна животна ситуација, и нисам могао бити сигуран да ћу га икад привести крају. Тешкоће сам пребродио и, ево, књигу довршавам у великој мери захваљујући подршци своје породице, пријатеља и колега, а пре свих своје животне сапутнице Светлане, којој је са љубављу посвећујем.

---

¹ Од два имена којима се тај споменик означава, овде се служим оним изведеним из топонома као дистинктивнијим од назива по посвети манастира.

I

ПРЕДМЕТ И ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

У наслову и поднаслову ове књиге њен предмет је назначен идући од непосредног полазишта, *џојонимије Бањске хрисовуље*, ка ширим проблематским круговима; први је *осмишљење сџаросрџског џојономастџичког речника*, а други, најшири, допринос *бољем џознавању оџшџесловенских именовсловних образаца*. У овом уводу појаснићемо их обратним редоследом.

Општесловенски именовсловни образци

Придев именовсловни овде је употребљен као домаћи синоним за *ономастџички*, тј. односи се на *ономастџику* — науку која се бави именима. Под именом подразумевамо језичку ознаку која се — за разлику од назива или апелатива који означава збир истоврсних објеката — примењује на конкретан објекат, независно од тога шта она значи и да ли уопште има значења у датом језику;² такву примену називамо именовањем. Именовање је колективни чин уже или шире људске заједнице, која може бити идентична са скупом носилаца једног језика или чинити посебан географски, дијалекатски или социјални сегмент његове распрострањености. Главни предмети именовања, а самим тим и огранци ономастике, јесу особе, појединци и уже или шире скупине људи (*анџројонимија*)³ и делови просторног окружења, одређени пре свега природним чиниоцима: рељефом, хидрографијом и вегетацијом, а

---

² Већ стога се чини непримерено (иначе језички рогобатна) примена псеудогрецизма *оним* уместо — довољно јасне и дистинктивне — речи *име*. Апстрахован други члан новокованица *оним* у једнима значи име, тј. индивидуализовану ознаку (*џојоним*, нпр. *Београд*, *анџројоним*, нпр. *Драган*), у другима назив, ознаку врсте (*зооним*, нпр. *вук*, *фијоним*, нпр. *липа*). Постоји у сваком српском месту, па и унутар исте породице, више Драгана, али иза тога не стоји појам врсте као *вук*, лат. *Lupus* или *липа*, лат. *Tilia*. Уосталом, у грчком језику, одакле је узет, елемент *-оним* < *-онџос* не долази никад самостално, већ само као лик који реч *онота* 'име' поприма у другом делу сложеница, које, за разлику од неологизама типа *топонџм* (*ос*), нису никад детерминативне, него искључиво атрибутивне (тип с.-х. *безимен*).

³ Проучавање имена народа каткад се издваја под називом *еџнонимија*, а у ширем смислу антропониимија обухвата и имена митолошких бића, богова (*џеониимија*), демона и сл. Овамо спада и именовање појединих животиња, обично домаћих, ређе дивљих и митских, као *вук* *Фенри* (стисл. *Fenrir*) у старонордијским Едама, каткад биљака, нпр. *храст* *Девајтис* (лит. *dievaitis* 'божић, мали бог; паганин') из приповести Марије Рођевичувне. Међутим, *зоониимија* и *фијониимија*, језичке дисциплине које се баве изучавањем врсних назива за животиње односно биљке, не спадају у ономастику.

онда и људском историјом (*топонимија*).⁴ То што овде обрађујемо топономастичку грађу, а говоримо о доприносу ономастици уопште, произлази из чињенице да топономастички одрази знатно допуњавају фонд непосредно посведочених антропонима, дајући нам посредна сведочанства о најстаријим слојевима антропонимије, уп. овде погл. V, стр. 290.⁵ Топонимија доприноси и бољем познавању других језичких сегмената, пре свега апелативне лексике, али и историјске фонетике, морфологије и др.; овде су вредновани и налази те врсте, премда нису посебно назначени у наслову и поднаслову.

Именословним обрасцима називамо оне топонимске и антропонимске структуре које се виšekратно реализују на једној језичкој територији у истом или варирајућем лику; варијантност може бити фонетска, морфолошка и лексичка. Однос међу појединим реализацијама иде од потпуне подударности (нпр. *Галич* = рус. *Галич*), преко закономерног гласовног разилажења које омогућује реконструкцију заједничког предлошка (*Крабијно* = рус. *Коробейно* < прасл. *Корвѣжно) и морфолошко-творбених варијација, у роду и придевском виду, нпр. *Рогозна* f. indef. : рус. *Рогозное* n. def., у суфиксу, нпр. *Студеница* : рус. *Студенка* (при изофункционалности суфикаса *-*ica* и *-*ька*), до различитих лексичких попуна обрасца, нпр. *Страшна сѣвна* : чеш. *Strašná skála*. Обрасци се изводе из међусобно упоредивих ликова, који једни другима представљају ближе или даље паралеле. До паралела и у њима одражених образаца долази се поређењем у дијахроној перспективи, што значи да се примењује компаративно-историјски метод.

Придев општесловенски оцртава поље остварених поредбених увида, тј. узимали смо у обзир, у границама својих могућности, топонимију свих словенских земаља — које су то данас и које су то некад биле — у разним хронолошким пресецима.⁶ Компаративно истраживање на општесловенском плану обично је усмерено на реконструкцију прасловенског стања, у нашем случају — на обрасце именовања којима су се служили стари Словени док су сви још говорили једним језиком у својој старој постојбини. Довољно поузда-

⁴ То је шире значење речи, у којем је овде употребљавамо. У ужем смислу предмет топонимије су *топоними* као имена насељених места (села, градова) на истој равни термилошке хијерархије са *хидронимима* (именима вода), *оронимима* (именима земљишних узвишења); на вишој равни били би *хороними*, имена области и земаља, на нижој — *микротопоними*, називи појединих „честица“ (нем. *Flurnamen*) у атарима појединих насеља итд. Како у човеково географско окружење спадају и њему позната (видљива) небеска тела, издвојива је и *астронимија* као посебан предмет проучавања, премда се он на дијахроном плану тесно везује са теонимијом и уопште митолошком ономастиком (в. претх. нап.), а на синхроном се у методолошком погледу (тј. у мери у којој су планете, њихови сателити, кратери на Месецу итд. крштивани од стране нововековних научника) може сврстати заједно са *ходонимијом*, која се бави називима улица, тргова и сл.

⁵ У топонимији се одражавају првенствено лична, родовска и народносна имена, али и она култно-митолошког карактера, нпр. овде бројна имена хришћанских светаца (хагионими), па и понеки могућ пагански реликт (уп. у Речнику *Чрноглавља глава*).

⁶ Поред расположиве литературе, коју наводимо, словенске паралеле топонимима и у њима одраженим антропонимима из БХ налазили смо и претрагом на Интернету. За тако добивене податке само по изузетку рефериремо на извор. Читаоцу препуштамо да са поверењем прихватити наш суд о њиховој аутентичности, или да их сам подвргне провери.

на и подробна језичка реконструкција могућа је на познопрасловенској хронолошкој равни, која се смешта у време непосредно пре сеобе народа, око средине првог миленија хришћанске ере. Како распад словенског језичког јединства није био нагао, појам општесловенског може се протегнути на неколико наредних столећа. Приближну горњу границу представља друга полови-на деветог века, када је настала писменост на тзв. староцрквенословенском језику, заснованом на говору Словена настањених у околини Солуна — који је у једним цртама још чувао прасловенско стање, али се у другима од њега већ био удаљио — да би недуго потом Мађари својим упадом у Панонију прекинули словенски језички континуум који се дотад протезао од Балтика на северу до Јадрана и Егеја на југу и коначно раздвојили јужне од северних словенских дијалеката.⁷ Прва столећа словенске писмености нису донела са собом обилније бележење топономастичке грађе, те из тог времена углавном располажемо спорадичним записима словенских топонима у инојезичној (латинској, грчкој, арапској) предаји; тек по истеку периода староцрквенословенског језика и настанку његових тзв. националних редакција, од XII века, имамо издашније изворе (повеље, летописе и сл.). То значи да наша реконструкција општесловенских именословних образаца ставља себи у задатак да премости временски јаз од добрих пола миленија, што намеће потребу да њено полазиште поставимо у доба што ближе познопрасловенској епохи, тј. да полазимо од најранијих, средњовековних записа, и то превасходно домаћих, словенских, с обзиром на то да је информација коју пружају стране потврде по правилу недовољна и непоуздана, особито што се тиче творбених ликова који су пресудни за реконструкцију прајезичких образаца. Стога за познавање прасловенске ономастике прворазредан значај имају средњовековни словенски извори, сразмерно својој старини и издашности у предаји топономастичке грађе. Овим другим се издавају земљишна акта — даровне повеље црквеним и световним властелинствима — особито она међу њима која кроз прецизна омеђења поседа пружају исечке топонимских микросистема. Понајвише њих сачувано је са староруског и старосрпског простора. Тиме долазимо до другог задатка назначеног у поднаслову ове књиге, чијем би извршењу у догледно време она требало да да свој допринос.

Старосрпски топономастички речник

Под старосрпским топономастичким речником замишљамо жељену базу речнички уобличених података о свим топонимима (у ширем смислу речи, тј. именима насеља, вода, облика рељефа, делова земљишта итд.) посведоченим у старосрпским и српскословенским споменицима. Горња хронолошка граница тешко се да прецизно повући, али би приближно коинцидирала са за-меном српскословенске писмености рускословенском, што нас води на пре-

⁷ У неким језицима се „општесловенски“ употребљава у значењу „прасловенски“ (фр. *le slave commun*, често и енгл. *Common Slavic*, премда се користи и *Proto-Slavic*); ми се држимо дистинкције успостављене у другим језицима, словенским, нпр. рус. *праславянскій* : *общеславянскій*, и несловенским, нем. *urslavisch* : *gemeinslavisch*.

лаз из седамнаестог у осамнаести век. То би значило да, између осталог, записе топонима у манастирским поменицима настале углавном у XVI–XVII веку ваља присајединити грађи коју пружају средњовековне повеље и други извори предтурског доба. Захват не би требало ограничавати ничим другим осим језичког одређења корпуса, тј. црпили би се сви топоними из оригиналних текстова писаних старосрпским или српскословенским језиком, укључујући и оне изван територије средњовековних српских земаља (егзониме као *Цариград*, *Солун*, *Млеци*, *Будим*, *Беч*), што би отприлике одговарало критеријумима према којима су састављани Рјечник из књижевних старина српских Ђура Даничића (РКС), збирка *Стари српски записи и напјиси* Љубомира Стојановића (ЗН) и дипломатари од Миклошићевих *Monumenta Serbica* (MS) до најновијег *Зборника средњовековних ћириличних повеља и писана Србије, Босне и Дубровника* (ЗСПП). Не би се узимали у обзир топономастички подаци о страним земљама садржани у делима преводне књижевности, каква су житија светитеља, јер су та имена већином имала књишки карактер и нису била продрла у живу језичку употребу. Сваки поједини топоним био би носилац засебне одреднице, у складу са горе поменутих начелом јединствености имена као језичке ознаке, што би, будући да се многа назвања срећу на више места (нпр. **Гвадџџ**, **Быстџица**), уродило знатним бројем хомонимних одредница, између којих би се разлика повлачила редним бројевима према времену првог помена. Насловни лик био би ишчитан у номинативу и транскрибован, у складу са претпоставком како је звучао у доба кад је записан, на савремену ћирилицу, проширену знацима за гласове који су у потоњем развоју језика изгубили своју самобитност (*b, y, v, p*). Тамо где је име посведочено само у косим падежима из којих се номинатив не да једнозначно реконструисати, била би изабрана једна реконструкција, уз указивање на могуће алтернативе. Дате би биле све старосрпске потврде имена у свом ужем контексту, са одређењима рода, броја и падежа. Где год треба био би придодат филолошки, правописно-граматички коментар. Следила би идентификација и убикација уз навођење, хронолошким редом, расположивих помена истог имена у другим изворима (грчким, латинским, турским, немачким, новосрпским).⁸ Етимолошки суд био би дат уз обавезно упућивање на творбени тип, тамо где се он да установити (укључујући категорију структурално непрозирних, „тамних“ имена), и уз поткрепу паралелама навођеним по степену блискости и географској поступности (српско-хрватске, друге јужнословенске, севернословенске, за имена несловенског порекла — балканске, романске итд.). На крају одреднице била би дата додатна појашњења, на пример — о потоњем развоју средњовековног топонима.

При таквој концепцији, средишњу улогу у интерпретацији појединог имена имало би опредељење творбеног типа, које је пак могуће само на основу неке постојеће творбене типологије. За старосрпски топономастички речник

⁸ Код слабије посведочених имена исцрпно, иначе — селективно, уз настојање да се што потпуније документује евентуална варијантност фонетског лика и/ли граматичке категорије. За имена која и данас живе, ваљало би давати записе аутентичних ликова у локалном говору, укључујући падешку промену и акценат.

таква типологија може се извести из збира у њему садржаних података; ваља га, дакле, састављати без предодређених типолошких одређења и етимолошких судова, па тек када сва грађа буде сабрана и на одговарајући начин презентирана, из ње извести моделе интерпретације, или применити на њу интерпретационе обрасце узете са друге стране (што, с обзиром на прворазредну важност старосрпске грађе за општесловенску типологију топономастичке творбе, не би било методолошки пожељно), или начинити прелиминарни модел на основу довољно великог старосрпског узорка, а затим га примењивати и дорађивати у мери у којој се фактографија буде употпуњавала. Изабрали смо овај трећи пут.

Бањска хрисовуља као извор топономастичке грађе

Светостефанска или Бањска хрисовуља (БХ)⁹ краља Милутина прва је у низу од три велике оснивачке повеље — друге две су Дечанска хрисовуља у своје три варијанте (ДХ I, II, III) и Светоарханђелска или Призренска хрисовуља цара Душана (АХ) — које се од других до нас доспелих старосрпских извора издвајају обиљем именованих података са старосрпског земљишта, будући да се у њима поименце наводе не само пространи и бројни поседи даривани манастиру (села, катуни и сл.) него и њихове међе и имена њихових становника. ДХ и АХ нешто премашају БХ својим обимом и количином ономастичке грађе коју пружају, али ова се заузврат одваја од њих већом верношћу и прецизношћу предаје антропонима и топонима, Слова **ѣ** и **ь** се у њој готово без изузетка, **ы** у већини случајева, пишу тамо где им је етимолошки место, а да нема обратних случајева хиперкоректног писања **ь** за **а**, **ѣ** за **е**, **ы** за **и**; чува се разлика између тврдог и меког *p*.¹⁰ То је, разуме се, од значаја за просуђивање етимологије имена; у истом омеђењу тачно се разликују називи **лысьць**, од прасл. *lysъ ‘ћелав, го’, и **лисицие** (или **лисиче**) **зав’ни**, од прасл. *lisica ‘Vulpes’; писање јерија у **вырво**, **тыков’ский**, јата у **дѣжево**, **вѣково** усмерава нас одлучно према словенској етимологији тих топонима.

За ову прилику систематски је истражена топономастичка грађа БХ. Антропонимска је већ на задовољавајући начин обрађена у монографији Милице Грковић (1986). Иста ауторка је заједно са Павлом Ивићем обрадила топониме антропонимског порекла у БХ (Ивић/Грковић 1980); наши налази се у већини случајева подудару са њиховима; то важи и за рад Николе Родића, објављен у истом зборнику, где је размотрен мање-више исти сегмент грађе (Родић 1980). Знатан део топонима из БХ зналачки је коментарисан (по правилу без експли-

⁹ Овом скраћеницом (в. горе нап. 1) реферишемо на ново и, рекли бисмо, коначно издање које је приредио Ђорђе Трифуновић, чији први том садржи изврсну фототипију повеље, а други студије које је са разних страна осветљавају. То издање консултовано је при писању ове књиге, али, како је рад на њој започет пре него што се оно појавило, упућивања на странице оригинала остала су овде према Ковачевићевом издању. Провера на фототипији је лака, јер је тамо уз нову упоредо дата и Ковачевићева пагинација (од 55а, омашком, померена за један лист унапред!).

¹⁰ На ове две последње црте осврнућемо се посебно у Закључку (поглавље VI).

цитне етимологије) у студијама Митра Пешикана.¹¹ Тим хвале достојним радovima ипак није ни приближно исцрпено оно што зовемо топономастичким сведочанством БХ, а што ћемо покушати да овде сажето опишемо. Наш опис се заснива на темељном разматрању свега што БХ пружа као топономастички податак, непосредан или посредан. То разматрање уобличило се у речник од око 650 одредница. Пропратни коментар, дат ситнијим слогом, укључује, опет према могућности и потреби, следеће сегменте: формална запажања и појашњења у вези са начином писања, гласовним ликом, особеностима де-клинације, идентификацију имена у другим изворима и на терену (углавном на основу претходних истраживања,¹² но и сами смо ту и тамо били у прилици да предложимо нове убикације), те творбену класификацију назначену упућивањем на параграфе у посебном одељку „Творба“ — и, на крају, етимологију, поткрепљену, по могућству, што непосреднијим паралелама из целог словенског света.

Осим квалитета и квантитета топономастичке грађе коју пружа, БХ се препоручује као полазиште за један будући продубљен и свеобухватан опис старосрпске топонимије и из географских разлога. Од три велике хрисовуље, она отвара најшири увид у топографију језгрених српских земаља преднемањихког доба. Расути од Саве до јужног Приморја и Скадарског језера, од Пештери до извора Лима, од Лаба до источне Херцеговине, светостефански и са њима повезани поседи омеђују већи део простора преднемањихке Србије, док тежиште заокруженијег дечанског властелинства лежи јужније, те је оно захватило и неке области које су тек накнадно, под првим Немањихима, први пут ушле у састав српске државе, а светоарханђелско властелинство се највећим делом простирало управо на таквом земљишту, што се види и из његове топонимије, у којој, поред преовлађујућих старосрпских срећемо појединачне источнојужнословенске црте (имена са *шш*, *жд* < *tj, *dj као у бугарском, *a* < *o* као у македонском, и сл.), као и више страних примеса.¹³ То значи да БХ у поређењу са свим осталим старосрпским изворима пружа најбољи узорак старосрпске топонимије, и по ширини захвата и по квалитету записа. Стога продубљена и исцрпна анализа топономастичке грађе коју она садржи може послужити као најбоље полазиште за неодложни посао сабирања и филолошко-етимолошке обраде целокупног старосрпског топономастичког блага. Слика која ће се тако склопити неће бити потпуна (у већој мери сачуване су само манастирске повеље, мада су и многе важне међу њима изгубљене или дошле до нас у позним, не увек поузданим преписима, док су властеоске нај-

¹¹ Уп. посебно Пешикан 1981: 1–92. Известан број топонима поменутих у БХ који су му били познати из других извора, нпр. из ДХ I, обрадио је већ Франц Миклошич у својим ономастичким расправама (Miklosich 1860, 1864, 1872, 1874).

¹² Пре свега Шкриванић 1956: 177–194; Томовић 1987; Томовић/Пушица 2007; Томовић 2011.

¹³ Овамо би количином топономастичке грађе коју пружа спадала и Милутинова повеља Св. Ђорђу Скопском, која је нешто ранија од БХ и уз то има своју педесетак година старију претходницу у исправи издатој истом манастиру од бугарског цара Константина Тиха Асена, али се ту ради о терену који већим делом лежи изван језгра старосрпског језичког подручја.

већим делом пропале¹⁴), али ће нас свакако обогатити бројним увидима од непроцењиве вредности за језичку, етничку, културну и политичку историју, које се, као што је познато, све преламају у топонимији.

Дакако, подаци БХ су за поједине делове старосрпског простора сасвим спорадични (село Брестје на Сави „са својим старим међама“ које се, на жалост, не наводе; успутни помени Гацка и Пиве) док за друге, као што су горњи Ибар, Косово, Рашка, северна Метохија, горње Полимље, Зета, пружају, путем подробних омеђења, драгоцене исечке локалних микротопономастичких система. Све у свему, БХ нам омогућује да себи изградимо сразмерно верну и ако не потпуну у свим појединостима, свакако заокружену у главним цртама, представу о томе шта је старосрпска топонимија, а без те јасне представе нема иоле смисленог бављења савременом топонимијом српских земаља, јер за тај посао од суштаственог је значаја способност да разлучимо изворно од изобличеног, примарно од секундарног. При том не мислимо само ни првенствено на гласовне ликове, већ пре свега на творбене типове. Да бисмо се приближили правој мотивацији, тј. изворном значењу неког топонима, морамо га најпре сврстати у неку творбену категорију, одређену како формално — начином образовања, тако и функционално, пре свега с обзиром на основну дихотомију посесиви / дескриптиви, а онда по могућству и према потањим семантичким нијансама. Савремена топонимија лоше је полазиште за изградњу такве типологије, јер су се у њој многе првобитне категорије замутиле и међусобно измешале. Наш узорак са старосрпског тла из раног XIV века, уз велику прецизност предаје фонетских и морфолошких ликова за коју смо већ нагласили да одликује БХ, учинио се довољним да се на основу њега начини полазни оквир за једну будућу типолошку анализу свеукупне старосрпске топонимије, каква би, с обзиром на архаичност и веродостојност грађе, пружила суштаствен прилог реконструкцији општесловенског или познопрасловенског топографског именовања.

---

¹⁴ Треба поћи од начелне вероватноће да је у доба свога образовања стара српска држава била премрежена властeosким поседима, од којих је великожупански, доцније краљевски, био само најпространији или један од највећих, а да је на манастирска властелинства испрва отпао само незнатан део територије (уп. наш покушај да села у средњовековном Затону *Ивање* и *Чрича*, а можда и знатно севернији *Суђиван* на левој обали Лима, вежемо за преднемањихки манастир Св. Јована, уп. најскорије МЗ 8/2009: 59 дд.). Немањихи су, ради иделoшког учвршћења своје власти, добар део својихседа преписали манастирима, посебно својим надгробним задужбинама, али, осим села одузетих због невере или услед одумирања лозе, то нису могли чинити са баштинским поседима војне аристократије, која је, без обзира на важну улогу цркве, представљала праву окосницу српске средњовековне државе.

II

РЕЧНИК ТОПОНИМА ЗАБЕЛЕЖЕНИХ У БАЊСКОЈ ХРИСОВУЉИ

О поступку ексцерпције

За овај речник, који броји 651 одредницу (без оних „празних“, са којих се само упућује на друге), извршена је тотална ексцерпција топономастичке грађе из Бањске хрисовуље (БХ). Обухваћена је целокупна топонимија и микротопонимија, од имена великих река и области (жупа) као *Сава*, *Зетла*, до међника (нпр. *Дрѣнь*) за које нисмо сигурни да ли су имали микротопонимски статус („идем у/на *Дрѣн*“) или је реч о апелативима који су функционисали само као оријентир у обичајно-правном контексту обиласка међе у одређеном смеру.¹⁵ Укључени су и сви топографски термини поменути у БХ, не само у топономастичком контексту него и изван њега (као *монастѣр*). Наведене су за сваку реч све њене потврде у БХ, уз обавезну назнаку рода, броја и падежа.¹⁶ Бројеви упућују на листове оригинала означене у Ковачевићевом издању (r = recto, v = verso).¹⁷ Где постоје, узимане су у обзир и потврде из других старих и савремених извора, селективно или исцрпно, већ према могућности и потреби. Топоними посведочени у БХ само путем својих секундарних изведеница, а познати у свом основном лику из других извора, стављани су у заградама у наслове одредница, нпр. (*Игларево*), (*Сојоѣ*) заступљени овде ктетцима *игларевски*, *сојоѣшки*; они за које нема других потврда реконструисани су, што бива назначено звездицом, нпр. *Сѣрменица према *сѣрменички љуѣ*. Укључили смо и неколико топонима за које БХ бележи непосредне антропомастичке предлошке: (*Муѣиводе*), (*Иричићи*), (*Боѣољан).

¹⁵ Ваља подсетити да се у овоме, као ни у другим старосрпским споменицима, имена не издавају великим почетним словом. У наводима који се овде дају то није мењано, док је у насловним транскрипцијама успостављена разлика између термина (малим словом) и (микро)топонима, уз горе предочени ризик да се именом прогласи и нешто што је заправо у датом контексту само апелатив. То је учињено у уверењу да се таквом исцрпношћу може само допунити, а не и озбиљније нарушити општа слика.

¹⁶ Некоме се то може чинити као сувишак информација, али искуство казује да су издавачи и коментатори старих српских извора почесто имали проблема са препознавањем старосрпских морфолошких категорија, а то је у исходу неретко водило погрешној интерпретацији ономастичких података. Уп. моје осврте насловљене „На именословним врелима“ у ОП 17, 18, 19–20, 21.

¹⁷ Уп. горе нап. 9.

А

АЛТИН m.: **МЕЖДОУ АЛ'ТИНОМЪ** instr. 42v. ↗ У БХ непалатална *o*-основа, у ДХ се јавља и палатална варијанта, с једне стране **ѠД АЛ'ТИНА** gen. II 67, **КАКО СЕ КАМЫ ВАЛИ КЪ АЛТИНОУ** dat. III 1943, с друге — **МЕГЕ В'СЕМОУ АЛ'ТИНЮ** II 38, **КАКО СЕ КАМЫ ВАЛИ КЪ АЛ'ТИНЮ** II 39. Индистинктивно: **АЛ'ТИНЬ** nom. I 192, II 27 (може се читати и са *-н* и са *-њ*). † Име некадашње области у данашњој сз. Албанији у поречјима Рибнице (Ереника) и Валбоне, помиње га и Теодосије у житију Св. Петра Коришког (Ст. Новаковић, ГСУД 29/1871: 324 чита **ВѠАТИНЬ** или **вѠ АТИНЬ** место **вѠ АЛТИНЬ**); за помене у ДХ в. горе; тур. преосмишљено *Altun-ali* 'златна земља', данас ишчезло; за убикацију и границе в. Пешикан 1981: 4 дд. ⇐ Вероватно пренесен антички топоним *Altina* из доње Паноније, § 7.1.2.1. * У ДХ помињу се у том крају *Власи Срѣмљане*, тј. Романи досељени из Срема, влат. *Sermiani*, којима ваља приписати и хидроним *Валбона* < лат. *Vallis Bona*, на старосрпски преведен као *Добри дол*. У античко доба у јужном Срему, негде између Сирмија — Сремске Митровице и Сингидунума — Београда, бележи се место *Altina* (А. Лома, WSl 36/1991: 136).

АМБУЛ m.: **ОУ СТОУДЕН'ЦЪ ОУ АМ'БОУЉЪ** ass. 11v, **ОУ ТЪЖДЕ АМ'БОУЉЪ** ass. 17r. ↗ Могло би се читати и *Амбуљ*. ↗ Међник бањског поседа на л. страни Ибра, данас *Јамбула / Јамбулина* (Томовић 2011: 200), *Јамбул, Јамбулина / Јамбуљина* извор (Пумпаловић 1). ⇐ Свакако исто што и покр. *амбол(а)* 'амбис', § 1.1.2. * Реч је забележио Ровински у Црној Гори уз напомену да је страног порекла (Пижурица 1980: 251, где указује на **АМБОУЉЪ** из БХ). Вероватно од гр. ἀμβολή, ἀναβολή 'стрмина'. Друкчије, али са фонетске стране мало вероватно, Томовић 1987: 43 нап., 2011: 200 („подграђе“, од стерп. **амѠвоѠина** < гр. ἐμπόριον).

Б

БАБА f.: **Планина баба** nom. 41v. ↗ И данас *Баба*, висока планинска коса између врха Старац и планине Дио (Томовић/Пушица 49, Томовић 2011: 236; акценат по А. Џоговић, ОП 4: 253. Неће бити у вези са савременим оронимом *Бабина гора* источно од Чакура у сливу Дечанске Бистрице како то узимају Шкриванић 1956: 193 и Пешикан 1981: 42. ⇐ Од прасл. *baba 'старица, жена; женско митолошко биће', § 1.3.1. * Распрострањен ороним, *Баба* планина код Параћина, у Херцеговини јз. од Гацка (1399. **ВЛАСИ ... з Бабе**, Пуцић 1: 22), *Баба* у Македонији између Преспанског језера и Битољске котлине, пољ. *Vaba* вис у масиву Ниских Бескида, чеш. *Vaba* стеновити избрежак на левој обали Влтаве код Прага итд., са нејасном мотивацијом (EPCJ 2: 27), уп. слн. *bába* као орографски термин: 'хрид, стена која штрчи, планински врх', покр. (Бенешка Словенија) 'брдо са тупим вр-

хом' (Snoj 2009: 50). У топографском контексту БХ, назив врха *Сѣарац* (2426) између Бабине горе и Бабина (по карти) указује на (можда секундарну) метафору; уп. у истом крају *Бабисѣарац*, стена више села Бање (Св. Стијовић у Пешикан 1981: 59).

БАБИН ЛУГ м.: **коњ бабина лоуга** gen. 34г. † Међник Гусина, и ДХ (I 228, II 42, III 2105): **коњ бабина лоуга**, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 191). ⇐ Од прасл. **babinъ* adj. + **logъ*, § 2.5.1.1, в. луг. * Исти назив *Бабин луг* и другде: на с. обали Скадарског језера ј. од Подгорице, у Винчи код Београда. У основи атрибутивног дела је реч *баба* 'старица', у својству надимка или у неком од својих фолклорних значења (уп. Miklosich 1864: 13; ЕРСЈ 2: 16–18; Родић 1980: 318). У истом омеђењу и **Бабина буква**.

БАБИНА БУКВА f.: **выше бабине боук'ве** gen. 34г. † Међник Гусина, и ДХ I 227, II 42, III 2103: **выше бабине боук'ве**, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 191). ⇐ Прасл. **babinъ* adj., f. -a + **buku*, § 2.5.1.1, в. буква, уп. **Бабин луг**.

БАЛВАН м.: **на бал'ванъ** асс., **wt бал'вана** gen. 41v. † Међник планина у масиву Чакора, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 193). ⇐ Од прасл. **balъvanъ*, 'брвно за прелаз преко воде', § 1.2.3. * На такву интерпретацију упућује контекст омеђења: *уз рѣку на балван, ой балвана ус ѿшок*, иначе ова прасл. реч, са варијантама **bolъvanъ*, **bolovanъ*, вероватно рана позајмица из неког источног језика, има широк распон значења: 'брвно, посечено дебло, греда; велики камен; пагански идол' (уп. ЕРСЈ 2: 123–125), па се од случаја до случаја мора нагађати у којем се одразила у топонимији. Са стерп. терена уп. **Бољванъ** (XV в.), данас *Бован*, стара тврђава код Алексинца, **Болованъ** (XIV в.), и данас *Болован*, ороним у Метохији (Пешикан 1981: 43; Св. Стијовић, ОП 1/1979: 308).

БАЊА f.: **оу баню** асс., **wt баніе** gen. 14г. † Међник Граничана на д. обали Ибра, данас непознат (уп. Шкриванић 1956: 181). ⇐ Од прасл. **ban'a* 'купатило, топице', § 1.1.1. * Прасл. реч изводи се од лат. *balinea*, pl. од *balineum* n. 'купатило'. Честа је као топоним на словенском југу, где означава термалне изворе: РКС бележи **Бани** и као име месту где је 1454. Никола Скобаљић потукао Турке, где је Бајазит потврдио слободу дубровачким трговцима, уп. овде **Бање**, **Бањска**; данас има *Бања* код Прибоја, Новог Пазара, Пећи, Призрена, Фојнице, Вргорца, Кочана итд. (IM), *Баня* на више места у Бугарској. На словенском северу — тј. изван бивше територије Римског царства, где су се Словени упознали са античким термама — она се јавља у помереним значењима 'рудник, окно, солана, каменолом, купола, округла, испупчена посуда, лопта, дубоко место у реци и сл.' (ЕРСЈ 2: 169–170). У руском реч *баня* 'парно купатило', с обзиром на своје значење, није нашла већег одраза у топонимији.

БАЊЕ f. pl.: **Село баніе** ном. 21г, **къ баніамъ** dat. 21v. ∞ Данас *Бања*, село у Метохијском Подгору (Шкриванић 1956: 184; Пешикан 1981: 43; Томовић

2011: 214), у локалном говору *Бање* f. pl. (Св. Стијовић, ОП 1/1979: 358), доцније се помиње у ГП: **БАНЕ ОУ СОУХОГЪРАЉ** (ЗСПП 502), у Душановој повељи Хиландарском пиргу на Хрусији, где има облик јединине *Бања*: **ОУ СОУХОГЪРАЉ ... ПОУТЕМЪ, КОИ ГРЕДЕ УДЪ БАНЕ ꙶ КОСТЪЦЪ** (MS 123); оба облика, множински и јединински, бележе се и у Девичком катастиху; није јасно да ли се на ово село односи помен у Соп. пом. 182 **БАНЕ**. ← Прасл. *ban 'e' 'топлице', § 1.1.1, в. **бања**. * Изворна множина *бање* одражава лат. *balinea* n. pl., уп. IV 4.2.1. Село је могло добити име по потоку који кроз њега тече и такође се зове *Бања*, а чија је вода на извору млака (Св. Стијовић, ОП 1/1979: 399).

БАЊЕ ПОЉЕ n.: **СЕЛО БАНЕ ПОЉЕ** пом. 10v. ↷ Данас вероватно потес у селу Грабовоц, *Бањейоље* (Томовић 1987: 54) или *Бано љоље* (Томовић 2011: 208) — а не *Банов До*, одмах јужно до Бањске, како то помишља Шкриванић 1956: 180. Село бележе и турски пописи, 1455. „Бање Поље“, почетком XVI в. „Бања Поље“, 1516–30. „Бања Болија“ (Томовић 1987: 54). ↶ Стерп. *бањ* adj. 'банов', n. -ње + **поље**, § 2.2.1.6. * Родић 1980: 307; ЕРСЈ 2: 142–144, 172, уп. РКС 1: 25 s.v. **бань**, -ни са примерима: **ДИЉКЪ БАНЬ**, **ПОВЕЛОВ БАНОВЪ**. Са истим придевом у првом делу уп. *Бања Лука* у зап. Босни, *Vanjaloka* у Словенији, *Бање село* у Хрватској, *Банџол* < *Бањ сџол 'Баново седиште, коначиште' у Срему итд. Варијанта *Бано љоље* од *Баново љоље или од ктетика *бањейољски > *банойољски*.

БАЊСКА f.: **СЕЛО БАН'СКА** пом. 10v, adj. **бањскѣ**: (**ИГОУМЕНЪ**) **БАН'СКИИ САВА** m. sg. пом. (86г). ↷ Апостроф уместо ѣ иза н овде вероватно предаје њ. У испису ђакона Дамјана из 1453: **БАН'СКЫ** (Šaf. Pat. 55 = ЗН 304^о). ↷ *Бањска*, село у горњем Ибру где је Милутин обновио цркву Св. Стефана и подигао манастир којему је издата БХ, *Бањскѣ*, -ѣ, *Бањској* loc. (Вук), *Бањска* (Елезовић, Пумпаловић 1), **БАНЬСКА**, в мѣстѣ **БАНЬСКОИ** ЖКА 88, 357, **ѢПИСКОПИИ БАНЬСКА** (id. 360), 1571. „Бањска“, село у нахији „Жежна“ (Катић Т. 2010: 255); придев у 86г односи се на игумана новоподигнутог манастира. ↶ Прасл. *ban 'ьskъjъ adj. poss. од *ban 'a, f. -ьskaja према *rěka 'река са термалним изворима', § 5.6.2, уп. **Бања**, **Бање**. * Исти назив среће се и другде на јсл. терену, уп. стерп. *Бањска рѣка* притока Топлице, на чијем ушћу у Топлицу је Немања подигао цркву Св. Николе (**НА ОУСТИ РѢКЕ БАНЬСКЕ**, по Стефану Првовенчаном, Šaf. Pat. 3), и данас *Бањска река*, село истог имена и код Вучитрна, *Банска река* у Бугарској код Хаскова. Назив је универбизован при преносу на село, а изворно се односио на данашњу *Бањску реку*, л. притоку Ибра, у летопису *рѣка Банска*. Настао је по *бањи*, тј. топлим изворима: **РАДИ ТЕКОУЩИИХЪ ТОПЛИИХЪ ВОДЪ**, како то прецизира Григорије Цамблак (ГСУД 11: 64); ти топли и хладни извори лековите воде постоје и данас, на источној падини црквеног платоа (Шкриванић 1956: 179). Код Бањске има и село *Бањска река*. Секундарно је успостављена веза са историјским звањем *бањ*, чему су могли дати повод оближњи топоними **Бање поље**, *Банов До*, уп. народну епску традицију која за Бањску везује Страх-

нића *Бана* (или *Бановић* Страхињу); теоретски, не може се искључити да је *Бањска* универбизовано од **Бања рѣка* или **Бања вьсь* ‘Банова река, село’ (ЕРСЈ 2: 172), али је то, ипак, мало вероватно.

БАРА f.: *бард* пом. 19v. ↷ Међник Племетина; како се ово село граничи са Прилужјем, вероватно се односи на непосредно пре тога, у омеђењу Стрѣлца, поменуто Прилушку бару, в. **Прилужје**. ⇐ Прасл. **bara*, § 1.1.1. * Овде, с обзиром на контекст (*како бара гредe ош̄ ѣрѣске*), у свом основном значењу мање стајаће воде, а не у неком од изведених значења (‘влажна ливада или њива’ и сл.), уп. ЕРСЈ 2: 177–179. За однос према **ЛОКЪВ** / **ЛОКВА** в. тамо. Уп. **Баре**.

БАРАЊ m.: *баранъ заселиѣ* пом. 14г, *оу баранъ* асс. 13v, 14г. ↷ Може се читати и *Баран*. † Заселак у суседству Граничана и њихов међник; данас непознат (уп. Шкриванић 1956: 181; Томовић 2011: 204). ⇐ Вероватно прасл. **baran’ь*, adj. poss. од **baranъ* ‘ован’, у апелативном значењу ‘овнујски’ или у својству надимка ‘Овнов’, § 2.2.2.8. * Зооним је на с.-х. терену слабо посведочен, али уп. стрп. ЛИ *Баранъ* XV в. Херцеговина (РКС). В. ЕРСЈ 2: 186. Да се тумачи као *j*-посесив од етника **Баране* / **Барани* (уп. **бара**, за образовање можда **Звечањ** (§ 2.2.2.5), **Типчања лука**, смета то што бисмо у правопису БХ очекивали **Баранъ*. При читању *Баран* могло би посреди бити метафорично назвање „Ован“ (§ 1.3.1), али то је мање вероватно.

БАРЕ f. pl.: *коњ баръ* ген. 25v. ↷ Овде је облик ген. pl. недвосмислен, па писање са удвојеним **-ъ** није било нужно. ↷ Међник бањских села у Рашкој Дѣжева, Сути и Бѣкова; по Шкриванић 1956: 185, данас *Бара*, „пристранак од Белог Поља на реци Тушимљи“. ⇐ Прасл. **bary* f. pl., § 1.1.1, в. **бара**. * Овде изгледа да се назив хидрографског објекта пренео на околни терен, уп. двадесетак села *Баре* на подручју бивше Југославије (IM).

(***БАРЉЕВО** n.), adj. **барѣљевски**: *Катоунъ барѣлев’ски* пом. 60. ↷ За **-ѣ**-в. ниже. ↷ *Барљево*, село код Вучитрна (Пурковић 59; Томовић 2011: 213 д.), у тур. попису области Бранковића из 1455. *barylwo* (Пешикан 1984: 266). ⇐ *Барѣлев*, adj. poss. од ЛИ *Барѣљ*, n. *-ево* према **село**, § 2.4.2.2. * У писму Ђурђа Балшића Дубровчанима из 1376. помиње се Венецијанац (**внѣтъкъ**) **Филипъ Барѣљ** (Пуцић 2: 27). ЛИ у основи је вероватно од италијанизма *барил(о)* ‘бачвица’ у својству надимка. Реч се изводи од ит. *barile*, млет. *baril* и непосредно је посведочена први пут на Корчули 1419 (уп. ЕРСЈ 2: 203–204); како нису забележене њене варијанте на палатално **-љ**, **Барѣљ* се може схватити као патронимик на **-јь**, или је *Барѣљево* секундаран лик настао преобликом првобитног **Барѣље (село)* (§ 2.2.2.7). Стрп. **-ѣ-** према **-и-** данашњег облика (који је изгледа забележен већ 1455, в. горе) треба просудити као хиперкоректно или секундарно; секундарни јат развио се и у дијалекатском лику основне речи *барю*, *барјела*. Синтагма *Кашун барѣљевски* § 5.6.1.1, в. **катун**.

БЪДЪЊ m.: за **БЪДЊЊ** асс. 29г. ✍ Прочитано са -њ према савременом облику, в. ниже. ☞ Међник Бѣкова, Польза и Хропалице, данас *Бадањ*, село у Рашкој (Шкриванић 1956: 187), односно заселац у Полазима (Томовић 2011: 227 д.). ☞ Прасл. *бъдънъ 'шупља клада кроз коју се спроводи вода на воденични точак', § 1.2.5.3. * Прасл. реч значи и 'дрвена каца', 'даскама обложена јама за штављење коже', в. ЕРСЈ 2: 62–63, тамо и за даље порекло. Првобитно највероватније микропоним, назив за место где се налазила воденица са бадњем, или можда метафора неког природног облика. Уп. *Бадањ* јама и пећина, Пивска Планина (Цицимил 145). Уп. **Бѣдњеви доли**.

Бѣдњеви доли m. pl.: оу **Бѣдњеви доли** асс. 16г. ☞ Данас *Бадњевиц* у изворишту Бистрице, д. притоке Ибра (Шкриванић 1956: 183; Томовић 2011: 208). ☞ Стерп. *бѣдњев*, adj. poss. од **Бѣдњъ**, pl. -*еви* + *доли*, § 2.4.1.2, в. дол. * Придев се може овде схватити како описно: 'долови где има воденичних бадњева', уп. у Загарачу *бадњеви* 'укишељен у бадњу (тј. каци), о купусу' (ЕРСЈ 2: 61), тако и посесивно, од надимка *Бѣдњъ, уп. презиме *Бадњевић*. Савремени облик универбизован суфиксом -*ик* (тип § 3.1.3).

Бѣчваревина f.: и **УТ ТОУД НА ВЪХЪ Бѣчваревине** gen. 36в. ✍ За разлику од *мрѣжаревъ* 18v (в. **Мрѣжар'еви лази**), **вѣчваревини** 60г, овде није нотирана мекоћа -*р*- у суфиксу **-аръ*, -*ар'а*. ☞ Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујиштâ; неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 190). ☞ Стерп. **бѣчвар'ев*, adj. poss. од прасл. *бѣчваръ 'бачвар', f. -*ева* + -*ина* 'некадашњи Бачварев (надимак по занимању) посед', § 5.4. * За прасл. старину основне речи уп. мак. *бочвар*, буг. дијал. *бѣчвар*, слн. *bečvár*, чеш. заст. *bečvář* (ЕРСЈ 2: 270 s.v. *бачва*). Она се изводи из прасл. романизма *бѣси, *бѣсѣ* 'бачва', који је у старосрпском такође први пут посведочен као међник на подручју Зете: **низъ Бѣчѣвъ** у омеђењу селâ Комарно, Кътунно, Медвѣђа глава и Крушевице (повеља краља Владислава манастиру Св. Николе Врањинског, MS 26, уп. Ђ. Бубало, ССА 5/2006: 252).

БЕНЧА f.: **Мегю бен'чюу** асс. 43г. ✍ С обзиром на данашњи облик имена (в. ниже), -*ч*- би овде могло предавати (старосрпском иначе несвојствен) глас *и* [ž]. ☞ Данас *Бинџа*, катун у Кучима (Ј. Ердѣљановић, СЕЗ 8: 107; уп. Петровић Д. 1988: 40, који тамо бележи и варијанту *Бѣнџа*, *Бѣнџе* pl. као назив за ливаде и пашњаке); исти међник у ДХ: **Мегю бен'чю** I 233, II 43. ☞ Вероватно стерп. *Бенџ*, adj. poss. од ЛИ *Бенко*, f. -*ча*, § 2.2.2.3. * Уп. мак. *Бенче*, село код Кичева, од краја XIV в. (Заимов 1973: 74; Станковска 2002: 35 д.). ЛИ у основи, посведочено од XIV в. у Дубровнику (РКС) а одражено и у топонимији (*Бенковац* у Далмацији, по презимену властееоске породице *Бенковићи*), изводи се од лат. *Benedictus*, по Св. Бенедикту из Нурсије; црквенословенски лик овог хагионима је **Бенедиктъ**, по грчком изговору, али у српскословенском тексту житија Св. Бенедикта из XIV в. он долази са почетним *Б*:- **Бенедиктъ**, што читује могућност да је његов хипокристик *Бенко* у средњем веку био одомаћен и код православних Срба, уп. *Бенковић*, презиме Србина пореклом из Баната посведочено у мемоарима

Проте Матеје Ненадовића, ороним *Бенковача* у ужичкој Црној Гори (ЕРСЈ 3: 146). Буг. презиме *Бенчев*, микротопоними *Бенчев гьол*, *Бенчовата че-шма*, *Бенчина бара* које наводи Заимов л.с. тумачећи топоним *Бенче*, у основи ће најпре имати надимке од тур. *bön* ‘глуп’, одакле је буг. дијал. *бенево* ‘луд, глуп човек’, с.-х. *бѐна*, *бѐнасѝ*, *бѐнац* (ЕРСЈ 3: 138 дд.), уп. и презиме *Бенац*. Станковска л.с. у основи истог мак. топонима претпоставља ЛИ **Бенец* које би било хипокористик од *Беломир*, *Берислав* или *Љубен*, што је са творбене тачке гледишта сасвим проблематично. Алтернативно би се могло поћи од орнитонима *бѐнац* поред *бѐна* ‘ћук, шљука’ (§ 2.2.2.8), ако је он довољно стар (а не своди се на поменути турцизам, уп. ЕРСЈ 3: 140, где се узима у обзир реконструкција прасл. **gьben(ьn)a*). Коначно, не може се, с обзиром на данашњи лик оронима, искључити могућност да иза стерп. грађије у БХ стоји лик **Бенца*, као варијанта хидрографског термина (§ 1.1.1) *бѝнца* ‘мања текућа вода у равници; каљуга, прљава бара; рупа у земљи’ забележеног на простору горње Метохије и североисточне Црне Горе и засад без етимологије (уп. ЕРСЈ 3: 270).

БЕРИЊЕ п.: **ПОД БЕРИЊЕ** асс. 41г. ☞ Међник бањске планине Јеребиња, данас *Берим* (Пешикан 1981: 43; Томовић 2011: 216), Пумпаловић 2 бележи нагласак: *Бѐрим*, врх (1731 м) на планини Мокра, тамо и *Бѐрим дђлови*, дужи планински масив, *Бѐрим међећак* шири предео у страни под Мокром. ☞ Стерп. *Берињ*, адј. poss. од ЛИ **Берин*, п. -ње према **СЕЛО** или **БРДО**, § 2.2.2.2. ✱ Уп. у зап. Херцеговини топоним *Бериновци* / *Бериновац*. Име у основи може се схватити као хипокористик од *Бери-(слав и сл.)* (тако Ивић/Грковић 1980: 99), или најпре скраћено од (иначе непосведоченог) **Бери-њѐг*. Није јасна (али ни спорна) веза између ликова *Бериње* у БХ и данашњег *Берим*, који би сам за себе указивао на хипокористик **Берим* од **Беримир* (уп. у Бугарској село *Биримирци* < *Беримирци*), тј. на *j*-посесив од њега **Беримљ* > *Берим*, *Бериње* онда можда, преко **Беримње*, од **Беримље* (?).

БЉКОВО п.: **СЕЛО БЉКОВО** ном. 24г, 28г, оу **БЉКОВѢ** лос. 28г, **СТРАЊ БЉКОВА** ген. 45г. ☞ Превод у ЗК 3196 „дадох село у Рашком крају, Бекова“ произтекао је из непрепознавања стерп. предлога са генитивом *сѝран* ‘покрај’, уп. РКС 3: 182, са примером из MS 55: **СТРАЊ КРАЛЕВѢСТВА МИ БѢШЕ СЛѢГА ДРАГОСЛАВЪ, сѝрѝмѝуѝица** од **сѝран ѝуѝи* ‘мимо пута’. ☞ Данас *Бекова*, село у Рашкој (Љ. Ковачевић, Спом. 4: xiii; Пурковић 60; Шкриванић 1956: 184; Томовић 2011: 226), 1571. „Горња и Доња Бикова“ у нахији Трговиште (Катић Т. 2010: 402, 414). ☞ Прасл. дијал. **бѣковъ*, адј. од **бѣку*, -ѐве ‘врста врбе *Salix viminalis*, *Salix vitellina*’, п. -ово према **se(d)lo*, § 2.4.2.1, уп. **СЕЛО**. ✱ Придев је у с.-х. посведочен као први део сложеног фитонима *бекова шиба* ‘*Salix vitellina*; удика, *Viburnum lantana*’ (Симоновић 414, 495). Облик из БХ потврђује реконструкцију прасл. дендронима са јатом у корену (с.-х. *бјѣква*, *бѝка*, поред *бѣква*, слн., слч. *beka*) и његову првобитну *ѝ*-основу (уп. ЕРСЈ 3: 67). Исто порекло може се претпоставити за *Беково* на два места у Бачкој; Поповић Д. 1952: 76 бележи под тим именом потес

села Верушића код Суботице и потес источно од Чонопље код Сомбора поменут 1763; први топоним данас је име засебног села *Биково* (ИМ), настањеног претежно икавским Буњевцима; мађарски је *Véköva*. Друкчије *Бъково* тумаче Ивић/Грковић 1980: 100, као посесив од ЛИ *Бъко*, хипокористика од *Бълмир*, *Бълослав*, позивајући се на презиме *Бјековић* и топоним *Бјековица* у Босни (који такође може бити фитонимског порекла).

БЪЛА ВОДИЦА f.: оу вѣлоу водицоу асс. 41v. † Међник планина Бабе, Гозбабе, Чахора, Витицрѣва и Драгојла, вероватно исто што и плавска планина **Бѣла водица** у ДХ II 56, III 2579 (Пешикан 1981: 43–44), данас непознат (по Томовић 2011: 236 односило би се на извориште садашње реке *Бјелухе*). ⇐ Прасл. **bělъ(jь)* adj. ‘бео’, f. -*a(ja)* + *vodica*, § 2.1.1, в. **вода**. ** Уп. **Бѣла водица**, селиште ман. Трескавца, данас Беловодица код Прилепа; друго село истог имена приложено 1381. Хиландару, данас (можда?) махала *Бела Вода* у селу Дренку код Куманова (РКС s.v., Пурковић 60). *Б(и)ела вода* и сл. чест је назив за изворе, али није јасно шта он заправо значи. РСА за *бео* у примени на воду даје значење ‘бистар, провидан’ са јединим примером *бео ѿѿѿок* из уметничке књижевности, у којем оно није експлицитно; у рус. дијалектима *белая вода* је ‘успенушана, замућена, мутна вода’ (СРНГ 2: 232–233); у архангелском говору *биљ* је ‘мочвара’, пољ. *biel* ‘мочварна шума’ (Фасмер 1: 165). Како се у истом крају помиње и **Добра водица**, можда је посредни опозиција између „добар“ и „бео“ у примени на (изворску) воду. Уп. **Бѣле водице**.

БЪЛЕ ВОДИЦЕ f. pl.: на вѣле водице асс., wt водиць gen. 12r. † Међник бањског поседа на десној обали Ибра, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 181; Томовић 2011: 201 везује са данашњим називом извора *Водице* у селу Банов До). Уп. *Бижела вѿда*, извор у потоку у самој Бањској (Пумпаловић 1). ⇐ Прасл. **bělъ(jь)* adj. ‘бео’, f. pl. -*y(ję)* + *vodice*, § 2.1.1, в. **Бѣла водица**, уп. **вода**. ** Уп. **Бѣле водице** из Душанове повеље Хиландару, негде у планинама више Пећи (ЗС 421).

БЪЛБІ ПОТОК m.: како вѣлѿи потоць оупада оу люд’скоу пот. 30r, оу вѣлѿи потоць асс. 13v, 30r, 34r, wt вѣлога потока gen. 29v. † 13v међник села Копорића на д. страни Ибра, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 181); 29v–30r међник Павља у Рашкој, Шкриванић 1956: 188 и Томовић 2011: 229 помишљају на дан. Суши поток, одбацујући могућност везе са тамошњим потоком *Бела вода*. ⇐ Прасл. *bělъjъ ‘бео’ + *potokъ, § 2.1.1, в. **поток**. ** За проблем значења прасл. придева **bělъ(jь)* у примени на воду в. **Бѣла водица**; када је реч о водотоковима, он је изгледа могао значити и ‘источни’ у опозицији према *čьrпъ ‘западни’ (в. ЕРСЈ 3: 151), али овде нема назнака о сличним паровима.

БЪЛМУЖЕВ ЛАЗ m.: по сѿѣдѣ вѣл’моуѿева лаза gen. 36v. † Међник села Рујишта и Хмељнице у Зети, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 192). ⇐ Стрп. *Бълмуѿев*, adj. poss. од ЛИ *Бълмуѿ* + **лаз**, § 2.4.1.2. ** ЛИ које лежи у основи посведочено је у самој БХ, **Бѣлмѿѿъ** 62r (један од влаха из

Барелевског катуна), уп. и презиме властеоске породице *Бѣлмужсевић*, топоним *Биомужсевић* у ваљевској Подгорини; пре је посреди словенска сложеница од **bělъ* ‘бео’ и **mъžъ* ‘муж’ (уп. *Чрномоужъ* у ЖП, овде **Чрномужево*) него ли надимак по називу за јело *белмуж*, који је карпатизам нејасног порекла (Ивић/Грковић 1980: 100; Родић 1980: 315, где погрешно тврди да ЛИ *Бѣлмуж* није потврђено; Грковић 1986: 51; ЕРСЈ 3: 111–112). АХ 304 бележи топоним *Бѣльмоужъць* у Пологу.

БѢЛО ПОЉЕ n.: на *вѣло поле* асс. 27v, 72v, *вт вѣлога поля* gen. 22gv. ☞ 22г међник Осојана у Кујавчи, данас село *Бѣло Пѡље* (запис Св. Стијовића, Пешикан 1981: 44); 27v међник Тушимље, и данас село *Бело ѡље* с. од Тушимље (Шкриванић 1956: 186; Томовић 2011: 215); 72v међник Прчева, вероватно село одакле је био „стариник“ *хрѡни изъ вѣлога поля* који се помиње у повељи којом Дечански одређује међе хиландарском поседу (Šaf. Pat. 95), данас непознато (уп. Пешикан l.c.). ☞ Прасл. **bělъ(jь)* ‘бео’, n. *-o(je)* + **pol’e*, § 2.1.1, уп. **поље**. * Као и у случају *беле воде* (в. **Бѣла водца**) чест назив који се не да објаснити из употребе придева *бео* < прасл. **bělъ* у савременом језику. Топоним *Белое поле* постоји и на руском терену. Можда га треба схватити као синоним формули *чистое поле* у руским билинама: ‘равно, прегледно’ (Даль).

БѢЛОГЛАВ m.: *оу вѣлоглавъ* асс. 25v. ☞ Међник Дѣжева, Сути и Бѣкова, данас локалитет *Белоглав* између села Бело поље и Бекова у Рашкој (Шкриванић 1956: 185; Томовић 2011: 227 наводи потес *Белоглавац* или *Белоглавица* у Доњој Тушимљи и Носољину, уп. **Бѣлоглавъць**). ☞ Прасл. **bĕlogolvъ*, сложен придев у разним значењима (људи седе или плаве косе, врсте животиња и биљака), § 2.1.2.1. * Уп. SP 1: 233, ЭССЯ 2: 69–70, овде вероватно у примени на природни објекат (брдо светлог, голог врха?).

БѢЛОГЛАВЪЦ m.: *оу вѣлоглавъць* асс. 28v. ☞ Данас локалитет 2 км зап. од села Бело поље (Шкриванић 1956: 187). ☞ Стрп. **Бѣлоглав** + *-ьць*, § 5.1. * Име арбанашког катуна **Бѣлоглавци** у АХ 278 (вероватно негде северно од Призрена, уп. Пешикан 1986: 21) могло би бити превод алб. предлошка (*kokëbardhë*, или слично?).

БЗОВИК m.: *оу бѣзовикъ* асс., *низъ бѣзовикъ* асс. 32г. ☞ За *ь* у почетном слогу в. ниже. ☞ Међник села Горажда у Будимљи, данас непознат (Шкриванић 1956: 189–190). ☞ Прасл. **bъzovъ*, adj. poss. од **bъzъ* ‘зова, Sambucus’ + **-ikъ*, § 3.1.3. * Исти придев поименичен у с.-х. *бзова* > *зова*. Уп. SP 1: 469–470; 3: ЭССЯ 144–145; ЕРСЈ l.c. Изведеница **bъzovikъ* могла је функционисати и као дримоним, назив за врсту шуме, где (претежно) расте зова. Да иза полугласа у првом слогу не стоји реална гласовна вредност указују данашњи облици са протезом *Обзови*, *Обзовик* на подручју Васојевића (Pulević/Samardžić 81, 356); другде се тај полуглас, иако у слабом положају, очувао ради разбијање тешке иницијалне групе: у дијалектима се према књижевном *зова*, *зовик* срећу облици *бѣзовѣика*, *бѣзовина*, *бѣзовика* и сл. (уп. ЕРСЈ 2: 73–74 s.v. *баз*); један *Бузовик* или *Бозовик* (*bwzwwyq*) беле-

жи тур. попис из 1455. у нахији Лаб (Пешикан 1984: 282). Једно село **Бзовиѣ** уписано је у Григоровићевом поменику (Спом. 3: 182).

БЫРОВО п.: **Село бырово** пом. 11г. ✍ Иза лабијала **ы** се вероватно чуло у изговору као глас различит од [i]. ☞ данас *Бирово*, заселак у селу Гркаје, на вододелници Вучинске и Гркајске реке, западно од села Вуче, на л. обали Ибра (Шкриванић 1956: 180 са картом на 179; Томовић 1987: 54; 2011: 199), забележено 1571. у нахији Жежна (Катић Т. 2010: 255). ☞ Усамљен назив, можда најпре прасл. дијал. **byrovъ*, adj. од **byrъ*, -u ‘врста проса, *Setaria Italica*’, п. -ovo према **se(d)lo* ‘село’, § 2.4.2.1. ✱ Варијанта фитонима са продуженим коренским вокализмом **ÿ *byrъ* поред прасл. **bъrъ* може се реконструисати само на основу слн. *bîr* поред *bar, ber* (уп. ЭССЯ 3: 134), *и*-основа је вероватна с обзиром на ген. чеш., пољ. *b(e)ru*, укр., блр. *бору* (премда је у SP 1: 465 претпостављено **bъrъ, bъra*). За друге могуће везе, са именима области у ист. Босни *Бѝрач, -рча* и некадашњег села **Биџци**, прасл. **byrati* ‘лутати, обучавати (коња), искусити’, **byrъka* ‘врста овце’ в. ЕРСЈ 3: 290 д., 295 д., 288 дд.

БЫСТРИЦА f.: **Село быстрица** пом. 11г, оу **быстрицоу** асс. 16г, 42г, оуз **бѣкоу быстрицоу** 16г, **низъ быстрицоу** асс. 42г. ✍ **ы** иза **б** вероватно је још чувало изворну вредност. ☞ 11г данас село Бистрица на истоименој д. притоци Ибра (Шкриванић 1956: 180, са картом на 179), на 16г помиње се та река (id. 183), у 42г реч је о другој, Пећкој Бистрици (Пешикан 1981: 43, са другим потврдама; Томовић 2011: 236). Село у Ибру помиње се и у тур. пописима 1453. и почетком XVI в. „Бистрица“, 1516–30. „Бистриче“ (Томовић 1987: 54); 1571. се по Катић Т. 2010: 530 на месту села Бистрице бележи „Савина поље“ (?). ☞ Прасл. **bystrъ(jь)*, f. -a(ja) према **rĕka, *voda + *-ica*, § 3.2.1. ✱ За етимологију и семантику прасл. **b(r)ustrъ* ‘оштар’ > ‘брз, јасан, прозиран’, в. ЕРСЈ 3: 312 дд.; у његовој примени на воду у северним словенским језицима, словеначком и кајкавском преовлађује семантика брзине тока, а у осталим јужнословенским језицима прозирности воде, *бисѝрине*; ова друга није нужно секундарна у односу на ону прву, в. ЕРСЈ I.с. Уп. на **бѣбоу бѣкы глаголемыѣ Быстрице** ЖКА 203, где је реч о Дечанској Бистрици.

БЫТ m.: **Быть оу приморји** асс. 11г. ✍ Превод овога дела повеље који гласи за њ (село Кошутово) *дѣ краљевсѣво ми архиепископу Бышии у ѝриморји* у ЗК 316b као: „а за ово даде Краљевство ми архиепископу да буде у Приморју“ заснован је на погрешном схватању топонима као скраћеног инфинитива *бышии*. Графија **ыи** овде предаје дуги „јери“, који је од кључног значаја за етимологију, в. ниже. ☞ Исто место помиње се и у Милутиновој повељи Св. Николи Врањинском из 1296: **междуѣ Бытомы, вѣды Быта**, данас ишчезло, по контексту тог помена налазило се негде у Будванском заливу (Томовић 1987: 39–40; 2012: 42–43). ☞ Од античког имена града *Bŭtua* ‘Будва’, § 7.1. ✱ Ранији словенски рефлекс супстратног топонима (прелаз *ÿ > y!*) од данашњег *Будва*, настао вероватно преко влат. **Bŭtoa > слов.*

*Bytova (посведочено око 950. код Порфирогенита као Βούτοβα), које је онда схваћено као придев на *-овъ* од *Byтъ (А. Лома, ОП 15: 171–184; ЕРСЈ ОС 13 s.v. †*Бытъ*; ЕРСЈ 3: 319 s.v. †*Битъ*).

БЛАЖУЈЕВЕ КУЋЕ f. pl.: *мимо блажојеве коуште* асс. 26v. ✍ *коуште* српскословенски уместо *коуќе*, в. *кућа*; стсрп. *мимо* са акузативом, никад са генитивом, уп. РКС 2: 71 s.v. ☞ Данашње село *Блажево* на л. обали Ибра (Шкриванић 1956: 185 и Томовић 2011: 227), 1571. „Блажевје“ у нахији Трговиште (Катић Т. 2010: 415). ☞ Стсрп. *Блажујев*, adj. poss. од ЛИ *Блажуј*, f. pl. *-еве + куће*, § 2.4.1.2. ✱ Ивић/Грковић 1980: 99; Родић 1980: 310. ЛИ *Блажоји* посведочено је у ДХ, Грковић 1986: 29 се у погледу његове етимологије колеба између *Блаж* < лат. *Vlasius* (на овом терену очекивали бисмо други лик тога светачког имена, *Влас(и)је* или *Влахо*), хипокористика *Блажа* + суф. *-уј* (тако Ивић/Грковић l.c.) и превода грч. Μακάριος. С обзиром на постојање словенских антропонима са императивом (или инфинитивном основом) од *bolžiti > *блажиии* у првом делу (с.-х. *Блажмимир*, стчеш. *Vlažislav*, *Blažibor*, Svoboda 69), можда би требало претпоставити сложено ЛИ *Vlaži-ијъ ‘онај који *блажи*, тј. радује свога ујака’, уп. са истим другим чланом ЛИ *Безуј у топонимима *Безује* и *Безујно* (ЕРСЈ 3: 60); у том случају, *Блажуј* би било дисимиловано од *Блажјуј. Данашњи облик *Блажево* универбизацијом и хаплоглогијом, уп. овде IV 5.1.1.1. У ист. Босни има село *Блажујевићи*, бележи га Крушевски поменик (ГСУД 42: 125).

БЛГАРСКИ КАТУН m.: *Катоуњ вьлгаџ’ски* пом. 60r. ☞ Некадашње село *Бугарић(е)* на д. обали Ибра ниже К. Митровице, у новије време, из „патриотских“ разлога, преименовано у *Србовац* (Пурковић 64; Шкриванић 1956: 194; Томовић 2011: 210), у тур. пописима 1455. и почетком XVI в. „Булгари“, § 2.6.1. ☞ Стсрп. *блгарски*, adj. poss. од *Блгари* ‘Бугари’ + *катун*, § 2.6.1. ✱ За стсрп. потврде речи *Бьлгаџинь*, *вьлгаџский* в. РКС 1: 51; за даљу етимологију тог етнонима, познатог свим Словенима (познопрасл. *bylgari), в. Skok 1: 228. Када је временом катун прерастао у село, његови становници названи су *Бугарићи*, тј. ‘потомци (у међувремену посрбљених) Бугара’. Није, међутим, искључено да је *Блгари било већ почетком XIV в. име села, па да се по њему назвао оближњи катун, као *Барђељевски* по селу *Барђево, у том случају § 5.6.1.1.

БЛИЗНЬЦ m.: *оу близн’ць* асс. 28v. ✍ Запис у БХ нотира закономерно испадање слабог полугласа у пом.-асс., који је, међутим, у савременом облику реституисан, в. ниже. ☞ Међник бањских села у Рашкој Бџкова, Польза и Хропалице, данас *Близанац*, вис 2 км сев. од Г. Трнаве (Шкриванић 1956: 187; Томовић 2011: 228). ☞ Прасл. **blizъnъ(jь) + -ьсь* ‘оближњи’ или ‘двогуб’ (вис, врх), § 3.3.3. ✱ Уп. ороним *Близни кук* з. од Мостара, универбизоване ликове *Близна* као назив двају села код Руда и Подгорице (ИМ), *Blizna*, *Blizno*, *Blizne* у Пољској, *Близная* у Белорусији итд. Мање је вероватно да се ради о метафоричној примени термина сродства *blizъnъсь ‘близанац’ (§ 1.3.1, уп. *Баба, Дѣдъц*), премда данашњи лик оронима показује исти

морфонолошки развој као апелатив *блѝзанац* (закономерно би било **близнац*, *близаница*, али је *-а-* између *з* и *н* по аналогiji са косим падежима пренесено у пот.-асс).

БОБОЈЕВЦИ m. pl.: *Катоуњъ вобоев'ць* gen. 65г. ↗ Могло би се схватити и као n. sg. у апозицији, али на првобитну множину упућују варијанте савременог имена *Бобо(је)вце* (в. ниже), као и потврда у Арх. 300 **ѡтъ Бовоевъць**, премда се она односи на неки други, севернији локалитет истог имена (Пешикан 1981: 43). ↖ Вероватно данашње село *Бобовац* (*Бѡбовце* Елезовић, такође *Бобојевце*) у Прекорупљу ј. од Кијева (Шкриванић 1956: 194; Пешикан 1981: 43; М. Ивановић, ЗК 400b; Томовић 2011: 225–226). ⇐ Стерп. **Бобојев*, adj. poss. од ЛИ **Бобоје*, pl. *-еви* према *људје* + *-(с)ци*, § 5.6.4. ✱ Уп. стерп. ЛИ **Бове** Грковић 1986: 29, која ту претпоставља хипокористичну творбу од *Богдан*, *Богослав*; како је у румунском уобичајен хипокористик од тих имена (доскора преко цркве распрострањених међу Румунима) *Вобо*, **Бобоје* би најпре могла бити влашка варијанта од словенског ЛИ *Богоје*, веома честог у то време и на том терену (уп. id. 30–31). Ивић/Грковић 1980: 99 пореде ЛИ *Бобейѡ* и *Бобиѡ*. Синтагма *Кайѡун Бобојевъц* § 6.1.2.1.

БОГДАНОВЪЦ m.: *къ богданов'цоу* dat. 24v. † Међник рашким селима Дѡжеву, Сутима и Бѡкову, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 185–186). ⇐ Стерп. *Богданов*, adj. poss. од ЛИ *Богдан* + **-ъц*, § 3.3.4. Изворна синтагма могла је гласити **Богданов врх*, *лаз* или сл. ЛИ **Богданъ** било је веома популарно у средњовековној Србији, уп. РКС 1: 60–61, Грковић 1986: 32–33; оно је још прасловенско (ЭССЯ 2: 159 s.v. **bogodanъ* / **bogъdanъ*). Архаичнији *j*-посесив, прасл. **bogъdan'ъ*, у имену села *Богдање* код Трстеника (уп. Rospond 1983: 44 д.).

БОЈАТЈА КРУШКА f.: *оу тоуѡде кроуш'коу боѡтиѡ* ass. 21г, **ѡтъ кроушьке боѡтиѡ** gen. 20г. ↗ може се читати и *-ѡиѡја* и *-ѡѡја*, Пешикан 1981: 43 оставља дилему пишући *Боѡѡѡ(ѡ)ѡја*. † Међник данас ишчезлог Гумништа, у поречју Клине, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 195, Пешикан l.c.; Томовић 2011: 214). ⇐ Нејасно, наизглед стерп. *боѡѡѡѡ*, adj. verb. од *боѡѡѡѡ (се)*, f. *-ѡѡја* + **крушка**, § 2.8.4.1. ✱ За стерп. глаголске придеве на **-тъѡ* типа *оѡѡѡѡ*, данас *оѡѡѡ*, в. Р. Бошковић, НЈ 1/1950, 116 дд. Семантичка мотивација овако схваћеног назвања није јасна: „крушка које се треба боѡѡѡ“ (?). Могла би бити у вези са веровањем, распрострањеним код Срба и других словенских народа, да је крушка (насупротив јабуци) демонско дрво, под којим не ваља седети, спавати, стајати за време непогоде и сл., или са култним карактером тог дрвета, о којем такође има доста података, његовом заштићеношћу, табуисаношћу (уп. Чајкановић 1985: 143–145 дд.; В. В. Усачова у СМ: 313 д.). Уп. име шуме код Свилајнца *Боѡѡѡ*, коју Ст. М. Мијатовић овако описује: „Она је са многогодишњим разгранатим, дебелим, високим и доста честим храстовима, лужницима, брестовима и др. остатак некадашње ресавске долинске шуме. Боѡѡѡ је заједничка својина

вароши Свилајинца и ту се купи вашар о Св. Јовану и Св. Арханђелу (летњем).“ (СЕЗ 46: 127). Могуће је да ту имамо универбизовано *Бојаћа ‘која је под табуом, па се не сече’, уз накнадно наслањање завршетка на продуктиван суфикс *-ача*. Уп. и звуком и значењем близак дијалекатски назив *баја-ча* за врсту јесење крушке из Босне, без етимологије (ЕРСЈ 2: 84). Родић 1980: 303 допушта да у основи може бити ЛИ *Бојайи изведено од *Бојеслав*, *Бојмир* и сл., али за његову претпоставку да је овде суфикс *-џь* у функцији *-џь* нема паралела: и ако је такав антропоним постојао, очекивали бисмо од њега стерп. *Бојаћа. Евентуалну антропонимску паралелу пружа *Бџајић* т. рп., село у Пивској планини (Цицмил 54 д.), ако се узме да је у питању родовско име, нејасног порекла; вези са *бојайи* као варијантом придева *бајайи* познатом из Црне Горе смета разлика у нагласку.

БОЉЕТИНО п.: *дане ... воитѣхоу болетинно* асс. 44v. ✍ Писање са удвојеним *ии* указује на изговор *Бџеџићно*. ☞ дан. *Бољеџин*, с. од К. Митровице (Пурковић 64; Шкриванић 1956: 193; Томовић 2011: 210), у тур. пописима 1455. „Бољетине“ (Šabanović 1964: 6), почетком XVI в. „Бољетин“ (Томовић 1987: 54). ☞ Прасл. **Bol'etinъ*, adj. poss. од ЛИ **Bol'eta*, п. *-ino* према **se(d)lo* ‘село’, § 2.5.1.2. ✱ ЛИ у основи посведочено је у ДХ: **БОЉЕТА**, тумачи се као хипокористик од **БОЉЕСЛАВЪ**, **БОЉЕСАДЪ** (Ивић/Грковић 1980: 99; Грковић 1986: 36). Уп. топониме *Бољеџин* код Д. Милановца, слн. *Bóletina* (Snoj 2009: 70), пољ. топоним *Bołecin > Bolencin* (Nieskula 249), *Бољетино* у зап. Русији, даље патронимик *Voletice* у Чешкој (Profous 1: 125, 5: 132).

БОР т.: *оу वोџь* асс. 13г, 40г, *над वोџь* асс. 33v, *шт वोџа* gen. 13г. ☞ 13г међник бањског поседа на л. обали Ибра, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 181), 33v међник плавског села Крушева, по Шкриванић 1956: 190 планина *Бор* (2035 m); тој идентификацији смета предлог *над*; 40г међник зетског Храстја, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 191). ☞ Прасл. дендроним *borъ, *boru* ‘дрво бор, Pinus’, § 1.1.4.1. ✱ У Црној Гори *бџр* значи и ‘вртача’ (нпр. у Загарачу, Ћупићи 29), те није искључено да се у 40г ради о таквом објекту, али Драгољуб Петровић у својој монографији о топонимији племенске области Куча — у којој се, по његовом налазу, на месту данашњих Рашовића, налазило бањско село **Храстје** — не бележи то значење (уп. Петровић Д. 1988: 41). В. **Једини бор**; уп. **Борје**.

БОРИКОВЪЦ т.: *оу वोџиков'ць* асс., *шт वोџиков'ца* gen. 14v. ☞ Међник Селчанице, и данас брдо *Бориковац* између Сочанице и Мошнице (Шкриванић 1956: 182; Томовић 2011: 207). ☞ Највероватније стерп. *бориков, adj. од прасл. дијал. (само јсл.) *borika ‘*бџрика* = бор, *Pinus silvestris*’ + *-џь*, § 3.3.4, уп. **бор**. ✱ ‘Боровима обрастао (вис, врх)’, подтип *Јасиковац*, **Лџсковьц** и сл., уп. у Пивској планини *Бџорикџвици*, *Бџоричје*, *Бџориковача* (Цицмил 151). Није ипак искључено да се не ради о дескриптивном, већ о посесивном назвању изведеном од ЛИ; ДХ бележе, оба пута у Плаву (није реч о истој личности), мушка имена **Бџрика** (II 39) и **Бџриць** (III 2775), с

тим што се овај други запис вероватније чита *Борић* и интерпретира као патронимик, док је *Борика* посведочено и у поменицима (Грковић 1986: 37).

БОРЈЕ n.: низ **БОРЈЕ** асс. 43v. ✎ -иѣ = -je. † Међник Чрних гора између Плава и Будимље, неидентификован; по Томовић 2011: 238 дан. *Маја Бојсе*, но ако та два географска објекта и јесу идентична, између двају имена нема језичке везе. ⇐ Прасл. *borъje n. coll. од *borъ, в. **бор**, § 1.1.4.1. ✱ С обзиром на то да је *borъ изворно *u*-основа, старији лик колектива је *borovъje (уп. SP 1: 330, ЭССЯ 2: 219).

БОРЧАНЕ m. pl.: **БОРЪХЪ ВОРЪЧАНИИ** gen. 14v. ✎ Стрп. -ани gen. pl. *n*-основа настао под утицајем *i*-основа, § 5.5. ☞ И данас село *Борчане* ист. од Сочанице. ⇐ Вероватно прасл. *borъкъ ‘шумица’ + **-jane*, § 5.5. ✱ Уп. стрп. **БОРЪКЪ** жичко село у Јелцима (MS 11), међник у АХ 283, у савременој топонимији *Бѳрак*, -рка село у Колубари, *Бѳрак*, *Бѳрка* планина у Далмацији (РСА) и др.; пре него ли с.-х. *бѳрак* ‘мали бор’ значење може бити оно које реч има у северним слов. језицима: чеш., пољ. *borek*, рус. *борѳк* ‘шумица (не нужно борова)’ (уп. SP 1: 337). Топоним у основи могао је гласити и *Боръц (такав мтп. бележи АХ 286 у међама Шикље: **на боръцѣ**), што би опет било изведено од *бор*, али и *Боръч, *Борча или сл., што би била посевивна назвања, од апелатива *borъсь (уп. назив више тврђава **БОРЪЧЪ** ‘град бораца’) или од хипокористика *Воръкъ, *Воръко (од *Vori-slavъ или сл.), уп. топоним *Борча* у јз. Банату, стрп. **БОРКОВО МѢСТО** у ГП (ЗСПП 502), презиме **БОРЧИЋЪ** у Дубровнику (РКС 1: 67).

(***БОТОЉАН**) ✎ Посредно посведочено у БХ именом влаха у катуну Смудиорога **БОТОЉАНЪ** 67v. ☞ Данас катун *Байтољан*, један од највећих у планинској групи Мојан, где се лоцирају Чрне горе (Томовић 2011: 238). ⇐ Нејасно, § 7.3. ✱ Томовић l.c. прва је указала на очиту везу између имена смудиорошког влаха и данашњег катуна, претпостављајући да се катун прозвао по Ботољану поменутом у БХ. То је могуће, али није мање вероватно да је *Байтољан* у Смудиорозима назван по свом пореклу, као придошлица из — тада већ постојећег — катуна *Байтољани. У склопу тих двеју могућих интерпретација, данашњи лик *Байтољан* може се схватити као првобитни *j*-посевив *Байтољанъ ‘Ботољанов катун’, § 2.2.2.6, или као сингуларизован gen. pl. од *Байтољани или *Байтољане ‘катун Ботољанâ’, § 6.1.2.1. За ЛИ *Байтољан* Грковић 1986: 37 помишља на сродство са рум. *Vota*, Пешикан 1984: 26 га само просуђује као несловенско. Уп. **Бутоља**.

БОТУЊ ЗАБѢЛ m.: **МЕГѢ БОТОУЊНО ЗАБѢЛОУ** dat. 39r. ☞ Данас двоструко одражено, као село *Ботун* код Подгорице (Пурковић 65; Томовић 2011: 242), *Ботун* (Стаматовић 105), 1495. **на БОТЪНЪ** у повељи Ђурђа и Стјепана Црнојевића о утврђењу граница Цетињског манастира (Шекуларец 1987: 240), и као *Забјело*, некад село у горњој Зети, данас део Подгорице (Стаматовић 119), ако допустимо да су почетком XIV в. данашња села *Забјело*, *Дажбабе* и *Ботун* која се надовезују једно на друго на левој обали Мораче низводно од Подгорице била рачуната као једно насеље, уп. **Змијна главица**. ⇐

Стрп. *Бошунъ*, adj. poss. од ЛИ *Бошун + *забъл*, § 2.2.1.5. ** Уп. универбизоване *ј*-посесиве село **Ботоуња** у Соп. пом. 182, *Бошунъ* код Крагујевца, *Бошунъ* код Бруса и Крешева, **Ботоуњ** у Бирчу (ГСУД 42: 126), презиме *Бодшун* у Босни (РСА). ЛИ које је у основи може се изводити из словенских језичких средстава, као *nomen agentis* на *-*унъ* од прасл. *botati ‘ударати’ или *botěti ‘брзо расти, бујати’. Уп. Родић 1980: 308, где претпоставља (словенско?) *Бош-ун поредећи патронимик *Бошић*. Вајанова етимологија псл. *botěti која полази од *bogt-ěti у вези са *bogъ, *bogatъ, стинд. *bhaktá-*, авест. *baxta-* ‘судбина, срећа’ (A. Vaillant, ПКЈИФ 28/1962: 261 дд.) омогућила би да се *Бошун* схвати као варијанта од *богашун*. Но како недостају паралеле са ширег словенског простора (рус. дијал. *ботун*, *батун* ‘лук’, одатле *батуний* ‘луков’, *батунье семья* СРНГ 2: 147; 3: 138 може се реконструисати као *bot-унъ од *botěti али и као *bъtunъ, уп. ЭССЯ 3: 141), мора се допустити и несловенско порекло имена. Тешко да ће бити исто што и италијанизам *бодшун*, чак. *бошун* ‘дугме, чизме’ од ит. *bottone* (Skok 1: 193a s.v. *bot*, где одатле изводи и име потока у Сутомору *На бошун*), или рано пословењено (са *ǣ* > *o*, *ō* > *u*) латинско име илирског порекла *Vato*, *Vatonis*, премда је оно у римско царско доба било популарно у овим крајевима. Постоје сазвучни топоними који не показују лик *ј*-посесива: *Бошун*, брдо на развођу повише врела Рашке и место на Кожљу (Петровић П. 1984: 202, где га ставља међу називе који би указивали „на старе сточаре Влахе“), *Бодшун* високо брдо у области Пивске планине (Цицмил 152), *Бошуне* у Пјешивцима (Ј. Ердѣљановић, СЕЗ 39: 63). Уп. и *башун* као хидрографски термин ‘бара, блато’, са варијантом *бошунъ* из Врања (ЕРСЈ 2: 253–254), име села **Батшњ** у Босни посведочено 1446 (MS 439).

(**БРАНИЧЕВО** n.), adj. **браничевскѣ**: **епископъ** ... **браничевскѣи моиси** m. sg. nom. 86г. ✍ У испису ђакона Дамјана из 1453: **браничевскѣ** (Šaf. Pat. 54 = ЗН 303°). ☞ Средњовековно епископско седиште и област **Браничево** (РКС 70 д.), у средњовековним грчким изворима *Βρανίτζα* 1019, доцније *Βρανίτζοβα* (H. Gelzer, ВЗ 2: 52), у повељи буг. цара Асена II до ... **Браничѣва** (MS 3), **браничевскаѣ землѣ** ЖКА 115, **вѣ Браничевѣ** у фалсификованој повељи о Уљарима (ЗСПП 536), мађ. *Voronch* 1272, *Brancho* 1392 (Динић 1978: 95–96, 99). ☞ У насловном облику, прасл. *Vorničevъ, adj. poss. од ЛИ или надимка *Vorničъ, § 2.4.2.2. ** Већ Miklosich 1860: 250 сврстава у словенска деантропонимна назвања. Уп. срп. дијал. *бранич*, чеш. *branič* ‘заштитник, бранилац’ (ЭССЯ 2: 206 s.v. *borničъ*), рус. топоним *Бороничево* код Новгорода, презиме *Бороничев*. Међутим, најранији записи указују да тај лик може бити секундаран и остављају питање етимологије овог топонима отвореним.

БРАТОМИР’И ЛАЗИ m. pl.: **ниже вратомѣрихъ лазѣ** gen. 19г. ✍ -*их* наставак gen. pl. палаталне промене, испред којег треба претпоставити меко *р*, мада овде није експлицитно предато са -**ри-**. ☞ Међник Стрѣлца/Стреовца, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 183; по Томовић 2011: 212 одгова-

рало би данашњем потесу *Барновац* између ушћа Брусничке реке и Прони Балтакај у Ситницу; ако је и тачна, та идентификација не може се језички засновати. ⇐ Прасл. *Bratomir* 'b, adj. poss. од ЛИ **Bratomir*ъ, pl. -r'i + la-zi, § 2.2.1.1, уп. лаз. * Ивић/Грковић 1980: 100; Родић 1980: 303, уз указивање на стерп. ЛИ **Братомиџь**, уп. MS 59 где се тако зове један од влаха које је Милутин подарио Хиландару, даље стпољ. *Bratomir* 1398 (Rospond 1983: 50), одатле у топонимији j-посесиве пољ. *Bratomierz*, мак. (са депалатализацијом p' > p) *Брајтомир(a)* у Албанији код Корче (Заимов 1973: 79; Rospond l.c.). Забележена је и варијанта ЛИ **Братъмиџь** ЖП (ЗСПП 91), која се не мора изводити синкопом из *Брајтомир* већ може одражавати дисимилован старији облик са атематском основом у првом делу **Bratъr-mir*ъ. Уп. слн. *Radmirje* < **Brat(i)mirje* (S.T.).

БРАТОРАЋ ЛАЗ m.: **выше братоѣаги лаза** gen. 26r. † Међник бањских села у Рашкој Дџеџева, Сути и Бџкова, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 185–186. ⇐ Стерп. *Брајтораћ*, adj. poss. од ЛИ *Брајторад* + **лаз**, § 2.2.1.1. * ЛИ *Брајторад* посведочено на старохрватском терену у XI в.: *Filius Bratoradi* (RJA 1: 606), уп. Родић 1980: 303, док га Ивић/Грковић 1980: 100 означавају као „незасведочено“. Изводи се од прасл. именских основа **brat(r)*ъ 'брат' и *radъ 'рад'. Изван с.-х. подручја није познато (уп. Svoboda 71).

БРДО n.: **оу врьдо** асс. 26r, **пръѣзь врьдо** асс. 32r, **оуз врьдо** асс. 43r, 43v, 72r, **конь врьда** gen. 25v, **по врьхъ врьда** gen. 35v. ⇐ Прасл. *brdo, § 1.1.2. * Прасл. орографски термин могао би бити метафора из ткачке терминологије, уп. Schütz 1957: 5, 20; SP 1: 428 д.; ЭССЯ 3: 164–165. В. овде **Велје брдо**, **Голо брдо**, **Грдијно брдо**, **Плано брдо**, **Добро брдо**, **Срѣдње брдо**, **Стефање брдо**.

БРЪГ m.: **wt рѣке оу врьгъ** асс. 24r. ⇐ Прасл. *bergъ, § 1.1.2. * У потврди из БХ још се чува изворно значење 'уздигнута обала реке', рус. *берег* (*реки*) итд., данас само у народним говорима. Данашње значење 'брдо' вероватно у **Грдињ брѣг** = **Грдијно брдо**.

БРЪЗЈЕ n.: **оу врьзие** асс. 32v. ↗ **-иѣ** = *-je*. ☞ Међник Горажда у Будимљи, по Шкриванић 1956: 190 и Томовић 2011: 232 дан. *Бреза* према Тикову. ⇐ Прасл. *berzъje 'брезова шума', § 1.1.4.1. * Прасл. реч је колектив од *berza 'бреза' (ЭССЯ 2: 208; SP 1: 213). Чест топоним, 45 села *Брезје* у бившој Југославији (ИМ), исти земљишни назив на шест места у данашњој Црној Гори (Pulević/Samardžić 57), са најновијим јотовањем *Брежђе* село код Мионице, *Брежђе*, *Брежђа* неколико десетина примера у дан. Црној Гори (Pulević/Samardžić 60 д.). До промене *Брѣзје* > *Бреза* могло је најпре доћи у локативу *Брѣзји > *Брѣзи. Уп. **Брѣзова глава**.

БРѢЗОВА ГЛАВА f.: **оу врьзовоу главоу** асс. 15r. ☞ Међник Селчанице, данас вер. *Брезовица* к. 921 (Шкриванић 1956: 182; друкчије, али бар језички мање убедљиво Томовић 2011: 207 = *Брезован* више Лозног). ⇐ Прасл. **berzovъ(jъ)*, придев од *berza 'бреза', f. -a + *golva, § 2.4.1.3, в. **глава**. *

За прасл. придев уп. ЭССЯ 1: 205–206; SP 1: 211–212. *Брезова глава* на девет места у данашњој Црној Гори (Pulević/Samardžić 58). Данашњи облик настао суфиксалном универбизацијом (IV 5.2.2). Уп. **Брџје**.

БРѢСТ м.: оу **вѣсть** асс. 34г. ☩ Међник Гусина = Гусиња, данас непознат (уп. Шкриванић 1956: 191). Исто омеђење у ДХ I 226, II 42, III 2101; вероватно исти објекат и у међама Врмоше, ДХ III 2140. ☐ Прасл. *berstь ‘дрво брест, Ulmus’, § 1.1.4.1. Уп. Miklosich 1874: 6; ЭССЯ 1: 199–200; SP 1: 209, овде **Брѣстје**, **Брѣстница**.

БРѢСТЈЕ п.: **Село ... вѣстѣиѣ** пом. 40v. ✎ -иѣ = -је. ☐ Данас *Бреска*, потес у селу Кртинска на Сави (Шкриванић 1956: 192, Лома 1987), у тур. пописима *brsty(a)*, 1528. уписано испред Г. Трстенице, 1560. испред Д. Трстенице и Уроваца, 1528. и *Долње Брестѣје* (dwl̄nə bresty) испред М. Борка (читања Е. Миљковић, Лома l.c.). ☐ Прасл. *berstje, § 1.1.4.1. * Прасл. реч је колектив од *berstь > **брѣст** (SP 1: 209). Уп. села *Бресје* код Јагодине, Свилајнца, Приштине, *Брешће* код Осијека (IM), *Бријешће* на пет места у дан. Црној Гори (Pulević/Samardžić 62 д.), *Брестѣје* у Хрватској код Сесвета, *Brestje* у Словенији код Нове Горице (IM). Уп. Miklosich 1874: 6. Данашњи лик јавља се као име села од XVIII в., 1718. *Priska* (Öbschelwitz); 1719. *Prezka* (Спом. 96: 27); *Breska* (СЕЗ 18: 500); 1735. *село Бреска* (Спом. 17: 163, 201); *села Бреске* (ib. 163, 183); *Бреску*, *Брешћански* (ib. 184); *Брески* (ib. 197); 1738. *Preska* палешки округ (Langer 247); он се објашњава као „меморативна“ изведеница на -ьска, тип распрострањен у том делу Србије а познат и са чешког тла (в. ОП 20–21/2009: 3). Друкчије Томовић 2011: 243, која претпоставља да се светостефанско село протезало са обе обале Саве и види рефлексе његовог имена истовремено у данашњим именима потеса *Брешћовац* између мачванских села Трбушца и Звезда и *Брешће* са сремске стране, у атарима Витојеваца и Обрежа. При том нису узети у обзир подаци тур. пописа, наведени у Лома 1987, по којима се (*Долње*) *Брестѣје* налазило у Ваљевској нахији, док су Трбушца и Звезда били на подручју Шабачке нахије (граница између двеју нахија ишла је источно одатле, потоком Вукодраж).

БРѢСТНИЦА ф.: **Село вѣст’ница** пом. 10v. ☐ Данас *Брестница*, заселак ј. до Бањске (Шкриванић 1956: 180; Томовић 2011: 199), у тур. пописима 1516–30. „Брестнице“, почетком XVI в. „Брусница“ [sic!] (Томовић 1987: 54). ☐ Прасл. *berstьnъ, adj. од *berstь > **брѣст**, f. -ьна према *vьsь или *rěka + *-ica, § 3.2.3. * И четири друга села истог имена помињу се у стерп. повељама, в. РКС s.v. **Вѣстѣиѣница**, Пурковић 67. Често назвање на слов. југу, данас још пет села *Брестница* у Србији, једно у Хрватској, *Бријестница* на пет места у Босни, у Далмацији *Брисница*, *Bresnica* у Словенији (IM), *Брестница* у Бугарској, гр. Βρεσθενίτσα у Епиру (Miklosich 1874: 6).

БРОД м.: оу **вродъ** асс. 22г (2х), 37г, 38v, **на вродъ** асс. 42v, **ни на комъ вродѣ вродѣдина** loc. 73г. ☩ 22г међник Бања, одн. Осојана, по Томовић 2011: 215 прелаз преко Кујавче између Осојана и Шаљиновца, али уп. мтп. *Брѣд*, на-

зив ливада и њива у селу Црепуљи (Пумпаловић 2), у вези са могућом убикацијом суседног међника **Клеча глава** у исто село; 37г међник Хмељнице и Р'ујиштâ, на Цѓмви, неидентификован (уп. Томовић 2011: 239); 38v међник Диноше, на Цѓмви (уп. id. 240); 42v међник планина између Плава и Алтина, неидентификован (уп. id. 235); 73г законодавни део повеље. ⇐ прасл. **brodъ* 'плићак у реци куда се прелази', од глагола **bresti, brьdъ* 'газити кроз воду', § 1.2.3. * Уп. SP 1: 383, в. **Влашки брод, Говедар'ев брод, Дрежнички брод** под ***Дрежница, Обрадов брод, Сѓрѓльчки брод** под **Стрѓльц, Широки брод**.

БРСКОВО n.: **wt брскова** gen. 73г. ⇐ И данас Брсково на Тари код Мојковца, некадашњи рудник, од 1222–28: § **Брсково, § Брсковѓ** (писма Стефана Провенчаног Дубровчанима, MS 16, 17), 1285. *Priscoua*, средином XIV в. *Berschoua* (Јирѓчек 1879: 47 = Јиречек 1: 261, н. 155). ⇐ Прасл. **Bьrзъkovъ*, adj. poss. од ЛИ **Bьrзъкъ / *Bьrзъко*, n. -ovo према **se(d)lo*, § 2.4.2.2. * Miklosich 1860: 251, 1864: 18, уп. чеш. топоним *Brzkov* (Profofus 1: 216; 5: 138; Svoboda 134), рус. презиме *Борзков*, пољ. топоним патронимичког порекла *Barzkowice*. ЛИ у основи изводи се као хипокористик од прасл. антропонима сложених са придевом **bьrзъ* 'брз' (или са прилогом одатле **bьrzo* 'веома') као **Bьrzo-mirъ, *Bьrzo-slavъ*, уп. SP 1: 426 д.

(**БРУСНИК** m.), adj. **БРУСНИЧКИ**: **над градиште бруѓничско** n. sg. асс., **wt градишта** gen. 18v. ⇐ Међник Стрѓлца = Стреовца, дан. река и село *Брусник* (Шкриванић 1956: 183); градиште Томовић 2011: 212 идентификује са касноантичким Чечаном. ⇐ Прасл. **brusьnъ*, adj. од **brusъ* 'тоцилни камен' + **-икъ*, § 3.1.2. * Уп. *Брусник* село код Зајечара, острво код Виса, села *Brusnik* у Словачкој, *Brušnik* у Пољској. Универбизовано из синтагме **Брусни вис, брѓг*, или је посредни термин **brusьnikъ* настао предтопонимском универбизацијом, при чему би значење могло бити двојако: 'место где има бруса, тоцилног камена' или 'место где расту бруѓнице', уп. с.-х. *бруѓник* 'тоцилни камен', покр. 'место где има доста бруѓница' Босна (РСА), рус. дијал. *брусный* 'бруснични'; оба прасл. назива, за врсту камена и за шумски плод, изводе се заједно од глагола **brusiti* (SP 1: 394 дд.; ЭССЯ 3: 50 дд.). *Брусничко градиште* § 5.6.1.2, в. **градиште**.

БУДИМЉА f.: **оу боудимли** loc. 31v, **междоу ... боудимломь** instr. 43г, **будимљски** adj.: **ѓпископ ... боудимљски никола** m. sg. nom. 85v, **ѓпископа боудимљскога** gen. m. 33г. ✎ У испису ѓакона Дамјана из 1453: **вѓдимскы** (Šaf. Pam. 54 = ЗН 303^о). ⇐ Данас *Будимља*, село код Берана, **вѓ / оу Боудимли** Загребски родослов, Врхбрезнички летопис, **оу Боудими** Карловачки родослов (РЛ 24), **жоупы боудимљские** gen. ЖКА 170, 293 (тако у сва три рукописа, на другом месту Даничић поправља у **боудимљские**), **ѓпискоупь боудимљский** 1239–1303, Милутинова повеља Хиландару (MS 85), **Боудимли** у поменицима (Соп. пом. 182; ГСУД 42: 126); и у тур. пописима из 1485. и 1582/83. чита се *Будимља* (Б. Кнежевић, Ђурђ. ступ. 262), у Шудиковском поменику (XVII в.?) уписано и као *Будимна*, а изгледа и као *Бу-*

дим, ако се тај запис не односи на угарску престоницу (ПКЈИФ 8: 182). ⇐ Прасл. *Vudiml'ъ*, adj. poss. од ЛИ *Vudimъ, f. -l'a, § 2.2.2.2. * Miklosich 1860: 252, 1864: 18. ЛИ у основи скраћено је од *Vudimirъ* (Ивић/Грковић 1980: 100). Вероватно је истог порекла и словенско име угарске престонице *Будим* (Rospond 1983: 51; А. Лома, СЈ 3/1998, 13–28, Ђурђ. ступ. 190). Полазиште универбизације могла је бити синтагма *Будимља рѣка (кроз село тече речица уливајући се с десне стране у Лим), *жуѣа* или *вѣс* 'Будимова река, жупа, Будимово село'. Ј. Радић, Ђурђ. ступ. 199–207 допушта могућност да је у основи апелатив *budimъ, пасивни партицип презента од *buditi у значењу *'стражар'.

БУКВА f. ✎ За разлику од **ЛОКЪВ**, **ЦРКЪВ**, овде нема облика првобитне *ŷ*-основе. ☞ Само у **Бабина буква**, **Велја буква**, **Пьстрѣ буква** (в.). ⇐ Прасл. *buku, -ъve 'дрво буква, Fagus', § 1.1.4.1. Уп. **Бучје**, **Буковик**.

БУКОВИК m.: **вѣхъ воуковика** gen. 35v–36г, **оу вѣхъ воуковика** 35г, **вѣхъ воуковика** gen. 32v, **вѣ оноу стѣраноу воуковика** gen. 32v. ☞ 32v међник Горажда у Будимљи, дан. *Буковик*, планински масив ји. од села Горажде (Шкриванић 1956: 190; Томовић 2011: 232), 35г–36г међник Хмељнице и Р'ујиштѣ у Зети, данас планина *Буковик* (*Буковић*?) у подгоричкој Малесији на алб. граници (М. Цамај, ЈОК 6: 540, уп. 542; Томовић 2011: 239 пише *Буковић* и са њим идентификује први помен у 35v, док онај у истом омеђењу у 36г везује за узвишење *Буковчи* [?] у селу Доњи Милеш). Исти међник у омеђењу села дечанског села у Зети Кушева ДХ III 2282: **на вѣхъ воукови-ка**. Једно село **Буковик** помиње се у Крушевском и Сопоћанском-поменику (ГСУД 42: 126; Соп. пом. 182). ⇐ Прасл. *bukovъ, adj. од *buku, *bukъve* + **-ikъ*, § 3.1.3, в. **буква**. * Полазиште универбизације могла је бити синтагма *Буков врх, *вис* или сл. Чест ороним, 25 примера само са подручја дан. Црне Горе (Pulević/Samardžić 74), нагласак *Буковѣк* Пивска планина (Цицмил 155).

БУТОЉА f.: **на воутолю оу вѣодъ** асс. 37г. † Међник Хмељнице и Р'ујиштѣ у Зети, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 192). ⇐ Нејасно, § 7.3. * Уп. ипак широко распрострањен и високо варијантан назив за врсту беложуте јабуке *буѣола*, *буѣолѣнка*, *буѣолина* поред *буѣѣла*, *буѣѣвница*, *буѣѣула*, *буѣѣулача*, *буѣѣулѣна*, *буѣѣулѣнка*, *буѣѣулија*, *буѣѣулија*, *буѣѣола*, *буѣѣолѣна*, *буѣѣолѣнка* (РСА 2: 79, 317 д.), можда у вези са слч. *bútly*, *bútl'avú* 'гњио, труо', укр. дијал. *буѣѣѣвий* 'празан, изнутра сагњио' (уп. SP 1: 455). Уп. и овде ***Ботољан(и)**.

БУЧЈЕ n.: **оу воучѣне** асс. 25v, **над воучѣне** асс. 27v. ✎ -иѣ = *je*. ☞ Међник Дѣжева, Сути и Бѣкова, по Шкриванић 1956: 185, и данас „кота до Куријаче“, по Томовић 2011: 227 потес *Мало Буче* у селу Г. Тушимља. ⇐ Прасл. *vičъje, § 1.1.4.1. * Колектив од *o*-основе *bukъ — а не од *ŷ*-основе *buku, -ъve (SP 1: 433), в. **буква**. Стрп. и међник Комарана: **посѣѣѣ Буѣѣѣ** (MS 95), често у данашњој топонимији, по неколико десетина примера за *Бучје* и *Буче* само са подручја дан. Црне Горе (Pulević/Samardžić 66 д.), *Бучје*, *Буч(и)је* у Пивској планини (Цицмил 155).

В

ВАЉЧ m.: **Село ваљчъ** пот. 10v. ↗ **ва** = *ā*. ↻ Данашње село *Валач*, ген. *Валча* ји. од Бањске, северно од Косовске Митровице (Шкриванић 1956: 179; Томовић 2011: 199; облик по Елезовићу), у попису области Бранковића из 1455. *walyç* (Šabanović 1964: 32, са факсимилом). Помиње се и у Девичком катастиху (Елезовић s.v.), као и у свештеничкој исправи попа Миловаца писаној у Пећи 1832, у лику *Валеч* (Петровић П. 1984: 194). Данас се чује и *Валач*, *Валача*, у *Валачу*, са накнадно уведеним постојаним *-а-* као у *Ђурађ*, *Ђурађа* место *Ђурђа*, *Узари* уместо *Узри*; улогу је при том свакако имао ктетик *узарски*, *валачки*. ↻ Прасл. *Valьčь, adj. poss. од ЛИ *Valьkь, § 2.2.2.3. * Потпуну паралелу пружа чешки топоним *Valeč* код Карлових Вари, који се помиње као замак од 1358, а име му се изводи од стчеш. ЛИ *Válek*. Стрп. топоним доводи у сумњу тумачење по којем је стчеш. ЛИ хипокористик од лат. *Valentinus* (тако, изм. ост., Svoboda 135) и указује на прасл. антропонимску основу **val-*, уп. топоним *Ваљево*, такође са севернословенским паралелама (А. Лома, Ваљевац 1993: 47 дд.).

ВАРДИШТА n. pl.: **оу ваџ’дишта** асс., **вт ваџ’диштъ** ген. 14г. ↻ Међник Ђџбрхаве = Добраве, и данас *Вардиштије*, локалитет код Лепосавске реке близу друма који води ка Рашкој (Шкриванић 1956: 181–182). ↻ Стрп. *вардиштије* синонимно са **Стражиште**, § 1.2.3. * Реч је изведена од италијанизма франачког порекла (*э*)*вардаџи* ‘чувати, пазити’ (Skok 1: 641–642). Исти назив и другде на стрп. терену, нпр. у ДХ **пџ’ма ваџ’дищемъ** I 204, II 40, III 1974 (омеђење плавског села Града), **под ваџ’дици** II 49, III 1429 (омеђење Дољанаца, уп. Пешикан 1986: 21). Данас у Босни *Вардиштије* код Брезе, *Доње Вардиштије* код Вишеграда (ИМ).

ВЪС f. ↻ Само у **Глуха въс**. ↻ Прасл. *vьsь ‘село’, § 1.2.4. * Још праиндоевропски (**u(o)ik-*) назив за родовско насеље, који је на стрп. терену већ у XIII–XIV в. излазио из употребе, уп. А. Лома, ОП 16/2003, 1 дд.

ВЕЛИКА f.: **над великоу** асс. 42г. ↻ Данашње село и предео Велика у горњем Полимљу (Шкриванић 1956: 193; Томовић 2011: 236), и у ДХ: **Село Велика** II 40, III 2013–14, **Село великаа** I 213, **оу великоу** I 215, III 2031–32, **оу велицѣ** I 281, I 285, II 60 (2 х), III 2765, 2772, **меге велицѣ** I 214, II 40, III 2029. И у тур. попису из 1485: *wlykə* (Пешикан 1984: 204). ↻ Прасл. *velikъ (*јь*), f. *-ika* према *rěka, § 2.1.2. * Miklosich 1874: 113. Изворно назив данашње *Величке Ријеке* која настаје од *Десне* и *Лијеве Ријеке*; на првобитни хидроним указује и формулација у омеђењу села у ДХ I 215: **како се ками вали оу великоу и џ’жаницоу** тј. оба села су раздвојена вододелницом двеју суседних река по којима су свакако и названа, в. **Ржана**. Уп. стрп. **Велика** = Треска (РКС, ЖКА 44, Duridanov 1975: 57 д.). Занимљиво је да се облик придева са *к-*проширењем јавља у универбизованим ликовима, за разлику од **велји** у синтагмама; разлог томе може бити дијалекатско наслојавање (при чему би тип *велик* био на датом терену старији!) или употреба *-к-* у својству универбизационог суфикса. Писање **великаа** у ДХ I свакако је хиперкоректно, јер се из датива-локатива *Велицѣ* лепо види да је име одувек ишло по простој (имен-

ској) промени; и данас је у *Велици*. Нејасан је запис у Шудиковском поменику (XVII в.?) *Плав Велика* (ПКЈИФ 8: 183), да ли је паратакса „жупа Плав, село Велика“, или атрибутивна синтаagma, са именским чланом *йлав f.*?

ВЕЛЈА БУКВА f.: оу велию боуќвоу асс. 25г. / иу = ју. † Међник бањских села у Рашкој Дежеве, Сути и Бекова, данас непознат (уп. Шкриванић 1956: 185 д.). ⇐ Прасл. *velъjъ ‘велики’, f. -ja + *buku, § 2.1.1, в. **велји, буква**. * Можда само описна ознака конкретног објекта (велико буково стабло), а не прави микротопоним.

ВЕЛЈА ГЛАВА f.: оу велию главоу асс. 24г, 25г, ѿт главе gen. 24г, 25г / иу = ју. † Међник бањских села у Рашкој Дџежеве, Сути и Бџкова, данас непознат (уп. Шкриванић 1956: 185 д.). ⇐ Прасл. *velъjъ ‘велики’, f. -ja + *golva, § 2.1.1, в. **велји, глава**.

ВЕЛЈА РУДИНА f.: оу велию роудиноу асс. 21в. / иу = ју. ∞ Међник горњеподримског села Бања, који Пешикан 1981: 44 пореди са данашњим називом пашњака у страни више села Бање *Рудине* (запис Св. Стијовића). ⇐ Прасл. *velъjъ ‘велики’, f. -ja + *rodina, § 2.1.1, в. **велји, рудина**.

ВЕЛЈА ЦѢСТА f.: цѣстоу велиу инстр. 39г. / иу = јо. Новосрпски наставак -ом, уп. у аренги српсл. *живоносноу десницею* 5г. † Међник Ботуња забѣла у Зети, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 192). ⇐ Прасл. *velъjъ ‘велики’, f. -ja + *cěsta, § 2.1.1, в. **велји, цѣста**.

ВЕЛЈЕ БРДО n.: оу велие вѣдо асс. 43г, по вѣхѣ велиега вѣда gen. 36г. / ие = је. † Два различита орографска објекта — 36г међник села Хмельнице и Рујишта у Зети, 43г међник „Чрним горама“ између Плава и Будимље у горњем Полимљу, оба неидентификована (уп. Шкриванић 1956: 192, 193); за ово друго Томовић 2011: 238 помишља да би могла бити планина Велики Мојан. ⇐ Прасл. *velъjъ ‘велики’, n. -je + *brdo, § 2.1.1, в. **велји, брдо**.

ВЕЛЈИ adj., m. асс. **велии** 14в, 43г, **вели** 20г, n.асс. **велие** 43г, gen. **велиега** 36г, 40г, f. асс. **велию** 21в, 24г, 25г (2x), instr. **велиуу** 39г. / Читатељ са -лј- произлази из данашњег дијалекатског лика *вели* са извршеним јотовањем (који би могао стајати иза писања **вели** 20г). ⇐ Прасл. *velъjъ, придев *јо*-основе тематизован од првобитног лика *и*-основе *velъ (чији се instr. du. чува у прилогу *velъta > *веома*), накнадно схваћен као одређени вид (уп. овде *велјега*), док се у старословенском углавном мења по простој (именичкој) промени (тип **вожин**, gen. sg. m. / n. **вожина** / **вожья**, ретко **вожиного**). * У БХ први члан атрибутивних синтагми са апелативима **брдо, буква, глава, камы, рт, рудина, трн, цѣста, хлм** (§ 2.1.1). За горње Подриње М. Пешикан 1981: 44 запажа да се у правим топонимима употребљава *велји* а не *велики* (грађа БХ потврђује то и за друге крајеве: Рашку, горње Полимље, Зету), насупрот честом споју у ДХ *велика цѣста*, што би сходно томе био „више описни назив за разне важније путеве него топоним“, али уп. овде **Велја цѣста**, са друге стране универбизовани лик **Велика** (на терену где је у двочланим синтаagma такође *велји!*).

ВЕЛЈИ КАМЫ m.: оу велии камы асс. 43г. / ии = ју. † Међник „Чрним горама“ између Плава и Будимље у горњем Полимљу, неидентификован

(уп. Шкриванић 1956: 193). ⇐ Прасл. *velbjь ‘велики’ + *katy, § 2.1.1, в. **велји, камы**.

ВЕЛЈИ РТ м.: оу **велии њтъ** асс. 14в. ↗ *ии = ju*. † Међник Дьбрхаве = Добраве, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 181 д., Томовић 2011: 206). ⇐ Прасл. *velbjь ‘велики’ + *rъtь, § 2.1.1, в. **велји, рт**.

ВЕЛЈИ ХЛМ м.: оу **вѣхъ велиега хльма** ген. 40г. ↗ *ии = ju*. ↻ Међник зетског Храстја, вероватно данашњи *Хум ораховски* у Кучима, у локалном говору: *Ум оравскѣ* (Петровић Д.1988: 9, 131; Томовић 2011: 241). ⇐ Прасл. *velbjь ‘велики’ + *xъlmъ, § 2.1.1, в. **велји, хлм**.

ВЕЉИ ТРН м.: оу **вели тѣнь** асс. 20г. ↗ С обзиром на писање са једним -и (уп. **Велји камы, Велји рт**) овде читамо *Вељи*, са извршеним новим јотовањем на подручју Косова већ почетком XIV в. Уп. рани пример јекавског јотовања у ДХ **Гивьчина** = *Бевчина* из ср. Полимља (А. Лома, Ђурђ. ступ. 193 д.). † Међник уљарском селу код Племетина, данас непознат (уп. Шкриванић 1956: 183). ⇐ Прасл. *velbjь ‘велики’ + *trъnъ, -и, § 2.1.1, в. **велји, Трново, уп. Трње, Трновѣ дол, Трновштица**.

ВЕРИЊИ м. pl. (?): **wt вѣрикѣ** (sic!) 22в. ↗ Из предатог облика извео би се ном. sg. f. *Верѣна (уп. Пешикан 1981: 44), али је по свим осталим потврдама топоним морао гласити *Верѣни*, те је вероватно посреди писарска погрешка; замисливо је испадање дела текста при преписивању, на пример **wt вѣлога пола и wt [поѣта кои гѣде оу] вѣрикѣ**; у том случају реч би била о истом топографском објекту као у АХ 300: **вѣрицѣ ки поѣтъ**, међник Драгољеваца; за сличну могућност уп. **Хмода**. ↻ Данас *Вѣриће* n. sg. (Елезовић, Св. Стијовић у ОП 1/1979: 254), такође *Верѣн* (ИМ), *Вѣрић / Вѣрић* (Св. Стијовић l.c.), село си. од Пећи код Истока (Ј. Ковачевић по М. Милојевићу, Спом. 4: xiv; Шкриванић 1956: 184; Томовић 2011: 215), у Девичком катастиху 1761–72. више пута **Вѣриѣки** и **Вѣриѣке** (Елезовић). ⇐ Стрп. *Верѣни*, патроним од ЛИ (хипокористика) *Вер, § 4.5.1. * Уп. село *Верѣни* код Бањалуке (ИМ); *Вер најпре скраћено од *Оливер* (један властелин тог имена помиње се у ГП, ЗСПП 501); другог је порекла данашње презиме *Вјѣрић*, од женског имена *Вјера*: овде нисмо имали јат, како то произлази из записа у БХ и АХ и облика западnobосанског топонима. За ктетик *вѣрицки* посведочен у АХ (в. горе) уп. овде **копорицки**, данас у Ибарском Колашину *Ба̀бицко бр̀до* у селу *Ба̀биће* (Пумпаловић 2). Не треба ипак искључити могућност да БХ предаје изворни лик имена *Верѣна f. sg., нејасног порекла, а да се оно тек накнадно прилагодило распрострањеном типу на -ићи > -иће, -ић.

ВѢНЬЦ м.: оу **вѣнѣцъ** асс. 21в. ↻ Међник Бања са Сухогрлом, и данас *Вѣнац*, брдо више Сувог Грла (запис Св. Стијовића, Пешикан 1981: 45); можда исто што и истоимени међник катуна Драгољеваца у АХ 300 (уп. Пешикан l.c.). ⇐ Прасл. *věньсь, § 1.1.2. * Основно значење прасл. речи је још балтословенско, уп. лит. *vainikas* ‘венац, круна, женски украс за главу’. Њена примена у својству орографског термина посведочена је у српском од 1306 (Милутинова повеља Богородици Ратачкој, ЗСПП 396), уп. Schütz 1957: 28.

ВѢЊНА КРУШКА f.: оу вѣк'ноу крѡш'коу асс. 30г. ↗ Стерп. к испред придевског суфикса *-ьнѣ нужно предаје ѣ. ↗ међник села Павља у Рашкој, по Шкриванић 1956: 187 д. данас сачуван у називу брда *Крушчица* (?). ↗ Прасл. **vět'ьnъjъ*, adj. од **vět'e* 'в(иј)ѣће' + *krušьka, § 2.3.1, уп. **крушка**. * ↗ Стерп. (у Дубровнику) **вѣѣ**, поименичења **вѣѣѣникъ**, **вѣѣѣница** (РКС), уп. струс. (у Новгороду) **вѣѣѣѣѣ** 'који се односи на **вѣѣѣѣѣ** = *веће*', нпр. **в. ко-локолѣ** 'звон којим се сазивало градско веће' (Срезневский). Придев *večni* у слн. топонимији (*Večna vās, Večni vrh, Večni dol, Večna pót*) биће такође од **vět'e*, како га схвата Bezlaј 4: 286, пре него ли од хипокористика **Vet'ь* од **Vet'eslavъ* (тако Snoј 2009: 450). Мотивација стерп. назвања није јасна: крушка под којом се састајало *веће*? Или, у митолошком смислу, крушка где се састају вештице да би *већале*? У народним веровањима, крушка је опасно дрво на којем се окупљају и бораве вештице и ђаволи, в. Чајкановић 1985: 143 д. и уп. **Бојатја крушка**.

ВИДОМИРИЋИ m. pl.: за **видомирѣ** асс. 11v. ↗ -кѣ = -ѣе. ↗ Данас *Видомирић(е)* (Шкриванић 1956: 181; Томовић 2011: 201), у тур. пописима 1455. „Видомир“ (Šabanović 1964: 23), 1516–30. „Бетамир“ [sic!], почетком XVI в. „Видамирићи“ (Томовић 1987: 55). ↗ Прасл. **Vidomirit'i*, патроним од ЛИ *Vidomirъ, § 2.3.1. * ↗ ЛИ у основи је „обилно потврђено“ (Ивић/Грковић 1980: 100); за његову прасл. старину уп. струс. топоним (*j*-посесив) *Видомиръ* или *Видомире*, посведочен у новгородским писмима на брезовој кори, укр. *Видомир* (Зализняк 579, Васильев 45 дд.). Турским записима из 1455. и 1516–30. могао би у основи такође лежати облик *j*-посесива **Vidomir'ь* као варијанта поред патронимика на *-it'i, но могуће је да је записивач просто одбацио -ић(и) као што се при бележењу патронимика у турским пописима обично пише *nykwla wld radwslaw* „Никола син Радослав“ за оно што је старосрпски морало гласити *Никола Радосаљвић* 'Никола син Радославов', уп. Пешикан 1984: 56.

ВИНОГРАД m.: **виноград всакъ да копаа** асс. (45v), **виноград копаю** асс. 53г. ↗ Осим ове две потврде из законодавног дела повеље, в. **Георгијев виноград**. ↗ Прасл. *vinogordъ, § 1.2.2. * ↗ Прасл. реч обично се изводи из германског (гот. *weinagards* итд., уп. Фасмер 1: 317), али се то доводи у питање из акцентолошких разлога (М. Snoј у Bezlaј 4: 320). У источнословенском и пољском се због ликвидне метатезе *or > ra* несвојствене тим језицима (рус. *виноград* 'грожђе', пољ. *winograd* id.), сматра позајмљеном из црквенословенског (**виноградъ**), док у јужнословенским, а и у чешком и словачком (*vinohrad*), може бити домаћа.

ВИСИЛАЗ m.: оу **висилазъ** асс., ѡт **висилаза** gen. 14г. † Међник Границана, данас непознат (уп. Шкриванић 1956: 181). ↗ Вероватно императивна сложеница **visi-* од *visěti 'висити' + *lazъ § 1.2.3. * ↗ Реч **лаз** иначе у БХ значи 'крчевина', § 1.2.2, но овде треба претпоставити неко од других значења која даје РСА s.v. *lāz*: 'узан планински пролаз, теснац; узан пут, стаза, богаз; узани дрвени прелаз преко воде'. По контексту би *Висилаз* могао бити место на води или крај воде: *кон Добрунице* (водоток!) у *рѣи*, *с рѣи* у *висилаз*, *оѣи* *висилаза* у *бању*. Сложеница *висимостѣ* 'висећи мост', коју РСА има из А. Ше-

ное и Ф. Рачког а RJA је не бележи, могла би бити неологизам, али уп. *Visigahē*, назив падине код села Гошева у Расу (Томовић 2011: 230), *Visigaha* ливада у селу Пресеци под Мокром (Пумпаловић 2), ако се допусти да је од **visigaii* (*gāi* између осталог ‘прелаз преко реке, потока’ Смедеревска Морава (РСА 3: 207), накнадно преосмишљен према фитониму *visigah(a)* ‘висисаба’ (РСА 2: 649, из Ниша и Параћина). Стрп. **висѣти** ‘висећи (о печату)’ у топонимији има значење ‘окомит, стрм’, нпр. **градаџ Висѣки**, **-кига** у средњовековној Босни (РКС 1: 115), планина *Višyň / Višēň* код Омиша (Вук), уп. чеш. *visutý* ‘висећи’, топоним *Visutá ves* (Profous 5: 550), одакле се лепо види да је посреди прасл. **visēti*, а не **(nad-)vysiti*, како ороним *Vusyň* тумачи Skok 3: s.v. *visok*.

ВИСИТОР оу **вिसитору** асс. 33v. ☞ Међник плавског села Крушева, и данас планина *Višitior* (и *Višitior*, РСА?), ист. од Гусиња (Шкриванић 1956: 191), уп. ДХ I 204: **пѣкъ вьсатору**, 221: **оу вьситору**, II 40: **пѣкъ вьситору**, 45: **с вьсатору**, III 1972: **пѣкъ вьсатору**, 2066: [ви]сатору. ☞ Рум. **visător* ‘(пасирско) почивалиште’, § 7.2. * Дословно значење рум. изведенице било би ‘сневалиште’ (рум. *a visa* ‘сањати’, уп. *Durmitior* ‘спавалиште’ од рум. *a durmi* ‘спавати’ (Skok 3: 596, уп. 1: 461; И. Поповић, GVI 2/1960: 108; Gămulescu 1983: 92).

ВИТИЦРЪВ m. (?): **Планина ... вितिцрѣвъ** пом. (?) 41г, **вितिцрѣвскѣ** adj.: **оу вितिцрѣвскыи потоку** m. асс. sg. 41. ☞ Само овде у БХ *цр < чр*, одступање од књижевне конвенције у корист савременог изговора, уп. ликове *чрѣен*, *чрн*. ☞ Бањска планина у масиву Чагора и поток који са ње тече, овај други као међник и у ДХ I 207–208: **ѡ(д) витичѣвскога потока**, 217: **низъ потоку витичѣвскыи**, II 40: **ѡд витичѣвскога потока**, 41: **низъ потоку витичѣвскыи**, III 2003: **ѡ витичѣвскога потока**, 2035–36: **низъ потоку витичѣвскыи**; данас под тим именима непознати (уп. Томовић 2011: 236). ☞ Усамљен и нејасан назив, формално се може анализирати као придевска сложеница од **vity*, *-i* f. ‘врбово пруже’ и **červъ* ‘обућа’ у значењу ‘који носи обућу од врбовог пружа’, изворно родовски надимак у множини, прасл. **Viti-červi*, § 4.4.1.1. * Други члан сложенице само у с.-х. заст. *црев*, иначе се реконструираше прасл. **červъjъ*, **červъje*, вероватно од **červo* ‘црево’ (уп. ЭССЯ 4: 83 д.). Овакво тумачење ослања се на паралелу коју представља име села у Рашкој *Лукоцрево*, изворно изгледа *Ликоцрев*- (Катић Т. 2010: 305, 307 чита у попису из 1571. „Г. и Д. Ликоцрева“ у нахији Трговиште; у поменницима је **Лоукоцрѣви**, **Лоукоцрѣво** Соп. пом. 185, **Лоукоцрѣвъ** ГСУД 42: 137), од прасл. **lyko-červъ* ‘који носи обућу од лика’. За *Вишицрѣв* постоје и друге могућности интерпретације, можда са дисимилацијом [tʃ – tʃ] > [t > tʃ] од орографског назвања **Vyšičrѣв < *vy-tъšči-červъ* ‘(успон) који празни (**vy-tъščiti*) утробу (**červo*)’, тј.: ‘од којег се огладни’, § 1.3.2, уп., структурално и семантички, **jъz-ъmi-duхъ > из’мидоухъ* ДХ II 41 (= III 2062), у г. Полимљу, међник Трепче и Досућа, који Ровински просуђује као синоним савременог *вадидух* (уп. Пижурица 1980: 263), у Кучима и данас *измиду*, *-ѡва* ‘дуга стрма страна уз коју се путнику „узима дах“’ (Петровић Д. 1988: 29, уп. за нагласак 69, тамо и варијанта *Измидѡф*, *-ва*). Сазвучност са **vito červo > вишо цр(и)ево* ‘ileus’ биће, с обзиром на творбени лик и семантику, случајна.

ВЛАХИЊА f.: **Село влахини** пот. 11г. ↗ Као и иза **к**, и иза **х** писање **ы** > **и**. ↻ И данас село *Влахиња* на десној обали Ибра у висини Косовске Митровице (Шкриванић 1956: 180). ⇐ Прасл. *volxuni, f. од *volxъ ‘Роман’, § 2.9.2. * Уп. *Влахиња*, пасиште код Тврдошева у Рашкој, з. од Н. Пазара (Петровић П. 1984: 203), слн. *Láhinja* (Snoj 2009: 224). Суфикс *-иња* < **-уни* за изражавање моције (*бог* : *богиња*) овде у не-личној функцији, отприлике еквивалентној одређеном виду женског рода присвојног придева, тј. *Влахиња* би значило отприлике исто што и *Влашка*, назив села код Младеновца, Ћуприје, Требиња < *Volšьskaja (*vьsь*) ‘Влашко село’. Слично треба схватити назив села **Книгини** у данашњој Македонији (ЗСПП 387), *Къегиња* код Рудог (IM). Уп. **Пькљани**.

ВЛАЧЕГ m.: **низь влачегъ оу потокъ** асс. 26v. † Међник бањских села у Рашкој Дѣжева, Сути и Бѣкова, данас непознат (Шкриванић 1956: 185–186). ⇐ Стрп. *влачег* ‘преседлина’, § 1.1.2. * Уп. ороним *Влачег* који у области Пивске планине бележи Цицмил 164 уз објашњење да реч значи преседлину, косу између два дола; *Влачег* и у Босни код Купреса. Иначе реч *вљачег* значи јак гвоздени ланац који служи за вучење, изведена је од *влачитии* < прасл. *volčiti, завршетак *-ег* вероватно према називу за део кола *йѡшег(а)* ‘део кола’ с обзиром на истозначност *йѡшезати* и (*йѡ*)*влачитии*.

ВЛАШКА ЗЕМЉА в. **Влашки брод, земља.**

ВЛАШКЊ БРОД m.: **надь влаш'кии бродъ** асс. 72г. ↗ *-ии* = *-и*. ↻ Међник Прчева, на простору дан. села Клинавца, код којег Гл. Елезовић бележи врело *Влашки Брод*, вероватно данашњи *Брѡд* ‘плићак преко кога се прелази Клина’ у истом селу (Пешикан 1981: 44, М. Букумирић, ОП 3: 351). ⇐ Прасл. *volšьskъjъ, adj. од *volxъ + *brodъ, § 2.6.1, в. **брод**. * Реч у основи придева је прасл. германизам који је изворно означавао једно романизовано келтско племе, а одатле Романе уопште; код дела Словена (Пољаци, Словенци, кајкавски Хрвати) сузила је значење на Италијане, код Срба и Бугара на Румуне; у средњовековној Србији, постепеном славизацијом Влаха-полуномадских сточара, етноско значење се изменило у социјално: ‘сточар’ (различит друштвеним статусом од зависног земљорадника). Прчево је са Кијевом спадало у „влашку земљу“ даривану Бањској.

ВЛКОВ ПОТОК m.: **оу вльковъ потокъ** асс. 33v. † Међник плавског села Крушева, данас под тим именом непознат; по Томовић 1991: 157 данашњи Мартиновички поток, по Томовић 2011: 233 поток који се улива у реку код школе у Војном Селу између Крушева и Плава. ⇐ Прасл. *Vьlkonъ, adj. ross. од ЛИ *Vьlkъ + *potokъ, § 2.4.1.2, в. **поток**. * Уп. *Вуков йѡшѡк*, л. притока Врбаса. Придевско образовање на **-онъ* указује на зооним у функцији ЛИ, стрп. **Влькъ**, које је прасловенско (струс. *Волкъ*, стчеш. *Vlk*, уп. Грковић 1986: 57, тако већ Ивић/Грковић 1980: 100; уп. Лома 2010а: 138 д.), док у основном значењу дивље животиње за ознаку (колективне) припадности служи придев *vьlčьjъ ‘вучји’, уп. **Влчја, Влчја пољана**.

ВЛКОЈЕВА ГЛАВА f.: **за влькојевѡу главоу** асс. 72г. ↻ Међник Прчева, по Томовић 2011: 225 дан. потес *Вуков лаз* или *Вуковица* у Дрснику. ⇐

Стерп. *Влкојев*, adj. poss. од ЛИ *Влкоје*, f. -ева + глава, § 2.4.1.2. * Стерп. ЛИ **Влькоје** обилато је посведочено на овом терену у XIV в. (Ивић/Грковић 1980: 100; Грковић 1986: 57). Од две понуђене идентификације данашњег одраза, вероватнија је *Вуковица* (< *Вукојевица, уп. IV 2.2.5.1. и 5.2.2).

ВЛЧЈА f.: **Село вљчина** пом. 10в. ↗ -ица = -ја. ↻ Данас село *Вуча*, на Вучинској реци, л. притоци Ибра 10 км северно од Бањске (Шкриванић 1956: 180; Томовић 2011: 199), у турским пописима 1455. „Вјуча“ (Šabanović 1964: 48 [sic!, в. ниже]), 1571. „Вучја“ (Томовић 1987: 55), „Вучје“ у нахији Жежна (Катић Т. 2010: 258). ↻ Прасл. *vьlčьjь, adj. од *vьlkъ ‘вук’, f. -ѣа § 2.2.3.2. * Прид. промена још се чува: у *Вучој* (Петровић П. 1984: 51), женски род према *vьсь ‘село’ (уп. *Вицја вас* у си. Словенији код Крижеваца, *Učja*, в *Učji* < *Vьlčьja, од зоонима или ЛИ, резийски *úk* ‘вук’, слч. *Vlčia (dolina)* (Snoj 2009: 444), или се *Vьlčьja прво прозвала река, данас названа по селу *Вучинска река* (ктетик *вучински* од *Вуч(и)ја* са уметањем -н- као *ѿуриински* од *Турија* < *Турѣја, уп. овде **Грдијно брдо**), изведен пре упрошћења у данашњи лик *Вуча*. Шта се стварно чита у попису из 1455. тешко је рећи, јер Шабановић свом издању није приложио факсимил, већ модеран арапски слог сопствених читања: у латиничној транскрипцији то би било *wuḥṣa* б3г; најпре ваља помишљати на неки прелазни глас између *л* и *у* (дифтонг *уо*?). Села истог имена још код Берана и Рожаја (1571. *Вучја*, Катић Т. 2010: 316), уп. даље *Vlčí* у Чешкој, *Wilcza* две реке и три села у Пољској, *Вовча* село у Украјини итд. Уп. **Влчја пољана**.

ВЛЧЈА ПОЉАНА f.: **оу вљчию пољаноу** асс. 18г. ↗ -ио = -ју. † Међник Стрелца = Стреовца, неидентификован (Шкриванић 1956: 183). ↻ Прасл. *vьlčьjь, adj. poss. од *vьlkъ ‘вук’ + **pol’ana*, § 2.2.3.1. в. **пољана**. * Подударан савремени назив *Вучја ѿљана* код бос. Грахова. Уп. **Влчја**.

ВОДА f.: **како вода скаче оу пешть** пом. 39в. ↻ Опис неког неидентификованог слапа у међама зетског Храстја, уп. Петровић Д. 1988: 9. ↻ Стерп. описна синтагма, § 6.4. * Субјект прасл. *voda, уп. **Лѣскова вода**, **водица**, у значењу текуће, изворске воде, уп. **Мртвица**.

ВОДИЦА f. dem., в. **вода**, **Бѣла водица**, **Бѣле водице**, **Добра водица**.

ВОЗНИК m.: **на воз’никъ** асс., **воз’никомъ** instr. 25в. † Међник бањских села у Рашкој Дѣжева, Сути и Бѣкова, неидентификован. § 1.2.3. ↻ Стерп. *возник* ‘колски пут’. * Уп. РКС 1: 144: **возъникъ** ‘via publica’, са два примера из ДХ; изведено од стерп. **возъ** ‘кола’. Пумпаловић 2 бележи *Возник*, пут у страни у селу Чечева (Ибарски Колашин).

ВОЈЕВОДИН КОТЬЦ m.: **оу војеводинъ кот’ць** асс., **ѿт кот’ца** gen. 23г. ↗ -оѿ- можда хиперкоректно, в. ниже. † Међник Ловча потока и Тучепа, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 184; Пешикан 1981: 84). ↻ Прасл. *vojevodinъ, adj. poss. од *vojevoda ‘војвода’ + *котъсь, § 2.5.1.1, в. **котъц**. * Основна реч забележена је у старосрпском у старијем лику *војевода* и млађем *војвода*; овај други посведочен је од 1240 (MS 28); иста промена извршена у **Војмыслићи**, **Војсиљци**, **Војтђшина** указује на могућност да се на овом терену почетком XIV в. већ говорило *војвода*, а да је запис у БХ архаизирају-

ћи. Епоним је свакако исти (неименовани и нама непознати) *вој(е)вода* по коме су назване и оближње **Војеводине куће**. Уп. Родић 1980: 318.

ВОЈЕВОДИНЕ КУЋЕ f. pl.: **ПОД ВОЈЕВОДИНЕ КОУШТЕ** ass. 23г, **КЪ ВОЈЕВОДИНЪМЪ КОУШТАМЪ** dat. 22v. ↪ Можда се изговарало *Војеводине*, в. претходну одредницу. † Међник села у Кујавчи Осојана, Ловча Потока и Тучепа, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 184; Пешикан 1981: 84). ⇐ Прасл. *vojevodinъ, adj. poss. од *vojevoda ‘војвода’, f. pl. -*iny* + **kot’ę*, § 2.5.1.1, в. **кућа**, уп. **Војеводин котъц**. * Уп. Родић 1980: 318.

ВОЈКОВ ДОЛ m.: **ВЪБЪХЪ ВОЙКОВА ДОЛА** gen. 12гv. ↪ **ои = ој**. † Међник бањским селима на л. обали Ибра, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 180–181; Томовић 2011: 201, која помишља на данашњи Бањски Суви До). ⇐ Прасл. *Vojkovъ, adj. poss. од ЛИ *Vojkъ / -*ьko* + *dolъ, § 2.4.1.2. уп. **дол**. * ЛИ *Војко* било је често на овом терену у XIV в. (Ивић/Грковић 1980: 100; Родић 1980: 310; Грковић 1986: 58), а од старине широм словенских земаља, уп. чеш. топоним *Vojkov*, пољ. *Wojków*.

ВОЈМЫСЛИЋИ m. pl.: **МЕЖДОУ ВОИМЫСЛИКІЕ** ass. 12v. ↪ Етимолошко **и** иза **м** вероватно се чувало и у изговору; -**киѣ** = -*ће*. ↻ Сусед бањског поседа на л. обали Ибра, и данас село *Војмислиће* (асс. pro пом., IV 4.3.1) код Косовске Митровице (Пурковић 74); и у тур. пописима, 1455. „Војмислиће“ (Šabapović 1964: 33), 1516–30, почетком XVI в. „Вимисленик“ [sic!] (Томовић 1987: 55). ⇐ Прасл. **Vojemyslit’i*, патронимик од ЛИ *Voje-myslъ, § 4.5.1. * Ивић/Грковић 1980: 100. ЛИ у основи сложено је од продуктивних антропонимских основа, али као такво другде није посведочено и свакако припада старијем, преднемањихком ономастичком слоју. За културноисторијску интерпретацију имена са елементом *voj-* на овом терену в. Лома 2010а: 137 д.

ВОЈСИЉЦИ m. pl.: **КАТОУЊЪ ВОИСИЉЦЪ** gen. 67v. ↪ **ои = ој** пре него *оји*; могло би се читати и *Војсилци*, али в. ниже. † Идентификује се са дан. засеком *Војсалићи* ј. од Н. Пазара (Пурковић 74; Шкриванић 1956: 194; Томовић 2011: 230), што је језички проблематично (нити је посредни исто образовање, нити исто ЛИ у основи, овде *Војсил*, тамо *Војислав*!). Уп. можда некадашње село у нахији Лаб при читању чијег имена се Митар Пешикан (1984: 281) колеба између *Војсилци* и *Војсалица*. ⇐ Стрп. *Vojsiъ, adj. poss. од ЛИ *Војсил*, pl. -*ли* + **-ьsci* ‘Војсилови људи’, § 5.6.4. * Катун је назван по примићуру Војсилу Групишићу, кога БХ првога у њему бележи (67v–68r). У основи исправно већ Ивић/Грковић 1980: 100. ЛИ *Војсил* било је често у то доба на том терену, особито код влаха, уп. Грковић 1986: 58–59.

ВОЈТЪШИНА f.: **СЕЛО ВОИТЪШИНА ПОПА ЦЕДОВЪЦА** пом. 43v. ↪ **ои = ој?** † Неубицирано (Шкриванић 1956: 193). ⇐ Стрп. *Војѣѣши*, adj. poss. од ЛИ *Војѣѣх* + -*ина*, § 5.6. * Исправно већ Ивић/Грковић 1980: 100 изводе од стрп. ЛИ *Војѣѣх*, а на стр. 98 претпостављају посредство посесива *Војѣѣши*. Један *Војѣѣх* помиње се у БХ само мало даље (44v **ВОИТЪХУОУ БОЛЕТИИНО**), те се, у контексту замене села, може радити о истој особи по којој је као бившем власнику једно село означено а друго му је уместо њега припало, будући да суфикс -*ина* у *Војѣѣши-ина* вероватно има исту функцију као у *очев-ина*, *д(ј)едов-ина* ‘бивше очево/дедово имање’, тј. ‘бивше Војтѣхово село’. ЛИ у

основи је прасловенско, уп. чеш. *Vojtěch*, пољ. *Wojciech*, струс. през. *Войтѣшичъ*.

ВОЛУЈ ДОЛ м.: оуз волоуѣ долъ асс. 28v. ↗ Може се читати и -уји. † Међник бањских села у Рашкој Бѣкова, Польза и Хропалице, данас као такав непознат, ако није у вези са данашњим брдом *Волујар*, које Томовић 2011: 228 ставља у исте међе а да не повезује експлицитно његово име са оним из БХ. ⇐ Прасл. *volujь ‘волоовски’ + *dolъ, § 2.2.1.7, в. дол. ** Прасл. придев изведен је суфиксом -јь од и-основе прасл. *volъ, ген./лок. *volu. Уп. *Волуји до* у Катунској нахији (Pulević/Samardžić 490), *Волуја* село у Звижду, у повељи кнеза Лазара Ждрелу браничевском **Волѣ** итд. Универбизација *Волуј дол* у *Волујар*, ако је до ње одиста дошло (в. горе), била је у избору суфикса усмерена апелативом *волујар* ‘волар, воловођа’, уп. *Говеђи брод* = **Говедар’ев брод** (IV 5.2.4).

ВОЉСКА f.: низ вол’скоу асс. 34. ↗ Пре него ли *Волска*, како читају Ивић и Грковић у ДХ, в. ниже. † Међник Гусина = Гусиња, и у ДХ, I 227: **низъ волскоу**, II 42: **низъ вол’скоу**, III 2101–2102: **низъ вољскоу**; свакако да је исто што и *Војска*, међник Врмоше у ДХ III 2139: **оузь воискоу**, за однос љ : j в. ниже. Томовић 2011: 234 помишља на реку која извире под планином *Војуша* (1905 м) на државној граници и улива се у Љепушу у Албанији. Пре би се могло помишљати на тамошњи поток *Волушница*, в. ниже. ⇐ Најпре прасл. **vol’ьskъ*, adj. poss. од **vol’a* ‘насеље ослобођено дажбина’, f. *-ьска(ја) према *rěka, § 5.6.2. ** Основна реч долази у претпостављеном значењу на словенском северу, док на југу нема потврде за њену такву употребу. Поставља се питање старине правне установе (у Пољској је *wola* документована тек од прве половине XIII в., Rospond 1984: 44), тј. да ли се код Словена развила довољно рано да је могла бити донета са севера у VII веку; сличан проблем у истом хронолошком пресеку представља недалеки ороним *Ујездна* у вези са прасл. (?) термином *ujězdъ, уп. најскорије Лома 2010a: 139. За подударан слн. хидроним *Volska*, име притоци Радуље код Шкоцјана, Bezljaj 1961: 313 д. указује на микротопониме *Vole*, *Ů Ůoléh* и допушта да је у основи **vol’a* иако та реч није довољно посведочена у јужнословенској топонимији. Уп. још *Wolsk* (од XVI в.), данас нем. *Wolzig* у Бранденбургу (Rospond 1976: 23). Овамо не спадају руски *Вољск* < *Волжск*, назван по реци *Волги* на којој лежи (id. 49), нити пољско *Wolsko*, јер се први пут бележи 1578. као *Woisko* (id. 28). Ту је дакле гласовни развој био управо обратан од онога који овде претпостављамо, но код нас нема аналогија за прелаз j у љ или л у датој позицији, а запис са -j- *Војска* је усамљен и познији од осталих (омеђење Врмоше је додатак у трећој Дечанској хрисовуљи која је осетно млађа од прве две и настала тек у Душаново време, уп. Ивић/Грковић 1976: 43, 53). Прелаз љ > j могао би се приписати албанском језику, али с обзиром на старосрпски карактер становништва тог краја у XIV в. (в. **Врмоша**), пре ће се радити о локалном дијалекатском развоју, условљеном положајем љ пред сугласником, слично као што је у Теклићима *Драгомиљ дол* (тако 1521) постао *Драгомидо*, вероватно преко *Драгомијдо, док се у етнику *Драгомиљани* -љ- чува (Пешикан 1984: 50, уп. Ј. Ердѣљановић, СЕЗ 39: 535). И да нема варијанте са -j- које

се лакше објашњава из *љ* него из *л*, читање *Волска* оставља хидроним без могућности ваљаног објашњења; његово извођење од зоонима **volъ* није вероватно, како то просуђује и Безлај l.c. за слн. *Volska*; наима, та реч је у прасл. била *и*-основа, те придев од ње гласи **volov-ьскъ(jь)*, **volu-j-ьскъ(jь)* (уп. овде **Волуј дол**), а не ***vol-ьскъ(jь)*. Но на равни народне етимологије веза са *вол* могла је бити успостављена, што отвара могућност да се у данашњем хидрониму *Волушница*, који се преко **Волушница* своди на **Волујска рѣка*, види преобличење од *Вољска*.

ВРАНИЋИ m. pl.: оу **враникѣ** асс. 32v. ↗ -кѣ = -ће. † Међник будимљанског Горажда, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 189–190). ⇐ Прасл. **Vornit'ь*, pl. *Vornit'i*, патронимик од ЛИ (надимка) **Vorna* 'врана', § 4.5.1. * Распрострањена формација, шест села *Вранићи*, пет *Вранић* на подручју бивше Југославије (ИМ), даље уп. рус. *Вороничи*, чеш. *Vranice*, вероватно, са источнојужнословенским развојем **tj > шїї*, и *Вранишїе* код Пирота. Уп. Miklosich 1860: 259, 1864: 23. Ивић/Грковић 1980: 100 изводе од ЛИ *Вран* посведоченог у ДХ, али уп. **Врановићи**.

ВРАНЈА СТЋНА f.: оу **вранию стѣноу** асс., wt **стѣне** gen. 35v. ↗ -нию = нју. † Исти међник у омеђењу дечанског села у Зети Кушева: на **вранию стѣноу** ДХ III 2279, неидентификован, за положај уп. Пешикан 1984: 135 (данас у Албанији). ⇐ Прасл. **vornъjь*, adj. poss. од **vorna* 'врана', f. -ъja + **stěna*, § 2.2.3.1, в. **стѣна**. * Miklosich 1874: 116. Уп. Родић 1980: 307. Исти лик стерп. **Врания Стѣна** међник Ораховца на Косову, придев одатле **вранѣстѣнски (потокъ)** у даровници Гргура Бранковића Хиландару; данас *Врања стијена* на више места у Црној Гори (Цеклин, Бајице, Црмница, околна Пљеваља, Pulević/Samardžić 496); чести су и универбизовани ликови као *Врања > Врање* итд.

ВРАНОВИНА f.: **заселиѣ ... врановина** пом. 29v. ↗ Данас *Врановина* село код Дежеве (Шкриванић 1956: 187) односно заселак у Полазима (Томовић 2011: 227 дд.). ⇐ Стерп. *Вранов*, adj. poss. од ЛИ (надимка) *Вран* 'Гавран' + *-ина* 'бивши Вранов посед', § 5.4. * Стерп. ЛИ **Вранъ** било је распрострањено на том терену у средњем веку, а познато је и код других Словена (Грковић 1986: 60), прасл. **Vornъ*. Село *Врановина* и код Босанског Петровца (ИМ), уп. овде **Врановићи**.

ВРАНОВИЋИ m. pl.: оу **врановикѣ** асс. 31v. ↗ -кѣ = -ће. † Међник (сусед?) Јелића у Јелшцама, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 189). ⇐ Прасл. **Vornovit'ь*, pl. *-ovit'i*, патронимик од ЛИ (надимка) **Vornъ* 'Гавран', § 4.5.1. * Уп. *Врановићи* три села у Босни (код Грачанице, Кладња, Зенице), у ЦГ код Котора, *Vranovići* у словеначкој Белој Крајини (ИМ), *Вороновичи* у Белорусији, *Wronowice* у Пољској итд. Патронимици на **-it'ь* су од *о*-основа, каква је прасл. **vornъ*, испрва извођени непосредно а не посредством придева на *-овъ*, па то важи и за стерп. доба; ово је једини лик на *-ов-ићи* у нашој грађи, још прасловенски, јер се код изведенице од овог имена рано осетила потреба да се повуче разлика према **Vorn-it'ь*, које се осећало искључиво као дериват од **vorna > врана*, в. **Вранићи**. Уп. **Голубовић поток**.

ВРАСКОЊ м. или ф. (?): *оузь враскоњь* асс. 28г. ↗ Читање са *-њ-* засновано на савременом лику, в. ниже. ↻ Међник Тушимље, и данас заселак *Враскоњ* јз. од Редкаја (Шкриванић 1956: 185; Томовић 2011: 227). ↻ Нејасно, § 7.3. ** Можда „хипокористична“ универбизација од **Враскоњин поток**; или родовски надимак *Враскоње сингуларизован преко gen. pl., уп. § 4.3.1.

ВРАСКОЊИН ПОТОК м.: *оуз' враскоњинь потокоь* асс. м. *вт потока* gen. 25v. ↗ За читање са *-њ-* в. претходну одредницу. ↻ Међник Дџева, Сути и Бџкова, у вези са данашњим топонимом *Враскоњ*, в. **Враскоњ**. ↻ Стерп. *Враскоњин*, adj. poss. од ЛИ (надимка) *Враскоња + **поток**, § 2.5.1.1. ** ЛИ у основи није посведочено, а изводи се од с.-х. покр. (Далмација) *враска* 'бора' < прасл. *vorska (уп. Skok 3: 618; Bezlaј 4: 351). Потврда из око 1320: **нек ли вихъ ... не имѣлъ ни единое сквѣрны ни враски гѣѣховниѣ на себѣ** у Милутиновој повељи Св. Петру и Павлу на Лиму (ЗСПП 521) је српскословенска, уп. рус.-цсл. **не имоуцоу сквѣрны ни враскы** за *μη ἔχουσιν σπιλον ἢ ῥυτίδα* ad Eph. 5, 27 (Срезневский 1: 313). Ивић/Грковић 1980: 108 просуђују као нејасно или бар недовољно јасно; слично Родић 1980: 318.

[**ВРАТА** п. pl.]: *оу врата градиштоу* асс. 21v. ↻ Међник хвостанских Бања, данас непознат, в. **Градиште**. ↻ Прасл. *vorta. ** Овде по свој прилици апелатив *врати*, тј. капија, некадашњи улаз у обрушену тврђаву (*градишће*), а не топографски термин; уп. ипак **Вратца**.

ВРАТЦА п. pl.: *оу врат'ца* асс. 13г, 26г, 27v. † 13г међник бањског поседа на л. обали Ибра; 26г, 27v међник бањског поседа у Рашкој, оба неидентификована (уп. Шкриванић 1956: 181, 185 д.). ↻ Прасл. *vortьса п. pl., вероватно као орографски термин, § 1.1.2. ** Деминутив термина *врати* 'клицура, кланац', на који Шиц своди топониме *Врати*, *Вратица* (Schütz 1957: 46), уп. и слн. *vrata* 'škrbini podoben gorski prehod, nižavska soteska' (Snoj 2009: 467). Уп. у АХ 297: **на Вратьца**, међник планине Хоругвице, данас *Вратица*, пашњак у ували, у планини северно од Мојстира (Пешикан 1981: 45, запис Св. Стијовића). В. **Осудњаја вратца**; уп. и **врата**.

ВРАЧЕВО ДУБЈЕ п.: *оу вращево доубиѣ* асс. 32v. ↗ *-иѣ = је*. † Међник села Горажда у жупи Будимљи, непознат; Шкриванић 1956: 189 д. и за њим Томовић 2011: 232 помишљају на потес *Дуб* између Горажда и Врбице. ↻ Прасл. *vърачевъ, adj. poss. од *vърачь 'лекар', п. *-evo* + *doбъје, coll. од *doбъ 'храст', § 2.4.1.2, в. **Дуб**. ** То што се други део исте храстове шуме звао **Спасово дубје**, очито по Спасовој цркви (манастиру Жичи?), којој је припадао, упућује да се у придевском делу синтагме *Врачево* не види надимак по занимању *Врач* него ознака поседа друге цркве, посвећене Св. Врачи-ма Козми и Дамјану, уп. овде у Зети **Светаја врача**. Очекивало би се придевско образовање *врачевски* (пошто су двојица); индивидуални посесив *Врачево* вероватно према *Спасово*.

ВРБА ф.: *оу врьбоу* асс. 32г (2х), 34v. † 32г Међник Горажда у Будимљи, по Томовић 2011: 232 данашње село *Доња Врбица* си. од Горажда; 34v Гусина у Плаву, неидентификован (Шкриванић 1956: 189, 191). ↻ Прасл.

vr̥ba* ‘дрво врба, *Salix*’, § 1.1.4.1. * У оба случаја можда само назив објекта (дрвета) на терену као оријентира, а не прави (микро)топоним, в. **Чрљена врба; уп. **Врбовци**.

ВРБОВЬЦ м.: **ѡт вѣрбовѣца** gen. 18г. ☞ Међник Стрљца, дан. село *Врбовце* / *Врбовац* (Шкриванић 1956: 183; Томовић 2011: 211). ☞ Прасл. **vr̥bovъ*, adj. од **vr̥ba* + *-*ьсь*, § 3.3.4, в. **Врба**. * Првобитна синтагма вероватно је гласила *Врбов ѿѿок; у том случају данашња варијанта имена села *Врбовце* настала је аналогизацијом према топонимима на -*це* < -*ци*, уп. IV 4.2.2. Или треба претпоставити првобитни топоним *Врбово, *Врбова, одатле на једној страни **Врбовьскъ(ъ) потокъ*, универбизовано у *Врбовци*, а на другој етник *Врбовьски > *Врбовци*, за -*ци* > -*ци* уп. § 5.6.4, за исту замену суфикса у једнини примере као *Милешевски (град)* > *Милешевац*.

ВРЗИНИНА ГОМЫЛА f.: **ниже вѣрзинине гомыле** gen. 38v–39г. ☞ Међник Диноше у Зети, данас непознат (уп. Шкриванић 1956: 192). ☞ Вероватно стгрп. *врзинин*, adj. poss. од *врзина ‘девица’, f. -*ина* + **ГОМЫЛА**, § 2.5.1.1. * Основна реч била би романизам, од млет. *verxine* [verzine] = ит. *vergine* ‘девица, Богородица’. Мотивација претпостављеног назвања може бити двојака: гомила (тј. надгробна могила насута од земље и/ли камена) под којом је сахрањена нека девица, или хришћанска посвета старог, првобитно паганског култног места. Тзв. Влашка црква на Цетињу подигнута је у XV веку на највећој од тадашњих „гомила“ у Цетињском пољу и посвећена „Малој Госпођи“, тј. празнику Богородичиног рођења (Ј. Ердељановић, СЕЗ 39: 329). Не треба ипак искључити могућност ране преоблике суфикса *-*ьна* у *-*ина* и изворни лик *Врзинна гомыла, хумка обрасла *врзином*. Ивић/Грковић 1980: 108 просуђују као нејасно или бар недовољно јасно, поредећи у нап. 30 презиме *Врзић* и име села *Врзићи* у Хрватској (по RJA).

ВРМОШ м. или f. (?): **низь вѣрмошь** асс. 34г, **Врмоша** f.: **ѡд вѣрмоше** gen. 43v. ☞ У одговарајућим пасусима ДХ према 34г **низь вѣрмошь** стоји **низь вѣрмошоу** (I 228, II 42, III 2104), према 43v исто **ѡд вѣрмоше** (I 237, II 43), осим тога се у двама дечанским хрисовуљама бележи пом. **Село вѣрмошаа** I 237, али **Село вѣрмошь** II 43, у свим трима loc. **оу вѣрмоши** (I 283, II 60, III 2769), који је индистинктиван за дилему да ли је у питању женска *a-* или *i-* или мушка *jo-*основа, у трећој и dat. **мегѣ вѣрмоши** III 2769, где номинатив може бити и *Врмоша* и *Врмош* f., само не *Врмош* м. ☞ Данас *Врмоша*, село, река, изворни крак Лимов и предео око ње у Албанији, алб. *Vërmoshë* (Шкриванић 1956: 191; уп. Ј. Ердељановић, СЕЗ 8: 17–18, 157–158). ☞ Нејасно, § 7.2 или 2.2.1.5. * Како топонимија тога краја показује романске трагове средњовековних „Влаха Сремљана“ као **Алтин** и **Валбона** < *Vallis bona*, и овде се може предложити романска етимологија, од лат. придева *formosus* ‘леп’ > рум. *frumos*. Ако се претпостави описно назвање типа *(*vallis*) *Formosa* ‘лепи до’, развој *s* > *š* ишао би на рачун албанског језика, па би се и колебање између *Врмош* и *Врмоша* дало објаснити смењивањем албанског неодређеног и одређеног лика *Vërmoshë* и *Vërmosha*. Ако се пак узме у обзир чињеница да је ономастика становника Врмоше у ДХ и оближњег катуна Смудирози у БХ изразито словенска (уп. Пешикан 1984: 207), посредни би могло бити и слов.

образовање од исте романске основе, *j*-посесив од ЛИ *Formosus* (тако се, изм. ост., звао папски легат на двору бугарског цара Бориса 866–867. и потоњи папа 891–896) > слов. *Врмос, одатле придев *Врмош* у мушком роду према *дол*, *Врмоша* у женском према *рѣка*. Уп. Лома 1991: 321. Није извесно има ли са овим топонимом какве везе ЛИ **Врѣношъ** у Сопоћанском поменику (Соп. пом. 179), сáмо нејасног порекла.

ВРТ м.: да си дръжи ... **врѣтъ** ном. 52v, **съ врѣтоъмь** instr. 17г. ⇐ Стерп. *врѣи* ‘повртњак, воћњак’, § 1.2.2. * Спорно је да ли је стерп. реч **врѣтъ** позајмљена из лат. *hortus* или прасловенска; најскорије у прилог прасл. **vr̥rtь* ‘ограђено место, градина’ Ј. Влајић-Поповић, *Dzieje Słowian* 493 дд. Занимљиво је да су најраније српске потврде из Егејске Македоније, где је реч иначе непозната, 1198: **къ врѣтѣ свименьскѡмѣ** = πρὸς τὸν ἀγρὸν Σφημέ-voυ (ЗСПП 73), затим у попису имања ман. Хиландара у Струмској области из око 1300 (id. 309). Овде апелатив, а не топоним.

ВРТЊАЈА СТЊНА f.: оу **врѣтѣноую стѣноу** асс. 42v. ↗ Један од ретких примера чувања неконтрахованих ликова одређеног придевског вида у грађи, в. **Осудњаја вратца**. † Међник алтинских и плавских планина, данас непознат (уп. Томовић 2011: 235). ⇐ Прасл. **vr̥rtěny(jь)*, pt. pf. pass. од **vr̥rtěti*, f. -*aja* + *stěna, § 2.8.1.1, в. **стѣна**. * Старосрпском *врѣѣн* у јекавским говорима одговара *врѣен* а у екавским дијалекатско *врѣен* (Момина клисура, РСА); књижевно (*про-*)*врѣен*, *врѣење* су аналошке творбе према трпним придевима од глагола на -*ити* типа *илаћен* од *илайити* (*илайѣн < *plati-enь). *Врѣѣна* овде значи ‘(про)бушена’, пре да се обележи међа или пут него ли ради копања руде, уп. у истом омеђењу **Сѣчена стѣна**.

ВРХ м.: оу **врѣхъ** асс.: ~ **копозитске планине** 14г, ~ **воуковика** 35г, ~ **ѡгод’на** 35v, **велинега хлѣма** 40г, ~ **коуѣила** 41г, **на врѣхъ** асс. 43v, ~ **липицоу**, ~ **вѣчваревине**, ~ **лѡбе’кове гомыле** 36v, ~ **пешти** 42v, **гдѣ се зове оу оутрѣжъ** ~ 35г, **оуз врѣхъ** асс. 36г: **по врѣхоу** dat. 12г, 36v. ↗ И праер.: **врѣхъ воуковика** 35v–36г, **по врѣхъ**: ~ **врѣда** 35v, ~ **велинега врѣда** 36г. ↗ За (евентуалне) убикације в. под наведеним именима. ⇐ Прасл. **vr̥rxъ*, -*и*, § 1.1.2. Првобитна *и*-основа још се делимично чувала у старосрпском, уп. топоним *Врхубрѣзница* ‘жупа у изворишту реке Брезнице код Пљеваља’, где је први члан стари локатив (уп. А. Лома, ОП 10/1989: 8 д.). У БХ у омеђењима апелатив, као други члан оронимске синтагме у **Чрнѣ врх**.

Г

ГАЛИЧ м.: оу **галичъ** асс. 15г. ↗ Међник Селчанице, дан. брдо *Галич* 759 м над Сочаницом, на које се лоцира тврђава Γαλίτζης коју помиње Јован Кинам пишући о византијско-српском рату око 1149. год.; В. Јовановић, ЗК 370 д., помиње само незнатне трагове зидина утврђења на брду Сокољача изнад Сочанице. Један **Галич** забележен је у Григоровићевом поменику (Спом. 3: 183). ⇐ Прасл. *galicъ, adj. poss. од *galica ‘птица чавка, *Monedula*’, § 2.2.2.8. * Исти назив и другде, уп. *Галич*, ороним у селу Бершићи бившег

рудничког округа (Ј. Мишковић, ГСУД 41: 133), два староруска града *Галичъ*, један у дан. зап. Украјини (по њему се прозвала област Галиција), други у Ко-стромској области (*Галичъ Мерский*), уп. ЭССЯ 6: 92. Како су старе тврђаве обично подигнуте на стеновитим висовима, полазиште универбизације је мо-гла од случаја до случаја бити синтагма **Galičъ vьrxъ* или **Galičъ gordъ*, јер се чавке гнезде у јатима подједнако радо по природним шупљинама у сте-нама и по старим зидинама.

ГЪЦКО п.: дах' моу гъц'ко асс. 33. ☞ Данашње *Гацко* у ист. Херцего-вини; најраније се помиње код Попа Дукљанина, али у искривљеним облици-ма *Gerico* и *Kezca* (за **Gezco* = стрп. *Гъцко?*), затим у ЖКА 18, где је реч о догађајима из 1276 (**въ земли ѡкомѣи Гацко Ка, въ мѣстѣ нарицаемомъ Гац-коу Кб, на поли ѡкомомъ Гатьцкоу Л**) па овде и онда 1359. на надгробном натпису из Бање код Прибоја (**Гъцко ЗН 113°**), у летопису под 1597: **на Гац-коу** (РКС s.v. **Гатьско**). Поменици бележе **Гацько** (ГСУД 42: 129), **Гадско** (Соп. пом. 183). ☞ Највероватније прасл. **gьtьskъ(jь)*, adj. poss. од **gьti* 'Готи', п. *-o(je)* према **pol'e*, § 2.6.2. * Уп. име стхрв. жупе у Лици *Гаука* < **gьtьska(ja)*, Loma 2000: 98. Друкчије Skok 1: 541 д., који раздваја ова два топонима, изводећи *Гаука* од непосредочене прасл. речи за 'шуму' **gьd-*сродне старопрусској *gude*, а *Гауко*, где рачуна са етимолошким *-a-* и завр-шним *-d* основе (ктетик *гѡдачкѣ* Јукић/Мартић поред *гѡйчачкѣ* Вук), од назива хумке *Гад* на рубу Гатачког поља, који би био од *гѡд* 'змија'; но сведочанству сразмерно позних преписа ЖКА (XV–XVI в.) не може се у овом случају дати предност пред БХ и натписом из Бање Прибојске. За реконструкцију прасл. **gьti* уп. струс. *гъте* у Несторовом летопису под годином 862, доцније, са њ > о, *готскія красныя дѣвы* у „Слову о полку Игореве“ (крај XII в.).

ГВОЗД п.: како планина с'ходни оу гвоздь асс. 42г, **сквозѣ гвоздь** асс. 43г, **срѣдѣ гвозда** ген. 25г. ☞ 25г међник бањских села у Рашкој Дѣжева, Су-ти и Бѣкова, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 185 д.), 42г у омеђењу планина Бабе, Гозбабе, Витицрѣва, Јелѣнка, Чахора и Драгојла, неидентифи-кован (уп. Шкриванић 1956: 193; Томовић/Пушица 50 мисле да је то дан. Ва-ганица), 43г у омеђењу Чрних гора међу Плавом и Будимљом, неидентифико-ван (уп. Томовић/Пушица 46; кад Томовић 2011: 238 пише о „рудној планини Гвозд, чије се име није сачувало“ посреди је очито неспоразум око старине и изворног значења речи *гвозд*, *гвозжѣ*, *гвозден*). ☞ Прасл. **gvozdъ* '(густа) шума', § 1.1.4. * Реч се чува у слн. *gòzd*, чеш., слч. *hvozd*, длуж. *gózd*, стполь. *gozd* (Miklosich 1874: 29; Skok 1: 643b; Schütz 1957: 58 д.; SP 8: 315 д.), на српском терену само још покрајински, у Кучима: *гвѡз(д)* 'густа чети-нарска шума; шумом прекривен терен; јелово дрво, греда; тешко проходна стеновита голет' (Петровић Д. 1988: 28; уп. РСА s.v.), у Пиперима: *јелови гвозд*, о јеловом дрвету, греди (Ровински по Пижурца 1980: 257), и у срп-ском Подрињу: „Гвозд се зове густа честа од лиснатог дрвета, нарочито хра-ста, честа или луг, за које се вели 'да се из њих не може гуја за реп извући““ (Јб. Павловић, СЕЗ 26: 420). Уп. у Пивској планини ороним *Мѣђугвозжѣ* (Цицмил 240), **Гвоздѣц**. Најранији стрп. помен је **съ Тмасѣѣмъ гвоздомъ** у ЖП (ЗСПП 91).

ГВОЗДЪЦ м.: оу гвoздѣць 40г. ↷ Међник бањског села у Зети Храстја, можда дан. *Гоздец* у Затријепчу (Томовић 2011: 241, по Петровић Д. 1988: 9 неидентификован, премда и он на стр. 52 има са карте *Гоздец*). ⇨ Стрп. *гвоздѣц*, дем. од **гвозд**, § 1.1.4. ✱ Чест топоним, уп. **Гвоздѣць** (ГСУД 42: 129), данас *Гвоздац* код Бајине Баште, ороним *Гвоздац* у Гокчаници по којем су река и област добиле име (*Гвошчаница, у ЖП *Гвочаница*, уп. **Пѣсчана глава**).

ГДѢ УБИШЕ ЛЈУБЦА synt.: на вoхѣ оуѣдине гдѣ оубише лoбѣца 36в. † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујишта, неидентификован (Томовић 2011: 240). ⇨ Описна синтагма меморативног карактера, § 6.4. ✱ Временом су овакве синтагме могле очврснути у праве (микро)топониме типа **Љубкова гомыла**.

ГЕОРГИЈЕВ ВИНОГРАД м.: прoтивoу гeвoзѣгнeвoу винoградoу dat. 21г. ↷ Облик ЛИ *Георгије* можда је прилагођен књижевној норми, в. ниже. † Међник села Гумништа, негде на Книни, неидентификован, као и само село (Пешикан 1981: 45, 46). ⇨ Стрп. *Георгијев*, adj. poss. од ЛИ *Георгије* + **виноград**, § 2.4.1.2. ✱ Дилема око интерпретације састоји се у томе што се ЛИ у основи, с обзиром на свој облик, може схватити и као антропоним и као хагионим („виноград који припада цркви или манастиру Св. Ђорђа“), за ову другу могућност уп. у истом омеђењу **Мратињ поток**, вероватно по некој цркви Св. Мартина, **Георгијева цркв**. Иако је нормалан стрп. облик грчког хагионима Γεώργιος даван као крштено име људима на овом подручју у XIV в. био *Ђурђ(e)*, в. Грковић 1986: 72, а само изузетно **Гевозги(ѣ)**, **Гевозги(ѣ)** (id. 62, 71; сви примери из ДХ, ниједан из БХ), Ивић/Грковић 1980: 104 и Родић 1980: 310 одлучују се за антропонимску варијанту.

ГЕОРГИЈЕВА ЦРКВ f.: оу гeвoз(г)нeвoу црѣквѣ асс. 12в, 13г. ↷ Књижевни, а не народни облик свечева имена. † Међник бањског поседа на л. обали Ибра; помишља се на данашње црквиште 1,5 км ји. од села Кашља на којем се одржавају црквени сабори о Ђурђеву дне (Шкриванић 1956: 181; Томовић 2011: 201); по Томовић 2011: 201 д., у 13г помиње се друга црква, која се налазила на брду *Ђурђевица* сз. од Лепосавића. ⇨ Стрп. *Георгијев*, adj. poss. од хагионима *Георгије* ‘Свети Ђорђе’, f. -ева + **цркв**, § 2.4.1.2. ✱ И Ивић/Грковић 1980: 104 виде овде у основи хагионим, а не антропоним, уп. **Георгијев виноград**.

ГЛАВА f.: оу главоу асс. 40г, прѣз' кнeзeж'кии потокѣ ~ 18г; на главоу асс. 71в, прѣзѣ главоу асс. 72в, wt главе gen. 18г, 71в. † Међници, 18г Стрѣлца, 40г бањског села у Зети Храстја, 71в Кијева, 72в Прчева, неидентификовани (уп. Шкриванић 1956: 183, 191, 197; Пешикан 1981: 45). Ако се у главу у *Радовѣц* у омеђењу Храстја схвати као апозиција, могло би се радити о данашњем брду *Радовац* источно од Коћа, в. **Радовѣц**. ⇨ Прасл. *golva ‘врх брда’, § 1.1.2. ✱ На општесловенском плану, то значење својствено је с.-х. топонимији, другде реч долази у својству хидрографског термина ‘извор, горњи ток (потока, реке)’, који је посведочен и на с.-х. терену (уп. Schütz 1957: 21, SP 8: 58–60), али не и у БХ. Као орографски термин реч вероватно има своје порекло у метафоричним назвањима типа стрп. **Кобыла глава** из средњег Полимља у БП (Спом. 3: 6), **Кобилина глава** код Прилепа (ЗСПП 385),

данас *Кобиља глава* на много места; само у Црној Гори Pulević/Samardžić 2003: 232 д. бележе их 13, уп. слн. *Kobjeglava* (S.T.), чеш. *Kobyli hlava* (Profous 5: 542); од грађе из БХ ту би спадале **Клеча глава** и **Медвџја глава**. Права оронимска примена у **Брџова глава**, **Велја глава**, **Влкојева глава**, **Грађена глава**, **Обла глава**, **Обрамовска глава**, **Пџсчана глава**, **Црноглавља глава**, **Хвалча глава**, **Шупља глава**. Уп. главица.

ГЛАВАТОВ КРСТ m.: оу крџств оу главатовъ асс., џт крџста gen. 16v. † Међник Селчанице, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 182 д.). ⇨ Стсрп. *Главаџов*, adj. poss. од ЛИ (пореклом надимка) *Главаџ* ‘глават човек, главоња’, у функцији ЛИ + **крст**, § 2.4.1.2. * Стсрп. ЛИ (пореклом надимка) **Главатъ** забележено је у АХ; **Главатъць** у ДХ II и III (Ивић/Грковић 1980: 100; Грковић 1986: 63); пореклом је поименичен придев прасл. *golvatъ (уп. ЭССЯ 7: 8; SP 8: 61 д.). Уп. **Главатови тези**.

ГЛАВАТОВИ ТЕЗИ m. pl.: под деилове теге, и под главатове асс. 16v. † Међник бањског поседа на д. страни Ибра, неидентификован (Шкриванић 1956: 182 д.), Уп. **Дејилови тези**. ⇨ Стсрп. *Главаџов*, adj. poss. од ЛИ (пореклом надимка) *Главаџ*, pl. -ови + *џези*, § 2.4.1.2, в. тег. * ‘Главатове оранице’, за ЛИ *Главаџ* в. **Главатов крст** (реч је о истој особи).

ГЛАВИЦА f.: на главицоу асс. 18v, на двоугоу главицоу асс. 19г, оу главицоу асс. 26v, џт главице gen. 19г (2х), pl.: по главицамаъ dat. 39v. † Међници, 18v–19г Стрџлца, 26v бањских села у Рашкој Дџжева, Сути и Бџкова, 39v бањског села у Зети Храстја, неидентификовани (уп. Шкриванић 1956: 183, 185 д., Петровић Д. 1988: 9). ⇨ Прасл. *golvica, dem. од *golva ‘глава’, стсрп. у значењу ‘врх брда’, § 1.1.2. * За разлику од основне речи (в. **глава**), *главица* долази искључиво у орографској, никад у метафоричној, употреби, изм. ост. и у Кучима — где БХ бележи множину *Главице* — *главица* је ‘брег, мање узвишење’, а јавља се и у множини *Главице* (Петровић Д. 1988: 50 д.). Најранији стсрп. помен је из 1254–63. у ЛП (ЗСПП 230). В. **Змијна главица**, уп. **главичица**.

ГЛАВИЧИЦА f.: оу главичицоу асс., џт главичице gen. 23v. † Међник Ловча потока, неидентификован (уп. Пешикан 1981: 45). ⇨ Стсрп. *главичица*, dem. од орографског термина **главица**, § 1.1.2. * Удвајање суфикса *-ица* сведочи да се код основне речи није осећала деминутивна вредност.

ГЛАВОТИНО n.: Бело главотино пом. 17г. ⇨ Данас *Главаџин* или *Главоџина* код Вучитрна (Шкриванић 1956: 183; Томовић 2011: 210; уп. IM). ⇨ Стсрп. *Главоџин*, adj. poss. од ЛИ (надимка) *Главоџа, n. -ино према *село, § 2.5.1.2. * Ивић/Грковић 1980: 100. Уп. топоним *Главоџин* у источној Босни. Надимак у основи изведен је од именице *глава* суфиксом *-оџа*, тип стсрп. **Вљкота**; значење вероватно слично као у *Главаџ*, уп. **Главатов крст**, **Главатови тези**.

ГЛАВОЧ m.: оу главочъ асс. 24v, 29, џт главоча gen. 24v. ⇨ 24v међник бањских села у Рашкој Дџжева, Сути и Бџкова, 29г међник Бџкова, Польза и Хропалице, данас брдо *Главоч* 1061 м. код Себемиља (Шкриванић 1956: 185, тако и на карти, између Бекове на северу и Полаза на југу, уп. и Павл. 160 д.; Томовић 2011: 227 д.). ⇨ Прасл. дијал. (само јсл.) *glavočъ, творбени тип не-

јасан. * Основна реч је посведочена у с.-х. и буг. у разним фитонимским и зоонимским значењима ‘биљка оман, *Inula*; сикавица, *Echinops* (врста чичка); риба пеш, *Cottus gobio*; патка; птица ронац; пуноглавац’ (уп. ЭССЯ 7: 7; SP 8: 61); уколико се пође од једине посведочене у БХ и потврђене данашњим обликом, значење би најпре могло бити дескриптивно — фитонимско, § 1.1.4.2, али у препису Студеничке повеље из 1619. уписано је и село **Главочи** (ЗС 568), а Милићевић 1876: 688 бележи село истог имена *Главочи* у Студеничком срезу Чачанског округа (Новаковић у ЗС 1.с. пише у напомени *Главоча*, Пурковић 28 *Главоче*), где множина указује на родовски надимак од зоонима § 4.4.1.2, уп. овде **Кречети**, *Јелци* под **Јельшце**, *Главоч* породични надимак (Букумирић 153). У том случају светостефански међник био би секундарни дериват из *Главочко брдо или *брдо Главоч са генитивом множине као атрибутивним чланом.

ГЛАДА f. в. Салче гладе.

ГЛБОКЀ ДОЛ m.: оу **гльбокѝ долъ** асс. 36v. ↗ -ии = -ī. † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р’ујиштá, неидентификован (Шкриванић 1956: 192), вероватно исто што и **гльбокѝ долъ** у омеђењу Кушева ДХ III 2278. ⇐ Прасл. *gľbokъjъ ‘дубок’ + *dolъ, § 2.1.1, в. дол, **Глбоко**. * Miklosich 1874: 21. Данас се на терену Старе Црне Горе на више места среће лик *Дубоки до* (уп. СЕЗ 39: 805), тако већ у повељи Ивана Црнојевића о границама села Бајица, Бјелоша и Очинића из 1489. *оѝ Дубокога дола* (Шекуларац 1987: 211).

ГЛБОКО n.: **Село гльбокѡ** пом. 11r. ↗ Завршна дужина није експлицитно назначена као у **Ориховѡ**, већ само наговештена писањем завршног -ѡ уместо -ѡ. ↗ Данас село *Дубоко* код Гњеждана (Шкриванић 1956: 180; Томовић 2011: 199), 1571. „Дубокова“ (?) Томовић 1987: 55; Катић Т. 2010: 258. ⇐ Прасл. *gľbokъjъ ‘дубок’, n. -оје према **se(d)lo*, § 2.1.2. * Стерп. *гљбок* своди се заједно са чак. *губок*, *гелбѡк*, *галбѡк*, *гљбок*, слч., чеш. дијал. *hlbokŭ* (SP 7: 135), рус.-цсл. **гльбокѡ** на прасл. **gľbokъ(jъ)* поред распрострањенијих ликова **glѡbokъ(jъ)*, **glybokъ(jъ)* у истом значењу. На старосрпском терену један другом су конкурисали ликови *гљбок* и *глубок* < **glѡbokъ(jъ)*, уп. у Полимљу **Глоубоки потоѡк** око 1240, Спом 3: 6, **Гльбочица** код Св. Саве, **Глоубочица** код Стефана Првовенчаног (РКС), но на централном српском земљишту они су у крајњем исходу дали *дљбок* > *дубок*, што се десило и са топонимима, па је поибарско *Глбоко* постало *Дубоко*, *Гл(у)бочица* — *Дубочица*, а у крају где је 1316. посведочен **Глбокѝ дол** данас је *Дубѡкѝ дѡ* (Доња Кржањи у Кучима, Петровић Д. 1988: 59). Облици на *dl-* још у буг. *дљбок*, *глуж.*, *длуж.* *дљтѡки*; могу се објаснити прелазом **gl-* > **dl-* и/ли наслањањем на глагол *dьlbtŭ ‘дубити’. Тако и стерп. *Глбокѡ* има данашње паралеле у *Дубоко*, село на Сави ниже Обреновца (промена на *Дубоком* у Мемоарима Проте Матеје), *Веље Дубоко* код Колашина. Хронолошко и територијално опредељење појаве и ширења облика на *d-* изискивало би посебно истраживање. Илустративно може бити сведочанство ДХ; III 2278 има у омеђењу Кушева исти **гльбокѝ долъ** који се помиње у БХ, а III 1081 и 1081 двапут помиње други **гльбокѝ долъ** у међама Чабића према светостефанским Власима, но исти међник II 25 пише **дльбокѝ долъ**, а I 178

ДОЉ ДЉБОЧАКЪ (уп. Пешикан 1981: 46); повеља Гргура Бранковића бележи један **ДОЉВОКЪИ ДОЉ** у међама Ораховца (РКС 1: 315).

ГЛОГ т.: **оу глогъ** асс., **ѡт глога** ген. 17в. ↷ Међник Стрѣлца; Шкриванић 1956: 183 идентификује га са локалитетом *Глоговина* на гребену планине Чичавице. ↷ Прасл. дендроним *glogъ ‘*Crataegus*’, § 1.1.4.1. ✱ Може се схватити као апелативна ознака појединачног дрвета или у колективном значењу као мтп.: *Глог* ‘земљиште обрасло глогом’. Стерп. **глогъ** најраније у ЛП, такође у својству међника (ЗСПП 228, 229). Уп. **гложък**.

ГЛОЖЪК т.: **оу гложъкъ** асс. 21в. † Међник Бања, вероватно у вези са дан. мтп. *Глѡжсац*, превој у Рашковића махали у суседном селу Дрену (Пумпаловић 2). Досад неидентификован, уп. Шкриванић 1956: 184, Пешикан 1981: 45; Томовић 2011: 215. ↷ Деминутив од *глог*, в. **Глог**, § 1.1.4.1. ✱ Данањи лик са заменом деминутивних суфикаса -ъсь за -ъкъ, вероватно преко старог локатива *у *Глошце*.

ГЛУХА ВЪС f.: **И глouxа въсь коло в’се и съ роудаци** пом. 73г. ↷ И ДХ II 61: **оу глouxои в’си**, III 2744: **Ѡ глouxе вси**, данас *Глу(х)авица* код Новог Пазара (Томовић 2011: 243), тако већ од 1396 (**§ Глѡхавици**, дубр. писмо: РКС 1: 210), и у поменицима **Глouxавица** (Соп. пом. 183; ПКЈИФ 8: 182), **Глoux(х)вица**, **Глouxавъци** (ГСУД 42: 130). ↷ Прасл. *gluxъjъ, f. -*aja* + *vъсь, § 2.1.1, в. **въс**. ✱ Помен у ДХ II показује одређени придевски вид. За значење придева уп. пољ. *glucha wies* ‘самотно, забито село’, блр. *глухая веска* ‘безљудно, пусто сеоце’ (SP 7: 143, 145), за преоблику *Глуха въс* > *Глухавица* (IV 7.4.2) в. А. Лома, ОП 16/2003: 8, уп. и 4.

ГНѢЖДАНИ т. pl.: **Село гнѣждани** пом. 11г. ↷ И данас село *Гњеждани* код Лепосавића (Шкриванић 1956: 180; Томовић 2011: 199), 1571. *Горњи, Доњи Гњеждани* (Томовић 1987: 55), *Горње, Доње Гнеждане* (Катић Т. 2010: 263). ↷ Прасл. **Gněžd’ane*, етник од *gnězdo ‘гнездо’ у функцији топонима, § 5.5. ✱ У основи би могао бити ороним, уп. у Црној Гори *Гњијездо* у Пиперима (Pulević/Samardžić 133), *Орлово Гњијездо* на седам места (id. 371), буг. *Орлово гнездо*, рус. *Орлиное гнездо* итд., стерп. *Шѣрково гнѣздо* (1327, доња Метохија, MS 87); или је основна реч ту у неком од значења попут ‘колиба, салаш’ (глуж. *hnězdo*), ‘забачено сеоце’ (слч. *hniedzdo*). Прасл. *gnězdo иначе у топонимији долази најчешће у придевским изведеницама на -ъпъ, -ъпа, -ъпо, уп. пољ. *Gniezno*, име старе престонице Пољске, блр. *Гнезна*, рус. *Гнездное*, слч. *Hniedzne*, хидрониме пољ. *Gniezna*, рус. *Гнез(д)на*, укр. *Гнізна* (ЭССЯ 6: 171–173; SP 7: 181–184). Назив је могао означавати и скупину од неколико гнездасто распоређених насеља, каква су по археолошким подацима била карактеристична за Источне Словене у VI–IX в. (уп. Куркина 2011: 239).

ГНИЛА f.: **оу гнилоу** асс., **ѡт гниле** ген. 31г. ↷ Може се читати и *Гњила*. ↷ Међник Гошева под Јелечем, данас заселак и утрина *Гнила* (Шкриванић 1956: 188) или *Гњила*, врх висине 1076 м (тако Томовић 2011: 230). ↷ Прасл. дијал. *gnila ‘глина’, § 1.1.3. ✱ Уп. податак да се на том месту „и данас вади гњила за цигле“ (Шкриванић 1956: l.c.). Прасл. дијалектизам *gnila у с.-х. *гњила*, цел. **гнила**, буг. дијал. *гњила*, рус. дијал. *гнила* изводи се метате-

зом из старијег лика *glina (SP 7: 104; уп. Skok 1: 569). У топонимији тешко је разлучити да ли је посредни тај апелатив или глаголски придев у женском роду од *гњиши*. Уп. *Гњила* село ј. од Тутина, око 1220. у ЖП *Гњила* (ЗСПП 91), уписана и у тур. попису из 1571. у нахији Трговиште (Катић Т. 2010: 388); *Гњила* мањи локалитет где је земља *гњила*, Пивска планина (Цицимил 172). Име жичког села Miklosich 1874: 22 ставља под *gnilь*.

ГОВЕДАР'ЕВ БРОД м.: *ѡт говедаѡрѡва брѡда* 39г. ✍ У БХ још се овде и другде графички предаје палаталност *-*ar*'ь основа, што указује да се тада на старосрпском терену чувала промена типа данашње словеначке *govedar*, *govedarja*. † Међник Ботуња забља у Зети, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 192), по Пешикан 1984: 173 исто што и *Говеђи брод* наведен у Цетињском летопису као међник села Ботуна и Ракâ, у / на *Говеђи брод у Цевну* у повељама Ђурђа Стратимировића из 1404. и Ивана Црнојевића из 1469 (Шекуларец 1987: 102, 111). ⇐ Стсрп. **govedar'ev*, adj. poss. од *govedar* + **брод**, § 2.4.1.2. * Родић 1980: 315. Вероватно место куда су терали говеда преко реке, на шта указује и придев *говеђи* < прасл. **govēd'jь* у претпостављеној варијанти имена.

ГОДИЉА f.: по *сѡдѡдѡ годилицѡ* 34г. ☞ Међник Гусина, и ДХ *посѡдѡдѡ годилицѡ* у омеђењу Грнчарева према Гусину, I 227, II 42, III 2102, данас *Годиље* п., планински превој висине 1187 м између планина Тројана и Вјеторника (Шкриванић 1956: 191; по Томовић 2011: 234, потес *Годиља* у селу Грнчар, уза саму државну границу са Албанијом). ⇐ Прасл. **Godil'ь*, adj. poss. од ЛИ *Godilь, f. -*l'a*, § 2.2.2.2. * Miklosich 1864: 26. С обзиром на данашњи објекат, првобитна АС је могла најпре гласити *Годиља гора; за ЛИ у основи уп. рус. презиме *Годилов*, топониме *Годилово* у Русији (код Новгорода), *Годилів* у Украјини. Скраћено од **Godi-l'ubь*. В. **Годиље**.

ГОДИЉЕ п.: **Села**: ... *Годилицѡ* пом. 37г. ☞ Бањско село у зетском Подлужју, данас потес *Годѡља* између Гошића и Матагужа (Томовић 2011: 242); Стаматовић 80 бележи (вероватно исти) назив земљишта у Голубовцима и Матагужима *Гѡдѡља* (57) односно *Гѡдел'а* (80). ⇐ Прасл. **Godil'ь*, adj. poss. од ЛИ *Godilь, n. -*l'e* према **se(d)lo* 'село', § 2.2.2.2. * И Ивић/Грковић 1980: 100 полазе од непосредног ЛИ *Годил; та интерпретација чини се неспорном за међник **Годиља** (који они не помињу), тамо више и о деривацији ЛИ које је у основи (по њима од сложених имена *Годимир*, *Годѡслав*, итд.) и словенским паралелама. Морају се ипак изнети одређене резерве у погледу горе изнетог тумачења зетског топонима, које пре свега намеће његов данашњи одраз, у којем -*e*- према -*u*- у запису из БХ може бити секундарно, али не мора. Ваља допустити и изворни лик **Годѡљ-* или **Годѡљь-* (спорадичан екавски развој јата среће се на том терену, уп. Ивић 1985: 159), под претпоставком да је облик у БХ настао наслањањем на оближњи топоним **Гостиље**. Наиме, међу именима сложеним са **god-*, поред оних где следи везивни вокал -*i-* и која се схватају као императивне сложенице од *goditi има и таквих, старијих и шире распрострањених, где први члан гласи *godē и идентичан је прилогу *godē > јек. *гође*, књиж данас *год*, уп. стсрп. **Годѡврать**, **Годѡславь** (Грковић 1986: 63–64). Стога, премда непосредно, не изгледају нереално ЛИ **Go-*

dě-l'ubъ и његов хипокористик стерп. *Годѣл, одатле *j*-посесив *Годѣље (*село*) или *Годѣља (*вѣс*); уп. име села код Шавника *Годијељи* (дуги јат!), презиме *Годѣљевић* (РСА), стпољ. ЛИ *Godel* 1204. Taszyski 1925: 102. И коначно, по аналогiji са *Кориља* < *Коримља и с обзиром на творбене паралеле могло би се, и за *Годиље* и за *Годиља*, помишљати и на првобитно *Годимље, *Годимља од *Годим-ир*, уп. мак. топоним *Годивје* код Охрида и Прилепа, ово друго у Григоровићевом поменику **ГОДИВЛЕ** (Спом 3: 183). Пјанка 1970: 91, Заимов 1973: 93 и Станковска 2002: 108 д. изводе од иначе непосведоченог ЛИ *Годив, али је *Godimъ, *Godim-je реалније, уп. полапско ЛИ *Godim*, топониме **Godim'ъ* > нем. *Goddin* на два места, *Godimovici* (Rospond 1983: 72).

ГОЗБАБА f.: **Планина баба и гозѣбаба** пом. 41г, за **ГОЗѢБАБОУ** асс. 41v. † Планина у масиву си. од Плава, неидентификована; Шкриванић 1956: 193 помишља да би Баба и Гозбаба могле бити данашње *Бабина Гора* и *Бабина Поља*, Томовић/Пушица 49 д., Томовић 2011: 236 идентификују Гозбабу са катуном *Бабино Поље*. У Шудиковском поменику (XVII в.?) уписано је село *Собабе*, за шта Ј. Стојановић помишља да би могло бити скраћено од *село Бабе* (ПКЈИФ 8: 182). ⇐ Вероватно сраслица од **гвозд** и **Баба**, § 5.7. * У том случају назив се односио на нижи део планине Бабе обрастао шумом (*гвоздом*) за разлику од њеног вишега дела који је **планина** у изворном значењу речи, тј. високопланинска пасишта изнад шумске границе, уп. у омеђењу те групе планина одредбу *над Велику како њланина сходи у гвозд* 42р. За *гв-* > *г-* уп. чак. *гоџд*, слн. *gozd*, *Гокчаница* < *Гвошчаница, *Гвоздна > *Гозна глава*, међник истинићких планина, накнадно уписан у ДХ I 138, али пре 1762 (стр. 27).

ГОЛО БРДО n.: **оу голо брѣдо** асс. 12г, **коњ голога брѣда** ген. 32v. ✍ Упркос одређеном виду, у пом./асс. не предаје се дужина (са **-ow**). ☞ 12г међник бањског поседа на л. обали Ибра, по Томовић 2011: 201 данас мањи потес у сз. делу Видовог брда у селу Рујиште; 32v међник будимљанског Горачда, и данас *Голо брдо* 1210 између Заграђа и Тмушића (Шкриванић 1956: 190; Томовић/Пушица 52; Томовић 2011: 232). ⇐ Прасл. *golъ 'го, необрастао шумом', п. *-oje* + *brdo, § 2.1.1, в. **брдо**. * Уп. **wtъ Голѣихъ Брѣдъ** у омеђењу Словиња (повеља краља Душана хиландарском пиргу, MS 123, уп. Miklosich 1874: 23). *Голо брдо* је често и до данас продуктивно оронимско образовање, уп. три села тог имена у Босни, по једно у Славонији и у Албанији код границе са Македонијом (алб. *Golloborda*), два села *Golo brdo* у Словенији, планину *Голо брдо* у зап. Бугарској итд., за значење **Лысо**.

ГОЛУБОВИЋ ПОТОК m.: **оу голоуѣвовик' потоку** асс. **оуѣ поток'** асс. 25г. ✍ Може се читати и **-ик**, али в. ниже. † Међник бањских села у Рашкој Дѣжева, Сути и Бѣкова, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 185 д.). ⇐ Стерп. *Голубовић*, ген. pl. патронимика на ***-овић** од ЛИ *Голуб* + **поток**, § 6.1.2.2. * Заједно са **Славијић (студенџ)** рани пример новосрпског типа *Голубовића њоџок*. Орнитоним прасл. *golъbъ > с.-х. *gълъb* долази као ЛИ још од средњег века, уп. **Голоуѣв** Грковић 1986: 65, и данас *Голуб*, презиме *Голубовић*. Старији патронимик је *Голуб-ић*, овај на **-овић** вероватно према *Вран-овић*, в. **Врановићи**. Ивић/Грковић 1980: 100 такође читају *Голубовић* и полазе од личног имена, али поричу могућност да се ради о генитиву множи-

не (id. 97). Може се читати *Голубовик* и интерпретирати као универбизација од *Голубов ѿшок, § 3.1.3, али се такво образовање у овом случају не чини вероватним. Од апелатива (орнитонима) очекивало би се *Голубињ-ак* ‘голубији (поток/вис и сл.)’.

ГОМЫЛА f.: *школо ѣ гомыла* пом. 25г, *на гомылоу* 36v, *оу гомылоу* асс. 37г, ~ *конь с’та* 26gv, *оу дрогоу гомылоу* 37gv, ~ *ниже вьзвинине гомыле* 38v–39г, *шт гомыле* ген. 39г. ✍ Писање *ы* је етимолошки утемељено (в. ниже) а почетком XIV в. *ы* се иза *м* вероватно још чуло као глас различит од *и*. *Ѡ* 25г, 26v међници бањских села у Рашкој Дѣжева, Сути и Бѣкова, неидентификовани (уп. Шкриванић 1956: 185 д.), 36v међник бањских села у Зети Хмељнице и Р’ујиштá, с обзиром на контекст у *Рађеву гомылу обрх Чемерна* вероватно исто што и ДХ III 2283 у омеђењу Кушева: *на гомилоу чемефника*, 37gv међници Подлужја, 38v–39г међник зетске Диноше, неидентификовани (уп. id. 192). § 1.2.6. ⇐ Прасл. дијал. *gomyla ‘хумка, хрпа камења’. * Печ је варијанта од прасл. *mogyla; ограничена на српско-хрватски и словеначки *gomila* (буг. дијал. *гомѝла* је из српског), са једином северном паралелом у укр. дијал. *гомѝлка* ‘међник у виду хрпе камења’ (Miklosich 1874: 62; Skok 1: 488; SP 8: 81 д.; ЭССЯ 19: 115 дд.); крајња етимологија није извесна, самим тим ни то да ли је изворнији лик на **mo-* или на **go-*, а такође ни однос према алб. *mágulë*, *gamúlë*, рум. *măgură*. Раније се помиње деминутив **Гомылица** у Зети (повеља краља Владислава Св. Николи Врањинском, MS 26; Шекуларац 1987: 63), хронолошки следе **дѣ гомылѣ**, **оу гомылоу** из СП (ЗСПП 196), затим више потврда из ЛП, где се пише и **гомыла** и **гомѝла** (ЗСПП 229), па **Бѣла гомѝла** из повеље о Кичавској цркви (ЗСПП 240). Од доцнијих потврда, РКС 1: 216; 2: 84 д.; 3: 577 д. има **гомѝла** из горњег Подримља, међник Крушевског метоха, хиландарска повеља Дечанског (Šaf. Pat. 96, уп. Пешикан 1981: 45) и Мачве (РП). Потврде из БХ се територијално распоређују у Рашку (25г, 26v) и Зету (све остале). ДХ III 228 *на гомилоу чемефника* изгледа да потврђује лик једне од потврда БХ из Зете (36v, в. горе), придодатући јој још једну из истог краја (2274: *а мегѝ коушевоу ... Ѡ каменичке мегѝ на гомилоу*), један исти међник самих Дечана је у двама верзијама *гомѝла*, у једној *могила*: ДХ I 134 *а дѣтчамъ мегѝ*. *ѡ(д) чьвенога вѣгѝ на гомилоу*, III 82 *а се мегѝ дѣчаномъ оу црљенњи вѣгѝ*. *оу гомилоу*, али II 4: *а се мегѝ дѣчамъ Ѡ чьвенога вѣгѝ на могилоу*; осим тога ДХ II има још једну *могилу* из Кујавче (горње Подримље), 15: *мегѝ бавамъ з довьчимъ доломъ ... на три водице на прѣпзанъ теде на зльк’воу на могилоу на станькѝ селшице съ подримьшицомъ*, коју овај пут потврђује III 633: *на прѣпзанъ теде на зльк’воу на могилоу*. Светоарханђелска повеља даје четири пута облик *гомѝла* у међама села Војинца (АХ 277) и Јанчишта (292), оба северно од Призрена, катуна Голубоваца 293, у Горњем Подримљу, и села Саката 287, у Горњем Пилоту, данас у Албанији, али и два примера за *могыла* у омеђењу Купѣлника, данас Коплик, главно место Малесије северно од Скадарског језера, такође у Албанији: *оу теклиноу могилоу* (287), *мегю бѣле могиле* (288), те изведеницу **Могыльница** у међама Срѣдске метохије јужно од Призрена (280). На територији данашње Македоније стсрп. повеље помињу још једну **Могиљницоу**,

код Штипа (1347, ГСУД 27: 291, уп. Станковска 2001: 280), затим села **Могылица** и **Могылиани** манастира Трескавца (РКС 2: 85). Село **Могила** у Григоровићевом поменику (185). И у РП јављају се оба лика, у омеђењу села у Мачви: **на Грѡблице и ѿ Грѡоблицѣ на гомилѣ на дѣѡ ... на единѣ границѣ код Дреновца на могоиле хатаѡѣ** (Врд., Младеновић 2003: 54; исто и Бол., *ib.* 94, Рав., *ib.* 112), такође у Браничеву **на моогїле** (Врд., *ib.* 43; исто Бол., *ib.* 93, Рав, *ib.* 111), и данас *Могила*, отока Млавина (*ib.* 77). Овде прикупљена грађа свакако није потпуна, али се чини довољном за неке закључке. Претпоставка изворног лика *gomyla могла се досад ослањати само на облик **Гомылица** из БП. Сада имамо виšekратно посведочено **гомыла** у БХ, где се „јери“ није могао ослањати на књижевну норму, те представља једно од најјаснијих сведочанстава да се посебност тог гласа у старосрпском почетком XIV в. још чувала, посебно иза лабијала. Што се тиче ареала, уз резерву да је у појединим записима, као у ДХ II 4, аутентични лик *гомыла* > *гомила* могао бити замењен црквенословенским **могыла**, слично као што се у БХ пише **коуца, пеѣѣ** за **кућа, пећ**, лепо се види да *гомыла* на старосрпском језичком простору има средишњи, а *могыла* рубни статус; то сазнање допуњава се чињеницама да је *gomyla код куће на старохрватском (већ у XI в. *gomilia* на Брачу) и словеначком подручју, а да македонско-бугарски ареал практично зна само за *tomyla. Што се тиче употребе и значења термина, *гомыла* долази у БХ редовно као међник, у два примера из Рашке без атрибута, у Зети редовно као други члан АС (**Љубкова гомыла, Мала гомыла, Рајева гомыла, Три гомыле, Угърска гомыла, Врзинуна гомыла**). Вероватно се у свим случајевима ради о вештачким, а не о природним елементима рељефа, било о старим, праисторијским надгробним хумкама, било о хрпама камења набацаним негде да означе међу (уп. горе украјинско значење), другде у склопу народних обичаја (каменовање ухваћених, проклињање непознатих криваца). Није извесно да ли су Љупко, Рај, Угри(н) били људи који су сами набацали по њима назване гомиле да означе границе својих поседа, или преступници који су на тим местима каменовани („турени под гомилу“, како се то каже у Васојевићком закону), или ту *гомыла* значи оно што и струс. *могыла* ‘гроб, гробна хумка под којом је неко сахрањен’. Претпоставку о хагионимској мотивисаности *Врзинуне гомыле* поткрепљује *Теклина могыла* коју у истом крају бележи АХ (в. горе).

ГОРА f. само у **Срѣдња гора, Чрне горе** (в.). ⇐ Прасл. *gora ‘брдо, планина; шума’, §§ 1.2.2, 1.1.4. * Прво значење у *Срѣдња гора*, друго у *Чрне горе*, али и тамо, с обзиром на облик множине, укрштено са првим (‘планине обрасле *чрном гором*, тј. *црногорицом*’, а не ‘четинарске шуме’); двосмислен је и деминутив **Горица**. Оба значења су прасловенска, оно прво — још праиндоевропско (уп. стинд. *giri-* ‘брдо, планина’, авест. *gairi-* id.), друго се развило у балтословенском (уп. лит. *girià* ‘шума’, стпрус. *garian* ‘дрво’), свакако у вези са природом праисторијске постојбине Балта и Словена у североисточној Европи, без истакнутијих облика рељефа (високих брда, планина), где је главна опозиција била између мочварних низина и узвишенијих, шумом обраслих места (ЭССЯ 7: 29–31; SP 8: 94–97). Слично и у немачком

Wald осим ‘шума’ значи и ‘шумом обрасло брдо, планина’, уп. *Schwarzwald* ‘Црна гора’ итд., док је за високе планине резервисан назив *Alpe* који подразумева одсуство шуме, в. **планина**. Друге стерп. потврде су само делом једнозначне, нпр. ‘планина’ у **светије годи Ђосна**, где је **года** превод за гр. *брос* (в. **Света(ја) гора**) или ‘шума’ у примеру из ДЗ: *Шїо ѿосъче, ону земљу да не ѿежи, шїкмо да сїоји ѿусїа, да расїе гора*, иначе је присутна недоумица, како то указује већ Даничић (РКС 1: 218). Занимљиви су тамо наведени контексти где се *гора* противставља речима *ѿоље* (MS 96, 449), *земља* (свакако у значењу ‘ораница’), *лозје* и *вода* (ib. 531), *земља* и *ѿаша* (‘пашњак’); да није исто што и **брдо** доказује пример *уїрав уз гору на брдо* (ib. 127); свуда је или напросто ‘шума’ или ‘шума на узвишеном положају’; реч **шума** се први пут помиње управо у БХ, али још увек није била ушла у широку употребу у данашњем значењу.

ГОРАЖДЕ н.: **село горажде** пом. 31v. ☞ Бањско село у жупи Будимљи, и данас *Горажде* у суседству (данашњег села) Будимље (Шкриванић 1956: 189; Томовић 2011: 232), у тур. попису из 1485. *gwraždə* (Пешикан 1984: 198). Није јасно да ли се запис **Горажде** у Соп. пом. 183 односи на ово место или пре на град у босанском Подрињу, као они у Крушевском поменику (ГСУД 42: 130). ☞ Прасл. **Goražd’ь*, adj. poss. од ЛИ *Gorazdъ, н. -*d’е* према **se(d)lo* ‘село’: „Гораздово село“, § 2.2.2.6. ✱ ЛИ у основи је поименичен прасл. придев *gorazdъ ‘вешт, спретан’, а његови познати носиоци били су један карантански кнез у VIII в. и један ученик Методијев (SP 8: 99). Подударна топономастичка образовања представљају име града на Дрини *Горажде*, 1415. **Г** **Горажда**, у дубр. лат. писмима *Gorasda* 1383, 1567. (Шкриванић 1956: 1959: 53; Јирећек 1879: 86), у Хвосну **Горажда вьсь** око 1220 (ЖП, ЗСПП 91), дан. *Гораждевац* (Miklosich 1860: 265, 1864: 27; Ивић/Грковић 1980: 100), у Мађарској *Garasd, Geresd* (Rospond 1983: 73, Kiss 238 s.v. *Geresd-lak*), пољ. *Gorazdz* (SP l.c.), у Шлеској *Góraždze*. Како ни придев ни ЛИ од њега нису посведочени у старосрпским изворима (иначе довољно издашним кад је реч о мушким антропонимима), топоними *Горажде*, *Горажда*, *Горажда вьсь* припадају ван сумње преднемањихком времену.

ГОРИЦА f.: **пѣмло горици** dat. 37v. ☞ Међник Подлужја, неидентификован, можда у вези са именом данашњег села *Горичани* на л. обали Мораче ј. од Подгорице (Томовић 2011: 242). ☞ Прасл. *gorica ‘брдашце; шумица’. ✱ У с.-х. су, као и у буг., посведочена оба значења, док слн. *gorica* и рус. дијал. *гѳрица* значи само ‘брежуљак’, слч. дијал. *horica* само ‘шумица’ (ЭССЯ 7: 45). Уп. и Miklosich 1874: 24. Топониме **Горица**, **Горичани** РКС 1: 219 д. има такође из Зете, један је данашње острво *Сїарчева Горица* у Скадарском језеру, други вероватно брдо *Горица* под којим се развио данашњи главни град Црне Горе *Подгорица*; *Горичани* ће бити горепоменуто село ј. од Подгорице; РСА 3: 485 бележи да у околини Скадарског језера *гѳрица* као термин значи ‘острвце обрасло густом ситном шумом’.

ГОРЊА ЛОКВА f.: **пѣмло гѳ’неи лок’вѣ** dat. 37v. ✍ Датив на -ѣ овде претпоставља секундарну а-основу **локва**. ☞ Међник села у зетском Подлужју, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 192). ☞ Прасл. **gorъn’ьjъ*, f.

-aja + *loky, -ъve, § § 2.5.3.1, в. **ЛОКЪВЪ**. * Атрибут претпоставља опозицију према некој другој („доњој“) локви (која се у омеђењу не помиње).

ГОРЊИ ИБ(Ъ)Р m.: по **ИВРОУ ГОРЊЕМОУ** dat. 73v. ☞ Поменут заједно са Јелшаницом, Ситницом, оба Лаба и Дршковином као „духовна област“ рашког епископа, овај хороним односи се очито на горњи слив Ибра низводно отприлике до ушћа Рашке, докле је сезало на ту страну Светостефанско властелинство. ☞ Прасл. *gorъn'ъjъ > стсрп. *горњи* + **ИБ(Ъ)Р**, § 2.5.3.1.

ГОСПОБИНА ЦРКЪВ f.: кь **госпождинѣ цркви** dat., **wt цркве** gen. 12r. ✎ -жд- вероватно стоји за *ђ*, в. ниже. ☞ Међник бањског поседа на левој обали Ибра, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 181; по Томовић 2011: 201 могао би се повезати са црквином у селу Банов До). ☞ Стсрп. *госѡђин*, adj. од *госѡђа*, f. -ина + **цркъв** ‘Богородичина црква’, § 2.5.1.1. * Прасл. **gospod'a* ‘госпођа’ са примањем хришћанства код Словена почело се примењивати на Богородицу, тако и стсрп. (Дубровник) **иконица сь вьвразомь госпгѣ прѣчистѣ** (Пуцић 2: 50), **до госпогина дне** (Пуцић 1: 104), срсл. **прѣ-светѣи госпжди богородици** у Немањиној повељи Хиландару, у том значењу и стсл. **госпожда**, струс. **госпожа**, рус., укр. *госпожá*, пољ. *gospodza* (SP 8: 141; ЭССЯ 7: 60). У питању је рани калк према лат. *Domina nostra*, гр. ἡ Κύρια Θεότοκος, који није имао књишки карактер већ се употребљавао у народном говору, и то свакако у изворном старосрпском лику са *ђ*, тако да писање **госпождинѣ** у БХ по свој прилици одсликава тежњу писара ка замени народске форме црквенословенском, изражену код хагионима, уп. **Георгијева цркъв**, **Георгијев виноград**, **Стефање брдо**, **Стефањи стлпи**, **Трифоњ крст**. Лик *госѡђа*, који се и данас чује у народу а долази и у називима Богородичиних празника (*Велика*, *Мала Госѡјина*), настао је на словеначко-чакавско-шћакавском терену (PKC 1: 226 има **госпом** ‘госпођа’ из исправа краља Твртка и Сандаља Хранића, MS 189, 274), уп. слн. заст. *gospôja*, данас. стегнуто *gospá*, *nebeška Gospá* ‘Богородица’, чак. *госѡјà*. У њему се очитује утицај са католичког запада (уп. Skok 1: 593 д.); Српска православна црква не употребљава данас *госѡђа* и *госѡа* за Богородицу.

(**ГОСТИВАР** m.), adj. **гостиварски**: (**игоумень**) **гостиваѡ'ски даниль** m. sg. nom. (86r). ✎ У испису ђакона Дамјана из 1453: **гостиваѡ'скы** (Šaf. Pam. 55 = ЗН 304^о). ☞ Данашњи град *Гостивар* у Пологу (з. Македонија). У збирном попису крајишта Иса-бега Исхаковића из 1455. Гостивар се бележи као село и трг (Šabanović 1964: 85; тачан запис би, по арапском препису оригинала на стр. 115r, гласио *kwstwar*). ☞ Прасл. **Gostivar'ъ*, adj. poss. од ЛИ *Gostivarъ, § 2.2.2.1. * Јужнословенски *j*-посесив има тачну паралелу у чеш. *Hostivar* (Miklosich 1860: 265, 1864: 28; Заимов 1973: 94; Rospond 1983: 75). Неће бити у праву Заимов l.c. када, идући за Профоусом (Profous 1: 640), тумачи ЛИ *Gosti-varъ, посведочено само у основи ова два топонима, као ‘онај који вари, тј. кува за госте’, јер је постојала и варијанта имена са обрнутим следом истих чланова **Var(i)-gostъ*, одражена у чешком топониму *Varhošť*, где Слобода с правом претпоставља прасл. *varovati ‘чувати’ (Svoboda 98). Тај пак глагол је општесловенска позајмљеница из старовисоконемачког *waron*, чиме се објашњава појава имена сложених с њим управо на данашњем чешком тлу, тако

да се *Госџивар* убраја у трагове досељавања на Балкан са западног руба позног општесловенског континуума (уп. А. Лома, ЗМСС 43/1993: 115 д.).

ГОСТИЉЕ п.: **Села:** ... **Гостиље.** И **дрoуго гостиље** пом. 37г. ☞ Данас *Госџиљ(е)* у доњој Зети (Шкриванић 1956: 192; *Госџиљ* Стаматовић 69), у тур. попису 1485. *Gostil* (Пешикан 1984: 176); у повељи Св. Саве Св. Николи Врањинском **ѡтъ Гостила** (Шекуларац 1987: 60; препис из прве четвртине XVII в.; по Ђ. Бубалу, ССА 5/2006: 250 д., оригинал је највероватније био фалсификат из средине XIV в.). По Томовић 2011: 242, друго Гостиље налазило се при ушћу Гостиљске реке у Скадарско језеро. Није јасно да ли се запис у Шудиковском поменику *Госџил(е?)* (тако Љ. Стојановић, ПКЈИФ 8: 182) односи на једно од два села поменута у БХ или на неки други Гостиљ/Гостиље, в. ниже. ☞ Прасл. **Gostil'ь*, adj. poss. од ЛИ **Gostil'ь*, п. -*l'е* према **se(d)lo* 'село', § 2.2.2.2. * Деантропонимно порекло претпоставља већ Miklosich 1860: 265. Ивић/Грковић 1980: 100 изводе од ЛИ *Госџил(о)*, на општесловенском плану посведочена су оба лика; старији је свакако **Gostil'ь* > буг. *Гостил*, стчеш. *Hostil*, струс. *Гостил'ь* као хипокористик од **Gosti-l'ubъ*, млађи — *Gostilo, настао одатле наслањањем на хипокористике изведене суфиксом *-(*i*)*lo*, уп. стерп. **Гостило**, име власима у ЖП и у ДХ III), струс. *Гостило*, *Гостила*. Уп. Грковић 1986: 66; Svoboda 170; Rospond 1983: 74, Василев 307). Придев *Госџиљ* може се извести и из једног и из другог лика, а среће се као топоним и другде: **Гостиље** бележе поменици (ГСУД 42: 130; Рач. пом. 39), данас постоје села *Госџиљ* код Сребренице, *Госџиље* код Чајетине, *Госџиље Брајовићко* и *Госџиље Марџинићко* код Даниловграда, *М.* и *В. Госџиља* код Вишеграда (ИМ), *Госџиљ* врх на Озрену. Са творбене тачке гледишта, нема основа да се игде у основи ових *j*-посесива претпостави фитоним *госџиља*, хапаксно забележен у АХ као међник Купљника: **оу каменеъ ис кога не израсла гостила**; посредни би најпре могла бити варијанта од *костџела*, *кошџела*, *костџила* 'дрво *Celtis australis*', за које уп. Skok 2: 165.

ГОШЕВО п.: **село гошево** пом. 30. ☞ Бањско село „под Јелечем“, и данас (Г. и Д.) Гошево ј. од Н. Пазара између Јошанице и Знуше (Шкриванић 1956: 188; Томовић 2011: 230). ☞ Прасл. *Goševъ, adj. poss. од ЛИ *Gošъ, п. -*evo* према **se(d)lo* 'село', § 2.4.2.2. * На прасл. старину ЛИ у основи указује стчеш. *Нош*, које Svoboda 149 тумачи као хипокористик на -š од сложених имена са *Gost-*, *God-*, но можда би се пре могло помишљати на скраћење од *Драгош*, *Нџгош*, *Богош* или сл., што је тип хипокористика од сложених антропонима на -*слав* обилно посведочен на старосрпском терену (уп. **Драгош** Грковић 1986: 89, веома често; **Богош** id. 30; **Нџгош** id. 137) и још прасловенски, уп. чеш. *Drahoš* поред *Drahoslav*, пољ. *Drogosz* поред *Drogosław* (Svoboda 152, уп. 75; Taszycki 1925: 100), за тип скраћивања савр. срп. *Гане* од *Драган*, *Лане* од *Милан*). Презиме *Гошевић* забележено је у Кучима (СЕЗ 8: 132). На западном ободу Пештерског поља има друго *Гошево*, 1571. „Гошева“ у нахији Бихор (Катић Т. 2010: 496), на које се свакако односи **Гошевићина**, међник полимског Молстира у БП (Спом. 3: 7) < **Гошевск-* + *-ина* 'бивша) Гошевска земља' (уп. § 5.4). Ивић/Грковић 1980: 101 претпостављају у основи

ЛИ *Гоше*, посведочено само у новије време, које изводе од *Голуб*, *Госџимир*, *Госџил* или сл., али допуштају и несловенско порекло.

ГРАБЪЦ м.: за *гџав'ца* асс., *шт гџав'ца* ген. 36г-в. ☞ Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујиштâ, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 192). ☞ Стрп. *гџавџа* дем. од *гџаб* < прасл. **grab(r)ъ* 'дрво гџаб, *Carpinus*'), § 1.1.4.1. * Други **Гџавџа** помиње се 1380. као заселак села Јелшанице у горњем Подримљу, у Пећком поменику (*Гџавџа*, ГСУД 42: 130), изгледа и у тур. попису из 1455, и данас му име живи као *Гџабаџ* (Пешикан 1981: 46; 1984: 262), а *Pulević/Samardžić* 149 бележе *Гџабаџ* 'део Малог брда где расте гџаб' у некадашњем селу, сада предграђу Подгорице, Момишићима, што указује да и у помену из БХ, који потиче из исте шире области, треба видети пре право топографско назвање него ли апелатив 'мало дрво гџаба, гџабић'. Полазиште је вероватно било колективно значење основне речи *гџаб* 'гџабље, гџабова шума', одатле *гџавџа* *'гџабова шумица', уп. стрп. **Гџавџ** као међник у двама повељама Стефана Дечанског, из доњег Подримља (MS 87, уп. Пешикан 1986: 23) и из Црмнице (MS 114); у првом случају она се до данас сачувала као ороним *Гџаб* (Пешикан 1986: 23). Занимљиво је да се у истом омеђењу, а реч је о јужнометохијским селима око Д. и Г. Хоче, исти дендроним јавља и у друкчијем лику: *пџџко шџџме оџ мали гџав'џ* (MS 87). Прасл. дендроним *grabrъ, непосредно одражен једино у слн. дијал. *grâber*, *-bra*, с.-х. *кајк. гџабер*, шток. дијал. (Славонија) *гџабар*, *-б(а)ра*, на стрп. терену заступљен је прогресивно дисимилованим ликом *grabъ, уп. слч., чеш., глуж. *hrab*, длуж., пољ. *grab*, рус., укр., блр. *гџаб*, насупрот регресивној дисимилацији у слн. *gâber*, *-bra*, мак. *габер*, буг. *гџаџр* (уп. ЭССЯ 7: 99 д.; SP 8: 182 д.). На српском терену облик *гџаб(а)р* данас је ограничен на југоисточне, призренско-тимочке говоре, у пограничју македонско-бугарског ареала. Једини његов стрп. помен сведочи да је у призренском крају у првој половини XIV в. он постојао упоредо са ликом *гџаб* и да је овај други на том терену старији, јер је већ тада био очврсно у ороним, док се код *мали гџаџр* очито ради о дескриптивној ознаци топографског објекта — дрвета на међи — у тамошњем живом говору онога времена (А. Лома, ОП 17: 466). Том млађем слоју у истом крају припада и топоним **Гџавџаџа**, који бележи АХ 271 (уп. ib. 463).

ГРАБОВИЦА ф.: (ниже) *гџавовиџа* ген. 40г. ☞ Међник бањског села у Зети Храстја, данас *Гџавовиџа* f. pl. шума у Дучићима (Петровић Д. 1988: 9, уп. 53). ☞ Прасл. *grabrovъ, adj. од *grabrъ 'гџаб', f. *-ova* + **-ica*, § 3.2.6. * Полазиште универбизације у овом случају је, с обзиром на десигнат, највероватније била АС *Гџабова гџора (или *шума*), другде се исти лик може сводити на *Grabrova река или *вџъ*, уп. на с.-х. терену бројне топониме и хидрониме *Гџавовиџа*, даље буг. *Гџавовиџа*, слн. *Gabrovica*, слч. *Hrabovica*, чеш. *Hrabovice*, пољ. *Grabowica* итд., овде **Гџавовиџки** поток. За варијантност лика дендронима у основи уп. **Гџавџа**, за прасл. старину придева на *-ovъ* од њега в. ЭССЯ 7: 98 д.; SP 8: 181.

ГРАБОВИЧКИ ПОТОК м.: оџ гџавовиџки потокъ асс., *конџ потока* ген. 26в. ☞ Међник бањских села у Рашкој Дџжева, Сути и Бџкова; по Томовић 2011: 227 данашњи поток *Гџавоваџа* који се улива у Миоч (Мијеџ?), десну

притоку Пусте Тушимље (Шкриванић 1956: 185 наводи само име брда *Грабоваци* на ушћу потока Пусте Тушимље у Тушимљу). ⇐ Стрп. *Грабович(с)ки*, adj. poss. од *Грабовик или *Грабовица + **поток**, § 5.6.1. * Данашње *Грабоваци*, ако је посредан одраз међника из БХ, указује на упоредо постојање топонима *Грабовица (село?), уп. овде **Грабовица**, и хидронима *Грабовци, универбизованих од *Грабова вџс, одн. *Грабов пошок. За етимологију основне речи в. **Грабџ**.

ГРАД м.: под град' 17г; пл.: да ... гради граде асс. 46в. ∞ 17г односи се на тврђаву **Звечањ**, 46в је општа одредба у законодавном делу повеље, уп. 54в где реч значи обавезу грађе и поправке утврђења. ⇐ Прасл. *gordь 'оградом заштићен простор, утврђење', § 1.2.5.1. * Стрп. **града** означава искључиво тврђаву и насеље унутар градских зидина, док се за неутврђено насеље око тврђаве употребљава назив **подградје**, за веће насеље без тврђаве **трг**. До у XIX в. та дистинкција успостављала се хунгаризмом *варош*, поуздатно посведоченим од 1446 (**града** **Клџч** и **варош** **Подџклџч** у једној босанској исправи, MS 439; у Раковачком препису ДЗ § 168 ради се о познијој глоси). Као топоним чешће се јавља изведеница **градџ**. Уп. и **градиште**, **град** f.

ГРАД f.: **К црков'номоу добыткоу ничии добыт'кѣ да се не приставља, ни оу вџце ни оу краве, ни оу кобыле, ни оу коние, ни оу свиние, ни на поли ни оу гради** loc. (50г). ∞ У ЗК 320а преведено као локатив од *град* м.: „црквеној стоци ничија стока да се не приставља, ни у овце, ни у краве, ни у кобиле, ни у коње, ни у свиње, ни на пољу, ни у граду“, премда то значење не одговара контексту а сама БХ са **Пожежена град** пружа још једну потврду за фемининум. ⇐ Прасл. *gordь, *gordi* 'ограђено место, стаја', § 1.2.5.3. * За прасловенску старину речи уп. глуж. *hródz* 'стаја (за краве)', длуж. *grož*, *-zi* 'ограђено место за животиње, стаја, кокошињац' пољ. *gródz*, *grodzi* 'ограђено место, врт, ливада, пашњак', струс. *gorodь* 'ограда' (SP 8:105–106). Стрп. **града**, -и f. 'стаја, тор, обор (и сл.)', исправно је препознато већ од Даничића у допунама РКС (3: 580) на основу места из АХ **подѣ цареѣ гради до лоуга** (омеђење забела Слатине), где примећује: „ту ће бити *sepes*, *stabulum*, и може бити женског рода“, затим у *RJA*, са две потврде из XIV и XVI в.

ГРАДѢЦ м.: оу град'ць асс. 31в, **подѣ град'ць** 33г, **џт град'ца** gen. 31в, (игоумень) **морав'скаго градца џџреме** gen. (86г), adj. **градѣч(с)кѣ**: (игоумень) **градѣч'кии исаниа** m. sg. nom. (86г), **џт междѣ градѣч'скиихѣ** f. pl. gen. 42в, **сѣ градѣч'ком мегом** f. sg. instr. 43г. ∞ У испису ђакона Дамјана из 1453: **градачкы** двапут, и међу игуманима и међу епископима (Šaf. Pam. 54 д. = ЗН 303°, 304°; ЗССП 478, уп. **Кончул**), **моравскаго Градца** (Šaf. Pam. 55 = ЗН 304°). Писање **градѣч'скии** је етимолошко, **град'чкии** одражава стварни изговор почетка XIV в., негде се тада можда изговарало већ и *градачкѣ*, уп. писање **Градачѣць** = **Градѣчѣць**. ∞ 31в, 33г међник будимљанског Горажда, данас брдо *Градац* (842 м) са развалинама старе тврђаве јз. од села (Шкриванић 1956: 189; Томовић 2011: 232 наглашава да „остаци утврђења на Градцу нису истражени“), 42в, 43г, 86г односи се на манастир Градац, задужбину краљице Јелене, (**мѣсто**, **монастирь**) **Градѣць** ЖКА 75, 92, 94, 98; *Моравски Градѣц* у 86г је данашњи Чачак са Богородичином црквом, задужбином Немањина бра-

та Страцимира, у летопису: **сзда црковъ вогородици Градьць при рѣцѣ Молдавѣ** (РКС 1: 232). ⇐ Прасл. **gordьсь* ‘утврда’, § 1.2.5.1. ✱ Уп. стсл. **гъадыць**, струс. **гофодець**, чеш. *hradec*, пољ. *grodziec* итд.; реч је по пореклу деминутив на *-ьсь* (< **-ькъ*, уп. у Грчкој на више места Гардѣки) од **gordь* > **град** т. али углавном употребљаван синонимно са њом, без деминутивне нијансе (уп. **Градъчьць**), свуда често и као топоним (ЭССЯ 7: 39; SP 8: 105 д.).

ГРАДЪЧЬЦ т.: оу **гъадачьць** (sic!) асс. 13г, **wt р’та оу гъадыч’ць** асс. 14в. ↗ **гъадачьць** једини сигуран пример за *ь > а* у БХ, уп. **Невечерањ, Худач**. ↻ Међник бањским селима на л. страни Ибра, по Шкриванић 1956: 181 вероватно данашње брдо *Градина* 1308 м, док Томовић 2011: 201 идентификује са истоименим висом од 953 м на ушћу Вучјелокванске у Црначку реку. Како се у истим међама помиње **Златѣ камы**, свакако исто што и „мезра Градчац у близини села Злати Камен, припада Трговишту“ 1571 (Катић Т. 2010: 302). ⇐ Стсрп. дем. од **градъц**, § 1.2.5.1. ✱ Пошто је основна реч изгубила своју изворну деминутивну вредност, образован је од ње нови деминутив тако што јој је поново додат у њој већ присутан суфикс *-ьсь*. Данашњи одрази стсрп. *градъць*, *градъца* у топонимији су *Грачац*, заснован на поп.-асс. и *Градацац*, настао уопштавањем основе косих падежа (фонетски би било *Гра(д)чац*, ген. *Градацца*). Евентуална замена данашњим називом *Градина* могла би бити везана са урушавањем некадашње тврђавице, уп. **градиште**.

ГРАДИШТЕ п.: под **гъадиште** асс. 1бг, на **гъадиште** асс., **wt гъадишта** ген. 12г, оу **врата гъадиштоу** dat. 21в. † 12г међник бањског поседа на левој страни Ибра (Шкриванић 1956: 181; Томовић 2011: 201), 1бг међник свето-стефанског поседа око десне притоке Ибра Бистрице, оба неидентификована (уп. Шкриванић 1956: 183); 21в међник Бања у Хвосну, вероватно = *Градѣна*, брдо са траговима темеља сев. од дан. села Бање (Пешикан 1981: 46, Томовић 2011: 215, уп. **врата**). ⇐ Прасл. **gordišće* ‘место где је некад било утврђење, развалине тврђаве’, § 1.2.5.1. ✱ Уп. буг. *градѣце*, слн. *gradišče*, слч. *hradište*, чеш. *hradiště*, глуж. *hrodzišćo*, пољ. *grodziszczce*, рус., укр. *городѣце*, блр. *гарадзішча* (Miklosich 1874: 25; ЭССЯ 7: 35 д.; SP 8: 101 д.). На централном српском терену је у позније доба овај термин потиснут синонимом *градина*, уп. горњи пример из сев. Метохије, а задржао се на истоку, где *градина* значи ‘врт’. В. **Брусничко градиште**.

ГРАБЕНА ГЛАВА ф.: оу **гъагѣноу главоу** асс. 39в. ↗ **гѣ** = **ђе**. ↻ Међник бањског села у Зети Храстја, по Петровић Д. 1988: 9 „у околини Фундане могли (би му) одговарати и *Градина* и *Грађеник*, али не и *Грађен* — који се налази далеко према си., испод Хума ораховског“. ⇐ Прасл. **gord’enъ*, рт. pf. pass. од **gorditi* ‘градити’, ф. *-ena* + **golva*, § 2.8.1.1, уп. **глава**. ✱ Овде *градѣни* најпре ‘ограђивати’ (в. РСА 3: 546а), дакле: ‘(сухозидином?) ограђен врх брда’.

ГРАНИЧАНЕ т. pl.: **Бело гъаничане** ном. 11г, **мѣгѣ гъаничанѣ** dat. 13в. ↗ 13в стари датив назалне промена са краћењем основе. ↻ И данас *Граничане*, си. од Лепосавића (Шкриванић 1956: 180; Томовић 2011: 199, 204 д.), у повељи цара Уроша о замени поседа између кнеза Војислава и челника Млсе

из 1363. **селѡ воѡеводаина чл(о)в(ѣ)ка Граничани** (ССА 2: 145), у тур. попису из 1566–74. „Гранчани“ (Томовић 1987: 55). ⇐ Етник на *-jane* од топонима *Граница или *Границе, § 5.5. ✱ Прасл. *granica тумачи се као изведеница од *granь ‘урез под углом у стабло као ознака међе’, уп. најскорије Куркина 2011: 218 д. Осим ‘међа’, *граница* на словенском југу значи и врсту храста; ЭССЯ 7: 106 д. види ту два значења исте речи, SP 8: 190 д. — две различите прасл. речи. Најранија стерп. потврда била би из 1252. у Морачкој повељи, сачуваној само у препису на зиду цркве из 1639 (ЗСПП 192), затим у ЛП (ib. 229) па *кашунска граница* у Врађинској повељи краља Милутина (ib. 425). И друго значење је још старосрпско, најраније недвосмислене потврде су из Раваничке повеље (1381, сачувана само у преписима XVII–XVIII в.): **мега мѣ** (село Лениковци или Летњиковци у Браничеву) ... **на витѣ границѣ** (Врд., Младеновић 2003: 53), **на единѣ границѣ код Дреновца на могиле хатаѡѣ** (ib. 54, омеђење села у Мачви). Одатле ће бити множина *Границе* као име селима (код Младеновца, код Нашица у Хрватској, код Бусоваче у Босни), док је једнина *Граница* (села код Бојника и Билеће) двосмислена на нашем терену. Етник у БХ најпре се односи на људе који живе на граници, у неком пограничју, или на досељенике оданде, уп. у Чешкој *Hranice*, у Пољској *Granica* на више места.

ГРДИЈНО БРДО n.: оу **гъдѡино брѡдо** асс., **wt брѡда** gen. 24v. ✍ Може се читати и *Грѡино* и *Грдијино*, али в. ниже. † Међник бањских села у Рашкој Бѣкова, Пољза и Хропалице, вероватно исто што и **Грдињ брѣг** (оба су оронима међници Бекова, оба у близини Курјаче, уп. Ивић/Грковић 1980: 101), неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 187; Томовић 2011: 227 помишља за оба имена на потес *Грде* у селу Будиће). Уп. **Гъдѡне** поред **Гъдѡне** у Сопоћанском поменику (Соп. пом. 183). ⇐ Прасл. *Gьrdьjnь, adj. poss. од ЛИ *Gьrdьjь, n. -no + *bьrdo, § 2.2.1.8, в. **брдо**. ✱ За ЛИ у основи уп. рус. *Гордой* (Тупиков 114); оно је поименичен одређени вид придева прасл. *gьrdь(jь) у његовом позитивном значењу ‘поносан, јуначан’ (данас у српском само као русизам *горд*, док домаћи лик *гъд(ан)* значи ‘ружан, прекомеран’, али неодређени вид **Гъдѡ** као ЛИ посведочен веома рано, надгробним натписом жупана Грда из Требиња насталим пре 1186 (ЗН 5985°), доцније око 1220. **Гъдѡ** име влашком кнезу у ЖП (ЗСПП 91), тројици влаха у Милутиновој повељи Хиландару (id. 59). Посесив на -овъ од *Грдиј је у основи топонима патронимског порекла *Грдијевићи* код Фоче, уп. од стерп. ЛИ *Драги(ј)* (Грковић 1986: 86) посесивно образовање *Драгиње* < *Драгијно, село у Јадру, поред *Драгијевица*, село у Подгорини. Родић 1980: 316 чита *Грдино* и изводи од **Гъдѡ**, што творбено не иде; Ивић/Грковић l.c. читају *Грдијино* и изводе од непосредног ЛИ *Грдија.

ГРДИЊ БРѣГ m.: **ниѣ гъдѡинѣ брѣгѣ** асс. 28г. ✍ Може се читати и *Грдин брѣг*, али в. ниже. ☞ Вероватно исто што и **Грдијно брдо**, в. тамо. ⇐ Прасл. *Gьrdьjnь, adj. poss. од ЛИ *Gьrdьjь + *beгьъ, § 2.2.1.8, в. **брѣг**. ✱ Запис у акузативу не омогућује одговор на питање да ли се *јн*, посведочено у *Грдијно брдо*, овде у финалној позицији развило у -њ или упростило у -н.

ГРЕБЉЕ f. pl.: оу **гъевлѣ** асс., **wt гъевлѣ** gen. 12г. † Међник бањског поседа на л. страни Ибра, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 181; Томо-

вић 2011: 201). ⇐ Прасл. **grebl'a*, можда у значењу ‘стаза, путања’, § 1.2.3. * У с.-х. је реч *грѣбља*, са чакавском варијантом *грѣбја*, посведочена у Далмацији у значењу ‘стаза, путања; јарак ископан у врту за сађење поврћа’; по-среди је још прасл. изведеница *greb-ja од глагола *grebti у значењима ‘копати, згртати’; у северним словенским језицима она значи још ‘ров, бедем, бразда, насип, мост насут грањем и брвницама за прелаз преко мочваре, брана (устава) на реци’ и сл. Та резултативна значења треба одвојити од синонимног назива за оруђе *грѣбља* = *гребло* ‘ватраљ’, слн. *grêblja* id., цсл. *губѣла* ‘всло’ итд.; в. SP 8:195 s.v. *gr'eba*, без старосрпске потврде. Контекст омеђења (*ош Ораица у Лысо, од Лысога њо врху у Гребље и ош Гребљ њо дѣлу*) не пружа довољно индиција за одговор на питање о каквом се топографском објекту ради.

ГРЛО п. в. Сухогрло.

ГРОБЉА f. в. Модрча гробља.

ГРОХОТ m.: оу *грохотъ* 32v. † Међник Горажда у Будимљи, неидентификован (Шкриванић 1956: 189–190; Томовић/Пушица 52). ⇐ Прасл. дијал. *groxotъ ‘камена осулина, шљунак’, § 1.1.3. * У том и сличним значењима поред с.-х. *грѣхотъ* још слн. *grohòt*, укр. дијал. (хуцулски) *грех'им, -ота, буг. грехота* (Schütz 1957: 36; ЭССЯ 7: 135–136). Већ око 1260. оу *Грохотъ, втѣ Грохота* међник Крушевца у Дршковини (Спом. III 9, уп. Пешикан 1981: 46), даље у ДХ I 216 = II 40 = III 2034 међник Велике у горњем Полимљу, III 2577 међник планина у масиву Ђеравице. Miklosich 1874: 27 тумачи као *grohotъ* ‘sonitus’.

ГРУДА f. в. Три груде.

ГУБАВЪЧ ПОТОК m.: кон' / конь *гоубав'ча потока* gen. 17v, 32г. ⇐ 17v међник Стрѣлца, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 183), 32г међник будимљанског Горажда, Шкриванић као да га је идентификовао на терену, на стр. 189 пише *Губавча њошок*, на карти на 190 је *Губавчев њошок*, али се у Томовић 2002, 2011 и Томовић/Пушица не помиње. Трећи подударан назив и у Метохији: ДХ *ѡд гоубав'ча потока* међник Чабића I 165–6, II 24, *ѡ гоубавча потока* међник Чабића и Штитарице III 1059, оу *гоубавъчъ потокъ* међник Штитарице и Ђурђевика I 183, II 25, III 1093–4, Чабићевог засеока Добродола II 57, у свим случајевима исти објекат, упркос Пешикановој резерви (1981: 46). ⇐ Стерп. *губавъч, adj. ross. од *губавъц* + **ПОТОК**, § 2.2.1.3. * Родић 1980: 307. Није извесно да ли је посредни колективна или индивидуална припадност, ‘губавачки поток’ или ‘Губавчев поток’. Могуће је да су колоније лепрозних — губаваца дале име појединим местима. Са друге стране, надимак **Гоубавъць** посведочен је у АХ 272: неки **Богданъ Гоубавъць** имао је два млина у околини Призрена; и **Гоубавъчъ винограда** у Сухогрлу од којег је пола краљ Душан подарио Хиландару (MS 123) свакако је назван по надимку (бившег) власника. Село *Губавач, -вча* има данас код Бијелог Поља, 1571. *Губавач, Губавач Дол* у нахији Бихор (Катић Т. 2010: 532, 549). Уп. и мтп. *Губавче* на подручју Пивске планине (Цицмил 179). Основна реч *губа* је прасловенска (*gъba ЭССЯ 7: 78 дд., SP 8: 159 дд.).

ГУМНИШТА п. pl.: **Бело гоум'ништа** пом. 20г. † Данас непознато, негде у Метохији око Клине (уп. Шкриванић 1956: 184, Пешикан 1981: 46; Томовић 2011: 214). ⇐ Прасл. *gumnišće, pl. *-išča* 'место на којем се налази(ло) гумно', § 1.2.5.3. * Уп. буг. *гумниште*, слн. *gumnišće*, стчеш. *humnišče*, длуж. *gumnišćo*, рус., укр. *гумнище*, блр. *гумнишча* (ЭССЯ 7: 173; SP 8: 306). РКС 1: 244 s.v. **Гоум'ништа** има две потврде са македонског тла; уп. Miklosich 1874: 28. У савременој топонимији *Гумништије* код Вучитрна и Ѓњилана, *Gumnišće* код Љубљане, чеш. *Humniště*.

ГУСИНО п.: **Бело гоусино** пом. 34г. ♂ Данас варошица Гусиње (Шкриванић 1956: 191; Томовић 2011: 233), локални изговор *Гусиње*. Старији лик на *-ино* и у ДХ I 224–225: **з гоусиномь мегиа**, II 42, III 2098: **мегиа з гоусиномь**, у тур. попису из 1485. чита се *Гусиње* (Пешикан 1984: 202). У поменицима *Гусино*, *Гусено* (sic!) и *Гусиње град* (ПКЈФ 8: 182), **Гоусиније** (ГСУД 42: 131). ⇐ Прасл. *gosinъ adj. од *gosъ 'гуска', п. *-ино* према *ezero 'језеро', § 2.5.2.2. * Miklosich 1874: 21 s.v. *gqsъ* (где из инструментала **гоусиномь** ДХ I реконструише номинатив *gusinъ*). Уп. длуж. *gusuny*, рус. *гусиный*, блр. *гусіны* (ЭССЯ 7: 83 д.; SP 8: 167), хидрониме и топониме рус. *Гусиное (озеро)* на више места, у Пољској *Gešin*, *Geşino*. До промене *Гусино* у *Гусиње* дошло је у склопу замене старих образовања на **-inъ* од зоонима са колективним значењем типом на *-ињи*: *гусињи*, слн. *gosinji*. В. А. Лома, ОП 13/1997: 17.

ГУШТАВИЦА f.: **на гоштавици** loc. 11v. † Међник бањског поседа на л. обали Ибра, као такав данас непознат, осим ако се није одразио у имену потока и села на њему *Гушевац* (тако Томовић 2011: 201). ⇐ Стрп. dem. од *гуштиава* 'густиш, честар', § 1.1.4. * С.-х. *гуштиава* / *гуштиава* своди се заједно са цсл. **гжштава**, слн. *goščava* на псл. **gost'ava* поред **gost'a* > с.-х. *гуштиа* / *гуштиа* 'густиш' (РСА s.vv.; Vaillant 1974: 712; Skok 1: 637a; SP 8: 171–172). Данашње име села, чији ће изворнији лик бити *Гушавац* (IM) < *Гушавци*, представљало би преосмишљење старог назива према придеву *гушав*.

Д

ДАЉЕТИН ЖДРЕБИЈ m.: **заселине на далетинѣ ждрѣби земље** loc. 29v. ↗ Облик *ждреби* показује екавски рефлекс јата (један од ретких екавизама у БХ, за *рѣ* > *ре* уп. **Кијерези**) и контракцију *-ѣји* > *-и* у локативу. Номинатив је у наслову реконструисан условно, в. ниже. † Негде у Рашкој, неидентификовано (уп. Шкриванић 1956: 187; Томовић 2011: 229). ⇐ Прасл. **Dal'etinъ*, adj. poss. од ЛИ **Dal'eta* + *žerbyjъ, § 2.5.1.1. * За апелативни члан АС уп стсл. **ж(д)уѣби**, струс. *жеребей*, стчеш. *hřebi* (Фасмер 2: 47–48). Српсл. је **ждуѣби** (РКС 1: 331), па је тај лик узет за наслов, али морфолошки и фонетски развој ове речи на с.-х. терену није у појединостима јасан. Данашњи књижевни лик *жрѣб*, *-а* је непалатална *o*-основа и нема *д* уметнутог у групу *жр*-секундарно насталу након ликвидне метатезе, уп. цсл. **жуѣвз**, укр. *жѣреб*. Овде посведочен локатив је по палаталној *o*-промени, уп. стхрв. *na ždribi*, dat. *po ždribju*, али пом./ас. *ždrib* 'део земље', све у истом акту из 1439 (Skok 3: 672). ДХ има млађи лик локатива, опет палаталан **на своємь ждрѣвию** (I

329–330; II 62); треба читати *ждребју*. Најпре ће бити у праву П. Ивић и М. Грковић када реконструишу номинатив као *ждрѣбје* (регистар уз ДХ, стр. 324), јер РСА бележи ликове *жрѣбље* (Љубибратићев превод Корана) и *жрѣбје* из средњег Тимока, па би онда овде номинатив гласио **Даљейино ждрѣбје*. Нема трага развоју типа *славаљ*, *славља* (уп. **Славијић студеньци**). У погледу варијантности *ждр-* / *жр-* ваља истаћи да је и у потврди из БХ и у оној из ДХ I д натписано: **ж(д)ѣѣви, -иу**, што можда указује да се изговарало у народу без *-д-* а да су писари интервенисали у складу са црквенословенском нормом. Како се у ГП место **надѣ жрѣвицомъ** (MS 565) данас чита **наждѣвицомъ** (ЗСПП 503), први пут је облик без *-д-* посведочен у Милутиновој повељи о Улјарима, која се сматра фалсификатом XV века: **въ жрѣви дрѣжави нашеѣ** (ЗСПП 534). Атрибутивни члан АС има у основи ЛИ изведено суфиксом **-ęta* од некога сложеног антропонима са **dal'e-* у првом делу, попут **Dal'e-gostъ* у источнобосанском топониму *Даљегошћа* (Ивић/Грковић 1980: 101), још прасловенско, уп. стчеш. ЛИ *Dalata* (Svoboda 164), топоним *Daletice* (Profous 1: 360, 5: 153). Значење топонима у БХ је '(обрадиво) земљиште које је Даљета добио жребањем', за архаичну установу поделе земље жребом в. Томовић I.c. са литературом, или 'Даљетино село', уп. стпољ. (XII–XIII в.) *źrzeb*, лат. *sors* као синоним за *siodło* (Куркина 2011: 236).

(**ДѢБ(Ь)Р f.**), adj. **дѣб(ь)рскїѣ**: **ѣпископъ ... дѣврѣскїи иванъ** m. sg. nom. 85v (2x). ✎ У испису ђакона Дамјана из 1453: **дѣврѣскы** (Šaf. Pam. 54 = ЗН 303°). ✠ Област око данашњег Прибоја на Лиму са епископским седиштем у манастиру Св. Николе, које је установио Св. Сава: **оу Дѣврѣ / Дѣврѣ** у Студеничком типичу (Торовић 1928: 77) **въ Дѣврѣ**, у летопису, на другим местима *o-*основа **въ Дѣврѣѣ, въ Дѣврѣоу, въ Дѣврѣхъ** (РКС); најранији помен у студеничком типичу Св. Саве **оу Дѣврѣ** (Динић 1978: 78), у ЖКА 138 **въ Дѣврѣ** Ка, Кб, **Дѣврѣхъ** Л; **ѣпискоуѣ дѣврѣскы** помиње се и у Милутиновој повељи Хиландару (MS 60), **ѣпискоуѣ дѣврѣска** у ГП (ЗСПП 502). ⇐ Прасл. **dъbrъ* 'јаруга, шумом обрасла удолина', § 1.1.2. ** Уп. стсл. **дѣврѣ**, слн. *deber*, *-bri*, стчеш. *debr̃*, стпољ. *debrz*, струс. *дебр̃ь*, рус. *дѣбри* pl., укр. *дебр̃ь* (Miklosich 1874: 19; ЭССЯ 5: 176 д.; SP 5: 147 дд.); Скокова констатација да је реч на с.-х. терену пропала као апелатив због хомонимије са зоонимом *дабар* и очувала се само као топоним (Skok 1: 370), поновљена у оба прасловенска речника (ЭССЯ, SP I.сс.), није потпуно тачна. Једини пример апелативне употребе који Даничић даје није, додуше, из народног језика, већ из српскословенског превода псалма у аренги Милутинове повеље хиландарском пиргу Св. Спаса, MS 65, но РСА 4: 129 има *дѣбра* 'честар, шипраг' из приповетке Григорија Божовића чија се радња дешава у Ибарском Колашину (*Неузмишљени ликови*, Београд 1940, 131), за значење уп. **Дѣбр'евштица**, за вокализам првога слога *Дебри* (в. ниже) и *Добрава* < **Дѣбрхава**; ту се њ није непосредно рефлектовало као *e* односно *o*, него је најпре њспало у слабом положају, а онда је тешка иницијална група разбијена сварабхактичким вокалом, слично као у *Бозовик* / *Бузовик* (в. **Бзовик**). Име *Дѣб(ь)р* носила је у средњем веку и област око истоимене Неретвине притоке, **Ѣ Дѣри Ѣ Неѣтѣѣ** 1416, данас *Дѣ̄р* и, са турском протезом, *Идбар*, а такође једно раваничко село у Браничеву; данас

постоје села *Дабар* у Хрватској код Оточца и код Сиња. Овамо спада и Драгутинов двор на Сави, у ЖКА **ДѢВРЪЦЪ** 43, 44, 47 (на првом месту преписи имају **Давраць** Ка, **Даврѣцъ** Л, **Доврець** Кб, уп. Даничићеву напомену на стр. XII), данас *Дебrc*, вероватно преобличено из **Dьbrьskь*.

ДЪБР'ЕВШТИЦА f.: и **МЕЖДОУ ДѢВРЪВ'ШТИЦОУ** асс. 17v–18r, **УТ ДѢВРЪВ'ШТИЦЕ** gen. 18r. † Међник села Стрѣлца, вероватно суседно село: **ОУЗ Д'ѢЛЪ МЕЖДОУ ЧИГОВО. И МЕЖДОУ ДѢВРЪВ'ШТИЦОУ. УТ ВРЪВОВ'ЦА И УТ ДѢВРЪВ'ШТИЦЕ ПО Д'ѢЛОУ СЪ УНЕ СТРАНЕ ПРѢЗ' КИРЕЖ'КИИ ПОТОКЪ ОУ ГЛАВОУ**, по Пурковићу, вероватно данашњи *Доброшевац* у Дреничком срезу, што неће бити, јер се то село помиње као **ДОВРАШЕВЦЕ НА ДРЕНИЦЕ** 1413. кад га је Ђурађ Бранковић преписао атоском Св. Павлу (MS 278) и није вероватно да је за непуних сто година променило име од *Дьбр'евшѣица* у *Добрашевец*; против те идентификације, из историјско-географских разлога, и Томовић 2011: 211. ⇐ Стрп. **дьбр'ев*, adj. од **дѣб(ь)р* 'дубодолина; честар' + *-ьsk-* + *-ica*, § 5.6.3. * Првобитна АС могла је гласити **Дьбр'ев-ска* (*рѣка, вѣс*), од топонима **Дьбрев(-о, -а)*, уп. у зап. Русији (околина Смоленска) село *Дебрево* на реци *Дебря* (< **дѣбрь*). Но како би таква формација била очито секундарна (за прасловенски се од **дѣбрь* не реконструирше, нити је вероватан, придев на *-овъ*, већ само **дѣбрьнъ* и **дѣбрьскъ*, в. SP 5: 150), стрп. **дьбр'ев* би најпре могло бити засновано на неком фитонимском значењу (§ 2.4.1.3), уп. стпољ. *dziebrz* 'драча, трње' (SP 5: 147) које се развило из 'густа шума' (тако у источнословенском) преко 'честар, шипраг' (у том значењу срп. дијал. *дѣбра*, в. **ДѢБ(Ь)Р**). У доњем Подримљу био је заселак **ДѢВРЕВИНЕ** који је кнегиња Милица приложила Дечанима (Младеновић 2007: 394), данашње село *Бровина* (Пешикан 1986: 24); на исти предложак се вероватно своди хидроним *Бревина* на источним падинама Голије; можда је **d(ь)brevina* било „меморативно“ назвање за „бивши *дьбр*“, тј. за дубодолину где је искрчен шипраг, трње.

ДЪБРХАВА f.: **СЕЛО ДѢВРЪХАВА** nom. 11r, како **ДѢВРЪХАВА** оупада оу **ИВРЪ** nom. 15r, оу **ДѢВРЪХАВОУ** асс. 14v, **МЕГЕ ДѢВРЪХАВѢ** dat. 14r. ☞ Данас село *Добрава* и *Добравска река*, д. притока Ибра (Шкриванић 1956: 180, 182; Томовић 2011: 199, 205 д.), помиње се и у повељи цара Уроша о замени поседа између кнеза Војислава и челника Млсе: **СЕЛО ДѢВРЪХАВА МШТИВОДИКЪ, И СЕЛѦ ГРАВОВНИЦА ПОСТЕЛЪЦАЦИ, СЕЛѦ ГОМЪКОВО ДѢВРЪХАВА И СЕЛѦ ГОМЪКОВО ПЪСИНА ЛЪКА** (ССА 2:1445-7); следује да је тада, 1363, један део села припадао Мутиводићима а други некоме Гојаку; у тур. попису из 1566–74. „Добровина“ (Томовић 1987: 55). ⇐ Нејасно, § 7.3. * Можда универбизована локативна синтагма **(рѣка вѣ) дѣбрьхъ* 'река која тече кроз шумовите дубодолине' + хидронимски суфикс *-ava*, § 3.5.2 (ОП 17/2004: 465), премда паралела за такво образовање у топонимији нема; из апелативне лексике може се навести *ѣлѣ* n. < loc. pl. **тълѣхъ* од псл. **тъло, *ѣѣлѣшица* > *ѣѣлѣушица*, чак. *ѣѣлѣшница* од **ро тѣлѣхъ* (Skok 3: 477). Или изворно **Dobrьxova*, од ЛИ **Dobr(ь)хъ*, § 2.4.2.2, уп. пољ. *Dobrzechów*, чему би у прилог говорио данашњи облик имена *Добрава*, али онда није јасно писање **ДѢВР-** у повељи. Уп. и ЛИ **ДОВРОХВА** асс. у ГП (ЗСПП 501); можда би, како Даничић помишља (1: 282), требало поправити у *Доврохвала*, али се не може искључити ни архаичан хипокористик

*Доброхв од тога имена. Слично као код фитонимске основе **bъзов-* (в. овде **Бзовик**), и код **дъбр-* се проблем слабог полугласа у корену различито разрешавао, на једној страни његовим закономмерним испадањем уз упрошћење тако настале консонантске групе *дб-* (уп. *Бровина*, *Бревина*) или њеним разбијањем помоћу протетског вокала (уп. *Идбар*), а на другој — његовим јачањем и вокализацијом, која је могла одступати од нормалног рефлекса стерп. *ъ > а*, као овде (*Дебрхава*, *Добрава*), уп. *добар*, *дбри* ‘провалија’ код Марулића, *Добра* притока Купе, по Скоку вероватно < *Дбра (Skok 1: 370), *Дебру*, в. **Дѣб(ь)р**, **Дѣбр’евштица**. Колебање у вокализму првог слога је старо, стсл. **дѣвѣ** поред **дѣвѣ**, рус. *дѣбри*; изворно **ъ < *й* се претпоставља због балтских паралела, лит. *dubrỹs* ‘шумска јаруга’, лет. *dubra* ‘каљуга, мочвара’. Могло би се помишљати и на извођење од прасл. *bъbrъ / *bebrъ / *bobrъ ‘дабар’, ако се допусти да је дисимилација *b — b > d — b* у српском довољно рана (на шта указује лит. *dēbras*, *dābras*), али само ако се пође од непосредченог и са творбене стране не много вероватног хипокористика на *-хъ* *bъbrхъ.

ДВОРИШТЕ п.: **конь дворишта** gen. 29г. ☞ Међник бањских села у Рашкој Бѣкова, Польза и Хропалице, и данас село *Двориштие* у изворишном делу Дежевке (Шкриванић 1956: 187; Томовић 2011: 228). ☞ Прасл. *dvorišče, § 1.2.5.2. * Понајпре *‘место где је некад био двор’; то, „меморативно“ значење бележи Вук у Рјечнику s.v. *двѡрїиштие*: ‘Ort, wo einst ein Hof gewesen (die Ruinen), ruinae palatii’, илуструјући га именом села у Поцерини *Двориштие* за које „Срби онуда приповиједају да су ондје били двори Милоша Обилица“. Та употреба речи је још прасловенска, уп. струс. у Новгородском летопису s.a. 1030: *Церковъ каменная Николая чудотворца, яже и доньнѣ словеть Ярославле дворице* (ЭССЯ 5: 169), тј. место где је некад био Јарослављев двор, в. овде **Краљева дворишта**, за „меморативе“ на *-ишче* уп. **градиште**, **кућиште**.

ДЕЈИЛОВИ ТЕЗИ м. pl.: **под дејлове теге**, и **под главатове** асс. 16в. ✍ Може се читати и *Дејлове*. ☞ Међник бањског поседа на д. страни Ибра, неидентификован (Шкриванић 1956: 182 д.). ☞ Стерп. *Деј(у)лов*, adj. poss. од ЛИ **Деј(у)ло*, pl. *-ови + ѿези* ‘Деј(и)лове оранице’, § 2.4.1.1, уп. **тег**, **теговиште**, **Главатови тези**. * ЛИ у основи посведочено је само овде; тумачи се као хипокористик од *Деси-мир/-слав* (Ивић/Грковић 1980: 101; Грковић 1986: 75, где пореди топоним *Дејловце* код Куманова).

ДѢДЪЦ м.: **оу дѣд’ць** асс. 26г, **на дѣд’ць** асс. 27в, **шт дѣд’ца** gen. 26г. ☞ 26г међник бањских села у Рашкој Дѣжева, Сути и Бѣкова, 27в Тушимље, исти на оба места, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 185 д.). ☞ Деминутив на **-ьсь* од прасл. *dědъ, § 1.3.1. * За орографску метафору у основи овог назвања уп. *Старац* s.v. **Баба**, **Вѣд** стена у области Пивске планине (Цицил 194), слн. *děd* ‘каменит врх који окомито штрчи дижући се из стеновите или шљунковите подлоге’, ороним *Děd* (Snoj 2009: 106 д.).

ДѢЖЕВО п.: **Село дѣжево** nom. 24г, **шт дѣжева** gen. 27гв. ☞ Бањско село у Рашкој, данас *Дежева* код Новог Пазара (Пурковић 85; Шкриванић 1956: 184; Томовић 2011: 226), помиње се први пут у ЖКА 25 и 27 у вези са догађајима из 1282 (**мѣсто**) **Дѣжево**, loc. **Дѣжевѣ**. ☞ Прасл. *děženъ, adj. од

*děži, *děžьve* ‘врста посуде’, f. -*evo* према **sed(l)o* ‘село’, § 2.4.2.1. * Прасл. *ŭ*-основа од које је изведен придев на -*овъ* (уп. овде **БѢКОВО**, **ТЫКОВО**) реконструвише се превасходно на основу с.-х. дијал. *dŭjжа*, *dŭjжва*, ретко јекавски (*дијежва*, *дјежвица*) поред *a*-основе *děža (уп. Skok 2: 411, ЭССЯ 5: 23–24); име села у Босни код Крешева *Дежевнице* показује екавски лик од најранијег записа с почетка XV в. из **ДЕЖЕВИЦЬ** (Пуцић 1: 112). Основно значење прасл. речи је ‘наџве (за мешење теста)’, онда и ‘музлица (за млеко)’ и сл.; за топографску примену уп. слн. *děža*, изм. ост. ‘удубљење које млаз воде издуби у стени’ (Snoj 2009: 109, поводом слн. топонима *Děžno*, -*ega* на више места, поредећи га са слично мотивисаним *Korítno*). Из имена села изведено име реке *Дежевка* (уп. **ПНУЋА**) има пуну паралелу у рус. топониму *Дежевка* (област Курска). Друкчије Ивић/Грковић 1980: 104, који у *Дѣжево* виде посев од ЛИ, рум. *Dej* < *Desiderius*, или, у складу са Безлајевом претпоставком поводом слн. хидронима *Dežna* (Bezljaj 1956: 133), словенску антропонимску основу *Dež-* од **Dьrž-*. У оба случаја писање са **ѣ** у БХ, где је оно увек етимолошки утемељено, остаје необјашњено; за вероватнију интерпретацију слн. хидронима уп. горенаведено Снојево тумачење топонима *Děžno*.

ДѢЛ т. **дѣль** пом.: како **ГРЕДЕ** ~ 1бг, како ~ **ГРЕДЕ** 18г, како **СПАДАА** ~, на **дѣль** асс. 11v, 15г, 72г, **оу дѣль** асс. 11v, 20v, 23г, **оузь дѣль** асс. 14г, 14v (2x), 15г, 17v (2 x), 22v, 23v, 32v, 40г, ~ **ХРАНОНЕВѢХЪ ЛАЗЪ** 22г, **НИЗ дѣль** асс. 16v, 18v, 23г, 29г, 33г, **по дѣлоу** dat. 11v, 12г (3x), 12v 4x, 13г (2x), 13v, 14г, 14v, 16v (2x), 18г, 20г, 20v, 21v, 24г (2x), 25v, 27v (2x), 28v, 30г, 31г, 32г (3x), 32v, 33v (3x), 40г, 40v, 43г, 71v, 72г, **шт дѣла** gen. 15г, 23г, 24г, **конь дѣла** gen. 25v, 26v, **з дѣла** gen. 43г. ⇐ Прасл. *dělъ у значењу ‘вододелница, хрбат брда’, § 1.1.2. * В. Miklosich 1874: 16; Schütz 1957: 24; прасл. реч има то значење још у бугарском, украјинском и пољском, као и у румунском славизму *deal* ‘брдо’. У овој грађи **дѣл** је искључиво део описних одредби при омеђењима, ни у једном случају прави ороним. В. **Ладјанѣ дѣл**, **Модрѣч дѣл**, **Облѣ дѣл**, **Срѣднѣ дѣл**, **Тыковскѣ дѣл**, **Чичавичскѣ дѣл**.

ДИДЛОВЕ КУЋЕ f. pl.: **ниже дидловѣхъ коуштѣ** gen. 20v. ↗ **коуштѣ** срсл. за **коукъ**. † Међник хвостанских Гумништа, неидентификован (Шкриванић 1956: 184; Пешикан 1981: 46). ⇐ Стрп. *Дидлов*, adj. poss. од ЛИ **Дидл(о)*, f. pl. -*ове* + *куће*, § 2.4.1.2, в. **кућа**. * За иначе непосведочено ЛИ (надимак?) у основи уп. презиме *Дидловић* (Родић 1980: 311, по РЈА), надимак *Дидла* т. Хрв. крајина (РСА); могло би се радити о хипокористику од *dědъ, будући да се у експресивној употреби родбинских термина јављају наддијалекатски икавизми типа *dŭjше*, рус. *дутья*; уп. *Дидова јайшара* на јекавском подручју Пивске планине (Цицмил 181). Село *Дидлово* има у Русији си. од Новгорода. Ивић/Грковић 1980: 104 пореде рум. ЛИ *Didlă*, не осврћући се на његово порекло.

ДИНОША f.: **мегѣ диноши** dat. 38v, **Диноше** f. pl.: **Села. Диноше** пом. 37г, **междоу диноше** асс. 39г, adj. **диношкѣ: планина динош'каа** f. sg. пом. 40г. ↗ Данашњи облик јединице одражен већ у БХ 38v вероватно је секундаран у односу на множински у 37г и 39г, в. ниже. ☞ Данас село *Диноша* на Цијевни ју. од Подгорице (Шкриванић 1956: 192; Томовић 2011: 240). ⇐ Нејасно, мо-

жда од ром. **(Val) di Noše* ‘Орахов до’, § 7.2. * Претпостављено назвање познато је и другде (уп. *Valdinoco* ит. назив за предграђе Дубровника Орашац, место у провинцији Емилија Ромања), а посведочено је у средњем веку и на територији Зете, у близини Улциња: *Val de Noxe, Ualdenoso* на ит. поморским картама XIV–XV в., у дубр. писму из 1433. *Valdanusi*, савр. ит. *Val di noce*, у говору улцињских Арбанаса *Valdanós*, у Будви *valdenóže* (Јиречек 2: 68; Skok 3: 561). Избацивањем почетног члана синтагме *Val* ‘до(лина)’ могло је настати *Диноше*, морфолошки реинтерпретирано као плурал женског рода *a*-основе.

ДЛГЕ ЛУКЕ f. pl.: **коњ дльгиуѡ лоуќкѡ** gen. 34г. ↗ -ѡ за gen. pl. † Међник Гусина, неидентификован (Шкриванић 1956: 191; Томовић/Пушица 42). Томовић 2011: 234 узима да се речни ток од Гусиња до Плавског језера, данас *Ључа*, у ДХ означава као *Лука*, па да су ту биле и Длге луке и **Попова лука**; но сам назив *Ључа* није од *лука*, већ највероватније **Љуѡча* или **Љуѡча (рѡка)*, *j*-посесив од *Љуѡико* или *Љубко*, уп. **Љубкова гомыла**. ⇐ Прасл. **dъlgъjъ* ‘дуг’, f. pl. -ује + **lоky*, § 2.1.1, в. **лука**. * Уп. у Бугарској *Дълга лѡка*, у Русији *Долгая лука*, у Словачкој *Dlhá luka*, у Пољској *Długa ląka* итд.

ДЛГБІ ЛУГ m.: **на дльгѡи лоуѓѡ** асс. 20г. ↗ Изговор -ѡ иза *g* неизвестан. † Међник пчеларског села „у Луговима“, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 183). ⇐ Прасл. **dъlgъjъ* ‘дуг’ + **lоgъ*, § 2.1.1, в. **луг**. * Уп. рус. топоним *Долгий луг*, овде **Широкѡ луг**.

ДМИТРИЈЕВА ЦРКЪВ f. оу д’митѡиѡѡу цѡќкѡ и ѡт цѡќкѡе под **гѡад**, асс. 17г. ↗ = **цѡќкѡ’ светаго д’митѡиѡ под звѡчаниѡмѡ** *ibid.* (Томовић 2011: 209), по којој се трг под звѡчанском тврђавом (11v) прозвао *Дмиѡровѡци* (1446. *de Dimitrouç*, Јиречек 1: 486 д.), у тур. пописима 1455. „село Димитрофце“ (Šabanović 1964: 23), почетком XVI в. „пазар Димитровица“, данас (*Косовска*) *Миѡровиѡца*. ⇐ Српсл. *Дмиѡријев*, adj. poss. од хагионима *Дмиѡрије* ‘Св. Димитрије’, f. -ѡѡ + стсрп. **цѡќкѡ**, § 2.4.1.2. * Ивић/Грковић 1980: 104. У старој српској писмености разликује се лик **Дѡмитѡиѡ**, резервисан за светитеља, од антропонима **Дѡмитѡѡ**, истога крајњег порекла (< гр. Διμήτριος), уп. примере у РКС 1: 321 д., Грковић 1986: 97 и овде **Дмитрова цѡќкѡ**. У народном говору је и Св. Димитрије био *Дмиѡѡр*, како то сведоче име празника *Миѡровдан*, а и имена двају градова, *Миѡровиѡца* (поред Косовске и Сремска), оба настала по црквама Св. Димитрија, дакле универбизована од **Дмиѡрова цѡќкѡ*. За распрострањеност култа Св. Димитрија Солунског уп. у овој грађи и **цѡќкѡ светаго д’митѡиѡ оу вѡќкѡѡ** 28г.

ДМИТРОВА ЦРКЪВ f.: оу д’митѡѡѡѡу цѡќкѡ’ асс. 18г. ↗ Облик придева указује на антропоним, а не хагионим, в. ниже. † Међник села Стрѡлца на Косову, досад неидентификован (уп. Томовић 2011: 211), за могућу идентификацију в. ниже. ⇐ Стсрп. *Дмиѡров*, adj. poss. од ЛИ *Дмиѡ(ѡ)р*, f. -ѡѡ + **цѡќкѡ**, § 2.4.1.2. * С обзиром на то да се у БХ тамо где је придевски део аналогне синтагме сигурно изведен од хагионима употребљава други облик **Дмитријева цѡќкѡ** и на контекст помена (оу д’митѡѡѡѡу цѡќкѡ’ и оу вљѡчию пољанѡу. оу ѡлништ’њи потоќкѡ гдѡ спада оу микоуѡ’штицоу. ѡт тоу д’рѡќкѡимѡ поуѡѡѡ над д’митѡѡѡѡѡ кѡу шѡѡѡ), овде није реч о цркви посвећеној Св. Димитрију, већ о цркви коју је подигао (обновио) неки Дми-

тар, чије се куће одмах потом помињу. Могла би то бити црква Св. Николе која се у Стрџлцу бележи око 1419, како то помишља Шкриванић 1956: 183, али не и морала, јер он сам l.c. преноси арнаутско предање да се у близини села налазило још неких седам цркава. Друкчије Ивић/Грковић 1980: 104, који узимају да је не само *Дмитрова црква* била посвећена Св. Димитрију, него да су се и *Дмитрове куће* звале по њему, а не по човеку-власнику; обратно Родић 1980: 311 изводи од личног имена чак и *Дмитријева црквв*, што је очигледно омашка.

ДМИТРОВЕ КУЋЕ f. pl.: над *д'митрове коуште* асс. 18v. ↗ Српсл. *коуште* место *коукиє*. † Међник Стрџлаца, неидентификован (Шкриванић 1956: 183). ↖ Стерп. *Дмитров*, adj. poss. од ЛИ *Дмити(ь)р*, f. pl. *-ове* + *куће*, § 2.4.1.2, в. *кућа*. ** Назване пре по човеку него ли по Св. Димитрију, уп. *Дмитрова црквв*.

ДОБРА ВОДИЦА f.: оу *доброу водицоу* асс. 42v. ↗ Међник алтинских и плавских планина, по Томовић/Пушица 43, Томовић 2011: 235 извор *Добра вода* на Црном врху између Трокуске реке и Јасенице. ↖ Прасл. **dobrъ*, f. *-aja* + **vodica*, § 2.1.1, в. *вода*. ** Овакво назвање се првобитно односило на извор (уп. вода, водица), свакако са бистром водом пријатна укуса (уп. у истом крају **Бџла водица**), а онда преносило на околне објекте, уп. име селима *Добра вода* код Бојника, Јагодине, Клине, Славонске Пожеге, Модриче, града Бара, име планинском врху у Македонији код Кичева, *Dobrá voda* на више места у Чешкој и Словачкој, *Добрая вода* село у Русији итд.

ДОБРО БРДО n.: оу *добро брдо* асс. 13r. ↗ Међник бањског поседа на л. страни Ибра, и данас *Добро брдо* 1174 м (Шкриванић 1956: 181; Томовић 2011: 201). ↖ Прасл. **dobrъ(jь)*, f. *-oje* + **bъrdo*, § 2.1.1, в. *брдо*. ** По карти, наспрам Добром брду је, са супротне, десне стране Берберишке реке, нешто ниже (1158 м) *Велико брдо*; назив се среће и другде: *Добро брдо* и у масиву Суворора, Копаоника (З. Павловић, ОП 19–20/2009: 254), брдо и село сз. од Бијелог Поља, село код Д. Вакуфа у Босни итд.; можда је *добро* у примени на брдо негде значило 'пошумљено' у опозицији према 'голо': сз. од полимског Доброг брда је *Луса* (в. **Лысо**), ји. од њега *Голо брдо*.

ДОБРУЊИЦА f.: оу *доброунициоу* асс., *коњ доброунице* gen. 13v. ↗ Може се читати и *Добруница*, в. ниже. ↗ Данашња Лепосавска река, која се до у XX в. називала *Добруница* (Томовић 2011: 205, где се позива на Аврама Поповића). ↖ Највероватније прасл. **Dobrunъ*, adj. poss. од ЛИ **Dobrunъ*, f. *-n'a* + **-ica*, § 3.2.2. ** Тако већ Ивић/Грковић 1980: 98, где овај хидроним читају *Добруница* и виде му у основи *j*-посесив, и 101, где га изводе од ЛИ *Добрун* посведоченог код Срба од XV–XVI в. у турским дефтерима, а раније посредно презименом *Доброуновиќ* у ДХ (Грковић 1986: 83); за његову прасл. старину уп. ЛИ *Dobrun* посведочено у средњем веку код полапских Словена (Svoboda 162) и *j*-посесиве у топонимији *Dobrúnje* у Словенији (f. pl. < n. sg., Snoj 2009: 115), *Добруњ* у зап. Русији код Брјанска; ту спада и име манастира у источној Босни на Рзаву *Добрун* (*Доброуњ* у поменицима, ГСУД 42: 131; Соп. пом. 183; Рач. пом. 40), које се чује и у изворнијем лику *Добруњ*, а вероватно и старе тврђаве у јз. Македонији код данашњег Демир-Хисара, *градъ Доброуњ*

ЖКА 197, код Кантакузина Доѡроѡviv асс. (ВИ 6: 336); са истим добрим разлогом Заимов (1973: 100) овамо ставља топоним словенског порекла у Румунији *Dobrun*. Треба имати у виду и могућност да се *Добрун/њица* (а можда и још неки од наведених топонима) изведе преко **Добруњица* од ЛИ *Добруј*, знатно боље посведоченог на старосрпском терену него **Добрун* (уп. Грковић 1986: 82, презиме *Добрујевић* id. 83, село *Добрујевац* код Алексинца и Бољевца), са уметнутим *-n-* при извођењу *j-* посесива од основе на *-j*, уп. овде **Грдињ брѣг**, **Грдијно брдо** (§ 2.2.2.9). За случај да је изворни лик ипак *Добруница* уп. § 5.6.5.

ДОЗЫВАЛО n.: оу стоуѡден'ць оу дозывало асс. 31v. ↗ И овде **-ы-** има етимолошку вредност, в. ниже. † Међник Јелића у Јелшцама, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 189). ⇐ Стерп. изведеница на *-ло* < прасл. **-dlo* од *дозываѡи* < прасл. **dozvati*, § 1.2.3. * Цецмил 185 бележи ороним *Дозивало* на два места у Пивској Планини, дефинишући га у једном случају као „стена, литица одакле се чобани дозивају“.

ДОЛ m.: низ' доль асс. 22г, 72v, оузь доль асс. 22v, 72v, конь дола гер. 32г. ↗ **долоу** 25v у омеђењу бањских села у Рашкој Дѣжева, Сути и Бѣкова је датив у прилошкој служби 'надоле' (уп. РКС s.v.). ⇐ 22г међник Баѡа, неидентификован, 22v међник Осојана, оба неидентификована (уп. Шкриванић 1956: 184), 32р Горажда у Будимљи, по Томовић 2011: 232 заселак Горажда Јодоле (?), 72v међник Прчева, вероватно исто што и *Сухи дол* из ДХ (тако Пешикан 1981: 47, који пореди одредбу из БХ **оуз доль кь кикенемоу доувоу** са ДХ I 171 **оузь соухи доль по(а) кикени доубь, оузь соухи доль мимо кикен(ы)и доубь** II 25, III 1074 и помишља да је посреди данашњи *Суви Дб* у Кијеву (id. 58, запис М. Букумирића). ⇐ Прасл. **dolъ*, § 1.1.2. * Уп. ЭССЯ 5: 64 д.; Schütz 1957: 37 д., овде **Војков дол**, **Волуј дол**, **Глбоки дол**, **Јаворови дол**, **Копривни дол**, **Купусов дол**, **Милетин дол**, **Прапратни дол**, **Трнови дол**, **Урсолов дол**, **Бдњевеи доли**, **Лѣскови дольц**, **Дољане**, **Раздолје**.

ДОЛЪЦ m. в. Лѣскови дольц.

ДОЛЊА БЫСТРИЦА f.: воудою дол'на быстрица ном. 44 † Негде низводно од данашњег села Бистрице на истоименој реци, д. притоци Ибра, које БХ посебно бележи (Шкриванић 1956: 193; Томовић 2011: 210). ⇐ Прасл. **dolъnъ'ьjъ* 'доњи', f. *-ьnъ'aja* + *Bystrica*, § 2.5.3.1, в. **Бистрица**.

ДОЛЊИ КРСТИ m. pl.: на крѡсте на дол'не асс. 25. ⇐ Међник бањских села у Рашкој Дѣжева, Сути и Бѣкова, по Шкриванић 1956: 185 дан. локалитет *Крѡи*. ⇐ Прасл. **dolъnъ'ьjъ* 'доњи', pl. *-ьnъ'iji* + **krъsti*, § 2.5.3.1, в. **крст**.

ДОЉАНЕ m. pl.: з' дољаны inst. 13г. ↗ Изворни лик инструментала множине код назалних основа на *-jane* гласио је *-ja(n)-mi*, но стерп. наставак **-ы** преузет од *o-*основа не имплицира нужно номинатив на **-ани**, стслов. је **гражданы** од **граждане**; почетком XIV в. оба типа су се мешала на том терену, уп. у истом списку 11г **Гнѣждани** и **Граничане** и в. § 5.5. † Међник Копорића, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 181), не може бити данашње село *Дољане* на л. страни Ибра сз. од К. Митровице; по Томовић 2011: 203, која следи Аврама Поповића, данашње село Кијевчић у којем су се почетком XX в. две

махале звале *Долови* и *Коњски до*; пре ће ово село, него дан. Дољане, бити „Дол’јани“ [sic!] у тур. попису из 1455, забележено у истом тимару са селом „Булгари“ = **Български катун** (Томовић 1987: 55; друкчије Šabanović 1964: 26); једно село „Долани“ пописано је у нахији Звечан и у пописима из 1516–30. и с почетка XVI в. (Томовић l.c.). ⇐ Прасл. **dol’ane* ‘становници дола, долинци’, § 5.5, в. дол. Уп. Miklosich 1874: 17 д.; ЭССЯ 5: 63, топониме стрп. **Дољани** у Хвосну (РКС 1: 290), данас *Дољане* код Крушевца, *Дољани* код Новог Пазара, на пет места у Босни и Херцеговини, на четири места у Хрватској, слн. *Dolane, Dolenje* (IM), буг. *Дољане, Долене*, слч. *Dol’anu*, чеш., пољ. *Dolany* на више места.

ДОМАНЋЗИ m. pl.: на **доманѣге** асс. 71v = **Доманѣг** m. sg.: **къ доманѣгоу** dat. 72v. ✎ За колебање у броју в. ниже. ⇐ 71v међник Кијева, 72v Прчева, у оба случаја исти, помиње се и у повељи Дечанског Хиландару о међама Крушевске метохије из 1327 (ССА 3: 645: на **Доманѣгъ**), у Елезовићеву речнику *Доманѣге* n., у Девичком катастиху *Доманег*, данас *Даманек* (Пешикан 1981: 47; Томовић 2011: 225); други „Домањек“, забележен 1571, био би данашњи Доманек сев. од Забела и Коморана (Катић Т. 2010: 148). ⇐ Прасл. ЛИ *Дота-нѣгъ, pl. -*нѣзи* у својству родовског имена, § 4.3.1. ✱ За прасл. старину ЛИ уп. струс. *Доманѣгъ* (Ивић/Грковић 1980: 101, уп. Svoboda 75). Облик множине *Доманѣзи* свакако је првобитан, накнадна сингуларизација извршила се преко посесивног генитива: *село / катун Доманѣгъ* „Домањегâ“ > *Доманѣг* m. sg., § 6.1.2, уп. **Смудирози** и Пешикан 1981: 50, поводом писања *село Косориће* и *село Косорић* у истој исправи (Душанова и Јеленина повеља Карејској хелији), где претпоставља да је у другом случају пре генитив множине него номинатив једнине.

ДРАГА f.: на **ѡѡш’ѡах на дразѣ зѡдци и сѡ своимѡ си сѡломѡ** loc. 31v. ⇐ Данашње село *Драга* под Мокром гором код Мојстира (Шкриванић 1956: 189; Томовић 2011: 231); забележено је у попису нахије Трговиште из 1571. (Катић Т. 2010: 303) и у Шудиковском поменику из XVII в. (ПКЖИФ 8: 182). ⇐ Прасл. *dorga ‘уска речна долина, кланац’ или ‘крчевина, утрина’, § 1.1.2. или 1.2.2. ✱ Прасл. реч у основи као поствербал од *dьrgati ‘тргати, чупати’ изворно је свакако значила искрчен комад земљишта. Одатле се развило значење ‘узан пролаз (прокрченом стазом); колотечина, пут’ у северним словенским језицима: чеш., слч. *dráha*, глуж. *droha*, длуж., пољ. *droga*, рус., укр. *дорóга*, блр. *дарóга* (ЭССЯ 5: 74 д.), а из овога на југу с.-х. *дрàга* ‘морски залив’ (у Далмацији), ‘ужа долина стрмих падина; кланац, јаруга’ (РСА; Skok 1: 429; Schütz 1957: 40, Пижурица 1980: 259), у сличним значењима и слн. *drága*, топоним на више места *Drága* (Snoj 2009: 120). Другачији развој *‘крчевина’ > ‘сеоска утрина, заједнички пашњак на запарложеном пољу’, запажа се у чеш. и слч. *draha*, чему би одговарало с.-х. дијал. *дрàга као чест назив пашњака и ливада у околини Сења (Куркина 2011: 125 д., где наводи и стпољ. топоним *Odorgy*, забележен 1249. као *Wodarghe*, данас нем. *Wodorf*, уп. *Одраг* катун на Дурмитору). Ако се (на) *Дразѣ* схвати као хидроним, то име могла је носити данашња река Суховара која дели Драгу од Мојстира и улива се са десне стране у Ибар, названа по кањонској долини којом тече. Вероватно је то слу-

чај и са притоком Таре *Драга*, чија је долина истог, кањонског типа као Тарина (СЕЗ 4: 241).

ДРАГИЈИНИ ЛАЗИ м. рл.: *рѣзъ драгинне лазе* асс. 23v. ↗ -ни- = -ији-. † Међник Ловча потока са Тучепима, неидентификован (Шкриванић 1956: 184; Пешикан 1981: 47). ⇐ Стрп. *Драгијин*, адј. poss. од ЛИ *Драгија*, рл. -ни + *лази*, § 2.5.1.1, в. *лаз*. * Ивић/Грковић 1980: 101. ЛИ *Драгиа* у основи придевског члана обилно је посведочено у XIV в. на том терену (уп. Грковић 1986: 87).

ДРАГОЈЛО м.: *Планина ... драгоило* пом. 41v, за *драгоила* асс. 42г. ↗ -ои- = -ој-, за облик акузатива живог рода в. ниже. † Светостефанска планина у области Плава, помиње се и у ДХ I 216, II 40, III 2034–35, неидентификована (Шкриванић 1956: 193; Томовић/Пушица 49 д.). ⇐ Стрп. ЛИ *Драгојло*, § 4.3.2. * Ивић/Грковић 1980: 101. Изузетан пример антропонима (а не хагионима) употребљеног у једнини у функцији оронима, уп. ДХ III 2034–35: *оу планиноу драгоила*, што треба, као и овде 42г, схватити као акузатив живог рода (планина носи неизведено лично име и доживљава се, бар у језику, као особа!), уп. Ивић/Грковић 1980: 99, где оправдано одбацују могућност да је ту посредни посесивни генитив. ЛИ *Драгојло* добро је посведочено у XIV в. на том терену (уп. Грковић 1986: 87).

ДРАГОМАЊ ЛАЗ м.: *оу драгоманъ лазъ* асс. 34г. ↗ Може се читати и -ан, али в. ниже. † Међник Гусина, и ДХ I 228, II 42, III 2103: *оу драгоманъ лазъ*; неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 191; Томовић/Пушица 41–43; Томовић 2011: 234 помишља на заселак *Лаз* западно од Гусиња). ⇐ Стрп. *Драгомањ*, адј. poss. од ЛИ *Драгоман* + *лаз*, § 2.2.1.1. * Ивић/Грковић 1980: 101; Родић 1980: 304. Стрп. ЛИ у основи придевског члана *Драгомањ* посведочено је од XIII в., а вишеструко и у XIV в. на подручју Метохије (уп. Грковић 1986: 87–88).

ДРАГОРАЂ ПОТОК м.: *заселие ... драгорагъ потокъ* пом. 29v, *оу драгорагъ потокъ* асс. 29г, 30v, *нисъ потокъ* асс. 29г, *оуц потокъ* 30v. ↗ -гъ = -ђ. † 29г међник Бѣкова, Польза и Хропалице, 29v заселак наведен уз Србању и Врановину, свакако исти објекат, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 188; Томовић 2011: 228 д. мисли да је реч о данашњем Бањском потоку, притоци Дежевске реке); у попису нахије Трговиште из 1571. испред „Доње Бикове“ наводи се село „Каловић“ са мезром „Драгобрад“, обоје означено као непознато (Катић Т. 2010: 401); 30v други објекат, међник Гошева под Јелечем, такође неидентификован (Томовић 2011: 230 идентификује га са дан. Дедиловским потоком у селу Грубетиће). ⇐ Прасл. *Dorgoradъ, адј. poss. од ЛИ *Dorgoradъ + *potokъ, § 2.2.1.1, в. *поток*. * Ивић/Грковић 1980: 101; Родић 1980: 304. ЛИ у основи придевског члана посведочено је у средњем веку код Срба (*Драгорадъ*, Грковић 1986: 88) и Чеха (*Drahorád*, Svoboda 75), *j*-посесив од њега у универбизованим топонимским ликовима с.-х. (са шћакавским *dj > j*) *Драгорај* (зап. Босна), чеш. *Drahoraz*, вероватно и пол. *Dargoleza*, 1487. *Dargherese* (Rospond 1983: 70).

ДРАГОЧАЈ м.: *оу стоуденъ оу драгочаи* 30v, *оу стоуденъ драгочаи* асс. 31г. ↗ Може се читати и -аји. ↻ Почетни и завршни међник у омеђењу

села Гошева под Јелечем, свакако у вези са дан. именом оближњег села *Драгочево*, које се помиње 1455 („Драгоцева“, Šabanović 1964: 41). Друкчије Шкриванић 1956: и Томовић 2011: 230, по којима је реч о данашњем потоку *Драгинац*, односно његовом извору, што се са језичке стране не може поткрепити. Индикативно је да Томовић л.с. други међник Гошева **Драгорађ** **поток** идентификује са дан. Дедиловским потоком у селу Грубетиће који извире испод *Драгочевског брда* (?). ⇐ Прасл. **Dorgočaj(j)ь*, adj. poss. од ЛИ **Dorgočajь* + **studеньсь*, § 2.2.1.1, в. **студеньц**. * LI у основи придевског члана *Драгочај* посведочено је непосредно у старохрватском натпису из Нина (Ивић/Грковић 1980: 101), посредно у топонимима *Драгочај* код Бањалуке, слн. *Dragočajna* код Љубљане. Творбена интерпретација предложена овде повлачи за собом извесне недоумице. Ако се прихвати да је *Драгочај* придев у једнини мушког рода уз *сѣуденьц*, пада у очи његов наоко неизведен лик, настао стапањем јотовог суфикса са завршним -j основе ЛИ. Такви ликови имали су смисла док су у прасловенском биле могуће геминате, тј. док се придев **Dorgočajь* у изговору разликовао од имена од којег је изведен, но са дејством закона отворених слогова дошло је до потпуног формалног изједначења два облика, што је подстакло надоградњу и/ли замену j-посесива од антропонима на -j (сложена ЛИ са другим чланом **-vojь*, **-gojь*, **-čajь*, **-cijь*, изведена на -oj(e), придеви поименичени у одређеном виду на **-ъjь* итд.) другим суфиксима, пре свега до данас продуктивним **-ovь* — уп. данашње име села *Драгочево* < **Драгочајево*, вероватно и *Драгочава* код Фоче (ИМ) < **Драгочајева* — али у старије доба и **-ьпъ*, уп. слн. *Dragočajna* (непотребно се претпоставља **Dragočajina*, уп. ОП 21/2011: 446 д.), *Драгочање* < **Драгочајно* као варијанту западнобосанског топонима *Драгочај* забележену у турском попису из 1604. Алтернативна могућност творбене интерпретације било би тумачење *сѣуденьц Драгочај* као синтагме са другим чланом у посесивном генитиву множине од родовског имена **Драгочаји*, § 6.1.2.2, уп. **Доманџ**; но у том случају ваљало би узети да је облик имена села *Драгоч(ај)ево* секундаран.

ДРАМИЋИ m. pl.: **Село драмики** пом. 29v. ✍ -ки = -ћи. ☞ Данас *Драмиће* код Дежеве, око 20 км сз. од Н. Пазара (Шкриванић 1956: 187; Томовић 2011: 229). ⇐ Патронимик на **-it'i* од јсл. (?) ЛИ **Dramъ*, § 4.5.1. * LI у основи није непосредно посведочено, али је добро одражено у раним слојевима јужнословенске топонимије: *Драмаљ*, -мља код Цриквенице, слн. *Drámlja*, *Drámlje* f. pl., од хипокористика на **-ęta* тпн. **Драметина** (ГСУД 42: 132), на **-ъкь* / **-ъко* мак. *Драмче* село код Делчева, 1347. на **Драмчи**, **къ Драмычу**, буг. *Драмча* на три места. По аналогiji са стчеш. *Draslav* које се изводи од **Drah(o)slav* (Svoboda 75, уп. и мак. топоним *Драслајце*), јужнословенско **Драм* могло би бити хипокористик од *Драгмир*, *Драгмил*; у том случају прасл. лик био би **Dormъ(-къ)*, али нема севернословенских паралела. Станковска 2002: 148 такође изводи од *Драгомир* (допуштајући, као алтернативу, образовање суфиксом -м од првог слога у *Драгољуб*, *Драгослав*, што се не чини вероватним); Заимов 1973: 104 указује на стсрп. ЛИ **Дръманъ**, тур. *derman* ‘сила, здравље’ (што је, међутим, персијска реч у османском турском, и хронолошки не

долази у обзир), Duridanov 1975: 169 и најскорије Snoj 2009: 123 д. траже у наведеним топонимима неку супстратну хидронимску основу, што се чини сувишним с обзиром на њихове творбене ликове који јасно указују на деантропо-нимно постање; уп. и Иванова 1982: 61 д. Можда најпре од *дрáмиџи* ‘умиривати, ублажавати, тешити’. За савремени облик уп. IV 4.3.1.

ДРАЧА f. в. Убогá драча.

(ДРЕЖНИЦА f.), adj. ДРЕЖНИЧСКЀ m.: оу *вродъ дреж'нич'скии* асс., *wt врода* gen. 15v. ✎ За могућност да овде *ε* рефлектује прасл. *ě в. ниже; -ч'скии архаизирајуће писање, уп. *градъч'(с)кии* s.v. *Градъц*. ☞ Међник бањског поседа на л. страни Ибра; *Дрежница* су се некад звали речица, данашња Церањска река, и село на њој, које се помиње у турском пописима из 1455. и 1468 (Šabanović 1964: 4), „Drežnice“ почетком XVI в., „Дрежнице“ 1516–30 (Томовић 1987: 55), а данас је то само име потеса си. од Митровице (Томовић 1987: 43; Томовић 2011: 199, 208). ☞ Прасл. *dręždźbnъ, adj. од *dręzga ‘шума, шипраг; водено растиње; муљ, жабокречина, речни нанос (и сл.)’, f. -*ьна* + *-*ica*, § 3.2.3. ✱ Прасл. реч долази и у варијанти *dręzga (ЭССЯ 5: 111, 113 д.), која је позната и српско-хрватском (јек. *дрџезга*); писање са -*ε*- у БХ, осим ако није посредни екавизам (уп. *Даљетин ждребиј*), указује на назализовану варијанту. Универбизовани лик *Дрежница* од *Дрежна рѣка или *вѣс* и другде: у Херцеговини код Мостара, у Хрватској код Огулина, *Drežnica* у Словенији итд. Уп. даље *Дрежник* код Ужица, *Дрежањ*, -*жња* код Невесиња, чеш. *Dřízno*, пољ. *Drzeźno* (Lota 2000: 110, тамо и о могућој интерпретацији и локацији Порфириногеновог Дреσνεћк-а). Од етника на -*jane* нем. име града *Dresden*, глуж. *Drježdžany*.

ДРЋН m.: оу *дрѣнь (дрѣн')* асс. 27v, 35v, 39v. ☞ 27v међник Тушимље, неидентификован (Шкриванић 1956: 186), 35v бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујиштá, по Томовић 2011: 239 данас *Дрензи*, 748 м, 39v бањског села у Зети Храстја, неидентификован (уп. Петровић Д. 1988: 9). ☞ Прасл. *dernъ ‘дрен, *Cornus*’, § 1.1.4.1. ✱ *Дрѣнь* као међник и у Милутиновој повељи Св. Николи Врањинском (MS 114), у Душановој повељи Хиландарском пиргу (MS 123, и данас *Дрѣн* у Жакови или северно од Сухогрла, Пешикан 1981: 47) АХ (Пешикан 1986: 25); где се такав назив среће у својству оронима или топонима, треба пре претпоставити колективно значење ‘дрење, дренов шипраг’ него ли ознаку појединачног дрвета (жбуна). IM бележи седам села *Дрен* у бившој Југославији: четири у Србији (на оно код Лазаревца вероватно се односи међник *Дренска сѣрана* у РП, уп. ИЧ 1989: 60), два у Македонији, *Дрен* у Словенији код Кочевја, два *Дријен* и једно *Дрин* у Босни, Pulević/Sa-mardžić 110 преко десет примера за *Дријен* у топонимији дан. Црне Горе. Уп. *Дрѣновѣк*.

ДРЋНОВѢК m.: оу *дрѣновѣикъ* асс., *wt дрѣновѣика* gen. 22г. ☞ Међник Бањá, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 184, Пешикан 1981: 47). По Томовић 2011: 215 данас *Трнова*, поток и заселак у селу Леочина (?). Контекст 21v–22г *оѣ Лелчина у Дрѣновѣк, оѣ Дрѣновѣика низ дол у ѣуѣ ѣрѣмо Клечи главѣ, ѣуѣм у Брод* указује да оно иде од дан. Леочина на север, где се, у дан. Црепуљу, лоцирају *Клеча глава* и *Брод*, те би *Дрѣновѣк* могао има-

ти везе са именом данашњег села *Дрен* јз. до Црепуље. ⇐ Прасл. *dernovъ, adj. од *dernъ ‘дрен, *Cornus*’ + **-ikъ*, § 3.1.3, в. **Дрѣн**. ** Данас има *Дреновик* у Србији код Крагујевца и Кнежевца (РСА), између Ластве и Репаја у Боки Которској и код Херцег-Новог, 1704. *Gniva Drenovich* (Pulević/Samardžić 109), у Босни код Какња, Тузле, у Херцеговини код Невесиња итд.

ДРЖКОВ ЛАЗ м.: оу **дрѣж’ковъ лазъ** асс. 21v. ☞ Међник Бања, данас *Дрчкѡв лаз* више села Бање (запис Св. Стијовића, Пешикан 1981: 47; Томовић 2011: 215). ⇐ Прасл. *Dьrѣzkovъ, adj. poss. од ЛИ *Dьrѣzъko + *lazъ, § 2.4.1.2, в. **лаз**. ** Ивић/Грковић 1980: 101; Родић 1980: 311. ЛИ **Дрѣжъко** бележе Дечанске хрисовуље (Грковић 1986: 95, где пореди и [славонски] топоним *Дршковици*); уп. даље у Русији код Новгорода *Волок Держсков*, у Нижегородској губернији *Держково*, струс. ЛИ *Держско* (Васильев 190 д.). Данашњи лик *Дрчков лаз* од *Дршков лаз* са дијал. прелазом *шк > чк* као у *чкола < школа*.

ДРЖКОВИНА ф.: по ... **дрѣж’ковинѣ** dat. 74r. ☞ **Дрѣжъковиноу** први помиње Стефан Првовенчани у житију Немањину као земљу коју је заједно са Кострцем и Ситницом његов отац освојио од Грка (РКС). Повеље краља Уроша стонској Св. Богородици и полимском Св. Петру бележе **Село Крушешевъць оу Дрѣжъковинѣ** (ЗС 595) одн. **Село Крушешевъць оу Дрѣжъковини** (Спом. 3: 9). По Пешикан 1981: 47, била је то жупа или област у сливу Книне, око манастира Девича и данашњег села Крушевца. ⇐ Прасл. *Dьrѣzkovъ, adj. poss. од ЛИ *Dьrѣzъko, f. *-ova* + **-ina* ‘бивша Држкова земља’, § 5.4. ** Miklosich 1860: 273. За ЛИ у основи в. **Држков лаз**.

(**ДРИМ** м.) хидроним посведочен у БХ посредством хоронима **Подри-мје** ☞ И данас река *Дрим*, притока Јадранског мора, у Милутиновој повељи Хиландару **Дрин**, оу **Дримъ** (MS 61), на **дрѣкоу глаголемоу Дримъ** ЖКА 112, у ДХ пом. **како је дримъ теклъ** I 260, асс. оу **дримъ** 3 x II 48, 49, 58; III 1412, 1413, 1417, 1432, 2669, **дрѣзь дримъ** II 48, III 1412, gen. **изъ дрима** I 255, II 58, wd **дрима** II 48, III 2662, **по внои странѣ дрима** I 259, dem. *Дримъ*: **подъ градомъ Скѣдромъ на брѣгоу дрѣкы Дримъца** ЖКА 209. ⇐ Од влат. *Drīmus, § 7.1.1. ** Непосредни предложак стерп. *Дрим* посведочен је код Равенског географа (око 700. по Хр.) као *Trimus*; он се развио из ранијег лика **Drīmon-*, који средином XII в. предаје Ана Комнина као *Друѡν* (њена граfiја са -v- плод је наслањања на грчку реч *δρυѡν* ‘шума’), а овај дисими-лацијом *n — n > m — n* из *Drīnon-*, који бележи Плиније; са другачијом дисимилацијом одатле је настала варијанта *Drīlōn* код Страбона, Птоlemeја и Стефана Бизантинца; како Птоlemeј (око 150. по Хр.) каже да испод једне исте планине (која по географским координатама које даје одговара данашњој Мокрој Гори) извиру један крак *Дрилона* (= Бели Дрим) и *Дрина* (*Drēinos*, у лат. изворима *Drinus*), вероватна је претпоставка да је ово друго име првобитно означавало не Дрину него Лим до ушћа у њу и низводно одатле, схваћен као главна река, а горњи ток Дрине као њена притока (С. Лома, МЗ 7/2007: 9), а да се исто, *Drīnos, првобитно звао и Бели Дрим; то би био један од бројних случајева да се исти хидроним понавља на разним странама вододелнице; овде на трећој страни, према сливу Ибра, имамо притоку Ситнице *Дреница*, „мала Дрина“, 1326. **Дреница**, у АХ оу, **низ дрѣницоу** (284),

1413. на **Дренице** (MS 278), уп. А. Лома, ОП 21/2011: 430. Ради разликовања, античко име Дрима је накнадно проширено суфиксом *-on-* у *Drīnon-*, што је покренуло гореописане дисимилаторне процесе. Словени су чули и преузели и облик са првобитним *n*, који бележи већ Милутинова повеља Хиландару; он још живи у метохијском Подгору око извора Белог Дрима као *Дрѣн*, *Дрѣна* (Св. Стијовић, ОП 3/1982: 250), а и у алб. *Drini*; да превлада онај на *-m*, вероватно је пресудила административна логика у српској средњовековној држави, тј. потреба да се успостави разлика између *Подриња* и *Подриња*. Детаљније, са ранијом литературом, Schramm 1981: 235 дд., Loma 1991: 295; уп. и ОП 13/1997: 2.

ДУБ м.: *оу доуб’* асс. 22v, 23r, *wt доуба* gen. 23r (2x). ☞ 22v Међник Осојана, 23r Ловча потока; Пешикан 1981: 47 претпоставља да је реч о истом објекту и пореди данашњи мтп. *Шуњѣн дуб*, њива у Осојану (запис Св. Стијовића). ☞ Прасл. **dǫbъ* ‘храст, *Quercus*’, § 1.1.4.1. ** **ДОУБЪ** и иначе чест међник у стрп. повељама, такође име селу на Млави које је кнез Лазар даровао Богородичиној цркви у Ждрелу (РКС 1: 316 д.; 3: 590), данас као име села *Дуб* у српском Подрињу, у Босни код Сарајева, Рогатице и Травника, у Црној гори код Котора (ИМ), самостално или у АС као *Добри дуб*, *Горњи дуб*, *Шуѣн дуб* на неколико десетина места у дан. Црној Гори (Pulević/Samardžić 112 дд.). У савременом језику потиснуто од *храсѣ*, в. **Храстје**. Уп. **дубѣк**, **Врачево** / **Спасово дубје**, **Кићенѣ дуб**.

ДУБЪК м.: *оу доуб’кѣ* асс. 31r. ☞ Међник Гошева под Јелечем, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 188 д.). ☞ Прасл. **dǫbъkъ*, дем. од **dǫbъ*, § 1.1.4.1, в. **дуб**. ** За прасл. старину деминутива уп. длуж. *dubk*, пољ. *dąbek*, рус. *дубок* (ЭССЯ 5: 95 д. s.v. **dǫbъ*). У савременом српском *дубак*, *-ѣка* може такође означавати врсту трешње (Вук). Уп. Горњи и Доњи *Дубак* у Бањанима (Pulević/Samardžić 115).

ДУБЈЕ п. в. **Врачево дубје**, **Спасово дубје**.

ДУПЕТИНИ ЛАЗИ м. pl.: *на доупетине лазе* асс. 20v. ☞ Међник хвостанских Гумништа, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 184, Пешикан 1981: 47). ☞ Стрп. *Дуѣѣтин*, adj. poss. од ЛИ **Дуѣѣта*, pl. *-ѣни* + *лази*, § 2.5.1.1, в. **лаз**. ** ЛИ у основи придевског члана вероватно је подсмешљив надимак изведен, по моделу хипокористика на **-ęta* (уп. овде **Милетин дол**, **Даљетин ждробиј**), од прасл. дијал. (само јсл. и зсл.) **dupę*, *-ęte* (SP 5: 97), вероватно у јужнословенском значењу те речи ‘*podex, apus*’, дакле као подсмешљив надимак. Тако и Ивић/Грковић 1980: 105, додуше с резервом, док Родић 1980: 318 помишља на ЛИ **Дуѣѣта*, без даљег коментара. Уп. пољ. *Dupin*, данас измењено у *Dubin*, од *dura* id. (Nieskula 260). Мање се вероватно чини могућност да реч овде чува неко од апелативних значења посведочених у западнорословенским језицима: ‘дупља, удубљење, јама, животињско легло’; у том случају ваљало би претпоставити и да је суфикс *-ѣнъ* секундаран уместо *-ѣнъ*, уп. **Прѣтинини лази**.

Ж

ЖАБОРОВО п.: **Села: ... Оу подлужии ... Жаворово** пом. 37г. ☞ Дана *Жаборова*, потес под њивама, ливадама и шумом у селу Голубовцима у доњој Зети (бележи га Стаматовић 57). Помиње се као село још у тур. попису из 1485. и у Цетињском летопису, где стоји да међа Матагуџа и Груда пролази „више Жаборова“ (Пешикан 1984: 176, где констатује: „данас непознато“). Без правог језичког основа помишљало се на данашњи *Жабљак* код Врађине (Шкриванић 1956: 192) и на (*Никаловића, Масова*) *Жалица*, називе рукаваца при ушћу Мрке у Скадарско језеро (Томовић 2011: 242). ☞ Стрп. *жаборов, adj. од фитонимске основе *жабор-*, п. -*ово* према **село** (?), § 2.4.2.2. ✱ Топографски назив *Жаборова* јавља се још као мтп. у бјелопавлићком селу Врелима (Pulević/Samardžić 527); *жаборина* је по РСА у Зети назив за љутић (*Ranunculus*), даље у вези са *жаборика* врста слабе траве, *жаборанак* = *жаворонак*, *жаворњак* врста пољске и ливадске траве, корова са плавим цветовима, *Delphinium*. Као да су се у овим фитонимима укрстила два зоонима: *жаба* (лат. *Ranunculus* од *rana* ‘жаба’) и ‘шева’, рус. *жаворонок*. Ивић/Грковић 1980: 108 просуђују као нејасно или бар недовољно јасно.

(***ЖАЖЕВО** п.): **И села кога даје кралевство ми. (...) жаажоу криво-тоула** 44v. ☞ Под претпоставком да је стара **Кривотуља** променила име по новом власнику кога бележи БХ, данас *Жаж*, село северно од Косовске Митровице. Под тим именом оно се јавља већ у тур. пописима XVI в., у онима ранијим, из друге половине XV в., *Жажево* или *Жажева* (Šabanović 1964: 6; Томовић 1987: 55; 2011: 20; Катић Т. 2010: 253). У самом селу Бањској има мтп. *Жаж*, њиве и ливаде са остацима зидина (Пумпаловић 1). ☞ Стрп. *Жажев*, adj. poss. од ЛИ *Жаж*, п. -*ево* према **село**, § 2.4.2.2. ✱ Хапаксно посведочено овде, стрп. ЛИ *Жаж* нема правих паралела и просуђује се као непознатог порекла (Грковић 1986: 98). Можда фонетска варијанта етнонима *Сас(ин)*, уп. **Сашка рѣка**, заснована на изговору самих немачких рудара, чије су *s* Срби чули као своје *ж*, уп. стрп. рударске термине *жак* < срвнем. *sac*, *жамкоши* < срвнем. *samkost*, *буџа*, *џоже* < срвнем. *pûse* (Schütz 2003: 56, 57, 63, 68), у топонимији *Кижница* код Јањева < нем. *Kies(grube)* (А. Урошевић, ОП 1/1989: 28) итд.

ЖЪБРАЊ ЛАЗ м.: **посѣдѣ жьврани лаза** gen. 27v. ☞ Међник Тушимље, неидентификован (Шкриванић 1956: 186; Томовић 2011: 227); нека, али не непосредна, веза вероватно постоји са језички и географски блиским топонимом *Жабрени*, в. ниже. ☞ Стрп. *Жъбрањ*, adj. poss. од ЛИ *Жъбран + **лаз**, § 2.2.1.1. ✱ ЛИ у основи придевског члана није забележено у таквом, већ у сличном облику: један становник села Буљуби уписан је у ДХ II као **Жьвренъ** а у III као **Жьвѣнъ**; Грковић 1986: 99 констатује да је име нејасног порекла, поредећи га са овим међником и са топонимом (и оронимом) *Жабрен* југоисточно од Сјенице. Тај топоним је изгледа првобитно имао множински лик **Жаврени**, како га из XVII в. бележи Соп. пом. (184); тако и 1571. по читању Катић Т. 2010: 312. Можда у вези са слн. *žebriati*, чеш. *žebriati*, глуж. *žebrić*, длуж. *žebriš* ‘молити, просјачити’ (уп. М. Snoј у *Bezlaј* 4: 440b, где претпо-

ставља њ у корену). У том случају, стерп. ЛИ *Жѣбран / Жѣбрѣн* > *Жабрен* могло би бити трпни придев одатле *žьbrěнь, *žьbrань у значењу ‘измољен (син од Бога)’, уп. за образовање и фонетску варијантност *Озрань / Озрєнь / Озрѣнь* (Грковић 1986: 139–140), по пореклу рт. рf. pass. од *ob-zьrěti. Ивић/Грковић 1980: 108 и Родић 1980: 309 просуђују ЛИ *Жѣбран* као нејасно.

ЖДРЕБИЈ т. в. **Даљетин ждребиј.**

ЖЕГ т. в. **Чрнѣ жег.**

ЖРНОВНИЦА f.: **Село жрновница** пом. 10v. ♂ Данас *Жеровница*, 3 км јз. од Валача (Шкриванић 1956: 180; Томовић 2011: 199), у тур. попису из 1455. Šabanović 1964: 4 чита *Жрновица* („Зрнавица“), тако и у попису нахије Звечан с почетка XVI в. (Томовић 1987: 54). ⇐ Прасл. *žьrnovьнь, adj. од *žьrny, *žьrnьve* ‘жрвањ’, f. -*ovьna* + *-*ica*, § 3.2.3. ** Стерп. **Жрновьница** и код Дубровника и у Пеку; назив се среће и другде, нпр. у Пољцима код Омиша. Иста дисимилација *Žьrnovьnica > слн. *Žerōvnica*, *Žirōvnica* на више места, у средњем веку посведочено као *in Zarnonize* (Snoj 2009: 491), мак. *Жировница* код Гостивара, раније *Жерновница* (Станковска 2001: 155). Придев на *-*ьn-* још у цсл. **жрновънѣти**, чеш. тпн. *Žernovník* (Miklosich 1874: 123), изворнији је лик *žьrnovъ добивен превојем и тематизацијом *ŷ*-основе *žьrny у рус. *жерновой*, стерп. **Жрновъ** поред **Жрнованъ**, предтурско име утврђења на Авали код Београда (PKC), чеш. *Žernov*, *Žernovice* (Profous 4: 834), пољ. *Żarnowa*, *Żarnowica* (Miklosich 1874: 124 д.). Уп. **жрносѣк**.

ЖРНОСѢК т.: **А жрносѣккѣ како њ былѣ прѣ владиславѣ такози да боудѣ и в’сєгда** пом. 40rv. ♂ Вероватно данашње село *Зрносек* код Лепосавића. Друкчије Томовић 2011: 241, која схвата као апелатив (‘сечење млинског камена’) и лоцира у Зету, јер претходи омеђење Диношке планине. Међутим, следи село Брестје на Сави, тако да је ту свакако рез у географском следу излагања, и не види се зашто не би био учињен пре, него тек после Жрносѣка. Логичније је да је манастир у Бањској био снабдеван млинским камењем из горњег Ибра него из Зете. ⇐ Прасл. *žьrnosěкъ ‘место где се секу жрвњеви, млински каменови’, § 1.2.7. ** Може се схватити и као секундарна једнина (уп. **Рудници** > **Рудник**) од *žьrnosěci ‘људи који секу жрвњеви’, како се тумачи чеш. тпн. *Žernoseky*, преосмишљен у *Černoseky* (Miklosich 1874: 123, уп. 1872: 87; Profous 4: 833), глуж. *Žernoseki* > нем. *Sornssig* (Miklosich 1874: 124), струс. ЛИ *Жорносек* (Тупиков 152), уп. Zett 1970: 103. Прасл. реч је сложеница од *žьrny, *žьrnьve* и корена глагола *sěk-ti > *c(j)ěhu*, где први члан има лик *o*-основе и не показује метатезу *nv* > *vn* коју имамо у апелативу *жрвањ*, -*вња*, уп. спој исте две речи у законској одредби 50v: **Млинадиѣ кои своѣ млине имаю, да сѣкоу ж’рв’не и направлаю млине црѣковне**. Топоним је и на српском и на западнословенском тлу имао реликтни карактер, што га је учинило подложним преосмишљењима, у чешком према сложеницама са првим делом *černo-* ‘црно-’, код нас према *зрно*, уп. у Македонији код Кочана село *Зрновци* од првобитног *Жрново, посведоченог изведеницом **Жрновѣница** (ЗС 678), в. Станковска 1995: 101.

ЖУПАЊА СТѢНА f.: **оу жоупаню стѣноу** асс. 36r. † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р’ујишта, неидентификован (уп. Шкриванић 1956:

192). ⇐ Прасл. *župan 'ъ, adj. poss. од титуле *županъ, f. -*n'a* + *stěna, § 2.2.1.6, в. стѣна. * У старосрпском је придев посведочен већ 1198–99: **ѡдъ жѣпанихъ лѣди** (Немањина повеља Хиландару, MS 6), уп. међник **жоупанъ стоуденьць** у ГП (ЗСПП 501, уп. Родић 1980: 307), *Жуѡања њива* у Истри, *Жуѡања драга* код Карловца, слн. *Žiránje njíve* код Камника (Snoj 2009: 492 д.), даље универбизоване ликове с.-х. *Жуѡања* у Славонији, *Жуѡање* на Крку (IM), мак. *Жуѡан* < *Жуѡанъ (гр. Ζουπάνιον, Станковска 2002: 168) итд.

З

ЗАБЉЛ м.: **сѣ чрѣм'немь сопотьскымь забѣломь** 15v. ⇐ За проблем убикације в. **Чрмьнъ**. ⇐ Прасл. дијал. *zaběľ 'дрво обележено гуљењем коре', § 1.2.2. * Уп. рус. дијал. *zaběl* 'врх мотке или коца очишћен од коре', забележено 1852. у Архангелској губернији (СРНГ 9: 250), топониме *Забело*, *Забелье* у истом делу Русије (Куркина 2011: 69). Реч је српско-северноруска изоглоса; из историјских потврда и распрострањености у савременим јсл. дијалектима (уп. id. 219) произлази закључак да је буг., мак. *zabel*, алб. *zabél* из српског. Прасл. дијалектизам је поствербал од *zaběľiti 'учинити белим обележити белином', уп с.-х. покр. ек. *zaběľiti*, јек. *zabijěľiti*, ик. *zabíľiti* 'огулити кору са дрвета' (РСА 5: 500b); у старосрпском дошло је до развоја значења именице у 'део шуме обележен *забелѡвањем* појединих дрвета; забран, шума која се не сече' (уп. Schütz 1957: 60). Најраније потврде су у повељама скопском Св. Ђорђу Константина Тиха Асена из 1258–77 (ЗСПП 255) и краља Милутина из 1300 (id. 318). У наше време се на терену Црне Горе *забио*, *забјељ* и *забран* употребљавају синонимно у значењу шумице која припада општини, градској или сеоској, у близини насељеног места и служи за огрев и мале домаће потребе, а у исто време и за напасање стоке (Пижурица 1980: 262); у Зети се среће и варијанта *Забјело*; Стаматовић 47 и 119 бележи је у доњозетским Вучковцима и као име некадашњег села, данас дела Подгорице, уп. **Ботуњ забѣл**. Један се *Забиво* помиње у повељи Ђурђа Црнојевића Шћепану Малоншићу из 1494 (Шекуларац 1987: 230); ороним *Забѡо*, *Забјело* има у ловћенском селу Мајсторима (М. Пешикан, ОП 6/1985: 3). О термину в. још М. Благојевић, ИЧ 14–15/1996: 1–17, Томовић 1987: 49–50.

ЗАВАЛА ф.: **оу завалоу** асс. 40г. ⇐ Међник бањског села у Зети Храстја, данас *Завала*, шума, пашњак и катун на висини од 1602 м у Кучима (Петровић Д. 1988: 9, уп. 66; Томовић 2011: 241). ⇐ Стерп. *завала*, § 1.1.2. * И данас *завала* / *завала* 'пространо котлинасто удубљење, дубодолина' (РСА), *Завала* стари манастир у Херцеговини код Требиња, у поменицима **Завала** (ГСУД 42: 133), поствербал од прасл. *zavaliti (Skok 3: 562b), уп. рус. дијал. *zavál* изм. ост. 'јама, јаруга' (СРНГ 9: 290 д.), тпн. *Завальная*, слов. у Грчкој Ζαβαλιάνη 'Завалјани' (Miklosich 1874: 120).

ЗАСЕЛЈЕ п.: **заселие** ном. ~ **барань** 14г, ~ **срѣбана** и **врановина**, ~ **на далетинѣ ждревн землѣ** 29v; pl. **сѣ заселинами** instr. 10r, 11v. ⇐ В. **Баран**, **Врановина**, **Даљетин ждребиј**, **Србања**. ⇐ Прасл. **zase(d)l'je* 'заселак, део

села настао његовим накнадним ширењем', § 1.2.4, уп. село. * Стрп. **ЗАСЕЛИНЕ** у ЖП из око 1220: **ПЕКЪ СЪ ЗАСЕЛИНЕМЪ СИ** (ЗСПП 91), у хиландарској повељи краља Милутина (1293–1302): **БУЋЗОВА И СЪ ЗАСЕЛИНАМИ 8 ЛОЗНИЦЫ** (MS 59), варијанта *заселък* у истој исправи (**СЪ ЗАСЕЛКЫ**, MS 64), онда у ДХ: **БѢЛѢГЪ ЗАСЕЛѢКЪ ДѢЧАНСКЫ** (MS 92), **СА ВСИМИ СЕЛИ И ЗАСЕВЦИ** у повељи босанског краља Стефана Остоје Дубровчанима из 1399 (MS 234), и у савременом језику *заселак*, *-еока* 'део села настао његовим накнадним ширењем', од *засѣлиши* 'населити, засновати насеље', већ стрп.: **ТАЗИ СЕЛА, КАКО СОУ ПРѢЖДЕ ДРЪЖАЛИ МЕГЮ СОВОМЪ, УДЪ КОЛЕ СОУ ЗАСЕЛЕНЫ** (АХ 286) < прасл. **zase(d)liti* (*se*), уп. рус. дијал. *засѣл* 'насеље' од *заселиться* (СРНГ 11: 27 д.), топониме рус. *Заселье*, укр. *Засілля*, блр. *Заселле*. Погрешно Skok 1: 219a: од синтагме *за селом*.

ЗЪДЦИ m. pl.: **НА ЊЕШ'ЦАХ НА ДРАЗЪ ЗЪДЦИ И СЪ СВОИМЪ СИ СЕЛОМЪ** пом. 31v. † На месту (или недалеко од) данашњег села Драга. ⇐ Стрп. *зъдъцъ* 'зидар', pl. *-ци*, § 4.2.1.1. * Реч бележи већ Теодосије: **МНОГЫХЪ ДѢЛАТЕЛЬ, ЗЪДЦЪ И МРАМОРНИКЪ** (РКС 1: 383), затим АХ 304: **ЗЪДЦЕ ИС ПНОУКНЕ**; она постоји и у црквенословенском, а изводи се као радна именица на *-ьсь* од прасл. *zъdati 'зидати', уп. овде **здан(и)је**. Такве ознаке становника некога места по занимању могле су се одразити у топонимији, уп. **Ковачје**, али овде то изгледа није био случај.

ЗВЕЧАЊ m.: **ПОД ЗВЕЧАНИЕМЪ** instr. 17r. ✍ За бележење коренског самогласника и палаталну основу в. ниже. ☞ Данас *Звечан*, *-ана*, брдо са рушевинама тврђаве над Косовском Митровицом (Шкриванић 1956: 183). Најранији помен односи се на 893, годину ступања на престо бугарског цара Симеона, за кога се у „Сказанију Св. пророка Исaiје“ из XI–XII в. каже да му се држава простирала (на запад) **ДО ГРАДА РЕКОМАГО ЗВѢЧАНА** (изд. Љ. Стојановић, Спом. 3: 191). Ту стоји **ѣ** за **ѡ**, појава која се местимце јавља већ у Маријинском јеванђељу, док Ана Комнина, на месту где говори о догађајима из 1093, пише $\Sigma\phi\epsilon\nu\tau\zeta\acute{\alpha}\nu\iota\omicron\nu$, бележећи етимолошки назал у првом слогу (в. ниже). Стрп. помени су са очекиваним *e* < *e: **ВЪ СЛАВНЫИ ГРАДЪ ГЛАГОЛЕМЫИ ЗВЕЧАЊ** ЖКА 213, у летописима *Звечанъ: при градоу Звечани, въ Звечани градоу* (53), **В ЗВЕЧАЊУ** (70), само једном *Звечан: въ градоу Звечаноу* (71), акценат *Звѣчан* (РСА) или, боље, *Звѣчан, Звѣчански град* (Пумпаловић 1). ⇐ Прасл. **Zvečan'ь*, adj. poss. од *Zvečane, m. према *gordъ: 'звечанско утврђење', § 2.2.2.5. * Етник у основи изведен је од корена **zvek-* који је у *звечайши*, за његову топографску примену в. **Звечка**. Блиску, али не и једнозначну паралелу представља македонски топоним *Звечан*, чије име у најранијим потврдама тур. пописа из XV–XVI в. издавачи читају у облику множине *Звечани*, те Станковска 1995: 110 у њему види изворни етник, који би рефлектовао лик истоветан овде претпостављеном *Zvečane, но када се зна да се у арапској графици исто бележи завршна група *-ни* и *-њ*, подједнако ће бити могуће и читање *Звечанъ*. *Звѣчаник* њиве са траговима грађевина Букумирић 160 као да је поименичен pt. pf. pass. од *звечайши*, § 3.1. Уп. и име средњовековног града *Звечай* у зап. Босни на Врбасу, 1404. § **Звечани** (MS 252), 1419. § **Звечачю** (MS 283).

ЗВЕЧКА f.: оу **звеч'коу** асс. 32v. ☞ Међник будимљанског Горажда, данас пећина истог имена у селу Тмушићу, ј. од села (Шкриванић 1956: 190). ☞ Стрп. *звечка 'звекара', § 1.1.2. * Нсрп. *звѣкара* је крашки термин који означава јаму или вртачу у карстним пределима која се продужује у пећину; посредни су изведенице од прасл. *zvęknęti, *zvęčati, мотивисане тиме што камен који се отисне у такву јаму дуго одјекује, *звечи* (РСА s.v., уп. Schütz 1957: 46). Творбено пре поствербал од *звечкаџи* 'звечкати', уп. *Звечи-бездан* на пољу Чемерну између Њехотине и Лима (СЕЗ 4: 236 д.), него деминутив од *звѣка* покр. 'звекара' (Рогатица). Наоко подударан топоним у Посавини *Звечка* по пореклу је изведеница на *-ьска, лос. (y) *Звечкој*, уп. А. Лома, ОП 19–20/2009: 5 д., за тип уп. *Бреска* s.v. **Брѣстје**.

ЗДАН(И)ЈЕ n., pl.: **зданиа црков'на** 76v. ✍ Српскословенска реч, вероватно се није користила у народном говору, па се можда изговарало црквенословенски *зданије*, а не, у духу старосрпског језика, *зданје*. ☞ Српсл. **зѣданиѣ**, § 1.2.5. * Српсл. реч је пореклом глаголска именица од **зѣдати** 'зидати', уп. овде **зѣди**.

ЗЕМЉА f.: **ѧ се земља влаш'ка на киѣв'ѣ** 71v **земља црков'на** nom. 50v, на **соухогуб'скои земли** лос. 22г, на **далиѣтин'ѣ ждрѣби земље** gen. 29v. ☞ Прасл. *zeml'a. § 1.2.1. * Употреба речи у БХ, уз обавезну назнаку власништва, ограничена је на правно значење земљишног поседа, на које се може свести и назив државе **Србска(ја) земља**.

ЗЕТА f.: оу **зет'ѣ** лос. 27, 35, **ѣзвѣ зете** gen. 47, **Зећане** ethn. m. pl.: **Зѣкиане** nom. 52, 53, adj. **зетскѣ**: **ѣпископъ зетъскѣи мѣхѣиалъ** m. sg. nom. 85v. ✍ -киа- = -ћа-; **зет'скѣ** у испису ђакона Дамјана из 1453 (Šaf. Pam. 54 = ЗН 303^о). ☞ И данас река и област *Зѣта*, стрп. **Зѣта** од Св. Саве и Првовенчаног, **ѣпископина зетъскаѣ** ЖКА 307, гр. Ζέττα XI в. Кекавмен, лат. *Zenta* XII в. Поп Дукљанин, у млетачким записима *Genta* (млет. *ge* = [ze]). ☞ Несловенског и вероватно предсловенског порекла, § 7.1. * Страни предложак имена није једнозначно посведочен; грчки и млетачки записи могу напросто предавати још деназализован пословењени лик *Zęta, где је, у начелу, z- сводљиво и на g- у исходу друге словенске палатализације и на романско z- од *dĭ-; са творбене тачке гледишта може се поредити срлат., млет. *Narenta* 'Неретва', где је -enta суфикс, што би указивало да је у *Genta / *Zenta отпао коренски слог; такве су се ствари дешавале у романским језицима најчешће при декомпозицији члана или предлога, тако да предлошци *Lagenta, *Degenta или сл. могу полагати право на одређену вероватноћу. То важи и за претпостављену везу са именом илирског владара Γένθιος, *Gentius* (Skok 3: 652), с обзиром на антички обичај извођења ЛИ од хидронима, те би се могло радити о посредној потврди предримског имена реке Зете. Изворни лик *Gedenta (Skok l.c.) не може се ничим поткрепити, као ни веза са именом притоке Дњепра *Дзван* / *Жван*, коју претпоставља Трубачев (1968: 208; уп. и Schramm 1981: 416 д.); извођење од праие. корена *ǵheu(d)- који је у гр. χέω, лат. *fundo* 'лити, изливати' (тако А. Mayer, Glotta 24/1936: 181 дд.) са фонетске стране је мало вероватно.

ЗЛА РЋКА f.: **wt zle řǣke kořdǣ se ni wře ni kopa** gen. 43r. ↷ Међник Црних Гора између Плава и Будимље, истим речима поменут у ДХ I 235: **w(д) zle řǣke kořdǣ se ni wře ni kopa**, слично и у II 43: **wd zle řǣke kořdǣ se ni wře ni kosi**; очито хидроним, који је прерастао у хороним; у тур. дефтеру за Скадарски санџак из 1485. име *Зла ријека* носи нахија у суседству Плавског вилајета којој су припадала данашња села Забрђе, Слатина, Сеоце, Божиће, Анцелати, Ђулићи, Цецуне и Коњухе (Пешикан 1984: 204 д.), у Шудиковском поменику (XVII в.?) двапут *Зла река* (ПКЈИФ 8: 182), вероватно село или манастир; данас име *Злоречица* носи л. притока Лима више Андријевице, што је облик изведен преко ктетика **Злорѣчка рѣка* → *Злорѣч-ица* ‘река која тече кроз Злоречку нахију’, те се не мора нужно радити о истом водотоку; Томовић/Пушица 46, Томовић 2011: 238 поистовећују средњовековну Злу рѣку са данашњом Кутском реком. ⇐ Прасл. **zьlъ* ‘зао’, f. -a + **rěka*, § 2.1.1, в. **рѣка**. ✱ Овакво назвање реке може бити мотивисано недостатком обрадивог земљишта око ње (уп. опис у повељама), али и њеним другим својствима, нпр. плавном, бујичном природом, или је пак успомена на неки догађај (утапање људи или стоке у њој). У средњем веку назив *Зла рѣка* стајао је у опозицији према *Добра рѣка*, коју бележи ДХ у пределу Коњуха (Пешикан 1984: 205).

ЗЛА СТРАНА f.: **рѣко zle стране** gen. 41r. ↷ Међник Јеребиња, и данас *Зла страна* (Пешикан 1981: 48, запис Св. Стијовића; Томовић 2011: 216). ⇐ Прасл. **zьlъ* ‘зао’, f. -a + **storna*, § 2.1.1, в. **страна**. ✱ По Стијовићевом опису (Пешикан l.c.), посреди је „стрма и кршевита страна“. Уп. **Зла рѣка**.

ЗЛАТЉИ КАМЫ m.: **златиѣ камы** пом., **wt камене** gen. 13r. ↷ Могло се изговарати и *Злаиѣ* или *Злаиѣј*. ↷ Међник Бањског поседа на л. страни Ибра, 1571. *Злаиѣ камен* (Катић Т. 2010: 301 д.), данас вис *Злаиѣни камен*, кота 1058 (Шкриванић 1956: 181; Томовић 2011: 201); Соп. пом. (XVII в.) бележи топоним **Злати каменъ**. ⇐ Прасл. **zoltъjъ* + **kamy*, § 2.1.1, в. **камы**. ✱ Уп. рус. ороним *Золотой каменъ* на Уралу. У нашем орониму, током XVI–XVII в. примарни придев *злаиѣ(и)* замењен је млађим синонимом *злаиѣан*.

ЗМИЈНА ГЛАВИЦА f.: **оу з’мииноу главицоу** асс. 39r. ↷ Могло би се читати и *Змијину*, али претпостављени савремени одрази упућују на **-jьп-*, в. ниже. ↷ Међник села Ботуњи забјел у Зети; ако се допусти да је оно осим данашњег Ботуна обухватало, бар делом, и суседне Дајбабе, одраз би се могао тражити у мтп. *Змијана* у који је Стаматовић 115 забележио у Дајбабама (Томовић 2011: 242 са карте има брежуљак *Змијан* 51,5 м). ⇐ Прасл. **zьmьjьпъ*, adj. од **zьmьja* ‘змија’, f. -ьна(ja) + **golvica*, § 2.3.1, в. **главица**. ✱ Значење: ‘брежуљак где има пуно змија’, уп. рус. *Змейная гора*. Данашње *Змијан(а)* изведено преко придева **змијански* из универбизованог **Змијна*. Уп. *Змијање*, област у зап. Босни < **Zьmь-jьп-ьје* (не *ьп* + *-јо*, како то узима Skok 3: 657b).

ЗНУША f.: **оу řǣкоу оу зноушоу** асс. 30v. ↷ Име реке у апозицији са поновљеним предлогом, а не два сукцесивна међника. ↷ Данас *Знушка река* која тече кроз село *Знуша* ј. од Н. Пазара, десна притока Јошанице (Шкриванић 1956: 188; Томовић 2011: 230), у тур. попису из 1455. село *Голема (И)знуша*, у ономе из 1468. *Горња и Доња Знуша* у нахији Јелечу (Šabanović 1964: 12); хидронимска примена је очито овде примарна, топонимска секун-

дарна. ⇐ Усамљен назив, можда најпре прасл. *zvъnišь, adj. poss. од орнитонима *zvъnixa, f. -*ša* према *rěka, § 2.2.2.8. ** Уп. рус. дијал. *звонуха* = *звонокрылка*, назив за врсту патке ронке која полећући звони крилима; *Знуша* се може извести из варијанте са редукованом базом истог глаголског корена, прасл. *zvъněti / *zvoniti, уз претпоставку гласовног упрошћења као у имену области у зап. Бугарској око Трна *Знейоље*, стерп. **ЗНЕПОЛЕ** 1413. < *Zъvněropъje, 1019. Σβενέαλος (Ст. Новаковић, Глас СКА 76/1908: 32) и у чеш. *zníti* < *zvъněti. Мање се вероватном чини изведеница на -*уша* у значењу ‘река која звони, хучи’.

ЗОРАЊЦИ m. pl.: **зодан’ци** и **своими меглами** пом. 20г. ↗ Могло би се читати и *Зоранци*, али в. ниже. † Село наведено као међник (?) уљарском селу **оу лоуговѣхъ**, неидентификовано, вероватно у истом крају као претходно **Племетино**; свакако исто што и данас ишчезли *Зоранци* (*zwrańcy*), село забележено 1455. у вилајету Приштина између Војиноваца у горњој Ситници и Пруговца у доњем Лабу, уз напомену да је „подручно Морави“ (уп. Пешикан 1984: 277). ⇐ Стерп. *Зорањ*, adj. poss. од ЛИ *Зоран*, pl. -*њи* према *људје* + -*ьsci* ‘Зоранови људи’, § 5.6.4. ** Већ Ивић/Грковић 1980: 98 претпостављају *j*-посесив у основи. ЛИ **Зоданъ** добро је посведочено у XIV в. на овом терену (id. 101; Грковић 1986: 100).

И

ИБР m.: **оу ивѣ** асс. 13г, 15 (2х), **оузь ивѣ**, **низь ивѣ**’ асс. 15г, **село оу ивѣоу** loc. 44г, **wt ивѣа** gen. 14г. ↗ Да се изговарало двосложно указује развој секундарног полугласа одраженог као данашње непостојано *a* у пом.-асс.; loc. на -**оу** од најранијих потврда (в. ниже), **оу Ивѣѣ** само у једној позној летописној белешци (РКС 1: 388). ↗ Данас *Ибар*, -*бра* (РСА), *Ибар*, -*бра* (Вук; Пумпаловић 2 из Ибарског Колашина), река, највећа десна притока З. Мораве, такође назив области, овде 13г–15г хидроним у омеђењу бањског поседа, 44г хороним, уп. назив жупе **Горњи Ибр**, у овом другом значењу већ код Стефана Првовенчаног: **Ивѣ**, **оу Ивѣоу**, у ЖП **ова Ивѣа** (ЗСПП 94), као име реке најраније код Попа Дукљанина: *flumen, qui dicitur Ybro* (ЛПД 321), **на вѣѣгоу сѣкы глаголемыѣ Ивѣ** ЖКА 335, 1327. у повељи Дечанског Хиландару: **село Иѣиниѣ на Ивѣоу** (MS 86); ⇐ Вероватно предсловенски хидроним, можда прилагођен гидрографском назвању познатом Словенима из њихове старе постojбине, § 7.1.2.1. ** Античко име реке Ибра није непосредно посведочено, али би могло лежати у основи етнонима ‘Υβριᾶνες, како се звало једно (илирско?) племе које Страбон VII 5, 12 смешта до (северних) Дасарета, између Аутаријата и Дарданаца са једне и Ардијеја са друге стране, што би приближно одговарало области горњег Ибра. Другде незабележено и стога од издавача подвргавано произвољним емендацијама, то име има структуру етника на -(i)ᾶνες изведеног од неког топонима, или, најпре, хидронима, основе **Hybr-*, *Ibr-* (графија ‘Υβρ- вероватно је наслоњена на гр. реч ὕβρις ‘охолост, обест’): ‘(По)ибрани’ (А. Лома, WSl 36/1991: 105). Подударан словенски лик,

буг. *Ибър*, означава горњи ток реке Марице одражавајући њено античко (трачко) име Ἐβρος, лат. *Hebrus, Ebrus*, какво је у античко доба носила, ако се поверује хапаксној потврди, и једна река у данашњем албанском приморју (Maeyer 1957: 155). Но исто назвање јавља се и на словенском северу као укр. *Ібр*, рус. *Ибр*, невелика река дужине тока 16,25 км, притока Тетерева, потпритока Дњепра; словенског порекла биће, с обзиром на свој гласовни лик, и назив трију потока у Румунији *Ibru*. Таква распрострањеност указује да су Словени имали свој назив *jьbrь за мање водотокове а да су га у случајевима српског Ибра и бугарске Марице применили на веће реке вођени његовом сазвучношћу са њиховим античким именима (слично већ Георгиев 1977: 247), тачније на њихове горње токове, као што је то случај са бугарским хидронимом, а испрва је вероватно био и са српским. Изворно је то могао бити придев на *-*ro*- од нулске базе глаголског корена који је у прасл. *jebati < пие. **iebh-*, у његовом изворном значењу ‘улазити, продирати’, које се очувало у тохарском и хетитском (LIV 309), пие. **ibh-ró-* > прасл. *jьbrь у мушком роду према *protokъ, *strumenъ ‘продоран, тј. брз и снажан водоток’, § 2.1.2. Сродно образовање *iebhros може се претпоставити иза (трачке или старомакедонске) речи ἔβρος ‘јарац’ коју је забележио лексикограф из V в. по Хр. Хесихије, изворно *‘мужјак, оплодитељ’ (?), како то чини Георгиев, поистовећујући Хесихијеву глосу са античким именом Марице и тумачећи ово, с обзиром на (пред?)грчко εἶβω ‘капати’, као ‘прскач, прскало’ (Георгиев 1960: 26); ту етимологију трачког хидронима прихватили су, између осталих, Дуриданов (1976: 37 д.), Шрам (Schramm 1981: 257 д.) и Трубачев (1968: 214; ЭССЯ 8: 205 д.), који ју је протегео на српски *Ибар* и подњепровски *Ибр* проглашавајући и један и други за трачки супстрат, но сам Георгиев је од ње доцније одустао због најранијег помена античког имена Марице код Алмана (VII в. п. н. е.) у облику Εβρος који указује на изворно значење ‘широка река’ и везу са гр. εὐρύς ‘широк’, уз доцнији развој *wr* > *br*, какав се иначе запажа на трачким језичким остацима (Георгиев 1977: 246; уп. БЕР 2: 3). Хидронимска и топонимска основа *ибр-* јавља се на старосрпском терену осим притоке Западне Мораве још на неколико места: *Усџибарска река*, л. притока Лима у доњем току, некада се морала звати *Ибар*, јер је име села на њеном ушћу по којем се прозвала *Усџибар*, -*бра* сложено по моделу *Усџи-џрача*, *Усџи-колина*, *Усџи-рама* од стсрп. локатива *усџи* ‘на ушћу’ од *ustъje и првобитног имена реке. *Ибр-ача* је притока Тјешена у изворишном делу Техотине. У горњој Морачи постоје села *Горња* и *Доња Ибрија* на речици *Ибришџици*; у тефтеру доњоморачке нахије из 1477. бележи се зимовиште *Ибрија*; првобитно се тако могла звати река, по којој се прозвало село, а онда она повратно по њему *Ибријска рџка > *Ибријичица. Уп. Д. Ђупић, ЈОК 5: 88, који наводи и (топоним) *Ибарац*, име насељу код Рожаја на г. Ибру, но то је секундаран дериват од хидронима *Ибар*, уп. буг. *Поибрене* код Пазарцика (Георгиев 1977: 247). Бар неки од горенаведених назива могли би такође одражавати секундарно ширење имена српског (или подњепровског?) Ибра, али се могу такође посматрати паралелно са украјинским и румунским хидронимима као непосредни одрази прасловенског хидрографског назвања. Претераним се чине спекулације ширег замаха у какве се, између осталих, упуштају Скок (1:

704а) и И. Поповић (ZSIPh 28/1960: 102), поредећи име реке *Ebro* у Шпанији, лукански топоним *Eburum* > ит. *Eboli*, баскијско *ibar* ‘долина’ итд. и претпостављајући прединдоевропско порекло, па и везу са античким именом земље и народа *Ибери*, *Иберија* на Пиринејском полуострву и на Кавказу.

ИВАЊА ЦРКЊВ f.: оу иваню цркъвъ асс., и ѡт цркъве gen. 24г. † Међник Ловча потока са Тучепима, некадашња црква посвећена Св. Јовану (Крститељу или Богослову?), вероватно на месту старог српског гробља у Осојану; тур. попис из 1485. бележи ту „манастир цркве Св. Ивана“ (М. Ивановић, ЗК 495а). ⇐ Стрп. *Ивањ, adj. poss. од ЛИ *Иван*, f. -ња + **цркъвъ**, § 2.2.1.5. * Црква је названа по светитељу коме је посвећена (Ивић/Грковић 1980: 104), а не по човеку (ктитору), како то изгледа помишља Родић 1980: 305. Пада у очи старији облик хагионима, који се среће и код Хрвата, Руса и Бугара, и спада у најраније слојеве словенске хришћанске номенклатуре; код Срба у средњем веку још није био сасвим потиснут млађим ликом *Јован*, о чему сведоче и топоними *Суџиван*, *Ивање* у средњем Полимљу, назив празника *Ивањдан* (уп. МЗ 8/2009: 57 дд.). Заселак *Ивање* има и на Рогозни, помиње се 1571 (Катић Т. 2010: 255). Уп. рус. *Ивање* код Новгорода, у волињској земљи, у Галицији (Василјев 119 д.). За упоредно постојање старијих и млађих ликова истих хагионима уп. *Сѣѣѣан* : *Сѣѣѣфан* под **цркъвъ светаго Стефана**, *Дмитѣѣр* : *Дмитѣѣрије* под **Дмитрова цркъвъ** и **Дмитријева цркъвъ**, *Микула* : *Никола* под **Микуљштица**.

(**ИГЛАРЕВО** n.), **игларевскѣ** adj.: ѡт тоуд на игларев’скии стоуден’ць m. sg. асс. 72v. ✍ Није нотирана палаталност *p* као у **Говедар’ев брод**, **Козар’ево**. ⇐ Међник Прчева са светогорским поседом, назван по тадашњем и данашњем селу *Игларево* (Пешикан 1981: 48, нагл. по запису А. Џоговића; Томовић 2011: 225), и у ДХ I 173: **поутемь оу игларевь стоуденьць** (омеђење Степање цркве са Чабићем), 174: **ѡ игларева** (омеђење Чабића са Ђурђевићком), II 25, fol. 29: **цѣстомя оу игларев’ць, ѡд игларев’ца** (међа са светостефанским власима), поновљено у III 1076. ⇐ Стрп. *игларев*, adj. poss. од *иглар* у својству надимка по занимању, n. -ево према **село**, § 2.4.2.2. * Miklosich 1874: 32. Уп. нсрп. *ìglār* ‘онај који израђује или продаје игле’ (РСА); у основи је прасл. реч *ǰьgъla, уп. ЭССЯ 8: 213 д. Варијанта из ДХ *Игларев сѣуден’ц* са својом универбизацијом *Игларевац* могла би бити старија од *Игларевски сѣуденѣц* у БХ (извор најпре назван по истом Иглару по којем се прозвало село, затим по селу), или су посреди секундарна скраћења придева на -ски подстакнута гласовним развојем **на Игларевсѣѣ (сѣуденѣци)* > на *Игларевѣѣ*.

ИЛИЈИНА ЦРКЊВ f.: ниже илиине цркъве gen. 31гv, оу илиине цркъве gen. 31v. † Међник села **Крушев’ц** у Дршковини, помиње се већ у повељи Уроша I Св. Петру на Лиму: **Село Крюшьвьць оу Дръжковини, а меда ѣмоу ... путемь оу Врьтоломьиноу цркъвъ, ѡтуда по дѣлоу оу (И)лѣиниу цркъвъ** (Спом. 3: 9), неидентификован (по М. Ивановићу, ЗК 466, село је данас албанско и у њему нема познатих остатака ни других сведочења о некадашњим црквама). ⇐ Стрп. *Илијин*, adj. poss. од ЛИ *Илија*, f. -ина + **цркъвъ**, § 2.5.1.1. * Црква посвећена Св. Илији’, како схватају Ивић/Грковић 1980: 104 и Пе-

шикан 1981: 48, 1986: 47, који тамо наводи и друге цркве исте посвете забележене у повељама, једну у горњем и две у доњем Подримљу. На хагионимску мотивацију упућује и упоредно постојање *Врџоломијине* цркве у Крушевцу, такође назване по храмовној слави — Св. апостолу Вартоломеју. Стога тешко да се овде ради о називу цркве по ктитору — властелину, како то изгледа претпоставља Родић 1980: 317, премда ЛИ Илија није било непознато на овом терену у то доба (уп. Грковић 1986: 102). И ороними из тих крајева у стерп. споменицима: *Илијино брдо* у међама Грмочела, *Илијин врх* код Словиња и *Илијина глава* на два места, у међама Хочке метохије и у горњој Морави код Ливоча (РКС 1: 406; Пешикан 1986: 27), чини се да такође одражавају култ старозаветног пророка, који је у народном веровању, па и у орографској номенклатури, заменио паганског бога-громовника Перуна.

(ИРИЧИЋИ m. pl.): Село оу расѣ тоушимла. и оу зетѣ хростие. *вбруѣтохъ* записано *вт'цель ми и матерю и съ моимъ х'тѣнием ирици. яко да им' се не оуз'моу развѣ невѣре. да кралевствоу ми изневѣрише се. за то оузьмъ ихъ и записахъ цркъ'ви светаго стефана 27г.* ☞ Како ЛИ *Ирица* није другде забележено, свакако да је у праву Љ. Ковачевић када у предговору свом издању БХ (Спом. 4: xii) повезује тога властелина, чији су потомци изневерили краљу, са данашњим селом *Иричићи* под Копаоником код Бруса (уп. IM), чије је име по пореклу патронимик од *Ирица*, тј. назив за Иричине потомке, којима је, изгледа, упркос невери, било остављено њихово баштинско село. ☞ Прасл. зооним **jъrica* у својству надимка + *-it'i* 'Иричини потомци', § 4.5.1. * Уп. укр. *іриця* 'водена животиња, посебно Triton; птица селица, која се вратила из зимовника' (ЭССЯ 8: 237), даље рус. дијал. јуж. *ірица* = *ірий* „сказочно райский край, земля; волшебное царство“ (Даль; СРНГ 12: 209а), прасл. дијал. **jъrbъ(jъ)* (ЭССЯ 8: 236 д.). Друкчије Грковић 1986: 102, где тумачи *Ирица* као хипокористик од имена *Ирослав* познатог на хрватском тлу у средњем веку (уп. RJA s.v.), но оно ће пре бити варијанта од *Јарослав*, настала фонетским путем или заменом прасл. **jar-* 'јарост' латинским синонимом *ira* (уп. Šimundić 150), као што је рус. *Ирогоди* од **Jarogostъ* (Васильев 141).

ИСПЫТНЕ f. pl.: на испыт'не асс. 35v. ✍ Писање *ы* овде вероватно одражава стварни изговор иза *и*; могло би бити и m. pl, али в. ниже. ☞ Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујиштâ, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 192). ☞ Прасл. **jъzpytъnъ*, adj. од **jъzpytati* 'испитати', f. pl. *-ьну* вероватно према **риру*, 'пробни копови', § 2.3.2, в. **рупа**. * Уп. ЭССЯ 9: 64 д. s.v. **jъzpytati*, стерп. **испытати** 'perscrutari', **испытънъ** 'accuratus' (РКС). Контекст омеђења, где се помињу рупе и **Шупља стѣна**, указује на рударске радове.

Ј

ЈАВОРОВЫ ДОЛ m.: оу яворовыи доль асс. 34г. ✍ **-ыи** би се могло читати и *-ыј*. ☞ Међник Гусина, и у ДХ **оу яворовыи доль I 226, оу яворовыи доль II 42, III 2100–2101**, негде код места Пределец у дан. Албанији, неиден-

тификован (Шкриванић 1956: 191; Томовић/Пушица 42; Томовић 2011: 234 помишља на долину Грбаје изнад реке и села Доља, где и сада постоји ретка врста планинског јавора). ⇐ Прасл. *avorovъjъ, adj. од *avorъ 'дрво јавор, Acer' + *dolъ, § 2.4.1.2, уп. дол. * Уп. ЭССЯ 1: 96 д., SP 1: 166. Назив се среће и другде; на подручју данашње Црне Горе, Pulević/Samardžić 203–206 бележе 33 Јаворова дола, од којих 9 у одређеном придевском виду *Јаворови до*, уп. чеш. *Javorový důl*, за одређени вид придева **Јасиковѣ рт**.

ЈАГОДНО п.: оу **врѣхъ ѿгод'на** gen. 35v. ↗ Лик *Јагодѣн* м. такође је могућ, али не и вероватан. ↗ Међник бањских села у Зети Хмельнице и Р'ујишта, данас заселак и брдо *Јагода* у Хотима (М. Цамај, ЈОК 6: 540; Томовић 2011: 239). ⇐ Прасл. *agodъnъ, adj. од *agoda 'јагода', п. *-ъно вероватно према *bъrdo, § 2.3.2. * Уп. *Јагодно брдо* у Пивској планини (Pulević/Samardžić 180), универбизоване ликове *Јагодно* село у Хрватској код Велике Горице, *Јагодна* село на Хвару, варош у Поморављу, данас *Јагодина*, рус. *Ягодное*, укр. *Ягідное*, чеш., слч. *Jahodná* итд. Данашњи облик настао је вероватно упрошћењем у алб. изговору, уп. у истом крају **Чемерно** > *Чемер*, у Метохији код Клине село *Јагодно ѿље* (тако у Хиландарској повељи Дечанског) > *Јагодно* / *Јагодна* (тако Елезовић) > *Јагода* (тако данас, запис Д. Стијовића, по Пешикан 1981: 49).

ЈАСЕНОВИК м.: ѿт **јасеновика** gen. 19v. † Међник Племетина, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 183). ⇐ Прасл. *asenovъ(jъ), adj. од *asenъ 'дрво јасен, Fraxinus' + *-ikъ, § 3.1.3. * Уп. ЭССЯ 1: 78 д., *Јасеновик* као име села код Косовске Митровице (*Горњи и Доњи*), Новог Брда, Ниша (М), као мтп. на четири места у Црној Гори (Pulević/Samardžić 190). Полазиште универбизације најпре је могла бити АС *Јасенов(и) до*, која се у дан. Црној Гори среће на преко двадесет места (Pulević/Samardžić 187–189). Најранија стерп. потврда дендронима био би топоним *Јасеница* у Студеничкој повељи (на **ѡекѢ ИсеніцѢ**, ЗСПП 62), али су од тог извора очувани само делови уклопљени у познији фалсификат, следи **Исенова**, заселак у Потарју у ЛП (ЗСПП 228).

ЈАСИКОВИЦА f.: оу **јасиковицоу** асс. 28г. ↗ Међник Тушимље, и данас *Јасиковица*, забран шуме у површини 5–6 хектара ји. од Прпора (Шкриванић 1956: 186). ⇐ Прасл. дијал. *asikovъjъ, adj. од *asika 'дрво јасика, Populus tremula', f. -ova(ja) + *-ica, § 3.2.6. * Полазиште универбизације вероватно је била АС *Јасикова гора, уп. (у истом крају) **Јасиковѣ рт**, у Украјини *Осикова гора*, у Бугарској *Осиковица*.

ЈАСИКОВѢ РТ м.: оу **јасиковѣи ѡ'тъ** асс. 25v. ↗ -ѣи би се могло читати и -ѣј. † Међник бањских села у Рашкој Дѣжеве, Сути и Бѣкова, неидентификован; по Шкриванић 1956: 185 *Јасиковица* ј. од Белог Поља на Тушимљи, али се тај локалитет помиње само мало даље под данашњим именом у међама Тушимље, в. **Јасиковица**. ⇐ Прасл. дијал. *asikovъjъ, adj. од *asika 'дрво јасика, Populus tremula' + *rъtъ, § 2.4.1.3, уп. **рт**. * Један *Јасикови рѣи* има у Љешанској нахији (Pulević/Samardžić 197). Дендроним *asika је јужнословенска варијанта општесловенског *osika, уп. ЭССЯ 1: 80 д.; SP 1: 159, топоним *Осиково* у Бугарској, Украјини, Русији.

ЈАЋИМОВО КАТУНИШТЕ n.: оу јакимово катонуиште асс. 15г. ↗ ки = ћи; Родић 1980: 311 чита *Јакимово*. ↗ Међник Селчанице, данас брдо *Јећимовац* сз. од Сочанице (Шкриванић 1956: 182; Томовић 2011: 207 пише *Јаћимовац*). ↗ Стрп. *Јаћимов*, adj. poss. од ЛИ *Јаћим*, n. -ово + **катуниште**, § 2.4.1.2. * Народни облик библијског ЛИ (Ивић/Грковић 1980: 104), према српскословенском **Иоакимъ** (РКС 1: 412 бележи га само као монашко име), *Јаћим* доцније често у поменицима (ГСУД 42: 115; Рач. пом. 14).

ЈЕДИНЉИ БОР m.: оу једини боръ асс., wt боръ gen. 15v. ↗ -џи би се могло читати и -џј. ↗ Међник бањског поседа уз дан. л. притоку Ибра Каменичку реку (в. **Сува Каменица**), неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 183). ↗ Прасл. *edinъjъ ‘један, поједини’ + *borъ: ‘усамљено борово стабло’, § 2.1.1, в. **бор**. * Уп. топоним *Самобор* ‘бор на осами’ (Skok 1: 188a, 3: 198a), *Сама буква* ороним у масиву Рудника.

ЈЕЉШЦЕ f. pl. (?): на љѡш’цахъ loc. 31r, 31v. ↗ Поређење са ранијим записом истог топонима у ЖП не допушта да се једнозначно утврди његов изворни гласовни лик и род, в. ниже. ↗ Некадашња жупа око горњег тока Ибра (Шкриванић 1956: 196), с обзиром на убицирана села иста она која се у ЖП наводи са другим предлогом, у другом (мушком или средњем роду) и без -ш-: оу **Јѡљцихъ** (ЗСПП 91) и одговарала би приближно потоњем Старом Колашину. ↗ Изворно вероватно стрп. *jeľšicy, det. на *-ъсь од прасл. *eľxъ ‘јошик’, pl. -ъси, § 1.1.4.1. * Изворни лик *Jeľšicy реконструира се као највероватнији с обзиром на бројне паралеле, стрп. *Jeľšicy* и у ЖКА 374: **въ мѡстѣ ... ѡкомѣмъ Јѡљшци** и у повељи кнегиње Милице светогорског Пантелејмону из око 1395: **Копозики трѡгъ съ ѡљшци**; у другом случају ради се о данашњем селу *Јелакце* код Копрића на јужним обронцима Копаоника (Младеновић 2007: 295, уп. 309), у првом или о истом том насељу, или о жупи коју бележе ЖП и БХ; на исти лик се, са дијал. прелазом *кѡ < хѡ < шѡ*, своди име села *Јелакци* на северним падинама Копаоника, са очуваном групом *шѡ Јелашци* села код Вишеграда, Калиновика и Сиња. Основна реч је прасл. дијалектизам, који се чува у Босни и сз. Србији као *jeľāx*, -āха или *jeľāv*, -āва ‘јохова шума’ и у руским дијалектима као *eľōx*, на *eľōхах*, в *eľhāх* (СРНГ 8: 347) поред *olēx*, *olēх*, в *olъхе*, в *olēхе* (23: 186) ‘јошик, влажно место’. *Jeľšicy > *Jeľšicy* могао би бити и етник одатле ‘становници јелаха’, § 5.6.4, али се то чини мање вероватним. Запис **Јѡљци** у ЖП у поређењу са оним у БП показује испадање *ш* испред *ѡ* које као гласовна појава одговара упрошћењу *шѡ > ѡ* у друга два топонима у истом извору, **Гѡвчаница** < *Гѡвѡчаница и **Пѡчанъ** < *Пѡвѡчан. Са друге стране, проблематичан је локатив на -ах у БХ уместо очекиваног ***Јѡљшцихъ**. Посреди може бити секундаран лик попут српсл. *расѡуѡиѡјах*, уп. П. Ивић, НССВД 14/1985/1: 96. Записивача је могла повући аналогија према само мало раније (30г) у истој функцији и конструкцији наведеном локативу на **Кодыкиахъ**. Узме ли се пак облик на -ах за изворни, он претпоставља множину од *eľšъsa f., деминутива на -ъса од назива за дрво јоху *eľxa или *eľša, тј. назив у значењу ‘јошице’, уп. село *Јошѡце* код Херцег-Новог, овде **Јелшаница**, **Јелшевик**. Опет, ако би се пошло од облика *Јелѡци* посведоченог у готово сто година старијој ЖП као примар-

ног, била би то множина од прасл. *elъsь ‘врста шарана, јаз, *Leuciscus*’ у својству родовског надимка, § 5.6.4, уп. рус. дијал. *елѣц*, *-лъца* ‘лењ и дебео човек’, и као надимак (СРНГ 8: 341). Одатле би се, као *j*-посесив (§ 2.2.2.4) могао извести и назив места у Брњацима *Јелач до* (М. Лутовац, ИЧ 5/1954–55: 287 дд.; Пумпаловић 2 бележи у Брњаку *Јелѣчин / Јелѣнин до* уз предање да је ту био дворац Јелене Анжујске) < *Jelъčь dolъ ‘до који припада Јелцима’, уп. чеш. топониме *Jeleč*, loc. *Jelči, Jileč* који се као *j*-посесиви изводе из ихтиони-ма *elъsь (Profous 2: 117, 148, 5: 191); но исти стрп. предложак може се изводити и из женског ЛИ *Јелка* као хипокористика од *Јелена*, што је доста вероватно с обзиром на чињеницу да је у Брњацима краљица Јелена Анжујска, жена краља Уроша, имала свој дворац. Miklosich 1874: 36, имајући пред собом само потврду из ЖП, изводи од *јела* < *edla ‘Abies’, што тешко може бити, чак и ако се узме да је то изворни лик. У том случају, облик *Јелѣшце* (поред *Јелѣшци*, уколико се помен из ЖКА односи на ову жупу) сводио би се на ктетик одатле *jelъčъsci гласовно упрошћен и реинтерпретиран као изведеница на *-ъсь*, § 5.6.4. Веза, сама по себи примамљива, са именом тврђаве у истом делу Србије **Јелеч**, где је у другом слогу зајемчено *e или *ε, а не полуглас, мало је вероватна, премда не и сасвим немогућа, в. тамо.

ЈЕЛЕЧ м.: ПОД ЈЕЛЕЧЕМЪ instr. 30г. ∞ И данас *Јелеч* (нагласак по РСА), некадашња тврђава ј. од Н. Пазара, данас у рушевинама; помиње се први пут у вези са догађајем из 1282, када је краљ Драгутин сломио ногу: ПОДЪ ГРАДОМЪ ЮЛЕЧЕМЪ ЖКА 24, у летопису ПОДЪ БЛЕЧЕМЪ ПЛАНИНОМЪ (РКС), у дубровачком писму из 1482. *Jelez* (Динић 1978: 81), у Соп. пом. 189 ЮЛЕЧЪ. ⇐ Вероватно прасл. дијал. *(*j*)*elečъ*, adj. poss. од *(*j*)*elekъ* ‘птица козодој или ноћна ластва, *Carpimulgus*; слепи миш’, м. према *vъrxъ, *gordъ или сл., § 2.2.2.8. * Прасл. *(*j*)*elekъ* овде се реконструирше на основу с.-х. топонимije и рус. дијал. (сз., Вологда) *елѣк*, *-а* ‘козодој, слепи миш’ (СРНГ 8: 339), под условом да је посреди варијанта од псл. *lelekъ id. (у истом делу Русије птица *Carpimulgus* зове се и *лелек*, *-а*, СРНГ 16: 343); ЭССЯ 11: 105 д. реконструирше тај зооним у варијантама *lelъkъ, **lel’akъ*, *lelikъ, али указује и на облике са почетним **li-* (в. ниже); Фасмер 2: 14 има из вологодске области *елѣк* ‘птица *Carpimulgus*’ и претпоставља да је посреди дисимилован лик од *lelѣк* id., али допушта и извођење од рус. дијал. (Олоњец) *ѣлѣк* ‘слепи миш’ које изводи од прибалтичко-финског назива *ölakko* ‘сова’ (2: 13); Мызников 2003: 130 д. разматра поред та два дијалектизма и *елѣк* ‘мала птица’ из Подпорожског рејона и, како се чини, закључује да је *елѣк* у југозападном Приоњежју домаћа, руска дијалекатска реч, а да је севернији лик *ѣлѣк* настао одатле под утицајем семантике и облика финског назвања. У српском је позната варијанта прасл. назива *лъльак*, *-лъка* или *-лъака* ‘козодој, слепи миш’, а дисимиловани лик би био одражен само у топониму и орониму *Јелеч*, који се среће и другде: село тога имена у Подрињу у долини Говзе код Фоче, некад утврђење, 1420. *Jeleč* (Динић 1978: 188), у повељама Алфонса V Стјепану Вукчићу 1444 *castellum Nichelech*, 1448. *castrum Geletz*, 1454. *civitas Jelez* (id. 234), са подграђем *Подјелеч*, 1425. *de Podieleč* (id. 235); вероватно је одатле био дијалект Шпшман Ботић **ѡдъ Блѣча** (MS 512, из 1470, уп. РКС 3: 518); село *Јелеч* има и у Босни,

јз. од Сарајева, а тако се звало данашње село Мајдан код Мркоњић-града (Варцар-Вакуфа); Ј. Мишковић забележио је *Јелеч*, поток и планину код Јагодине (ГСУД 61: 79 д.), данас *Јџелеч*, простор претежно под храстовим шумама (Ј. Радић, ОП 16: 277), Св. Стијовић ороним *Јџелеч* у Метохијском Подгору (ОП 3: 251). Могло би се помишљати и на *j*-посесив од иначе непосведоченог деминутива **elęsь* од прасл. **elę* > *јелен*, поред млађег **elenьsь* / **elenьkъ* (уп. *j*-посесиве одатле *Јеленча* село код Шапца, *Jelénče* f. pl. у Словенији [Snoj 2009: 175], овде **Јелџњк**), образованог као прасл. **koręsь* од **korę*, *-ene* > *корен*, прасл. **mesęsь* > *м(ј)есец*, у зоонимији прасл. **zajęsь* > *зец* (уп. F. Sławski, SP 1: 97). Веза са стрп. називом жупе *Јелци* (ако је такав облик постојао) и савременим топонимом *Јелач до* у Брњацима (в. **Јелџшце**) могућа је путем претпоставке да је у зоониму **(j)elekъ* или **elęsь* завршетак реинтепретиран као суфикс **-ъkъ* одн. **-ъsь*, што је појава посведочена и код самог прасл. назива за птицу козодоја и слепог миша, рус. дијал. *лелџк*, *-џка* поред *лелџк*, *лелџка*, и код изведеница на **-ęsь*, уп. још прасл. **zajęsь* > **zajęsь*, одакле промена *заяц*, *-јца*, рус. *заяц*, *зайца* итд., у топонимији Србије *Зайчак* поред *Зайеча* > *Зайча* код Крупња (ЈОК 6: 159), *Зайчар*. Извођење од дендронима *јела* 'Abies' < прасл. **edla* (тако З. Павловић, ОП 19–20/2009: 288) мало је вероватно из творбених разлога (суфикс *-еч* не постоји ни у српском ни у другим словенским језицима; редак завршетак *-еч* чини се да је настајао од партиципског наставка *-ећ(и)*, тако *бодеч* 'морска риба са бодљама' < *бодџи*, *Грмџч* планина у зап. Босни < **Грмећ(и)*, уп. рус. *Гремячий*, назив водопада у околини Москве.

ЈЕЛџЊК м.: **Планина ... јелџњк** ном. 41г. ↗ За -џ- в. ниже. ↻ И данас планина *Јелџнак*, *-џнка* у масиву Проклетија (Шкриванић 1956: 193, који пише *Јелењак*; Томовић/Пушица 49; Томовић 2011: 236; акценат по запису А. Цоговића, ОП 4: 425). ↻ Прасл. **elęnъ* 'јелењи' + *-ъkъ*, § 3.4. ✱ Поименичење у мушком роду према **bergъ*, **vъrxъ* или сл. Исти назив и другде, јек. *Јелењак* Пивска планина (Цицмил 209), *Јџелџнак* id. 233, Никшић, Пљевља (Pulević/Samardžić 221, 323, икавски *Јелинак* у Босни код Бусоваче, чеш. *Jelínek* (Profous 5: 541, где је *i* од дугог **ě*), уп. неунивербизоване синтагме стрп. *Јелџна глава* у Потарју (оу **Јџлџноу главоу** Спом. 3: 9), *Јџелџн до* Дурмитор, Пљевља, *Јџелџна дола* (вероватно стари дуал) Пива, *Јџелџни до* ibid., *Јџелџни врх* Потарје, *Јџелџна љродо* Никшић (Pulević/Samardžić 323 д.), за придевски тип на **-en-no-* > **-enъ* > **-enъ* као **katęnъ*, **koręnъ*, **vodęnъ* уп. најскорије А. Лома, SEB 6/2009: 227 д. (са лит.). Гласовно и творбено различито од прасл. деминутива **elenьkъ*. Варијанта проширена на *-јџ* **elęnъ* *јџ(јџ)* > *јџелџн*, **ЈЕЛџНА ГОДА** у скопској повељи краља Милутина из 1300 (ЗСПП 325), српсл. **въ прџџходџцих јелџнџх** у Карејској повељи архиепископа Никодима из 1321 (ibid. 527; треба читати ***прџџходџцих**, уп. рус. дијал. *переход* 'стаза дивљачи', СРНГ 26: 261 д.); посреди је опис пустих и забачених места, уп. овде **Р'ујишта**. Даничић РКС 3: 518 има **ЈЕЛџНИ** са потврдом из лекаруше писане око 1390 по Šaf. SLk 130, где се међутим чита **џџџџ ЈЕЛџНИ** (тј. било би образовање на **-ъnъјџ*). Краћа основа у ктетику *Јелџнски љоџок*, који по Томовић 2011: 236 тече са Јелџнка.

ЈЕЛИЋИ m. pl.: на њѣш'цахъ село њелики пом. 31г. ↗ -ки = -ћи. ↻ Данас *Јелиће* код Тутина (Шкриванић 1956: 189; сумње, чини се, неоправдане, код Томовић 2011: 231). ↻ Стерп. ЛИ *Јела* f. + -ићи, § 4.5.1. * Ивић/Грковић 1980: 104. Још два села *Јелићи* у Босни, код Вишеграда и Г. Вакуфа (ИМ). За стерп. ЛИ **Јѣла** и **Јѣлена** од којег се оно прво изводи као хипокористик уп. РКС 3: 517 д. Једини метронимик у овој грађи, који би можда пре него ли 'Јел(ен)ини потомци' требало схватити 'Јел(ен)ини људи' и довести у везу са именом краљице Јелене Анжујске, која је у том крају имала своје поседе, уп. *Јелач* до под **Јелеч**.

ЈЕЛШАНИЦА f.: Село њѣшаница пом. 11г, по ... њѣшаници dat. 73v. ↻ 11г бањско село, данас *Јошаница* на истоименој л. притоци Ибра (Шкриванић 1956: 180; Томовић 2011: 199), тако већ 1571 (Томовић 1987: 56; Катић Т. 2010: 262); 73v жупа, вероватно у поречју реке Јошанице, д. притоке Рашке, јужно од Новог Пазара (Шкриванић 1956: 198), помиње се први пут у ЖП: **а сие ·д· жоупе: Њѣшаница, Пноука, шѣа Ибра** (ЗСПП 94). Жупа истог имена убележена је у ЖП још једном, иза Расине на крају првог од два списка жупа која се разликују само одсуством те жупе у другом и не укључују Пнућу нити два Ибра (ЗСПП 92). Очекивани за XIII в. лик **Њѣшаница** чита се код Шафарика и Миклошича (Šaf. Pam. 7; MS 13), али Ј. Ковачевић поправља читање у **Њхошаница** (ГСУД 56/1889: 360, што је прихваћено у ЗС 372 и ЗСПП 1.с.). Ваља имати у виду да је од два поновљена списка овај, по реду први, сумњивији, јер су у њему и друга имена погрешно исписана, као **Лоугомъ** за **Лоугомъ** у другом списку. Са гледишта историје језика, облик *Јехошаница* није могао настати пре турског доба, када је након прелаза *л* у *о* *Јелшаница* постала *Јеошаница*, а *х* је већ испадало, па га је записивач хиперкоректно убацио где му место није, чему је могао допринети развој у називу дрвета *јѣлха* > *јеоха* > *је(х)а*, уп. А. Лома, Ресава 105. Да ли се у ЖП ради о две различите жупе истог имена, од којих је ова друга лежала око данашње реке Јошанице, десне притоке Ибра у средњем току (тако Г. Шкриванић, ИЧ 4/1952–53: 165 д.), може се дискутовати, али свакако нема основа претпоставци да су у XIII–XIV в. оне називане различитим именима, при чему би име оне прве гласило *Јелшаница* а ове друге, већ тада (!), *Јехошаница*, како то узима Ј. Алексић, ИЧ 7/1957: 337 д. ↻ Прасл. *elšanъ adj. од *elъxa 'дрво јоха, *Alnus*', f. -*ana* према *rěka + *-*ica*, § 3.2.5. * Непосредно је посведочен лик придева *olъšanъjъ изведен од варијанте дендронима *olъxa: > струс. *ољшаныи*, укр. *вільшаний* 'јошев', рус. *ољшаний* 'бојом налик на јоху, мркожут (посебно о птицама)'; шире је распрострањен у топонимији универбизовани лик на -*ица*, стерп. *Јелшаница* изм. ост. име двају села у Горњем и једне реке у Доњем Подримљу (Пешикан 1981: 49; 1986: 28), данас десетак села по имену *Јошаница* (ИМ), пољ. *Olszanica*, укр. *Ољшаниця* итд. (Miklosich 1874: 68; ЭССЯ 6: 25; SP 6: 52–53). Уп. **Јелшевик**, **Јельшце**.

ЈЕЛШЕВИК m.: **ѣдомироу ѡл'шевику** пом. 44v. ↗ -и- = *ī*. ↻ Данас *Јошевик*, село или заселак села Валач сз. од К. Митровице (Шкриванић 1956: 193; Томовић 1987: 56; 2011: 203), тако већ 1571. (Катић Т. 2010: 393), али 1455. још „Јелшевик“ (Šabanović 1964: 11). ↻ Прасл. **elševъ(jъ)*, adj. од

*elbša ‘дрво јоха, *Alnus*’ + *-ikъ*, § 3.1.3. * Полазиште универбизације могла је бити АС **Jelševъ(jь)* *dolъ или *potokъ; придев је посведочен још у слн. *jělšev*, чеш., слч. *jelšový* (ЭССЯ 6: 24 д.; SP 6: 53). Један **СТОУДЕНЪЦЪ ЈЕЛШЕВИКЪ** бележи АХ 284 у области Дренице (уп. Miklosich 1874: 68). Подударно образовање *Јошевик* поток у Црмници, извор у Васојевићима (Pulević/Samardžić 223). У топонимији је чешћи лик *Јошева*, настао простом универбизацијом. Уп. **Јельшца, Јелшаница.**

ЈЕРЕБИЊЕ п.: **Планина ЈЕРЕБИЊЕ** пом. 40в. ☞ И данас *Јеребиње*, планински предео између Радуше и Мокре у старом Колашину (Шкриванић 1956: 193; Томовић 2011: 216; нагласак по Св. Стијовић, ОП 1/1979: 299); помиње се као међник у АХ: **ПО ВРЪХОУ ЈЕРЕБИЊА** 296; за ужи и шири смисао назива уп. Пешикан 1981: 49. ☞ Стрп. *јеребињи, adj. од *јареб / јереб* ‘јаребица’ п. вероватно према **брдо** или (планинско) **поље**, § 2.5.2.2. * Miklosich 1874: 37. Прасл. придев **ěrebinъ(jь)* чува се само у фитонимији, с.-х. *јаребино с(j)еме* = *јаребичје семе* ‘*Lithospermum*’, прасл. **ěreβina / *ereβina / *oreβina* ‘дрво оскоруша, *Sorbus aucuparia*’; у српском је тип на **-inъ* од зоонима проширен суфиксом **-јъ* у *-ињи* (*кокошињи* и сл.); у случају **Гусино** > **Гусиње** БХ показује старији, још непроширен лик, овде већ онај млађи, уп. *јеребиње / јаребиње* ‘*Lithospermum*’, *Јеребиње* на Пивској планини (Цицил 209), *Јаребиње* на Дурмитору, *Јаребиња долина* у Пиви (Pulević/Samardžić 184). Мотивација је свуда пре зоонимска него фитонимска.

К

КАКО СЕ КАМЫ ВАЉИ / ГРЕДЕ synt.: **КАКО СЕ КАМЫ ВА(А)ЛИИ** 41г, ~ **сѣмо** и **шмамо** 14в, 18в, 28в, 39г, ~ **къ банамъ** и **къ роуд’никомъ** 21в, ~ **к’ себѣмилию** 25г, **оу пожеженоу град** 27в, **КАКО КАМЫ ГРЕДЕ СѣМО ОУ ЛОК’ВЪ** 27в. ☞ Описна одредба у омеђенима са значењем гребена којим иде граница, а са којег се камење одрања са обе стране, низ леву и десну падину брда, § 6.4, уп. **камы**. * Иста формула среће се и у другим стрп. исправама, у Владислављевој повели Св. Николи Врањинском (MS 26), повели Дечанског Хиландару (MS 61) итд. Спој речи *ками* са *валићи се* ‘котрљати се’ очврснуо је у сложеницу (сраслицу) *камивао*, *-вѣла*, употребљавану обично у инструменталу *камивалом* при означавању граница; Шиц, који за њу налази најранији помен у Вукову Рјечнику, констатује да се она „не чини много старом“ (Schütz 1957: 28), но инструментал *камиваломъ* долази више пута већ у повели Ивана Црнојевића о разграничењу имања из 1482 (Шекуларац 1987: 194 д.), а необична формулација у ЛП из око 1260. **оу ками оу валъ, ут камена по дѣлоу** (Спом. 3: 9) као да имплицира постојање именице *камивал* још у то време.

КАЛИ m. pl. (?): **ДОЛОУ ОУ КАЛЕ. ПУЋЕ ПОТОКЪ** асс. 25в. ✍ Могло би бити и f. pl. и n. sg., али в. ниже. ☞ Међник бањских села у Рашкој Дѣжева, Сути и Бѣкова, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 185 д.). ☞ Прасл. *kalъ ‘блато’, pl. *kali, § 1.1.1. * Облик множине би се можда пре него ли ‘каљуге’ могао схватити као ‘локве одакле се стока напаја’; то значење RJA има из Кар-

ловца, а присутно је и у словеначком *kál* m. и неким северним словенским језицима (ЭССЯ 9: 127 дд.). Уп. *Кали* село код Задра, слн. на више места *Kali* (iz *Kalij*, v *Kaleh*), чеш. *Kaly*, пољ. *Kały* (Bezlaž 1956: 246, Udolph 1979: 172; Snoj 2009: 182 наводи *Kále* f. pl. на више места). Контекст омеђења у сваком случају указује на ниско и влажно земљиште, а источна локација (Рашка) практично искључује могућност да је посреди хомонимни романизам *кал* ‘уска улица’, који старосрпске повеље изгледа да бележе у Приморју: тако у међама Купћлника крај Скадарског језера **оу стоуден’ць оу калъ АХ 287, пр ко оуз горозу на Драчевы Калъ** id. 288, у омеђењу планине Селаца **Кокоринъ калъ** (Шекуларац 1987: 78), у контекстима где је прихватљивије значење лат. *callis* ‘брдска стаза’ него ‘каљуга’ (уп. А. Лома, ОП 17/2004: 467, са лит.); Skok 2: 20 износи дилему при тумачењу назива поља у подножју Ловћена *Кале*, loc. на *Калима* између словенске речи *кал* (тамо „има блата кад је киша“) и лат. *callis* (у XV в. то место се помиње као *Calle*); облик женског рода *кала* < млет. *calle* ‘уска улица’ распрострањен је у истарским и далматинским градовима (id.ib.).

КАЛОЋЕРОВ ЛАЗ m.: **оу калогѣровъ лазъ** асс. 27v. ↗ -гѣ- = *ђе*; за облик *калођер* в. ниже. † Међник Тушимље, по Шкриванић 1956: 186 можда се чува у данашњем називу *Лазове*, што није извесно. ⇐ Стсрп. *калођеров*, adj. од *калођер* ‘калуђер’ + *лаз*, § 2.4.1.2. ✱ Родић 1980: 315. Варијанте стсрп. **калогѣрь** и **калоуѣрь** каткад долазе обе у истом тексту, нпр. ДЗ има на четири места ону са -о- а на једном са -у- (PKC 1: 434 д.). Прва је ближа грчком предлошку *καλόγερος* (уп. Skok 2: 129; Vasmer 1944: 72), и с обзиром на народски карактер облика *калуђер* можда књишка, те ваља допустити да је и овде мтп. на терену гласио *Калуђеров лаз*. Можда ту придев на -ов означава колективну припадност, уп. у Проклетијама *Калуђерски лаз* ‘калуђерска крчевина’.

КАЛОЈАЊ СТУДЕНЬЦ m.: **надь стоуден’ць калоянь** асс., **wt стоуден’ца** gen. 20v. ↗ Могуће је, али мало вероватно, читање *Калојан*; и Пешикан 1981: 49 чита са -њ. † Међник Гумништа, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 184, Пешикан l.c.). ⇐ Стсрп. *Калојањ*, adj. poss. од ЛИ *Калојан* + **студеньц**, § 2.2.1.5. ✱ Ивић/Грковић 1980: 105; Родић 1980: 305. ЛИ **Калоянь** добро је посведочено на овом терену у XIV в. (Грковић 1986: 103). Сргр. *Καλοϊάωννης*, нгр. *Καλογιάννης* ‘добри или лепи Јован’ представља ласкајућу варијанту имена *Ἰωάννης* ‘Јован’, најпре као име византијских царева, уп. стсрп. **Калоянъ** за царева Јована III Дуку Ватаца и Јована V Палеолога, онда преузето и од Бугара, чији се један цар почетком XIII в. звао **Калоянъ**, стсрп. **Калоянь** (PKC 1: 433). Код Срба ово име није продрло у више слојеве друштва него је било распрострањено преважно међу влашким живљем (Ивић/Грковић l.c., уп. рум. *Saloiani*). Презимена *Калањ*, *Калањевић*, *Калањевић* (РСЈ), топоними као *Калањевици* у Качеру, постали су, са контракцијом -оја- > *ā*, било од *j*-посесива у патронимичком значењу *Калојањ*, било од варијанте имена са палаталним ауслаутом, заснованим на гр. изговору *Калојани*. Уп. А. Лома, Колубара 2005: 216.

КАМЕНЕ СТРУГЕ f. pl.: **оу камене строуге** асс. 34г. ↗ Adj. *камен* < *катѣпъ, без прелаза *ѣп* > *ѣп*, уп. **Јелѣњк**. † Међник Гусина, и у ДХ **оу ка-**

МЕНЕ СТРОУГЕ I 226, III 2100, **ОУ КАМЕСТРОУГЕ** (sic!) II 42, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 191; Томовић/Пушица 42; Томовић 2011: 234), премда ожда у вези са данашњим оронимом у Кучима *Штѣрѣ[н]гезе* ‘стеновити врхови од Виле према Прасици, гранични превој према Албанији’ (Петровић Д. 1988: 139), који би се могао заснивати на алб. (полу)преводу средњовековног оронима, в. ниже. ⇐ Прасл. **kamęnъ*, adj. од **kamy* ‘камен’, f. pl. *-y(ję)* + **strogy* ‘камени торови’, § 2.1.1. * Прасл. реч реконструирше се на основу стерп. **СТРОУГА** ‘ограда, преграда’ (РКС 3: 186), данас *сѣтрѣга* пастирски термин ‘торић за мужу оваца’, буг. *стрѣга*, *стѣрга*, рум. *strungă*, алб. *shtrungë*, слч. *strunga*, укр. *струга*, пољ. *strega*, све у истом значењу. Ради се о раној позајмици из балканског латинитета — у којем је посведочена посредством топонима *Стрѣугес* који средином VI в. бележи Прокопије негде у данашњем српско-бугарском пограничју — неизвесне крајње етимологије (уп. Skok 3: 348b–349a). Срби и Бугари преузели су је рано, пре деназализације *o, у лику **stroga*, који се даље у оба језика закономерно развио, а северни Словени тек доцније посредством Румуна, као један од слично распрострањених „карпатизама“. Синонимно *сѣтруга* у значењу ‘речно корито, речни рукавац, јаз (и сл.)’, другачијег, прасловенског порекла (прасл. **struga*, Schütz 1957: 70, уп. мак. топоним *Сѣтруга*), овде тешко да долази у обзир, већ с обзиром на мношину и на орографски контекст омеђења: *оѣи ѣешѣи у Лиѣу сѣѣну*, у *Камене сѣруге*, у *Јаворовы дол у Прѣдѣлѣу*.

КАМЕНИЦА f.: **НИС КАМЕНИЦ**§ асс. 15v. † Хидроним одражен у данашњем имену села *Каменица* ј. од Лепосавића, у тур. пописима 1455. „Каменица“ (Šabanović 1964: 27), и почетком XVI в. (Томовић 1987: 57); по Шкриванић 1956: 183 радило би се о дан. Каменичкој реци, по Томовић 2011: 203 о Сечој реци. ⇐ Прасл. **kamęnъ* adj. од **kamy*, *-ene* ‘камен’, f. **-ena* према **ręka* + *-ica*, § 3.2.1. * ‘Река каменитог корита’, уп. стерп. **КАМЕНА ОУКА**, село код дан. Колашина (РКС). Универбизовани лик чест је широм словенских земаља: мак., буг. *Каменица*, слн. *Kamenica*, у Албанији *Kamenicë*, у Грчкој *Καμενίτσα*, чеш. *Kamenice*, глуж. *Kamjenica* > нем. *Chemnitz*, пољ. *Kamienica*, укр. *Кам’яниця*; овај последњи лик јасно показује да **-ica* долази не непосредно на основу именице **kamen-* (в. **КАМЫ**) него на придевску **-en-no-* > **-ęnъ*.

КАМЕНЉИ РТ m.: **ОУ КАМЕНЉИ ОУТЬ** асс. 18v, **ОУС КАМЕНЉИ ОУТЬ** асс. 20r, **СЪ ОУТА** ген. 18v. † 18v међник Стрѣлца/Стреовца, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 183; по Томовић 2011: 212 данашњи *Гури* и *Гаѣ*), 20r међник хвостанских Гумништа, такође неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 184, Пешикан 1981: 49); тешко да је посреди исти ороним, јер је гребен **Чичавице** (*Чичавичскѣ дѣл*), на који се надовезује **КАМЕНЉИ ОУТЬ** у омеђењу 20r, подалеко од Плужине, уз коју се смештају данас ишчезла Гумништа. ⇐ Прасл. **kamęnъ(jъ)*, adj. од **kamy* ‘камен’ + **ręтъ*, § 2.1.1, в. **рт**. * Уп. **Камене струге**.

КАМЫ m.: **КАМЫ** ном.: ~ **ОУКОПАЊ** 37r, 37v, 38r (2x), ~ **ОУКОПАЊИ** 37v (2x), **ОУ КАМЫ** асс. 17v, 30v, **УТ КАМЕНЕ** ген. 37v, **ПРИ КАМЕНѢ** loc. 38v. ✍ *-ы* се вероватно још чуло иза *м*; за промену в. доле. ☞ У горенаведеним случајевима, у којима нема ближег одређења (за разлику од **Велји камы**, **Златѣ камы**,

Кутластѣ камы, Облѣ камы, Модрѣ камы, Мртвѣ камы, Радошев камы, Расохатѣ камы, Чрљѣны камы) пре апелатив (камен као међник) не-го топоним или ороним (стога су проблематичне интерпретације као у 17v **кон' гоубавѣча потока оу камы** 17v, где Томовић 2011: 211 пише великим словом **Камы** и идентификује са врхом *Мечкин камен* 1072 на Чичавици). ⇐ Прасл. *katu, -ene, § 1.1.2. * У БХ се првобитна промена *n*-основе чува у *nom.* и *gen.* (стсл. **камы, камене**) али је облик номинатива преузео и функцију акузатива (стсл. **камень**), а уместо старог локатива цел. **камени** (који се јавља у српскословенској аренги БХ, 4v) долази у 38v облик *o*-основа на -ѣ. У ново-српском књижевном језику реч је у потпуности прешла у *o*-промену, тако што је акузатив *камен* преузео и функцију номинатива, обратно од онога што смо имали у старосрпском са *nom./acc.* **камы**. Старосрпско стање чува се још у неким говорима на југозападу, где и номинатив и акузатив гласе *ка̀ми*. Номинатив *katu (где је -у од *-*ōn*) је још од прасл. доба играо улогу деривационе основе (*dem.* *katu-kъ, уп. **Камычѣк, Камычница**; сложеница *ка-ми-вал*, уп. **Како се камы вѣли**). За придев *ка̀мен* в. **Камене струге, Камены рт, Каменица**.

КАМЫЧѢК *m.*: оу **камыч'кѣ** *acc.* 40v. ✍ За -ы- в. претходну одредницу. † Међник пл. Јеребиња, неидентификован (уп. Шкрив 193; Пешикан 1981: 49; по Томовић 2011: 216 данашњи врх *Камлик* 1429 м, но тај лик може настављати само *Камник). ⇐ Стерп. *камычѣк* 'мали камен', *dem.* од прасл. **katukъ id.*, § 1.1.2. * Skok 2: 26b; ЭССЯ 9: 140. Основна реч није се сачувала у српском народном говору, али Св. Сава и Првовенчани имају из црквенословенског **камык** 'камен, драгуљ' (РКС 1: 437), уп. **Камычница**.

КАМЫЧНИЦА *f.*: **даа краљевство ми црѣкви сопотѣскои камычнициоу** *acc.* 15v. ✍ За -ы- в. **камы**. ☞ Лоцирано на **сѣницахѣ**, данас село *Камешница* код Сјенице (Шкриванић 1956: 194; Томовић 2011: 202), у дубр. писму *de Sinice de Camisnica* (Динић 1978: 79), 1571. „Камичица“ (Катић Т. 2010: 372), у Соп. пом. 184 **Камешница**. ⇐ Прасл. *katuъьнъ, *adj.* од *katukъ 'каменчић', *f.* -ѣна + -ица, § 3.2.3. * Полазиште универбизације је вероватно била АС *Камычна рѣка, названа тако по свом песковитом или шљунковитом кориту. Уп. **камычѣк**. За данашњи лик в. доле IV 7.3.1.3.

КАТУН *m.*: **Катоуѣнъ** *nom.*: ~ **пиани'цьѣ** 57г, ~ **шишатов'цьѣ** 60г, ~ **ваљгаѣ'ски** 61v, ~ **ваѣѣлев'ски** 63v, ~ **оуѣ'соулов'цьѣ**, ~ **вобоев'цьѣ** 65г, ~ **смоуѣдиѣоуѣ** 67v, ~ **воисильцьѣ** 70г. ☞ в. **Барѣљево, Блгарски катун, Бобојевци, Војсильци, Пијајѣнци, Смудирози, Урсуловци, Шишатовци**. ⇐ Прасл. дијал. *katunъ 'оно што се котрља' > 'дрвена зграда која се превози на точковима или ваљцима' > 'привремено насеље од таквих зграда, летње пастирско станиште у планини', § 1.2.4. * Прасл. дијалектизам реконструирше се поред стерп. **катоуѣнъ** '(привремено) насеље (полу)номадских пастира, најчешће влашких или арбанашких' (најраније потврде су из Милутиновог времена, прва из 1308, ЗСПП 406, па ова, још једна у повељи ман. Врађини, *ib.* 425, савр. *кайѣун*, дијал. *кайѣун*), још на основу буг. *катун* 'пастирска колиба, цигански шатор', струс. **катоуѣнъ** XI–XV в. 'логор, војни табор' (СРЯ XI–XVII, 7: 88а, 93а), а изводи се суфиксом *-*унъ* од глагола *katati se 'ко-

трљати се', уп. за значење срп. дијал. *каш'ава* (*каш'ава*, *каш'ав*) 'колиба која се превлачи на саоницама, превијача' у планинским пределима на северу Црне Горе, 'арњеви на колима' у Левчу и Темнићу, вероватно поименичења придева *katavъ 'који се котрља' (Ј. Влајић-Поповић, ЗМСФЛ 50/2007: 121 дд.), за образовање рус. дијал. *катун* 'преносни точак на коњској вршалици; облутак', такође назив за *Elyngium campestre* и сличне степске биљке, зване још рус. *перекати-поле*, с.-х. *кош'р'ан*, *вей'роваљ* и сл., *катунка* 'таљиге, санке' итд. (СРНГ 13: 134). Реч и појам који она означава настали су очито на југоистоку старе словенске постојбине, на рубу прицрноморских степа и у вези са полуномадским начином живота тамошњих сточара. Из словенског рум. *с'атун* 'заселак', алб. *katund* 'село', где је *-d* секундарно, најпре настало дисимилацијом из слов. придева *katunъnъ (*јъ*); значење насеља могло је настати универбизацијом спојева **katunъno se(d)lo*, *katunъnъ stanъ. Није извесно да је тај придев посведочен стсрп. топонимом **КѲУЊНО** у повељи краља Владислава Св. Николи Врањинском (ЗСПП 163), како смо то својевремено претпоставили (А. Лома, ОП 19–20/2009: 744), јер небележење *-а-* у том данас изгубљеном споменику познатом само по Миклошичеву издању намеће резерву да је посреди нешто друго, можда *КѲуњно од романизма *кѲуња 'дуња', посведоченог у ликовима *каш'уња* и *ш'уња* (уп. Skok 1: 557); дубровачко презиме *КѲуњчић* (**Михаило ЊѲѲњчић** 1253, ЗСПП 203) свакако одатле, уп. *Cotona* у Задру 1129, по Јиречку (2: 271) од ит. *cotogna* 'дуња'. Досад је владало слабо утемељено али дубоко укоренење убеђење у несловенско порекло речи *кашун* — романско (од ит. *cantone* 'округ, кантон', семантички и фонетски неубедљиво), протобугарско, иранско, а понајвише у албанско, премда реч *katund* унутар албанског језика нема прозирне етимологије — тумачили су је као превербалну сложеницу, од глагола *ndej* 'ширити, простирати' (тако Јокл, прихвата, између осталих, Skok 2: 64 д.) или од *tund* 'покретати', као калк слов. *kolyba од *kolybati 'љуљати се' (тако Orel 174) — и премда се ни румунски ни словенски облици не могу извести одатле (очекивало би се слов. *katodъ > срп. ***каш'уд*, буг. ***кам'д*) — а да не говоримо о ареалном проблему који присуство речи у староруском поставља пред сваки покушај њене палеобалканске етимологије. Као евентуална алтернатива овде изнетој етимологији могло би се пре прихватити источно — старотурско или иранско порекло.

КАТУНИШТЕ п. само у **Јаћимово катуниште**. ⇐ Прасл. *katunъ 'покретно, привремено насеље' (в. **катун**) + *-išće* 'место где је било, или где се повремено (лети) образује пастирско станиште', § 1.2.4.

КАШЉЕ п.: **вб'хъ каш'ля** gen. 12v. ✎ Номинатив се може реконструисати и у мушком роду као *Каш'љъ*, али в. ниже. ☞ Међник бањског поседа на левој страни Ибра, данашње село *Кашаљ* (Шкриванић 1956: 181), 1455. „Кашље“ (Šabanović 1964: 35). ⇐ Вероватно прасл. **Kasl'ь*, adj. poss. на *-jъ* од ЛИ (надимка) *Kaslo, п. *-sl'e* према **se(d)lo*: 'Каслово село', § 2.2.2.6. *ЛИ у основи била би иста реч као рус. *касло* 'лопта, игра лоптом', вероватно *kat-slo од *katati se 'котрљати се', за могућу мотивацију надимка уп. рус. дијал. *каслатся* 'скитати' (СРНГ 13: 116) и овде **катун**. Номинатив се реконструује у средњем роду стога што данас у народу име села гласи *Кашље*

(Петровић П. 1984: 113) а тако се чита и у турском попису из 1455, док је *Кашаљ* званични облик (уп. IM), наслоњен на апелатив *кашаљ*, *-шаљ*, који иначе не долази у топонимији. У Словенији код Љубљане има место *Kášeľj*, *-šlja* код Љубљане, нем. *Kassel*; по Snoј 2009: 187, слн. лик је из немачког, а овај би био истог порекла као име града на Фулди *Kassel*, које се изводи било од лат. *castellum* или од срлат. *casale* 'сеоска кућа, заселак'. То тумачење не узима у обзир да се на старосрпском тлу среће сазвучан назив, што указује на словенско порекло оба топонима. Ако би их пак требало изводити из немачког, у основи би се могло претпоставити нем. *Kachel* 'лонац, каљ', које такође долази у својству надимка-презимена, одатле стчеш. ЛИ *Kachel*, *Kachlik* (Svoboda 200), посведочено и у топонимији од средњег века: *Kachlikova Lhota*, *Ka(c)hlovice* (Profous 2: 180; 5: 194): *Кашље* < **Кахл-* + *-је* 'Кахлово село'; у *Кашљу* има остатака старог рударства: шљакње, окана и ходника (Петровић П. 1984: 42), за (евентуалне) топономастичке трагове средњовековних сашких рудара у том крају уп. **Сашка рџка**, ***Жажево**, **Растљница**.

КИЈЕВО п.: **ЗЕМЛА ВЛАШ'КА НА КИЕВ'Ћ** loc., **МЕГІЕ КИЕВОУ** dat. 71v. ↪ За -и- в. претходну одредницу. ↪ Данас *Кијево* код КLINE (Шкриванић 1956: 197; Пешикан 1981: 49; Томовић 2011: 225; нагл. по Елезовићу). Не може се идентификовати са Кијевцима из повеље челнику Муси (**СЕЛW КИЕВЦИ ПОЛІАНЕ**, **СЕЛW ДУБГW КИЕВЦЪ СТЪМОЛЬ**, **СЕЛW ПОПОВО ПОЛЕ КИЕВЦЪ**, ССА 2: 144), како то чини М. Шуица ib. 162, јер су се они налазили у брвеничкој жупи и вероватно су у вези са данашњим *Кијевчићима* на обронцима Копаоника (ib. 157). ↪ Прасл. *кујевъ, adj. од *кујь 'чекић, батина', п. -*ево* према **se(d)lo*, § 2.4.2.2. * Основна реч посведочена је у старосрпском 1420: **ЇДАНЬ КИИ СЪВЪРНЬ**, у опису оставе Руђине, удовице Мркше Жарковића, у Дубровнику (Пуцић 2: 73), а данас се још користе њене изведенице *кијак* и *кијача*. Придев од ње распрострањен је у топонимији словенских земаља, а да му се не зна прецизна семантичка мотивација. На с.-х. подручју *Кијево* још код Београда, Баточине, Книна, Сарајева, Санског Моста (IM), слч. *Кујов* на више места, чеш. *Кујов*, словињ. *K'ijevano* назив мочваре, рус. *Киѣво* назив језера и, свакако најпознатији, струс. **Кѣвѣз**, престоница Кијевске Русије, данас рус. *Киѣв*, укр. *Київ*, главни град Украјине (ЭССЯ 13: 256 д.). На српском тлу имамо и синтагму *Кијев до* код Требиња (IM). Ивић/Грковић 1980: 102 своде топоним из БХ са другима исте основе на старо словенско име *Кујь*, не упуштајући се у његову етимологију; и Трубачов у ЭССЯ I.с. види им у основи антропоним. Посреди би најпре био надимак по сличности са изгледом палице са задебљањем на једном крају, отприлике 'главоња' (уп. лит. *kūja-gálvīs* 'са главом налик на чекић, тј. истуреном на потиљку'), или можда са опсценим значењем. Но само ЛИ, осим у староруској летописној легенди о Кију као оснивачу и епониму Кијева, није нарочито добро посведочено; уп. рус. презимена *Киев* и *Киевич* забележена у XVI в. (Тупиков 571). Тип *Кијевци*, села код Сјенице и Босанске Градишке, *Кијевце* код Зубина Потока, *Кијевац* код Бабушнице и Сурдулице (IM) < *Кујевъсѣ не говори нужно у прилог антропонимском постању: може се интерпретирати као 'Кијеви људи', али и као 'досељеници из (неког) Кијева', уп. § 5.6.4. Чеш. *кујовý*, *кујевý*, пољ. *кујову* значи 'штапни,

од ударца штапом' (ЭССЯ I с.), па се и за топониме основе *Кујев- мора бар у појединим случајевима допустити неко описно значење, можда најпре 'млада шума која се сече за штапове и мотке', уп. у том значењу рус. *палочник* од *палка* 'штап' и овде **Кијерези**. Роспонд 1972: 13, 41 везује са пољ. дијал. *kujawa* 'голо место сред шума', укр. дијал. *куява* 'стрм брежуљак, пусто место', в. овде **Кујавча**. Није искључена ни фитонимска мотивација, уп. рус. дијал. *киевка* 'рогоз, *Typha latifolia*', али ни религијско-митолошка, јер прасл. речи *кујь тачно одговара лит. *kūjis* 'велики ковачки чекић', а Јероним Прашки сведочи да је још 1413. године у Литви громовник Перкун штован у виду фетиша — огромног гвозденог маља. Најскорије у прилог топографској мотивисаности назвања *Киев*, *Киево* итд. Васильев 210 д., који указује на струс. етним *кьяне*. Јавља се и неизведен лик у својству топонима, стсрп. село **Ки** у Босни код Кључа (MS 439, у истом поседу и село **Киеваць**), глуж. *Kij* = нем. *Keula* (Miklosich 1874: 51).

КИЈЕРЕЗИ m. pl.: на **кијерезѣхъ** loc. 70г, **кијережкѣ** adj.: **рѣзъ**, **кијережъ** ки **потокъ** m. sg. ass. 18г. ↗ Извршен прелаз *ы* > *и* иза *к* и *ѣ* > *е* иза *р*, в. ниже; -**ии** се може читати и -*иј*. ↻ 70г у закону за влахе: (**имаю да косе сѣна ѣ дѣни, на кијерезѣхъ или индѣ на близокѣ**), 18г Кијерешки поток у омеђењу дан. села Стреовце сз. од Приштине, данас вероватно *Тирез*, алб. село у зап. подножју Чичавице, 10 km. ји. од Србице (Томовић 2011: 211, 230). ↻ Прасл. *кује-рѣзъ, сложеница од *кујь 'батина' и *rězati 'сећи', pl. *orězi* 'људи који секу батине', § 4.4.1.1. * Није искључено ни значење 'место (шума) где се секу батине'. За први члан сложенице в. **Кијево**. Претпостављен данашњи рефлекс стсрп. топонима, алб. *Qirez*, показује контракцију *ије* > *и* и умекшање *к* испред *и*, до којих је дошло вероватно у несловенском изговору.

КИЋЕНЊИ ДУБ m.: **къ кикѣномоу доувоу** dat. 72v. ↗ **ки-** < **ку-*, -**ки-** = *ће*. ↻ Међник Прчева и Чабића, и у ДХ I 171: **по(д) кикѣни доувь**, II 25: **мимо кикѣни доувь** III 1074–75: **мимо кикѣни доувь**, вероватно у вези са савременим називом *Кићене* за шуму манастира Девича у атару села Кијева (Пешикан 1981: 49, запис М. Букумирића). ↻ Прасл. дијал. **кут'енъь*, pt. pf. pass. од *кутити + *дубъ 'храст', § 2.8.1.1, в. **дуб**. * Храст је могао бити тако назван као предмет обредне радње: обичај кићења записа о заветинама свежим цвећем постоји данас у североисточној Србији (С. Зечевић, ГЕМБ 36/1973: 43 дд.). Но како је (само јсл.) глагол *кутити изведен од прасл. *кута 'лисната грана' (ЭССЯ 13: 281), можда *кићен* овде значи '*кићѣасѣ*, на коме има много лишћа, лиснатих гранчица, цветова или плодова који висе као ките (РЈА 9: 511)', уп. називе за врсте храста *кићѣак* *Quercus robur*. Једно **кикѣно доувьце** помиње се у ДХ као међник Трепче и Горњега Града (I 221, II 40, 45, III 2066).

КЛЕЧА ГЛАВА f.: **рѣмо клечи главѣ** dat. 22r. ↗ Према снимку у БХ I: 61 написано је тако да се пре може читати одвојено него сливено, исправно Јагић: **рѣмо клечи главѣ** (БХ 2: 67), док Ковачевић чита **рѣмо клечиглавѣ** (ibid. 19), на ту разлику у читањима указује В. Савић, ibid. 176, у преводу Д. Богдановића *према Клечиглави* ibid. 119, *Клечиглава* Пешикан 1981: 50, А. Лома, БХ 2: 182. ↻ Међник Бања, досад без предложене идентификације, уп. Пешикан 1981: 50; Томовић 2011: 215, али в. ниже. ↻ Прасл. дијал. **кљѣсь(ъ)*,

adj. од **kleka* / **kleča* ‘кљусе’, f. -*ča* + **golva*, § 2.2.1.7, вероватно орографска метафора типа *Кобиља глава*, § 1.3, в. **глава**. * Уп. слн. *kléka* ‘кљусе, мршава крава’, словињ. *klěka* ‘стара крава’, слч. *kl'ača* ‘кобила, кљусе’, рус. *кля́ча* id. (ЭССЯ 10: 29–32), одатле придев *клячий* (Даль). У селу Црепуљи, северно од Бање, у махали Поповића, који су део братства Ђурића, један део земљишта (ливада и пашњак) зове се *Клѣча* (Пумпаловић 2). Ако је у питању једнина женског рода, посреди би могао бити одраз међника из БХ, универбизован одбацивањем апелативног дела сложенице. Није, међутим, искључено ни да се ради о множини апелатива *клѣче* < **klečьje* ‘клеков шумарак’, који се среће на више места у тој области (Пумпаловић 2 бележи га у селима Г. Стрмцу, Тушићима, Брњаку и Избегу). Уп. **Брод**.

КЛУПНА ЛУКА f.: **коњ клоупне лоуке, ѿт лоуке** gen. 16v–17r. † Међник бањског поседа на д. страни Ибра, негде код ушћа Ситнице под Звечаном, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 182 д.). ⇐ Прасл. **kluřpъ(jь)*, adj. од **klupa* (**klopa*) ‘клуба’, f. -*a(ja)* + **loka*, § 2.3.1, в. **лука**. * Основна реч овде вероватно у топографском значењу ‘степеничаста псковита зараван дуж речне обале’, за које РСА има потврде из Соларића и Назора. Универбизован лик *Клујница* у Славонији код Сиска, уп. даље топониме *Клује* код Војнића, *Клујица* код Травника итд.

КНИНА f.: **оу книноу** асс. 41r, **съ сине стѣпане книне** gen. 20v (2x), **ѿт к'нине** gen. 41r. ☞ Река, међник Гумништа 20v, Јеребиња 41r, први помен у повељи краља Уроша лимском Св. Петру из око 1250 (Спом. 3: 9): **оу ѣмкю оу Книню**, затим у ДХ III 2451: **низъ книноу**, 2452: **Ѡ книне**, 2710: **на кнингѣ**, данас *Клина*, лева притока Белог Дрима; истоимено село **Книна** на њој помиње се као хиландарски посед већ 1198/9 (ЗС 385), потврђен 1282–98 (ib. 389), 1293–1302 (MS 58), 1348 (ib. 140 д.), 1396 (ГСУД 24: 283); на реци се налазио и **тѣгъ Книньць** такође бележен у повељама из 1198/9, 1282–98. и 1348, последњи пут 1355 (ЗС 429 д.). Данашњи облик имена посведочен је доста рано: **село Клина, село Сѣрке, село Главичица** (ЗИЈС 1/1936: 185, запис, можда познији, на рукопису с краја XIV в.), за реку од 1562: **влизъ ѣѣке Книне** (ЗН 6316^о), данас *Кли́на, Кли́на, Кл'ина, Кл'ина* (М. Букумирић, ОП 3: 306). У тур. попису из 1455. писано и *Клина* (klynə) и *Книна* (knpə), у оном из 1485. *klнас = Клинац* < *Книњц* (Пешикан 1984: 50). ⇐ Прасл. **tъninъ*, adj. од **tъna* / **tъn'a* (**tъnъ*) ‘(дрво)сеча’, f. -*ina* према **rěka*, § 2.5.2.2. * Уп. стхрв. *Тнина* (*жуѣа*), *Тнин* (*град*) (код Порфиригенита Τνήνα, Τνήν, у срлат. записима *Teniniut* и сл.) > данас *Кни́н*, село **Книно** XVII в., данас *Клино* или *Киново* на Црној Реци у Македонији (Duridanov 1975: 257 д., где у основи претпоставља супстратни хидроним, в. ниже). Прелаз *йн-* > *кн-* као у слн. *knalo* поред *tnalo*, хрв. чак. *йнало* ‘простор пред кућом на којем се секу дрва’ од **tъnadlo*, где је посреди исти глаголски корен, прасл. **tęti, tьnъ* ‘сећи’. Основна реч посведочена је као други део сложенице у рус. *дровотня* ‘крчевина’, укр. *дрові́тня* ‘дрвљаник’, пољ. *drewutnia* f. ‘место где секу дрва’, чеш. *drvotěn, -tně* m. id., буг. дијал. *дрѣвотник* ‘место у дворишту где се држе исечена дрва’. Уп. ЭССЯ 5: 143, SP 5: 25; у првом речнику реконструише се **drъvotъna*, у другом **drъvotъn'a* / **drъvutъn'a*; пре него ли на саму радњу, сечу дрвета и крчење

шуме, реч се у наведеним јсл. топонимима односи на њене вршиоце, дрвосече, уп. стерп. **Роџвчъ потоць**, село које се у Милутиновој повељи Хиландару помиње уз Книну и Книнац и лежало је негде у поречју Клине (MS 58, уп. Пешикан 1981: 56), где је први члан *j*-посесив са колективним значењем од прасл. *roǫbъci ‘дрвосече’, § 2.2.1.3, код Косјерића *Сјеча Ријека*, **Сѣча Рѣка** XVI–XVII в. (ГСУД 42: 147) < *Sěčъča rěka, од *sečъci; и ту је изостављено али се подразумева ‘дрво’ као објекат, уп. чеш. *drvorubec*, цсл. **дрѡвосѣчьць**, с.-х. *дрвос(ј)ечац*; уп. овде и **Трѣбча**, за *tęti као термин ‘посеци-и-спали’ земљорадње в. Куркина 2011: 66, 217. Пре него ли индивидуално (‘дрвосечин’), припадност и овде ваља схватити колективно, што би се у творбеном погледу најбоље слагало са деривацијом од изворне *i*-основе (псл. тип *zvęrinъ ‘зверињи’). Стхрв. *Тниъ* (писано *Tininium* и сл.) поред *Тнин* (Τνήν, *Tenepit*), одатле након XVI в. *Книъ* поред *Книн* објашњава се секундарном деривацијом имена града јотовим суфиксом од имена жупе, тип **Звечањ**, као што се у случају стерп. жупе име места у њој *Книњц* своди на секундарно образовање суфиксом *-*ъskъ*, тип *Милешевац* < *Милешевск(и)*, § 2.2.2.5. Још је Миклошић изводио *Книн* од *tęti, *тъно*, а Скок ту ставља и стерп. *Книна*, *Книњц* (Miklosich 1886: 350; Skok 2: 109, 4: 478); овде су само прецизирани детаљи творбе. На првобитни придев указује и данашњи назив села крај Клине *Клинавац* (у Букумирићевом запису *Кл’инѡвац*), сводљив на *Книна вѡс, уп. горе *Книно (село)*. Миклошич је полазио од девербатива на *-*ina*, уп. А. Лома, ОП 13/1997: 2, Скок l.c. од изведенице на *-ин* као у топониму *Оѡл-ѡн*, за који, међутим, на другом месту (1: 632), каже да му образовање није јасно. При објашњивости ових имена из словенских језичких средстава, нема правог основа да им се тражи на оба места исти непосредочен супстратни предложак, како су то чинили Антун Мајер, поредећи илирски етник *Тевестѡво* (Maueг 1957: 334) и Дуриданов, који за *Кни̑н* и *Книна* предлаже две алтернативне етимологије на праиндоевропској равни: од корена који је у лит. *tenę* ‘место у води по страни од тока’, (*ap-*)*tenęti* ‘згрушати се, стврднути, постати слузав’, хидрониму *Tenepū̑s*, или од корена пие. *(*s*)*ten-* ‘тутњати’ (Duridanov 1975: 257 д.; id., ОП 1/1979: 45 дд.). Ако би се одбацила аналогија са *Книн* < *Тнин* и пошло од првобитног *K-* у *Книна*, могло би се поредити прасл. дијал. *къпъ / *къпъ ‘(одсечен) пањ’, изведеница одатле *къпѣја ‘густа шума (и сл.)’ посведочена као апелатив у пољском, кашупском, руском, у чеш. и с.-х. топонимији, стчеш. *Книеје*, с.-х. *Кнеја* (ЭССЯ 13: 198 д.; уп. Vaillant 1974: 530, Boryś 240). Топоним *Кнић* у Шумадији могао би бити патронимског порекла *Книћи < **Тъnit’i* од *тъна / *тънъ ‘дрвосеча’, али, с обзиром на запис из 1719. *Кnick* (Спом. 96: 23) — и преобличен од дескриптивног назвања *Кник < *къп-икъ, уп. *Пањик*. Сазвучност са (очито несловенским) именом једног од тројице заповедника бугарске војске коју је 921/2. Симеон послао на Србију код Порфирогенита Κνήνος, ако је тај запис уопште поуздан (уп. ВИ 2: 56 са нап. 187), биће случајна.

КОВАЧЕВИ ЛАЗИ т. рl.: **надъ ковачеве лазе** асс. 20v. † Међник Гумништа, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 184, Пешикан 1981: 50; Томовић 2011: 214), вероватно исто што и међник чабићких Добродола у ДХ:

ПОДЪ КОВАЧЕВЪ ЛАЗЪ I 188, II 57. ⇐ Прасл. *kovačevъ, adj. poss. од *kovačъ у функцији ЛИ (надимак по занимању), pl. *-evi* + *lazi, § 2.4.1.2, в. **лаз**. ✱ Miklosich 1864: 37, 1874: 52; Родић 1980: 315. Надимак по занимању **Ковачъ** није био редак у то доба на овом терену, в. Грковић 1986: 104; у Чабићу су око 1330. два становника означена као **ковачъ** (Ђуроје II 22, Милош Братославић II 24), а трећи је носио презиме (патроним) **ковачевиць** (Драгмил II 23). Уп. **Ковачје**.

КОВАЧЈЕ m. pl.: **КОВАЧИЊЕ НА КОРЫКИХЪ** пом. 30г. ↗ **-чиње** = *-чје* уместо првобитне множине палаталне *o*-основе *kovači вероватно према *i*-основи *људје*, уп. **Рыбарје, Рударје, Улјарје**. ↗ Прилог наведен из пчелара (оулициње) у Људској а пре села Гошева под Јелечем, без општеприхваћене идентификације. По Шкриванић 1956: 188 „у обзир долази данашње село Ковачи, код познатог средњовековног рудника гвожђа код села Глухавице, јужно од Новог Пазара, затим село Ковачево, у близини Дмитрове реке, односно Дежевке. Ово последње је вероватније због тога што се налази у склопу са осталим прилозима, где се и данас виде велике наслаге шљаке од оловне и гвоздене руде“. Слично Томовић 2011: 229, која ту идентификацију подупире везивањем имена области у БХ, које чита *Кориће*, са селом „Курича“ у тур. попису из 1468/69, међутим то име треба идентификовати са међником из БХ **Курјача**, а што се тиче Ковачја, са језичке стране примамљивија је идентификација са селом *Ковачи*, које се помиње у турском попису вилајета Јелеч из средине XV в. уз трг *Demirci Bazari*, тј. Глухавицу (Šabanović 1964: 7), а изгледа и у попису области Бранковића из 1455, где М. Пешикан чита *akwaс* и помишља на данашње Коваче, јз. од Новог Пазара (1983/84: 260), затим у Соп. пом. 184: **Ковачи**. Горенаведени Шкриванићев аргумент у прилог вероватнијој идентификацији са Ковачевом о „склопу са осталим прилозима“ не стоји, јер је и Глухавица приложена Бањској, в. **Глуха вџс**. Но у вези са и даље отвореним питањем убиције предела **Корыћане** постоје за смештање „Ковача“ из БХ и друге могућности, в. тамо. Село *Коваче* m. pl. има у Ибарском Колашину з. од Зубиног Потока (Пумпаловић 2). ⇐ Прасл. *kovačъ, pl. *-čĭ*, § 4.2.1.2. ✱ Уп. ЭССЯ 12: 5, за стсрп. множину на *-је* в. горе.

КОЗАР'ЕВО n.: **Село козарџево** пом. 10v. ↗ Чување палаталности **r'*. ↗ Данас *Козарево* 5 км јз. од Бањске (Шкриванић 1956: 180; Томовић 2011: 199), у тур. пописима 1455. „Козарева“ (Šabanović 1964: 47), 1516–30. „Козарево“ (Томовић 1987: 56). ⇐ Прасл. **kozar'evъ*, adj. poss. од *kozarъ ‘козји пастир’, § 2.4.2.2. ✱ Уп. ЭССЯ 12: 21 д. Село истог имена у околини Скопља **Козарџев** помиње се у Милитиновој хрисовуљи Св. Ђорђу Скопском из 1300. уз податак да га је манастиру први даровао цар Роман IV Диоген (ЗСПП 321), што значи да је под тим именом постојало већ у другој половини XI века. Уп. даље мтп. *Козарјево* у хрв. Међимурју, топониме буг. *Козарево*, пољ. *Kozarzewo*. Апелатив *козар* посведочен од 1300 (ЗСПП 309).

КОЗЈИ ХРБЪТ m.: **коњ козиџа хрб'та** ген. 43г. ↗ **ије** и овде = *је*. ↗ Исти ороним наводи се истим речима у ДХ (I 232, II 43) у омеђењу Чрних гора између Плава и Будимље; по Томовић/Пушица 59, Томовић 2011: 238 данашња *Јарчина глава*, вис од 2195 м, што је језички неутемељено; на предлогак по-

мом *Колијевка* у селу Загуљу (Пумпаловић 2). Досад без идентификације (уп. Пешикан 1981: 50; по Томовић 2011: 216, „изнад села Оклаце“). ⇐ Прасл. *kolěbьka ‘колибица’, § 1.2.5.2. ✱ Изворно можда у множини, уп. *Колијевке*, село код Горажда. БХ бележи овај топоним посредно, путем присвојног придева на *-jь*, § 2.2.2.5, што је код секундарног извођења од топонима редак случај: очекивало би се *-ьskъ*, тј. *Колѣйска (*рѣка, гора* или сл.). Творба је могла поћи од етника *Колѣйци ‘колибари, становници колиба’, онда § 2.2.2.4. Основна реч се у данашњем језику чува са променом *ѣк > вк*, коју показује и савремени лик топонима, и у другачијем значењу: *кòл(и)евка*; са очуваним *ѣ* само покр. *кòлѣйка* ‘играчка за девојчице’ Баковица (РСА). Под прасл. одредницом *kolěbьka ЭССЯ 10: 129 дд. даје само примере са значењем ‘колевка’, али на 163 под *kolyba наводи пољ. дијал. *koleba, kolebka* ‘пастирски заклон од кише и непогоде’. За варијантност лика и проблем крајње етимологије основне речи в. Б. Сикимић, ЕРСЈ ОС 45 д. Да нема савременог топонима на *-ка*, могло би се помишљати да је посреди присвојни придев од ЛИ (надимка), стерп. *Колѣико (§ 2.2.2.3), изведеног од истог глагола, прасл. *kolěbati se, уп. стчеш. ЛИ *Koleba, Kolebáč* ‘човек који се поводи у ходу’ (Svoboda 202), варијанта *Кулѣба (уп. у Далмацији *кулѣбаџи се* ‘колебати се’, Skok 2: 125) у патронимику *Кулѣбић* посведоченом средином XIV в. у Призрену, где га је носио један од кројача дарованих Св. Арханђелима: **Я се шьвци свитни ... коуѣвѣикъ коста** (АХ 299). Грковић 1986: 110 своди патронимик из АХ на име или надимак *Кулѣба који пореди са струс. патронимом *Кулебакин* посведоченим у XV в. у Новгороду. Ту је, међутим, у основи надимак по врсти сланог теста *кулебѣка, кул(ь)бака, колубѣка, калубака*, неизвесног порекла; поред презимена *Кулебакин*, у XVII в. забележена су и *Кулибакинъ, Колюбакин* (Фасмер 2: 409).

КОЛШТИЦА f.: *кол’штица* ном. 40г. ♂ Планина уписана Бањској уз село Диноше, данас *Кошџица* (Ј. Ердељановић, СЕЗ 4: 72; Пешикан 1984: 172; Петровић Д. 1988: 7; Томовић 2011: 241), у локалном изговору *Кдошџица / Кдошџица* (Петровић op.cit. 79 д.); преко целе Коштице протеже се сухозидина, која је могла означавати границу старог манастирског имања (id. 80, нап. 62). ⇐ Стерп. *Количица, универбизовано од *Колска гора, § 5.6.3. ✱ У основи је прасл. *kolo ‘точак’, овде најпре у старосрпском значењу ‘гвоздено коло’, тј. топионица, тачније њен главни део, точак покретан воденом снагом која се преко њега преносила на ковачке мехове. Уп. хидроним *Колска река* у некадашњем руднику Плана на Копаонику; реч је о водотоку на којем се некад налазило такво коло или више њих (В. Симић, ГЕИ 4–6/1955–57: 113). Кучка Коштица није водоток већ претежно го карсни пашњак са остацима бучкове и четинарске шуме (уп. Ј. Ердељановић, СЕЗ 4: 23 д.), те се најпре може помишљати на универбизацију из *Колска гора, у значењу шумског предела датог на коришћење рударима ради снабдевања топионица горивом, уп. 123. члан Душановог законика где се та пракса, која је водила обешумљавању знатних површина земље, ограничава, као и место у АХ где Душан манастиру најпре прилаже ковача Рудла **съ колѡмъ гвоздѣнымъ, а затимъ къ колоу роуд’ловоу ѿт забѣла црѣствами равѣннициоу гороу съ вѣѣли мѣгями** (АХ

302). Треба ипак рећи да засад нема података о старим рударским радовима у близини Коштице. Брдо *Кôшѣица* има и изнад Ужица.

КОМАРШТИЦА f.: оу комаѣ'штицоу и нис комаѣ'штицоу асс. 41v. ✍
Иза **ци**, које је Ковачевић свуда транскрибовао са **шт**, овде би се могла допустити и гласовна вредност *ич* с обзиром на савремени одраз *Комарача*, али в. ниже. ☞ Иста одредба у ДХ I 208, III 2004: *пѣѣз комаѣштицоу*, I 218, III 2036–37 *оу комаѣштицоу*, II 40 *пѣѣз комаѣштицоу*, 41: *оу комаѣ'штицоу*; данашња *Комарача*, десна притока Лима (Шкриванић 1956: 193; Томовић 2011: 236). ☞ Стсрп. *Комаршчица универбизовано од *Комарска рѣка 'река која тече кроз село Комаране', § 5.6.3. * Данас ишчезло село, по којем је река названа, бележи се у ДХ: *комаѣрани* I 207, III 1979, *оу комаѣрахъ* I 281–282, 287, II 60, 61, III 2767, 2777; *меѣѣ комаѣраномъ* II 40, III 2002–2003; једном *коморане* ДХ II 40; *Комаран(и)* и у тур. попису из 1485 (Пешикан 1984: 204). Ктетик *комарски а не **комарански изведен је од основе скраћене избацаивањем суфикса *-*јане*, чему је могао допринети горе наведени облик локатива *Комарах*. Само **Комар'ане* је етник од неког топонима основе **komar-*, уп. у Босни *Комар* планина и село код Доњег Вакуфа; село код Травника, *Комари* два села код Крешева и Лукавца. Постоји одређена историјско-географска вероватноћа да је овде у основи назив старе жупе *Комарнице*, коју помиње већ Поп Дукљанин (*Comerniza*), а простирала се око истоимене реке, заправо горњег тока Пиве до утока Сињца, одакле се тек река зове *Пива* (Св. Томић, СЕЗ 59: 396) и одговарала данашњем Дробњаку (id. 389). Место у Дробњаку где извире Комарница зове се *Комарска њољана*, а око њеног горњег тока је село *Комарница*, чији се становници називају управо *Комарани*, дакле у оба случаја је при секундарној деривацији одбачено *-ница*. Иста претпоставка о досељавању из данашњег Дробњака може се изнети и за друга места где се овај етник јавља: *Комаране* у Левчу код Рековца, *Комарани* у старом Влаху између Нове Вароши и Сјенице), *Комарани* (у дубровачким писмима *Comarani*, *Comarane*) простран предео на левој обали Лима између Бијелог Поља и Пријепоља, са средиштем код данашњег Бродарева (Динић 1978: 309), „Комаран“ у Метохији 1571, данас Коморане (Катић Т. 2010: 148). Замислимо је да је данашњи Дробњак и пре него што се тако прозвао био полазиште метанастазичких кретања као и у потоње време. Основни назив *Комарница* настао је универбизацијом од прасл. *komarъnъ (jъ), adj. од *komarъ / *komarъ 'комарац', f. -*ъна*(ja) према *rěka* + *-*ica* 'река око које има пуно комараца', § 3.2.3, топоними стсрп. *Комаѣъны Дољ* 1254–64, код Стона (Спом. 3: 10), *Комарно* код Вирпазара (фигурирало је већ у повељи краља Владислава ман. Врањини, Ђ. Бубало, ССА 5/2006: 252), чеш. *Komárno*, слч. *Komarنو* > мађ. *Komarنو*, слн. *Komarna vas* итд., уп. Miklosich 1874: 42 s.v. *komarъ* (где ставља стсрп. *komarani*), ЭССЯ 169–171. Данашњи назив реке *Комарача* објашњава се као повратна изведеница од ктетика *комарачки изведеног од етника **Комар(с)ци*, § 5.6.4.

КОН СТЪНЕ synt. оу конъ ст'ѣне 37г. † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујиштá, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 192). ☞

Стерп. *кон* граер. + *сѣбне* gen. sg. од **стѣна**, § 6.3. * Да је препозициона синтагма била већ очврсла у земљишну ознаку доказује употреба са предлогом у.

(**КОНЧУЛ** m.), adj. **кончулски**: (**игоумень**) **кон'чоул'ски** **ив'стаоине** m. sg. nom. (86rv). ↗ У испису ђакона Дамјана из 1453: **кон'чѣл'ски** међу игуманима, **кончѣл'ски** али, за разлику од БХ, и међу епископима (Šaf. Pam. 54 д. = ЗН 303°, 304°); исти је случај са **градачки** (уп. **Градац**), што представља основ за тезу да Дамјанов предлогак није била нека верзија БХ (на шта би указивало то што се оба списка у садржају и редоследу подударају са Никодимовом потврдом Светостефанске хрисовуље и што се Милутин означава као *свѣтѣи краљ баѣски*), већ неки други, познији акт из 1317–1321 (ЗСПП 477 д., уп. Јанковић 1985: 53 д., 161, 196), но може се радити о исписивачевој омашци, тј. антиципацији из списка игумана, уп. **Липљан**, **Ораховица**. Могло би се читати и *кончулски*, али в. ниже. ↻ Данас *Кончулић*, село на левој обали Ибра, са парохијском црквом подигнутом 1861. на темељима старе (Петровић П. 1984: 176 д.). Последњих година уз цркву је обновљен манастир под старим именом *Кончул*. Манастир је постојао у доба оснивања Студенице, јер га Св. Сава помиње у студеничком типуку као Св. Николу **оу Казновикухъ** (Ђоровић 1928: 77). Казновић је село преко реке, на десној обали Ибра. Именом *Кончул* први га назива биограф архиепископа Данила: **въ монастирѣ великааго аѣхинеѣа Христова Николы иже на вѣѣгоу ѣѣкы глаголемымъ Ивѣрѣ, мѣсто зовомо Коньчоуль ЖКА 335**. Следећи помен је из 1427–56: **вѣа нашего Николае ... иже въ Кончоуль** (ЗН 316°); у тур. попису из 1455. уписано је село *Кончулић(и)* (Šabanović 1964: 50). И. Руварац, ГСУД 47/1879: 215 д. наводи из Пајсијевог Живота цара Уроша податак да је Немања подигао цркву Св. Николе **на ѣѣѣ Ивѣѣ, иже в Конѣликохъ** (sic!), али у издању Пајсија које је приредио сâм Руварац (ГСУД 22) нисам успео наћи то место. ↻ Наизглед од ЛИ *Кончул, § 4.3.2. * На постојање претпостављеног антропонима, који као такав није посведочен, указују од XV в. посведочени облик патронимика *Кончулићи* и топоним *Кончуљ* на јужној Морави код Бујановца, који показује лик *j*-посесива; да се и овде претпостави такво образовање смета локатив *Кончуљъ*, који одаје непалаталну основу. С обзиром на *-ул*, име је вероватно романско, уп. **Урсуловци**, те га можда и не треба приписивати домаћој топонимској творби, већ адстратном утицају, § 7.2. Можда рум. надоградња хипокористика *Конѣ или *Конко од *Конѣанѣин*, уп. мак. тпн. *Конче* код Радовиша, 1019. Κονέτζης, 1366. **Конча**, **оу Кон'чи**, и као adj. poss.: **оу метесеѣхъ Кончиѣхъ** (ЗС 444 д.); Иванова 1982: 80 и Станковска 2002: 197 поред овде прихваћеног тумачења допуштају у основи и словенско ЛИ, али без правих паралела; погрешно Заимов 1973: 115. И у Далмацији има *Кончул*, заселак села Сријане код Сплита, у Румунији реке *Conciul*, притока Лапуша (Lăpuș) и *Conciu* притока Прахове; рум. апелатив *conciu* означава врсту женске фризуре и сматра се, као и срп. *конђа*, хунгаризмом (Skok 2: 138; БЕР 2: 605). Можда би се смело помишљати и на варијанту од стерп. звања **коньсоуль**, **коуньсоуль**, уп. покр. *кѣнчул*, и као презиме (РСА 10: 179). Уп. још топониме *Конѣљ* код Прокупља, *Конѣило* код Какња и код Високог (ИМ), *Конѣила* брег где је извор Млаве (Милићевић 1876: 1020). Занимљива је напо-

мена уредника уз Руварчев чланак о Св. Николи у Казновићима / Кончулићи-мена да је од села с леве стране Ибра најближе цркви Никољачи село *Концули* (ГСУД 47: 218), где би *-ц-* могло бити под утицајем турцизма (*кара-*)*концула*, *-концул* ‘страшило, вампир’.

КОПОРИЋИ m. pl.: **Село копорџики** пом. 11г, **Мегје копорџикемъ** dat. 13г, **копорџики** adj.: **оу вѣрхъ копорџит’ске планине** f. gen. sg. 14г. ↗ **т’с** се вероватно већ тада изговарало *ц*, као у доцнијим ликовима типа *Мушицки* < *мушићски*, иако је морфолошка граница у запису назначена. ☞ Данашње село *Койориће* си. од Лепосавића (Шкриванић 1956: 180; Томовић 2011: 199, 203 д.), средином XIV в. *Coporich* (Јиреџек 1879: 47 = Јиречек 1: 261, н. 155), 1395. у повељи кнегиње Милице светогорском Пантелејмону **Копорџики тръгъ съ Ђльшци** (Младеновић 2007: 295), у акту игумана Никодима из следеће године **копорџискога дохѣд’ка** (id. 317). ⇐ Вероватно **Койорџићи*, патронимик на **-it’i* од прасл. **korporuja*, § 4.5.1. ✱ Реч у основи била би сложеница од прасл. **korъ* или **kora* ‘хрпа ископане земље, хумка’ и **ryti* ‘копати’ а реконструирше је О. Н. Трубачев на основу рус. топонима *Копорье* (ЭССЯ 11: 22–23). Највероватније погрдан надимак, где се први члан може схватити као ‘надгробна хумка, гроб’, уп. рус. *гроборья* = *гробокон* ‘пљачкаш гробова’, лит. *kāpas*, лет. *kaps* ‘гроб, надгробна хумка’, пол. заст. *kopiec* ‘надгробна хумка’ (ЭССЯ 11: 39), чешке топониме као *Dívčí kop(y)* ‘девојачки гробови’ (Profous 2: 307 д., 5: 204), или у боље посведоченом значењу прасл. **korъ*, **korъсь* ‘вештачка хумка као међник’, онда: ‘онај који прекопава, квари међе’. Одатле ће бити и **Korporuj-yn-a* > стерп. *Койориња*: 1453. **въ мѣстѣ ѡкѡмѣмъ Копорџина** ЗН 301^о, XVI–XVII в. **въ мѡнастиџи Кппорџини** ЗН 5944^о, у Соп. пом. 184 **Копорџина**, можда данашњи манастир *Койорин*, за образовање уп. § 2.2.2.9. Како је Трубачовљево тумачење рус. топонима само могуће и привлачно, али не и извесно, за стерп. *Койорићи*, *Койориња* није искључено алтернативно извођење од надимка **Койор(а)* од *койѡраици*, *койѡриици* ‘кретати, мицати, мрдати; гмизати, врвети’, уп. презиме *Койѡрчић* (РСА 10: 218 д.).

КОПРИВЊИ ДОЛ m.: **конь коприв’нога дола** gen. 41г. † Међник планине Јеребиња, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 193, Пешикан 1981: 50; Томовић 2011: 216). ⇐ Прасл. **koprivъnъjъ*, adj. def. од **kopriwa* ‘Urtica’ + **dolъ*, § 2.3.1, в. дол. ✱ Pulević/Samardžić 246 бележе назив *Койривни до* на седамнаест места у данашњој Црној Гори; уп. универбизоване ликове стерп. **Копривна**, dat. **Копривнои** међник у РП (РКС 1: 476; Miklosich 1874: 43), *Копривна*, шест села у бившој Југославији (ИМ), дљж. *Kopřivna* име реке (ЭССЯ 11: 26), *Койривница* десет села у бившој Југославији (ИМ), слч. *Koprivnica* (ЭССЯ l.c.).

КОРИЉА f.: **Село корџила** пом. 10v. ↗ Вероватно рани пример дијал. упрошћења *въ > љ*, в. ниже. ☞ Бањско село на л. обали Ибра, данас (*Доње*) *Корџље* западно од Косовске Митровице (Шкриванић 1956: 180; Томовић 2011: 199; нагласак по Елезовић), етник *корџљачки*: *Корџљачка река*, *Корџљачки њуџи* (Пумпаловић 1). Први следећи помени после онога у БХ су у турским пописима из 1455 (Šabanović 1964: 4) и 1516–30, такође у лику *Корџља* (ТБИ 28: „Курила“, уп. ОП 18: 24, нап. 12), и из 1604, где се чита *Коримље*

(OPBS II 29). ⇐ Прасл. **Koriml'ъ*, adj. poss. на -jъ од ЛИ *Korimъ, f. -l'a према *vъsvъ 'село', § 2.2.2.2. * Тумачење се заснива на запису из 1604, који је *lectio difficilior*, и на подударности образовања и гласовног развоја са именом села у истом крају *Тушимље*, посведоченим у том лику од времена цара Уроша (Пешикан 1981: 59; уп. ОП 19–20/2009: 747), које се поуздано изводи из *Тушимље, уп. овде **Тушимља**. Изгледа да смо у оба случаја имали рани прелаз *мљ > вљ*, а онда упрошћење *вљ > љ* карактеристично за источноштокавске говоре овога подручја, где је оно у примерима типа *остѡља* документовано већ почетком XIV века а почети му сежу свакако дубље у прошлост (уп. Сл. Реметић, СДЗ 31/1985: 152 д.), јер треба времена да се таква промена одрази у писмености, што се пре дешава у ретким и непрозирним именима него у речима са стандардизованим књижевним ликом. Уп. писање *Гниљане* поред *Гнивљане* за данашње *Гњилане* у повељи из 1393 (за првенство лика са -в- в. ОП 19–20/2009: 750). Топоним истог типа на истом терену са сачуваним *мљ Судимља* < **Sodiml'a*, од ЛИ *Sodimirъ, уп. струс. *Судимиръ*, сведочи да је дужина *и* у *Коримље*, *Тушимље* траг некадашње сугласничке групе. ЛИ у основи *Korimъ изводи се хипокористичним скраћењем од *Kori-mirъ или *Kori-měръ. Ни сложено име ни његов хипокористик нису непосредно посведочени, али уп. рус. *Керемера* / *Коремеера*, име речици и селу на њој, са истим колебањем као у *Керегоща* / *Корегоща*, где је Василев 158 д., 334 склон да у основи претпостави сложена ЛИ на *-*měръ* односно -*gostъ* са првим чланом као у струс. *Кори-будъ*, пољ. *Korzy-sław*, полап. *Kori-slav*, уз одређену резерву коју намеће вокализам почетног слога. Уп. од *Korislavъ хипокористик *Korisъ а од њега *j*-посесив *Коршиа* у Метохији, од *Koribodъ *Koribъ а од њега *Korzyb*, -*bia* у Пољској. Додатну потврду овде прихваћеном објашњењу топонима *Кориља*, *Кори(м)ље* пружало би постојање истоветног лика са -*м*- на другом месту. Исти дефтер из 1604. бележи у Лашви село *Коримље* под другим именом *Сухи Дол* (OPBS I 1: 275), но чињеница да се тај топоним не среће у другим изворима нити се до данас сачувао налаже опрез у погледу ваљаности читања хапаксног арапског записа. Уп. А. Лома, ОП 17/2005: 23–26.

КОРЫЋАНЕ m. pl.: на **КОРЫКАХЪ** loc. 30г. ✍ Стрп. локатив множине *n*-основа, архаичнији од старословенског (**ГРЪЖДАНЕХЪ** < *-**ЪХЪ**, према *i*-основама), млађи од старочешког (окамењеног у топонимима типа *Lužas* < *Lqžan-sъ, од *Lqžane, уп. **ЛУГ**), са регуларним очувањем *s* и испадањем претходног *n*) који непосредно наставља прасловенски (било би **Koryt'asъ* > стрп. *Корыћас; -*x*- је преузето од *o*- и *i*-основа). Номинатив је могао гласити и *Корыћани* (в. доле § 5.5). Пурковић 105 погрешно га реконструира као *Корићи*, у Ковачевићевом регистру исправно (додуше, са занемареним **Ы**) **КОРЫЌАНИ** (Спом 4: 15). ☞ Неидентификован предео, вероватно брдско-планински, на шта указује предлог *на* као у случају области **Јелшце**. Идентификацију отежава та околност што је једини додатни показатељ за убикацију *Корићана* у њих лоцирано село *Ковачје*, а и један и други назив, *Корийта* и *Ковачи*, често се срећу, в. **Ковачје**. У попису из 1468/69. посведочено село „Курича“ у склопу истог поседа са Средњом Тушимљом није одраз хоронима из БХ, како то, идентификујући Коваче са дан. Ковачевом, мисли Томовић 2011: 229,

већ је посреди **Курјача**. У случају да су *Ковачје* исто што и дан. Ковачи код Тутина, десетак километара источно од њих карта бележи врх по имену *Кориџа*. Као обласно име, *Кориџа* се данас односи на мали предео („Коритску висораван“) источно од Бихора према Пештери (двапут убележено у Шудиковском поменику, ПКЈИФ 8: 182, по једном у Соп. пом. 184 и Рач. пом. 42), што је знатно западније од тутинских Ковача, али није искључено да је у средњем веку (када се назив *Пешићер* не помиње) оно имало знатно шири опсег. Но према попису Призренског санџака из 1571, према којем су Велика и Мала Корита као насеља у нахији Трговиште клином усечена у нахију Бихор (Катић Т. 2010: 279, 281), постојало је у овој другој нахији село „Ковач“, које је могло лежати на њеном крајњем истоку, у пределу *Кориџа / Корићане*, а данас не постоји под тим називом (Катић *op.cit.* 450 указује на сличне мтп. у том крају: *Ковачица* у Бољанинама и Змињцу, *Ковач-брдо* у Расови, *Ковачевине* у Црнци и Радулићима). ⇐ Прасл. **Koryt'ane*, етник на -*jane* од *Koryto или *Koryta, § 5.5. ** Уп. топониме *Корићани* код Крагујевца, на Влашићу, чеш. *Korycany*, слов. у Епиру Κορίστjανη < *Корышjане (Miklosich 1874: 44). Основна реч, прасл. *koryto ‘жлебасто удубљење’, среће се у топографској примени широм словенског света (*id.ib.*); постоји претпоставка да се првобитно употребљавала да означи одговарајуће природне облике, а тек доцније пренела на предмет начињен људском руком (О. Н. Трубацев, ЭССЯ 11: 121–126). Најстарије стерп. потврде су у омеђењима ЛП (оу *козито конь Дескове спыле*, оу *Юлиане козыто*, ЗСПП 230).

КОСТРЦ м.: **Бело кострџь** пом. 21г. ☞ И данас село *Кострци* код Србице (Шкриванић 1956:184, Пешикан 1981: 50; Том 2011: 214), помиње се и у хиландарској повељи краља Душана: **поутемь, кои гредє удь Банє њ Кострџь** (MS 123), затим у тур. попису из 1485 (Пешикан 1981: 80). ⇐ Вероватно стерп. дем. на *-*ьсь* од *kostrъ < лат. *castrum* ‘војни логор, утврђење’, § 1.2.5.1. ** Skok 2: 166, где прихвата тумачење које је предложио Ст. Новаковић, ГНЧ 1/1877: 67 за истозвучно име жупе у Доњем Подримљу коју је, по Св. Сави, освојио од Грка Немања (**Кострџь**, РКС 1: 480), а помињу је и ДХ (по **кострџоу** III 2861), хиландарска повеља Дечанског (**отъ Квстрџца оузь дѣль**, омеђење Сламодраже, Добродољана, Непробишта, Момуше и Беле Цркве, MS 87), и АХ, као катун: **лєги Кострџоу** (295) = **катоуњ Кострџчань** (294), означавајући ктетиком изведеним одатле део планине Граба: **оу врѣхь гдаба кострџчкога** (*ib.*); данас се једно село у том крају, код Суве Реке, зове *Кострци*; исти извор у тој жупи помиње развалине старе тврђаве (**градшѣ** *id.ib.*, уп. В. Јовановић, ЗК 375). Ова етимологија може се ослонити на струс. **кострџь** ‘кула, утврда’, које се преко сргр. **κάστρων** изводи из лат. *castrum* (уп. Фасмер 2: 347) и показује промену *ǃ > o* која сведочи да је реч рано прешла Словенима; за деминутивни лик уп. домаћи синоним **градџь**. Словенско образовање и понављање назива на два места на подручју Косова и Метохије указује да је реч у неко рано, свакако преднемањихко доба постојала као апелатив у говору тамошњег словенског живља и да топоним *Кострци* на местима где се среће не мора бити условљен постојањем предсловенског назива изведеног од лат. *castrum*, тј. посреди не би био топонимски супстрат (уп. § 7.1.2). Одређену ре-

зерву према оваквој интерпретацији намеће постојање словенске основе **kostr-* присутне у топонимији. Miklosich 1874: 45 ставља стерп. *kostrьсь s.v. *kostreva*. Сам Скок l.c. допушта за неке с.-х. топониме, као *Косѣриѣ*, да су пре од прасл. *kostrь ‘оштар’, одакле је у словенским језицима изведен низ назива за разне коровске биљке, као с.-х. *коштрава*, *коштр(у)еш* и сл. (Skok l.c., уп. 165 д. s.v. *kòstrava*). Чеш. топоним *Kostrčany* изводи се пре одатле (J. Spal, *Naše řeč* 38/1955: 9 д., прихватају J. Svoboda у Profous 5: 206 и VI. Šmilauer ib. 634) него од стчеш. *kostřec*, нчеш. *kostrč* ‘тртица’ (тако Profous 2: 327). Свобода тим поводом износи сумњу у Новаковићево тумачење старосрпског топонима. Уп. још *Косѣрч* у Славонији, *Косѣрчани* у Истри.

КОТЉЦ m.: *оузь иврь до котль'ца* gen. 15r. ↗ Генитив треба читати *Коѣљца*, за његов однос према номинативу в. ниже. † Међник Сочанице, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 182); Томовић 2011: 207 тумачи као вир на Ибру изнад ушћа Сочанице и модернизује у *Коѣалац*, али није јасно постоји ли такав назив данас на лицу места. ⇐ Прасл. *kotьльсь, dem. од *kotьль ‘котао’ у значењу удубљења у речном кориту, § 1.1.1. ✱ Основна реч је још прасловенска позајмљеница из германског; као хидрографска метафора долази и у источнословенском: рус. дијал. *котѣл* ‘мала јама на дну залива или језера’, *котелок* ‘речни вртлог’, укр. *котѣл* ‘подводна јама’, блр. дијал. *коцѣл* ‘мало непроточно језеро, бара’ (ЭССЯ 11: 218; СРНГ 15: 101 д.). Изворна промена *kotьльсь, *kotьльса* дала је гласовним путем по испадању слабих полугласа *коѣљца*, *коѣљца*, што би се закономерно развило у савремено *коѣлац, *коѣ(а)оца*, но дошло је уједначавања падешке основе, на једној страни у *коѣлац*, *коѣлаца* ‘котласта удубина у блату, каљуга’, а на другој у *коѣалац*, -*аљца* ‘место у реци где се вода окреће у ковитлац, вртлог, вир’ (РСА s.vv.). Овде би се, с обзиром на контекст омеђења, најпре могло радити о неком виру у кориту Ибра, уп. у Хрватској топоним *Коѣлац* на Корани.

КОТЦИ m. pl.: *оу кот'це* ass. 13v. ↗ Вероватно се морфолошка граница још чувала и у изговору: *Коѣце*, а не *Коце*. † Међник Копорића, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 181). ⇐ Прасл. *kotьсь ‘тор, обор’, pl. -*ьси*, § 1.2.5.3. ✱ Реч у словенским језицима поред ‘ограђен простор за држање оваца, свиња, живине’ значи и ‘преграђено место у води ради хватања рибе’ (ЭССЯ 11: 214 д.); оба значења посведочена су и у српско-хрватском (RJA s.v.), но овде предност треба дати првом, уп. **Војеводин котљц**.

КОШ m.: *вт коша* gen. 23v. ↗ Међник Ловча потока са Тучепима, данашње село *Кош* код Истока (Пешикан 1981:50; Томовић 2011: 215), забележено у тур. попису из 1485 (Пешикан 1981: 80) и Пећком поменику (ГСУД 42: 135). ⇐ Прасл. *košь ‘спремница за жито’, § 1.2.5.3. ✱ Уп. ЭССЯ 12: 194 дд. Мтоп. који је прерастао у име насеља, можда још пре помена у БХ.

КОШУТОВО n.: *Село кошутово* nom. 11r, *вт кошутова* gen. 12r. ↗ Два различита села истог имена, оба на десној страни Ибра, 11r село даровано манастиру, данашње *Кошутово* више Сочанице, на источној падини истоименог брда, у тур. пописима из 1455. и 1468. „Кошута“ (Šabanović 1964: 27), почетком XVI в. „Кошутово“ (Томовић 1987: 56); 12r међник манастирског поседа, и данас село *Кошутово* јужно од манастира Бањске до Видомирића, уз-

водно од завијутка Ибра са истока на север код ушћа Ситнице (уп. Шкриванић 1956: 180 са картом на 179; Томовић 2011: 201), 1455. такође „Кошута“, 1468: „Кошутото“ (Šabanović 1964: 33), 1516–30. „Долња Кошутото“, почетком XVI в. „Доње Кошутото“ (Томовић 1987: 56). Логика речног тока изискивала би да се ово друго означи као „Горње“, ако се желело повући разлику према првом. ⇐ Прасл. *košutovъ, adj. poss. од зоонима *košutъ у функцији ЛИ, п. -ово према **se(d)lo*, § 2.4.2.2. * Основна реч вероватно у значењу ‘јелен’ (срп. *кошут*, хапакс у нар. песми, РСА) или ‘јарац’ (чеш., слч. *košut*). Уп. чеш., слч. презиме *Košut*, *Košutov* (ЭССЯ 11: 193 дд.), пољ. топоним забележен у XIV в. као *Coszutow / Koszutowo*, данас *Kosztowo* (Nieckula 107). Мтп. *Кошутиније* у васојевинским Коњухама (Pulević/Samardžić 254) могао би бити изведен од истога ЛИ, али и од боље посведоченог фемининума *кошутинија*, уп. **КОШУЋА ЛОКВА**, женско име **КОШУЋА** у поменицима (ГСУД 42: 71).

КОШУЋА ЛОКВА f.: оу кошоуку лок’ воу асс. 35v. ✍ -кю- = -ћу. † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р’ујишта, неидентификован (Томовић 2011: 239). ⇐ Прасл. дијал. **košut’ь(jъ)*, adj. од *košuta ‘женка јелена’, f. -a(ja) + *loky, § 2.2.1.7, в. **ЛОКВА**. * Родих 1980: 308. Назив је вероватно означавао појило где долазе јелени и срне, уп. топоним **КОШУЋА ЛОУКА** у Соп. пом. 185, на тлу данашње Црне Горе *Кошућа вода* у Ровцима; исти придев у мтп. *Кошући до(л)* и *Кошуће Брдо* поменути 1485. у оснивачкој повељи Цетињског манастира (Шекуларац 1987: 238 д.), вероватно исто што и данашњи *Кошући до* (Pulević/Samardžić 254), *Кошућа глав(и)ца* у истом крају (уп. id.ib., без убикације), *Кошућа сѣоѣа* врх планине Јагодње у Азбуковици (СЕЗ 26: 312; такође *Кошутинија сѣоѣа*), универбизовано *Кошућа село* код Босанске Дубице (ИМ) итд., у Румунији (са буг. фонетиком) река *Coșuștea* код Турну Северина, 1493. **КОШУЦА** (Займов 1973: 117). Реч *košuta је само јужнословенска, на југу западнословенског ареала долази маскулиnum *košutъ у значењу ‘јарац’, уп. ЭССЯ 11: 103 дд. и в. **КОШУТОВО**.

КРАБИЈНО п.: междоу крабинио асс. 12v. ✍ -ии- = *иј*. † Међник бањског поседа на л. обали Ибра, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 181; Томовић 2011: 201). ⇐ Прасл. *korbyjnъ, adj. од **korbyja / *korbyji* ‘котарица, кошара’, п. -ьно према **se(d)lo*, *brdo или сл., § 2.3.2. * Уп. рус. топониме *Коробейно* п., *Коробейна* f., за значење и образовање стсрп. **КОШАЏНА** у Браничеву (MS 194), *Кошарно* код Бујановца (ИМ). Основна реч у српско-хрватском није посведочена (*крабија* у Стулићеву речнику је славенизам), уп. стсл. **КРАБИИ**, стпољ. *krobia*, струс. *коробья*, рус. дијал. *коробья* итд. (ЭССЯ 11: 55).

КРАЈЊА СТЊНА (?) f.: оу ст’ноу конь вьда оу краиню асс. 25 † Међник Дџежа, Сути и Бџкова, непознат (Томовић 2011: 227). ⇐ Прасл. **krajъn’ь(jъ)* ‘крајњи’, f. -ьn’a(ja) + *stěna, § 2.5.3.1, уп. **СТЊНА**. * Није извесно да је спој *Крајња сѣйна* функционисао на терену као мтп., то може бити само оријентациона одредба у контексту омеђења.

КРАЉЕВА ДВОРИШТА п. pl.: оу двошшта краљева асс., мт двошштъ gen. 41r. † Међник планине Јеребиња, по Томовић 2011: 216 остаци дворца краљице Јелене у селима Брњаци и Придворица под врхом Беримом (в. **БЕРИНЕ**). ⇐ Стсрп. *краљев*, adj. poss. од *краљ*, п. pl. -ева + *двориштинија*,

§ 2.4.1.1, в. **двориште**. * Значење ће бити меморативно: ‘место где су били краљев(ск)и дворови’. Реч *краљ* < **korl’ъ* је општесловенска позајмљеница из IX века и своди се на име франачког владара Карла Великог (уп. ЭССЯ 11: 82 дд.). И придев на *-*овъ* одатле посведочен је у сва три огранка словенских језика (уп. id. 80 s.v. **korl’evъ*).

КРАЉЕВА ТЕГОВИШТА n. pl.: **съ теговишти кралеви** instr. 21r. † Бањски посед дарован заједно с Кострцем, неидентификован. ⇐ Стерп. *краљев*, adj. poss. од *краљ*, n. pl. *-ева* + *теговишита*, § 2.4.1.1, в. **теговиште**, за придевски члан синтагме **Краљева дворишта**.

КРАЉЕВЕ ПОЛАТЕ f. pl.: **кралевиѣхъ полать** gen. 50v. ↗ Одредба у законодавном делу повеље, на прелому страна 50r и 50v: **Сокальници да помагау шити цѣкве и трапезе и | и кралевиѣхъ полать**, чиме се може објаснити понављање везника *и*; но цела конструкција у генитиву није јасна, као да је нешто испало при преписивању. ⇐ Стерп. *краљев*, adj. poss. од *краљ*, f. pl. *-еве* + *полатѣ*, § 2.4.1.2. * За придевски члан АС в. **Краљева дворишта**; апелативни је стерп. **полата** поред **полача** ‘дворац, палата’; облик са -*ч*- изводи се непосредно из срлат. *palatium*, pl. *palatia*, онај са -*и*-, познат и староцрквенословенском, посредством сргр. *παλάτιον* односно аугментатива одатле *παλάτια (Skok 2: 590; Vasmer 1944: 120). Уп. село *Полатина* у г. Лабу, 1455. *powladnə* (Пешикан 1984: 27), **Полатиште** у Пећком поменику (ГСУД 42: 142).

КРАСТАВЪЦ m.: **оу краставъць** асс. 72. ↗ Данас брдо *Красивоац* 638 м на тремеђи Долца, Дрсника и Прчева (Томовић 2011: 225). ⇐ Прасл. **korstavъ(jь)* ‘крастав’ + *-*ьсь*, § 3.3.5.1. * Уп. ЭССЯ 11: 95 д. s.vv. **korstavъ(jь)*, *korstavъсь. Полазиште универбизације вероватно је била АС **korstavъ(jь) кату*, уп. *красивоац* ‘храпав камен са израштајима сличним крастама’ Дучаловићи (РСА), *Красивоац камен* на граници између Паштровића и Црмнице (Ј. Вукомановић, *Паштровићи*, Цетиње 1960, мени доступно само у делимичном електронском издању: http://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/plemena/pastrovici_j_vukmanovic.html), *Красивоац* извор и место у Паштровићима, *Красивоац* мтп. у Пиперима, другачија универбизација *Красивоаца* у Пиви, *Красивоаца* у Кучима (Pulević/Samardžić 260). **Мѣсто Краставъць** у подручју Скопске Црне Горе помиње се у Милутиновој повељи скопском Св. Ђорђу (ЗСПП 380). Име села *Красивоац* код Гашиног Хана (ИМ) могло би бити *ј*-посесив од надимка *Korstavъсь ‘крастав човек’, уп. овде **Губавъч поток**. Назив за врсту поврћа плод је независне универбизације, али се данашњи лик оронима можда наслонио на његову варијанту *красивоац* коју Skok 2: 181 објашњава асимилацијом *ав* > *ов* као у *јазавац* > *јазовац*.

(**КРЕЧЕТИ** m. pl.), adj. **кречетскѣ**: **до поуги кречетскога** m. sg. gen. 20v. ↗ Међник хвостанских Гумништа, помиње се и у повељи Ђурђа Бранковића Хиландару: **на кречете** (Спом. 3: 32; ССА 6: 154, уп. Пешикан 1981: 50), а такође у раним тур. пописима (ib. 80), данас потес *Крчети* у атару села Резало (Томовић 2011: 214). ⇐ Прасл. зооним *krečety, pl. *-eti* у улози родовског надимка, § 4.4.1.2. * ЭССЯ 12: 111, где се запажа да је стерп. топоним једина потврда речи на слов. југу; уп. струс. *крчетъ* ‘зрикавац, цврчак’, *Крчетъ* ЛИ, рус., укр. *крчет* ‘врста сокола *Falco rusticolus*’, блр. *крѣчат*, поль.

krzczot id., из слов. мађ. *kerecset id.* Прасл. реч изводи се од ономаатопејског глагола **krekati / krečati* којим се означавају гласови птица и жаба (ЭССЯ I.c.), уп. млађе образовање *крѣкѣи*, у Пироту *кречѣйало / кречѣйалька* ‘чегр-таљка’ (РСА), буг. дијал. *кречѣтя* ‘клепећем’, *кречетало* ‘воденично чекетало’, *кречетал*, *кречитал*, *кречеталка* називи за врсте птица (БЕР 3: 4). Данашњи облик топонима је, с обзиром на непостојање речи у живом говору, у првом слогу изобличен, вероватно према *крчиѣи* (уп. овде IV 7.5.3).

КРИВАЧЕ f. pl.: **коњ кривачь** gen. 34v. ✍ -ь за gen. pl., уп. ниже. ☞ Међник Гусина, негде сз. од њега према селу Грнчар(ев)у, в. **Трновштица**. И у ДХ I 229, II 42, III 2105–2106: **коњ кривачь** (у индексу уз ДХ^о номинатив реконструисан као *Кривач*, док у преводу на 306 стоји код *Кривача*), по Томовић 2011: 234 и данас *Криваче* (или *Цири Каче*), потес изнад Цанагиног вира на ушћу Врује у Ључу. Уп. *Кривачки њојок* на подручју Плавске жупе (Б. Оташевић, МЗ 7/2007: 113). ☞ Стрп. *кривача*, назив за врсту колибе, § 1.2.5.2. * Реч је посведочена и у АХ 300: **посрѣд Криваче Толоје**, међник села Драгољев(а)ца код Истока (уп. Пешикан 1981: 59). У савременом народном говору *кривача* је назив за примитивну колибу са кровом до земље (в. опис и цртеж у Петровић П. 1984: 84–86), из семантичких и творбених разлога пре од *њо-криваѣи* < **kryvati* него ли од *крив* < прасл. **krivъ*, како то узима Skok 2: 200a. У старосрпском суфикс *-ача* представља женски пандан мушком *-ач* < прасл. **-аць* у девербативним изведеницама као *драча* према *драч* < прасл. **dъraць*, в. овде **Убога драча**, *дрљача* према *дрљач*, и у универбизованим ликовима од придева на **-атъ*, нпр. *Рогача* према *рогач* од *рогаѣи*, уп. доле IV 7.3.1.2, док је у универбизацији других придева, нпр. *буков-ача* ‘врста печурке’, секундаран и по свој прилици познији од средњег века, што овде чини извођење од *крив* мање вероватним. Писање **крив-** а не **крыв-** у БХ нема доказне снаге, јер се у овом споменнику (где се иначе *ы* боље чува него у ДХ и АХ) изгубила разлика између прасл. **ri* и **ry* у корист **зи** (уп. **Рикавѣц**, **Копорићи**), а чува се она између **r’i* на једној и **ri*, **ry* на другој страни (уп. **Братомир’и лази**). Св. Сава још пише **покрывати**, код Теодосија је **покривати**; реч **покривачь** забележена је само у том гласовном лику, мада у наслов одреднице Даничић ставио **покрывачь** (РКС 2: 349). *Криваче* је чест (микро)топоним у области Рашке (Петровић П. 1984: 85).

КРИВОТУЉА f.: **кривотуѣла** nom. 44v. ☞ Данас под тим именом непознато, вероватно исто што и данашња Жажа, в. **Жажево**. ☞ Прасл. **krivotul’ъ*, adj. poss. од **krivotulъ* ‘грбавац’, f. *-l’a* према **vъsvъ*, § 2.2.2.1. * Основна реч у својству (родовског) надимка посведочена је још само именом села (*Старі, Нови*) *Кривотули* у јз. Украјини. Посреди је атрибутивна сложеница од прасл. придева **krivъ* и именице **tulъ* ‘залеђе, потиљак’ примењена на човека одн. људе са одговарајућом телесном одликом, кривих леђа, грбаве; реликтна посведоченост ове сложенице и саме прасл. лексеме **tulъ* поред распрострањеније варијанте **tylъ* (само блр. *тул* ‘задња, леђна страна’, *тулом* прил. ‘погнуте главе’, рус. *сутулый* ‘грбав’, слн. *tulac* ‘потилжак’, в. најскорије М. Furlan у Bezlaј 4: 247a) указују на велику старину. Друкчија тумачења, која у другом делу укр. *Криво-тули* виде **tulъ* ‘тоболац’ или глагол **tuliti* ‘скривати’, а која

се по мени недоступној монографији М. Ј. Худоша и М. О. Демчука наводе на интернет-страници www.history.iv.-fr.net/article.php?id=803, нису вероватна. И с.-х. *йойшүлїтїи се, йойшүлен* пре одатле него ли од *tulъ, како то мисли Skok 3: 521 д.

КРИЛОГОШТ(Е) м. или п.: **оноу҃гїе крїлогошта** gen. 3бр. † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р’ујиштâ, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 192). ⇐ Прасл. **Kridlogošt’ъ* м. или *-št’e* н., adj. poss. од ЛИ *Kridlogostъ, § 2.2.2.1. * Антропоним који је у основи није другде посведочен, као ни друга сложена ЛИ са **kridlo-* ‘крило’, а да су постојала указује хипокористик *Криљ у имену села *Криљево* у новобрдској Кривој реци, **Криљева** 1411 (MS 570). Ту реч овде треба схватити у пренесеном смислу: ‘онај који гостима пружа заштиту, *окриље*’, уп. стрп. **подъ криломъ и вѣбарованїемъ господства ви** у писму Дубровчана Сандаљу Хранићу (Пуцић 1: 165).

КРСТ м.: **оу крѣсть** асс. 41v, 15r, **wt крѣста** gen. 41v; pl.: **на крѣсте** асс. 28r, **оу крѣсте** асс. 33v, **до крѣстьъ** 11v, **wt крѣстьъ** gen. pl. 11v, 33v. ↗ 11v, 33v **-ъ** за gen. pl. ↻ 11v међник бањског поседа на л. обали Ибра, по Шкриванић 1956: 181 данас заселак *Крстї*, 15r међник Селчанице/Сочанице, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 182), по Томовић 1987: 42 највероватније се налазио насупрот ушћу реке Добраве на којој се налази село **Мутиводѣ**, 28r међник Тушимље, по Шкриванић 1956: 186 данас *Крстї* локалитет ји. од Јасиковице (уп. и Томовић 2011: 227), 33v међник плавског Крушева, данас *Крстї*, планински гребен између Липовице и Гребена (Шкриванић 1956: 190), 41v међник планина Бабе, Гозбабе, Витицрѣва, Јелѣнка, Чахора и Драгојла, неидентификован (Шкриванић 1956: 193; Томовић/Пушица 48, Томовић 2011: 236 помињу у својој реконструкцији омеђења истог поседа *Крсно брдо*, али га не доводе експлицитно у везу са међником у БХ). ⇐ Прасл. *krъstvъ, § 1.2.6. * Општесловенска позајмљеница из лат. *Christus* ‘Христос’ германским (готским или старовисоконемачким) посредством, изворно у значењу иконографског приказа Христовог распећа, одатле предмета на којем је Исус распет, у којем и данас живи код православних Словена (стсл. **крѣствъ**, буг. *крѣст*, рус. *крест*), док слн. *krst*, слч. *krst*, чеш. *krest*, пољ. *chrzest* значи ‘(по)крштење’ као поствербал од *krъstiti (уп. ЭССЯ 13: 76). У стрп. **крѣсть** као да се још осећала његова етимолошка вредност, уп. формулацију 15r: **оу крѣсть, к оу҃г а рече господинъ крѣль Добрѣю и Моутиводѣ поставити**, са односном заменицом у акузативу живог бића. Иначе реч долази и као вештачка ознака међе, уп. § ... **врѣдо, гдѣ стои крѣсть** (познији препис Врањинске повеље из 1233, MS 18), **на желѣзнии крѣсть** 1348 (омеђење ман. Хиландара, MS 131); такав је крст овде био свакако онај поменут у 15r, од којег се једино није сачувао траг у топонимији; у свим другим случајевима топономастички континуитет изгледа да постоји, што показује да је овај топографски назив могао задуго надживети постојање свога непосредног објекта, којег није морало бити на терену већ ни у доба настанка БХ. В. **Главатов крст, Долњи крсти, Ласов крст, Трифоњ крст**. У савременој топонимији реч може означавати и крст и раскршће (нпр. *Крс* у оба значења на подручју Пивске планине), Цицмил 222).

КРУШЕВО n.: Село **кѠуѡшево** и с **тѠѡгомь** nom. 33rv, **крушевски** adj.: а се **меѡе** ... **кѠуѡшев'ске** wt **междь гѡадьч'скиѡхъ** f. pl. nom. 42v. ☞ И данас село *Крушево* код Плава (Шкриванић 1956: 190; Томовић 2011: 233), у тур. попису из 1485. *kyrwšwə* (Пешикан 1984: 202). ☞ Прасл. дијал. **kruševъ*, adj. од **kruši*, *-šъve* 'крушка', n. *-evo* према **se(d)lo*, § 2.4.2.1. * Прасл. придев изводи се од *ū*-основе дендронима одражене у с.-х. дијал. *кѠушва* и длуж. *krušej*, adj. *kšušowu*, глуж. *krušvica* (српско-лужичка изоглоса), али је шире распрострањен од ње саме: мак. *крушов*, *крушев*, буг. *кѠушов* (ЭССЯ 13: 48, где се полази од *a*-основе **kruša*); већ у старосрпском он се везао за изведеницу **крушка**, која је у том значењу јужнословенско-кашупска иновација. Стерп. **КѠуѡшево** и другде: главно село хиландарског поседа у Хвосну, и данас *Крушево* (MS 58, 138, 140; Miklosich 1874: 31; Пешикан 1981: 50), село у призренској Гори (посредно се помиње у АХ: **низь ѡѡкоу КѠуѡшевьскоу** 282, уп. Пешикан 1986: 30). Једно село тога имена има и у средњем Полимљу, 1571. „Крушева“, Катић Т. 2010: 541 (ИМ бележи четрнаест села тог имена на подручју бивше Југославије), уп. даље *Крушево* у Бугарској код Благоевграда. Неунивербизовани лик *Крушево ѡље* у АХ (на **КѠуѡшевѡ Поли** 271), *Крушево брдо* село код Котор-Вароши, суфиксалне универбизације стерп. **КѠуѡшевѡць** стоно место кнеза Лазара, села у Хвосну, у Дршковини (Пешикан 1981: 51), на Косову, у Пеку, **КѠуѡшевица** села у Боки Которској, код Призрена, у Звизду (РКС) итд.

КРУШКА f.: оу **кѠуѡш'коу** асс. 30v–31r, 32r, на **кѠуѡш'коу** 71v, **при кѠуѡш'цѡ** loc. 38r, **wt кѠуѡш'ке** gen. 31r. ☞ 30v–31r међник Гошева под Јелечем, 32r Горажда у Будимљу, 38r Подлужја у Зети, сва три неидентификована (уп. Шкриванић 1956: 188 д., 189 д., 192; Томовић/Пушица 52 д.), 71v међник влашке земље на Кијеву, по Томовић 2011: 225 данас потес *Круша* између Кијева и Бобовца. ☞ Прасл. дијал. **kruška*, § 1.1.4.1. * Поред с.-х. још цел. **кѠуѡшѡка**, буг., мак. *крушка*, длуж. *kšuška*, пољ. дијал. (каш.) *kruszka* (ЭССЯ 13: 50). В. **Бојатја крушка**, **Вѡћна крушка**; уп. **Крушево**.

КѠШ m.: оу **кѠшъ** асс., **wt кѠша** gen. 72v. ☞ Међник Прчева са светогорским поседом, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 197, Пешикан 1981: 51). ☞ Прасл. дијал. **krъšъ* 'стеновито земљиште', § 1.1.2. * Реч је поствербал прасл. глагола **krъšiti*, са изворним значењем 'лом' (ЭССЯ 13: 55 д.; Schütz 1957: 34 д.), уп. *ломан* 'кршевит'. Изворно је само с.-х. *кѠш* и слн. *křš*; мак. *кри*, буг. дијал. *кѠш*, *кѠри* (уп. БЕР 3: 66 д., 224) из српског.

КУДРЕШ m.: Оу **стоѡден'ць** оу **коуѡрешъ** асс. 42r, adj. **кудрешкѡ**: **г'дѡ** оу **пада коуѡреш'ки** **потоукъ** m. sg. nom. 42r. ☞ Међник планина Бабе, Гозбабе, Витицѡѡва, Јелѡнка, Чахора и Драгојла, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 193, Томовић/Пушица 49 д.; Томовић 2011: 236). ☞ Прасл. **kōdrěšъ* 'кудравац', вероватно у својству (родовског) надимка, § 6.1.2.2, уп. § 5.6.1.4. * РСА има реч *кѠдреш* 'кудравац' из Лазе Лазаревића, а прасловенски лик се реконструире из њеног поређења са рус. дијал. *кудрѡш* id. (СРНГ 16: 15), где, насупротив онемо што узима Вајан (Vaillant 4: 666), суфикс није **-ašъ* него **-ęšъ*, уп. *племяш* 'рођак' од *племя* < **pletę*. За **kōdr-* уп. **Кудријно**.

КУДРИЈНО п.: на коудриино цѣстоѣ асс. 18v. ✍ Може се читати и *Кудрино* или *Кудријино*, в. ниже. ☞ Међник Стрѣлца/Стреовца, данас потес *Кудрина* у селу Дубовац (Томовић 2011: 212). ☞ Прасл. *Koдръjnъ, adj. poss. од ЛИ *Koдръjъ ‘Кудрави’, п. -ьно према **se(d)lo*, **pol'e*, *byrdo или сл., § 2.2.2.9. ✱ Прасл. придев *kodръjъ претпоставља Вајан само на основу буг. *къдръ* ‘кудрав’, додајући да „старо с.-х. *кудар* није јасно“ (Vaillant 4: 636). При том свакако мисли на стерп. **коудръ** које у ДХ долази као атрибут уз товарног коња, а у одговарајућој одредби АХ самостално у значењу ‘товарни коњ’. Даничић у РКС 1: 503 исправно увиђа да назив изражава опреку између товарног и јахаћег коња, који се означава као **коњ добръ** у ДЗ (спој је заједнички српским и руским епским песмама, самим тим прасловенски), а коме би у БХ 52а одговарао *бољарски коњ* (**Болаџ’сцини кони да се не товаџе**), но погрешно тумачи придев *кудр* као ‘turpis’, изводећи га од *кудиити*. РЈА 22: 741 поред ових двеју стерп. потврда има још *кудра шамница* из дела Задранина Шиме Будинића (друга половина XVI в.) и *кудра мачка* из лирске народне песме из Босне коју је забележио Богољуб Петрановић; Петар Будмари s.v. просуђује да уз *шамница* придев може значити ‘тамна’ а уз *мачка* ‘кудрава’, али примећује да „нема кудравијех мачака“, док за примену на коња преноси Даничићево мишљење, а сам претпоставља значење ‘товарни’ не изјашњавајући се о етимологији. Одиста се *кудрав* данас примећује претежно на људе са кудравом косом, псе и овце, али, бар у словеначком, може означити и мачку (*kodrav maček* у приповеци Јанка Керстника „Očetov greh“ објављеној 1894, погл. XIII), а кудрави коњи, ако су и ретки, постоје у свету, премда нема сазнања да су некад живели и на овим просторима. Башкирски коњ на јужном Уралу је једна таква врста ситних издржљивих коња, којима зими израста дуга кудрава длака. Друге врсте са том особином су локај у Таџикистану и „амерички кудрави коњ“ (American Curley Pony). Товарни коњи које помињу две стерп. повеље, разликујући их од „добрих“ или „бољарских коња“ које је јахало и на њима у рат ишло племство (*коњ виџез* народне песме), свакако су били представници врсте коња малог раста и снажног телесног склопа коришћених у средњовековној караванској трговини за пренос терета на самарима, чији је потомак данашњи „балкански“ или „босански брдски коњ“, са којим се по планинским пределима Босне, Херцеговине и западне Србије кирицијало све до наших дана. Он је краткодлак, али је већ и бујнија грива могла бити довољна да се придевом *кудр(ав)* повуче разлика између њега и неке друге врсте. Придев *кушљав*, *кушљаси*, *кушљаи* ‘чупав’, можда сродан са *кудрав* (уп. Skok 2: 223), означава коња са бујном и замршеном длаком гриве и репа; такав је био хајдук-Вељков *Кушљо*. Ова питања до краја може расветлити само палеозоологија, али чини се да већ сада има основа за закључак да је наше *куд(а)р* придев који одговара бугарском *къдръ*, а придода ли се рус. дијал. *кудрый* ‘кудрав’ (СРНГ 16: 14), није јасно зашто се у ЭССЯ 12: 51 д. реконструирате само именица *kodръ / *koderъ / **kodr'a* а потпуно превиђа постојање придева у бугарском и руском (ако су већ с.-х. потврде изостављене као сумњиве), које само за себе оправдава реконструкцију прасл. *kodръjъ. Алтернативно би се топоним забележен у БХ могао читати *Кудрино* или *Кудријино* и из-

водити од надимка *Кудра* (РСА; тамо и презимена *Кудра*, *Кудрић*), или **Кудрија* (тако Ивић/Грковић 1980: 102), дакле § 2.5.1.2, но са творбене тачке гледишта такве интерпретације чине се мање вероватнима. Уп. **Кудреш**.

КУЈАВЧА f.: оу коуџав'чи loc. 22г. ∞ Предео око леве притоке Дрима, која се и данас зове *Кујавча* (Шкриванић 1956: 184; Пешикан 1981: 51, акценат по Св. Стијовићу, тако и Пумпаловић 2); први пут се помиње у лимској повељи краља Уроша: оу **Кюџавъчы** (Спом. 3: 9). ∞ Прасл. **Кижавъць*, adj. poss. од ЛИ **Кижавъсь*, f. -ѣса према **рѣка*, § 2.2.2.4. ** Ивић/Грковић 1980: 102, који указују на име села *Кујавче* код Какња. За претпостављено ЛИ у основи уп. хрв. кајк. презиме *Кујавец*. Посреди би било поименичење придева **кијавъ* > с.-х. *кујав* 'зао, лукав' (само једна потврда у РСА из дела Мирка Божића, рођеног Сињанина), слн. *kijav* 'ћудљив, својеглав'. Поред њега у ЭССЯ 13: 85–86 реконструише се прасл. именица **кијава* на основу срп. дијал. *кујава* 'усамљена особа, обично старија; усамљени крај, предео на осами' Морача, *Кујава* женско име, презиме (РСА 10: 771), стерп. **Кџава** жена босанског краља Остоје, **Кџавики** власи подложни краљу Твртку (РКС), глуж. *kujava* 'распустан човек' (погрда), пољ. *kujava* 'неплодан део поља, голет усред шуме, пешчана дина, северни ветар', рус. дијал. *куява* m., f. 'прљава, неуредна особа'. Земљописна значења посведочена у српском и пољском објашњавају топониме *Кујава*, село код Даниловграда (ИМ), пољ. †*Кижав* XI в. негде у Заодарју лежицком, *Кижаву*, историјска област у Појезерју Великопољском (Ивић/Грковић l.c.), по Роспону, био би то назив за равно, ветру изложено земљиште (Rospond 1984: 290 д.; ЭССЯ l.c. са лит.); уп. **Кијево**. Стога се **Кижавъсь* може схватити и као етник од **Кижав*; у том случају значење посесива *Кујавча* било би пре колективно него индивидуално, уп. **Трѣбча**.

КУНДѢЪ m.: оу коуџ'дѣгъ ass., wt коуџ'дѣгъ gen. 20г. ∞ Први помен у акузативу оставља нејасно да ли треба читати *Кундѣг* или *Кундѣђ*, а из онога у генитиву произлази да је исправно једино ово друго читање, које даје Пешикан 1981: 51, док је у RJA s.v. усвојено оно прво. † Међник хвостанских Гумништа, неидентификован (Шкриванић 1956: 184; Пешикан l.c.; Томовић 2011: 214). Свакако исто што и **Кундел(ь)** у повељи Гргура и Вука Бранковића Хиландару (ССА 6: 154; по приложеном факсимилу на **Кунде(л)**, са натписаним л), такође поменут у својству међника, у истом географском окружењу (Пешикан l.c.). Пешикан чита *Кундель* (могуће је и *Кундел*) и на стр. 81 препознаје исти назив у имену цркве забележеном у турском попису области Бранковића из 1455, које издавачи читају „Кондил“, а он то убедљиво поправља у *Кундель* (транскрипција арапске граfiје је *kwndl*, што допушта оба читања, и чак чини ово друго вероватнијим); за колебање -ђ / -љ в. ниже. ∞ Стерп. *Кундѣђ*, adj. poss. од ЛИ *Кундѣд*, романског порекла, § 2.2.2.7. ** ЛИ у основи посведочено је у варијанти **Кундѣдъ** међу дечанским власима: *Драђа а син му Храгислав и Милѣн а брајѣ му Бѣлослав и Кундѣд* (ДХ II 51 = III 2393). Са доста вероватноће оно се изводи из лат. *Candidus* 'Бели', добро посведоченог у далматинским градовима у средњем веку (Грковић 1986: 111, уп. Јиречек 2: 155), а *Кундѣђ* би био присвојни придев одатле (Ивић/Грковић 1980: 105, где указују на рум. облике са апокопом *Cindu*, *Cinda*). Пешикан

као да види у *Кундећ* / *Кундељ* асуфиксалан лик, када објашњава колебање између *-ћ* и *-љ* различитим адаптацијама алб. интерденталног спиранта *dh* као у стрп. *Архидјаче* (ДХ), данас *Ариљача*, алб. *dhjak* ‘ђакон’, подсећајући да у истом крају (поречје Книне) у повељама налазимо *Арбанаиш ѿѿѿок* (1981: 26 д., уп. 19). Но у оба случаја имамо старосрпске *j*-посесиве а варијанте са *љ* су млађе и вероватно одсликавају накнадну албанску адаптацију изворног српског *ћ*; уп. име села на Косову *Гојбуља* < *Гојбуђа, посесив на *-јь* у женском роду од личног имена *Goji-budъ. Писање стрп. *ѣ* у *Къндѣд* / *Кундѣд* показује да је ово име без обзира на своје порекло било уклопљено у старосрпски ономастички систем и реинтерпретирано као један од сложених антропонима са другим чланом *дѣд* какви су посведочени у средњем веку код Чеха: *Bezďed, Želiděd* (Svoboda 74), а посредно и на старосрпском простору архаичним *j*-посесивима у топонимији, уп. у Херцеговини село *Бежђеђе*, пољ. назив језера *Biezdziezde*, чеш. топоним *Bezdez*, струс. *Бездѣзъ, Бездѣжа* (ЕРСЈ 3: 46). Цело име **Kun-/Кън-дѣдъ* могло би се поредити са недовољно објашњеним термином сродства *чукунд(j)ед* (и сл.), даље са каш. *ku žąd* ‘ђаво’ < *ku-dědъ, уп. каш. *žąd, ku-djabel* id. (о томе подробније М. Бјелетић, *Етим.* 2009/2011: 6 д., али варијанта **КОУНДЕДАТЬ**, име влаха у повељи краља Милутина Хиландару (MS 60), својим образовањем поткрепљује горе наведену романску етимологију.

КУПУСОВ ДОЛ m.: *надъ коуѿсовъ долъ* асс. 26г. † Међник бањских села у Рашкој Дѣжева, Сути и Бѣкова, неидентификован (Шкриванић 1956: 185 д.). ⇐ Стрп. *куѿсов*, adj. од *куѿс* ‘*Brassica oleracea*’ + **ДОЛ**, § 2.4.1.2. * Образовање на *-ов* може се схватити двојако, било као синоним за *куѿсни*, стрп. **КОУѿСЪНЪ** (**КОРЕНЪ**) (РКС), уп. изразе *куѿсов листи*, *куѿсова глава* (РСА), па би *Куѿсов дол* била долина где се сади купус, било као посесивни придев од надимка *Куѿс, уп. у ДХ патронимик **КОУѿСЪЧИКЪ** од *Куѿсѣ (Грковић 1986: 110). У дан. Црној Гори Pulević/Samardžić 282 д. бележе осам двочланих назива са *куѿсни* и само један са *куѿсов* (*Куѿсово куѿишиѿе* на Убалцу у Кучима). Фитоним је ром. порекла, в. Skok 2: 41 д. s.v. *karÿc*.

КУРИЛО n.: *оу врѿхъ коуѿила* gen. 41г. ☞ Међник Јеребиња, и данас В. и М. *Курило* у Црколезу (Пешикан 1981: 51, акц. по Св. Стијовићу; по Томовић 2011: 216 врх *Курило* 1458 м у селу Дрен, *Курило* (Пумпаловић 2); посредно је исти орографски објекат). ⇐ Прасл. *kuridlo ‘земља раскрчена паљењем’, § 1.2.2. (?). * Прасл. реч у основи је *nomen instrumenti* од *kuriti (*se*) ‘палити, димити (се)’. Уп. рус. дијал. *курила* ‘изгорела шума; шума искрчена за њиве’, мтп. *Курилка*, буг. топониме и орониме *Курило*, *Курилата*, чеш. ороним *Kuřidlo*, од апофонске варијанте глагола *čuriti рус. дијал. *чурило* ‘место у шуми очишћено од жбуња’, мтп. *Чурило*, буг. ороним *Чурило* итд. (Куркина 2011: 82). Са с.-х. терена овамо вероватно спада још стрп. **КОУѿИЛО** код Дубровника, код Призрена (АХ 271), у тур. попису из 1571. *Курила*, име једној од призренских махала, данас *Курила ѿље* (Пешикан 1986: 30), *Курило* село код Подгорице, као ороним на девет места у данашњој Црној Гори (Pel./Sam. 283, где бележе и *Курилски дб* у Пиперима и микротопониме *Куриоци* и *Куришиѿица* у Зети), *Велико* и *Мало Курило* планине у ист. Србији, мак. *Мало Курило*, име делу Скопља. За значење уп. *Пожега*, рус. *пожога*, мада је од случаја до слу-

чаја могућа и другачија мотивација: место где се добива дрвени угаљ, где се пале обредне ватре, или брдо око чијег се врха скупљају облаци, па као да се дими. За Курило у масиву Јеребиња Пумпаловић 2 напомиње да се при самом врху налази дубока јама звана *Бездана* и бележи — питање је, да ли изворно народно — предање да је на таквим купастим брдима у претхришћанско доба горела, „чурила“ ватра у славу „словенског божанства“. Није искључено да понегде имамо топономастички рефлекс ЛИ *Курил(о)* ‘Ћирило, Кирил, стсрп. **Курџилъ**’ < гр. *Κύριλλος*, како то узима Skok 1: 269b, док на другом месту, 2: 242b, изводи топоним *Курило* од *курийи* (*се*) ‘ложити, димити се’. Антропонимско постање долази у обзир пре свега за признско *Курило*, које се у АХ четири пута бележи тако (увек у локативу **Курџилѣ**), а пети пут као **Курџилово** (АХ 271), но и тада у основи не би морао нужно бити рефлекс гр. *Κύριλλος*, уп. пољ. презиме (пореклом надимак) *Kurzydło*.

КУРЈАЧ РТ m.: **оу њтъ оу коуџиачъ** асс. 29v. ↗ -**иа-** = *ја*. † Међник бањских села у Рашкој Бѣкова, Польза и Хропалице, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 187), али очито у вези са оронимом **Курјача** (в.). Попис из 1571. бележи у нахији Трговиште село „Курјак“ иза неидентификованих „Прибојеваца“ а испред Ујнича, које је ји. од Новог Пазара, док се Курјача диже сз. одатле. ⇐ Стсрп. *курјач*, adj. poss. од *курјак* ‘вук’ (?) + **рт**, § 2.2.1.7. ✱ Уп. *Курјач крш* у Бјелопавлићима (Pulević/Samardžić 283), унијербивизоване ликове **Курјача**, **Коуџычѣ** 1427 (ЗС 334), и данас село *Курјаче* у Браничеву, посведочено и у тур. попису из 1467 (Стојаковић 174), за семантику овде **Влџја**, **Влџја пољана**. Реч у основи вероватно у значењу ‘вук’, у којем је посведочена само у српском, самостално тек од XVII в., а своди се највероватније на прасл. **kurъjakъ*, поименичење у мушком роду придева **kurъjъ* ‘кокошињи’, које иначе долази у другим значењима: с.-х. дијал. *кърјѣк* ‘кокошињи измет’ Босна (РСА), рус. дијал. *куръѣк* id. (СРНГ 16: 152), буг. *кърѣк* ‘ушкопљен петао’, дијал. ‘impotens’, уп. рус. дијал. *куръѣн* ‘полно неспособан мушкарац’ (СРНГ 1.с.; у БЕР 3: 151 буг. реч погрешно се тумачи из тур. *kurak* ‘суша, безводица’ преосмишљеног према *кур* ‘membrum virile’). У примени на вука то би био еуфемизам са омаловажавајућим призвучком типа рус. *лыкус* ‘лењивац’, пољ. *leniwy*, укр. дијал. *малый*, с.-х. *курва* (уп. А. В. Гура, СД 1/1995: 415). Досад је зооним *курјак* сматран сразмерно позном позајмљеницом, од мађ. *kurya* ‘вук’ (id. 2: 243 s.v. *kurjak*²) — но таква реч у мађарском не постоји — или од аварске речи сродне турској *kürk* ‘вук’ (Skok 1: 365 s.v. *ćurak*), но та реч се у турском изводи из нперс., пехл. *gurg* (< стиран. *vrka-* = прасл. **vьlkъ* < пие. **uļk̑os*) и не пружа задовољавајуће објашњење ни за гласовни ни за творбени лик с.-х. зоонима. Ипак остаје начелна могућност да је назив за вука из еуфемистичких разлога позајмљен, уп. рус. *бирјок* ‘вук’ које се изводи из тур. *böri* id., а ово из иранског, уп. осет. *beræg*, *biræg* ‘вук’ (Фасмер 1: 168; Абаев 1: 262 д.; Аникин 3: 199 д.). Ако је ипак *курјак* ‘вук’ млађа реч од XIV в., наведеним *ј*-посесивима у основи би могао лежати (погрдан) надимак **Курјак* ‘импотентан човек’, или варијанта календарског имена *Курјак*. Тако Skok 2: 243 s.v. *Kurjak*¹, где *Курјач* (*рѣи*) из БХ тумачи као *ј*-посесив од ЛИ *Курјак* < гр. *Κυριακός*, уп. ЛИ *Ћирјак*, но то светачко име, познато

у облику *Curiasus* у средњем веку по далматинским градовима (уп. Јиречек 2: 159), није било довољно распрострањено на старосрпском терену да би се извођење оронима и топонима *Курјач рџи*, *Курјача*, *Курјаче* одатле могло сматрати вероватним. Не треба искључити ни да је још у старосрпско доба светачко име, опет као еуфемизам, послужило за ознаку грабљиве звери, уп. рус. дијал. *кузьма* ‘вук’, представу о вуку самотњаку која се могла асоцирати са хагиографским ликом Св. Киријака *Ошшелника*, тј. пустињака, али се овај не среће међу многим светитељима који се у фолклору слов. народа повезују са вуковима (уп. А. В. Гура, СД 1/1995: 411 дд.). Иста дилема стоји и у вези са презименом српског кнеза Гргура Курјаковића (**КЪЗЪ ЋКВВИКЪ**) посведоченим 1333 (MS 104).

КУРЈАЧА f.: под **коуџиначоу** асс. 24v, **оу коуџиначоу** асс. 25v, 27v, **с коуџиначе** ген. 28г. ↗ **-ни-** = *ja*. ↗ Међник бањских села у Рашкој, Дџева, Сути и Бџкова 24v, 25v, Тушимље 27v, Бџкова, Польза и Хропалице 28г, свуда исти објекат, и данас планина *Курјача* 982 м (Шкриванић 1956: 185–187; Томовић 2011: 227), некада и село тога имена, забележено у тур. попису из 1468/69 (Aličić 2008: 12 где даје читање „Курича“ без идентификације). ↗ Стрп. *курјач*, adj. poss. од *курјак* ‘вук’ (?), f. *-ча* према *гора*, § 2.2.2.8. ** Уп. *Курјача* вис (567 м) на Мајевици, даље s.v. **Курјач рг**.

КУТЛАСТЇ КАМЫ m.: **оу коуџластин камы** асс. 38v. † Међник Дишоше, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 192). ↗ Стрп. *куџластѝи*, adj. def. од *куџъл* ‘кутао, чаша са дршком за хватање воде, кутлача’ + **камы**, § 2.9.1. ** Вероватно ‘камен са удубљењем налик на кутао’. Стрп. **коуџтъль** изводи се од лат. *cotylus* (Skok 2: 248). Извођење од сргр. *κουτάλιν* (Vasmer 1944: 86 д.) искључено је са гласовне стране.

КУЋА f.: да **моу се коушта џаспе** пом. 52v; pl.: **џываџъ ·ди· коуште** пом. 34v. ↗ — Писар БХ доследно се код ове речи држи њене цсл. графици са **-шт-**, уп. **Блажујеве куће**, **Војеводине куће**, **Дидлове куће**, **Дмитрове куће**, **Музаћеве куће**, **Свинаревске куће**, **Славкова кућа**, али изведеницу **кућиште** ‘место где су некад биле куће’ пише доследно тако: **коуқиште**, па нема сумње да је свуда лик на терену, као и у његовом властитом говору, гласио *кућа*, уп. и **Кућна**. ↗ 34v в. **Рыбарје**; 52v — законодавни део повеље. ↗ Прасл. дијал. (јсл. и истсл.) **kot’a* ‘кућа, одаја где је огњиште, дом, породица’, § 1.2.5.2. ** За етимологију прасл. речи уп. ЭССЯ 12: 79 дд. и најскорије А. Лома, Этим. 2009/2011: 196 дд.

КУЋИШТЕ n. у **Ламбинска кућишта**, **Милославље кућиште**, **Рајкова кућишта**, в. *кућа*.

КУЋНА f.: **оу коуќ’ноу** асс., **ис коуќ’не** ген. 14v. ↗ Могуће је и читање **Кукна*, али је посредно очито изведеница суфиксом **-ьнъ* пред којим би се *к* палатализовало у *ч*. ↗ Међник светостефанског села Селчанице, дан. Сочанице; некада село, данас му се име чува у хидрониму *Кућански њојок* у селу Борчане ји. од Лепосавића (Томовић 2011: 207). ↗ Прасл. дијал. **kot’ьнъ* (*jb*) adj. од **kot’a* ‘кућа’, f. *-ьна* вероватно према **vьsъ* ‘село’, § 2.3.2. ** Уп. село *Кућно* из повеље цара Уроша о замени посуда између кнеза Војислава и челника Млсе из 1363 (**селѡ кнеже КЪкно** 10, ССА 2: 145), свакако данашње *Кући-*

ње на левој обали Ибра прекопута Лепосавића, са регуларним гласовним развојем (в. А. Лома, ОП 17/2004: 467). За основну реч в. **кућа**; у овим називима она би могла имати уже значење одређеног типа стамбене зграде, нпр. куће са темељом, укопане у земљу, у опреци према преносним колибама (в. **катун**), или *кућно село* треба схватити напросто као ‘село са много кућа’. Није јасно спадају ли овамо слн. називи села *Коћна*, *Коћно* (ИМ). Слн. име планине *Кóћна* Пинтар је изводио од *kóča* ‘(лоша) кућа’ уз претпоставку да је то првобитно била пастирска планина, док га Спој 2009: 193 своди на апелатив ‘амфитеатрална долина’ < *kočъna, изведен од *kočъ ‘угао’, али та деривација није јасна.

*КУЧЕВО п. (?), **кучевски** адј.: **ДО ПУЌКЕ ЦЋСТЕ КОУЧЕВСКЕ** f. sg. gen. 22v. ↗ Средњи род није познат, могло би бити и *Кучев m., *Кучева f. † Међник Осојана у Кујавчи, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 184; Пешикан 1981: 51, који само примећује: „указује на неко оближње место Кучево“). ↖ Прасл. *Kučevъ, адј. poss. од ЛИ *Kučь, п. према **se(d)lo* (?), § 2.4.2.2. * Стерп. ЛИ у основи посредно је посведочено патронимиком *Кучић* у ДХ (**ПРИБИСЛАВЪ КОУЧИКЪ** међу Ђурашевским власима II 53, међу власима Срѣмљанима III 2500), а на његову могућу прасл. старину указује стпољ. *Kucz* забележено 1391 (Nieskula 1971: 114); уп. топониме *Кучево* место и некадашња област у си. Србији, стерп. **КОУЧЕВО** РКС, лат. *Chuceua*, посведочено од XIII в. (Динић 1978: 86), пољ. *Kuczów* на два места (Nieskula l.c.). Етимолошки је нејасно; може се помишљати на прасл. *kučь = лит. *kaukū̃s* ‘птица букавац’, од корена који је у лит. *kaĩkti*, *kū̃kaĩti*, *kū̃kavĩca* (уп. Fraenkel 230), или на радну именицу од примарног глагола *kuti ‘ковати’ (слн. *kuti*, чеш. *kouti*, пољ. *kuć*) = лит. *kauti* ‘ударати, убијати’, изведену суфиксом *-*čь* на исти начин као *kova-čь од *kovati, *bi-čь од *biti (уп. F. Sławski, SP 1: 102). Ако се занемари шири словенски контекст, ктетик *кучевски* у горњем Подримљу XIV в. могао би се везати и за племенско име *Кучи* у Црној Гори. Један **ПЕТЪ КОУЧЪ** забележен је у дечанском катуну Арбанасѣ (ДХ II 55, III 2301). Куча је било и још има и српског и албанског језика, али само њихово име није ни српско ни албанско, него вероватно романско, по Скоку (2: 219) од лат. *cosceus, одакле и алб. *kuq* ‘црвен’, али са друкчијом фонетиком (*q = ħ*), по Станишић 1995: 27 дд. од рум. множине *cuci* (читај: *кучи*) ‘брда’; Станишић ib. 26 претпоставља и везу са именом области *Кучево*, које би се заиста могло схватити као ранији словенски одраз (са ром. *o* или *ŷ > њ*) истог предлошка. Извођење од алб. *kuç* ‘крчаг’ (I. Ajeti, ЈОК 6: 125 дд.) семантички је неуверљиво (уп. дискусију М. Грковић ib. 200, где указује на топониме *Кучево* и *Кучајна* у си. Србији). Од претпостављеног топонима *Кучево могао би бити етник *Кучевѣц* забележен двапут у ДХ, једном као допуна имену **ВБРАДЪ А СИН МОУ ХОДАКЪ И КОУЧЕВЪЦЪ БОГОЈЕ** (II 21, III 874 Чабић), други пут у својству јединог имена: **ПРИБЪЦЪ КОСТРЕШЕВИКЪ ... А ВРАТ МОУ КОУЧЕВЪЦЪ** (II 45, III 1256 Сѣрош), или се можда ради о родовском надимку *Кучев(с)ци* ‘Кучеви људи, потомци’, § 5.6.4, но контекст је у сваком случају словенски.

Л

ЛАБ m., du.: по ... овѣма лавома dat. 74г, лабски adj.: прѣзь лав'ски поутъ m. sg. acc. 16v. ✍ Писање са једним -а- одговара Елезовићевом нагласку *Лѣб* (*Лѣб* би наш писар вероватно забележио као *лаавъ*). ☞ Две жупе око реке Лаба, која тече са ји. падина Копаоника и улива се с десне стране у Ситницу мало пре њеног ушћа у Ибар, једна вероватно око њеног горњег, друга око доњег тока. Седиште горњем Лабу било је у месту *Врхлабје*, где се налазио и краљевски дворач (исправа краља Уроша Дубровчанима издата **8 Врѣхлѣви**, MS 52). Иначе се од краја XII в. помиње једна жупа Лаб; Немања у оснивачкој повељи ман. Хиландара из 1198/9. каже да је освојио између осталог **вдѣ грѣчѣске земле Лавъ с љпланемъ** (MS 4), слично у житију Немањину од Св. Саве, и 1395: **Црѣковъ 8 Лавъ Светы Никола** у повељи кнегиње Милице са синонима светогорском Пантелејмону (Младеновић 2007: 295), сама река тек 1415. у повељи Ђурђа Бранковића светогорском Св. Павлу: **селѡ Врѣанинъ долъ на Лавѡу** (MS 278). За Дукљаниново *Lapia* в. ниже. ☞ Прасл. **Olb-* < предсл. *Albis* 'река Лаба/Елба', пренесено са севера, § 7.1.2.1. *Хидроним је очито предсловенски, а антички назив водотока није познат; да је посреди пренос указује „изонима“ стерп. *Врхлабје* = чеш. *Vrchlabí* од XIV в., место на горњем току Лабе под Крконошама, уп. Miklosich 1874: 51 („Ein dunkles Wort. Vergl. Albis Elbe“), А. Лома, ЗМСС 43/1993: 116, где износимо и претпоставку да назив села *Лабљани* у Хвосну, који бележи ЖП, означава досељенике не са реке Лаба, већ право из делова данашње Чешке и источне Немачке око реке Лабе, где је по сведочанству Константина Порфириогенита било полазиште сеобе Срба на Балкан у првој половини VII в. Античко име притоке Северног мора бележе латински извори (Тацит, Плиније) као *Albis* (*i*-основа). Најпре ће бити келтског порекла (данашњу Чешку је у старо доба настањивало келтско племе Боји по којем су је суседни Германи прозвали *Voiohaetum*) као и хидроним *Albis* у Галији, данас фр. *Aube*, вероватно 'бела река', мада се пореди и са апелативом 'река' у скандинавским језицима: швед. *älv*, норв. *elv*, исланд. *elfur*. Могло би се просудити и као „староевропско“, у смислу теорије Ханса Краеа (Krahe) о језички неиздиференцираном индоевропском хидронимском слоју на подручју средње и западне Европе. У германском је стара *i*-основа прешла у *ia*-основу *Albia, одатле нем. *Elbe* и чеш. *Labe*, дљж. *Lobjo* преведено у (за хидрониме иначе сасвим необичан) неутрум на *-je* типа **mor'e* > чеш. *moře*: gen. *Labe*, dat./loc. *Labi*, instr. *Labem*. У српском могући трагови *i*-основе су име жупе *Lapia* код Попа Дукљанина (ed. Шишић 307), свакако са заменом сличних слова уместо *Labia, можда и *Врхлабје*, као даљи корак у преоблици (наслањање на колективе на *-ње*, са тачним еквивалентом у чеш. *Vrchlabí*). Не можемо, додуше, знати да ли је *Врхлабје* изведено суфиксом **-ње* од основе хидронима *Лаб-*, или предаје изворнији лик имена реке *Лабје* < *Olbye / *Albye*, тј. да ли је у питању образовање типа *Врх-босна* или *Врхъ-босън-ње > *Врхбосање*; оба су типа била продуктивна. Ако би ово прво било случај, лат. фемининум *Labia могао би се заснивати на српској двојини *Лабја од непосведоченог лика *Labье посредно одраженог у *Врхлабје*.

Код словенског рефлекса северноевропског хидронима *Albis* > *Albia присутно је колебање у квантитету почетног слога: чешко *Labe* претпоставља дуго *āl-* са акутском, доњелужичко *Łobjo* кратко *āl-* са циркумфлексном интонацијом. Српски акценат *Лаб*, какав је забележио Елезовић на Косову, одговара чешкој форми. Вук бележи номинатив *Лаб*, чија би интонација одговарала доњелужичком *Łobjo*, што истиче Torbiörnsson 1901: 69, уп. А. Лома, ЗМСС 43/1993: 113 д., но Вуков генитив *Лаб* не говори у прилог таквој интерпретацији. Чињеница је да се *Лаб* као егзоним (познат из епске поезије) на шумадијско-војвођанском терену изговара *Лаб*, ген. *Лаб*, лок. (на) *Лаб*, а да ли у таквом акцентолошком лику треба видети архаичну црту и изоглосу са доњелужичким или просто плод аналогije, остаје отворено. Застарелом ваља сматрати Скокову интерпретацију (Skok 2: 254b) која такође полази од поређења са чеш. *Labe* < *Albis*, али просуђује тај хидроним као „zaciјelo pred.-ie.“, претпостављајући да се некако слично звала и притока Ситнице пре доласка Словена и чак да су се по њој прозвали Албанци, односно, да средњовековни топоним Ἀρβανον / Ἀλβανον у области Крује у Албанији — одакле се изводи од XI в. посведочени етник *Арбанаси*, *Albani*, Ἀρβανῆται — означава пресељенике са Лаба. Како се пак Ἀλβανόπολις бележи већ на Птоlemeјевој карти насталој око 150. н.е., ту претпостављену сеобу би ваљало датирати веома рано, но сва је прилика да је никад није ни било. Предсловенско име реке *Albis* данас се никако не сматра „прединоевропским“, него, како је то горе изложено, келтским или германским, или „староевропским“, а у све три варијанте овај део Балкана тешко да улази у подручје његове првобитне распрострањености.

ЛАДЈАНЉИ ДЉЛ м.: низъ ивѣ оу вродѣ дрежничский, а ѡт врода оу ладияныи дѣль асс. 15v–16r. ↗ иа = ја. † Међник Рогозна (данас висораван *Рогозна*) и Рудина (данас мања област), неидентификован, по контексту — негде уз реку Ибар, на шта упућује и значење имена (в. ниже). ⇐ Прасл. *oldъjanъjъ, адј. од *oldi / *oldъja ‘лађа’ + *děľъ, § 2.7.1, в. дѣл. ✱ Прасл. придев на -ѣнъ > -(j)анъ у с.-х. *лађани* (РЈА са једном потврдом из XVIII в.; РСА са две потврде из другог, доцнијег извора). ЭССЯ 32:56 има само *oldъjnъjъ > слн. *ladijen*, -jna, струс. *лодейный*, *лодийный*, рус. дијал. *ладейный*. Уп. и образовање на *-енъ *лађени*, које бележи Вук у свом Рјечнику. Назив је највероватније означавао место где су на Ибру пристајали чунови (прасл. *oldi, *oldъja ‘лађа’ изворно је значило чун издубљен од једног стабла, моноксил) или шуму где се секло дрво за бродоградњу (моноксили су обично прављени од старих храстових дебала). Snoj 2009: 223 за слн. *Ladja* претпоставља да је место тако названо вероватно због некадашње могућности превоза лађом по Сори.

ЛАЗ м., в. Бѣлмужев лаз, Братомирји лази, Браторађ лаз, Драгијини лази, Драгомањ лаз, Држков лаз, Дупетини лази, Жѣбрањ лаз, Калођеров лаз, Ковачеви лази, Мрѣжар’еви лази, Прѣкѣи лаз, Прѣтинини лази, Хранојеви лази; уп. Висилаз. ⇐ Прасл. *lazъ ‘прокрчена стаза у шуми, крчевина’, § 1.2.2. ✱ В. Miklosich 1874: 52 (‘ager novalis’), Schütz 1957: 61, ЭССЯ 14: 72 дд.; Куркина 2011: 126 дд. Најранији стсрп. помен је из око 1260 (Неретва, Спом. 3: 9); потврде у РКС су млађе.

ЛАМБИНСКА КУЋИШТА п. рл.: оу лан'биньска коукишта асс. 36v. ✍ Писање н'в писарска хиперкорекција, вероватно се изговарало -мб-. † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујиштâ, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 192). ⇐ Стрп. *ламбински*, адј. од топонима **Ламбин(о/а)*, п. рл. -ска + *кућишѿа*, § 5.6.1, в. **кућиште**. * Непошедочени топоним у основи ктетика изведен је од ЛИ *Ламба*, које се може најпре поредити са рум. *Lamba, Lambul* од гр. *Χοραλόμλιος* (Ивић/Грковић 1980: 105). Исто ЛИ *Ламба* лежи у основи имена по (покојном) мужу *Ламбиница* посведоченог у повељи ман. Трескавцу, где се помиње манастирска воденица купљена **штъ Ламбинице** (РКС).

ЛАСОВ КРСТ т.: до ласова крѿста ген. 24г. † Међник села Осојана у Кујавчи, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 184, Пешикан 1981: 51). ⇐ Стрп. *Ласов*, адј. poss. од ЛИ *Лас + **крст**, § 2.4.1.2. * Исто непошедочено ЛИ можда и у топонимима *Ласово* код Зајечара и *Ласовац* код Бјеловара, како то претпостављају Ивић/Грковић 1980: 105, допуштајући да је посреди хипокористик од *Лазар* или можда од *Власѿимир*, али и везу са зоонимом *ласица*. Грковић 1986: 112 s.v. **Ласоухань** приклања се овом другом тумачењу, указујући на придев *ласасѿ* 'налик на ласицу' и рус. ЛИ *Ласица* забележено у Новгороду 1583. Ако се помишља на зоонимско порекло, могућ је стрп. надимак *Лас као одраз прасл. *olsъ 'лос', но тај зооним није иначе посведочен на словенском југу у оваквом, очекиваном гласовном лику (с.-х., буг., мак. *лос*, слн. *los* изводи се из руског, уп. ЭССЯ 32: 79 д.). У својству надимка замислив је и прасл. дијал. придев *lasъ (*јъ*) 'лаком, разнежен (и сл.)', али ни он није посведочен у јужнословенским језицима (уп. ЭССЯ 14: 46). Ако се пак допусти рани прелаз *вл-* > *л-*, какав је позније забележен у *Влаѿковићи* > *Лайковић*, *Влајковици* > *Лажковац*, могло би се поћи и од светачког имена *Влас* 'Власије, Влахо', стрп. једном **Свети Власъ** поред **Власии** (РКС), у народу и данас *Власов дан* као назив за празник Св. Власија 24. фебруара. Уп. данас на подручју Пивске планине *Лађево крѿс*, где је по предању погинуо неки чобанин (Цицмил 226) < *Влађево крѿс.

(***ЛЪНИШТЕ**) в. **Лъништнѿи поток**.

ЛЪНИШТНѿИ ПОТОК т.: оу лъништ'њи потокъ асс. 18г. ✍ Могло се изговарати и *Лнишѿинѿи* (в. ниже), премда се и у основној речи слаби полуглас озвучио: *лан*, *лана*, *ланишѿе*. † Међник Стрѿлца/Стреовца, данас непознат. Томовић 2011: 211 идентификује са *Ладушњак*, како се зове поток који извире у селу Бечић и улива се у Клисурску реку код села Микушница (в. **Микуљштица**), што језички тешко може бити. ⇐ Прасл. *lъnišъnъ, адј. од *lъnišъce 'поље на којем се сеје/сејао лан' + *potokъ § 2.3.1.1, в. **поток**. * Значење би било 'поток око којег су поља засејана ланом'. За апелатив у основи придева уп. ЭССЯ 17: 85 дд.; Куркина 2011: 203, где наводи рус. дијал. *лънище* 'део шуме искрчен паљењем да би се посејао лан'. Стрп. *Лънишѿа* и у ДХ **посрѿд Лъниць** међник Комарана у Плаву (МС 95), у АХ 290 **више Лъниць** међник катуна Блатце, уп. Miklosich 1874: 58. Уп. даље једно село *lanštъ* у тур. попису из 1455, и данас *Ланишѿе* у г. Ситници (Пешикан 1984: 272), мтп. *Ланѿишѿе*, ливада у селу Г. Стрмац у Ибарском Колашину (Пумпаловић 2) итд. Назив

*Љнишиѿе или *Љнишиѿа, одакле се изводи међник Стреоца забележен у БХ можда се одразио у имену потеса *Внешѿа* у суседном Михалићу (Урошевић 1975: 26), што је албански назив *vneshta* ‘виноград’, који је овде могао настати преосмишљењем од *Љнишиѿа* под претпоставком гласовног развоја *Љнишиѿа* > *Онишиѿа, *Унишиѿа (уп. *Унишиѿа* код Босанског Грахова). Основна реч стгрп. *лънь* (< псл. *лънь) посведочена је први пут управо у законодавном делу БХ, 52а.

ЛЕЛЧИН(О) m./n.: **ѡт лел’чина** gen. 21v. ✍ Не види се да ли је мушког или средњег рода (према *село*), данашњи лик у женском роду не помаже да се та дилема реши. ☞ Међник Бања, дан. *Леоцина* (Томовић 2011: 214), *Лѳочина* Елезовић, *Л’бчина* запис Св. Стијовића (Пешикан 1981: 51). ⇐ Прасл. *leľ-čipъ, adj. ross. од *leľka ‘тетка’ у својству ЛИ (надимка), § 2.5.1.2. ** За прасл. термин сродства, са варијантама **leľ’a*, **leľ’ka* и сл., уп. ЭССЯ 14:104. Ивић/Грковић 1980: 105 допуштају да је у основи име одмила (*Лелка* је могло функционисати и као хипокористик од ЛИ хришћанског порекла *Јелена*, уп. овде **Јелићи**).

ЛЕЃСКОВА ВОДА f.: **оу лѳсковоу водоу** асс., **ѡт воде** gen. 13г. ☞ Међник бањског поседа на л. обали Ибра, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 181). ⇐ Прасл. *leškovъ, adj. од *leška ‘дрво леска, *Corylus avellana*’, f. -a + *voda, § 2.4.1.3, в. **вода**. ** Уп. ЭССЯ 14: 242. Назив се среће и другде: *Лескова вода* извор на Фрушкој гори код манастира Ремете, у зап. Бугарској код Етропоља, *Љескове воде* село у Босни код Добоја, место у Славонији на обронцима Диља.

ЛЕЃСКОВЪЦ m.: **мегю лѳсков’ць** асс., **къ лѳсков’цоу** dat. 23г. ☞ Међник Осојана у Кујавчи, данас село Лесковац сев. од Клине (Шкриванић 1956: 184; Пешикан 1981: 52; Томовић 2011: 215), *Лесковац* Елезовић, *Л’есковац* у запису М. Букумирића (Пешикан l.c.). Друго село *Љсковъц* у истом крају помиње се у Душановој повели Хиландару; име му се можда чува у називу земљишта *Лескѳвац* код Долца јужно од Клине (id.ib.). Са данашњим селом Лесковцем код Клине Стојан Новаковић је био склон да поистовети Λεσσκουμτζός помнут 1019. у Призренској епархији (Глас СКА 76/1908: 49 д.). Ако се прихвати да је ту почетком XI в. било једно од важнијих места у Подримљу, могуће је да оба међусобно блиска села истог имена забележена у XIV в. представљају одраз назива који је у преднемањићко доба имао шири значај и односио се на предео око ушћа Книне. ⇐ Прасл. *leškovъ, adj. од *leška ‘дрво леска, *Corylus avellana*’ + *-*вьсь*, § 3.3.4. ** Чест назив у слов. земљама, с.-х. ек. *Лесковац*, јек. *Љесковац*, ик. *Лисковац*, мак. *Лескоец*, буг. *Лесковец*, слн. *Leskovec*, чеш. *Lískovec*, пољ. *Laskowiec*, укр. *Лісковець*. Уп. Miklosich 1874: 54. Полазиште универбизације била је АС **Leškovъ(jъ) potokъ, dolъ* или сл., уп. овде **ЛЕЃСКОВЪ ДОЛЪЦ**, **ЛЕЃСКОВА ВОДА**, **ЛЕЃСКОВИК**.

ЛЕЃСКОВИК m.: **низъ лѳсковиниъ** асс. 28v. ✍ -**ниъ** = -*ûk*. ☞ Међник бањских села у Рашкој Бѳкова, Польза и Хропалице, данас поток *Лесковик*, притока Дежевке (Шкриванић 1956: 187). ⇐ Прасл. *leškovъ, adj. од *leška ‘дрво леска, *Corylus avellana*’ + *-*икъ*, § 3.1.3. ** Стгрп. још **оу стоу’деныъ оу лѳсковиниъ** АХ 296, међник хвостанских Синајинаца, уп. Miklosich 1874: 54;

Пешикан 1981: 52. Полазиште универбизације била је АС **Lěskovъ(jь) potokъ*. Уп. **ЛѢСКОВЪЦ**, **ЛѢСКОВЪ ДОЛЪЦ**, **ЛѢСКОВА ВОДА**.

ЛѢСКОВЪ ДОЛЪЦ m.: оу лѣсковѣи дол'ць ас. 39v. ↗ ѡи = ѡ̄, пре него ли *ыј*. † Међник бањског села у Зети Храстја, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 191 д., Петровић Д. 1988: 9). ⇐ Прасл. **lěskovъ(jь)*, adj. од *lěska 'дрво леска, *Corylus avellana*' + *dolъcъ, dem. од *dolъ, § 2.4.1.2. *Лескови долац има у Доњим Леденицама у Боки Которској (Pulević/Samardžić 330), *Лескови дѡ* на двадесетак места у ЦГ, двапут множина *Лескови доли*, једном *Лескови долови* (id. 329 д.). Уп. **ЛѢСКОВЪЦ**, **ЛѢСКОВИК**, **ЛѢСКОВА ВОДА**.

***ЛѢШНИЦА** f. (?), adj. лѣшничкѣи: оу лѣш'нич'кии потоку m. sg. ас., и оуc потоку ас. ѡт потока gen. 24v. ↗ Основни топоним могао је гласити и *Лѣшник. † Међник бањских села у Рашкој Дѣжева, Сути и Бекова, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 185 д.). ⇐ Прасл. *lěščьnъ, adj. од *lěska 'дрво леска, *Corylus avellana*', f. -ьна + -ica, § 3.2.3. *Чест топоним и хидроним, стгрп. **Лѣщъница**, село у данашњој Македонији (PKC 2: 32 д., уп. Miklošič 1874: 54; Станковска 2001: 247 д.), ек. *Лешница*, јек. *Лешница*, ик. *Лешница*, у Бугарској *Лешница*, у Чешкој *Lišnice*, у Шлеској пољ. *Leszcznica* = нем. *Haselbach*, укр. (*Стара*) *Лішниця*. Полазиште универбизације била је вероватно синтагма са другим чланом *rěka, *voda, *gora, *vъsъ или сл. За АУ уп. чеш. топониме *Lišný*, *Lišno*, *Lišná* (ЭССЯ 14: 264), можда и стгрп. **Lěš(č)niij* (код Порфиригенита Λεσνήκ), данас *Лијешан* код Зворника (Loma 2000: 112).

ЛИПИЦИ f. du.: на врѣхѣ липицоу gen., низѣ липице pl. ас. 36v. ↗ Насловни лик изведен је из генитива двојине на -у, док би други помен у акузативу претпостављао множину *Липице*, в. ниже. † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујиштâ, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 192). ⇐ Прасл. *lipica, dem. од *lipa 'дрво липа, *Tilia*', § 1.1.4.1. *Облик двојине биће првобитан, што би указивало да је узвишење понело име по двома (малим) липама које су тамо расле, а множина *Липице* секундарна, настала у процесу губљења дуала као категорије. Другде исти назив у облику једнине или множине може бити другачије мотивисан, уп. чеш. *lipice* 'поље на којем расту липе', длуж. *lipica* 'липова шума, поток обрастао липама', пол. *lipiца* id., *Липице* село у Хрватској, рус. топониме *Липица*, *Липицы*, стукр. *Липица* (ЭССЯ 15: 122). Уп. **Липова улица**, **Липовица**.

(**ЛИПЉАЊ** m.), adj. (л)ипљањскѣи: ѣпископъ ... иплан'скии [sic!] игнатиѣ m. sg. nom. 86r. ↗ И у испису ђакона Дамјана из 1453. **иплянскѣи** (Šaf. Pam. 54 = ЗН 303°, уп. PKC 2: 13, али ЗСПП 478: **липланскѣи**; за дилему може ли се тај испис користити као сведочанство независно од БХ в. под **Кончул**), такође у Милутиновој повељи о Уљарима која се сматра фалсификатом из XV в.: <л>иплянскѣи **Игнатиѣ** (ЗСПП 542). Сигурно је реч о епископу *липљанском*; и у ГП поред вишеструког писања **липланскѣи** имамо ликове **по ипланю** и (**ѣпискоупи**) **иплянскѣи**, где се изостављање л- сматра писарском омашком (уп. ЗСПП 502), али с обзиром на друга сведочанства неће то бити; изгледа да је постојао дисимиловани лик *Ипљан. За палаталну основу в. ниже. ☞ Данашњи градић Липљан на Косову, *Липљан* (Вук), *Липљан* (Елезовић), *Ли-*

љѡан (М. Букумирић, ОП 21: 50), са оближњим манастиром Грачаницом, седиштем липљанских епископа, који је 1322. обновио Милутин. Липљан се помиње као епископска столица већ 1019. у повељи којом Василије II обнавља Охридску архиепископију: Λιπλάίνιον, 1198/99. с **Льпланемь** у Немањиној оснивачкој повељи ман. Хиландара (MS 4), у житијима Немањиним Стефан Првовенчани пише **Льплань** а Св. Сава **Липлѡань** (РКС), (**мѣста**) **Липлѡана** ЖКА 107, 111, у ГП по <Л>**иплѡаню** (ЗСПП 502, неколико редова ниже допуњено по **Липл[анѣ]!**), у повељи краља Душана (1336-47) хиландарском пиргу **оу Липлѡаны** (MS 122), **оу Липлѡани**, **ѡ Липлѡани**, **изъ Липлѡань** (MS 123), у повељи кнегиње Милице (1389-1405) Василијевом пиргу **изъ Липлѡаниа** (MS 264); 1322. **ѡпискоупина липлѡаньска** (MS 562, 563), 1389-1405. **иконѡмь ... липлѡански** (MS 264); **Липѡана** bis у фалсификованој повељи о Уљарима (ЗСПП 534 д.). ⇐ Од **Льльѡань** < **Льрl'ан-* < **Влрjan-* < лат. *Ulpiānit*, *Ulpiāna*, § 7.1.1. * Име римског града и ранохришћанског епископског седишта на месту доцнијег српског Липљана изведено је од лат. гентилиција *Ulpius*, а први га бележи средином II в. по Хр. Птоlemeј као Οὐλπιανόν; за даље књижевне и епиграфске потврде в. Mayer 1957: 349. Старији стерп. лик **Льльѡань** забележен у Немањиној повељи, који показује закономеран гласовни развој почетног слога као у *Ulci-niuit* > **Лцињ** (писано **Льцинь**, одражено у **Оцињ**) 'Улцињ', од XIII в., а можда и раније, измењен је у **Лийѡань** у исходу паретимолошког наслањања на домаће речи **лйѡа** или **лйѡѡань** 'врста рибе'; ова друга се као надимак такође одразила у топонимији, уп. име села патронимског порекла **Лийѡновић** у зап. Србији, **Липѣновић** у Крушевском патенику (ГСУД 42: 137). Косовско-ресавски нагласак **Лийѡань** непосредно одражава латински на пенултими и заједно са Вуковим говори прогив извођења од **лйѡа** (етник одатле гласио би *Лйѡѡань), уп. Skok 2: 305 д.; **Лийѡань** у савременом говору места објашњава се призренско-јужноморавским развојем (уп. Ивић 1985: 117). Палатална основа, добро посведочена стерп. записима и вероватно већ грчким Λιπλάίνιον који транскрибује ***Льплѡань** или **Липлѡань** (-ѣнь) старословенског предлошка, тумачи се као резултат словенске деривације посесивним суфиксом -јѡ у колективном значењу: „л(и)плѡански (градъц)“, § 2.2.2.5, одатле **Богородица Градъчанска** MS 562 = **Грачаница**, назив села **Сѡѡро Градско**; све то су топонимастички спомени на некадашњи римски и доцније византијски (утврђен) град. Писању са **Лѡ-** код Стефана Првовенчаног не треба придавати толико пажње колико сам то својевремено учинио (WSI 36/1991: 101), а исто важи за (*episcopus*) *Lyriānensis* у једном Атанасијевом писму из IV в. које је као „значајно“ означио већ Јиречек (Јиречек 1877 = Јиречек 1: 89); очито се, међутим, ради о погрешци, како је то већ просудио сам издавач (J. D. Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, III, Florentiae MDCCLXIX, 47). Развој **рl** > **љ** био је, на овом терену, могућ само у српским устима. **Лайѡе село** у истом крају неће имати (ономастичке) везе са античком Улпијаном, како је то својевремено претпоставио Зеф Мирдита (GjA 3/1973: 7 дд.); по сведочанству турских пописа XV-XVI в. било је то **Хлајѡе село**, а у основи је словенска именица *холрѡ 'момак, слуга, кмет, сељак, неотесанац' > стерп. ЛИ (надимак) **Хлапѡ**, уп. **Лайѡво** < **Хлајѡво**. Детаљније А. Лома, WSI 36/1991: 100 д., од раније литературе уп. Skok l.c. (и већ ZONF 7/1931: 38); Mayer l.c.; И. Поповић, ZSIPh 28/1960: 109.

ЛИПОВА УЛИЦА f.: оу липовоу оулицоу асс. 36v. † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Рујишта, неидентификован (Томовић 2011: 240). ⇐ Прасл. *lipovъ, adj. од *lipa ‘дрво липа, Tilia’, -ova f. + *ulica*, § 2.4.1.3, в. **улица**. * Уп. ЭССЯ 15: 126 д. *Липова улица* данас има у Пиперима (Ј. Ердешановић, СЕЗ 17/1911: 442).

ЛИПОВИЦА f.: оу липовицоу асс. 16v, с липовице gen. 43v. ☞ 16v међник бањског поседа на д. страни Ибра, неидентификован (Томовић 1987: 56); у тур. пописима помиње се једно село тог имена, 1455. „Липовица“, 1516–30. „Липовиче“, почетком XVI в. „Липовице“; Šabanović 1964: 25 идентификује га са засеком Липовица ј. од Бањске и сз. од Косовске Митровице, Томовић l.c. са Липовицом из БХ; 43v. међник Чрних гора између Плава и Будимље, помиње се и у ДХ (MS 95 д.), данас планина *Липовица* сз. од Гусиња (Томовић/Пушица 46; Томовић 2011: 238). ⇐ Прасл. *lipovъ, adj. од *lipa ‘дрво липа, Tilia’, -ova f. + -ica, § 3.2.6. * Чест топоним (ороним, хидроним) на јужнословенском терену, постоји у српском и као апелатив *лпйовица* ‘липова шума’ (РСА 11: 464), среће се и у топонимији северних словенских земаља, уп. чеш. *Lipovice* f. pl., рус. *Липовица, Липовицы* (Miklosich 1874: 55; ЭССЯ 15: 125), пољ. *Lipowica* итд.; главно полазиште универбизације била је синтагма *Lipova gora, али у основи могу лежати и друге, уп. овде **Липова улица**.

ЛИСИЧЕ РАВНИ f. pl.: конь лисичиъ рав'нии 14г. ↗ За читање -че а не -чје в. ниже. † Међник Граничана, неидентификован; Шкриванић 1956: 181 и Томовић 2011: 205 претпостављају да су се вероватно налазиле на данашњој планини Лисцу, што није искључено, али између та два назива нема етимолошке везе, в. **ЛЫСЬЦ**. ⇐ Прасл. *lisičъ, adj. од *lisica ‘лисица, Vulpes’, f. pl. -čę + *orvni, § 2.2.1.7, в. **равн.** * Универбизовани ликови § **Лисиче** 1300, међник имања Св. Ђорђа скопског (ЗСПП 321), оу **Лисичахъ** 1308 (ib. 406); уп. буг. *лисичи* adj., с.-х. заст. *лисич* у топониму *Лисич реј*, варијанта *lisičъјъ у с.-х., мак. *лисичји*, струс., стукр. *лисичи* (ЭССЯ 15: 141 д.); и овде је лик могао гласити *Лисичје равни (§ 2.2.3.1), али би се у том случају очекивало писање ***лисичиихъ**. Непосредна потврда зоонима тек у АХ 273.

ЛИТА СТѢНА f.: а мегіе моу ѡт пешти оу литоу стѣноу f. sg. асс. 34г. † Међник Гусина, и у ДХ: ѡ / ѡд пеки оу литоу стѣноу I 225 д., II 42, III 2099 д., данас непознат (Томовић 2011: 234). ⇐ Прасл. *litъ ‘гладак’, f. -ta + *stěna, § 2.8.2.1, в. **стѣна**. * Прасл. придев је пореклом пасивни партицип перфекта од *liti, уп. израз ‘гладак као *саливен*’, чеш. *litá skála*, пољ. *lita skala* ‘компактна, глатка стена’; у савременом језику живе само поименичења *лпй* f., *лпйица* (П. Ивић, БФНИ 16/1990: 109, id. ЕРСЈ ОС 50 д.). Погрешно Miklosich 1874: 56 s.v. *ljutъ*.

ЛЫСЬЦ m.: оу лысьць асс. 15г. ↗ -ы- има етимолошку вредност, в. ниже. ☞ Међник Селчанице/Сочанице, данас планина *Лисац* 1298 м на десној страни Ибра (Шкриванић 1956: 182; по Томовић 2011: 207 „непознати Лисац, вероватно Ружански брег“). ⇐ Прасл. **lysъ(jъ)* ‘го (по глави), без косе, хелав’ + *-ьсь, § 3.3.1. * Други **Лысьць** 1240. у Средњем Полимљу (Спом. III 6), данас *Лисац* (СЕЗ 4: 231), трећи у Горњем ДХ I 203, III 1972, уп. орониме *Лисец* у Бугарској, *Lysec* у Словачкој, *Łysiec* у Пољској, топониме *Lisec* у

Словенији, *Лицец* у Украјини. Полазиште универбизације биле су АС попут **lysъjъ vysъ / vьrxъ / bergъ*; АУ у **Лысо**.

ЛЫСО adj. n. sg.: оу лысо асс., wd лысога по вьрхоу gen. dt. 12r. ↗ -ы има етимолошку вредност, в. ниже; српски наставак -ога, а не српсл. -аго као у аренги повеље, уп. доуха светаго 4r. † Међник бањског поседа на левој обали Ибра, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 181; Томовић 2011: 201). ⇐ Прасл. **lysъ(jъ)* ‘го (по глави), без косе, ћелав’, н. -о(је) према *byrdo, § 2.1.2. ** Прасл. придев у оронимији означава узвишења иначе пошумљена а гола при врху (значање је различито од **Голо брдо**, које се помиње у истом омеђењу!), уп. рус. фолкл. *лысая гора* ‘место где се окупљају вештице’, укр. *Лиса Гірка, Лиса Могила* итд. (ЭССЯ 17: 45 дд.), пољ. *Łysa Góra*; код нас се данас чува само у топонимији, уп. нпр. на подручју Пивске планине *Лис̄а с̄ицијена, Лис̄и к̄ам̄ен, Лис̄а̄ љ̄с̄ов* (Цицмил 229), овде **Лысьц**.

ЛОВЬЧ ПОТОК m.: мегю лов’чъ потоць асс. 23r, оу лов’чъ потоць асс. 23v, оуѣ потоць ѣз лов’чъ асс. 23v, wt потока gen. 23v, лов’чѡу потокоу мегѡ dat. 23r. ↗ Заселак Осојана, данас *Лойчак*, извор, поток који тече од њега и део села око потока у Осојанима (Св. Стијовић, по Пешикан 1981: 51; Томовић 2011: 216). ⇐ Прасл. *lovьсь, adj. poss. од *lovьсь ‘ловац’ + *potokъ, § 2.2.1.3, в. **поток**. ** У основи исправно већ Родић 1980: 307. За прасл. придев в. ЭССЯ 16: 109 д.; овде га пре треба схватити у колективном значењу ‘ловачки’ него ли у индивидуалном ‘ловчев’. Село Брестје на Сави подарено је манастиру и **сь ловиштем и сь ловцы** 40v; нешто раније (1300) помиње се **Инь ловьць** у попису имања ман. Хиландара у Струмској области (ЗСПП 313). Данашњи лик, са *йч < вч*, плод је релативно позне суфиксалне универбизације, вероватно преко етника *Лойчаци. Случај АУ представља топоним *Ловеч* у Бугарској.

ЛОВИШТЕ n.: с ловиштеѣм̄ instr. 34v, 40v. ↗ 34v даје се уз рибарске куће у Плаву (в. **Рыбарје**) уз напомену „да нико други ту не лови осим цркве“ под претњом високе глобе, 40v даје се заједно са ловцима уз село на Сави Брестје, па упркос формулацији у првом пасусу **како ње выль завѣль кралевства ми** изгледа да се ни у једном случају не ради о шуми где се ловила дивљач, већ о местима у језеру, односно у великој реци, погодним а можда и подешеним (в. ниже) за риболов; у АХ 286 је једно такво изричито описано као **ловище љвине**. ⇐ Прасл. *lovišče ‘место за лов или риболов’, такође вештачки заграђено место у реци ради риболова § 1.2.2, уп. ЭССЯ 16: 108 д.

ЛОКЪВ f.: оу лок’въ 22v, 23v, 27v, 31r, 32v асс., локва f.: оу лок’воу асс. 20v, 43r, 43v, неодређено: wt лок’ве gen. 22v, 23v, 31r. ↗ Генитив *локве* може бити и од *локъв* (стара *й*-основа, уп. **црквъ**) и од *локва*; номинатив је реконструисан према **црквъ** (акузативи уместо првобитних номинатива *цркы, *локы). † 22v међник Осојана, 23v њиховог засеока Ловча потока (Томовић 2011: 216 помишља на дан. Суво језеро у Тучепу), 27v Тушимље, 31r Гошева, 32v Горажда, 43r, 43v Чрних гора; ниједан није идентификован (уп. Шкриванић 1956: 184, 186, 188 д., 190, Томовић/Пушица 52 д., 46 д.) као и ниједна од двадесетак *локава* које бележе повеље у Подримљу (Пешикан 1981: 52, 1986: 30), што указује да се радило о још нетопонимизованим апелативним ознакама ефемерних објеката, какви су природне или вештачке локве из којих се по-

ји стока. ⇐ Прасл. дијал. (јсл.) *loky, -*kъve*, § 1.1.1. * Уп. стел. **локты**, **локъ-ве**, буг. *локва*, слн. *lōkev* / *lōkva*; јужнословенска реч пореди се са лат. *lacus*, -*ūs* ‘стајаћа вода, језеро, јама’, гр. *λάκκος* ‘удубљење, рупа’, ир. *loch* ‘језеро’, стенгл. *lagu*, стисл. *logr* id., било као прасродна или рано позајмљена из латинског или германског (Schütz 1957: 64; Skok 2: 315; ЭССЯ 16: 10, са лит.). Од северних слов. језика једину паралелу пружа чеш. дијал. *lokáč* ‘барица у удубљењу на путу’, које међутим упућује на везу са слов. глаголом *lokati, уп. с.-х. *излокаџи*. В. **Горња локва**, **Кошућа локва**, **Мала локва**.

ЛУГ m.: **скрозѣ лоугъ** асс. 38v; pl.: **оулинадие оу лоуговѣхъ** лос. 19v. ✍ Множина *лугови*, уп. **оулинаде оу Читмили** и **оу лоуговѣхъ** у АХ 284, даље инструментал **с планинами**, **лѣгови** у уговору Стефана Томаша са Дубровчанима из 1451 (MS 449), **с лѣгови** у повељи угарског краља Матије фра Александру Дубровчанину из 1465 (MS 494), што одражава превагу облика *и*-основа у множини ове првобитне *о*-основе; чудна је варијанта (**са**) **лѣзьми** у истом уговору из 1451 (MS 449). Старији пом. pl. *Лузи* бележи тур. попис из 1485. као име села у Плавском вилајету: *lwzy*, данас, са заменом номинатива акузативом множине, *Лузе* (Пешикан 1984: 204). † 19v убицација манастирских пчелара, негде око данашњег села Угљаре, уп. **Улјарје**, 38v мећник Подлужја, неидентификован (уп. id. 192). ⇐ Прасл. *logъ ‘шума (обично ниска и/ли низинска, уз воду)’ § 1.1.4. * Стрп. **лоугъ** у омеђењу села Рѣчице код Тетова у Милутиновој повељи Св. Ђорђу скопском из 1300 (ЗСПП 324); **Раној Лжгъ** у хрисовуљи Константина Тиха Асена истом манастиру из 1258–1277 (ЗСПП 256), данас *Ранилуг* у горњој Морави (писање са **ж** своди се ту вероватно на уподобљење стрп. *луг* цел. правописној норми; прави средњобугарски фонетизам у истој повељи заступа непосредно пре овог наведено име села **Лѣжени** < *Log-jane). За прасл. реч и њене облике у појединим слов. језицима в. ЭССЯ 16: 139 дд.; њено тамо усвојено извођење од основе **lok-*, која је у **лука**, са експресивним озвучењем није вероватно, јер не само да се коси са гласовним законима, него је у *loka и сасвим друга семасиологија: ‘крив’, а овде, по свему судећи, ‘низак’; у недостатку ие. паралела свакако је посредни словенска иновација, с обзиром на заједничку семантику *ни* и *ско* г места, *ни* и *ске* шуме, вероватно варијанта од прасл. *logъ (в. ЭССЯ 15: 248 дд.) као поствербала од *legti > *лећи*, са назалом из презентске основе *lego, уп. Лома 2012: 84. В. **Бабин луг**, **Длгѣ луг**, **Широкѣ луг**.

ЛУГОВИ m. в. луг.

ЛУКА f. само као други члан у АС, в. **Длгѣ луке**, **Клупна лука**, **Љубшина лука**, **Попова лука**, **Прапратна лука**, **Типчања лука**. ⇐ Прасл. *loka ‘земљиште у завоју реке’, § 1.1.2. * Прасл. реч је пореклом поствербал од *lekti ‘савијати’; уп. Schütz 1957: 55, Skok 2: 281a s.v. *lécati se*, ЭССЯ 16: 141 д. Старосрпске потврде су одреда топонимске (РКС 2: 22 д., најранија из 1260, Спом. III 8, 10); за већину њих ваља претпоставити значење ‘плодна равница, њива или ливада крај реке’ које реч и данас има у народном говору; за развој у ‘морски затон, пристаниште’, посведочен већ у старословенском, уп. **Лоука**, жупа са обе стране Неретве око њеног ушћа, где је била и морска

већ турски попис 1571. бележи оба лика (Пешикан 1986: 31). За писање **лю-виж(д)ниа**, **лювижд(н)иане** у верзијама Душанове повеље Св. Петру Коришком, увек са натписаним **д**, в. ОП 22 (у штампи). У оба ова имена **-жд-** је настало накнадно, вероватно дисимилацијом у *Љубиџњане* > *Љубиждане*, те се ниједно не може тумачити као *j*-посесив од **Љуб(ов)ид* са буг. развојем *dj* > *жд*, како то чини Заимов 1973: 124 д.

ЉУБКОВА ГОМЫЛА f.: на **врѣхъ люб'кове гомыле** gen., **шт люб'кове гомыле** gen. 36v. ↗ Можда се изговарало *Љуйкова г.* † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујиштá, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 192). ⇐ Стерп. *Љубков*, adj. poss. од ЛИ *Љубко*, f. *-ова* + **гомыла**, § 2.4.1.2. ✱ ЛИ у основи, стерп. **Любько**, више пута је посведочено у ДХ (Родић 1980: 312, уп. Ивић/Грковић 1980: 102, Грковић 1986: 115). Изводи се као хипокористик од *Љуби-слав* и сл., уп. струс. *Љубко* (Тупиков 237), стчеш. *L'ubek* (Svoboda 134). Старије образовање *j*-посесива у топониму *Љубач*, *-ица* код Дубровника, Книна и Задра (ИМ), онај први поменут 1399. као **ЛѢвѣачъ** (MS 234), чеш. *Libeč* (Profovs 2: 578), *Љуйча* лева притока Лима у средњем току (СЕЗ 4: 240, са нар. етимологијом на 343). У ликовима *Ључе* село код Пљеваља, *Ључа* река код Тузле и у горњем Полимљу (в. горе **Длгѣ луке**) итд. може се поћи од *Љуйче, *Љуйча, али и од *Љуйче / *-ица* (ЛИ **L'itъko*).

ЉУБИШИНА ЛУКА f.: оу **люб'шиноу лоукоу** асс. 21rv. † Међник Бања, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 184; Пешикан 1981: 52). ⇐ Стерп. *Љубшин*, adj. poss. од ЛИ *Љубша, f. *-ина* + **лука**, § 2.5.1.1. ✱ ЛИ у основи, иначе непосведочено (РСА има презиме *Љуйша*, уп. и *Љушић*, вероватно од *Љуишић) изводи се суфиксом *-ша* као *Јак-ша*, *Ник-ша* од антропонимске основе *љуб-* (Ивић/Грковић 1980: 102), или можда пре као хипокористик на *-ја* од *Љуйслав*, уп. у БХ и ДХ **Любьславъ**, у ДХ и патронимик **Любьслайкиъ** (Грковић 1986: 115 д.). Није вероватно да је настало синкопом од *Љубиша* (тако Родић 1980: 317).

ЉУДСКА f.: оузь **людскоу** асс. 29v, оу **люд'скоу** асс., оу **лиазиѣ оу люд'скои** loc. 30г. ↗ Могло се изговарати *Љуцка*. ☞ Међник Павља, и данас *Људска (река)* (Шкриванић 1956: 187; Томовић 2011: 229). ⇐ Прасл. **l'udъskъ(jъ)*, adj. poss. од **l'udъje* 'људи', f. *-ьска(ja)* према *rěka; § 2.6.2. ✱ Није јасно чиме је овакав назив мотивисан, свакако не најопштијим значењем речи *људје* у опозицији према нељудском (тј. животињском, демонском); у старосрпском и другим словенским језицима основна реч и придев од ње имају и друга, ужа значења: 'народни, простонародан, туђ, световни' (РКС 2: 38 дд.; ЭССЯ 15: 203 дд.); најпре се може помишљати на ово последње значење, уп. цсл. **людьѣ** 'мирјани' у опозицији према монасима, ако допустимо да је суседно село **Павље** и пре него што је припало Бањској било црквени посед, на шта указује већ његово име, в. тамо.

М

МАЛА ГОМЫЛА f.: оу **малоу гомылоу** асс. 36v–37г. † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујиштá, неидентификован (уп. Шкриванић

1956: 192). ⇐ Прасл. **malъ(jь)* ‘мали’, f. -*a(ja)* + *gomyla, § 2.1.1, в. **гомыла**. ** Придевом се успоставља разлика према другим истоврсним објектима (у истом омеђењу помињу се једна *гомыла* без атрибута и *Љубкова гомыла*).

МАЉА ЛОКВА f.: оу маалоу лок’воу асс., ут лок’ве gen. 19v. ✎ -**ла** = *â*. † Међник Племетина, неидентификован (Шкриванић 1956: 183). ⇐ Прасл. **malъ(jь)* ‘мали’, f. -*a(ja)* + *loky, § 2.1.1, в. **локъв / локва**. ** Придев *мали* вероватно за разликовање од другог истоименог објекта, уп. **Мала гомыла**; само за себе, исто значење могло се описати деминутивом *локвица*, који долази топонимизован у Доњем Подримљу као име села од XIV в., и данас *Локвица* (Пешикан 1986: 30).

(**МАЧВА** f.), adj. **мачевскїй**: епископъ ... мачевскїи иванъ m. sg. nom. 86r. ✎ У испису ђакона Дамјана из 1453: **мачев’скы** (Šaf. Pam. 54 = ЗН 303°). ☞ Није извесно да ли се хапаксни придев *мачевскїй* уз титулу епископа односи на област која се и данас зове *Ма́чва*, или на град у њој као епископско седиште. Град се помиње од средине XIII в. у угарским споменицима као (*castrum*) *Machow* и средиште по њему назване жупе: *districtus de Machow*, 1268 (Рад. 1941: 127); 1284 (Динић 1978: 133); 1319 (С. Ћирковић, ЗИМС 17–18/1981: 40), 1323 (ib. 39, 41), пише се и *Machou*, 1319 (ib. 40), 1323 (Рад. 1941: 129 д.), млађи облик је *Macho* 1298 (Динић 1987: 283, Ћирковић 1994: 67), 1319 (id. 1981, 38, 40), 1406 (Cod. dipl. VII 436), 1426 (Мијатовић 1880: 393); погрешнима ваља сматрати записе *Мако* 1246 (Ћирковић 1994: 67), *Magh* (id., ЗИМС 17–18: 41). Мађарском топониму одговарао би српски **Мачев(ски град)* који се, међутим, у домаћим изворима не бележи, па је и његова тачна локација ствар нагађања. Обласно име Мачва помиње се у стрп. изворима од XIV в., стрп. **землю нарицалемоуоу мачва** (ЖКА 28); 1428/9: оу **Мачве** (ЗС 335); 1458: **ꙗ Мачви** (Rad JAZU 1: 156). Сведочанства Раваничке повеље кнеза Лазара из 1381, сачуване само у преписима XVII–XVIII в. (овде према Младеновић 2003), међусобно су противречна; на једном месту је очекивани локатив од *Мачва*: **два панагюда оу Мачвѣ** (Врд. 54₅₅), **ꙗ Мачве** (Бол. 94₁₆₀), **ꙗ Мачви** (Рав. 113₁₇₄), на другом као да је *Мачъв m.: **приложи господство ми оу Мачвꙗ** (Ioc. Врд. 54₄₄, Бол. 94₁₃₂, Рав. 112₁₄₂); сагласност свих трију преписа указује да се тако читало у оригиналу, у којем је тешко могао бити употребљен акузатив у функцији локатива. Епископ Јован могао је седети и у том граду, и било где у широко схваћеној области Мачви. У поменицима **Мачва** (ГСУД 42: 138; Рач. пом. 43). Име области бележе као *Matschouwe*, *Mazowe*, *Maeschawe*, *Matschawe* и аустријске хронике XIII в., мешајући је каткад са пољском Мазовијом (Јиречек/Радонић 6). У дубровачким изворима 1313. *in Mascoua*, 1319. *de Меџоа*, 1320/21: *de Mascoe*, 1386: *in loco dicto Mucoua* [sic!], 1418: *in Mazua* (Исаиловић 1989: 109 дд.), код Орбина *Mazoua*. Поред ових записа, који се сви могу читати *Мачова*, и *de Macho* из 1441 (Динић 1963: 120 д.), који се наслања на мађ. лик топонима (в. горе), постоје два који као да предају *Мача*: *provincia Macia* у анонимном опису источне Европе из 1308 (Динић 1978, 283) и *Maza* с краја XV в. код Мартина Сегона, кога преписује Пентанчић (Ћирковић 1994, 62). У доба издавања БХ Мачву је држао Милутинов брат, бивши краљ Драгутин, који је ту област добио на управу од свога таста,

угарског краља, и који је тада био у добрим односима са Милутином, па је и својим потписом оверио братову даровницу. Хороним *Мачва* је у средњем веку имао је разна, ужа и шира значења, која се не подударују са данашњим. Данилова „земља звана Мачва“ у коју се повукао Драгутин након абдикације одговара „оностраном Срему“ (лат. *Sirmia ulterior*), како се означавала цела данашња северозападна Србија све до Рудника, па се он назива и „сремским краљем“, док Раваничка повеља кнеза Лазара из 1381. узима Мачву у знатно ужем смислу, повлачећи разлику између те жупе (тамошња села лоцирају се у данашњу шабачку Посавину и Поцерину) и Битве, подручја око истоимене Савине притоке у данашњој Мачви. Радичева повеља из 1428/9. у Мачву лоцира села с подручја данашње шабачке Посавине, београдске Колубаре, ваљевске Тамнаве и Јадра, а повеља Стефана Ратковића из 1458. Заслон, потоњи Шабаци; у турско доба између Дрине, Саве, Вукодражи и Цера биле су три нахије: Шабаци, која је обухватала шабачку Посавину и Поцерину, Горња и Доња Мачва; ова последња могла је, бар приближно, одговарати жупи Битви. За проблем Мачве као области уп. Динић 1978, 45 дд., а најскорије Ћирковић 1994 *passim*, чији закључак гласи: „Мачванска бановина била је ограничена на равне пределе поред Саве“ (ib. 67). ⇐ Име нејасне структуре, подложно различитим интерпретацијама, § 7.3. * Нејасан је пре свега однос између стерп. хоронима и топонима који бележе угарски извори. Ако се из овога другог ишчита стерп. *Мачев (*град*), § 2.4.1.1 или § 2.4.2.2, исту основу показују *Мачевац*, име села у Ресави, *Maciova*, топоним словенског порекла у румунском Банату, први пут поменуто 1394. као *Machwa* (Csánki 2: 49) и *Мачевићи*, село у банатској Клисури, данас такође у Румунији (помиње се од 1515, Поповић Д. 1955: 183); овај последњи лик, преведен на румунски као *Macești*, има тачну паралелу у чешком топониму *Mačovice*, који је по образовању такође патронимик на *-it'i и у чијој се основи претпоставља иначе непосведочено ЛИ *Маč, које би било одражено и у мађ. топониму *Macs* код Дебрецина (од XIII в., Kiss 392). Profous 3: 2 и Svoboda 138 схватају га као хипокористик на -č од *mačy*, овај други, додуше, са — свакако оправданом — резервом. Ако се има у виду ареал прасл. дијал. назива животиње *маčька (с.-х., буг., слн., слч., чеш., укр., уп. ЭССЯ 17: 113 дд.), чини се да при тумачењу топономастичке основе *мач(ев)*- на простору средњег Подунавља треба поћи од тог зоонима, у апелативном значењу ‘(дивља) мачка’ или у својству надимка, уп. овде **Мачковъц**. За хороним *Мачва* могло би се узети да се своди на *Мачева (*земља, жуџа*), посредно одражено срлат. обликом *Mačova* (в. горе), са синкопом вокала пред *в* у пенултим карактеристичном за мађарске ликове словенских топонима, уп. мађ. *Morva* < чеш., слвч. *Morava* (Скок 1939, 8), мађ. *Ilva* < слвч. *Ilova* (Popović 1960: 111), мађ. *Zsitva* < слвч. *Žitava* (Kiss 725), какву имамо и у раном запису горепомеутог рум. топонима *Maciova* у угарском средњовековном извору као *Machwa*. То би значило да су Срби у XIII в. позајмили од Угара у њиховом гласовном лику стари српски назив области који тада нису познавали у његовом изворном словенском лику. Таквих повратних позајмленица има, и са њима треба рачунати у рано и темељно хунгаризованим крајевима, но за данашњи северозападни угао Србије немамо никаквих сазнања која би ишла у прилог претпоставци да је икада мађарски језик у њему до те мере био пре-

владао, док са друге стране има их довољно која говоре против ње, а у прилог непрекинутог словенског присуства у Мачви од времена досељења Словена на југ, најмање три столећа пре угарског освајања Паноније. Стога ваља озбиљно узети у обзир и алтернативну могућност: да је стерп. *Мачва* примарно у односу на основу *мачев-* у основи како стерп. придева *мачевски*, тако и средњелатинских назива града и области. Наиме, од основа на консонант + *-ва*, које се делом заснивају на прасл. *ǫ̆*-основама на *-у*, *-ъve*, изводе се придеви на *-овъ*, иза меког сугласника *-евъ*, уп. овде **Тыково**, **Дѣжева**, *ћемовски* од **Цѣмва**. *Мачва* се може извести из претпостављеног праоблика зоонима *мачка* < *matъka ‘женка’ (у опозицији према *koтъ m. ‘мачак’), преко придева на *-jъ* **matъць(jъ)*, од којег је настала основа *мач-* у с.-х. *māch(u)ji*, буг. *māchi*, слн. *māčji*, слч. *mačí*, на коју су даље додавани суфикси *мач-ка*, *мач-ък*, *мач-е* (уп. *йаче*, *йач(u)ji* од *йайка*). Првобитно *Matъца, adj. poss. од *matъka, f. према **zeml’a*, *župa или сл. могло је по испадању *-ъ*- дати *Мачва* посебним развојем групе *īч* [ttʃ] какав имамо у дијал. *мачвак* = *мачјак* ‘мачјак, мачји измет’ (Књажевац, РСА), *Бачвани(н)* < *Баччанин, етник на **-jane* од *Бачка*, затим у низу раних позајмљеница као *бачва* < влат. *buttsa < *butija*, за такав развој страних гемината у слов. устима уп. овде **Цѣмва**. „Нормалнији“ рефлекс *Maйча > *Мача* могао би стајати иза горенаведених записа *Macia*, *Maза*. Придев *мачевски* од *Мачва* у синтагмама *Мачевски *(*град*), *Мачевска (*земља* / *жуџа*) био би уз одбацивање *-ск-* преузет у друге језике као *Мачов*, *Мачова*, односно полатињен у *machoviensis* (1426. *Vanatus Machoviensis*, Мијатовић 1880.: 393). *Matъца се као *j*-посесив од *matъka, § 2.2.1.7, не би морао нужно схватити као ‘мачија’; основна реч, као деминутив од *mati, *-ere*, има и друга значења, па је између осталог могла означавати Богородицу, уп. чеш. *Matka Boží*, пољ. *Matka Boża*, мак. *Maйка*, манастир код Скопља из XIV в. са црквом посвећеном Богородици; у вези с тим може се указати да се у мачванском селу Равњу на Сави, на локалитету Вишкупчија, налазе остаци (католичке?) цркве Св. Марије или Св. Госпоје, коју помињу турски извори (Ханџић 1970: 163 д.; Милутиновић/Васиљевић 112, 158). Уп. од раније литературе Skok 2: 46: „Топоним је по свој прилици *predslavenski*. Нема *paralela*.“, слично Kiss 393: „етимологија није јасна ... тешко се може повезати са личним именом *Macho*“, А. Лома, ОП 10/1989: 4 (*Мачва* < *Мачева*, од слов. ЛИ *Мач), id. ОП 15/2002 (*мачевски* од *Мачва*, вероватно супстратни топоним), Роровић 1960: 312 (словенски, у вези са с.-х. *мочвара*).

МАЧКОВЪЦ m.: оу *мач’ков’ць* асс. 29г, *мачковъчкї* adj.: оуc *поток мач’ковъч’кии* m. асс. sg. 29г. ☩ Међник бањских села у Рашкој Бѣкова, Польза и Хропалице, данас непознат (уп. Томовић 2011: 228). ⇐ Прасл. дијал. *mačъkovъ, adj. poss. од *mačъkъ ‘мачак’, можда у својству надимка + **-ъсь*, § 3.3.4. * Уп. село *Мачковац* код Крушевца, у ЖКА 116 под 1282. годином **въ мѣстѣ рекомѣмь Мачъковъци** (пре loc. sg. него nom. pl., уп. **Трѣскавица**; Л има **Мъчъковица**); оу *Мачковци* у фалсификованој повељи о Уљарима (ЗСПП 537) вероватно из Данила. Основна реч је у старосрпском посредно посведоче-на и путем топонима **Мачкове падине** у повељи кнеза Лазара манастиру Ждрелу браничевском из 1379/80 (Младеновић 2003: 34), а од других словенских је-

зика постоји још у буг. *мачок*, слн. *та́ček*, слч. дијал. *та́ček*, уп. ЭССЯ 17: 113 дд.; тај облик мушког рода је слабије распрострањен и вероватно секундаран у односу на **таџька* (обратан случај је са **котъ* : **котька*). За могућу етимологију в. **Мачва**; уп. топониме слн. *Маџкôвес* на више места, *Маџкôв-си*, нем. *Katzendorf* ‘Мачково село’, по Snoj 2009: 249 пре од надимка него од зоонима. *Мачков камен*, врх на Јагодњи, најпре је могао бити назван по ди-вљој мачки.

МАЧУЖИНА СЕЛИШТА п. рл.: оу *мачоужина селишта стаџаа* асс. 16в. † Међник бањског поседа на д. страни Ибра, непознат, тешко да је у вези са њим данашњи назив села код Трепче *Мажих* како узима Томовић 2011: 208, в. ниже. ⇐ Стрп. *Мачужин*, adj. poss. од ЛИ (надимка) **Мачуга*, п. рл. *-ина* + *селишџа*, § 2.5.1.1, в. **селиште**. * Како је реч *мачуга* у српском румунског порекла (< рум. *măciucă* < лат. *matteuca*, Skok 2: 346а) помишљало се да је епоним био Влах, тако Skok l.c., док Ивић/Грковић 1980: 105 допуштају и да је надимак био дат у словенској средини, што изгледа вероватније у светлу података које пружа РСА 12/1984: 242, одакле се види да су презимена *Мачуга* и *Мачужих* добро посведочена у разним српским крајевима. Против могућности да је данашњи тпн. *Мажих* настао синкопом од **Мачужих(и)* говори нагласак, који би у горњем Ибру остао непренесен: **Мачужих(и)*, а наглашени вокали по правилу не испадају. Но како је село од почетка XIX в. албанско (Урошевић 1975: 88), до упрошћења је могло доћи у алб. изговору.

МЪБЕЛ м.: оу *м'гелъ* асс. 39в. † Међник бањског села у Зети Храстја, неидентификован (уп. Томовић 2011: 241). ⇐ Прасл. дијал. **тъд'елъ* или **тъд'елъ* ‘врста храста’, § 1.1.4.1. * Стрп. реч посведочена је, у млађем гласовном лику, и у повељи Ивана Црнојевића из 1489: *дубраву суходолску о(ш) обђју сѣрану Суходола, сву колико шѣо гође гледа у Суходо, или је цер или је мѣео* (писано *мѣгеш*) *све колико* (Шекуларац 1987: 212; на ову потврду указао ми је колега Виктор Савић), посредно и у **Мѣжеловик**; прасл. дендроним реконструише се први пут овде на основу њеног поређења са буг. дијал. *мѣждѣл*, *маждѣл* ‘храст медунац, *Quercus pubescens*’, Ботевградско, зап. Бугарска (БЕР 3: 611, 4: 375, без етимологије). На тврди полуглас у првом слогу указивала би веза са рус. дијал. *мож(ж)е(в)елъ* и сл., књиж. *можжсевельник* ‘клека, *Juniperus*’, коју је за буг. облик *маждѣл* претпоставила Ж. Ж. Варбот у ЭССЯ 20: 107 дд. реконструишући, уз резерву, прасл. **moždževělъ*. Стрп. облик, међутим, указује да је у *маждѣл* *-а-* секундарно у односу на полуглас, а да се буг. *жд* своди на **dj*. Можда је у основи старинска сложеница, уп. лет. *mežeglīte* ‘salbeiblattiger Gamander, *Teucrium scorodonia*’, које Fraenkel 424b s.v. *mēdis*, *mēdžias* изводи од *mežs* ‘шума’ и *egle* ‘јела’; клеки и храсту медуницу заједничко је то што су у питању зимзелене врсте.

МЪБЕЛОВИК м.: *междоу м'геловик* асс. 12в. ✍ Могло би се читати и *-ић*, али в. ниже. † Међник бањског поседа на л. страни Ибра, неидентификован; језички се не може повезати са потесима *Мандалић* и *Мандаличко љресоје* у селу Јунаци, како то помишља Томовић 2011: 201. У попису области Бранковића изгледа да је забележено као име села, Пешикан 1984: 261 чита *mnqlwuyq* = *Мнѣловић* (издавачи: „Менгеловић“), северно од Зубина Пото-

ка; треба имати у виду да у правопису овог извора *q* каткад стоји и за *k* (id. 3, уп. 6: rsnq = *Ресник*). Читање са *-ик* додатно поткрепљује назив суседног топографског објекта **Шиповик**. ⇨ Стрп. *мѣѣлов*, adj. poss. од *мѣѣл* ‘врста храста, вероватно медунац, *Quercus pubescens*’ + **-икъ*: ‘храстик, медуначев гај’, § 3.1.3, уп. **Мѣѣл**.

МЕДВѢБА ГЛАВА f.: оу **МЕДВѢГЮ ГЛАВУ** асс., **УТ ГЛАВЕ** gen. 26v. † Међник бањских села у Рашкој Дѣжева, Сути и Бѣкова, по Шкриванић 1956: 185–186 данас *Медвећак*, брдо између брда Грабовца и Пиларета, у Соп. пом. 185 забележено као село **МЕДВЕКАКЪ**. ⇨ Прасл. **medvĕd’ь(jь)*, adj. poss. од **medvĕdъ*, f. *-d’a* + **golva*, § 2.2.1.7, в. **глава**. ** Исправно већ Родић 1980: 307. Исти назив и другде, уп. **ПОСРѢДЪ МЕДВѢГНЕ ГЛАВЕ** међник плавског Града (MS 94; Miklosich 1874: 60), *Медвѣћа глава*, некадашње село у Зети ([**МЕДВѢГ**]ГОУ **ГЛАВОУ** асс. у повељи краља Владислава манастиру Врађини, по допуни А. Бубала, ССА 5: 252), ороним *Мѣѣћа глава* Пивска планина (Цицил 240), рус. *Медвежья Голова* село код Новгорода, по летопису и некадашња тврђава на месту града Отепје у данашњој Естонији. Како на руском терену прасл. **golva* није орографски термин, посреди ће бити још прасловенска метафора за облик земљишта.

МЕДНЫ ПОТОК m.: оу **МЕД’НЫ ПОТОКЪ** асс. 11v–12 г. † Међник бањског поседа на л. страни Ибра, неидентификован (Томовић 2011: 201 помишља на дан. Асалугића поток у Видомирићу). ⇨ Прасл. **medъnъ*, adj. од **medъ* ‘мед’ + *potokъ*, § 2.3.1, в. **поток**. ** Уп. универбизоване ликове *Медна* село код Мркоњић града, чеш. *Medná, Medný* (Profous 3: 44), пољ. *Miodne*.

МЕБА f. **МЕГЯ** пом.: како је **УТ ПРѢЖДЕ** ~ 25v, **СЕЛО ХУЗ А** ~ **МОУ** 32г, **ПЛАНИНА ХУЗ А МЕГЯ** ие 41г, **ЛОВ’ЧОУ ПОТКОУ** ~ **УТ ТОУЧЕПЪ** 23г; pl.: **МЕГЕ** пом.: **СЕЛОМЪ** ~ 11v, **ИМЪ** ~ 28г, 40г, 41г, **ИМЪ ВСѢМЪ** ~ 37г, **СЕЛО ХУЗ А** ~ **МОУ** 17v, 19v, 20г, 21г, 22г, 29v, 30v, 31v, 33v, 34г, ~ **ИМЪ СЕЛОУ** 19v, **СЕЛО ХУЗ А СЕ ИМА** ~ 35г, ~ **ГРАНИЧАМЪ** 13v, ~ **ДЪВРЪХАВЪ** 14г, ~ **СЕЛ’ЧАНИЦИ** 14v, ~ **ПОДЛОУЖИЮ** 37г, ~ **ДИНОШИ** 38v, ~ **ВОТЮНЮ ЗАВѢЛОУ** 39г, ~ **ХРАСТИЮ** 39v, ~ **КИНЕВОУ** 71v **ИМЪ** ~ **УТ МЫШ’ЧИКЪ** 24г, **ТОУШИМЛИ УТ ДѢЖЕВА** 27гv, ~ **КОПОРИКИЕМЪ З’ ДОЛЯНЫ** 13г, ~ **ПРЪЧЕВОУ СЪ СВЕТОГОРЦЮ** 71v–72г, ~ **МЕЖДОУ АЛ’ТИНОМЪ И МЕЖДОУ ПЛАВОМЪ ПЛАНИНАМЪ** 42v, ~ **ЧРЪНЫМЪ ГОРАМЪ МЕЖДОУ ПЛАВОМЪ И БОУДИМЛОМЪ** 43г; **МЕГЯМИ** instr. с ~ 11v, с **ВСѢМИ** ~ 14г, с **ВСѢМИ** ие ~ 40v, **СВОИМИ** ~ 20г, с **СВОИМИ** ~ 21г, 29v, 43v, 44г (2x), 44гv, с **СВОИМИ** **МОУ** ~ 44г, с **СВОИМИ СТАРЪИМИ** ~ 40v. ✎ Код ове речи, за разлику од сродног јој предлога **МЕЖДОУ** и неких других именица (**КОУШТА**, **ПЕШТЬ**), писар БХ не замењује стрп. лик црквенословенским **МЕЖДА**, вероватно стога што је посреди правни термин. ⇨ Прасл. **med’a* ‘међа, граница’, § 1.2.6. ** Прасл. реч дословно значи ‘оно што је између’ и изводи се од пие. < **medhjos*, уп. лат. *medius* ‘средњи’ итд. (ЭССЯ 18: 45 д.). На већини места у основном, правном значењу, такође у синтагмама **Градъчка међа**, **Светогорска међа**. На два места БХ где следи номинатив може се схватити као ‘међник’: *Међе Подлужју: ои Цѣмве на оулазѣ камы укойан* 37г, а *међе* им: *Скробойница* 40г, док је у **Обла међа** значење можда конкретизовано у ‘(камен) међаш’. Старосрпски не пружа потврде за употребу речи насталу путем синегдохе а познату народним говорима *међа* ‘живи-

ца, честар који раздваја обрадиве површине’, слн. *meja* ‘ситна шума’ (Miklosich 1872: 60), која је превладала у балтском (лит. *mėdžias* ‘шума’), уп. Куркина 2011: 224. В. и **Сумеђница**.

МЕТОХИЈА f.: **кѣди кра(л) дохѣдин оу монастырѣ или оу метохию** асс. 51v–52r. ⇐ Стрп. *метохија* ‘манастирски посед’, § 1.2.1, овде = Светостефанско властелинство. ✱ За друге потврде стрп. речи в. РКС 2: 59, сада и ЗСПП по индексу (стр. 629); она се изводи, са скраћеном варијантом **МЕТОХЪ** (*ibid.*), од српг. *метѡхиѧ*, pl. од *метѡхион* n. ‘монашка келија подручна неком манастиру’ (Skok 2: 416; Vasmer 1944: 98). Са духовних испостава појединих манастира значење се раширило на њихове феудалне поседе, различите величине, од појединог села или засеока до великих територијалних целина које су обухватале и на десетине села, чије је становништво бивало изузето из црквене јурисдикције помесног епископа и потчињено игуману датог манастира. *Метохија* као назив српског Подримља настао је тек у турско доба на основу раније припадности већег дела те области српским и светогорским манастирима; исти топоним се среће и другде, код Подујева и код Стона. Грчка реч је поствербал од глагола *метѣхеiv* ‘имати удела’, који је и сам позајмљен у старосрпски у лику **МЕТЕХАТИ** id., где је из њега изведена именица **МЕТЕХЪ** ‘припадајуће земљиште, атар’ (Vasmer l.c.), стрп. **ѡд града которскога и ѡд негова метеѧ** 1454 (MS 463), **приморѣе и Конавле са всеми своими метеѧи и котаци** 1461 (MS 486), **приложиѧ стѡрѡгаде све по мегы сѧ метеѧомъ ниѧъ да стѡе онде кметѣе црковны кои те работати црквы** (оснивачка повеља Цетињског манастира, Шекуларец 1987: 205). Реч *метѣх* ‘земљиште које припада цркви или селу или кући, огроман простор, воћњак, виноград; граница; трло, необрађено место; простор, међаш, темел’, са варијантом *метѣј* ‘завичај, крај’, још је жива у народним говорима Херцеговине, Црне Горе и Србије (Skok l.c.); одатле топоним *Метѣво* у Славонији (*id. ib.*), *Метѣх* код Плава (в. овде **Шекулари**).

МѢСТО n.: **на ѡт’чинѣ мѣстѣ** loc. 51r, **светомоу мѣстоу семоу** dat. (76), **аште ли коего мѣста не оуспѣхомъ посѣтити** gen. (76), **съ своимъ си мѣстомъ** instr. 17r; pl.: **съ своими си мѣсты** instr. 30r. ⇐ Прасл. *město, § 1.2.1. ✱ Уп. ЭССЯ 18: 203 дд. Карактеристична је употреба у даровном делу повеље 17r: *у Сийници улјарје на Присојници ... с својим си мѣстѡм*, 30r: *улјарје у Људској и с својими си мѣстѡы*: у оба случаја реч је о пчелињацима, местима где се постављају кошнице. У старосрпском се значење речи није развило у ‘варош, град’ као у западним словенским језицима (чеш. *město*, пољ. *miasto*), укључујући словеначки (*Novo Mesto*), премда се неке њене потврде ближе таквој употреби, нпр. 1222–28: **ѧ кое мѣсто или ѧ Брѣсково или инѣдѣ** (MS 16).

*МИКУЉА ЦРКЪВ в. **Микуљштица**.

МИКУЉШТИЦА f.: **гдѣ спада оу микоуѧ’штицоу** асс. 18v. ⇐ Међник ситничког Стрѣлца, данашњег Стреовца, очито река, чије се име одразило у имену данашњег села *Микушница* (Томовић 2011: 211, где идентификује водоток из БХ са дан. Клисурском реком). ⇐ Стрп. *Микуљштица, универбизовано од *Микуљска рѣка, § 5.6.3. ✱ Ктетик *Микуљска изводи се из *j*-посе-

сива *Микуљ* ‘Николин’, од стерп. *Микула* ‘Никола’, уп. у Далмацији *Микуља* ‘Св. Никола’ (од XI в., Башчанска плоча), *Микулиндан* ‘Никољдан’ (од XII–XIII в.), *Микуља* id. (од XVI в.), ЛИ стерп. **Микоулица** (Дубровник, XIII в.), презиме *Микулић*, топоним *Микулићи* (Skok 2: 518), села код Цриквенице и код Цетиња. Лик хагионима *Микула* био је некад одомаћен не само код католичког живља, него и међу православним Србима, као и међу Русима, код којих је *Микуља* народски облик за званично *Николај* (уп. Фасмер 2: 621). У Смоленској области има село *Микулина* са потпуном паралелом у српском топониму *Микулина*, старо село у области Рашке са црквином (Петровић П. 1984: 73); вероватно је некадашња црква била посвећена Св. Николи. У Срему се једно село звало *Микуља* (**Микџла** у повељи ман. Крушедола MS 541, која је датирана 1496, али се заправо ради о познијем фалсификату); помиње се и у XVIII в. и може се идентификовати са једним од два сремска места поменута у XIV в. под мађ. називом *Szent-Miklos* ‘Свети Никола’, уп. Поповић Д. 1950: 83, 100, што би значило да је и оно названо по тамошњој цркви Св. Николе. С обзиром на старину и значај култа овог светитеља и у источном и у западном хришћанству, очито је и његово име, гр. Νικόλαος, заједно са именима Св. Јована Крститеља, Св. Стефана и неким другим, спадало у најстарији слој хришћанских хагионима који су се ширили по целом хришћанском свету пре настанка словенског богослужења и потоњег конфесионалног расцепа. Има добрих разлога да се у основи стерп. хидронима *Микуљшица* претпостави назив *Микуља цркв ‘црква Св. Николе’. Повељом из око 1419 (доба Ђурђа Бранковића), калуђерица Макрина прилаже светогорском манастиру Св. Павла цркву Св. Николе, коју су њени родитељи били обновили, са свим њеним имањем и правима у Чичавици и Стрелцу. Излази да је у том крају постојала стара црква Св. Николе, која је пре друге половине XIV в. била запустела. М. Ивановић, ЗК 530 идентификује је са рушевинама цркве и околних здања које су се доскора виделе у „Црквеном долу“ (алб. Љугу и Кишес) између две стреовачке махале. Вероватно је и та првобитна црква имала одређене поседе у околини (рецимо своје село, *џрњавор*), па се по тој припадности речица могла назвати *Микуљшицом*. Ако је наша интерпретација исправна, од времена настанка цркве до 1316, када БХ бележи овај хидроним, морало је протећи доста времена, а архаични лик свечевог имена у његовој основи чак указује на преднемањинско доба. Уп. **Ивања цркв**, *Сџџиња цркв* под ***Ређево**, *Мрајиња цркв* под **Мратињ поток**. Друкчије Ивић/Грковић 1980: 105, који читају *Микуљшица* и изводе од рум. ЛИ *Micul* ‘Мали’, које је носио један влах у светостефанском катуну Шишатоваца (**Микоуљ**, уп. Грковић 1986: 120). Уздржанiji је Скок, који, додуше, најпре изводи низ топонима и оронима са *Микул-* у основи, укључујући нашу *Микуљшицу*, од рум. антропонима, али одмах запажа да се на западу изведенице од њега не могу разликовати од оних којима у основи лежи светачко име *Микула* = *Никола*, а како и Новаковић има *Микуљ* за Никола, „ni istok nije posve pouzdan za rumunsko podrijetlo“ (Skok 2: 423). Треба додати да непосредно извођење суфиксом *-шица* од ЛИ није посведочено нити вероватно, за *ј*-посесив од рум. антропонима на *-ul* где је *-l* члан такође нема примера, очекивао би се придев *Микулов (уп. **Урсуловци**), а и културноисторијска вероватноћа да је река пре по-

четка XIV века понела име по неком полуномадском сточару није баш велика. Иста логика важи и другде, нпр. у случају имена брда са рушевинама старе тврђаве у Азбуковици, на ушћу Грачанице у Дрину *Микуљак*, *-ака* (Јб. Павловић, СЕЗ 46: 333; чује се и *Никуљак*, id. 475). Данашњи лик имена показује широко распрострањену замену *-ишница* са *-шница*, за ту појаву уп. ниже IV 7.3.1.3.

МИЛЕТИН ДОЛ м.: (оу гоу'ниѣ чело) милетина дола gen. 26г. † Међник бањских села у Рашкој Дџева, Сути и Бџкова, неидентификован (уп. Томовић 2011: 226 д.). ⇐ Прасл. *Miletinъ, adj. poss. од ЛИ *Mileta + *dolъ, § 2.5.1.1, в. дол. * Исправно већ Родић 1980: 317; уп. Ивић/Грковић 1980: 102. Име **Милета** посведочено је у ДХ (Грковић 1986: 121). Уп. *Милетин до* на си. данашње Црне Горе, јужно од Бродарева у Србији, даље топониме *Милетина* код Љубушког, *Милетине* код Соколца, *Милетино* код Тетова, чеш. *Miletin* (Profous 5: 620), пољ. *Milecin*, *Milecino* (Nieskula 1971: 288), струс. *Милетино*, назив неколико села (Васильев 187 д.).

(**МИЛЕШЕВА** f.), adj. **милешевскѣ**: (игоу'мень) милешев'скии гавзилъ m. sg. nom. (86г). ✍ У испису ђакона Дамјана из 1453: **милешевскы** (Šaf. Pam. 55 = ЗН 304°). За питање да ли прво **е** стоји за **ѣ** в. ниже. ☞ И данас манастир Милешева код Пријепоља. ⇐ Прасл. *Mileševъ*, adj. poss. од ЛИ *Milešъ, f. *-a*, § 2.4.2.2. * Miklosich 1860: 289, 1864: 45; уп. пољ. *Mileszewo*, *Mileszewy* > *Miliszewy*, од стпољ. ЛИ *Milesz* (Nieskula 1971: 132). Алтернативно се може претпоставити *Milěšъ, *Milěševa*. У РКС 2: 70 далеко превлађују потврде за лик **Милешева** (Теодосије, летописи и др.), **милешевск(ы)и**, но Даничић ипак ставља у наслов одреднице **милѣшева**, **милѣшевскыи**. Облик са јатом даје из Милутинове повеље Св. Николи Хвостанском, где међутим он алтернира са оним без јата: **на мест(ѣ) назицаемемь Милѣшева въ жоупе Чьрної Стѣне**, али мало даље **ѡекше Милешева** (MS 72, по позним преписима из турског доба), затим из повеље деспота Стефана Милешеви: **въ Милѣшеве, монастиѡѡ милѣшевскому** (MS 334) и из једне штампане србуље: **въ Милѣшевы**. Грађа која њему није била доступна, укључујући лик ктетика у БХ, потврђује изворност **-е-**. У два рана записа из 1264. и 1295. је **Милешева** (ЗН 22°; 5543°), у ЖКА **Милешева** 6, 7. Код Пајсија је **Милѣшева** (231), у поменицима **Милешева** Рач. пом. 43 више пута; Пећки, **Милѣшева** Крушевски више пута, једном **Милешева** (ГСУД 42: 138), у нар. песмама редовно *Милешевка* (Вук II 23°, 31; 24°, 27; III 14°, 2, 54; 78°, 11, одатле у Вукову Рјечнику *Милешѣвка* (он бележи и *Милошева*; тај облик, настао секундарним наслањањем на ЛИ *Милош* употребљава се и данас у крају око манастира, чуо сам га у лето 2012. у Дренови код Пријепоља). Могуће је да се ради о псеудојекавизму, али и о трагу некадашњег сусретања, у том делу Полимља, источнохерцеговачког дијалекта, у којем је кратки јат дао *је*, и говора сјеничког типа где се он рефлектовао као *е*; није искључено да је већ у XIII веку овај други рефлекс владао на терену око Милешева (где је данашњи говор источнохерцеговачки). Стрп. ЛИ **Милешъ** обилно је посведочено на подручју бањског, дечанског и светоарханђелског властелинства (РКС 2: 63; Грковић 1986: 122), варијанта **Милѣшъ** само у бањском катуну Урсуловци (id. 126; двапут уписан *Милѣш с брашјеју* 64v, можда два различита носиоца

истог имена, а можда грешком поновљено). Ако није посреди хиперкоректна графија, суфикс *-ћи* у том ЛИ је вероватно придевског порекла, из старог компаратива: **milějъšъjъ* ‘најмилији’, уп. *сѣар(ј)еш-ина* од **starějъšъjъ* ‘старији’.

МИЛОСЛАВЉЕ КУЋИШТЕ п.: *оу милославле коукиште* асс. 27в. † Међник Тушимље, неидентификован (уп. Томовић 2011: 227). ⇐ Прасл. **Miloslavl'ь*, adj. poss. од ЛИ **Miloslavъ*, п. *-vl'e* + **kot'išče*, § 2.2.1.1, в. **кућиште**. * Исправно већ Родић 1980: 305 (пише, очито омашком, *Милосавље*), Ивић/Грковић 1980: 102. Уп. пољ. име града *Miłoslaw*, *-awia* од 1314, рус. име села *Милославль* (Вологда). За стерп. ЛИ **Милославъ** в. Грковић 1986: 122.

МИЛОТИН ПОТОК т.: *конь милотина потока* gen. 13в. † Међник Копорића са Дољанима, неидентификован (уп. Томовић 2011: 203 д.). ⇐ Прасл. **Milotinъ*, adj. poss. од ЛИ **Milota* + **potokъ*, § 2.5.1.1, в. **поток**. * Исправно већ Родић 1980: 317; уп. Ивић/Грковић 1980: 102. ЛИ *Милоѿа* добро је посведочено на овом терену у првој половини XIV в. (в. Грковић 1986: 123) а познато је и из других словенских земаља. Подударан хидроним у Словачкој: *Milotin potok*, једно од имена (поред *Milotínski potok*, *Milotínka*) водотока у сливу Ораве. Уп. и чеш. топоним *Milotice* ‘Милотићи’ (Profous 5: 621).

МИХАЉИЧИНО п.: *Село михаличино* пом. 17г. ✍ С обзиром на доле предложену анализу, која претпоставља *јл > љ*, пре треба читати овако него ли *Михаличино*. ☞ Уписано и у попису нахије Вучитрн 1455: *mhalxnə* (Пешикан 1984: 267), вероватно данашњи *Мијаљић / Мијалић* између Вучитрна и Приштине, раније *Михалић* (Шкриванић 1956: 183; Пешикан l.c.; Томовић 2011: 210) ⇐ Стерп. *Михаљичин*, adj. poss. од ЛИ *Михаљица*, п. *-ино* према **село**, § 2.5.1.2. * Ивић/Грковић 1980: 104 сматрају, свакако с правом, да је посреди антропоним начињен домаћим суфиксом од календарског имена. *Михаљица* се преко *Михајлица* изводи суфиксом *-ица* од *Михаил*, уп. презимена *Михаљичић*, *Михајличић*, *Михаиличић*, *Михајлицица*, *Михајлицица*, *Михаилицица*, *Михаљичица*, *Михалицица*, сва забележена код православаца у Босни крајем XIX в. (РСА 12: 654 д.), име села *Мијајлица* код Бојника (ИМ). Данашњи лик топонима из БХ не одражава непосредно средњовековни, већ је посесивну одредбу по *Михаљници* заменило презиме његових потомака **Михаљичићи*, које се онда хаплоглозијом упростило у **Михаљићи*, а затим и сингуларизовало. Писање *ли* или *љи* у њему је индистинктивно, пошто је у локалном говору опозиција између ове две групе, под албанским утицајем, неутрализована (изговор: *л'и*). Уп. село *Михалић* забележено у нахији Трговиште 1571, данас потес Мијелиће у селу Зечевиће на Рогозни (Катић Т. 2010: 391, где указује да се село истог имена помиње у попису Скадарског санџака 1485. и у попису Вучитрнског санџака 1530, у нахији Клопотник, која је обухватала подручје Ибарског Колашина).

МЫШЧИЋИ т. пл.: *ѡт мыш'чикъ* gen. 24г. ✍ *-къ = -ћ*. ☞ Међник бањских села у Рашкој Дџева, Сути и Бџкова, данас село *Мишчић(е)* у Рашкој (Шкриванић 1956: 185; Томовић 2011: 226). ⇐ Прасл. **Мушъѿит'и*, патроним од надимка **Мушъка* ‘миш’, § 4.5.1. * Уп. *Мишчић*, заселак у Босни код Тузле (РЈА), даље струс. презиме *Мишчичъ* 1437. (Тупиков 657), у Чешкој

Myštice (Blatná, од 1348) < *Muščice* (Profous 3: 166), у источној Немачкој *Moistize* (Rügen) < *Muščici* (Rospond 1974: 74, 172); ЛИ у основи је добро посведочено код ист. Словена (рус. *Мышка*, презиме *Мышкин*); **тушѣка* је прасл. изведеница од **тушь* ‘миш’, код које је деминуциона или моциона функција суфикса *-ѣка* избледела, те је у неким слов. језицима преузео функцију основног зоонима (пољ. *myszka*, рус. *мышка* итд., у с.-х. као метафора ‘мишица’), уп. ЭССЯ 21: 69 дд. Друкчије RJA и за њим Ивић/Грковић 1980: 105: од *Мишац* као хипокористика од *Михаил* или *Миливој*, но такво тумачење пренебрегава сведочанство (у том погледу поуздане) БХ о *ы* у корену, као и горенаведене севернословенске паралеле.

МЛИН м.: **црѣвъ’ светаго д’митрија под звечаниемъ с’ млиномъ** instr. 17г. ⇐ Прасл. **mьlinь* ‘воденица’, § 1.2.5.3. ✱ Реч је прасл. позајмљеница из лат. *molinum*, вероватно герм. посредством; воденице и ветрењаче су тековине грчко-римске цивилизације, стари Словени су знали само за ручне жрвње-ве (ЭССЯ 19: 66 д.). Стрп. реч, најраније посведочена 1254–63. у ЛП, **млынъ** bis (ЗСПП 229) по правилу означава воденицу, мада се користи и назив **водѣница** (id. 1: 144); *млини* и *млинарје* помињу се и у законодавном делу БХ, 50v. Уп. **Млиниште**, **Млиннѣ** пут.

МЛИНИШТЕ н.: **до млиништа** gen., **от млиништа** gen. 25г. † Међник Дѣжева, Сути и Бѣкова, непознат (Томовић 2011: 227). ⇐ Прасл. **mьliniŝce* ‘место где је (био) млин’, § 1.2.5.3. ✱ Уп. чеш. *mlyniště* ‘место где се налази млин’, ст.-укр. *млыннице* id., укр. *млинище* ‘место где је био млин’, блр. *млыннице* id. (ЭССЯ 19: 66). Стрп. и у повељи угарског краља Матије из 1465, где се фратру Александру Дубровчанину дају неколика села у дан. Херцеговини с ... **млиноми** и **млиници** (MS 494); Даничић преводи **млиниште** као ‘locus aedificandae mollae’ (PKC 2: 81), тј. целу одредбу схвата као да се односи на већ постојеће млинове и места за градњу нових, што је могуће тумачење, али, с обзиром на чешко и староукрајинско значење, под млиништем се ту можда разуме земљиште око млина, које обухвата и воденични јаз. Међник у БХ, међутим, готово сигурно има „меморативно“ значење, уп. **градиште**, **кућиште**.

МЛИННѢ ПУТ м.: **от млин’нога поутѣ** gen. 17v. † Међник Стрѣлца, непознат (уп. Томовић 2011: 211 д.). ⇐ Прасл. **mьlinьnъjь*, adj. од **mьlinь* ‘млин’ + **poutь* ‘пут који води до млина, воденице’ или ‘пут уз који има млинова’, § 2.3.1, в. **пут**, уп. **млин**. ✱ Прасл. придев **mьlinьnъ(jь)* није реконструисан у ЭССЯ 19, мада топонимија пружа за то довољно основа, уп. хидрониме пољ. *Młynny potok*, чеш. *Mlýnná* (на више места), укр. *Млинное* језеро код Кијева итд.

МОДРЪЧ ДѢЛ м.: **оу модръчь дѣль** асс. 42г. ↪ Може се читати и *Модрч*. † Међник планина у венцу Чакора, неидентификован. Томовић 2011: 236 претпоставља да би међник из БХ (пише га, очито омашком, „Модрог мела“), одговарао превоју Тафа и врху Вретено и. од Чакора. ⇐ Прасл. **modrъчь*, adj. poss. од **modrъсь* + **dělъ*, вероватно § 2.2.1.7, в. **дѣл**. ✱ Основна реч је поименичење у мушког роду придева **modrъ* ‘модар’ које у слов. језицима показује најразличитија значења: од морске плавети преко на-

зива за биљке, рибе, птице до врсте камена (ЭССЯ 19: 104 s.v. *modrǫsь). Ово последње је старо, јер је посведочено и у чешком, и њиме се најпре могу тумачити топоними *Модрац* у Босни, *Modřec* у Чешкој, а сам придев *модър* се у стерп. топонимији среће примењен управо на камен и песак (уп. овде **Модрѝ камы, Модры мџл**). Међутим, образовање *j*-посесива *модрѣч*, које се среће само у БХ (поред овог имена, још **Модрча гробља**) не говори у прилог таквој интерпретацији (*‘брдски гребен од плавичастог камена’), већ указује на антропонимску или зоонимску мотивацију. Како је придев *modrǫ боље посведочен у зоонимији него у антропонимији, предност треба дати првој, § 2.2.1.7. Међу бројним кандидатима из животињског царства издвајају се модри кос (модрокос, *Monticola solitarius*), за којера је Hirtz 2: 280 забележио на Крку назив *модрац*, затим сива чапља (в. **Модрѝ камы**) или, с обзиром на карактер географских објеката (*дџл, гробља*) — поскок, *Vipera ammodytes*, за кога је забележен низ назива основе *модр-*, па и *модрац* (Hirtz 1: 88, из Грачаца у Лици). Додуше, у том значењу се реч тек секундарно насловила на прасл. придев, што превиђа Skok 2: 448а изводећи назив за змију *модраш* од *мџдар*; заједно са слн. *modrās* ‘поскок’ она се изводи из романског (Истра, Трст) *madras(o)* id. (Bezljaj 2: 191; Snoj 410); поскока нема у старој словенској постојбини и Словени су дошавши на југ назив за ту посебно опасну врсту змије позајмили од староседелаца. Начин образовања не искључује антропоним у основи, на шта помишља већ Родић 1980: 305, али допушта и да је придев изведен од неког топонима, што се с обзиром на функцију *-јѣ* не чини вероватним. Уп. у си. Босни *Модрича*, вероватно *j*-посесив од *modrica или *modrika, опет најпре у неком зоонимском значењу; слн. *Modrič* на више места је у творбеном погледу двосмислено, јер се може радити и о сингуларизованом патронимику на **-itji* (уп. Snoj 2009: 267 д. и овде ***Модрица**). За присуство апелативног члана синтагме у оронимији тога краја уп. у истом омеђењу **Обли дџл** и данашње име планине *Дио* (1915 м) у истом масиву, *Вџл’киѝ дио* у запису А. Цоговића (ОП 4: 264).

(***МОДРИЦА** f.), adj. **модричскѝ**: (**игоумень**) **модричскѝи** **врџоломѝи** m. sg. nom. (86v). ✍ У испису ђакона Дамјана из 1453: **модричкы** (Šaf. Pam. 55 = ЗН 304^о). ☩ Иако је почетком XIV в. био један од дванаест главних манастира у средњовековној Србији, Модрички манастир није познат из других извора, па се може само нагађати о његовој локацији и о топониму из којег је изведен придев којим се он, односно његов игуман, означава; најбољи кандидат је село *Модришѝе* на десној страни Треске, где постоје рушевине повеће цркве које народ назива манастиром, али се стерп. ктетик *модрич(с)ки* не да̑ извести непосредно од данашњег лика топонима, в. ниже. ⇐ *Модричскѝ вероватно од *Модрица § 3.2.1. * Универбизовано од **Modra(ja) rěka*, уп. мак. *Модра река* у сливу Брегалнице (Duridanov 1975: 186), *Модрица* село код Крушевца, даље чеш. *Modrý potok* на два места, *Модрик* село код Сарајева; *Модрица је могао бити назив данашње Изворске реке, на чијем ушћу у Треску лежи село Модриште, мотивисан пре бојом песка у речном кориту (уп. **Модры мџл**) него ли бојом воде. Мање је вероватно извођење *Модришѝа* од патронимика *Modritji (тако Заимов 1965: 52, уп. с.-х.

презиме *Модрић*), § 4.5.1.1, нимало — од *модришѣ [< *modrišče] ‘влажно место’ (Станковска 1997: 169 д.). Данашњи лик *Модришѣ* се преко локатива *Модришѣах, датива *Модришѣам изводи из етника *Модришѣане < *Модришчане < *Модриччане, од *Модричко ‘село на ушћу реке *Модрица*’.

МОДРБИ КАМЫ m.: на *модрби камы* пом., ис *камене* gen. 41v. † Међник планина у венцу Чакора, неидентификован (уп. Томовић 2011: 236). ⇐ Прасл. *modrъjъ + *katy, § 2.1.1, в. **камы**. * Уп. универбизовано *модрац* ‘врста камена’ Пољица (РСА), чеш. *modrec* ‘врста плавичастог камена’ (ЭССЯ 19: 104). Иста мотивација свакако у савременом орониму *Модар крш* у планинама јз. од Пећи више Белопољских станова (запис А. Џоговића, ОП 4: 233) и стерп. топониму, првобитно такође орониму **Модра Глава** у повељи деспота Стефана Хиландару из 1411 (MS 570). Уп. **Модры мѣл**, **Модрч дѣл**. У једном од два српскословенска превода разграничења поседа Хиландара и Есфигмена из 1198 (?) грчки мтп. εἰς τὰς γέρανοπέτρας преведен је као **Модромь камени**, а у другом само транскрибован као на **Геданопетри** (ЗСПП 73). Ту стерп. *мод(ь)р* преводи први члан гр. сложенице γέρανος ‘ждрал, *Grus cinerea*’, вероватно наслањањем на домаћи назив за сличну птицу исте боје, сиву чапљу (*‘Ardea cinerea’*), *модро*, *модрѣч*, уп. **Модрч дѣл**, **Модрча гробља**.

МОДРЫ МѢЛ m.: оу *модры мѣль* асс., *коњ модрога мѣла* gen. 13v. † Међник Копорића са Дољанима, данас заселак *Модромир* (Шкриванић 1956: 181), донедавна *Модро Мело* (Томовић 2011: 204), у тур. попису из 1566–74. „Модримин“ [sic!] (Томовић 1987: 57). ⇐ Прасл. *modrъjъ + *mělъ ‘плавичасти песак’, § 2.1.1. * За други члан синтагме, прасл. *mělъ, уп. ЭССЯ 18: 162 дд.); он се очувао на с.-х. терену као апелатив само у чакавском *мѣл*, *мѣла* ‘земља пескуша, ситан песак’. Стерп. *Модри Мѣл* и у призренској Гори (на **Модри Мѣль**, међник села Брода, АХ 282, Miklosich 1874: 60 s.v. *mělъ*, 62 s.v. *modrъ*), *Модри Мѣлци* у подручју Шар-планине (из **Модрих Мѣлць**, међник Јеленца, id. 303), множина *Мѣли* у Зети (**Мѣле**, међник села Штитара 1296/1721, Шекуларац 1987: 78), *Мѣлци* у средњем Полимљу (**Мѣлци**, БП, Спом. 3: 6), *Мѣлска сѣйна* у Потарју (оу **Мѣлскоу стианоу**, ЈП, ibid. 9), у данашњој топонимији универбизован (јекавски) лик *Миоска* (средње Полимље, Морача), *Мѣлна у *Милна* на Брачу, уп. буг. *Мелна*, пољ. *Mielna*, *Mělnica > *Мидница*, речица и село у ужичкој Црној Гори, варошица у ваљевској Колубари, екавски *Медница*, са незамењеним јатом у локалном говору *Медница* (уп. Skok 2: 403; А. Лома, Мионица 7 дд., Бурђ. ступ. 191 д).

МОДРЧА ГРОБЉА f.: оу *модрчочу гробљу* асс., *вт модрчече гробље* gen. 16r. † Међник бањског поседа на десној обали Ибра, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 182 д.; Томовић 2011: 208). ⇐ Прасл. *modrъčь, adj. poss. од *modrъсь, f. -*ьča* + **grob(l)‘a*, § 2.2.1.7. * Топографска синтагма чије је значење у XIV в. вероватно још било прозирно али је данас нејасна у оба своја дела. За атрибутивни члан в. ниже; апелатив прасл. **grob ‘a* реконструише SP 8: 222 у значењима ‘јама, јарак; насип, хумка’ на основу потврда из сев. слов. језика, а из јужнословенског има само слн. *gróblja* ‘гомила камења’, тачније ‘хрпа камења прикупљеног са њиве; развалина’ (Snoj 2009: 155 поводом топонима *Gróblje*, -*belj* f. pl. на више места у Словенији). Да се и за

стерп. реч претпостави то значење, у којем би она била приближни синоним термину **гомыла**, смета околност што је њен деминутив *гробљица* хапаксно забележен у контексту где, како изгледа, значи нешто друго од *гомила*. Реч је о омеђењу мачванских села у РП: **на Грובлице. и ѿ Гроблицъ на гомилѦ** (Младеновић 2003: 54, по Врд., исто Бол., *ib.* 94, Рав. 112). У савременој топонимији среће се деминутив *Гробљице*, мање узвишење у области Пивске планине (Цицмил 178, која наводи предање да су ту били гробови комита изгинулих за време Првог светског рата). Сама реч **гробла** забележена је и у ЛП око 1260, такође као међник **оу Болестыню гроблю** (Спом. 3: 9), данас непознат, налазио се негде у поречју Книне (уп. Пешикан 1981: 43). Пешикан *l.c.* чита *Болесѣйна гробља* уз знак питања; писарски манир те исправе допушта и читање *Болесѣина* и оно је свакако исправније, јер је код Пољака у средњем веку посведочено ЛИ *Bolesta* (Taszycki 1925: 94), из којег се изводе пољ. топоними *Bolescice*, *Bolesty* (уп. Miklosich 1864, 20°). По аналогiji, и у првом делу *Модрча гробља* могао би се претпоставити антропоним (надимак) **Modrĕkъ*, **Modrĕcъ*, али такође зооним ‘сива чапља’ (в. **Модрѣ камы**) или ‘поскок’, в. **Модр(ѣ)ч дѣл**, тамо и за разлоге што се не чини вероватним иначе семантички прихватљиво извођење из *модрац* ‘плавичасти камен’. Осим заједничког корена (прасл. **greb-ti* ‘гребсти, копати’), стерп. *гробља* нема ничег заједничког са савременим с.-х. *гробље*, стерп. **гробје* као колективом на **-ѣје* од **grobъ*.

МОНАСТЫР м.: ако ... погодии монастырь пом. 48г, оу монастырь 47г, 51v–52г, 52г, въ монастырь асс. 53v, монастырю dat. 47г. ↗ За њ в. ниже. ⇐ Српсл. **монастырь** < гр. μοναστήριον ‘самотњачка насеобина; манастир’, § 1.2.5.4. * Књишка форма речи, овде коришћена искључиво у законодавном делу повеље (уп. **црквѣ Светаго Стефана**), у српскословенском од Св. Саве (РКС 2: 88), такође струс., савр. рус. *монастырь*; варијанта стсл. **манастирь**, српсл., стерп. **манастирь**, **манастырь** ушла је у народни језик, савр. *манастѣир*, заст. покр. и *намастѣир* (уп. Skok 2: 453 д.; Vasmer 1944: 94, 100), па се одразила и у топонимији: *Манастѣир* код Сврљига, Прилепа, *Манастѣирце* код Урошеваца, *Манастѣирец* код Кавадараца, *Манастѣирица* код Петровца на Млави, Кладова, Призрена (ИМ); такве називе носила су села настала уз манастире и у власништву манастира; уп. и хидроним *Манастѣирица* / *Намастѣирица*, речица која тече крај старе цркве, некадашњег манастира у Крчмару под Маљеном. Најстарији назив на старосрпском и старохрватском терену био је *молстѣир*, који се своди на исти грчки предлогак посредством влат. **monisterium* > **molisterium*; он се до данас сачувао у чакавским говорима, а код Срба само као топоним *Мојстѣир* (средње Полимље; Ибарски Колашин; Метохијски Подгор), о чијој старини сведочи чињеница да се полимски Мојстѣир помиње, као *Молстѣир* (**Ѧ се меге селоу црковномуу Молстыроу**) већ у повељи краља Владислава Богородици Бистричкој (БП) којом потврђује села која је цркви приложио његов дед Стефан Немања (Спом. 3: 6), из чега излази да је село то име носило већ крајем XII в. Уп. А. Лома, ИЧ 1987: 11 дд., 16, ОП 11/1990: 5 д. Занимљиво је да и у овој варијанти назива имамо, као и у **монастырь**, **манастырь**, **-ы-** које се, као ни у стсл. **псалтырь** < гр. ψαλτήριον,

не објашњава ни из грчког предлошка (српг. η = [i]) нити из његовог латинског рефлекса (уп. Фасмер 2: 649; Vaillant 4: 654 д.). То указује да су обе речи позајмљене док је у јужнословенским језицима још увек постојала корелација мекоће, па је за страно *ti* са непалаталним *t* **ты** било приближнија предаја него **ти** изговарано [t'i].

(**МОРАВИЦА / МОРАВИЦЕ** f. sg. / pl.), adj. **моравичкѣ**: **епископъ ... моравич'кии никола** m. sg. nom. 85v. ✍ У испису ђакона Дамјана из 1453: **моравичькы** (Šaf. Pam. 54 = ЗН 303°). ☞ Некадашња жупа око горњег тока Западне Мораве и њеног изворишног крака Моравице, 1293–1302: **ꙗ Моравицахъ** (MS 59), 1405–1427: **оу Моравицахъ** (id. 334), **оу Моравицахъ** Карловачки и Загребски родослов, Врхбрзнички летопис (РЛ 25), једном **оу Моравици** (id. 178), **епископъ моравичьскыи** се по Дамјановом испису помињао и у хрисовуљу Св. Саве и Стефана Првовенчаног (Šaf. Pam. 54 = ЗСПП 97; у ЗН 303° пише **моравичькыи**), у Милутиновој повељи Хиландару (**моравич'скимъ** ЗСПП 374, **моравьскимъ** MS 60). ⇐ Прасл. *Moravica, назив реке, pl. *-*ice* за ознаку њеног слива — жупе, § 5.2. * Река се непосредно помиње тек нешто мало пре средине XVII в. у вези са ар(х)иљским манастиром, који се лоцира **на рѣцѣ Моравици**, а у следећем запису на истој књизи из 1650. **близ Морави** (ЗН 1445°, 1446°). Ова („Голијска“) Моравица је изворишни крак Западне Мораве, коју гради спојивши се са Ђетињом, те је у њеном имену јасна деминутивна вредност суфикса *-ица* у односу према имену главне реке: ‘мала Морава’, § 5.1; исти је случај са двома Моравицама у сливу Јужне Мораве, од којих јој је једна такође изворишни крак (*Прешевска Моравица*), а друга — десна притока (*Сокобањска Моравица*). Исти назив у другим слов. земљама без непосредне везе са макрохидронимом *Morava: хидроними чеш. *Moravice* у сливу Опаве, пољ. *Morawica* у сливу Висле, *Moravița*, *Morauța* у Румунији, топоними *Moravice* (f. sg.) у Чешкој, *Morawica* два места у Пољској, *Morawitze*, *Murawitze* > нем. *Moratz* у Бранденбургу и Померанији итд. (уп. Udolph 1979: 222), уп. и код нас *Моравице* у Горском Котару, где се лик множине подудара са називом стерп. жупе; *Сѣара Моравица* у Бачкој, некад *Оморовица*, са мађ. *ó* ‘стари’ или од слов. *омаp* (уп. Поповић Д. 1952: 128). Распрострањеност и порекло хидронима *Morava и његових изведеница један је од средишњих проблема не само словенске ономастике, већ и ране историје Словена, а у његовом средишту стоје имена двеју великих притока Дунава у средњем току, чешке и српске Мораве. Заправо се *Срѣском Моравом* у прошлости звала само Западна Морава, док је Велика Морава заједно са Јужном до у двадесети век носила име *Бугарска Морава*, као успомену на преднемањихко доба када су њихова поречја припадала Првом бугарском царству. На тај начин име *Морава* представља окосницу хидрографског система средишњег дела северног Балкана, од раног средњег века до данас. Најранији помени су из IX–XI в. и везани за епископско седиште на ушћу Велике Мораве које се, колико се може ишчитати из гр. и лат. записа, звало *Моравьскѣ (градъ)* (не *Моравишиѣ, како то, поводећи се за Јиречеком, узима И. Поповић, ZSlPh 28/1960: 105) или просто *Морава*; у то доба на том простору као да је постојала (полу)независна државна творевина, која се у изворима брка са западно-

словенском Моравском; град се последњи пут помиње 1019, када је владичанска столица већ била премештена у оближње Браничево (уп. ЈФ 49/1991: 206). У стерп. употреби (уп. РКС 2: 89) **Моравѣ** има разна значења: жупу у горњем сливу Јужне Мораве (први је помиње Стефан Првовенчани), око њеног изворишног крака званог *Биначка Моравѣ* (стерп. око 1400. **Бинѣча Морѣва**, MS 263), реку јужну Мораву (ЖКА 188 где се каже да област Топлица **прилежа ... къ ѣѣѣ Морѣвѣ**), западну Мораву (**при ѣѣѣ Морѣвѣ**, летопис о догађајима 1168–89), **на ѣѣѣ ... Морѣвѣ** ЖКА 116, и жупу у њеном поречју (**жоуѣу Морѣвоу** око 1220, MS 13); у РП име **Морѣва** се користи више пута да означи Велику Мораву, али у омеђењу Будрега реч је о Биначкој Морави (уп. Младеновић 2003: 75); у ктиторском натпису из цркве Св. Стефана у Липовцу код Алексинца (1399, ЗН 196^о) **Кривѣ Морѣва** као да је Јужна Моравѣ, уп. име њене притоке у горњем току *Кривѣ река*. Разгрананавање назива *Морѣва* на словенском југу почело је од Велике Мораве, која се до досељења Словена означавала именом које грчки извори предају као Βάργος или Μάργος а латински као *Margus*; свакако да је та друга, латинска форма била она коју су новодосељени Словени могли чути, али је јасно да је они нису преузели као такву, јер би се она у њиховим устима закономерно одразила у лику **Мраг(а)*, а да ли се ново словенско називање у било ком смислу наслоњило на то старо, са којим показује површну сазвучност (*Mar-gus* : *Морѣва*), може се само нагађати. Чак ни 799. године забележен лик *Marvā*, на који је указао Schramm 1981: 297 дд. — за који се не може поуздано рећи да ли представља познатолатински рефлекс античког имена или рани запис словенског — није довољан да се премости гласовни јаз између *Margus* и *Морѣва* (уп. покушаје Skok 2: 455; А. Лома, ЈФ 49/1993: 205 д.). Преостаје закључак да је *Морѣва* или плод чисто словенског именовања или преобличење затеченог страног назива према неком одраније познатом узору — а као узор Словенима који су се обрели у средњем Подунављу око ушћа Велике Мораве најпре је могло послужити одраније им познато име друге притоке Дунава, чешке Мораве (уп. изм. ост. Schramm 1981: 298; А. Лома, WSl 36/1991: 103). У прилог таквој интерпретацији иде чињеница да се ради о два водотока сличне величине и дужине и да су оба подједнако важна као саобраћајне осе. Још од праисторијских времена водио је „Ћилибарски пут“ из Прибалтика у Средоземље кроз тзв. Моравска врата, превој између Бескида на истоку и Судета на западу, који дели Шлеску на северу од Моравске на југу, а у хидрографском смислу представља вододелницу сливова Балтичког мора (Одра) и Дунава (Морѣва), док се осом Морѣва — Вардар најбрже стиге из средњег Подунавља до обала Егејског мора. У погледу постанка чешког хидронима *Morava* нема много неизвесности: Словени су од Германа преузели њихов назив те реке *Marāha* (ствнем. *Maraha* 892, *Marahaha* 901), данас нем. *March*, који се, са своје стране, изводи из предгерманског и можда још преткелтског хидронима *Marus* коме је придодата германска реч у значењу ‘(текућа) вода’. Како је најмање један талас словенске сеобе заплуснуо средње Подунавље кроз Моравска врата, ширење имена *Морѣва* у средишњем јужнословенском простору ваља приписати досељеницима из тога правца, носиоцима познопрасловенског дијалекта различитог од онога којим су говорили Словени који су преко доњег

Дунава настанили североисток Балкана. Стога неће бити случајно то што, упркос свим историјским менама, западнојужнословенске од источнојужнословенских дијалекатских типова и дандањи раздваја линија која приближно следи развође моравског слива. Закључком о вероватном преносу имена из Моравске у данашњу Србију ипак се не исцрпљује проблем његове распрострањености на ширем словенском плану, изван сливова чешке и српске Мораве. Делом се она објашњава „ирадијацијом дунавског ареала“ (Трубачев 1968: 51; у доцнијим радовима исти аутор претпоставља исконско словенско порекло те хидронимске основе, у духу своје теорије о постојбини Словена у средњем Подунављу, 1991: 244 дд., 2002: 264 дд., уп. А. Лома, ЈФ 49/1993; 187 дд.). У најмању руку топоними као српски *Моравци*, село на Љигу, *Моравче* у Посављу код Загреба, слн. *Moravče*, *Morávci* најједноставније се схватају као ознаке пресељеника са неке од Морава, §§ 5.6.4; 2.2.2.4, уп. Skok 2: 455, где помишља да загорско *Моравче*, а можда и горскокотарске *Моравице*, стоје у вези са „sjevernom *Moravom* kao imenom zemlje“ (друкчије о загорском топониму Dickenmann 2: 45, о словеначкима Bezljaj 1961: 32 д., Snoj 2009: 270). У сваком случају, претераном се чини тежња да се из сваког топонима (оронима и сл.) основе *Morav-*, где год се налазио и кад год био посведочен, тражи илирски или неки други супстрат (нпр. Duridanov 1975: 37 д.). Но остаје могућност да је Словенима при преузимању германског *Marāha* (које се распространило све до Подњестровља, уп. тамо *Murachwa*, Трубачев 1968: 51) пред очима лебдео неки домаћи хидрографски назив. Фасмер 2: 652 указује на име реке *Моравна* у Волинији, на подручју где се не очекују стране примесе у хидронимији. За прасловенски се реконструише апелатив **morava* ‘влажна ливада’, али само као секундаран фонетски лик према изворнијем **murava*, неизвесне дубље етимологије (ЭССЯ 19: 214 д.; 20: 192 д.; БЕР 4: 238; 331). Тешко је у сваком случају свести на њега све Мораве, како то чини Miklosich 1874: 63. Семантички убедљивија је претпоставка прасл. хидронима **morava* сродног са **mor'e* у изворном значењу те речи ‘језеро, мочвара’ < праие. **mari-* (Фасмер, Bezljaj l.сс.), но у том случају пре би се очекивао праоблик **mor'ava*. На старосрпском простору посебан проблем представља *Морача*, стерп. **Морача** од 1399 (Пуцић 1: 19), код Дукљанина *Moracia* (fluvius), *Moratia* (iupania), али код Орбина *Moravia* (ЛПД 327, 365), што не мора бити грешка; као да смо и ту имали првобитно **Морава*, које се из горњег тока Мораче (где је била истоимена жупа и град *Морачки*, в. Динић 1978: 244 д.) ширило према доњем, да би рано уследила замена суфикса (можда преко **Моравча*), ради разликовања обласних целина у границама исте, старосрпске државе, тј. из сличних разлога из којих је успостављена дистинкција *Дрина* : *Дрим*, в. **Подримје**). Р. Маројевић, ЗМСФЛ 22/1979: 213 дд. види у *Морача* *j*-посесив од ЛИ **Морак* од којег је изведено име села у Никшићкој жупи *Морачово*, но топонимија других словенских земаља пружа аналогiju само за посесив на *-овъ*: пољ. *Morakowo* (Niecukla 1971: 135).

МОР'АНИ m. pl.: **Село морани** nom. 44г. ↗ Бележи се још прасловенска мекоћа *p'*. ↗ Данас село *Морани* код Глухавице, ј. од Новог Пазара (Шкриванић 1956: 193). Друкчије Томовић 2011: 212 д., која уз аргументацију

да данашњи Морани нису били обухваћени границама светостефанског метоха и да су вероватно припадали оближњем манастиру Сопоћани помишља на данашње село Морина ји. од Србице недалеко од манастира Девича. Но близина Сопоћана нема доказне снаге када знамо да је њима још ближа **Глуха вѣс**, данашња Глухавица, припала Бањској. ⇐ Прасл. **mor'ane* § 5.5. * Уп. стхр. *Морјани (у лат. предаји *Mariani*) 'Приморци' (Skok 2: 455b), цсл., струс. **морјанинъ** 'морнар', рус. дијал. *морјанин* 'приморац', глуж. *morjan* id. (ЭССЯ 19: 226), *Морани* село у Македонији код Скопља, рус. тпн. *Моряны*, стсрп. ктетик *морански* у *Моранско Койиѿо*, *Морански брод* (повеља Ђурђа Црнојевића Голубовићима из 1492, Шекуларац 1987: 224 д.), даље укр. *Поморяни*, пољ. *Pomorzanu* код Шћећина, нем. *Pommern* 'Померанија' < слов. **Pomor'ane*. У средњовековној Рашкој назив за досељенике из неког приморја — јадранског, егејског, црноморског или балтичког. Уп. овде **Приморје**.

МОЧИЛА n. pl.: оу **мочила** асс. 34v. † Међник Гусина, и у омеђењу Грнчарева у ДХ I 230, II 42, неидентификован (уп. Томовић 2011: 234). Друго је село **Мочила** у средњем Полимљу, које бележе СП и БП (ЗСПП 197, 228). ⇐ Прасл. *močidla, pl. од *močidlo 'место (у реци) где се натапа лан или конопља', § 1.2.2. * Уп. ЭССЯ 19: 78–80.

МОШТАНИЦА f.: оу **моштаницоу** асс. 41r. † Међник Јеребиња, по Томовић 2011: 216 данас *Можданица*, поток у селу Црепуља; Пумпаловић 2 бележи у селу Дрену *Мождѣница*, ливада у страни). ⇐ Прасл. **most'anъ*, pt. pf. pass. од **most'ati* 'премошћавати', f. -*ana* + -*ica*, § 3.2.8.1. * Изворно *'река која се мости, прелази мостовима', уп. хидрониме *Мошћаница* име више речица: у сливу В. Мораве, Уне, Купе, у Никшићком пољу (РСА), рус. *Мошаница*, *Мошанка* у сливу Дњепра, пољ. *Moszczanka*, топониме стсрп. **Моштаница** у РП, и данас *Мошћаница* код Туприје (Младеновић 2003: 71), **Мошаница** Рач. пом. 43, **Моштанице** некадашњи манастир (ГСУД 42: 139), *Мошаниця* село у Украјини, *Великая*, *Малая Мошаница* у Белорусији, *Moszczanica* у Пољској, уп. Miklosich 1874: 63 s.v. *mostъ*. Као плод универбизације од **Most'ana(ja) reka*, хидроним, секундарно и топоним **Most'anica* > *Мошћаница* не може се поистоветити са апелативом *мошћаница* 'брвно за прелаз преко реке', који се вероватно своди на **most'anьnica*, од **most'anьna(ja) brъvъ* 'брвно за премоштавање', тј. на придевско образовање суфиксом -*ьvъ* од глаголске именице **most'an-ьje*. Поред слабо посведоченог итератива **most'ati* (уп. рус. ретко, заст. *за-, на-мошати*), и основни глагол *mostiti је путем свога пасивног партиципа перфекта **most'enъ* дао паралелна образовања: **per-most'enъ* > *Примошћен* / *Примошћен* у Далмацији, досл. 'премоштен', тј. спојен превлаком са копном (Skok 1950: 158), **Most'enica* > с.-х. *Мошћеница*, три хидронима (два у Хрватској, један у Босни), села тога имена код Зенице и Петриње, *Мошћенице* код Опатије, *Mošćenice* у Словенији, *Moštenica* у Словачкој, *Moštěnice* у Чешкој, *Mościenica*, *Moszczenica* у Пољској, *Μοστένιτσα* у Грчкој, уп. Bezlaj 1961: 35; Rospond 1984: 235. Уп. и § 5.5.1.

МРАМОР m.: оу **мраморъ** асс. 17v. † Међник Стрљца/Стреовца, неидентификован (уп. Томовић 2011: 211). Има село *Мрамор* у Ситници (од 1455, Пешикан 1984: 271), али је предалеко од Стреовца да би се могло ради-

ти о њему. ⇐ Прасл. дијал. *mormorъ ‘мермер; сваки отесан камен’ § 1.2.6. * Уп. стсл. *мѣморѣ*, мак. *мрамор*, буг. *мрамор*, с.-х. *мрѣмор*, слн. заст. *mrá-tor*, чеш., слч. *tramor*, струс. *мороморъ*). Реч је рана позајмленица из гр. *μάρμαρος*; на њену познопрасловенску старину указује струс. лик са „полногласијем“ (савр. рус. *мрамор* је из црквенословенског, савр. слн. *tármor* преко нем. *Marmor*). Посредство лат. грецизма *marmor*, које између осталих претпостављају Skok 2: 462; Фасмер 2: 668; Snoј 382, није вероватно, јер би очекивани рефлекс одатле гласио *mormъrъ; уосталом исти Фасмер на другом месту стерп. реч изводи непосредно из грчког (Vasmer 1944: 101). Исправно и БЕР 4: 280. Мтп. *мѣморѣ* из околине Скопља као међник већ у повељама скопском Св. Ђорђу цара Константина Тиха Асена из 1258–77. и краља Милутина из 1300 (ЗСПП 255, 321 д.), у другој и *Мѣморѣ* (id. 323), што поткрепљује закључак да се реч ширила са југоистока. Реч *мрамор* осим врсте камена (значење у којем је данас потиснута од турцизма *мермер*, од истог крајњег грчког етимона) може значити и сваки отесан камен. У том другом значењу, које се очувало у данашњим народним говорима, бележе га и дипломатички извори као међник (ДХ, АХ, ГП и др., в. РКС 2: 92 д.).

МРАТИЊ ПОТОК m.: *оуз’ мѣратинъ потокоъ* асс. 20v. ↗ Може се читати и *Мраїин*, али в. ниже. ↗ Међник хвостанског села Гумништа, данас *Мраїинач*, поток који тече од Плужина и улива се у Клину (Томовић 2011: 214). ⇐ Стерп. *Мраїињ*, adj. poss. од ЛИ *Мраїин* + **ПОТОК**, § 2.2.1.5. * ЛИ у основи је рано позајмлјен лат. хагионим *Martinus*; извршена ликвидна метатеза ставља позајмицу у VII–VIII в. (уп. Skok 2: 379b). У питању је Св. Мартин из Тура, на чији култ код Срба до данас чувају спомен називи крсне славе и празника *Мраїињдан* (већ стерп. **ДО МѣРАТИЊА ДНЕ**, Пуцић 1: 104), *Мраїињци*, а такође топоними као *Мраїиње* (Пива); оно је давано и људима (уп. презиме *Мѣратиновић* које је 1400. носио један Ливњанин, MS 248), но у XIV в., по сведочанствима хрисовуља, био је и на овом терену превладао „модернији“ лик *Марїин* (Грковић 1986: 118; уп. РКС 2: 50 д.), те и *Мраїињ ѿѿок* пре ваља изводити из хагионима него из антропонима, уп. **МѣРАТИЊУ ЦР(Ъ)КВЪ** у омеђењу села Пакише у АХ (281), за коју и Пешикан 1986: 47 узима да је била посвећена Св. Мартину. Нешто друкчије Родић 1980: 305, који такође схвата лик као *j*-посесив, али лик *Мраїин* објашњава народном етимологијом као *Враїоломије* < *Враїоломеј* и претпоставља антропонимско порекло хидронима. Неће бити исправно читање *Мраїин ѿѿок* (Skok l.c.; Ивић/Грковић 1980: 104) и извођење од хипокористика *Мраїа* (био би тип § 2.5.1.1); лик хагионима (*Свети*) *Мраїа* је сразмерно позна повратна изведеница из млађих фонетских ликова *Мраїињдан*, *Мраїињци* < *Мраїињдан*, *Мраїињци*, те и за данашњи рефлекс *Мраїинач* можемо узети да је од ранијег *Мраїињчац, универбизованог (тип § 3.3) од *Мраїињ ѿѿок*. Уп. А. Лома, ИЧ 1987: 25, ОП 11/1990: 7, 16.

МРЂЖАР’ЕВИ ЛАЗИ m. pl.: **на лазе мѣрѣжарѣве** асс. 18v. ↗ Палатално *r’* се и овде чува, уп. **Говедар’ев брод**. † Међник Стрѣлца/Стреовца, неидентификован (Томовић 2011: 212 претпоставља да би одатле потицало име махале у Мијалићу *Неможе*, за шта се не види основ). ⇐ Стерп. *мрѣжар’ев*,

adj. poss. од *мрѣжар* ‘рибар који лови мрежом; произвођач мрежа’, у својству надимка, т. pl. *-еви + лази* ‘крчевине’, § 2.4.1.2. уп. **лаз**. * Ек., јек. *мрѣжар*, ик. *мрѣжар* је с.-х. изведеница од прасл. *merža ‘мрежа’. Родић 1980: 315 и већ RJA s.v. помишљају на право ЛИ *Мрѣжар (?). Уп. топоним *Мрѣжари* у Славонији (подручје Папука).

МРТВЪЧ КАМЫ т.: оу мрѣтвьчъ камы асс. 38гv. † Међник Подлужја, неидентификован (уп. Томовић 2011: 242). ⇐ Прасл. *mьrtvьсѣ, adj. poss. од *mьrtvьсѣ ‘мртавац’ + *кату, § 2.2.1.3, в. **камы**. * Само за себе могло би се схватити као ‘надгробни камен’, где би придев истицао разлику у односу на друге каменове у истом омеђењу који су били само „укопани“ да обележе међу; но могућа је и веза са хидронимом **Мртвица**, с обзиром на формулацију *ѡправо на мрѣвицу рѣку у мрѣвч камы*; слична дилема код Родић 1980: 309: „Адјектив би се можда могао извести и од *мрѣвац* или од реке *Мрѣвице*“.

МРТВИЦА f.: гдѣ мрѣтвица оупада оу влато пом. 38v, на мрѣтвицоу рѣкоу асс. 38г. † Међник Подлужја, по Томовић 2011: 242 Мрка, притока Скадарског језера (?). ⇐ Прасл. *mьrtvica ‘стајаћа вода, напуштено речно корито, мртаваја’ § 1.1.1. * Уп. мак. *мрѣвица*, буг. *мрѣвица*, слн. *rtvica*, стполь. *martwica* id., укр. дијал. *мертвиця* ‘мочвара уопште’, хидроним *Мертвиця* у Закарпатју (ЭССЯ 21: 142 д.), универбизовано у том значењу од **mьrtva(ja) voda*, у опозицији према текућој, жи в о ј води; прасл. реч у с.-х. и буг. има и значење ‘сеновито, сунцу тешко доступно место’, у којем долази и као микротопоним (id. ib.). Уп. **Мртвч камы**.

МУЗАЋЕВЕ КУЋЕ f. pl.: оу потоку ниже моузакиѣвѣхъ коуштѣ гер. 17v. ↗ *-ки-* = *he*; *шт* овде = *h*, уп. **кућа**. † Међник Стрѣлца/Стреовца, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 183; Томовић 2011: 211). ⇐ Стрп. *Музаћев*, adj. poss. од ЛИ *Музаћ*, f. pl. *-еве + куће*, § 2.4.1.2, в. **кућа**. * ЛИ у основи БХ бележи у катуну Шишатовца, 57v: *моузакъ з дѣтию* (Ивић/Грковић 1980: 106 д.; Родић 1980: 313). Исти антропоним забележен је и у Дечанском и Григоровићевом поменику, у овом другом и варијанта *Музак* (акуз. **Моузака**); у грчким повељама Стефана Душана издатим светогорским манастирима помиње се властелин *Μουζάκης*; у Топлици има село *Музаћи / Музаће*, одакле је 1734. поменут неки Вучета, а у Тесалији топоним *Μουζάκι*; у средње- и новогрчком апелатив *μουζάκια* ‘опанци’, одакле се изводи арум. *Miuzăkear*, назив за Арумуне настањене у средишњој Албанији. На основу свих ових паралела Ивић/Грковић 1980: 106 д. изводе убедљив закључак да је посредни „грчко-влашка комбинација“. Непотребним се стога чини њихово указивање на средњовековну арбанашку властеоску породицу *Мусаки*, чије би презиме по пореклу било хипокористик од *Мојсије*, као и Чабејево на алб. *mëzak* ‘бик, теле’ (Çabej 1976: 360, Р. Дочи, ЈОК 6: 256 д.); и да нема горенаведених убедљивих ономастичких веза на другој страни, ова поређења била би у фонетском погледу неуверљива. Ако постоји неки континуитет између средњовековног међника и данашњег албанског презимена *Muzaqi* у селима у околини Вучитрна како то узима Дочи l.c., он је замислив тако што се првобитно влашки род најпре у средњем веку посрбио а онда у турско доба поарбанашо. Уп. и дискусију М. Пешикана *ibid.* 336.

(МУТИВОДЕ f. pl.): оу крѣсть. коѣга рече господинь крал добръѣю и моутиводѣ поставити 15г. ↷ Антропоним *Мушивоода* поменут у БХ у вези је са данашњим именом засеока Граничана *Мушиводе*; крст који је Мутивода поставио са Добрејем био је међник Селчанице, очито са Дѣбрхавом, јер се део овога другог села назива 1363. *Дѣврѣхава Моутиводикъ* (уп. М. Шујица, ССА 2: 161; Томовић 2011: 206). ↷ Прасл. дијал. *motivoda у својству надимка, § 4.4.1.1. * Уп. *мушивоода* епитет јужног ветра у нар. песни, у обичном говору ‘смутљивац’ (РСА), пољ. *taściwoda* ‘id.’. Мутивода из БХ могао је бити епоним властеоског рода и будућег села, или, ако допустимо да је село под тим именом већ постојало у његово доба, само један у низу носи-лаца истог родовског надимка.

Н

(НАГОРИЧИНО n.), adj. **нагоричкѣ**: (игоумень) **нагорич’кии вениаминь** m. sg. nom. 86v. ↷ У испису ђакона Дамјана из 1453: **нагорич’кы** (Šaf. Pam. 55 = ЗН 304^о). ↷ Некада манастир, данас село *Сѣаро Нагоричане* код Куманова са црквом Св. Ђорђа коју је у данашњем виду обновио и живописао краљ Милутин; натписи у самој цркви обавештавају нас да је изградња завршена 1313, а живописање 1318, под игуманом Венијамином који се помиње и у БХ. У ЖКА епитет Св. Ђорђа: **въ монастирь свои къ светолоу моученикоу Христоу Георгию Нагоричскому** 181, **въ цркви светааго моученика Христова Георгиа въ мѣстѣ рекомѣль Нагоричскааго** [sic!] 189; у једном запису на књизи из времена краља Милутина помиње се етник **Нагоричанинь** (ЗН 34^о), док је основни топоним посведочен тек од 1456. као име суседног села, данашњег Младог Нагоричана: **Ѣ НагоричинѢ Младомъ въ домѢ НиколѢ Спа(н)чевикѢ** (ЗН 313^о); из истог столећа је и Пшињски поменик где се бележе **Нагоричино Старо** и **Нагоричино** (Спом. 29: 19); летопис на једном месту има **въ Нагоричине**, на другом **оу Нагоричноу** (61, 70, по РКС 2: 112); *Нагоричино* је облик који се среће и у домаћим записима XVIII–XIX в., док у турским пописима из XVI в., када је ту било средиште Нагоричке нахије, издавачи читају „Старо, Младо Нагоричане“ (тако 1519), „Нагоричино“, „Нагорич“, „Ногорич“ (Станковска 2003: 203). Данашњи ликови на терену су *Сѣаро Нагоричино* и *Младо Нагоричино*, етник *нагоричанац*, *нагоричани* и *нагоричанци*, ктетик *нагорички* и *нагоричински*, званични облик, међутим, (*Сѣаро, Младо*) *Нагоричане* (ib. 204). ↷ Прасл. (?) *Nagoričīnъ, adj. poss. од ЛИ (надимка?) *Nagorica, n. -ino према **se(d)lo*, § 2.3.2. * Овакво тумачење усваја већ Станковска 2003: 204 д., указујући на ЛИ *Нагорка* код Хрвата, стчеш. ЛИ *Nahora*; уп. и срп. *нагоркиња (вила)*, стукр. ЛИ *Нагорка* 1488, слн. *nağórnik* ‘горштак’, ст.-укр. презиме *Нагорникъ* (ЭССЯ 22: 54). Прву цркву у Старом Нагоричину подигао је у XI в. византијски цар Роман Диоген за пустињака Св. Прохора Пчињског, те се прилично вероватном чини претпоставка да је *нагорица ‘становник горе (= шуме, планине) у основи овог топонима преосмишљено од *(a)нахоритѣ < гр. ἀναχωρητής ‘отшелник, пустињак’ (А.

Лома, ОП 11/1990: 8). Опозиција *Сѣпаро* : *Младо Нагоричино* заснива се на разликовању насеља које се развило око старе, „Нагоричине“ цркве из XI в. као њен метох и његове „млађе“ раселице. Ктетик *Нагоричане/и* и етник *нагорички* изведени су од скраћене основе уз одбацавање суфиксалног елемента *-ин-*, што није редак случај, уп. овде **Комарштица**. Тур. „Нагорич“ је изведено из ктетика. Збир историјских сведочанстава не говори у прилог примарности облика *Нагоричане* и извођењу од орографског термина *Нагорица (тако Заимов 1967: 193), које би се могло ослонити на паралеле рус. дијал. *нагорки* ‘брдашца’, пољ. *nagórze*, укр. *нагіря*, рус. *нагóрье*, блр. *нагóр’е* ‘ниско побрђе’ (ЭССЯ 22: 53 д.), слн. (*Nagorica > нем. *Aggoritsch(ach)* (Miklosich 1872: 99, 1874: 33).

НЕВЕЧЕРАЊ м.: за **НЕВЕЧЕДАЊ** асс. 42г. ✍ Може се читати и *Невечеран* (тако Пешикан 1981: 53), *-ањ* можда < **-ън’ъ*, в. ниже. † Међник планина Бабе, Гозбабе, Витицрѣва, Јеленка и Чахора, негде око горњег тока Пећке Бистрице, неидентификован (Пешикан l.c.; Томовић 2011: 236 помишља да је данас измењено у *Маљи Неџинаји*). Вероватно ороним, будући да у друга два случаја у истом омеђењу предлог за долази са именима планина (за *Гозбабу*, за *Драгојла*). ⇔ Цсл. **НЕВЕЧЕДЪНЪ** ‘који не залази, не смркава се’, вероватно уз *врх*, као назив за планински врхунац на којем се увече најдуже задржава сунчева светлост, § 2.5.3.2. * Цсл. придев је преведеница за гр. *ἀνέσπερος*, који користи Св. Василије Велики на три места у својим списима уз *ἡμέρα* (Nomiliae in hexaemeron II 8, 67, De Spiritu Sancto XXVII 66, 76, In Isaiam II 87, 6). У ЭССЯ 25: 63 реконструирше се прасл. придев **nevečerъnъ(jъ)*, где су и изворни облик и прасловенски карактер речи проблематични. Реконструкција је изведена на основу струс. *невечерънии* ‘који не тамни, не гаси се’ (Срезневский 2: 360 (*свѣтъ, дънь, сълнце*), рус. *невечерний* ‘који се не смркава, светао’ (Даль, са примером из књижевног језика; СРНГ нема!), и две с.-х. потврде црпене из RJA 7: 125, од којих је једна топоним из БХ, који се тамо интерпретира као *Невечеран*, *-рна*, а друга из српскословенски писане аренге повеље кнеза Лазара светогорском Пантелејмону: **сѣ Христѡмъ вѣдѣаѡт се вѣ свѣтѣ невечернѣм** (ГСУД 24/1868: 257; Младеновић 2003: 1486), „бораве са Христом у светлости која не трне“. У свим примерима осим нашега, који је у том погледу индистинктиван, придев показује палаталну основу, баш као и придев **večerъnъ(jъ)*, а његове оскудне потврде своде се на књижевну употребу, што је и разумљиво, будући да је заснован на грчком књишком предлошку. Његова појава у топонимији забаченог планинског предела средњовековне Србије могла би се приписати боравку учених монаха-испосника у тим врлетима, уп. **Умоврѣњ поток**. Овде понуђена интерпретација претпоставља већ извршено озвучење *ъ > а*, које је у грађи БХ недвосмислено посведочено само у *Градачъц* (в. **Градьчьць**), а може се са извесном вероватноћом претпоставити још у *Худач*. Ако би се остало при етимолошком *-ан*, у основи би био негиран трпни придев од глагола *večerati у значењу посведоченом у руским дијалектима: *вечераться* поред *вечерять* (intr.), *вечериться* ‘ближити се крају (о дану), клонити се смирају (о сунцу), смркавати се’, уп. СРНГ 4: 210, 213, 218, и с.-х. *вечерити* ‘смркавати се’ (РСА). У том случају би, зависно од

тога да ли читамо *Невечеран* или *Невечерањ*, имали описни назив у горе прет-постављеном значењу, § 2.8.1.2, или *j*-посесив од непосредченог ЛИ **Nevetserantъ*, § 2.2.2.6.

НИКОЛИНА ЦРКЊВ f.: над **николиноу црѣкѣ** асс. 28v, оу **николиноу црѣкѣ** асс., **шт црѣкѣ** gen. 32rv, **ниже николине црѣкѣ** gen. 24v. † 24 v, 28v међник Бѣкова, 32rv будимљанског Горажда, оба непозната (Томовић 2011: 228, 232). ⇐ Стерп. *Николин*, adj. poss. од ЛИ *Никола*, f. -a + *црѣкѣ*, § 2.5.1.1, в. **црѣкѣ**. * Свакако од хагионима: ‘црква посвећена Св. Николи’. Уп. Ивић/Грковић 1980: 104; Родић 1980: 318), овде **Микуљштица**.

Њ

ЊИВА f.: **нивоу** асс. (53r), **с нивоу** instr. 17r; pl.: **како се ниве стаю** nom. 28v, 29v, **право прѣзъ ниве** асс. 23v. ⇐ Прасл. **niva* (**n'iva*), § 1.2.2, в. **Осьтна њива**. * За проблеме реконструкције прасл. лика речи и њене дубље, ие. етимологије в. најскорије ЭССЯ 25/1999: 134 дд.; Куркина 2011: 208 д. Прва стерп. потврда из 1227. у повељи дикеја Мандуке Хиландару (ЗСПП 112).

О

ОБЛА ГЛАВА f.: на **вблоу главоу** асс., **шт вбле главе** gen. 36r. † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р’ујишта, неидентификован (уп. Томовић 2011: 239 д.). ⇐ Прасл. **obvьlъ(jь)* ‘обао, заобљен’, f. -a + **golva* ‘врх брда’, § 2.1.1, уп. **глава**. * И другде: стерп. **Обла глава** међник Кичаве (1243–76, ЗСПП 240), катун Гунцата (АХ 291), данас ороним *Обла глава* код Сокобање, на Дурмитору, *Облѧ главица* у области Пивске планине (Цицмил 250).

ОБЛА МЕЂА f.: оу **вблоу мегю** асс. 21v. † Међник Бања са Сухогрлом, као такав данас непознат, по Томовић 2011: 215 ‘изразито заобљени брежуљак (722 м), јужно од средишта села Рудник, код засеока Нови Косјери’. ⇐ Прасл. **obvьlъ(jь)* ‘обао, заобљен’, f. -a + **med'a*, § 2.1.1, в. **међа**. * Није извесно да ли је реч о природном облику терена или можда о вештачком међнику, ‘лучно заораној међи’ или камену-међашу одговарајућег облика, уп. **Облѧ камы**.

ОБЛАСТ f.: **въ доухоу’нои вбласти епископа боудимл’скога** loc. 33r, оу **всон вбласти црѣков’нои** loc. 51r. ⇐ Прасл. **obvolstь*, § 1.2.1. * Основна реч је поствербал од **ob-volsti*, -*voldq* ‘(о)владати’ (ЭССЯ 31: 89 д.) и изворно значи ‘власт, управа, право, влашћење’, тако и стерп., стл. **область**, одатле се развило значење ‘подручје под нечијом управом’, нпр. код св. Саве **въ богоданѧи ѧмоу вбласти**, а из овога ‘део неке веће територијалне целине’, нпр. код Стефана Првовенчаног: **вбласть нышьвьскоу** (РКС 2: 183 д.).

ОБЛѧК m.: оу **вбликѧ** асс. 13v. ✍ Писање са **-ни-** предаје акценатски лик *Облѧк*, што је од значаја за етимологију, в. ниже. † Међник Копорића са

Дољанима, и данас *Облик* 1133 м, превој између Копорића и Мајдева (Шкриванић 1956: 181; Томовић 2011: 203). ⇐ Прасл. *obvьlъjь ‘обао, заобљен’ + *-ikъ*, § 3.1.1. * Универбизовани лик у приближном значењу **Облѣ дѣл**. Начин писања (в. горе) и паралеле као *Облѣк* гребенаста ливада, долине и шума, Пивска планина (Цицмил 250) јасно указују да је посреди *Обл-ик*, а не именица *ѡблѣк* ‘лик, форма’ < *ob-likъ, уп. са другим суфиксом апелатив *обл-ица*.

Облѣ дѣл м.: оу *вблѣи дѣлѣ* асс. 42гв. † Међник планина у венцу Чакура, неидентификован (Томовић 2011: 236 помишља да би могао бити измењен у данашњи ороним *Болуга*). ⇐ Прасл. *obvьlъjь ‘обао, заобљен’ + *dělvъ, § 2.1.1, в. **дѣл**. * Уп. овде и **Облѣ камы**, **Обла глава**, **Обла међа**, **Облик**. Стерп. придев *вблѣ* и у **Обла вѣдо**, међник села Брода (АХ 282), данас универбизовано *Обло* (Пешикан 1986: 33), самостално посведочен у значењу ‘испупчен’ у опозицији према ‘плъоснат’: *чеѣири ѣуца ѣлоскна, а једно обло* (Пуцић 2: 73).

Облѣ камы м.: оу *вблѣи камы оукопанѣ* асс., оу *тѣетии вблѣи камы оукопанѣ* асс. 38в. † *тѣетии* читај *ѣреѣји*. † Међници Диноше, неидентификовани (уп. Томовић 2011: 240). ⇐ Прасл. *obvьlъjь ‘обао, заобљен’ + *katy, § 2.1.1, в. **камы**. * Уп. ороним *Обли камен* зап. од Добоја, овде **Облѣ дѣл**, **Обла глава**, **Обла међа**, **Облик**.

Обрадов брод м.: на *вбродовѣ вродѣ* асс. 12г. † Међник бањског поседа на л. страни Ибра, неидентификован (по Томовић 2011: 201, прелаз преко Козаревске реке између села Банов До и Жеровница). ⇐ Прасл. *Obradovъ, adj. poss. од ЛИ *Obradъ + *brodъ ‘газ на реци’, § 2.4.1.1, в. **брод**. * Родић 1980: 313; Ивић/Грковић 1980: 102; уп. струс. тпн. *Обрадово* (Васильев 218).

***Обрамово** п. (?), adj. **обрамовски** ф.: оу *вбѣамов’скоу главоу* асс. 13в. † Међник Граничана, по Шкриванић 1956: 181 „данас је сачуван назив Обрамовска глава у брду између села Крушчице и Лепосавице“, по Томовић 2011: 205, која се не осврће на тај податак, „први међник, Обрамовска глава, није познат“. ⇐ Стерп. *Обрамов, adj. poss. од ЛИ *Обрам, § 2.4.2.2. * Полазиште универбизације могла је бити синтагма типа **Обрамово село / брдо*, *Обрамова вѣс или сл. ЛИ у основи посведочено је посредно још топонимом патронимског порекла **Обѣамѣи**, данас ишчезло село, негде у Мачви или Поцерини, поменуто у повељи из 1458 (Rad JAZU 1/1867: 157). Оно представља рану славизацију библијског *Abra(h)am* каква се среће и код Руса: *Обрам*, већ 1150. у Ипатјевском летопису *Обрамљ мостѣ* (на реци Ирпењ, у Бјелгороду кијевском), која је претходила настанку староцрквенословенског књижевног језика у другој половини IX века, у којем ово име има лик **ѣвѣамѣ** заснован на средњегрчком изговору *Ἀβρααμ* са β = [v], одатле савр. срп. *Аврам*. *Обрамѣ одражава или ранији грчки изговор (уп. гот. *Abraham* у Улфилином преводу Св. писма из IV в.) или латинско посредство (уп. ИЧ 1987: 17; ОП 11/1990: 7), а на врло рано преузеће указује и прелаз *ѣ- > о-*. Име старозаветног праоца Аврама, које се често помиње и у Новом завету, спадало би у том гласовном лику у најранији слој хришћанске ономастике код Словена, заједно са с.-х., рус., буг. *Иван*, стерп. *Сѣѣѣан*, с.-х. *Сѣѣѣѣан* (*Шѣѣѣан*, *Сѣѣѣѣан*), рус. *Степан*, стерп. *Мраѣѣѣн* (в. **Мратиња цркѣв**) и др.

ОГОРЉЬЦ m.: оу ѡгорѣльць асс. 72г. † Међник Прчева, данас непознат (уп. Томовић 2011: 225). ⇐ Прасл. *obgorělъ, pt. perf. pass. од *obgorēti + -ьсь § 3.3.8. * Из формулације омеђења у *Огорѣльцу у стѹденѹ, оѹ стѹденѹца* није јасно да ли је у питању име извора (какав би то био „огорели студенац“?) или места на којем се овај налази („огорели брег, врх или сл.“), уп. *Огорела глава* врх на Бјеласици, *Огорелѣ главица* у Пивској планини (Цицм.-Рем. 2011: 251), *Огор(ј)елине* кршевите долине где је била шума *ib*. Истоветан творбени лик пољ. *Ogorzelec* село у Шлеској.

ОКРАЈЬК m., pl.: **Планина Једебиниѣ и ѡкрајци Јеѣ** nom. 40v. ⇐ Прасл. *obkrajъkъ ‘ивични, периферни део нечега’, pl. -ьси, § 1.1.2. * Прасл. реч је поствербал од *ob-krojiti*, -*krajati* ‘обрез(ив)ати’ и у појединим језицима (с.-х., слн., рус.) поприма топографска значења: ‘неузоран крај поља; руб шуме’, РЈА бележи *Окрајак* у својству хидронима и оронима, Драгољуб Петровић *Окрајак* као микротопоним у Никшићком пољу (ЭССЯ 27: 166 дд.). С обзиром на значење термина **планина** у БХ, овде окрајке треба схватити као ивичне делове високопланинског пасишта.

ОПАВШТИЦА f.: оу ѡпав’штицоу асс. 13г. † Међник бањских села на л. страни Ибра, данас као такав непознат, но свакако изведен, у значењу ‘Опавска река’ (в. ниже) од имена данашњег села *Ойаве*, по Томовић 2011: 201 данашња Вучјелокванска река, наставак *Ойавског ѡѡѡока* који тече из тог села. ⇐ Вероватно *Opavu ‘досељеници из поречја реке *Opava*’, § 5.6.3. * Река и место на њој *Opava* у Шлеској помињу се од XI в. (1031. *Ura*, 1062. *Ora*), а име се сматра предсловенским и изводи од пие. *apa ‘вода, река’ у стпрус. *ape* ‘река’ итд. (Hosák/Štárek 2: 184 д.); множина хидронима означава становнике његовог поречја и област (уп. стсл. **Висли** ‘Вислани’, пољ. *Morawy* ‘Моравска’, стсрп. **Моравице**, *Јадри* итд.), што упућује да се у *Ойаве* види супстратни хидроним пренесен са словенског севера у облику множине као успомена на исходиште сеобе (ЗМСС 43/1993: 117). Није, разуме се, искључено да топоним и овде има корене у супстрату, али његов (секундарни, изведени) лик множине говори за горе прихваћено тумачење. Такође се чини сувише ризичном претпоставка да се на основу мак. *Оѡа(ј)е* име села код Куманова у сливу Пчиње, *Оѡа(ј)а* некадашње село код Преспе реконструише предсловенски (трачки?) хидроним од истог корена, *Araja (или сл.), како то чине Duridanov 1975: 136 д. и Илиевски 1988: 498; није срећније ни извођење од (непосведоченог и нимало вероватног) словенског ЛИ *Оѡaj (тако Станковска 2003: 285 д.); с обзиром на тежњу ка испадању међувокалског -в- у мак. говорима, и ту бисмо могли имати предлогак *Opavu као траг истог таласа сеобе који је заплуснуо средишњи Балкан са данашњег пољско-чешко-словачког размеђа.

ОР’АХ m.: **за ѡрахъ низ’ дѣль** асс. 29г. ↗ БХ једина бележи стсрп. лик фитонима који чини прелаз између новосрпског и прасловенског, в. ниже. † Међник бањских села у Рашкој Бѣкова, Польза и Хропалице, данас непознат (уп. Томовић 2011: 227 д.). ⇐ Прасл. *orěxъ ‘лешник, леска, *Corylus avellana*’, јсл. и ‘орах, *Juglans regia* (плод и дрво)’, § 1.1.4.1. * Записи **ѡрахъ**, **ѡрахово** у БХ, с обзиром на разликовање *p* и *p’* својствено овом споменику,

пружају сведочанство о стерп. развоју групе *rě у овој речи, иначе јединственом унутар старосрпског језика, којим се он и из њега проистекли централни штокавски дијалекат српско-хрватског разликују од његових периферних говора: *орак* према чак. ик. *орих*, кајк. *орех*, такође слн. *oreh*, буг. *орех*. Уп. Skok 2: 562, ЭССЯ 29: 71 дд. s.v. *obrěxъ (фонетски невероватна реконструкција!). И остале стерп. потврде показују основу *орак-*, изузетно *орѣх-* и то са рубних подручја (**Орѣховица** у Браничеву, и данас *Ореховица* код Пожаревца; **Орѣхов** **ключь** у истој области, **Орѣховъ** **долъ** међник поседа манастира Трескавца код Прилепа, али у другом извору **Ораховъ** **долъ** (РКС 2: 231, уп. 228). Уп. овде **Орашѣц**, **Ор'ахово**, **Ораховица**.

(**ОРАХОВИЦА** f.), adj. ***ораховѣчки**: (игоумень) **ѡраховнич'ки** (sic!) **гаврил** m. sg. nom. (86v). ✎ У испису ђакона Дамјана из 1453: **ѡрахович'ки** (Šaf. Pat. 55 = ЗН 304°); ако узмемо да је тај испис начињен управо из БХ, а не из неке друге повеље краља Милутина и архиепископа Николима (уп. **Кончул**), већ он даје основ за исправку предатог лика. Како за *Ораховица* постоје и друге потврде, а *Ораховица нити је другде посведочена нити вероватна (в. ниже), ваља узети да је -н-, за које се на снимку оригинала види да је накнадно подебљано, Стефан Чарнојевић погрешно прочитао уместо избледелог *-и-, тј. да је изворно писало ***ѡрахович'ки**. То је утолико вероватније, што се у правопису БХ изведенице суфиксом -ьн- редовно пишу са пајерком, тј. очекивало би се ***ѡрахов'нич'ки**. ☞ Исто што и стерп. **Каѡѣи** (писано и **Каѡеи**, такође pl. **оу Каѡѣиахъ**, РКС 1: 441) и данас Кареја, гр. Καρυές, престоница монашке републике Свете Горе Атонске у си. Грчкој, где је Св. Сава подигао келију посвећену Св. Сави Јерусалимском; стерп. се место зове и *Ораховица*: у предговору Карејском типикју из 1198, Св. Сава алтернативно употребљава убикације **въ каѡеи** и **оу ѡраховици** (Šaf. LK 119), у ЖКА 138 **въ мѣстѣ рекомѣмъ Ораховици** (али 356 **въ мѣстѣ глаголемѣмъ Каѡеи** 356). ☞ Прасл. *orěxovъ, adj. од *orěxъ 'леска, орах', f. -ova + -ica § 3.2.6. * Miklosich 1874: 693 s.v. *orêh*. Предати лик био би једина потврда за сложен суфикс -ов-ьнъ у грађи БХ, уп. савремене ликове као *Врбовно*, уп. § 3.2.6, те поред хапаксне потврде и необичност образовања упућује на горе предложену поправку. Стерп. *Ораховица* значењем, не и структуром, одговара грчком Καρυές 'Ораси, орахова стабла'.

ОР'АХОВЉ n.: **Бело ѡрахово** nom. 11r, **оу ѡрахово** ass. 16v, **выше ѡрахова** gen. 40r. ✎ Нотирана мекоћа *p'* као у **ор'ах** а за разлику од **Орашѣц**, **Ораховица**; за лик одређеног вида у 11r уп. **Јаворовѣ дол**, **Јасиковѣ рт**. ☞ 11r, 16v и данас *Ора(х)ово* на д. обали Ибра у висини К. Митровице (Шкриванић 1956: 180; Томовић 2011: 200), у тур. попису из 1455. „Рахова“ (Šabanović 1964: 6), 1516–30. „Грахово“ [sic!], почетком XVI в. „Орахово“ (Томовић 1987: 57); 40r међник бањског села у Зети Храстја, и данас село *Орахово* си. од Подгорице (Петровић Д. 1988: 9, *Ор'ово* 100; Томовић 2011: 241). ☞ Прасл. *orěxovъ, adj. од *orěxъ 'леска, орах', n. -ovo према **se(d)lo*, § 2.4.2.2. * Уп. село у Црмници **ѡрахово** у повељама врањинском Св. Николи (СЕЗ 39: 90; Шекуларац 1987: 78; MS 464, 465), и данас *Орахово* код Вирпазара, села тога имена и код Берана, у Босни код Брезе, Фоче, Рога-

тице, Травника (IM), буг. *Орехово, Оряхово*, слн. *Orehovo*, чеш. *Ořechov*, рус. *Орехово, Орехова, Орехов* (ЭССЯ 29: 69 д. s.v. *obrěxovъ (*jb*) [sic!]).

ОРАШЬЦ m.: на *wřаш'ць* асс., *wt wřаш'ца* gen. 12r. ↗ За разлику од **ор'ах, Ор'ахово** овде (као ни у **Ораховица**) није нотирана мекоћа *p*. † Међник бањских села на л. страни Ибра, неидентификован (Томовић 2011: 201). ⇐ Прасл. дијал. *orěšъ (*jb*), adj. poss. од *orěxъ 'леска, орах' + *-ьсь*, § 3.3.2. * Придев је посведочен у словеначком (*orešji*, стчеш. *ořěší*, чеш. ретко *ořeší* (ЭССЯ 29: 78 s.v. *obrěšъjъ [sic!]); његова универбизација се могла одиграти још на апелативној равни, уп. у Белину речнику *òрашац* 'лесков шумарак' (леска, односно њен плод, ранији је, још прасловенски денотат овог фитонима, који се на југу пренео на дрво које се у српском зове *орак*, *Juglans regia*, рус. *греческий орех*; уп. **ор'ах**, тамо види и за фонетизам стсрп. облика и за проблем прасл. реконструкције), на шта указује и дистрибуција лика *Orešъсь, који је чест на с.-х. језичкој територији а другде готово непознат, уп. стсрп. **Орашъць** село код Дубровника, и данас *Орашац*, ит. *Valdinose* 'Орахов до' (уп. **Диноша**), други у ДХ, међник села Стрџлаца и Ораховице у горњем Подримљу, данас непознат (уп. Пешикан 1981: 53; Miklosich 1874: 69), пет села *Орашац* у Србији, седам у Босни (IM), десет микротопонима на подручју данашње Црне Горе (Pulević/Samardžić 364 д.), *Орашац* или *Орашец* у Македонији код Куманова, *Орешац* код Књажевца, Вршца и Вировитице (IM), *Оришац* код Сплита, *Орешец* пет села у Бугарској. Вероватније је да су ови топоними, сви или бар већина њих, проистекли из назива за лесков шума-рак, лештар него ли да су настали по неким ораховим засадима. Са чешког тере-на може се навести универбизовани лик у женском роду *Ořešice* (Profous 3: 284), уп. на југу мтп. *Орашица* код Бијелог Поља, *Орашице* рl. на Орјену, буг. *Орешица*. Могуће је да понегде имамо и деминутив на **-ьсь* изведен непосредно од дендронима *orěxъ, али с обзиром на бројност топономастичких потврда тешко да је свуда, или у већини случајева денотат било мало орахово (или лесково) стабло. Уп. овде **Грабъц**.

ОСЪТНА ЊИВА f.: *оу wсьт'ноу нивѣ* асс. 27v, *выше wсьт'не ниве* gen. 26r. † 26r међник Дџева, Сути и Бџкова, 27v Тушимље, у оба случаја исти локалитет, данас непознат (уп. Томовић 2011: 227). ⇐ Прасл. *osъtnъ, adj. од *osъtъ 'биљка *Carduus*, боца, бели чкаљ', f. *-ьна* + **n'iva*, § 2.3.1, в. **њи-ва**. * Уп. пољ. *Osetne pole*, универбизоване ликове *Осајна* залив на Брачу, *Осајно* (Босна, Хрватска), пољ. *Osetna*, *Osetno* назив више села, укр. *Осетна*, рус. *Осетное* назив језера.

ОСВЕЋА ПЕЋ f.: *оу wсвекю пештъ* асс. 39v † Међник бањског села у Зети Храстја, данас непознат под тим именом (по Томовић 2011: 241 „пећина од Радуновице“ на путу северно од Хума). ⇐ Прасл. *Obsvetъ, adj. poss. од ЛИ *Obsvetъ или *Obsveta*, f. *-t'a* + *pektъ, § 2.2.1.1, уп. **пећ**. * За непосве-дочено ЛИ у основи уп. малопольски топоним *Oświęcim*, *-mia* (од XII в., нем. *Auschwitz*), *j*-посесив од ЛИ *Obsvetimъ, пореклом пасивног партиципа од *obsvetiti (Rospond 1984: 276–277), можда и рус. *Осветино* (Ивановска област) < *Осватино, од *Obsveta (?).

ОСОЈАНИ m. pl.: **Бело оу коунав'чи wcojani** nom., **оу рѣкии поутъ,** **кои гредѣ оу wcojani** ass. 22г. ✍ За асс. -ани в. § 5.5. ☞ И данас Осојани (Шкриванић 1956: 184; Пешикан 1981: 54; Томовић 2011: 215 д.), Светозар Стијовић забележио је нагласак *Осојане*, Елезовић у свом речнику даје и *Осојане*, у Девичком катастигу *Осојане*, *Осојани*, *Доња Осојана* (по Пешикан l.c.). ☞ Прасл. дијал. **otъsoje* ‘осоје, место окренуто од сунца’ + *-jane*, § 5.5. ✱ За реконструкцију пл. лика уп. стсрп. **oiъsoje* у међнику **Ћтсоина стѣна** (повеља краља Уроша о припајању кичавске цркве манастиру Богородице Би-стричке, ЗСПП 240). Извођењу *осоје* од **obsъjati* ‘обасјати’ (најскорије ЭССЯ 29: 251–253) противи се чињеница да у том случају преверб **ob-* не показује очекивано значење, што говори у прилог претпоставци праоблика **otъsoje* (тако Miklosich 1874: 407; Дуриданов 1963), која налази потврду у наведеном стсрп. лику. Као апелатив само на словенском југу, али уп. чеш. топоним *Osojno* (Profous 3: 293). Топонимизовани етник *Осојани* и у Херцеговини код Гацка, такође слн. *Osojane* (Snoj 2009: 294).

ОСРѢДЪК m.: **оу wcoѣд'къ** ass. 34г. ☞ Међник Гусина, и у ДХ I 229 д., II 42, III 2107 међник Грнчарева, досад неидентификован (уп. Томовић 2011: 234), али Ј. Медојевић, Ђурђ. ступ. 319 бележи топоним *Осредак* у селу Дољи јужно од Гусиња. ☞ Прасл. **obserdъkъ* ‘оно што је у средини’. ✱ Прасл. реч долази у разним конкретизацијама значења; у топографској примени може се схватити као део поља или место окружено водом; овде контекст омеђења *кон Длѣихъ лук низ Врмош кон Бабина луга и низ рѣку кон Кривач у Трнов-ишциу и кон Прѣровициу у Осрѣдѣк у мочила, кон Сѣрмоглавниѣ и кон Појове луке у врбу у Трифоњ крстѣ* (БХ 34 rv = ДХ l.c.) указује на ово друго значење, које бележи РЈА а посведочено је и у словеначком (*osredek* ‘речно острво’) и руском (*осерѣдок* ‘речни спруд’), в. ЭССЯ 29: 152 дд.; у том случају § 1.1.2, уп. **окрајѣк**. ✱ И данас чест мтп., уп. нпр. у Ибарском Колашину *Осрѣдак* ливада у Малој Калудри, страна изнад села у Тушићима, њива у Пресеци (Пумпаловић 2).

ОСТРѢ РТЬК m.: **оу рѣт'къ оу wctъри** ass., **wt ѣт'ка** gen. 30v. ☞ Међник Гошева, данас непознат (уп. Томовић 2011: 230). ☞ Прасл. **ostrъjъ* ‘оштар’ + **rъtъkъ* § 2.1.1, в. **ртьк**. Запис из БХ одражава лик старији од промене *сѣр > шѣр*, уп. **Пѣстраѣ** буква, **Пѣстрыѣ**.

ОСУДЊАЈА ВРАТЦА (?) n. pl.: **оу врат'ца wcoѣд'наи** ass. 26г. ✍ Један од ретких примера чувања неконтрахованих ликова одређеног придевског вида у грађи, в. **Вртѣнаја стѣна**. ☞ Међник бањских села у Рашкој Дѣжева, Сути и Бѣкова, данас непознат (уп. Томовић 2011: 226 д.). ☞ Прасл. **otъsodъnъ ъ(jъ)* ‘који је с ове стране, оностран’, *-ъnъaja* n. pl. + **vortъca*, § 2.5.3.1, уп. **Вратца**. ✱ Није јасно како треба схватити тај термин у датом контексту (у *вратица осудњаја и љаки у друга вратица*), дословно, као улаз у неки ограђен простор и излаз из њега, или у метафоричном значењу почетка и краја кланца. Прасл. **otъsoda* ‘одавде’, уп. стсл. **отъсѣда**, буг. *отсѣда*, рус. *отсюда*.

П

ПАВЉЕ н.: **СЕЛО ПАВЉЕ** пот. 29v, **НАД ПАВЉЕ** асс. 30г. ☞ Данас постоје села *Горње* и *Доње Павље*; границе светостефанског Павља, како их је реконструисао Шкриванић 187–188, одговарају данашњем Доњем Пављу, те он закључује да је Горње Павље настало касније; турски попис области Бранковића из 1455. бележи и *Долње* и *Средње* и *Горње Павље* (Šabanović 1964: 11); село **ПАВЉЕ** забележено је и у Соп. пом. 186. По Томовић 2011: 229 „средњовековне границе у потпуности се подудару са садашњим међама“. ☞ Стерп. *Пав(в)љ*, adj. poss. од ЛИ *Пав(в)л*, н. -*вље* према **СЕЛО**, ‘Павлово село’, § 2.2.2.7. * Питање је да ли је у основи антропоним (тако Ивић/Грковић 1980: 104), или хагионим; на ову другу могућност упућивало би, поред оближњег топонима **ЉУДСКА** (в. тамо), име села **ПАВЛА ЦРКВЬ** забележено у знаменитој повељи цара Уроша о замени поседа између кнеза Војислава и челника Мусе (најскорије издао М. Шујица у ССА 2/2003: 144–145, са снимком). Реч је о данашњој *Павлици*, која се очито прозвала по одраније постојећој цркви, Старој Павлици, коју на основу њених стилских одлика стручњаци стављају у преднемањихко доба (Нову Павлицу подигли су Мусини синови тек након издавања те повеље!). „Павлова црква“ може бити и црква коју је подигао неки Павле, али још пре црква посвећена Св. апостолу Павлу – што је једна од чешћих посвета у хришћанском свету. Ако допустимо – са одређеним степеном вероватноће – да је „Павља црква“, тј. Стара Павлица, некад била манастир посвећен Св. Павлу, лако је могуће да је Павље село испрва припадало том манастиру и по њему се прозвало, а како је овај у Милутиново време свакако већ био запустео, није било сметње да се његов некадашњи посед препише Бањској. Није искључено ни да је у самом Пављу постојала црква са таквом посветом; Шкриванић 1956: 188 помиње остатке цркве на старом гробљу у Доњем Пављу. Вероватно исту опозицију између манастирског поседа и мијранског села изражава топоним *Беоци*, 1363. **СЕЛО МИХАТОВВ БѢЛЦИ** и **СЕЛО МИФОНСИЧИКА БѢЛЦИ** (ССА 2: 145) са леве стране Ибра према Павлици, тим пре што се из повеље јасно види да је било у власништву световне властеле; стерп. **БѢЛЦЬ** је ‘мирјанин, световњак’ у опозицији према **ЧЪНЬЦЬ** ‘монах’ (уп. ЕРСЈ 3: 80; А. Лома, Ђурђ. ступ. 196). *Пѡвља* (*Пѡвја*, н. pl.) на Брачу могла су понети такође име по посвети тамошње ранохришћанске базилике, премда се 1260. тамо налазио „Молстир Светаго Јоана у Пављах“ (Поваљска листина); изворни лик био је дакле *Пављане*; Јиречек и овде и у случају рашког *Павља* допушта постанак од хагионима (1: 482, 488 = 1897: 31, 40).

ПЪКЉАНИ т. pl.: и **ВЛАХОУ ПЪКЉАНИ** пот. 44v. ☞ Данас заселак *Пакљење*, 12 км северно од Рашке (Шкриванић 1956: 194). Томовић 2011: 210 не осврће се на ту убедљиву убикацију и говори о „непознатом селу Пакљани“ које је склона да смести у атар данашње Влахиње (в. **ВЛАХИЊА**), ваљда што у БП бива додељено *Влаху*; но из формулације **ВЛАХОУ ПЪКЉАНИ** не можемо бити сигурни ни да ли се власник звао *Влах* по етнониму, или као хипокористик од *Владислав* или сл. (уп. пољ. *Stach* од *Stanislaw*) или можда *Влахо* ‘Blasius’.

↔ Прасл. *рѣкъль ‘смола, катран’ + *-jane*, § 5.5. * Уп. слн. *Pekèl*, пољ. *Piekło* на више места, мак. *Пекљани*, слч. *Peklanu*, можда и *Пѣкље* у Подгорици < *Пакљане. Као топоним, основна реч могла је означавати места где има природног асфалта, сумпорних извора и сл., евентуално где се прави катран (стсрп. *ѡѣклари ‘катранције’ као топоним: на **Пѣкларѣхъ** ЖКА 379); данашње значење ‘пакао’ присутно је у свим словенским језицима, али је секундарно, развило се тек са примањем хришћанства. В. А. Лома, ОП 21/2011: 443, 448. За образовање и значење уп. *Смољане*, име слов. племена које је ушло у састав Првог бугарског царства, назив становника струс. града *Смоленска*.

ПЪСЈИ СТУДЕНЪЦ м.: оу **стоуден’ць** пѣсии асс. ↗ -ии = -ји. 36г. † Међник Хмељнице и Р’ујиштѧ, неидентификован (Томовић 2011: 239). ↔ Прасл. *рѣсъѣ, adj. од *рѣсъ ‘пас’ + *studenъсь, § 2.2.3.1, в. **студенѣц**.

ПЪСТРѦ БУКВА f.: **Планина надѣ сасы тѣѣвч’кими п’стѣа воук’ва** пом. 40. † Данас непознато, по Томовић 2011: 209 дан. Чука е кишес 1097 м, алб. „Црквени брег“ (?). ↔ Прасл. *рѣстрѣ ‘шарен’, f. *-aja* + *buku, § 2.1.1, уп. **буква**. * Уп. *Шарена буква* на два места у Подрињу: у сз. Србији на пл. Борањи и у источној Босни на реци Жепи. Једина непосредна стсрп. потврда придева *ѡѣѣтр*, *-ѡѣра*, *-ѡѣро*, уп. **Пѣстрѣц**. Значење би могло бити као у *Пѣсана буква* ‘велика стара буква око које носе крст у време сеоске славе (запис)’, село М. Калудра, Ибарски Колашин (Пумпаловић 2), уп. **Кићенѣ дуб**.

ПЪСТРЪЦ м.: оу **пѣстрѣць** асс. 41г. ↗ Могло се изговарати и *Пѣѣѣри*. † Међник планине Јеребиња, неидентификован (Пешикан 1981: 56; Томовић 2011: 216 као да препознаје одраз средњовековног топонима у данашњем имену засеока *Сѣѣроѡѡ*, што би претпостављало метатезу *ѡѣѣр* > *ѣѣр(о)ѡ*). ↔ Прасл. *рѣстрѣ ‘шарен’ + **-ѣсь*, § 3.3.1. * Други члан првобитне синтагме могао је бити најпре **брѣг** или **врх**. У ДХ III 2624–25 помиње се један други **Пѣстрѣць**, међник села Влахињѣ (различите од светостефанског села истог имена!), који Пешикан 1986: 65 идентификује са Паштриком код Ђаковице (што би претпостављало варијанту *Рѣстрикѣ). Топоним *Пашѣѣри* у горњој Колубари и име црногорског племена *Пашѣѣро(је)вићи* су од надимка *Рѣстрѣ ‘пегав, рошав’, уп. Miklosich 1860: 299; А. Лома, Колубара 2012: 145 дд. Да је придев у старосрпском још био жив сведочи неуниверсализовани лик **Пѣстрѧ буква**.

ПЕТРЪЧ м.: оу **петѣчь** асс. 28v ↗ Може се читати и *Пѣѣѣрч* † Међник Бѣкова, Пользѧ и Хропалице, данас непознат (Томовић 2011: 228). ↔ Стсрп. *Пѣѣѣрч*, adj. ross. од ЛИ *Пѣѣѣрѣ*, § 2.2.2.3. * Уп. **градѣ глагољѣмѣи Петѣчь** ЖКА 213, код Пајсија на истој страни **къ градѣ Петѣчью** и **града Петѣрича** (220), данас *Пѣѣѣрич*, рушевине тврђаве на Језерачкој планини зап. од Г. Неродимље (Урошевић 1975: 24), хиландарско село **Петѣче** (MS 58, 141; Miklosich 1864: 12), данас *Пѣѣѣрч* / *Пѣѣѣрч* у горњем Подримљу (Пешикан 1981: 54, нагласак по запису А. Цоговића); стсрп. ЛИ **Петѣчь**, dem. од **Петѣрѣ** ‘Петар’ посведочено је у АХ 295, презиме *Пѣѣѣричѣ* код Хрвата од XVI в. (RJA 9: 823), топоним *Пѣѣѣрча јама* у Истри 1395 (id. 4: 503).

ПЕЋ f.: оу **пешть** асс. 39v, **wt** **пешти** ген. 34г, **на вѣрхъ пешти** ген. 42v. -шт- цсл. графика за *ћ*; изворни лик бележи ДХ (в. ниже). † 34г међник Гусина, формулација **wt** **пешти** оу **лиитоу стѣноу** понавља се у ДХ у омеђењу Грнчарева према Гусину: **Ѡ пеки оу литоу стѣноу** I 225, II 42, III 2099. По Томовић 2011: 234 био би то данашњи врх Рогопеч 1781 м на планини Везирова брада, јужно од Гусиња (језичке везе ту свакако нема: *Рогойеч, Рогойеча, Рогойек* су варијанте термина *челойек* и означавају положаје где сунце греје спреда, одозго, а супротно је *Рийшойек*, где је први члан *рий* ‘задњица’); 39в међник бањског села у Зети Храстија, данас непознат (уп. Томовић 2011: 241); 42в међник планина између Плава и Алтина, данас непознат (ibid. 235). ⇐ Прасл. *pektь ‘пећина’, § 1.1.2. * Прасл. реч изводи се од *pekti ‘пећи’ и изворно значи ‘пећ’ а одатле метафоризацијом ‘пећина’; тај помак значења стар је и још прасловенски (стсл. **пешть** ‘пећ; пећина’, **пештеда** ‘пећина’, рус. *печора* id.). Премда понегде топографска примена речи може бити мотивисана и њеним изворним значењем (пећи за креч, рударске топионице, уп. А. Лома, ОП 19–20/2009: 8), у топонимији углавном треба рачунати са ‘пећина’. Где је реч у старосрпском апелатив, она значи управо то, тачније ‘пећинска испосница’, особито кад се ради о записима на црквеним књигама са податком где су преписане, **Ѡ пеки Ѡ градѣ Расѣ** на Вукановом јеванђељу из 1202 (ЗН 7^о, где је, **оу пеки вѣ градѣ декомѣмъ Жѣѣѣѣ** на Шишатовачком апостола из 1324 (MS 84); греше издавачи који пишу на овим местима **Пеки** са великим почетним словом, као да је топоним; из паралелизма са аналогним формулама **Ѡа кнѣга пописана вѣ пецеде выше Стѣден(и)це** 1618, **Ѡи типикъ ... пѣѣписа се ... вѣ пецеде светаго Савы постница** 1619 (ЗН 1059^о, 1066^о) лепо се види да је реч *пећ* старосрпски еквивалент црквенословенској **пештеда**; у доцнијем језику у том значењу је превладао аугментатив *пећина* (уп. Schütz 1957: 46; Skok 2: 629a). И у грађи из БХ свакако треба рачунати са значењем ‘пећина’, уп. **Освећа пећ**, **Свѣтла пећ**. Нема основа да се игде претпостави значење ‘велика стена’ као у слн. *рѣс*, уп. формулације у 39в: **оу вѣвекю пець по стѣнѣ, како вода скаче оу пець**, које искључују такво схватање. Град *Пећ*, који се најраније помиње око 1220. као село додељено Жичкој архиепископији, у које је убрзо потом пренесено њено седиште, дугује своје име већем броју пећинских испосница у Руговској клисури са обе стране Бистрице (уп. М. Ивановић, ЗК 498 дд.); вероватно је оно изворно било у множини *Пећи, уп. три села тог имена у Босни (ИМ); сингуларизација је могла ићи преко обрта *село у пећи ‘село покрај пећина’, где је генитив множине уз у < *у реинтерпретиран као локатив једине уз у < *вѣ.

ПѢСЧАНА ГЛАВА f.: оу **пѣсчаноу главоу** асс. 23г. ☞ Међник Осојана, вероватно у посредној вези са данашњим мтп. *Пекчаник*, њиве и ливаде поред Кујавче у Тучепу (Пешикан 1981: 56; по Томовић 2011: 216 непознато); друга *Пѣвичана глава* помиње се у АХ као међник катуна Голубоваца, данас Голупца, неидентификован (уп. Пешикан l.c.). ⇐ Прасл. *pěsъčanъ, adj. од *pěsъkъ ‘песак’, -*ьна* f. + *golva ‘песковити врх’, § 2.7.1, уп. **глава**. * Данашњи мтп. не одражава непосредно средњовековни ороним (универбизован је у мушком, а не у женском роду, уп. § 3.1, а и денотат му није земљишно узви-

шење); он показује дијалекатски развој секундарне групе *ич* преко *хч* у *кч*; старосрпски је знао и за непосредну дисимилацију *ич* [ftʃ] у *ч* [tʃ], тако у ЖП имамо из Поибарја имена **Пѣчань** < *Пѣшчан, уп. у сливу Колубаре *Пешићан*, **Гвочаница** < *Гвошчаница, изворно *Гвошчанска рѣка, од *Гвоздѣц, данас *Гвоздац*; савремени ликови на том терену такође показују развој у *кч* (преко *хч*): *Гокчаница*, *Пекчаница*, *Лакчаница* (од *Лашчани, етника од *Лазаци*), уп. у живом говору *кокодкчица* < *кокошчица*, *ѣракчићи* < *ѣрѣшчићи* (Ivić 1971: 309 дд.; А. Лома, МЗ 9/2012: 67).

ПИВА f.: дах' моу ... пивоу ас. 33г. ☞ Средњовековна жупа, и данас област *Пѣва* око истоимене реке, подељена, по средњовековном принципу, на *Пивску жују* и *Пивску љланину* (в. **планина**), око 1149. код Попа Дукљанина (*iurania*) *Piva* (ЛПД 327), 1453: **§ Пивѣ на планинѣ на Пишчѣ** (две исправе херцега Стјепана, MS 460, 463), потврде из тур. доба односе се углавном на манастир на извору Пиве: после 1552: **§ манастирѣ Пивѣ** (ЗН 6284°), 1569: **§ манастирѣ Пивѣ** (6344°), 1582: **манастирѣ глаголемомѣ Пива** (6409°), 1630: **вѣ мостиѣ зовомѣ Пива** (ЗН 1210°) итд., 1568. први пут се непосредно помиње река, односно њен извор **манастирѣ иже Пива вѣѣло** (ЗН 6341°), као име области 1586–1608: **храмѣ ѣспенѣ рѣѣсветѣе богородице иже ес(тѣ) в Пиви** (ЗН 6366°), етник **Пиваць** 'монах из Пивског манастира' (од 1510, ЗН 405°), **Пивланинѣ** 'становник области Пиве' 1597 (РКС 2: 302). ☞ Усамљено име реке или области (в. ниже) нејасног, вероватно супстратног порекла, § 7.1.2. ✱ Перспектива словенске етимологије своди се на поређење са слн. *pivka* 'крашки понор', од *piti (тј. јама која *ѣије* воду реке понорнице), које се јавља и као хидроним и топоним (Bezljaj 1961: 92; Snoj 2009: 308), но нити је Пива понорница, нити је њено врело, Сињац, било пресушно (сада је потопљено водозахватом названим „Пивско језеро“). За предсловенско порекло говори паралелизам у структури и нагласку између *Пѣва* и имена симетричног хидрографског објекта, друге саставнице Дрине, *Тѣра*, које такође нема словенске етимологије, помиње се евентуално од средине XII, а сигурно тек од средине XIII в. (Спом. 3: 9; за проблем лоцирања Кинамове Таре в. најскорије Лома 2006: 32 дд.), али би могло бити посредно потврђено за античко доба именом илирског *Αὐταριῶται*, *Αὐταριεῖς* ако се схвати као 'Потарци', са префиксом *αι-* који би одговарао прасл. *и са генитивом 'код', срп. *у нас* (додуше, нема сазнања да су Аутаријати живели баш око Таре). Одавно претпостављена веза хипотетичног илирског хидронима са гр. *τόρος* 'брз', стин. *TARi-* 'продирати' чини се проблематичном због српског *ѣ* које имплицира предсловенски дуг вокал *ā* (уп. Schramm 1981: 375 д.), премда се не може искључити (претпоставка метатезе ларингала или накнадног дужења по његовом испадању допушта да се од праие. **tarH-* дође до **tār-*). У најмању руку, такво би значење одговарало природи бујне кањонске реке Таре и пружало могућност да се у претпостављеном предсловенском назвању Пиве наслути нека семантичка опозиција, уобичајена у именским паровима. Вреди скренути пажњу на запажање описивача области Пиве Светозара Томића да ту имамо ређи случај водотока који је понео име по области, а не обратно, и да се име *Пива* изворно односило на долину реке Врбнице, која је најтоплији, најнасеље-

нији и најжупнији предео у целој области и где су најстарија пивска насеља; тај се крај зове *Пивска жупа*, али нема непосредне географске везе са реком Пивом осим што је Врбница њена притока (СЕЗ 31/1949: 388). Стога се може — уза све резерве које са собом носи „коренско“ етимологизирање супстратне ономастике — помишљати на праие. **piHu-* > **piu-* у стинд. *pivas-* ‘маст, сало’, *pivan-* ‘дебео, мастан’, гр. πῖον ‘id.; плодан (о земљи)’, дакле на приближни синоним српском *жуја*, *жујино месџо*.

ПИЈАЈЊЦИ m. pl.: **Катоуњн пиџин’цџь** gen. 55г. ↗ Може се читати и *Пијајинци*, -њци и сл.; овде усвојено читање проистиче из етимолошке анализе, в. ниже. † Бањски посед, неидентификован. Другога је порекла име области у дан. Македонији **Пиџанџь** ЖКА 109, око 1350. **оу Пиџанци на Буџгалинци** ЗС 679 < гр. Πολονικῆ ‘Пеонска земља’, названа по античком народу Пеонцима (уп. ОП 21/2011: 4). ⇐ Прасл. *pijaǰnъ, adj. poss. од *pijaǰь ‘пијаница (у својству надимка)’ + *-ьskъ*, *-ьsci* m. pl. > стерп. -ци, § 5.6.4. ** За реч на основи уп. пољ. *pijaj* ‘пијаница’, презимена *Pijaj*, *Pijajko*, за суфикс *-enъ* као проширење посесивног *-jъ* при извођењу од основа на *-j* в. § 2.2.1.8. Ако се занемари правило да се називи овог типа изводе од личних имена посредством придева (уп. **Војсиљци**), у овом случају би се могло поћи и непосредно од *Пијај уз претпоставку уметања *-n-* испред суфикса *-ьskъ* као у *џурињски*, *бежанињски*, уп. § 2.2.2.9, при чему би блиску творбenu паралелу пружало име влашког катуна *Синајинци* (писано **синаинци**) у АХ, изведено од топонима који данас гласи *Синаје* (Пешикан 1981: 57, где чита *Синајинци*; нагласак по Св. Стијовићу, ОП 1: 306); ктетик је данас *синајски*, *Синајска џланина* (ib. 307, 310); вероватно је у питању пренос библијског оронима *Синај*, уп. у Румунији ман. *Sinaia* основан крајем XVII в., назван тако по манастиру Св. Јекатерине на Синају.

ПЛАВ m.: **оу плавѣ** loc. 33г, **џазвѣ** ... **плава** gen. 47в, **междуу плавомь** instr. 42 в, 43г, ethn. **плавџане** nom. 52г, 53г. ↗ Данас град *Плав*, у средњем веку жупа у изворишном току Лима (Ључа) и око Плавског језера. Више пута у ДХ **оу плавѣ** I 200–201, 280–281, II 39, 56, 60, III 1949, III 2241, 2765, 2772, **оу плавъ** I 209, II 40, III 2005, **мегю плавомь** I 231–232, II 43, **плавџане** III 2810, једном и у АХ: **оу Плавѣ** (303). ⇐ Прасл. *plavъ ‘плавно земљиште’, § 1.1.1. ** Варијанта прасл. *plavъ f. (*i*-основа) у имену светогорског села у Опољу **Плави** f. pl. (Спом. 3: 25), **с Плав’ми** АХ 281 (на истој страни у омеђењу Бучја **от Плавни** можда треба читати **Плавни**, како то изгледа чини Пешикан 1986: 17, 35, будући да је реч о два суседна села), у тур. попису из 1571. *Плава / Плаве*, данас *Плава* (id. 35). Даничић РКС 2: 308 пише **Плава**, поведећи се за савременим албанским ликом, за њим и Miklosich 1874: 75 s.v. *plavъ*. Уп. буг. *плав*, дијал. *плавъ* ‘речни нанос, муљ, песак’ (БЕР 5: 287), рус. дијал. *плав* m., *плавъ* f. ‘плавно земљиште’ (СРНГ 27: 63 д., 73), прасл. *naplavъ m. и *naplavъ f. id. (ЭССЯ 22: 217 д.), слн. *Plava* име реке, *Plave* f. pl., gen. *Plavî*, loc. и *Plavêh* село на њој (Bezljaj 1961: 94), чеш. тпн. *Plavu*. Посреди су потвербили од прасл. *plaviti; хомоним од истог корена, али значењем везан за *ploviti је *plavъ / *plavъ, с.-х. заст., покр. *џлав*, *-а* m. / *-и* f. ‘сплав’, већ стерп. **плавъ** m., f. ‘пловило, лађа’, са префиксалном варијантом *сџлав* m. / f.

ПЛАВЉАНЕ в. Плав.

ПЛАНИНА f.: **Планина** *хуз* ном. 40v (2x), 41г, **коудѣ се ни ворје ни косии този в'се** ~ 43v, **како** ~ с'ходии оу гвоздѣ 42г, оу планиноу асс. 15г, под планиноу асс. 14 v, **шт врьха планине** gen. 14г, **сыженіе с планине** 71г (законодавни део повеле), и **сѣ в'сомь планиномь** instr. 39v; pl. **Ѧ се планине** 40v: **мегје ... планинамь** dat. 42v, с планинами instr. 34г. В. *Диношкѣ ѡланина* под **Диноша**, *Койорицка ѡланина* под **Копорићи**, **Суша планина**. Уп. **Планиница**. ⇐ Прасл. дијал. *polnina 'високопланински пашњак', § 1.1.4. * У БХ још увек мотивисано биљним покровом (в. **Плано брдо**), а не рељефом, данас *ѡланина* у умереном значењу 'mons, горје', уп. маѡ. *ѡланина*, буг. *планина* id., укр. *полоніна* 'издужена и велика, стрма планина', слн. *planina* 'планина без шуме', секундарно и 'планински пашњак, пастирско станиште на њему' (преводи се срвнем. реѡју *albe* > нвнем. *Alpe* 'планински пашњак', одатле име *Алпима*), пољ. дијал. *plonina* 'сухо, неплодно земљиште', чеш. *planina* 'равница, ѡвива, поље' (Schütz 1957: 23; Bezlaj 3: 47; БЕР 5: 302 д.; Куркина 2011: 207). За семантику је важно место: **Ѧ се** (43г) **мегје чьрнымь годамь междоу плавомь и боудимломь: конь козинега хрѣта оу лок'воу, право оуз врьдо мегю бен'чоу сѣ грядьч'ком мегом, шт тоуд право оу велине врьдо, и оу велии камы, и на погор по дѣлоу крозѣ гвоздѣ, и спадаюкје з дѣла прѣмо лоуковымь потокомь, а шт зле рѣке коудѣ се ни ворје ни копа оу с потоку, и прѣс поток' оу поутѣ како спада с липовице, и право оуз' врьдо на врьху оу локвоу, и низ боріе оу радошевь камы, а вд врьмоше коудѣ се ни ворје ни косии този в'се планина** 42v–43г. Већ око 1260: **в всяхъ еже створы манастирю светаго Петра апостола еже въ Лимоу в селяхъ и в виноградахъ и в людехъ и о планинахъ и в власяхъ** (Спом. III 10). Уп. и разликовање у повели Ђурђа Црнојевића Голубовићима из 1492: **или Ѧ поля или вдъ лѣга или Ѧ сенокосъ или Ѧ горе или Ѧ планине** (Шекуларац 1987: 223 д.). У Пивској планини *ѡланина* је и данас назив за катун, терен где сточари лети *издижу* и бораве са стоком (Цицмил 263).

ПЛАНИНИЦА f.: **на планиницеу** асс. 12v. † Међник бањског поседа на л. страни Ибра, данас непознат, Томовић 2011: 201 помишља на данашњи Чапљенац, врх на Рогозни. ⇐ Прасл. *polnina 'планински пашњак' + **-ica* dem., § 1.1.4, уп. **планина**. * Уп. **Планиница** у АХ, међник Селца у Пологу (304), осам села *Планиница* у бившој Југославији; најближе локацији из БХ је село код Лепосавића, друга су код Мионице, Трстеника, Зајечара, Пирота, Димитровграда, Вареша и Бугојна (IM).

ПЛАНО БРДО n.: под **плато врьдо** 26v. † Међник бањских села у Рашкој Дѣжева, Сути и Бекова, неидентификован. ⇐ Прасл. *polnъ 'чист (од растиња), отворен (светлости); неплодан, јалов', -o n. + *brdo, § 2.1.1, уп. **брдо**. * Стерп. још *Планѡ село* у БП (**меге селоу плааномоу**), универбизовано **Плана** још увек са придевском променом (loc. § **Планѡ**, РКС), данас субстантивизовано (*Плана*, у *Плани*); за распон значења прасл. придева уп. слн. *plân* 'необрастао, јасан, отворен (о месту)', чеш., слч. *planу* 'дивљи, неплодан, јалов', пољ. *plonny* id., глуж., длуж. *plony* 'раван' (Куркина 2011: 207; А. Лома, Ђурђ. ступ. 192); за још прасл. изведеницу *polnina в. **планина**.

ПЛЕМЕТИНО п.: **БЕЛО ПЛЕМЕТИНО** пот., **МЕЖДОУ ПЛЕМЕТИНО** асс. 19г. ☞ Данас *Племейтин* или *Племейтина* (Шкриванић 1956: 183; Томовић 2011: 210, 213). ☞ Прасл. *Plemetinъ, adj. ross. од ЛИ *Plemeta, § 2.5.1.2. * Уп. рус. мтп. *Племятино* (*пожня*, Костромска област). Ивић/Грковић 1980: 108 сврставају међу нејасна или бар недовољно јасна имена, допуштајући да је у основи иначе непосредочено словенско *Племейта [тј. **Ple(d)meta*]; потпуна паралела са руског терена то доказује.

ПЛОЧА f.: **оу плочоу** асс. 16г, 35v. ☞ Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р’ујиштá, данас вероватно *Плоча*, заселак у Друми (М. Цамај, ЈОК 6: 541; Томовић 2011: 239); није јасно односи ли се убикација **§ ТЪЗЪХЪ БЛИЗ§ ПЛОЧЕ** у Балшиној повељи Дубровчанима из 1385. на то место или на (од Туза знатно удаљенију) Плочу на ушћу Ријеке Црнојевића; **Плоча** у Душановој повељи Карејској келији Св. Саве није исто, како је то помишљао Даничић (РКС 2: 315 д.), него назив за јужна градска врата Дубровника (уп. најскорије Д. Живојиновић, ССА 7/2008: 90). ☞ Прасл. дијал. (јсл.) *ploča ‘пљоснат камен’, § 1.1.2. * Уп. слн. *plóča*, мак. *ѝлоча*, буг. *плòча* (Bezлај 3: 59; БЕР 5: 362 д.). Изворно мтп. као просторни оријентир, уп. овде **Три плоче, оу Злоу плочю** у омеђењу поседа Св. Николе Врањинског (ЗСПП 163), **на Злоу / Злю плочю** (други објекат!) у Стонској (ib. 196) и у Лимској повељи, тамо и **Белина плоча** (ib. 229), међник Хочке метохије **оу плочю на поутоу** (1327, MS 87), **§ ПЛОЧ§, отъ ПЛОЧЕ** у омеђењу „полуждребице“ Штитара између Орахова и Лимљана (Шекуларац 1987: 78), **§ плоч§ на врьхъ вѣрицал** (међе ман. Мораче, ib. 121), који је могао прерасти у топоним, као у овом случају, или у ороним (светоарханђелска планина **Плоча** ј. од Опоља, уп. Пешикан 1986: 35). Прасл. реч пореклом је поименичен придев ‘пљоснат’; као такав може се схватити у споју **§ плоч§ §лиц§**, међник села Забеса у повељи из 1469. и у њеној потврди из 1527 (Шекуларац 1987: 107, 109), можда исто што и *Плоча* у међама Штитара. Уп. лит. *plākė* ‘риба плотвица’ < *‘пљосната’. Miklosich 1874: 76 просуђује као туђицу.

ПЛУЖИНЕ f. pl.: **wt плоужиньъ** gen. 20г, **wt плоужиньъ** gen. 21г. ✍ Писање са **-ьъ** у првом случају дистинктивно је за gen. pl., **-ии-** у другом запису представља покушај да се пренесе дужење претпоследњег слога у истом падежу, нерп. *Плужинā*. 1.2.2. ☞ Данас село *Плужина* у долини Клине (Шкриванић 1956: 184; Пешикан 1981: 54; Томовић 2011: 214; нагласак по Елезовићу). ☞ Прасл. дијал. *plužina ‘орница’, pl. *Plužiny, § 1.2.2. * Реч у основи је изведеница од глагола *plužiti у значењу ‘плугом орати земљу’ (А. Лома, ОП 13: 5, 13); уп. варошицу *Плужине* на Пиви, села *Плужине* код Невесиња, *Плужина* код Сврљига, чеш. *plužina* ‘њива, ораница’, тпн. *Plužiny*, пољ. *Plużyny*, блр. *Плужины*.

ПНУЋА f.: (**оу рѣкоу**) **оу пноукию** 27г, 28г, 28v. ☞ Данас Дежевска река или Дежевка, име *Пнућа* сачувало се за предео око њеног ушћа (Шкриванић 1956: 186; Томовић 2011: 226). Помиње се као жупа у ЖП: **а сие ·д· жоупе: ... Пноука** (ЗСПП 94) и у АХ 304: **ис Пноукиє, в. Зѣдци**. ☞ Вероватно прасл. **Рьноѣ’и*, рт. praes. act. f. од *рѣти, *рѣно* (*сѣ*) ‘затезати, напињати (се), пети се’, § 2.8.3.1. * Уп. чеш. *pnouci* ‘који се вије увис (о биљкама)’, пољ. *pnąci, pnąca*

f., *pnącza* n. pl. ‘биљке пузавице’; овде уз *рѣка*, са нејасном семантичком мотивацијом: ‘река која се *їење* (тј. нараста, плави)’, или ‘на којој се разапињу рибарске мреже’? За образовање уп. у истом крају *Смолућа*, *Смолуће*.

ПОДГРАДЈЕ n.: *надѣ подѣрадїе* асс. 72г. ↷ Међник влашке земље на Кијеву, данас село *Подграђе* (Томовић 2011: 225). ⇐ Прасл. **podъ-gordъje* ‘место под градом, тј. тврђавом’, § 5.3, уп. **град** т. ****** Стрп. *подѣрадїе* је старији назив за оно што се доцније означавало хунгаризмом *варош*: неутврђено насеље које се развило око неког утврђења (града), нпр. **ѡтъ подѣрадїа ципскаго** (РКС 3: 337). Термин је још прасловенски, чест у топонимији, уп. чеш. *Podhradí*, пољ. *Podgordzie*, рус. *Подгородье*.

ПОДЛУЖЈЕ n.: *оу подлуџии* loc., *Мегїе подлоуџию* dat. 37г. ↷ -иу = -ју. † Некадашња жупа у Зети, помиње се и у Барском родослову: *Zentae regionem ... et has iurantias ... Podlugiae* (Шкриванић 1956: 1959: 88; Томовић 2011: 242). ⇐ Прасл. **podъ-lōžъje* ‘место испод луг(ов)а’, § 5.3. ****** Једно *Подьлоуџїе* 1428/9. у Мачви (ЗС 335), друго у Дреници, у попису области Бранковића из 1455: *рwdlwžѧ*, дан. *Полуж(ј)е* (Пешикан 1984: 263), уп. даље чеш. (*Horní, Dolní*) *Podluží*, пољ. *Podłęże*, рус. *Подлужье*. В. луг.

ПОДРИМЈЕ n.: *Село оу подримии попа врат’ка* loc. 44г. ↷ -ии се може читати и -ји и -ї, в. ниже. ↷ Стара жупа у делу данашње области *Подримље*, већ код Стефана Првовенчаног: *Хвостно вьсе и подримїе* (РКС 2: 334). ⇐ Стрп. изведеница од супстратног хидронима **Дрим** по прасл. моделу *ро-рѣѣ-ѣје* од **rĕka* § 5.3. ****** По логици простирања манастирског поседа Томовић 2011: 225 претпоставља да би бањско село у Подримљу могао бити данашњи заселак Кијева Степаница. Преко локатива са контракцијом (*y*) *Подримї* ‘у Подримљу’ настао је секундарни фемининум *Подрима*.

ПОЖЕЖЕНА ГРАД f.: *оу пожеженоу гра(д)* асс. 27v. † Међник села Тушимље, данас *Пожежина* у сливу реке Тушимље, заселак Носољина (Шкриванић 1956: 186; Томовић 2011: 227). ⇐ Прасл. **požeženъ*, pt. pf. pass. од **po-žęti* ‘спалити’, -ена f. + **gordъ*: ‘спаљена ограда, стаја’, § 2.8.1.1, уп. **град** f. ****** Универбизовани лик *Пожежено* код В. Градишта (§ 2.8.1.2). За преоблику -ена у -ина в. А. Лома, ОП 13/1997: 8. Поствербал *Пѡжега*.

ПОЛ(Ь)ЗИ m. pl.: *Село пользь* gen. 28г. ↷ Бањски посед у Рашкој, данас заселак *Полази* код Новог Пазара (Пурковић 129; Томовић 2011: 227). ⇐ Вероватно прасл. **po-lъzъ* ‘сладокусац’, од корена **liz-* / *lъz-* који је у *лизати*, *лазнуѡи*. ****** Уп. лит. *paližōkas* id. од *ližti* ‘лизати’ (Fraenkel 533), са другим превојем рус. дијал. (Смоленск) *полиза* т., f. id. (СРНГ 29: 71). Данашњи облик *Полази* могао је, са озвучењем *ь > а*, настати само преко генитива множине, те тако, а не као номинатив јединине, треба схватити запис у БХ: „Село полазѧ, тј. сладокусац“. За семантику уп. **Прпори**.

ПОЉАНА f.: *над полианоу* асс. 23г, *оу полианоу* асс. 33v. ↷ 23г могло би бити исто што и **Пољане**, али није сигурно (уп. Пешикан 1981: 155), † 33v међник плавског села Крушева, неидентификован. ⇐ Прасл. **pol’ana*, § 1.1.2. ****** Уп. слн. *poljāna*, слч. *pol’ana*, пољ. *polana*, рус. *поляна* (Miklosich 1874: 76; Фасмер 3: 322; Vaillant 4: 618). Стрп. *пољана*, најраније у ЛП **Шиљпова по-**

лана трис (ЗСПП 229; у том споменику **и** стоји за **ѣ**), затим на Дьлгъ полѣнж у повељи цара Константина Тиха Асена скопском Св. Ђорђу (ЗСПП 255; **ѣ** = **и**), за даље помене в. РКС 2: 355 д.: оуѣ полиноу (АХ 286), Цявьна ~ (MS 96), ѡѡана ~ (МС 563), велика ~ (MS 198), и данас *йољана*. В. Пољане, Влчја пољана, Хрељина пољана, Чемерна пољана. Уп. Пољанци.

ПОЉАНЕ f. pl.: **къ полинамаѣ** dat., **ѡт полинаѣ** gen. 22v. ⇨ Међник Осојана, дан. *Пољана* (Шкриванић 1956: 184; Пешикан 1981: 55; Томовић 2011: 216), *Пољане* Елезовић, *Пол'ане* Св. Стијовић (по Пешикан l.c.). ⇨ Прасл. **Pol'anu* pl. од *pol'ana*, § 1.1.2, в. пољана.

ПОЉАНЦИ m. pl.: **междоу полиан'це** асс. 18г. ⇨ За опредељење рода и броја в. ниже. † Међник села Стрѣлца у Ситници, данас *Пољанце* п. јужно од Србице (Томовић 2011: 211), *Пољанце* п., у Девичком катастиху 1777. **Пољанци** (Елезовић). ⇨ Стрп. **Пољан(с)ци*, sc. људје 'становници места *Пољана* или *Пољане*', § 5.6.4, в. пољана, Пољане. Како је данас (*Сѣтаро*, *Ново*) *Пољанце* п. sg., помен у БХ могао би се схватити и као акузатив деминутива *йољанце*, који се иначе среће у топонимији, уп. *Пољанца* п. pl. у селу Завајуту код Фоче (грађа Ј. Радић), али запис из XVIII в. *Пољанци* сведочи да је данашњи лик настао секундарном сингуларизацијом акузатива множине, уп. IV 4.3.

ПОЉЕ n.: **пѡѣс полѣ** асс. 39г. † Међник бањског села у Зети села Ботуња Забѣла, неидентификован. ⇨ Прасл. **pol'e*, § 1.1.2. * Уп. стсл. **полѣ**, мак. *йоле*, буг. *полѣ*, слн. *pólje*, слч., чеш., пољ. *pole*, глуж., длуж. *polo*, рус., укр., блр. *поле*, за дубљу етимологију в. најскорије Куркина 2011: 207. В. Бање поље, Бјло поље, уп. пољце, пољана.

ПОЉЦЕ n.: **по сѡѣдѣ пол'ца** gen. 33v. † Међник плавског села Крушева, неидентификован (уп. Томовић 2011: 234). ⇨ Прасл. **pol'ьсе* 'мало поље', дем. од **pol'e*, § 1.1.2, в. поље. Деминутив је још прасловенски, уп. буг. дијал. *пѡлце* (БЕР 5: 494), рус. дијал. *пѡлѣце*, *пѡлѣцо* (СРНГ 29: 184).

ПОПОВА ЛУКА f.: **коњѣ поповѣ лоуке** gen. 34v. † Међник Гусина, и у ДХ I 230, II 42, данас непознат; по Томовић 2011: 234, Попова лука могла се налазити у окуци коју река Ључа гради између Малог блата и Плавског језера, уп. у истом омеђењу **Длгѣ луке**. ⇨ Прасл. *porovъ, adj. poss. од *porъ 'поп, хришћански свештеник', -ova f. + *lōka, § 2.4.1.1, уп. **лука**. * Данас има село *Појова лука* на Пелешцу, које се помиње већ у повељи Стефана Првовенчаног Богородичином манастиру на Мљету (**сѣ Поповомѣ люкомѣ**, препис из око 1300, ЗСПП 109). Реч *porъ, стсл. **попѣ**, с.-х. *йѡй*, слн. *pōp*, мак. *йѡй*, буг., рус., блр. *поп*, укр. *pīp*, чеш., глуж., пољ. *por* изводи се од гр. *πῶπῶς* 'нижи свештеник', изворно 'отац', 'оче!' као израз поштовања у обраћању; реч спада у најстарији слој словенске хришћанске лексике (уп. **крет**, **цркѣв**), позајмљене још у познопрасловенско доба, у овом случају пре непосредно из грчког него ли германским посредством (Skok 3: 8; Bezlaž 3: 87).

ПОТОК m.: **оу потоць** асс. 16г, 17v, 19v, 20v, 23v, 26v, 27v, 28v, 31г, **низ потоць** асс. 20г, **нис' потоць** 26v, 41v, **оуѣ потоць** асс. 26v, 28v, 29г, 31г, 41v, 43v, **пѡѣзь потоць** асс. 23г, **пѡѣс потоць** 25v, 43v, **ѡт потока** gen. 26v; **ду гдѣ се потока стаета** ном. 19г, **оу стан'къ потокоу** gen. 32г. ⇨ Прасл. **po-*

tokъ § 1.1.1. * И савр. с.-х. *йòйòк*, уп. стсл. **пòтòкъ**, буг. *поток*, слн. *pòtok*, слч., чеш., полъ. *potok*, рус. *потòк*, укр. *потíк*, -òкy (Schütz 1957: 69; Udolph 1979: 244 дд.; Фасмер 3: 345; БЕР 5: 555 д.). Као поствербал од *po-tekti ‘пòтећи’, прасл. термин изворно означава периодичне (сезонске, бујичне) водо-токове, док је назив за непресушни водоток, велики или мали, *rěka, в. **рѣка**. Уп. **Бѣлѣ потòк**, **Витицрѣвскы потòк**, **Влков потòк**, **Враскоњин потòк**, **Голубовић потòк**, **Грабовичкй потòк**, **Губавч потòк**, **Драгорађ потòк**, **Кијережкй потòк**, **Кудрешкй потòк**, **Лњиштни потòк**, **Лѣшничкй потòк**, **Ловч потòк**, **Лукови потоци**, **Медны потòк**, **Милотин потòк**, **Мратињ потòк**, **Присојничскй потòк**, **Сѣннѣ потòк**, **Страшивчкй потòк**, **Умоврѣн потòк**, **Чрнинòв потòк**.

ПРАПРАТ f.: оу **п̀ра̀п̀ра̀тъ** асс. 35v. ☞ Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р’ујиштá, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 192); данас у Затријепчу има село *По̀й̀ра̀й̀* (М. Цамај, ЈОК 6: 452); уп. **П̀ра̀п̀ра̀т̀нѣ до̀л**. ☞ Прасл. *porportъ ‘папрат’, § 1.1.4.2. * Стерп. лик фитонима био је *й̀ра̀й̀ра̀й̀*, тако је у записима XII–XIV в. готово без изузетка, 1149: *Prapratna iurania* ЛПД 326, предео између Бара и Улциња, данашњи Мрковићи (id. 452), око 1252. **П̀ра̀п̀ра̀т̀нѣ до̀лѣ** код Стона (ЗСПП 196), 1254/64: **П̀ра̀п̀ра̀т̀нѣ Дѣлѣ** у Потарју (ib. 229), затим хронолошки долазе три топонима из БХ, у ДХ **село п̀ра̀п̀ра̀кѣни** I 138, (**село**) **п̀ра̀п̀ра̀кѣне**, II 7, III 208 д., **Ѡ п̀ра̀п̀ра̀кѣнѣ** III 1205, оу **п̀ра̀п̀ра̀кѣхѣ** I 269, II 60, III 2747, **ме҃҃҃҃҃҃҃҃ п̀ра̀п̀ра̀кѣмѣ** II 5, III 143, оу **п̀ра̀п̀ра̀кѣс’коу цѣстоу** II 60, у АХ **П̀ра̀п̀ра̀т̀нѣница**, данас *По̀й̀ра̀й̀нѣница* код Бара (304), 1347: **П̀ра̀п̀ра̀то̀во г̀ра̀дище** међник села Лушца на си. Халкидици (ССА 5: 102₄₄). Изузетак је једино ДХ I 128 **до па̀п̀ра̀кѣни**, но на два друга места исте верзије и на свим местима других двеју верзија је облик са два *p*; могло би се узети да овај запис, већ и с обзиром на народски лик генитива множине, одражава локални изговор, који данас гласи *П̀й̀ра̀ра̀н(е)*, али Елезовић је забележио лик са прогресивном дисимилацијом *П̀р̀й̀ра̀ра̀не* (уп. Пешикан 1981: 55), који сведочи да је у XIV веку, а и знатно после тога, топоним на лицу места морао гласити *П̀р̀й̀ра̀ра̀не*, а да је усамљено *П̀й̀ра̀ра̀ни* у ДХ I 128 вероватно омашка условљена језичким осећањем писара. Од краја XV в. преовлађује дисимиловани облик *й̀ра̀й̀ра̀й̀*, уп. међник **Цр̀в̀ена Па̀п̀ра̀тъ** у повељама Црнојевића (Шекуларац 1987: 194, 218, 226, 230), и данас село у Команима, СЕЗ 39: 164 д., *Па̀й̀ра̀й̀(у)* земљиште у Бјелошима поменуто посредно већ 1489: **ме҃҃҃҃҃҃҃҃ па̀п̀ра̀цко̀й** (Шекуларац 1987: 211, уп. СЕЗ 39: 278), затим име манастира *Па̀й̀ра̀не* у ист. Босни кроз целу своју историју, у тур. пописима од 1540/42 (Зиројевић 1984: 159), 1551: **Па̀п̀ра̀тѣ** (ЗН 5605°), 1559: **Ѡ Па̀п̀ра̀кѣ** I (ЗН 602°), 1561: **Па̀п̀ра̀тѣ** (ЗН 622°), 1586, 1617: **Па̀п̀ра̀ца** (780° = 6415°_{1043°}), 1621: **Ѡ Па̀п̀ра̀кѣ** (ЗН 1089°), **вѣ мо̀настиѣѠ Па̀п̀ра̀ци** (1090°), **мо̀настиѣ Па̀п̀ра̀це** (ЗН 1111°), 1818: **Ѡ села Па̀п̀ра̀кѣ** (ЗН 5920°), такође у поменицима **Па̀п̀ра̀кѣ** (Рач. пом. 44, ГСУД 42/1875: 141). По Pulević/Samardžić 382–386, 397, 398 д., у топонимији данашње Црне Горе преовлађује *й̀ра̀й̀ра̀й̀* у основи 166 топографских назвања, а знатно су ређе, али ипак присутне варијанте *й̀ра̀й̀ра̀й̀* (29), *й̀й̀ра̀й̀* (23), *й̀ра̀рад* (7), *й̀ра̀й̀а̀й̀* (6), *й̀й̀рад* (5). Ни теренска распрострањеност (све варијанте се јављају измеша-

но) ни горе предочена историјска евиденција не упућују да се иза данашње шароликости траже неке старе, још познопрасловенске изоглосе, већ само релативно позна фонетско-морфолошка преиначења старосрпског *īрайрай* < *porportь. И на старохрватском простору изгледа да имамо аналоган налаз, локалитет код Задра 1359. *Prapratyane, Prapat, 1368. Prapat, 1370 Paprat-hane*, на Брачу *Прайрайина*, тако забележено у XIX в., данас фитоним тамо гласи *йайрой*. Старосрпски и старохрватски облик има могуће паралеле на словеначком и полапском терену; спорно је да ли је на прасл. плану примаран или секундаран у односу на распрострањенији *raportь (А. Šivic-Dular, ЈОК 8: 126 д.; уп. и М. Snoj у *Bezljaj* 3: 102, БЕР 5: 53–55), но савремено српско *ја-йрай* не изводи се непосредно из тог праоблика, већ је плод дисимилације првобитног *porportь, позније од XIV в.

ПРАПРАТНА ЛУКА f.: **коњ прапрат'не лоуке** gen. 35v. † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујиштâ, неидентификован; у истом омеђењу *Прайрай*, што би, по Томовић 2011: 239, били дан. *Пајрајини лугови* крај реке Уреље; но ако је **Прапрат** данашње село *Појрай* у Затријепчу (в. тамо), *Пајрајини лугови* би могло бити (преобличен и преосмишљен) одраз средњовековног *Прайрајина лука*. ⇐ Прасл. *porportьнъ, adj. од *porportь 'папрат', -џа f. + *luka, § 2.3.1, в. **лука**.

ПРАПРАТНЫ ДОЛ m.: **оу прапрат'ны долъ** асс. 21v. † Међник села Кострца, Рѣдобрадâ и Бања, неидентификован (Пешикан 1981: 45; Томовић 2011: 215). Није исто **Прапрат'ны долъ** у СП (ЗСПП 196, 229), нити **прапрат'ны долъ** у ДХ III 2280 у омеђењу Кушева, који би могао бити исто што и **Прапратъ** 35v; Томовић 2011: 239 помиње данашњи потес *Пајрајини лугови* крај реке Уреље (уп. **Прапратна лука**). ⇐ Прасл. *porportьнъѣ, adj. од *porportь 'папрат' + *dolъ, § 2.3.1, уп. **дол**, за лик фитонима **Прапрат**. *Прайрајини до је чест мтп. у данашњој Црној Гори (Пулевић/Самарцић 398 д. бележе га на 15 места).

ПРВОШ m.: **низъ прѣвошь** асс. 21v. † Међник села Кострца, Рѣдобрадâ и Бања, неидентификован (Пешикан 1981: 55; Томовић 2011: 215). ⇐ Прасл. *Prvvošъ, adj. poss. од ЛИ *Prvvošъ, *Prvvoхъ или *Prvvošъ § 2.2.2.2. *ЛИ у основи било би хипокористик од *Prvvošlavъ; варијанте на -*съ*, -*хъ* нису довољно посведочене (уп. пољ. презиме *Pierwoch*), док она на -*шь* јесте у то време и на том терену (стрп. **Прѣвошь**, потврде из XIV в. са тла Метохије сабране у Грковић 1986: 150); код ње би се јотов суфикс „утопио“ у основу антропонима, уп. овде **Драгочај студеньц**, стога је при извођењу од ЛИ тога типа рано замењен са *-*овъ*, уп. **Радошев камы** и тамо наведене слов. паралеле. Тешко да је посредни асуфиксални лик, тј. непосредан пренос антропонима у топонимију, уп. овде **Драгојло** (тип § 4.3.2).

ПРѢДѢЛЪЦ m.: **оу прѣдѣл'ць** асс. 34г. ⇐ Међник Гусина, данас село и превој *Пределец* јз. од Гусиња (Томовић/Пушица 42, Томовић 2011: 234), чује се и *Пределац* (Б. Оташевић, МЗ 7/2007: 108), и у ДХ као међник Грнчарева са Гусином: **оу яворови(и) долъ оу прѣдѣл'ць** I 226, II 42, III 2101, **оуз воискоу на прѣдѣл'ць** III 2140. ⇐ Прасл. *perdělьсь 'развође, вододелница, превој', § 1.1.2. *Пре nomen agentis на -*сь* од *perděliti, досл. 'раздели-

тељ' него деминутив од синонимног *perdelъ m. > стсрп. **пѣдѣль** (обично у мн.) 'граница', савр. *ipédeo / ipéдио, -д(ј)ела*. Уп. **дѣл**.

ПРѢКЊИ ЛАЗ m.: оу **пѣкњи лазъ** асс. 13г. ✍ -ни = *ī* пре него ли -*uj*. † Међник бањског поседа на л. страни Ибра, неидентификован (уп. Томовић 2011: 202). ⇐ Прасл. *perkъjъ + *lazъ 'попечна крчевина', § 2.1.1, уп. **лаз**, за значење **Прѣтинини лази**, вероватно и **Пѣка трѣсь** у РП (в. ЗМСФЛ 45/2002: 92).

ПРѢКОП m.: оу **пѣкопъ** асс. 32г. † Међник будимљанског Горажда, данас непознат (уп. Томовић 2011: 232). ⇐ Прасл. *perkopъ 'прокоп, канал, јарак'. * Уп. буг. дијал. *prekòп*, рус. *перекòп*, пољ. *przekop*, чеш. *přikor* итд. (Miklosich 1874: 80).

ПРѢПРАН m.: оу **пѣпранъ** асс. 22в. ✍ Мушки род и непалатална основа произлазе из потврде у ДХ III, в. ниже. † Међник села Осојана у Кујавчи, и у ДХ: **на пѣпранъ** П 15, III 632, 1249, 2457–58, **ѡ пѣпрана** III 2458. Данас *Прејрање / Прејрање* у Осојанима на граници према Тучепу (Св. Стијовић у Пешикан 1981: 55; Томовић 2011: 216). ⇐ Прасл. *perpранъ, рт. perf. pass. од *per-ррати 'о-, пре-прати' или *perpornъ од *perporti 'поцепати, распарати', § 2.8.1.2. * За прву могућност говорио би данашњи лик, уп. укр. *перепрання* 'препирање'; овде би се могло помишљати на везу са експлоатацијом руде, с обзиром на оближњи топоним **Рудници**. У другом случају, ваљало би поћи од физичких особина објекта 'прекинут по средини', за творбу уп. *kolnъ > *klân* од *kolti > *klъiti*, за значење — *ipрслијеж* f. 'до између брда; место где се падина брда или планински бедем спушта' према рус. *перслѣжина* 'поцепано, истањено место у тканини' (Schütz 1957: 29 д.) Ороним *Прејран* јужно од Прибоја, В. и М. *Прејран* код Мојковца, *Прејрана* у сливу Студенице.

ПРѢРОВНИЦЕ f. pl.: **коњ пѣров'ницъ** gen. 34в. † Међник Гусина, и у ДХ I 229, II 42, III 2106–2107, са истом формулацијом као у БХ: *низ рѣку кон Кривач у Трновшћу и кон Прѣровницъ у Осрѣдѣк у Мочила*, неидентификован (уп. Томовић 2011: 234). ⇐ Прасл. *perrovъnъ adj. од *perrovъ 'ров, јарак', -*ъна* f. + -*ica*, § 3.2.3. * Уп. топониме рус. *Переровна*, *Переровно*, стпољ. *Przerowno*, хидроним блр. *Переровница*, речица у Беловешкој пустари (Белорусија). Основна реч је поствербал од *per-ryti 'прекопати', одражена у цсл. **пѣровъ** 'ров, јарак', срп. *ipријеров*, *ipреров* 'бразда, јарак у винограду', у множини длуж. *pšerovu* 'подводно тле, пишталина' (уп. Miklosich 1874: 81); она у топонимији долази и неизведена, уп. чеш. топоним *Přerov* (на три места), срп. *Прерово* на Гочу (са преобликом завршетка према типу § 2.4.2).

ПРѢСЕДЪЛ f.: овде само у **Срѣдња прѣседъл**. ⇐ Прасл. *persedъlъ 'планинско седло,' § 1.1.2. * Исти термин први пут у повељи краља Уроша као међник Кичаве **на Пѣседѣлѣ** (ЗСПП 240), затим у АХ 274 као међник Корише: **коњ Пѣседѣли** (уп. Пешикан 1986: 36), и данас *ipреседѣо, -дли = ipреседлина*, топоним *Преседлина* у зап. Босни и. од Дрвара итд. Пореклом поствербал на -*ъ* од *persedъlati 'преседлати' (Schütz 1957: 28), за прасл. старину образовања уп. рус. дијал. *переседельный ремень = переседельник* 'ремен провучен кроз седло' (СРНГ 26: 215); стсрп. записи, савремени ликови и етимологија искључују реконструкцију **prěsědъl-* (Schütz l.c., вероватно превидом).

ПРЪСЛОП m.: оу прѣслопъ асс., wt прѣслопа gen. 12v, за прѣслопомь instr. 39v. † 12v међник бањског поседа на л. страни Ибра ☞ И данас (?) превој *Преслој* између Грижанског и Изворског потока (Томовић 2011: 201); 39v међник бањског села у Зети Храстја, досад неидентификован (уп. Томовић 2011: 241), али ако се **Храстје** идентификује са дан. Рашовићима у пределу Фундана, онда ће бити исто што и име превоја *Пријеслов*, -а које је Драгољуб Петровић забележио у Фундани (Петровић Д. 1988: 111, тамо и *Пријеслово* забележено у недалеком Г. Медуну). ⇐ Прасл. *perslopъ ‘планинско седло, превој’, § 1.1.2. * Стрп. **прѣслопъ** посведочено је и ван БХ у функцији међника на више разних места, уп. РКС 2: 502, Пешикан 1986: 36, а среће се и у савременој топонимији (нпр. *Преслој* у Проклетијама, села Г. и Д. *Пријеслој* код Коњица); реч је позната македонском и бугарском, уп. у повељи Константина Тиха Асена из 1257–1277. **МЕЖДЮ ОВА ЕЛЕНѢ НА ПРѣСЛОПЪ** (Šaf. Pat. 1873: 25, прилепски крај), буг. *прѣслоп*, *прѣслоп*, савремене орониме мак. *Преслој*, буг. *Преслоп*, а од северних словенских језика среће се у чешком (*príslop* ‘стрма падина’, и као топоним, Profous 3: 483), словачком (*pri(e)slop* ‘превој’), пољском (*przyslop / przeslop* id.) и украјинском (*переслін* id., *Переслін / Переслоп / Прислин* име превоја у Карпатима); из словенског рум. *prislóp*, заст. *preslóp*, у топонимији *Prislop* на више места, уп. Schütz 1957: 29; БЕР 5: 672. Варијанта *ѳреслаѳ* (Schütz l.c.), и буг. *прѣслан* (БЕР 5: 670 д.) вероватно наслањањем на *слаѳ* ‘водопад’ < прасл. *solpъ у превоју са **selp-* у стсл. **слѣпати** ‘скакати’, док у изворном *(*per-*)*slopъ* треба, упркос Скоку (Skok 3: 279b) тражити други корен, можда палаталну варијанту од *klop-iti (*‘преклоп’), уп. нарочито термин *склоѳ* ‘спој више брда’, слн. *gorski sklop* (Schütz 1957: 30), чеш. *príslop* ‘клоѳка’, за гласовни однос дублету **sloniti / kloniti*. Већ Miklosich 1872: 87, 1874: 81 помишља на везу између орографског термина који пише *prêslopъ* и рус. *слонец*, пољ. *slowiec*, слч. *šlopec* ‘врста ступице, клопке’. Данашњи лик у Кучима показује замену необичног завршетка -оѳ обичним -ов(о), уп. овде IV 7.3.3.

ПРѢТИНИНИ ЛАЗИ m. pl.: кон’ прѣтѳининѣхъ лазъ gen. 72г. † Међник Прчева са хиландарским поседом, по Томовић 2011: 225 данас узвишење *Кула и мреѳиѳиѳ*; та идентификација тешко може бити језички заснована: алб. *metit* је генитив од *met*, назива за врсту липе. ⇐ Прасл. **pertinъnъ(jъ)*, adj. од *pertina ‘просека, крчевина’, -ънује m. pl. + *lazî, § 2.3.1.1, уп. **лаз**. * Уп. пољ. *przecinka* ‘пресека, просека (у шуми), крчевина’, рус. *перетинатъ* ‘пресецаѳи’; реч *ѳрѳѳина морала је бити већ изобичајена када је придев *ѳрѳѳинны ‘пресечни, попреко просечен, попречан’ преосмишљен у *Прѳѳинин* уподобљењем најчешћем типу атрибутивних синтагми са *лаз(и)* у другом делу, где је први члан посесивни придев од ЛИ (уп. овде **Драгиѳини лази**, **Дупетини лази**, даље **Братомирѳи лази**, **Братораѳ лаз**, **Драгомањ лаз**, **Жѳбрањ лаз**, **Држков лаз**, **Бѳлмужев лаз**, **Хранојеви лази**, **Калуѳеров лаз**, **Ковачеви лази**, **Мрѳѳарјеви лази**); у изворном значењу, **ѳрѳѳин’ны лаз* био би приближно исто што и **Прѳѳки лаз** ‘прокрчена пречица кроз шуму’. Ивић/Грковић 1980: 108 просуђују као нејасно или бар недовољно јасно, слично Родић 1980: 318; Станишић 1995: 25 помишља на албанску антропо-

нимску основу коју је Ердѣљановић (СЕЗ 39: 25) претпоставио у топониму *Пре(н)шин до* у Вељим Цуцама; у том случају би писање са *ѵрѣ-* у БХ било писарска хиперкорекција.

ПРИБОЈ м.: *оу прѵбои* асс. 14г. *ѵ* уместо и још у *ѳоуѳникъ* (в. Рудници), *ниѳ* 27v; *-и* = *-j*. *ѳ* Међник Дѣбрхаве = Добраве, данас непознат, налазио се између Ибра и локалитета Вардишта, чије се име сачувало (Шкриванић 1956: 181 д.; по Томовић 2011: 206 одговарало би врху од 668 м на брду Клик, али в. ниже). *ѳ* Прасл. **pribojъ* ‘запљускивање, ударање таласа у обалу’, § 1.1.1. *ѳ* Уп. у том значењу рус. *прибѵи*, чеш. *přiboj*, пољ. *przybój*, и срп. *прибој*, *-оја* м. ‘на води мјесту, гдје готово свагда има вјетра, те *ѵприбија* уз крај’ (Вук 1852); са места у реци, назив се могао пренети на суседно приобаље. Као топоним код Врања, Лесковца, у си. Босни код Лопара (ИМ); истог порекла биће и име града *Прибој* на Лиму, први пут поменуто 1418, у тур. изворима од 1469 (Šabanović 1964: 184), *Прибои* у записима XVI–XVII в. (ЗН 746°; ГСУД 42: 142). Шиц тај топоним поистовећује са топографским апелативом *ѵпријѣбѵи* ‘дубодолина’ (Schütz 1957: 38), али писање *Пријебој* (Милићевић 1876: 579) биће псеудојекавизам. Понеки од ових топонима могао би се сводити и на апелатив *ѵприбој* ‘тор за говеда’ у средњем Полимљу и Потарју (СЕЗ 4: 291 д.), такође поствербал од **pri-bitī*, само са другим семантичким развојем.

ПРИДАВЪК м.: *ѵ сиѳу стѳанѳу прѵѳаѳ’ка* gen., *конъ прѵѳаѳ’ка* gen. 22г. *ѳ* Међник Осојана, неидентификован (Пешикан 1981: 55; Томовић 2011: 215), в. ниже. *ѳ* Прасл. **pridavъkъ* ‘додатак’, вероватно у значењу земљишта придатог неком поседу, § 1.2.2. *ѳ* Можда реч и није прави топоним, већ само описна ознака за заселак **Ловъч поток**, који је у БХ придат Осојанима.

(**ПРИЗРЪН** м.), adj. *ѵпископъ ... прѵзрѳънскии аѳ’сениѳ* м. sg. nom. 85v–86г. *ѵ* У испису ђакона Дамјана из 1453: *прѵзрѳенски* (Šaf. Pam. 54 = ЗН 303°). За непалаталну основу (*-ѳн* а не *-ѳњ*) в. ниже. *ѳ* Данашњи град *Призрен*, 1019. *τὸν ἐπίσκοπον Πριζδριάνων εἰς αὐτὰ τὰ Πριζδριάνα* (H. Gelzer, BZ 2: 43), стерп. од поч. XIII в. **Призрѳънъ**, *ѵпископина прѵзрѳънска* ЖКА 138. *ѳ* Прасл. **prizrěňъ*, pt. perf. pass. од **pri-zrěti* ‘погледати, обратити пажњу’, § 2.8.1.2. *ѳ* Уп. *Призренац* назив двеју старих тврђава код Новог Брда (**Призренац** у летопису под 1455, РКС 2: 424) и код Мркоњић Града, *Зрѳн* име старом седишту Шубића-Зринских у Хрватској < **zrěňъ*, ороним *Озрен* у Кучима (СЕЗ 8: 101), код Сокобање, на Пештери, у сев. Босни (тамо и ман. **Озрѳънъ**, ГСУД 42: 140), *Озрем* село у Такову, 1736. *Озрѳна* gen. (Спом. 42: 170), чеш. *Ozřen* < **ob-zrěňъ* (Skok 3: 661b; Profous 4: 314). Као назив утврђења **(pri-)zrěňъ* може се схватити најпре као ‘место које се надзире’, док је **ob-zrěňъ* ‘узвишење које се види са свих страна’. Код ових назвања изворним се чини непалатални лик и дескриптивно значење, премда се не може искључити да је неко од њих по постању *j*-посесив, на шта је помишљао већ Miklosich 1860: 297, уп. ЛИ *Озрен*, стерп. **Озрѳънъ**, ген. *Зрѳња* од *Зрин*, чеш. топоним *Přizřenice* у Моравској, дан. део Брна, који има лик патронимика на **-it’i* ‘Призренићи’ (Nosák/Šrámek 2: 331 изводе од стчеш. ЛИ које би по Svoboda 47, 158 било и непосредно посведочено). Мак. *Озрен* врх на Осогову, *Озрем* узвишење код Куманова, *Озрим* пашњак код Штипа, *Озрин* мтп. у истој области (1332

Љзринь) Станковска 2003: 282 д. све тумачи као деантропониме, уп. и слн. *Ozrenj, Prezrenje* (S.T.), но порекло од пасивних партиципа на *-*ěnъ* и *-*imъ* подједнако је могуће. На палаталну основу *Призрењ указивао би лос. § **Призрѣни** 1348 (MS 135), али далеко преовлађују непалатални облици лос. **Призрѣнѣ** (MS 59, 63, 111, 159, 161, ЖКА 325, уп. XIV), **Призрѣне** (MS 55), ген. **Призрѣна** (ЖКА 111), **Призрѣна** (летопис, по РКС 2: 424), instr. **Призрѣномъ** (MS 160, 163, 165. Најранија потврда у повељи Василија II из 1019. заснива се на грчкој адаптацији ктетика *(*ѣпискоупъ*) **призрѣньскыи** из стсл. предлошка насталог у Охриду посесивним генитивом множине средњег рода, уп. тамо паралелне случајеве као τὸν ἐπίσκοπον Βελεγράδων εἰς αὐτὰ τὰ Βελεγράδα < (*ѣпискоупъ*) **вѣлзградъскыи** (реч је о данашњем Београду); уметање -д- у секундарну групу зр и транскрипција ѣ са ѡ одражавају источнојужнословенски (македонско-бугарски) изговор. Средњовековни Призрен није непосредан географски наследник античког места *Theranda*, које бележи римска карта *Tabula Peutingeriana* из око 375: оно је, према археолошким налазима, лежало код Суве Реке, где му се име одразило у орониму *Теражда*. Уп. А. Лома, ОП 3/1982: 158–159, Глас СКА 398/2004: 51–54.

ПРИЛУЖЈЕ п.: и *междоу прилоужие* асс. 19v, **прилужки** adj.: *оу вазоу прилоужькоу* f. sg. асс. 19г. ↗ -*иѣ* = *је*, -**ж(ь)к-** се вероватно већ изговарало *шк*. ∞ И данас село *Прилужје* у Ситници (Шкриванић 1956: 183; Томовић 2011: 212), 1455. *prlwža* (Пешикан 1984: 267). ∞ Прасл. **pri-* + *logъ* + -*ъје* ‘место уз луг(ове)’, § 5.3, уп. луг. ✱ Можда већ прасл. термин *prilozъje, уп. топониме рус. *Прилужье*, укр. *Прилужся*. Основни топоним такође бележи БХ у истом крају 19v, в. **Лугови**, **Длгѣ Луг**, **Широкѣ Луг**.

ПРИМОРЈЕ п.: *оу приморини* лос. 11г ↗ -*ии* предаје -*ји* или контрахова-но -*ѣ* < *-*ъји*, уп. **Подримје** ∞ Приморски делови старе српске државе, овде обала око Будве, в. **Быт**. ∞ Прасл. *primorъje ‘предео уз море’. ✱ Уп. стсл. **приморине**, слн. *primôrje*, чеш. *přimoří*, рус. *приморье* (уп. Schütz 1957: 84. Најранија стерп. потврда **wt приморини** у разграничењу Хиландара и Есфигмена из 1198 (ЗСПП 73), па две у СП (ib. 196), затим у хрисовуљи Андроника II Палеолога манастиру Хиландару (ib. 297); следи ова; РКС 2: 430 д. има најранију потврду из 1378. у титули краља Твртка. Придев **приморъскыи** посведочен је први пут у једној повељи краља Владислава 1234–1240. Синонимно се употребљава **поморине**, **поморъскыи**, и то већ од Св. Саве и Стефана Првовенчаног; реч *ѣриморје* је очито била више својствена народном, а *ѣморје* — црквенословенском језику.

ПРИСОЈНИЦА f.: *оулиазиѣ на присоиници* лос. 17г, **присојнички** adj.: **г’дѣ спада присоинич’скыи потоць оу сит’ницоу** m. sg. nom. 19г. † Међник села Стрѣлца, дан. Стреовца у Ситници, неидентификован (уп. Томовић 2011: 211 д., која мисли да је Присојнички поток данашњи Прони Балтакај). ∞ Прасл. дијал. (јсл.) *prisojъnъ, adj. од *prisojъ / *prisoje ‘место окренуто сунцу’ + *-*ica*, § 3.2.3. ✱ Уп. стсл. **присоје**, **присоинъ**, буг. *присое*, *присоен*, слн. *prisôjen*, топониме *Присојница* у Босни код Горажда, у Македонији код Гостивара, стерп. **Присои**, **Присоиниць**, слн. ороним *Prisojnik* (уп. Schütz 1957: 33; Skok 3: 248; IM; БЕР 5: 733; Snoj 2009: 334). За антоним *отъ-соје в. **Осојани**.

(ПРИШТИНА f.), adj. приштевскѣ: оу приштевѣскѣи поуѣтѣ асс. m. 19v. ↗ -ѣи- < *ry ако стоји доле наведена слов. етимологија, уп. Рикавѣц. ↗ И данас Приштинѣина, ктетик приштиѣевскѣи, град на Косову, стерп. оу Приштинѣи 1321–36 (MS 113), въ Приштинѣу 1351 (id. 150), кѣѣалию прицевскога 1389–1405 (id. 264) итд. (в. РКС 2: 446), код Кантакузина Прѣстѣнов (ВИ 6: 387), у срлат. изворима *Pristina, mercatum Pristine* (Динић 1978: 170 д.). Приштиѣевскѣи ѣуѣи помиѣе се у БХ као међник Племетина у Ситници; реч је свакако о путу који је водио од Приштине ка Вучитрну и Митровици (Томовић 2011: 213). ↗ Вероватно од прасл. дијал. *pryščina ‘место где вода прска, извор’, § 1.1.1. * Уп. чеш. дијал. (мор.) *pryščina* ‘извор, подводно место у пољу’, изведеница на *-ina од *pryskati ‘прскати, бризгати’ типа *přčina > ѣучина од *přk-ti > ѣѣи; формално је подударно и рус. дијал. *прѣщина* ‘пришт, плик’ (СРНГ 33: 75); топоним Приштиѣина понавља се на с.-х. терену као име засеока у зап. Босни код Бање Луке. За скраћену основу ктетика приштиѣевскѣи уп. речѣцу Приштиѣевѣца у пределу Златибора. У основи наведених топонима и хидронима може лежати и фитоним приштиѣи ‘трава’ (у Босни) < прасл. *pryščь, уп. Skok 3: 45a и називе биљака приштиѣак ‘Euphorbia’, приштиѣева ѣрава ‘Paris Quadrifolia’. С обзиром на слов. паралеле и нагласак, није много вероватна могућност извођења из лат. предлошка *Prisciana одраженог на другом месту као име села Прис(ѣ)јан у ист. Србији код Пирота и довођења у везу са именом кастела у Дарданији код Прокопија Прѣскоуѣтера које се тумачи као латинско-трачки хибрид ‘Присков град’. Подробније А. Лома, ОП 13/1997: 3 д. Снојево тумачење као изведенице на -ina од ЛИ *Prišьkь одраженог у хрв.-кајк. Пришек, пољ. *Przyszek*, хипокористика од *Pribyslavъ* (најскорије 2009: 531), претпоставља једну ретку и сразмерно позну формацију (уп. А. Лома, ОП 21/2011: 446 д. и овде **Војтѣшина**).

ПРОЈИЛОВЦИ m. pl.: Я се проиловѣци пом. 63v. ↗ Могло би се читати и Пројловци, али данашњи облик, ако је исправно идентификован (в. ниже) пре указује на двосложно -оју-. ↗ Мада се не каже изричито, по редоследу и начину уписа влашки катун, вероватно данашње село Преловац на сз. падинама Чичавице и. од Србице (Томовић 2011: 213; за гласовни развој в. доле IV 2.2.5.1.). ↗ Стерп. Пројилов, adj. од ЛИ *Пројило + ѣци < *-ьси, универбизовано од *Пројиловѣци људѣ, § 5.6.4. * ЛИ у основи не среће се другде; може се изводити суфиксом -ил од хипокористичне основе Прој- од Продан и поредити са Дејил(о) у Дејилови тези (тако Ивић/Грковић 1980: 102). У Григоровићевом поменику бележе се мушка ЛИ Пројко, Пројо и женско Проја (Спом. 3: 180 д.).

ПРОСѣЧЕНА СТѣНА f.: оу просѣченуѣ стѣнуѣ асс. 39г. † Међник бањског села у Зети Ботуња забѣла, данас непознат (уп. Томовић 2011: 242). ↗ Прасл. *prosěčenъ, pt. pf. pass. од *prosěkti ‘просећи’, -ena f. + *stěna, § 2.8.1.1, уп. стѣна, за интерпретацију Сѣчена стѣна. * Исти назив Просѣчена сѣйна забележен је 1255–65. као међник села Поникве у Стонском приморју (БП: оу Прѣсѣченуѣ Стѣнуѣ, ЗСПП 229 д.), али у ранијој СП на том месту стоји оу Прѣсѣченуѣ стѣнуѣ (ib. 196).

ПРПОРИ m. pl.: **wt pꙋpꙋoꝛь** gen. 28r. ↷ Међник Тушимље са Дежевом: **оу поутъ кои гредѣ wt pꙋpꙋoꝛь, оузь врасконь**, и данас *Прѣор* и *Врасконь*, засеоци у сливу реке Тушимље сев. од Новог Пазара (Шкриванић 1956:186; Томовић 2011: 227). ↶ Прасл. **pꙋpꙋoꝛь*, pl. **pꙋpꙋoꝛi*, у функцији родовског надимка, § 4.4.1.2. * Прасл. именица чува се само у с.-х. *ѣрѣор* ‘прашина’, *ѣрѣоруша* ‘врућ пепео поливен водом’, pl. *ѣрѣоруше* ‘младићи учесници обредне поворке за кишу, које поливају водом’, буг. *пърпор* ‘пара која се диже када се ужарени пепео полије водом; завој са таквим пепелом против прозеблина’, но у буг. народним говорима посведочен је и глагол *пърпоря* ‘слабо, на прекиде горети, тињати; неразговорно говорити, лепетати (крилима, одећом)’ и сл., *из-, за-, о-пърпоря* ‘испећи (на брзину, лоше)’, коме одговара у кашупском (са дисимилацијом $r - r > r - l$) *p'èrpolëc sa* ‘одуговлачити’, *p'èrpolëc* ‘кувати’ (БЕР 6: 100 д., уп. Skok 3:55 s.v.). Кашупска паралела не само да потврђује прасловенску старину речи, него упућује на могућу мотивацију родовског надимка. Један припадник тога рода помиње се 1363. у Ибру означен као *мађер* ‘кувар’, када је држао део села Јариња (**селѡ Иѣрине и дрѣгѡ Иѣрине, село маѣѣра Пꙋpꙋoꝛа**, ССА 2: 145); у истој повељи бележи се и „мађерско село Јабланица“; М. Шуица у коментару претпоставља да је реч о селу дворских куvara, који су били издвојени из реда обичних меропаха, а да је Прпор био повлашћени мађер који је село држао као пронију или „протомађер“ који се издигао у ред ситније властеле (ibid. 153). С обзиром на значење глагола **pꙋpꙋoꝛiti* у бугарском и кашупском ‘пећи, кувати’, вероватно *Прѣори* треба схватити као ‘кувари’, можда са подсмешљивом нијансом. Једно село *Прѣори* постојало је и у нахији Лабу 1455. *brbwry* „Брбури“, 1487. „Прпор“ (Пешикан 1984: 284); одраз тог топонима могао би се тражити у топониму и орониму *Прејолац* на северној граници области, под претпоставком да је настао дисимилацијом и преобликом у првом слогу од **Прѣорац*, но могућа су и друга тумачења (**Прѣорац*, од *ѣрѣор* ‘стрмен’; Урошевић 1975: 112 претпоставља значење ‘превој’ [од *ѣрејоловиѣи?*], док податак у Милићевић 1884: 344 нап. да мештани изговарају *Прејелац* а не *Прејолац* као да одаје народноетимолошко наслањање на *ѣрејелица*). Уп. и *Прѣорица*, међник поседа ман. Мораче (према препису оснивачке повеље исписаном 1639. на црквеном зиду, Шекуларац 1987: 131).

ПРУДШТИЦА f.: **оу прѡудьштицоу** асс., **оуѣ прѡудьштицоу** асс. 33v. ↷ Полуслас се између *д* и *ш* свакако није више изговарао, али је постојала морфолошка граница, означена овде апострофом, која је чувала изворну структуру имена, иначе би се оно чисто фонетским развојем било упростило у **Пруѣшѣиѣица* > **Пруѣиѣица* или **Пруѣиѣица*. † Међник плавског села Крушева, неидентификован; у основи је очито име **Прѡуди**, забележено у ДХ као међник Алтина, између Дрочина камена и Вратнице (I 197; II 39; III 1939), што би Пруде (а са њима и Прудштицу) смештало на (северо)западну границу области, ако је тачна идентификација онога првог са данашњим *Droces* а другога са дан. *Vranica* (Пешикан 1981: 14–15, са картом). Томовић 2011: 233 поистовећује Прудштицу са данашњом реком Врујом, притоком Ључе, узимајући да су се Прудима називали планински гребени Проклетија на ал-

банској граници (тако већ Томовић 1991: 159), но за такво значење речи нема потврде, в. ниже. ⇐ Прасл. **prǫdъskъ(jь)*, adj. poss. од **prǫdъ*, *-ъska(ja)* f. + *-ica* > **Prǫdъšćica*, § 5.6.3. * Полазиште универбизације била је синтагма **Prǫdъskaja rěka*. Прасл. **prǫdъ* је у основи хидрографски термин '(пешчани) спруд, речни ток, рибањак (и сл.)', уп. Miklosich 1874: 80 s.v. *prǫdъ* 'sandiges Ufer, syrtis'; орографско значење, какво претпоставља Гордана Томовић (в. горе), могло би се донекле ослањати на црквенословенске употребе **пѣждъ** 'насип', **пѣждъкъ** 'храпав, стеновит', али имамо индикацију да је реч *ѣруди* у том делу старосрпског језичког простора значила нешто друго: посед цркве Св. Николе у селу Ботуши (под Ујездном, на си. граници Алтина), који се у ДХ II 59 прилаже Дечанима, укључивао је **млинь оу Прѣудѣхъ**; како се воденица није могла налазити на планинском гребену, ту за ову реч ваља претпоставити једно од других горенаведених, са текућом водом повезаних значења, уп. нарочито блр. *пруд* 'млин'. Село *Пруд* има код Метковића, у једном дубр. писму из 1399. помиње се да су ту дубровачки трговци из луке Дријева секли дрва (Пуцић 1: 20) и у северној Босни. Одређење *крѡз ѣруда* среће се у повељама о разграничењу са Будвом и Котором Ивана Црнојевића из 1482. и о омеђењу поседа Шћепана Малоншића коју је издао Ђурађ Црнојевић 1493 (Шекуларац 1987: 194, 226).

ПРЧЕВО n.: **мѣгѣ прѣчевоу** dat. 71v. ∞ И данас *Прчево*, село између Клине, Мируше и Белог Дрима (Шкриванић 1956: 197; Пешикан 1981: 55, са акцентом по Елезовићу и А. Џоговићу). ⇐ Прасл. **Pьrčevъ*, adj. poss. од **pьrčъ* 'јарац' у својству надимка, *-evo* n. према **se(d)lo* 'село', § 2.4.2.2. * Уп. пољ. *Parczewo, Parczew, Parczów* (Nieckula 1971: 151; Rospond 1984: 281), чеш. *Prčov*, некадашњи назив дела градића Старе Мњесто у Моравској код Ухерског Храдишта. На антропонимску основу упућује придевско образовање, у основном зоонимском значењу речи *ѣрч* 'јарац' придев од ње је *ѣрч(и)и*, тако већ стрп. **Пьрчѣ вѣрѣге** ass. pl. у међама Алтина ДХ II 39, III 1944, 1944–1945; исправно већ Родић 1980: 308; уп. Skok 3: 28b, Bezlaј 3: 107b.

ПУТ m.: **како поутъ гѣде** nom. ~ **до крѣсть** 11v, ~ **оу хѡмицоу** 13r, **како гѣде поутъ** 37v, **како поутъ спада на доупетине лазе** 20rv, **оу поутъ** ass. 20r, 22r, 23v, 27v, 43v, ~ **пѣѣкии** 28r, **оу пѣѣкии поутъ** 22v, **оуѣ поутъ** ass. 22v, **нис поутъ** ass. 20v, **пѣѣ поутъ** 38r, **до поути** gen. 14r, **шт поути** gen. 14r, **поутемъ** instr. 20r, 21v, 22r, 23v, 24r, 26r, 27v, 31r, 32r, 35v, 72r, **пѣѣкимъ** ~ 18v, 24r. ✎ Још се чува прасл. *i*-промена у gen. **поути**. ⇐ Прасл. **poutъ, potī* m., § 1.2.3, в. **Кречетскѣ пут**, **Лабски пут**, **Млиннѣ пут**, **Приштевскѣ пут**, **Сађавч пут**, **Стрменичкѣ пут**.

ПЧЕЛИЊА СТѢНА f.: **оу стѣноу оу п'челиню** ass., **шт стѣне** gen. 30v. † Међник села Гошева под Јелечем, данас непознат (Томовић 2011: 230). ⇐ Стрп. *ѣчелињи* поред **ѣчелины* < прасл. **bъčelinъ(jь)*, adj. од **bъčela* 'пчела' + **stěna*, § 2.5.2.1, в. **стѣна**. * Значење 'стена у којој се роје пчеле', чест назив, у АХ **оу Пчелиню стѣноу** 276 међник Крушчице, 280 међник Срѣдске (два различита локалитета, уп. Пешикан 1986: 37), ова друга = **Пчелина стѣна** у хрисовуљама Св. Петру Коришком (ССА 11: 64, 72), у РП **на Пчелинѣ стѣнѣ** (Младеновић 2003: 53₂₃, 93₆₅), међник Прилепнице код Гњилана, што је рани-

ји лик придева *йчелин*, уп. цсл. **ВЪЧЕЛИНЪ**, мак. *йчелин*, длуж. (*p*)*coliny*, рус. *пчелиный*, укр. *бджолинний*, блр. *пчаліны*; он се данас среће у универбизованом лику *Челина* (само на територији дан. Црне Горе четрдесетак примера, Pulević/Samardžić 2003: 92), где је денотат понајчешће могла бити управо *сѣ(и)ена*, уп. у Пивској планини *Челина* увала и стене где има пчела (Цицмил 305), али *оу вчелиню* као међник Морачког манастира (препис повеље на црквеном зиду из 1639, Шекуларац 1987: 121), где такође имамо млађи облик придева *йчелињи*, својствен и савременом језику, проистекао из опште тежње да се придеви од зоонима на *-*inъjъ* замене ликовима на *-*inъjъ*, уп. *Гусино*, данас *Гусиње*.

Р

РАВНИШТА п. pl.: оу **рав'ништа** асс. 14гв, **wt рав'ништъ** ген. 14в. † Међник села Дѣбрхаве на д. страни Ибра, данас непознат (по Томовић 2011: 206 била би то шумовита зараван на граници Граничана и Добраве). ⇐ Прасл. дијал. *ornъnišče f. '(за)раван', § 1.1.2. * Прасл. реконструкција у ЭССЯ 32: 223 заснива се само на с.-х. и буг. грађи, али уп. блр. топоним *Ровнище*. Буг. *равнище*, с.-х. дијал. *равништие* (Тимок, Врање, Пирот) синоним је именице *раван*, -*вни* < прасл. *ornъnъ од које је изведена суфиксом *-*išče*; и у топонимији је ограничена на исток: *Равништие* данас села код Брзећа, Кучева, косовске Витине (ИМ), ороним *Равништие* код Беле Паланке, мтп. *Равништие* у Иногшту и околини Врања (ЭССЯ l.c.).

РАДОВЪЦ т.: оу **радѡв'ць** асс. 40г. ∘ Међник бањског села у Зети Храстја, данас *Радѡвѡц*, брдо источно од Коћа (Петровић Д. 1988: 9, нагласак по id. 114; Томовић 2011: 241). ⇐ Прасл. *Radovъ, adj. poss. од ЛИ *Radъ + *-*ьсѡ*, § 3.3.4. * Подударна образовања су *Радѡвѡц* у Хрв. Загорју, у Бугарској, *Radowiec* у Пољској. Овде је универбизација вероватно пошла од синтагме *Радѡв брѡг или *врх*. Стерп. ЛИ **Радъ** тумачи се као хипокористик од сложених имена са *Радѡ-*, *Радѡ-* (Ивић/Грковић 1980: 102, уп. Грковић 1986: 161).

РАДОВИЋ(Е) т. или п.: **ниже радѡвигѡ** ген. 39г. † Међник Ботуња забѣла у Зети, неидентификован (уп. Томовић 2011: 242). ⇐ Прасл. *Radovidъ, adj. poss. на -*јъ* од ЛИ *Radovidъ, § 2.2.2.1. * Уп. у Македонији *Радѡвиш* < *Радѡвижд* (Ивић/Грковић 1980: 102), рус. име села *Радѡвѡж* код Новгорода (Васильев 47 д., 57 д.), у Грчкој *Радѡβίσδι*, -ίστι, -ίσι итд. (Заимов 1973: 148).

РАДОШЕВ КАМЫ т.: оу **радѡшевѡ камы** асс. 43в. † Међник Чрних гора између Плава и Будимље, и у ДХ оу **радѡшевѡ камы(и)** I 237, II 43, III 2146–7, данас непознат (уп. Томовић 2011: 238). ⇐ Прасл. *Radoševъ, adj. poss. од ЛИ *Radošъ + *кату 'Радѡшев камен', § 2.4.1.1, уп. **камы**. * ЛИ *Радѡш* посведочено је код Срба од XII в. (Родић 1980: 313; уп. Ивић/Грковић 102), уп. стерп. презиме **Радѡшевиќ** (MS 45; AX 298), пореклом је хипокористик на -*јъ* од *Rados-lavъ, још прасловенски, уп. топониме чеш. *Radošov* (Profous 3: 528), полј. *Radoszów* (Nieckula 1971: 169).

РАЂЕВА ГОМЫЛА f.: оу ... ѡаѣвоу гомылоу асс. 35г. ☩ Међник бањских села у Зети Хмелнице и Р'ујиштâ, неидентификован (уп. Томовић 2011: 239). ⇐ Стрп. *Рађев*, adj. poss. од ЛИ *Рађ*, -ева f. + *гомыла*, § 2.4.1.1, уп. **ГОМЫЛА**. * Стрп. ЛИ *Рађ* посведочено је више пута у ДХ (**РАГЪ**), уп. презиме *Рађевић*, топоним *Рађевина* (Ивић/Грковић 1980: 102, уп. Родић 1980: 313, Грковић 1986: 154), *Рађево село* код Ваљева; пореклом је хипокористик на -jъ од сложених ЛИ са **Rad-*, још прасловенски, уп. пољ. тпн. *Radzewo* од 1397 (Nieckula 169).

РАЗДОЛЈЕ n.: конь ѡаз'долина gen. 22v (2x). ☩ Међник Осојана у Кујавчи, неидентификован (уп. Томовић 2011: 215 д.). ⇐ Прасл. *orz-dol-ъje, § 1.1.2. * Уп. рус.-цсл. **ОАЗДОЛИЕ**, струс. **ОЗДОЛЪЕ** 'долина' (Срезневский), пољ. *rozdól* 'узак до, удолина', чеш. *rozdol* 'јаруга', *Раздолъе* у бос. Подрињу код Вишеграда, *Бегово Раздолъе* у Горском Котару, рус. *Раздолъе* на више места, укр. *Роздолъе*, пољ. *Rozdole*. Етимолошки везано са **ДОЛ**; уп. Schütz 1957: 39; Skok 1: 419b; ЭССЯ 33: 45.

РАЈКОВА КУЊИШТА n. pl.: ниже ѡаиковѣхъ коукиштъ gen. 18г. ☩ Међник села Стрѣлца, дан. Стреовца у Ситници, данас непознат (уп. Томовић 2011: 211). ⇐ Стрп. *Рајков*, adj. poss. од ЛИ *Рајко*, -ова n. pl. + *куѣишѣа* 'место где су некад биле Рајкове куће', § 2.4.1.1, в. **КУЊИШТЕ**. * ЛИ **РАЈКО** обилно је посведочено у XIV в. на подручјима светостефанског, дечанског и светоарханђелског властелинства (Родић 1980: 313, уп. Ивић/Грковић 1980: 414, Грковић 1986: 162 д.).

РАКИТА f.: оу ѡакитоу асс. 21v. ✍ За рану делабијализацију *ы* иза *к* уп. **КИЈЕРЕЗИ**, **КИЈЕВО**. ☩ Међник села Бање у Хвосну, по Томовић 2011: 214 данас потес *Ракиѣе* јз. од Бање. ⇐ Прасл. *orkyta 'врста врбе *Salix caprea*, *viminalis*', § 1.1.4.1. * Селиште **РАКОИТ(А)** у околини Скопља помиње се у повељи Константина Тиха Асена скопском Св. Ђорђу (ЗСПП 256), затим као **РАКИТА** у Милутиновој даровници истом манастиру (id. 323). Уп. још омеђења у ДХ III 1164: оу ѡакитоу (дреничко Куманово), 2331: оу ѡаките (власи Ратишевици).

РАКИТОВИЦА f.: како ѡакитовица под градиште оу бистрицоу оупада пом. 16г. ☩ Међник бањског поседа на д. страни Ибра, по Томовић 2011: 208 дан. *Ракиница*, саставница Денковачког потока, в. ниже. ⇐ Прасл. **orkytovъ(jъ)*, adj. од *orkyta > **РАКИТА**, -ова(ја) f. према *rěka, универбизовано на *-ica, § 3.2.6. * Уп. ЭССЯ 32: 178 д., село *Ракиѣовица* у Хрватској код Д. Михаљца; на ширем словенском терену боље је распрострањен лик *Orkыtъnica > *Ракиѣница*, шест села у бившој Југославији (ИМ), чеш. *Rokytnice*, пољ. *Rokitnica*, укр. *Рокитниця*; данашњи хидроним *Ракиница* забележен је у тур. попису из 1566–74. као село „Рактеница“ (Томовић 1987: 57) и вероватно се своди на *Ракиѣница; ако је идентификација са Ракивцом из БХ исправна, имали бисмо случај две варијанте истога хидронима, на -ov-ica и на -ъn-ica, § 3.2.3.

РАС m. / **РАСА** f. (?): оу ѡасѣ 24г, 27г, 45г, adj. **РАШКЪИ**: ѡаш'кии ѣпископъ m. sg. nom. 74г, 85v, (игоумень) ѡаш'кии ѣвстаѡиѣ m. sg. nom.

(86г), *ѣпископоу ѡаш'комоу* m. sg. dat. 73v. ↗ Дилема око реконструкције номинатива на основу стерп. локатива на *-ѣ* заједничког непалаталним *o-* и *a-* основама проистиче из чињенице да од најранијег времена облик топонима и хоронима варира између *Рас* и *Раса*. Фемининум је најпре забележен код Константина Порфиrogenита око 950: *Ῥάση*, где означава пре област него град, а од стерп. извора недвосмислено само на једном месту у летопису: **въ црѣковѣ свѣтѣхъ апостолаа Петра и Павла, иже ѣсть Расса** (58, по РКС 3: 40 s.v. *рась*) и у једном запису из 1547: **влизь рѣцѣ Расѣ** (ЗН 544°); оба су сразмерно позна, први очито наслоњен на срлат. *Rassa* 'Рашка' — које треба читати *Раша*, као и ит. *Rascia* — други необичан по томе што се ту име *Раса* односи на реку (Рашку). Маскулинум прва бележи повеља Василија II из 1020, где се посесивни генитив мушког (или средњег) рода *Ῥάσου* односи на име града као епископског седишта. У Животу Св. Симеуна од Св. Саве недвосмислен је акузатив **въ Рась** (6, по РКС l.c.), у ЖКА такође **въ Рась** 52 (по Л; Ка има **въ Расса, Кб въ Расю**) а потврде за локатив и датив *Расу* су знатно позније, из летописа (*оу Рас(е)оу* 52, 58, 59, РКС l.c.) и записа на црквеним књигама: 1620: **въ Расѣ** 1620 (ЗН 6588°), 1625: **митрополит Рѣсѣ** 1625 (sic! id. 6662°), **митрополит Расѣ** 1631 (id. 6716°). Двозначне су потврде у локативу на *-ѣ* > ек. *-е*, ик. *-и* у које спада и она из БХ: **оу градѣ Расѣ** на Вукановом јеванђељу (око 1200, ЗН 7°), **въ Расѣ** у Савином Животу Св. Симеуна (2, по РКС l.c.), ЗН 38° из 1305, **оу Расѣ** око 1220. ЖП (ЗСПП 94), **въ Расѣ** ЖКА 27, **оу Раси** у једној повељи Стјепана Котроманића (није недвосмислен фемининум, како то схвата Динић 1978: 40), **въ Расе** у летопису (69, по РКС), **ва Расе** код Цамблака (ГСУД 11: 176, по РКС l.c.), ЗН 298° из 1452, 865° из 1595, **въ Расе** ЗН 1535° из 1657, **въ Расѣ** после 1652 (ЗН 6874°) и у недатираном запису из XVI–XVII в. (ЗН 4299°). Што Ковачевић у регистру уз БХ даје пом. **Раса** (жупа), разлог је можда новосрпски loc. sg. m. **оу ивѡоу** 44г (в. **Ибѡр**), али БХ у називима других жупа чува стари наставак **оу плавѣ** 33г, **оу хвост'нѣ** 19v (в. **Плав**, **Хвостно**). У испису ђакона Дамјана из 1453: (**ѣпископѣ**) **ѡашкы** (Šaf. Pat. 54 = ЗН 303°), (**игѡмень**) **ѡашкы** (Šaf. Pat. 55 = ЗН 303°) ↗ Име жупе, данашња област *Рашка*, **жоупа ѡашьскаа** ЖКА 25, **ѣпископѣ ѡашьскыи** id. 89 ↗ Врло вероватно од лат. топонима *Arsa* (*terra / silva*) 'спаљена, изгорела (земља, шума)', § 7.1.1. * Антикчки предложак посведочен је средином VI в. као име кастела у Дарданији *Ῥρσα* код Прокопија de aed. IV 4; у Дарданију је тада географски спадала и потоња Рашка. За значење уп. *Палез*, *Пожега*, *Погорелица*. Топографско назвање *Arsa* (пореклом pass. pt. pf. f. од *ardere* 'горети') морало је бити често на предсловенском Балкану, а очувало се до данас у румунској топонимји (*Arsă, Arșiță*, уп. ЕРСЈ 1: 221); ликвидна метатеза показује да су га Словени преузели најкасније у IX в., а највероватније одмах након свог доласка у ове крајеве; ослабљење *-a* у полуглас (рум. *-ă*) у балканском позном латинитету отворило је могућност да затечени топоним буде преузет и као m. и као f.; колебање је могло бити условљено различитим денотатима: *Orsъ > *Рас* као *град*, *Orsa > *Раса* као област (*жyйа*). Ширење назива са града на област свакако је у вези са његовом улогом црквеног седишта, као у случају Срема и Браничева (уп. Динић 1978: 38–39). Позни датум помена античког предлошка (размак између њега и првог записа пословењеног облика

је у овом случају сразмерно кратак: само четири столећа) и његова убедљива објашњивост из латинског, који се на овом простору говорио пет-шест столећа пре доласка Словена, чине непотребним магловите спекулације о његовом предримском, старобалканском пореклу (тако изм. ост. Skok 3: 111 s.v. *Ră-șă*). Уп. Loma 2000: 96. У стерп. придеву **џашь(с)књи**, нспр. *рашки*, имену реке *Рашка*, *-и-* се најпре да објаснити из скраћене основе етника на *-jane*: *Рашиане*, dat. **Рашиам*, loc. **Рашиах*, уп. **Сашка рѣка**. Ктетик је првобитно морао гласити **orsъskъjъ* > **pa(c)ски*; на његову множину **Расци* (*људје*) своди се мађ. назив за Србе *Rác*. Унутар српског етничког подручја он је имао уже значење становника источног дела старосрпске државе, уп. нпр. у пределу Пивске планине *Рашџани* терен на Миочи, *Рашка сѣијена* (Цицмил 280).

РАСОХАТЬЦ m.: оу **џасохат'ць** асс. 39v. ☞ Међник бањског села у Зети Храстја, данас брдо *Расовача* јз. од Коћа (Петровић Д. 1988: 9, *Расовача* 115; Томовић 2011: 241). ☞ Прасл. **orzsoxatъ(jъ)*, adj. од **orzsoxa* 'рачве' + *-ъсь*, § 3.3.7. * Уп. ороним *Расоваџац* у црногорском Приморју (Skok l.c.), *Расоваџац* стари назив острвца Св. Јеролим код Задра, чеш. топоним *Rozsochatec* (Profous 3: 601), овде **Расохаты камы**, **Соха**. Ако име није у међувремену променило денотат, универбизација је могла поћи од првобитне синтагме **Расохатџи брѣг / врх* 'двоврхо брдо'. У бугарском *pa(з)со(x)ат* као географски термин значи 'раздвојен, подељен надвоје' о реци, брегу, планини, стени, долини (ЭССЯ 34: 276 д.). За однос данашњег лика *Расовача* према средњовековном в. доле IV 7.3.1.2. На антропонимску употребу указује име села **Расохачици** у Крушевском поменику (ГСУД 42: 144).

РАСОХАТЫ КАМЫ m.: оу **џасохатџи камы** асс. 30v. ☞ Међник Гошева под Јелечем, данас непознат (уп. Томовић 2011: 230). ☞ Прасл. **orzsoxatъjъ* + **кату* 'рачvasti камен', § 2.9.1, в. **Расохатыц, камы**. * Уп. *Расоваџи камы* у међама Цетињског манастира (СЕЗ 39: 229), у Тимоку ороним *Расоваџи камен*, у Пивској планини *Расоваџи крш*, двозуба стена (Цицмил 279). В. **Соха**.

РАСПУТЈЕ n.: на **џаспоуџиџе** асс., **џд џаспоуџиџи** gen. 12v. ☞ Међник бањског поседа на л. страни Ибра, неидентификован (по Томовић 2011: 201 данашње раскршће код Чапљенца, врха на Рогозни). ☞ Прасл. **orzpōtje* 'раскршће', § 1.2.3. * Уп. стсл. **џаспџтиџе**, слн. *razpōtje*, слч. *rāzputie*, чеш. *rozpoutí*, рус. *распџтьџе*, укр. *роспџття*, блр. дијал. *роспџцьџе* (ЭССЯ 34: 161 д.). Најранија стерп. потврда у разграничењу Хиландара и Есфигмена из 1198, где **до џаспоуџиџи** преводи гр. *ἕως τὸ διστράα(ον)* (ЗСПП 73).

РАСТЉЬНИЦА f.: оу **џаст'џл'ницоу** асс., **џт џаст'џл'нице** gen. 16r. ☞ Може се читати и *Расџелница*. ☞ Међник бањског поседа на д. страни Ибра, у тур. попису из 1566–74. *Расџеница* село у нахији Трепча, данас непознат (Томовић 1987: 57; Томовић 2011: 208). За могућу везу са именом села *Расџелица* в. ниже. ☞ Највероватније прасл. **orstěl'ъnъ*, adj. од **orstěl'ъ* 'израштај, изданак', *-ъна f.*, § 3.2.3. * Уп. рус. дијал. *ростель* 'растиње, биљка' (Слов. Карел. 564), *растель* m. 'изданак' јз. Сибир (СРНГ 34: 253), у истом значењу дем. *ростелџек* (Слов. Карел. 5: 564), *ростелџек* средњи Урал (Слов. Урал. 488), *растелџек* (Слов. Карел. 477); *ра/остел-* је од рус. дијал. глаг.

rostěť ‘расти’ (ib. 565; Вологда, СРНГ 35: 196); буг. дијал. придеви *растелів, растелит* ‘који расте брзо и високо’ (БЕР 6: 186) омогућују да се претпостави још прасл. **orstěl-*, *orstěti; основа **orstěln-* у рус. дијал. *растельница, растельник* ‘корпа или корито за прорастање ражи или јечма ради добивања слада’ (СРНГ 34: 253) као варијанте од *растѝльница, растѝльник, растѝло* id., од транзитива *раститѝ, роститѝ* ‘чинити да расте’ (СРНГ 34: 258, 35: 196). Погрешна је одредница *orstelъ у ЭССЯ 32: 196 где се насловни лик реконструише на основу горенаведеног рус. дијал. *растѝль*, слч. дијал. *rast’el’* ‘врста болести до које долази при брзом расту’ и с.-х. *râc-šielъ* без значења их Дубровника; у овом последњем случају, посредни је варијанта од *храстѝель* ‘биљка *Helminthia echioides*’ са паралелом у чеш. *chrastěl* (Skok 1: 685 s.v. *hrâst*). Из контекста омеђења како **РАКИТОВИЦА ПОД ГРАДИШТЕ ОУ ВЪСТРИЦОУ ОУПАДА. УТ ТОУД ОУ РАСТ’ѠЛ’НИЦОУ. УТ РАСТ’ѠЛ’НИЦЕ ОУ САШ’КОУ Р’ѠКОУ** није сигурно да је посредни хидроним, како га Томовић 2011: 208 схвата (‘,старо име реке се изгубило, па се назива по селима кроз која река пролази Батахирска река, Дедињска река’), те ваља допустити да је првобитна атрибутивна синтаagma поред *р’Ѡка* могла садржавати и неки други денотат, *гора* или *вѝс*. Назив је могао означавати простор на којем је шума у једном тренутку посечена па се подмладила, или је основна реч имала значење фитонима, уп. рус. дијал. (Рјазањ) *ростиль* ‘врста барске траве *Alopecurus geniculatus*’ (СРНГ 35: 196). Не може се ипак искључити друкчије порекло овог имена. Постоји сазвучност са називима за решетке и сличне предмете, распрострањеним у зап. крајевима, *рашѝел, рашѝио* (ген. *рашѝела*), *растѝело*, и у топонимији *Рашѝел, Рашѝела*, село *Рашѝелица* у Босни јз. од Сарајева који се изводе од ит. *rast(r)ello*, даље у вези са *рошѝиль*, мађ. *rostely*, рум. *rosteiu* (уп. Skok 3: 112). Распрострањеност ове последње речи може се довести у везу са сашким рударима, уп. нем. *Röster* ‘онај који пече’, особито ‘рудар који се бави прочишћавањем руде загревајући је до усијања’; Растѝльница је била у близини рудника Трепче, а непосредно уз њу помиње се *Сашка р’Ѡка*. Географски блиску паралелу представља топоним и ороним *Расѝелица*, село и део копаоничког масива западно од Куршумлије, у изворишном делу Бањске реке. Милићевић пише *Расѝелица* (1884: 344, 346, 393, 414). Није редак случај да се исти назив понавља са две стране вододелнице, коју овде чини масив Копаоника, чији се југозападни огранак, планина Мајдан, диже изнад Трепче. У призренској Гори има село *Ресѝелица*; и за њега, као и за копаоничку Растелицу, на Интернету се среће и граfiја *Расѝелница*; на оба места је могло доћи до упрошћења *л’ < лн* под утицајем албанског изговора, али у недостатку историјских помена за та два топонима не можемо бити сигурни ни да нису имали почетно *х-*: код Сиска постоји село *Храстѝелница*, чије име као да је изведено од горепоменутог фитонима **xvorstel’b*.

РАШКИ в. Рас(а).

*РЕЂЕВО п., РЕЂЕВСКИј adj.: на РЕЂЕВ’СКИИ СТОУДЕН’ЦЪ m. sg. acc. 72v. ☞ Данашње *Риђево* (Пешикан 1981: 56; Томовић 2011: 225); село је забележено у тур. попису скадарског санџака из 1485; Пешикан 1981: 85 транскрибује арапски запис као *rqwə*, што треба читати *Ређево*, а не *Риђево*, како

он тамо, свакако омашком, даје (било би *rygwə, тј. за разлику од [e] вокал [i] био би означен посебним словом), те можемо закључити да изворни облик имена тада још није био измењен у данашњи. ⇐ Прасл. **Ręd'evъ*, adj. poss. од ЛИ **Ręd'ь*, -*evo* n. према **se(d)lo* 'село', § 2.4.2.2. * Прасл. **Ręd'ь* објашњава се као хипокористик на -*ъ* од неког сложеног ЛИ са првим чланом **Rędi-* од *ręditi 'уређивати', уп. *Rędi-gostъ у чеш. топониму *Radhošť* (Rospund 1983: 119), стсрп. *Редивој, у патронимику **РЕДИВОЊЕВИЊ** (ДХ, Грковић 1986: 166), топоним *Ряжево*, назив више села у Русији и Украјини, потпуно подударан са стсрп. *Ређево* < прасл. **Ręd'evo*. Родић 1980: 313 д. види у *Ређев сѣуденъц* посесив „од личног имена којему је тешко утврдити основни облик“. Према омеђењу у БХ на **РЕГЕВ'СКИИ СТОУДЕН'ЦЪ**. **УТ ТОУДА НА ИГЛАДЕВ'СКИИ СТОУДЕН'ЦЪ** у ДХ I 172 се чита **МЕГІА СТЕПАНИ ЦРКВИ С ЧАБИКЕМЪ ... НА РЕГЕВЪ СТОУДЕНЬЦЪ И ПОУТЕМЪ НА ИГЛАДЕВЪ СТОУДЕНЬЦЪ** а у II 25 и III 1072–75 додато је **МЕГІА ЧАБИКУ ... ДО ПОТОКА КОИ ТЕЧЕ ИЗЪ РЕГЕВ'ЦА**, док у омеђењу бањског поседа стоји **ОУ РЕГЕВЪ СТОУДЕН'ЦЪ. И ЦЪСТОМЪ ОУ ИГЛАДЕВ'ЦЪ**. Запажа се, дакле, тројно варирање *Ређевски сѣуден'ц*, *Игларевски сѣуден'ц* : *Ређев сѣуден'ц*, *Игларев сѣуден'ц* : *Ређевац*, *Игларевац* (универбизација), в. **Игларево**.

РЋДОБРАДИ m. pl.: **СЕЛО РЋДОБРАДИ** пом. 21г. ✍ Писање са -**ла**- као да предаје дужину под нагласком в ниже. ☞ Данас *Радѡбраде*, назив мочварних ливада си. од Бање (Пешикан 1981: 56, на основу теренског записа Св. Стијовића, ОП 1/1979: 362; Томовић 2011: 214). ⇐ Прасл. **rěd(ьk)o-bordъ*, pl. -*i* 'људи ретке браде', § 4.4.1.1. * Уп. рус. презиме *Редкобород*, укр. *Рідкобород*. У првом делу стсрп. топонима је старији лик придева *rědъ, у истсл. презимену млађи *rěd-ькъ, уп. однос између оронима *Редоборје*, брдо и шума између Маљена и Суворора и топонима *Рейкоцер*, село у Јабланици. Данашњи облик изокренут је према именима на *Радо-* и *Обрад*, уп. овде **Радовиђе**, **Обрадов брод**. Иза писања **РЋДОБРАДИ** стоји акцентолошки лик *Рѣдобрѣди*, који се разликује од типа *с(j)едѡбрад*, рус. *седоборѡд(ьи)* утолико што чува циркумфлексну интонацију коренског слога другог члана: *брѣда* < *брѣдѣ*, рус. *борѡдѣ* (уп. међутим супстантивизоване ликове као *с(j)едѡбрѣд*). Нагласак *Радѡбраде* објашњава се косовско-ресавским метатакситичним преносом.

РЋКА f.: **ОУ РЋКОУ** асс. 25г, 26v–27г, 28г, 29г, 30v, 31v, 32v, 41v, 72v, **НА МР'ТВИЦОУ РЋКОУ** 38г, **ПРЋЗ' РЋКОУ** асс. 25г, 29г, **НИЗ' РЋКОУ** 31v, 34v, 41v, **ОУЗ РЋКОУ** асс. 15г, 41v, 72v, **УТ РЋКЕ** gen. 24г, 30v; du.: **УТ СТАН'КА РЋКОУ** gen. 31v, **ОУ ТЪЖДЕ СТАН'КЪ РЋКОУ** gen. 33г. ⇐ Прасл. *rěka у значењу и већих и мањих, али сталних водотокова, § 1.1.1, уп. **ПОТОК**, в. **Зла рѣка**, **Сашка рѣка**.

РЖАНА f.: **КАКО ПРИСТАЕ РЖАНА ОУ ПРОУДЪШТИЦОУ** пом., **ПО ДЪЛОУ ОУ РЖАНОУ** асс. 33v, **ОУ ДОЛ'НЕ ЧЕЛО РЖАНЕ** gen. 42v. ☞ 33v међник плавског Крушева, 42v плавских и алтинских планина, по Шкриванић 1956: 190 у вези са данашњим топонимима *Горња* и *Доња Ржаница*, по Томовић 2011: 233 — данашњи Белићки поток који се код Вусања улива у реку Грљу (међутим, аргумент да „на стари назив реке подсећа име данашњег села Зарунице (Жировнице, Жаровнице) на Белићком потоку“ језички је неодржив), у ДХ наведено као планина I 218, II 41, III 2037: **ПЛАНИНА Р'ЖАНА И ЛОКВА** (после омеђења Ве-

лике), I 242–243: оу **р'жаноу**, w(д) **р'жане** (омеђење Плавских планина), у истом крају и село **Р'жаница** I 214, 215, II 40, III 2029, 2032: **меге велицѣ с р'жаницомь... како се ками вали оу великоу и р'жаницоу**, у тур. попису из 1485. *Ржаница*, по Пешикан 1984: 204 данашња Горња Ржаница. Идентификацију отежава чињеница да је у питању топонимска основа која се у том крају понавља на више места; Pulević/Samardžić 422 бележе три или два назива *Ржана* у Васојевићима, један у Шекулару изнад Рмуша, други у изворишту *Ржаног њошока*, л. притоке Загорске ријеке узводно од села Калудре (трећи је једна главица без тачне убикације, где је била турска караула). Друга је *Ржана* била међник села Љубижње и Корише у поседу призренских Светих Арханђеља: **на Р'жаноу** (АХ 273), **на Р'жанои** (id. 274). ⇐ Прасл. *ръжанъ (*jb*) adj. од *ръжь 'раж', -ана f. вероватно према *рэка, § 2.7.2. * Првобитно хидроним, назив данашњег *Ржанничког њошока*, одатле топоним (уп. **Велика**) и ороним; уп. *Ржана* село код Звечана, *Пољска Ржана* код Пирота, *Ржана* код Косјерића, чеш. *Rženu* (Profous 3: 629), рус. *Ржаное*, неунивербизовано *Ржани* до код Цетиња (IM), као мтп. исти назив на више других места у Црној Гори, тамо и *Ржана глава*, *главица*, *Ржани њошок* итд. (Pulević/Samardžić 422 д.).

РИКАВЪЦ m.: **Ѧ се планина динош'каа, кол'штица и рикав'ць** пом., **междоу рикав'ць** асс. 40г. ↗ **ри-** у БХ и ДХ вероватно за **ry-*, тако већ Даничић, који у наслов своје одреднице ставља **рыкавьць**, в. ниже. ↻ Помиње се и у ДХ I 238, II 43: **рикавцоу мегна скрвобот'ница**, III 2143: **право оу рикавць** 2147–8: **рикавьць ловице рывамь** и данас *Рикавац*, *Рикавац*, катун, предео и језеро (Пешикан 1984: 172; Петровић Д. 1988: 7; Томовић 2011: 241; теренски лик по Петровић Д. 1988: 117). ⇐ Прасл. *рыканъ (*jb*), adj. од *rykati + *-*ьсь*, § 3.3.5.2. * Првобитно хидроним, помен у ДХ III 2147 д. односи се на планинско језеро; називом *Руканьсь могао је првобитно бити означен његов извор или понор којим отиче. Код града Бара се у Јадранско море улива речца истог имена, *Рикавац*, позната по зимским бујицама када ломи и носи камење „ричући“; у Белици има *Рикавац*, земљиште под шумом (Радић 2003: 305).

РЫБАРЈЕ m. pl.: **рыбарие** пом. 35г, **рыбарьь -ди- коуште** ген. 34v. ↗ За -је в. ниже. ↻ Данас *Рибарска махала* у Плаву (Шкриванић 1956: 191), такође *Рибаре*, *Рибарска улица* (Томовић 2011: 235), помиње се и у ДХ у омеђењу Комарана: **с' ривады** ДХ I 207, **с' ривади** II 40, III 2003, **подь ривадске сѣнокосе** I 209, III 2006–7, **рив-** II 40, у АХ као дар манастиру: **риваде оу Плавѣ** (303), у тур. попису из 1485. село *rybar* (Пешикан 1984: 204). Друкчије Ј. Медојевић, Ђурђ. ступ. 316, који доводи назив из БХ у везу са именом нешто јужнијег засеока *Рибљак* у Ђуричкој ријечи. ⇐ Прасл. **rybar'ь*, pl. *-*ar'i* / *-*are*, § 4.2.1. * Уп. стсл. **рыбарь** 'piscator', топониме слч. *Rybáry*, чеш. *Rybaře*, пољ. *Rybarze*, за стерп. множину на -је **рыбарие оу Прѣспѣ** у Душановој повељи ман. Трескавцу (PKS 3: 68; Miklosich 1874: 89). Синоним *rybičь > слн. *ribič* посведочен је и у стерп. топонимији као име села **Ривичи** у ЖП (ЗСПП 91), негде код данашњег Краљева. Према стсл. **рыбарѣ** / **рыбарѣ** стерп. -**арие** [arje] показује у пом. pl. наставак *i*-основа, преузет вероватно од именице *људје* која се подразумева уз овакве називе група људи по занимању, уп. овде **Рударје**, **Улјарје**, **Ковачје**.

РЫБНИЦА f.: *междоу рыб'ницоу* асс., *wt рыб'нице* gen. 39v. ☞ Међник Храстја, данашња река Рибница (Томовић 2011: 241). ☞ Прасл. *rybnъ, adj. од *ryba, f. -*ьна* + -*ica* према *voda, *rěka, § 3.2.3. * * * Чест назив река, а по њима и насеља, на с.-х. терену (рано се помиње **Рыбница** код дан. Подгорице као родно место Немађино) и широм словенског света, уп. слн. *Ribnica*, буг. *Рибница*, слч., пољ. *Rybica*, чеш. *Rybnice*, рус. *Рыбница*, укр. *Рибница* (уп. Miklosich 1874: 88; Bezljaj 1961: 153 д., Dickenmann 2: 94 дд.).

РОВЦИ n. pl.: *на ров'це* асс. 27v. ☞ Међник Тушимље са Дежевом, неидентификован. ☞ Прасл. *rovъci, pl. од *rovъсь, dem. од *rovъ, најпре у значењу 'мали ров, јарак', § 1.2.7. * * * Могуће је да се назвање односи и на природни облик, § 1.1.1, уп. рус. топоним *Ровцы* у Курској области, где *ровѣц* значи 'поток', другде и 'ров, јаруга' (СРНГ 35: 113), за множину уп. овде **Лукови потоци**. Прасл. реч изводи се од *ryti, *rovъ* 'рити', а може се схватити и као радна именица на -*ьсь*, 'копач'. Посреди би могао бити и подсмешљив родовски надимак 'инсекти мрмци, Gryllotalpidae, цврчки-кртице', што реч значи у српском, § 4.4.1.2. *Ровци* још у Хрватској код Крижеваца, *Ровца* на два места у Црној Гори, изворно можда облик двојине, у том случају најпре 'две јаруге, два потока'.

РОГОЗНО n.: *рогоз'но в'се* ном. 15v. ☞ Данашња планина *Рогозна*. Најранији помен је у папском писму из 1303: *de Rogosna* (Jireček 1879: 47= Лиречек 1: 261, н. 155), када је ту била католичка дијецеза, везана свакако за присуство сашких рудара и/ли дубровачких и которских трговаца. У турском попису из 1571. помиње се „заstraшујућа и опасна планина Рогозна“ (Катић Т. 2010: 255). ☞ Прасл. *rogozъ, adj. од *rogozъ 'Турфа, шевар, шаш', -*ьно* n. вероватно према *(j)ezero 'језеро обрасло рогозом', § 2.3.2. * * * С обзиром на значење основне речи (барска биљка) и на средњи род, име се најпре односило не на планину него на планинско језеро на њој, под Црним врхом, које се данас зове једноставно *Језеро* (Петровић П. 1984: 28, уп. id. 29: „Планинска језера, многе баре у увалама, изданске воде, *рогоз* [курзив А.Л.] и друге барске биљке, многа влажна места по Рогозни и изван ње, сведоци су знатно веће влажности ове области у прошлости ...“). Такав назив има тачне паралеле широм словенског света: *Rogóžno* језеро у Пољској, *Рогозное* језеро у Русији, иначе чест топоним, нпр. *Rohozná* село у Чешкој итд. Женски род јавља се рано, већ у првом (латинском) помену из 1303 (в. горе) и средином XIV в. *Rogosna* (Динић 1978: 81 д.), и плод је преноса са првобитног денотата — језера на **гора** или **планина**.

РТ m.: *оуз рѣтъ* асс. 11v, 14r, 15r, 24r, 24v, 27v, 31v, *низ' рѣтъ* асс. 26v, 30v, *оу рѣтъ* асс. 13v (2x), 26r, 28v, *съ р'та* gen. (14r), *wt р'та* (14v). ☞ Прасл. *rbъ 'врх брда, крај полуострва', § 1.1.2. * * * Стерп. **рѣтъ** чест међник у повељама; реч долази и са озвучењем коренског полугласа: **Ратъ**, нарочито када је реч о *Сѣонском райѣ*; у оронимском значењу још слн. *rt*, буг. *рѣт*, иначе уопште 'истурени део нечега', одатле 'уста' (рус. *рот*), 'прамац, кљун лађе' (стсл. **рѣтъ**) итд. В. Miklosich 1874: 89 s.v. *rbъ*; Skok 3: 162 д., Schütz 1957: 81, Bezljaj 3: 203. Уп. **Велји рт**, **Каменѣ рт**, **Курјач рт**, **Срѣдњи рт**; **рѣтъ**.

РТЬК m., само у **Острѣ ртък**. ⇐ Прасл. *rъtьkъ, dem. од *rъtъ > **рт**. ** Иста реч рус. дијал. *роток* ‘ушашца, кљун чајника, отвор пећи’ (СРНГ 35: 206), каш. тпн. *Retk, Na Retk*; на слов. југу чешћа је варијанта деминутива на -*ьсь*: стерп. **Рътъць**, дан. Ратац код Бара, буг. *рѣтец* (БЕР 6: 373), -*ькъ* и у старој префиксалној изведеници *na-rъt-ьkъ > с.-х. *нараѣак*, -*ѣка* ‘врх обуће’, чеш. *nártek* dem. од *nárt* id. (ЭССЯ 23: 22). Топоним *Нáръѣак / Нáръѣак* забележио сам 1978. у горњој Колубари.

РУДАРЈЕ m. pl.: **Село роударѣ** пом. 10г. ✍ За -*је* в. **Рыбарје**. ☞ Данас Велико Рударе, с. од Косовске Митровице (Томовић 2011: 200), у тур. попису из 1455. „Рудар“ (Šabanović 1964: 23), почетком XVI в. „Рудари“ (Томовић 1987: 57). Уп. 73г: **глоуѣа вьсь коло в’се и сь роударѣ**. ⇐ Прасл. дијал. (јсл.) *rudarъ, pl. -*ar’i / -are*, § 4.2.1.3. ** Село истог имена у Топлици, данас *Рударе*, у АХ 302 **више роударѣ**. И мак., буг. *рудар*, слн. *rudar*, изведеница на -*arъ* од прасл. *ruda, уп. **Рудници**.

РУДИНА f.: **на врхъ роудине гдѣ оубише люб’ца** gen. 36v. † Међник бањских села у Зети Хмелнице и Р’ујишта, неидентификован. В. **Рудине**, **Велја рудина**. ⇐ Прасл. *rodina, § 1.1.4. ** Уп. с.-х. *рѹдина* ‘травната пољана’, слн. *rodina* ‘црница, хумус’, пол. дијал. *redzina*, књиж. *redziny* pl. ‘плодна земља’; неки на основу буг., мак. *рудина* ‘планински пашњак’ реконструирани паралелан прасл. лик без назала *rudina, но реч *ће* у македонском и бугарском бити позајмљеница из српског. Уп. Skok 3: 165 д., Schütz 1957: 56, Пижурица 1980: 279, Bezlaј 3: 190–191, БЕР 6: 336 д. Чест топоним, в. **Рудине**.

РУДИНЕ f. pl.: **сь роудинами** instr. 15v. ☞ И данас село *Рудине* на падини Рогозне сев. од Бањске (Шкриванић 1956: 183; Томовић 2011: 202). ⇐ Прасл. *rodiny ‘травнати пашњаци’. ** Или можда ‘плодна земља’, уп. у том значењу пол. *redziny* f. pl. и в. **рудина**. По ИМ, као топоним чешће у множини *Рудине* (код Чајетине, Соколца, Гламоча, Никшића, Подгорице, на Крку), него у једнини *Рудина* (код Хвара, Доњег Вакуфа).

РУДНИЦИ m. pl.: **къ роуд’никомъ** dat. 21v, **надъ роудники** instr. 21г, **wt роудникъ**, gen. 21г, **wt роудникъ** gen. 21v ☞ Помиње се и у Душановој повељи хиландарском пиргу **wtъ роудникъ** MS 123, данас село *Рудник* у Дреници (Шкриванић 1956: 184; Том 2011: 214). У XVII в. бележи се као село **Роудникъ ѱ Хвост(н?)оу** (Соп. пом. 187). ⇐ Прасл. *rudъnъ adj. од *ruda ‘руда’ + *-*ikъ*, pl. *-*ici*, § 4.2.1 или 1.2.7. ** С обзиром на множину, универбизовано пре од **rudъni l’udъje* → *rudъnici ‘рудари’ (Miklosich 1872: 87, уп. стчеш. *rudnik* ‘копач руде’, id. 86, 1874: 88, глуж. *rudnik* ‘рудар’), него ли од **rudъnъ(jъ) bergъ*, као у случају имена планине *Рудник* у Шумадији, мада је такав назив широко распрострањен. уп. буг., мак., рус. *Рудник*, слн., чеш. *Rúdnik*, пол. *Rudnik* (Snoj 2009: 326), а плод исте универбизације је и апелатив *рудник* ‘рудносни брег’ > ‘рудокоп’. Ако је првобитан назив људи по занимању, данашња једнина тумачила би се сингуларизацијом преко *село рудник ‘село рударâ’. Уп. **Рударје**.

РУЈИШТА n. pl.: **оу зетѣ Село ... рјуишта** пом. 35г, **междоу рјуишта** асс. 18г. ✍ Писање **рју-** је јединствено у БХ и очито има дистинктивну вред-

ност, тј. казује да се у овој речи изговарало *p'у-* (*pju-*) а не *ру-* као у **рудина**, **рудник**, **рупа**, што је фонетски архаизам од пресудног значаја за етимологију, в. ниже. † 18г међник Стрџлаца/Стреовца у Ситници, непознат; 35г село у Зети, непознато, осим ако није у некој вези са данашњим именом потока у Малесији *Рујела* (М. Цамај, ЈОК 6: 542, који га изводи из алб. *uji + rjell* ‘текућа вода’; слично, не наводећи Цамајев рад, Томовић 2011: 239, која пише *Уреља* поред *Рујела*). ⇐ Прасл. **r'ujišče* ‘место парења (јелена и срна)’, § 1.1.5. ** Прасл. реч у основи је изведеница на *-išče* од **r'uja* > чеш. *řije* ‘парење, време парења јелена и срна’, уп. и пољ. *ruja*, укр. *руя* id., прасл. **r'ujьnъ* ‘август/септембар’ > хрв. *рујан*, чеш. *řijen*, изворно ‘месец када се паре јелени’, од прасл. глагола **r'uti, revō* ‘рирати’. Разликовање **r'* од **r* у правопису БХ свакако је засновано на стварном изговору почетком XIV в. на делу стерп. језичког простора и представља изразито конзервативну црту на целом словенском југу (уп. још стсл. **ꙋѣти**, **ꙋѣж** ‘рирати’, слн. *rjūti, rjōvet*). Истога ће порекла овај назив бити и тамо где се пише са *ру-*, као у ДХ I 67: **на ꙋꙋѣца** (међник Јабланице), III 2740 (међник гвозденог кола у Алтину), у оба случаја исти објекат, различит од оба Рујишта у БХ, по Пешикан 1981: 15 данашњи ороним *Maja Urištez* са карте (Не знајући за облик из БХ, Miklosich 1874: 88 изводио је стерп. **ꙋꙋѣшта** од (само с.-х. и слн.) фитонима *руј* ‘*Rhus cotinus*’. Није јасно на које се место односи име села забележено у Шудиковском поменику (XVII в.) *Рујишѣа* (ПКЈИФ 8: 183), најпре на данашње село *Рујишѣе* или *Рујишѣа* које се 1571. г. бележи у нахији Бихор а лежало је на л. обали Лима (Катић Т. 2010: 464, уп. IM). Село *Рујишѣа* има и код Вишеграда, *Рујишѣе* код Бољевца, Ражња и Зубина Потока (IM) Назив се првобитно односио на забачена места куда су залазили само ловци, уп. *ꙋꙋѣшѣа јелѣња s.v. Јелѣњк*.

РУПА f.: **ꙋꙋ ꙋꙋꙋꙋ** асс. 35v, 39v. † 35v у *рују на исѣѣѣне* међник бањских села у Зети Хмељнице и Р’ујиштâ, неидентификован (уп. Томовић 2011: 239 д.), 39v у *рују и у дрѣн* међник бањског села у Зети Храстја, неидентификован (уп. id. 241). ⇐ Прасл. **rupa*, у омеђењу Храстја вероватно као назив за физиогени објекат ‘вртача’, § 1.1.2. * У том значењу и данас *руја* са разним додацима, као *Вѣл’а, Бѣбина, од Гвѣзда* итд. на много места у Кучима (Петровић Д. 1988: 118 дд.; уп. Schütz 1957: 48, Пижурица 1980: 279), док у међама Хмељнице и Р’ујиштâ контекст (**Испѣтне, Стара рупа, Шупља стѣна**) указује на антропогено постање, тј. на рударска окна § 1.2.7; за то значење стерп. **ꙋꙋꙋпа** уп. Пуцић 1: 128 bis, 130, „Закон о рудницима“ 3, 5, 23, 34 (Schütz 2003: 38), в. и **Старе рупе**. Реч је значила и ‘јама за жито’, в. MS 565.

С

СѢВА f.: **на сѣвѣ** лос. 40v ✍ Писање **ла** могло би одражавати стерп. *Сѣва са акутом (који се још чува између Копаоника и западне Мораве, уп. Ивић 2009: 80 дд.), уп. чак. *сѣва* са вредношћу апелатива ‘река’ (А. Loma, WSI 36/1991: 139), слн. *Sáva*. ∞ И данас река *Сѣва*, код Теодосија: **Сѣвоꙋ ꙋꙋꙋкоꙋ** (РКС), у ЖКА: **Бѣлиградѣ сѣвскыи, иже стоить на вѣꙋꙋꙋ ꙋꙋꙋ Дуꙋнава**

и Савы 97, на *ϝѣкоу глаголемоу Савоу* 230. ⇐ Од предсловенског имена реке *Savo-* (лат. *Savus*, гр. *Σάος*), можда сарматским посредством, § 7.1.1. * Поред промене рода из мушког у женски, што је чест случај код супстратних хидронима, словенски лик показује (циркумфлексно интониран) дуг вокал коренског слога, док је он у латинском предлошку био кратак, како то сведоче метрички лик *Sāvus* код Клаудијана и гр. нагласак *Σάος* (а не *Σᾶος). Изворно **Sāvo-* има паралеле на тлу Галије (антички хидроними *Savo*, *-onis*, *Savaria*, фр. *la Save*, притока Гароне), али та се имена не тумаче из келтског већ представљају предкелтски („староевропски?“) слој. Пословењено *Sava* подудара се са руским хидронимом *Sava* у сливу Дњепра, који се убедљиво тумачи из иранског **syāva-* ‘црн’ преко сарматско-аланског **sāva-* одраженог у савременом осетском *saw* id. (Vasmer 1923: 168; Топоров/Трубачев 226). Занимљиво је да историчар из V в. н.е. Јордан помиње неку „Црну реку“ (*Aqua Nigra*) у контексту где би се најпре могло помишљати на Саву. Јордан је потицао из мешовите готско-аланске средине и вероватно је поседовао неко знање аланског језика, те се може претпоставити да је из њега протумачио и превео хидроним, који је у устима Сармата настањених од I в. н.е. у Потисју већ био попримио лик **Sāva-* наслањањем на њихов придев ‘црн’. Постоји извесна историјско-географска вероватноћа да су Словени још пре велике сеобе, у својој закарпатској постојбини стекли одређена знања о средњем Подунављу, при чему њихов облик имена двеју великих притока Дунава, поред *Sava* и *Tisa*, показује знаке сарматског посредства. В. Лома 2000: 105 д.; уп. Skok 3: 208; Mayer 1957: 297; Bezljaj 1961: 171 дд.; Dickenmann 2: 101 д.; Schramm 1981: 347 дд.; Snoj 2009: 367.

САЋАВЪЧ ПУТ м.: оу сагиав’чь поуѣть асс. 24v, 29rv, wt поуѣти gen. 24v. † Међник Дѣжева, Сути и Бѣкова, неидентификован (Томовић 2011: 227). ⇐ Прасл. **sad’avъсь*, adj. poss. од **sad’avъсь* у функцији надимка ‘чађавац’ или описног топографског назвања + *poѣть, § 2.2.1.3, в. пут. * За *j*-посесив аналогiju представља слн. *Sajevče* код Постојне (ИМ). Основна реч је поименичен придев **sad’avъ* од **sad’a* ‘чађ’, можда у значењу личног или родовског надимка (‘Чађавац, Чађавци’), или етник *Сађавци изведен од некога дескриптивног назвања, уп. у Чешкој име реке *Sázava*, деминутивне и универбизоване ликове стрп. *Сађавѣц* (забележено почетком XIV в. као **Сагѣвѣцѣ**, на л. обали Дунава наспрам Неготинске крајине, данас ишчезло, Лома 1993: 127), ороним *Сѣђавац* у Загарачу (Ђупићи 589), слн. *Sajevac* на више места, пољ. *Sadzawka* итд. (Bezljaj 1961: 170; Snoj 2009: 366 допушта не одвећ вероватну могућност да је негде изведено од (*po-*)*saditi* ‘населити (кметове) на слободну земљу’). Посреди је, дакле, или пут који је просекао неки *Сађавѣц, или који води ка насељу људи званих *Сађавци, или ваља допустити да је основни топоним гласио *Сађавѣц а да придев на -*јѣ* овде има функцију коју иначе врши -*ьскъ*. За ову последњу могућност уп. *Колѣѣча* од *Колѣѣка; њој у прилог говори то што у овом случају множински лик није посведочен, већ на више места **Sad’avъсь*, највероватније са описним значењем ‘чађав, таман поток/брег’ (§ 3.3.5.1), у женском роду (хидроним) **Sad’avica*. Исто важи за варијанте на ч-: *Чађавац*, *Чађавица* (у савременом штокавском лик *чађ(а)*, на-

стао према *чадиџи*, истиснуо је старији **sad'a*, уп. Skok 1: 287). Родић 1980: 309 просуђује као нејасно.

САЛЧЕ ГЛАДЕ f. pl.: оу сал'че гладе асс. 42г. † Међник планина у венцу Чакора, неидентификован (уп. Томовић 2011: 236). ДХ I 217, III 2034–35: оу салче гладе, II 40: оу сал'че гладе. ⇐ Прасл. **Sadl'čь*, adj. poss. од ЛИ **Sadl'čь*, f. pl. -ъчѣ + *goldy 'колибе', § 2.2.1.2. * Реч *glāda* Вук има из Црне Горе у значењу 'чобанска колиба од дрвета покривена лубом'; она се најбоље да протумачити као прасл. дијалектизам *golda прасродан са балтском речју *galda f. поред *galdas m. у лит. *nūo-galda*, *ūž-galda* 'преграда у стаји', лет. *āiz-galda* (-*galds*) 'даскама ограђен простор за домаће животиње и живину'; за такве „јужнословенске балтизме“ уп. Лома 2010б и Лома 2010. Друкчије Skok 1: 564, који је просуђује као предсловенску и сродну са гал. *clēta* > фр. *claiе* 'плетер, плот, леса', слов. *klētь > *кл(и)етѣ*, што је већ и са фонетске стране веома проблематично. ЛИ у основи придевског члана синтагме може се заједно са презименима чеш. *Sadlek*, пољ. *Sadlek*, струс. *Салков* (1571, Тупиков 736), узети за надимак на -ъкъ / -ъко од *sadlo 'сало, сланина', уп. струс. имена, пореклом надимке, *Салоед*, *Саловар*, *Салогуб* (id. 348); на с.-х. терену оставило је трага и у топониму *Салча*, село код Улциња, презимену *Салчић* посведоченом у XIV в. у Метохији и Сплиту (Ивић/Грковић 1980: 107; Родић 1980: 309; Грковић 1986: 168, који га просуђују као нејасно). Поређење са рум. *salcie* 'врба' (Пешикан 1984: 62) није изгледно ни са структуралне, ни са семантичке стране.

САШКА РЪКА f.: оу саш'коу рѣкоу асс., и wt рѣке gen. 16г. † Међник бањског посада на д. обали Ибра, неидентификован, по Томовић 2011: 208 данашња Трепчанска река. ⇐ Прасл. *Sašьskь, adj. poss. од *Sasi 'Саксонци', -ьска f. + *rěka, § 2.6.1, в. рѣка. * Подударност струс. *сасъ*, *сасинъ*, укр., блр. *сас*, србуг. *сасинъ*, чеш., пољ. *Sas* указује да су Срби то народносно име познавали још пре свога доласка на Балкан и много пре него што су у другој половини XIII в. саски рудари на позив краља Уроша дошли у Србију из тадашње Угарске. Његов словенски лик заснива се на ствнем. *sahso* или срдном. *sasse*; из словенског рум. *Sas*, мађ. *szasz*. Како се овај етноним другде на стерп. терену среће топонимизован (села *Сасе* код Сребренице и Вишеграда, **Саси** у Крушевском поменику, ГСУД 42: 145), могао би овде бити и тип § 5.6.1.4. У доба издавања БХ реч је, слично као *влах*, имала већ мање етничко а више социјално значење: 'рудар', па се и код Трепче везује за тамошњи средњовековни рудник олова. Облик *сашки* место *саски* је као *врбашки* од *Врбас* и сл. и може се тумачити различито: гласовним развојем (в. § 5.6.1.4), утицајем етника на -*jane* (нпр. *рашки* од **Рас(а)** преко *Рашиане, лос. *Рашиах), или двоструком суфиксацијом -*јь* + -*ьскь*; за ову последњу могућност уп. стерп. придев **сашь** у летопису: оузеше тоуџиѣ цѣквѣ сашѣ оу новомоу (вѣдоу) (XV в.; Даничић у РКС s.v. допушта да је грешка место **сашькѣ**), можда и топоним *Саш* код Тутина (од 1571, Катић Т. 2010: 363) и код Фоче; запис **Съшь** у Крушевском поменику (ГСУД 42: 147), ако се односи на неко од та два места, не сведочи нужно да је *a* од полугласа, већ би -*ь*- ту могло бити хиперкоректно; у Соп. пом. 187 је **Сашь**. Исти хидроним *Сашка рѣка одражен је на два места у српском

Подунављу као *Шашка*, име притоци Тимока и саставници Поречке реке (Милићевић 1876: 873, 943); асимилација *сашки* > *шашки* као *сушањ* > *шушањ* посведочена је већ у летописном **црѣковъ шашѣкоу** s.a. 1466, **шашинъ** (асс. pl. **шаше**) (РКС 3: 81, 486). Уп. **Жажево**. Погрешно Miklosich 1874: 104 изводи срп. *Шашка* од фитонима *шаи* ‘carex’.

(СЪ)СТАНЬК m.: оу **с’стан’къ ниже илиине црѣкве** асс. 31rv, оу **тъжде стан’къ оу илиине црѣкве** асс. 31v, оу **тъжде стан’къ рѣкоу** асс. 33г, оу **стан’къ потокоу** асс. 32г, **wt стан’ка рѣкоу** gen. 31v. ↗ 31rv Ковачевић и Јагић читају оу **с’стан’къ ниже илиине црѣкве**, но први указује и на овде усвојену могућност читања (Спом. 4: xii). † 31rv међник Јелића у Јелшцама, неидентификован (уп. Томовић 2011: 231), 32г, 33г међник будимљанског Горажда, данас спој Заградске и Дапсићке реке (Томовић 2011: 232). ⇐ Прасл. *sv-stan-ъкъ § 1.1.1. * Већ Miklosich 1874: 104 ставља стсрп. *stanъci* ‘confluentes’ s.v. *sv-stati se*. Старија варијанта стсрп. *свѣшанък* овде 31rv (за читање в. горе) и у повели кнеза Лазара ман. Ждрелу: **на състанкѣ Бистрице и Оуѣховице** (РКС 3: 255, где Даничић исправља Вујићево читање пренесено у MS 194), чешће у истом значењу ‘саставци двају водотокова, путева’ долази млађа *сѣшанък* (овде четири пута, 31v о истом објекту!), настала регуларним гласовним упрошћењем *сс-* > *с-* по испадању слабог полугласа, уп. лик одговарајућег глагола у описној одредби 19г: **гдѣ се потока стаета** < *svstajeta ‘састају’, синоним *сѣшаве* < *svšave, *сѣши* < *svsati ‘сисати’ итд. У савременим ликови *сѣшѣ(ја)ши се*, *сѣшѣанѣк*, *сѣшѣвѣиши (се)* њ > а је обновљено у превербалном слогу. Нема разлога да се претпостави да је у 31rv реч о неком сеоском саборном месту (тако Томовић 2011: 231), нити да се gen. pl. **станъкъ** схвати као (индеклинабилан?) придев (тако Родић 1980: 309).

СВЕТАЈА ВРАЧА m. du.: **wt светѣю вѣрачѣу** gen. 37v–38г. ↗ **-ѣю** место **-оуѣю**. † Међник Подлужја, неидентификован (уп. Томовић 2011: 242). ⇐ Од цсл. **Свѣтаја Вѣрача** ‘Св. Козма и Дамјан’, § 4.3.2.1. * Хагионим се овде односи на неку данас несталу цркву посвећену двојници светитеља. Св. Козма и Дамјан, звани још Бесребреници и Безмитни врачѣ (стсл. **вѣрачѣ** ‘лекар’), бесплатно су лечили сиротињу; како се њих двојица заједноштују, облик дуала у БХ је исправан, а множина стсрп. **Светѣи вѣрачѣве** (црква код Прилепа, РКС 3: 158), *Св. Врачѣ* као назив славе код Срба — секундарна. Култ је византијског порекла, али је био у средњем веку распрострањен и код католика у Далмацији, в. Jireček 1901/04: 55 = Jireček 2: 64.

(СВЕТА(ЈА) ГОРА) f. **светогорски** adj.: оу **светогорскоу мегю** f. sg. асс. 42v, **Светогорци** ethn. m. pl.: **мегѣ ... съ светогорци** instr. 71v–72г. ↗ Стсрп. **Светѣи Гора** < цсл. **Свѣтаја Гора**, § 2.1.1. * Цсл. назив настао је као превод за гр. Ἄγιον Ὄρος. Тако се планина Атос (стгр. Ἄθως), која чини најисточнији од три крака („прста“) полуострва Халкидике у егејској Македонији, прозвала по својеврсној монашкој држави, основаној тамо у IX веку. У БХ придев уз *међа* означава посед светогорског манастира Хиландара у суседству Светостефанског властелинства § 5.6.1.1; у истом значењу овде и етник *Светѣогорци* од *svšogorци (*мниси* / *калуђерје*), § 5.6.4.

СВЕТЉИ СРЂ m.: gen. оу **светаго срђга** 73г. Слично ДХ III 2740–41, 2839, на **светомь срђги** II 61. ☞ Бенедиктински манастир, данас у рушевинама, на Бојани испод Скадра, са црквом посвећеном Св. Сергију и Вакху и пристаништем где су каравани преузимали робу са лађа (уп. Јиречек 1879: 65 д. = Јиречек 1: 279). ☞ Гр. Ἅγιος Σέργιος ‘Свети Сергије’, § 4.3.2.1. ✱ Култ двојице ранохришћанских мученика, Св. Сергија и Вакха, римских војника пострадалих под Максимијаном 284–305. имао је у овом делу хришћанског света средиште свога зрачења управо у Скадру, на који се у средњем веку пренело име сиријског града у којем је Сергије пострадао *Росаф* (тако већ код Првовенчаног). Сâм манастир под Скадром је по једној непоузданој и позно забележеној традицији подигао Јустинијан, док први поузданији подаци о њему потичу из XI–XII в. (по попу Дукљанину, ту су сахрањивани зетски владари); обнављали су га Немањићи: 1288–90. краљица Јелена са синовима Драгутином и Милутином, а нешто доцније, 1318, поново сâм Милутин. О распрострањености овог светачког култа сведоче средњовековна црква *Sancti Sergii de Flumine* у Котору, црква Св. Срђа у Тивту и порушена црква са истом посветом на Превлаци, *Mons Sancti Sergii* са капелом, и данас брдо *Срђ* изнад Дубровника, капела Св. Срђа и Вакха код Стона, чак на Корчули *ecclesia S. Serçi extra muros* поменута у XIV в. Култ се ширио без обзира на конфесионалну поделу; у Подима северно од Херцег-Новог има стара православна црква Св. Срђа и Вакха, вероватно из доба херцега Стјепана. В. Јиречек 1897: 47–52 = Јиречек 1: 494–497; Јиречек 1901/04: 54 = Јиречек 2: 63, уп. Зиројевић 1984: 166; један херцегов човек звао се *Радоје Срђевић* (РКС 3: 155), а ЛИ *Срђ* било је у XIV веку распрострањено и у данашњој Метохији; *Срђевдан* 7/20. октобра спада у српске славе. Православнима и католицима заједнички лик имена *Срђ* свакако је старији од XI в., јер показује рану замену *er* са *ьr* > *p* и српско *ђ* за гр. γι као у Γεώργιος > *Бурађ*, *Ђорђе* уз изостанак посредства далматороманског у којем је *gj* давало *z*: *Sergius* > *Sersi*, дубровачко презиме, посрбљено у **Џрџзовић** (уп. Јиречек 1903: 59 = Јиречек 1962: 338; Skok 3: 318).

СВЉТЛА ПЕЋ f.: оу **пешть свѣт’лоу** асс., **вт пшти** gen. 35v. ✍ Графија **пешть** према цел. књижевној норми, изворни народни лик посведочен је у ДХ, в. ниже. ☞ Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р’ујиштâ, наводи се и у ДХ III 2281 на међи села Кушева према Светостефанском властелинству: **оу свѣтлоу пекь**, неидентификован (уп. Томовић 2011: 239, која претпоставља да је реч о пећини Кревеници на ободу Тушког поља, крај које се почетком XX в. бележе црква и „Црквено брдо“, алб. Ђафа Кишс, тј. *Qafa e kishës*). ☞ Прасл. *světlъ, f. -*la* + *pektъ ‘светла пећина’, § 2.1.1, уп. **пећ**.

СВИБОВЪЦ m.: **междоу свивов’ць** асс. 17v. ☞ Међник Стрѣлца у Ситници, данас село *Сибѡвац*, -*ѡвац* (Шкриванић 1956: 183; Томовић 2011: 211; нагласак по Елезовићу; *Сѡбовац* Букумирић 157). ☞ Прасл. дијал. *svibovъ, adj. од *sviba ‘*Cornus sanguinea*’ + -*ьсь*, § 3.3.4. ✱ Универбизовано вероватно од *Свивов ѿѡѡк, данашњи лик упрошћен дисимилацијом *в* према *б* као у самом фитониму *сиба*, *сиба*, придеву *сибов*, на Косову *сибѡв* (Елезовић), уп. *Сивовац* у Босни код Градацца, са очуваним *св-* *Свивовец* у хрв. Загорју (уп. хрв. име месеца *сѡѡбањ* ‘мај’), пет села *Сибница* (ИМ) < *Свивница; у случају

Сибнице у Гружи изворни лик **СВИВЬНИЦА** бележи ЖП (ЗСПП 91). Прасл. дијал. **sviba* настало је преко **svidba* < **svidva* (уп. пољ. *świdwa* поред *świdba*) од **svidy*, *svidъve* (Skok 3: 371 д.). На југу се старији лик чува у мак. хидрониму *Свидница*, топониму *Свидовица* (Станковска 2001: 361), где се *свидов-* изводи од првобитне *ǵ*-основе (уп. §§ 2.4.1.1, 2.4.2.1). На **svidъn-* или **svibъn-* своди се *свин-* у буг. дијал. *свинак* ‘жбуње, претежно грабово; дрво налик бресту; врста букве, граба’ (у БЕР 6: 548 неуверљиво се помишља на извођење од *свиня* или *свин* ‘свињац’), а вероватно и део топонима основе *свињ-*, као *Свињак* ‘убао и голо стрмо брдо у Катунској нахији’ (Pulević/Sarmadžić 441), *Свињак* у хрв. Посавини, слн. ороним *Svinjak* (који се не претерано уверљиво тумачи као **Svitnjak* јер иза њега свиће сунце или као **Sovinjak* од *sova*, в. Snoј 2009: 404).

*СВИНАРЕВО п. (?), adj. **свинаревски**: **сѣрозѣ коуште свинареѣске** f. pl. асс., **при коуштахъ свинареѣскиихъ** loc. 38г. ☩ Међник Подлужја, неидентификован (по Томовић 2011: 242, „вероватно у данашњем селу Владња“). ☨ Прасл. **svinar’evъ*, adj. poss. од **svinar’ь* ‘свињар’, п. *-evo* према **se(d)lo* ‘село’, § 2.4.2.2. * Уп. стчеш. *suinar* ‘porcarius’ 1088 (Miklosich 1872: 86), чеш. тпн. *Svinařov*, *Svinary* (id. 1874: 103). Савремени облик речи, који је још старосрпски (**свинарь** РКС) има *-њ-* аналогијом према *свиња*, уп. данашња села *Свињарево* у Србији код Жабара, у Босни код Високог и код Кисељака, *Свињаревици* код Вуковара (ИМ), док је првобитни *свинар*, посредно овде посведочен, изведен од придева *свин* ‘свињски’, в. **СВИНШТИЦА** и уп. у РП (село) **Свинаји** Врд. (Младеновић 2003: 529), **Свинази** Бол. (id. 9222), али **Свинази** Рав. (id. 11025), и данас *Свињари* (id. 68).

СВИНШТИЦА f.: **оу свин’штицоу, низъ свин’штицоу до млиништа** асс. 25г. ✎ Може се читати и са *-њ-* *Свињштинца*, али в. ниже. ☩ Међник Дџева, Сути и Бџкова, очито назив водотока, неидентификован (уп. Томовић 2011: 227). ☨ **Svinъšćica* < **Svinъsk-* + *-ica* од **Svinъska(ja) rěka* § 5.6.3. * У основи ће бити топоним од прасл. придева **svinъ* ‘свињски’ (уп. српсл. **свинихъ месъ**), најпре **Свино* (село), уп. овде **Свинарево**, можда, са секундарним суфиксом *-ъn-*, **Svinъno*, уп. слн. *Svino*, рус. *Свиное*, *Свинное* (Snoј 2009: 404). Мање је вероватно да треба читати са *-њ-* према савременом лику придева *свињски* од *свиња* и схватити назвање описно: ‘река око које има (дивљих) свиња’.

СЕБЪМИЉЕ п.: **к’ себѣмилию** dat. 25г. ☩ Међник бањских села у Рашкој Дџева, Сути и Бџкова, и данас село *Себемиле* у Рашкој (Шкриванић 1956: 185; Томовић 2011: 226). ☨ Прасл. **Sebĕmil’ь*, adj. poss. на *-jь* од ЛИ **Sebĕmil’ь*, п. *-l’e* према **se(d)lo* ‘село’, § 2.2.2.1. * Нема других потврда за сложено ЛИ **Sebĕmil’ь*, али су му оба члана обилно посведочена у слов. антропонимији, за први уп. *Себѣдраг* и *Себѣйѣх* у лат. изворима IX в., *Себелња* у Далмацији XII–XIII в. (скраћено од **Себѣнѣг*, уп. А. Лома, ЗРВИ 45/2008: 109 дд.), стхрв. 1352. *Себѣслав*, стчеш. *Soběslav*, пољ. топоним *Sobieradz* (Ивић/Грковић 1980: 102 д.), **Sebĕmysl’ь* у топониму *Себемишље* код Скопља, 1300. **въ Себѣмишли** (ЗС 610, уп. Заимов 1973: 157, Rospond 1983: 129 д.), слн. тпн. *Sebetih*, *Sebetiš* (S.T.) итд.

СЕЛИШТЕ n.: **селиште** асс. 52v–53r. ⇐ Прасл. **se(d)lišće*, изведеница на *-išće* од **se(d)lo* ‘село’, § 1.2.4. * У омеђењима БХ реч долази у меморативном значењу ‘некадашње, опустело село’ (в. **Мачужина селишта, Утџино селиште, Храстничка селишта**, уп. **градиште, црквиште**), двапут појашњена придевом *сѣар*: *Мачужина селиштиа сѣарѡ, сѣарѡ селиштиа хрastiничка* (уп. **селишта запоустѣвша утѣ вѣка** у Милутиновој даровници Хиландару, MS 63), али у законодавној одредби 52v–53r: **Ѡ сѣрѡта коѡ имаѡ мала сына. да си дрѣжни в’се село дог’дѣ ѡи сынь поддрасте, ако ли не има сына да си дрѣжни селиште и вѣтъ и нанволю глав’ноу нивоу си** очито је *селиштие* ужи појам од *село* и обухвата само кућу са окућницом, односно властeosки двор, уп. **кућиште** и Р. Михалчић, ЛССВ 664 д. Могуће је да и код ове, као и код основне речи имамо одраз укрштања, на општесловенском плану, *sedlo ‘седење, седиште’ (уп. *сѣло* ‘посело’) и *selo ‘насеље’, в. **село**, уп. нарочито двојство облика и значења у доњолужичком: *sedliščo* ‘пребивалиште, посед’, дијал. *seliščo* ‘колонија, насебина’.

СЕЛО n.: **Село** *хуз* ном. 10v (10x), 11r (9x), 17r (2x), 17v, 19r, 20r, 21r (3x), 22r, 24r (3x), 27r, 28r (3x), 29v (2x) 30r, 30v, 31v, 33r, 34r, 35r, 40v, 43v (2x), 44r (3x), **даѣ село оу расѣ стѣанѣ вѣкова** асс. (45r), **да си дрѣжни в’се село** асс. (52v), **селоу** dat. 19v, **сѣ (...)** **селомѣ** instr. 29v, 30 r, 31v, 44v; pl.: **села** ном. 11r, 37r, **за села** асс. (33r), **селомѣ** dat. 11v, **сѣ селы** instr. 28r. ⇐ Прасл. *sedlo ‘место седења → боравка’, § 1.2.4. * Прасл. реч изводи се од корена **sed-* који је у *c(j)ed(j)eti*, на сличан начин као гот. *sitls* ‘седиште, столица’, лат. *sella* < *sedla id., уп. блиско образовање *sedblo ‘седло’. Западнословенски ликови без *-d-*: пољ. *sioło*, чеш. дијал. (мор.) *selo* указују да се псл. *sedlo у јужно- и источнословенским језицима, где *dl* даје *l*, укрстило са другом речју *selo ‘поље, пашњак’, прасродном са лит. дијал. *salà* ‘село’, лет. *sala*, ист.-лет. *sola* id., лат. *solum* ‘тле’, ствнем. *sal* ‘кућа, боравиште’, лангоб. *sala* ‘двориште, кућа, зграда’ (одатле неологизам *сала* ‘дворана’), уп. Фасмер 3: 596, Bezlaј 3: 225 д., Куркина 2011: 178 д., 247 д. Траг тог укрштања може се наслутити у различитим значењима изведенице **селиште**. Уп. и **Селца, Селчаница**.

СЕЛЦА n. pl.: **Сел’ца** ном. 37r. ⇐ Бањско село у Зети, и данас *Селца* близу изворишта Цијевне у Албанији (Шкриванић 1956: 192; Томовић 2011: 241), забележено и у Шудиковском поменику (XVII в.): *Селца* (ПКЈИФ 8: 183). ⇐ Прасл. **se(d)lŷce*, дем. од **se(d)lo*, pl. *-ŷca* ‘сеоца’, § 1.2.4, уп. **село**. * Манастир Врањина имао је планину *Селца*, дан. *Сеоца* код Будве (Шекуларац 1987: 79). Уп. и *Селца* на Брачу, *Selca* у Словенији, град *Siedlce* у ист. Пољској итд.

СЕЛЧАНИЦА f.: **Село сел’чаница** ном. 11r, **мелге сел’чаницы** dat. 14v. ⇐ Данас *Сочаница* на д. обали Ибра (Шкриванић 1956: 180; Томовић 2011: 199), 1455. „Селчаница“ (Šabanović 1964: 4), 1516–30. „Селчаниче“, почетком XVI в. „Селчани“ (Томовић 1987: 57). ⇐ *Селчане, етник од **se(d)lŷce* ‘сеоце’, в. овде **Селца** + *-ица*, § 5.5.1. * Деривација на *-ица* непосредно од основе етника, а не преко ктетика — било би *Селчанска рѣка → *Селчанишѣица, § 5.6.3), уп. *Грчаница* од *Градчане (= становници *Градца*), *Бењаница*, притока Ко-

лубаре, вероватно од *Бљане (ЕРСЈ 3: 78) — указује на првобитну синтагму са посесивним генитивом множине *рѣка Селчан. Основни лик *Селчане/и* као да је упоредо постојао до почетка XVI в., када је фиксиран у тур. попису (в. горе). Једно село *Селчани* припадало је манастиру Св. Арханђела (АХ 279, 303, уп. Пешикан 1986: 40). Данашњи лик са регуларним развојем преко *Сечаница. У Босни код Дервенте постоје села *Велика* и *Мала Сочаница*, у Банији три села *Сочаница*, *Горња* и *Доња Сочаница* на реци *Сочаници*, чије име Дикенман изводи од *сок*, *сочан* (Dickenmann 2: 113), што неће бити; *Сочани* код Калиновика је вероватно топонимизован етник *Селчани. Уп. слн. *Selče* < *Selčani*, нем. (из локатива) *Seltschach* (Miklosich 1874: 91).

СЋНИЦЕ f. pl.: на сѣницахъ loc. 15v. ☞ Име жупи око данашњег града *Сјеница* на Пештери, 1253. на **Сѣници** (MS 41). ☞ Прасл. **sěňnъ(jь)*, adj. од *sěno ‘сено’ + *-ica, најпре универбизовано од **Sěнна(jа) rěка*, § 3.2.3. * Први помен на *Сѣници* и назив *уѣрхъ Sěnice, у Соп. пом. **Вѣрхъсенице** (Спом. 3: 183), дан. *Врсенице*, уп. *Врхубрезница*, *Врхбосна*, указују на првобитни хидроним; за именовање жупе множином имена реке уп. стерп. *Моравице* око реке **Моравица**. Уп. рус. *Сенная (река)* назив шест водотокова, универбизовано *Сенница* у сливу Оке код Москве, на њој место *Сеннициы*, пољ. *Sienna woda* у сливу Одре, топоним *Siennica*, чеш. *Senice* f. pl., *Valašská Senice* итд., уп. Miklosich 1874: 91 s.v. *sěno*. За разлику од **Сѣннѣ поток**, у универбизованом лику дошло је рано до упрошћења групе *ни* настале по испадању слабог полугласа, уп. *Сенаја* под Космајем < *Sěňnaја, но местимично се она могла дуже чувати и онда развити дисимилацијом у *лн*, уп. дијал. *сионица* < *sěňnica ‘сена-ра’, 1719. *Selna* < **Сенна** (тако у РП), данас *Сење* у Ресави (уп. А. Лома, НЈ 33/1999: 100 дд., Ресава 104 дд., ОП 21/2011: 442). Могуће је, али мање вероватно, да је име жупе пореклом топонимизован апелатив *sěňnica, § 1.2.5.3.

Сѣннѣ ПОТОК m.: оу сѣнѣни потоку асс. и нисѣ потоку асс. 26v. ☞ Међник Дѣжева, Сути и Бѣкова, данас непознат (Томовић 2011: 227). ☞ Прасл. **sěňnъ(jь)*, adj. од *sěno ‘сено’ + *potokъ ‘поток крај којег су сенокоси’, уп. **поток**, § 2.3.1. * Исти хидроним постоји на чешком тлу: *Senný potok* у сливу реке Мже; чести су универбизовани ликови: рус. *Сенной* два насеља, хидроним *Сенная* на шест места, *Сенное* пет села у Русији, шест у Украјини, *Sienna* шест, *Sienna* четири села у Пољској итд. Уп. **Сѣнице**.

Сѣнокос m.: надѣ сѣнокосъ асс. 13г. ☞ Међник бањског поседа на л. обали Ибра, неидентификован (уп. Томовић 2011: 202). ☞ Прасл. дијал. (јсл.) *sěno-kosъ ‘ливада за кошење’, § 1.2.2. * Реч је сложеница од *sěno и *kositi, први старосрпски помен је **Савинѣ сѣнокосъ** у ЛП (Спом. 3: 8), затим **сѣ нивинемѣ** и **сѣнокоси** у Милутиновој повели Хиландару, MS 64; у нешто друкчијем значењу постоји и у бугарском (*сенокòс* ‘време косидбе; косац’, БЕР 6: 611) и словеначком (*senokòs* ‘косац’, *Bezlej* 3: 228). Честа је као (микро)топоним: *Сјенокос(и)* (*Сено-*) у дан. Црној Гори на стотинак места (*Pulević/Samardžić* 443–445), *Сјенокос* у бос. Подрињу, у Босни код Вареша, *Сенокос* код Травника, у Славонији, *Сенокос* у ист. Србији на Ст. планини, у Македонији, Бугарској. Старији, општесловенски синоним је *sěno-žětъ у слн. *senožět*, струс. *сѣножатъ*, рус. *сеножатъ*, -и f., укр. *сножатъ*, блр.

сенажџаць, пољ. дијал. *sianožęć*, у топонимији *Сјеножџџа* (du. ?) село у Ва-сојевићима, ик. *Синожџџи*, слн. *Senožet*, етник **Sěnožet'ane* > слн. *Senožeče* (Snoj 2009: 374), стерп. (са источнојужнословенским *шиџ* < *ij) **СѢНОЖЕЦАНИ** село у ј. Метохији (АХ 280) итд. Уп. Zett 1970: 102 д.

СѢЧЕНА СТѢНА f.: оу *сѣченоу стѣноу* асс. 42v. † Међник плавских и алтинских планина, наводи се и у ДХ I 241 у међама плавских планина, данас непознат (уп. Томовић 2011: 234 д.); А. Цоговић, ОП 4: 297 бележи у том крају *Сечџена сѣџена* као назив литице на улазу у Руговску клисуру. ⇐ Прасл. **sěčъnъ*, рт. pf. pass. од **sekti* 'сећи', f. *-ѣна* + **stѣna*, § 2.8.1.1. * Уп. овде **Просѣчена стѣна**, даље **сѣчени каменъ** у РП, међник села Прилепнице код Гњилана (MS 198). У баштинској повељи коју је Ђурађ Црнојевић издао 1494. Шћепану Малоншићу помиње се као сведок и *мајсџор који границе сече Дамјан Радована Медојевића син из Зачира* а у повељи којом је исти владар утврдио границе Грађана каже се *џослах мајсџора Осџоју Шесџу од Зачира и зайовиједах усећи границе* (Шекуларац 1987: 227, 234). Слично се у истом омеђењу има тумачити **Вртѣнаја стѣна**.

СИТНИЦА f.: оу *сит'ницоу* асс. 17г, 19г, оузь *сит'ницоу* асс. 19г, оу *сит'ници* loc. 17г, по ... *сит'ници* dat. 73v. ☞ И данас река *Ситница*, у обртим оу, по *сит'ници* некадашња жупа у њеном поречју, у том значењу већ код Првовенчаног: **Ситницоу** (РКС), име реке као међник и у ДХ II 27, III 1166: ѿ *сит'нице*. ⇐ Прасл. **sitъnъ*, adj. од **sitъ*, **sita* 'шевар, барске биљке *Juncus*, *Scirpus*', f. *-ѣна* према *rѣka* + *-ica*, § 3.2.3. * Miklosich 1874: 92. Уп. *Ситница* притока Мораче, село у зап. Босни, *Sitnica* два села у Пољској.

СКАКАВЪЦ m.: оу *скакав'ць*, и *стрѣмо оу сѣкоу* асс. 31v. † Међник Јелића у Јелшцама, неидентификован (уп. Томовић 2011: 231). ⇐ Прасл. **skakavъ*, adj. од **skakati* + **-ъць* 'онај који скаче', m. према *џоџок*, *слаџ*, § 3.3.5.2. * *Скакавац* је био стари назив села Распоре код Бихора (Т. Катић, Ђурђ. ступ. 486). Уп. и *Скакавац* у Босни код Сарајева, у Хрватској код Карловца, поток *Скакавац* у Фочи (теренски запис Ј. Радић), буг. *Скакавец* име водопада, слч., чеш. *skakavý* adj., пољ. *Skakawa* име села. Универбизација у значењу 'слап' могла се код ликова *скакавац*, *скоковац* одиграти већ на предтопонимијској, апелативној равни, уп. Schütz 1957: 72.

(**СКОПЈЕ** n.), adj. **скопскѣ**: **џпископъ** ... **скопскѣи стѣфанъ** m. sg. nom. 85v; (**џгоумень**) **скопскѣи никодимъ** m. sg. nom. (86v) ☞ У испису ђакона Дамјана из 1453: (**џпископъ**) **скопскѣи**, (**џгъмень**) **скопскѣи** (Šaf. Pam. 54 д. = ЗН 303°, 304°). ☞ И данас *Скопје*, главни град Македоније, стерп. **Скоп(и)џе**, у ЖКА **градъ славѣниџ Скопџе** 44, 126, **въ славѣџемъ градѣ Скопџи** 138, 344, **въ градоу Скопџю** 379, **внотѣрь / близъ града Скопџи** 138; у најранијем помену код Стефана Првовенчаног **Скѣпльъ**, в. ниже. ⇐ Од предсловенског имена града, лат. *Scyri* m. pl., § 7.1.1. * Антички топоним преузет је од стране Словена у виду *j*-посесива према *gordъ*: **Skъp-jъ* > **Skъpl'ъ* > стерп. *Скѣџ(џ)ль град*, уп. § 2.2.2.5; доцнији стерп. облик одражава мак. гласовне развоје *ъ* > *o* и *l'* > *j*, уз наслањање на суфикс **-џје*, или можда *j*-посесив у средњем роду према *џоље*; данашњи *Скопје* са новим јотовањем. Није искључено да се множина *Scyri* схваћена као назив за становнике првобитно одразила у словен-

ским устима у облику плурала мушких *i*-основа на *-ъје* према **l'udъје*, да би накнадно тај завршетак био реинтерпретиран као суфикс средњег рода. Разлог што су Срби у XIV веку свој лик топонима заменили туђим могао би бити истицање државно-правног континуитета, важног у случају тако знатног места; његов византијски облик, заснован на македонском, гласио је *Σκόπια*. У извођењу ктетика суфикс бива одбачен. Топоними *Скопље* поред *Ускопље* у Босни, *Ускопље* код Дубровника и Требиња неће имати ништа заједничко са овим супстратним остатком, већ се објашњавају као *j*-посесиви (*Uscople* са *-љ-* већ у ЛПД 324) од надимка **(У)скопј* ‘ушкопљеник’, мада се и босанско (У)скопље једном пише **СКОПИНЕ** (ГСУД 42: 145). Уп. Skok 3: 265; Schramm 1981: 359–362.

СКРОБОТНИЦА f.: **скрѡбот’ница** ном., **ѡт скрѡбот’нице** ген. 40г. ☞ Међник зетског Храстја, и у ДХ I 238, II 43: **ѡкавѡѡ мегѡ скрѡботница**, данас *Скрѡботиѡша* у Албанији (Петровић Д. 1988: 7, уп. и карту на 161; тако и Томовић 2011: 241); нема потврде да и данас постоји под неизмењеним именом река *Скрѡботиница*, како то тврди Шкриванић 1956: 192. ☞ Прасл. дијал. (јсл.) **skrobotъnъ*, adj. од **skrobotъ* ‘павит’, f. *-ъна* + *-ica*, § 3.2.3. ** Miklosich 1874: 93 s.v. **skrobotъ*, где пореди са тла Хрватске *Скрѡботник*, *Срѡботиѡник*, слн. *Srobotnik*, *Škrabutnik* и др. Са терена Куча Петровић Д. 1988: 121 даје још и *Скрѡбуѡиѡна*, *-ѡ*, *-ѡј* (*ѡѡ*, тј. пећина). Јсл. назив за биљку павит (*Clematis vitalba*) *скрѡбуѡи* (Вук, из Боке), *ѡкрѡбуѡи* (‘нека трава’, Хвар), *скрѡмуѡи* (Херцеговина), цсл. **скрѡвѡѡтѡ**, слн. *škrōbōt / škrēbōt*, даље мак. *скреба*, буг. *скреба*, *скребър* id., са вокализмом *о* другог слога изведеницу *ѡкрѡботиѡна* поред *скрѡбуѡиѡна*, *скрѡмуѡиѡна*. Крајње порекло овог фитонима је неизвесно, али је очито наслањање његових појединих облика на ономотопејски глагол прасл. **skrobotati*, одатле поствербал цсл. **скрѡвѡтѡ** ‘штропот’ (уп. Skok 3: 270b, М. Furlan у Bezljaj 4: 67). За данашњи лик уп. доле IV 7.3.1.4.

СЛАВИЈИЋ (СТУДЕНЬЦ) m.: **ѡѡ стѡѡден’ѡѡ ѡѡ славиѡѡ** ген. pl. (?) 30г. ☞ Може се читати и *Славиѡѡ*, *Славиѡѡ*, *Славиѡѡ*, али в. ниже. ☞ Међник бањског села Павља у Рашкој, данас *Славиѡѡ*, назив ливаде у долини Људске испод Горњег Павља (Шкриванић 1956: 188, Томовић 2011: 229). ☞ Прасл. **solvbъjъ* ‘славуј’ у функцији ЛИ + *-it’ъ* суфикс за грађење патронимика: ‘Славујевић’ § 4.5.2. ** Вероватно у *стѡѡден’ѡѡ* у *Славиѡѡ* треба схватити као један међник са поновљеним предлогом између апелативног и атрибутивног дела, а овај други као посесивни генитив множине: *Славиѡѡ стѡѡден’ѡѡ* ‘Славујевићâ студенац’, § 6.1.2.2, уп. у истом крају **Голубовић поток**. Прасл. лик орнитонима **solvbъjъ*, одражен у српсл. **славиѡ** код Теодосија (РКС 3: 120), дијал. *славај*, *-вја* поред *славаљ*, *-вља* (првобитно **славај*, *-вља*), стсл. **славиѡ**, струс. *соловиѡ*, рус. *соловей*, замењен је у савременом језику варијантом *славѡѡ*, која долази и као ЛИ, уп. презимена *Славуѡѡ*, *Славујевић*. Да се чита **Славиѡѡ* смета данашњи лик (очекивало би се **Славиѡѡ*), развој *-ѡѡ* > *-и* у ном./асс. **Славиѡѡ*, одатле ген. **Славиѡѡ* итд., уп. *Драги*, *-ија*. Друкчије Ивић/Грковић 1980: 103 (изводе од хипокористика *Слав* или, због писања **-ниѡѡ**, од непотврђеног ЛИ **Славиѡѡ*).

СЛАВКОВА КУЋА f.: за **слав’кѡвѡѡ кѡѡштоѡѡ** асс. 16г. ☞ **кѡѡшта** српсл. уместо **кѡѡѡѡ**. ☞ Међник бањског поседа на д. обали Ибра, неидентификован (уп. Томовић 2011: 208 д.). ☞ Прасл. **Slavъkovъ*, adj. од ЛИ **Slavъкъ* /

-џко, f. -ova + *kǫt'a, § 2.4.1.1, в. **кућа**. * Стрп. ЛИ **Славъко** најпре је посведочено у ЖП, а затим и на овом терену у првој половини XIV в. (Родић 1980: 314, уп. Ивић/Грковић 103, Грковић 1986: 171). Уп. у Новгороду *Славкова улица* 1261, село *Славково*, чеш. *Slavkovo* 1224, пољ. *Slawkowo*, *Slawków* (Васильев 345).

СЛАТИНА f.: оу **слатиноу** асс., **вт слатине** gen. 26г, 31г. ↷ 26г међник бањских села у Рашкој Дџжева, Сути и Бџкова, по Шкриванић 1956: 185 данашњи локалитет *Слатина* „од Крста ка реци и селу Тушимља“ (Томовић 2011: 227 идентификује претходни међник **Страшивъц** са Страшним потоком у селу Пиларета, а Слатину не помиње); 31г међник Гошева под Јелечем, неидентификован (уп. Томовић 2011: 230). ⇐ Прасл. *soltina ‘извор минералне, сланкасте воде; бара, мочвара’, § 1.1.1. * Чест хидроним и топоним, како на с.-х. терену: стрп. **Слатина** село код Призрена, у Хомољу, међник Прошиноваца, дан. Проштинца у Ресави (РКС), педесетак села истога имена у бившој Југославији (ИМ), тако и у другим слов. земљама, уп. Miklosich 1874: 94: буг. *Слатина*, слн., слч., чеш. *Slatina*, пољ. *Słocina*, рус. *Солотина* итд. За прасл. реч уп. Udolph 1979: 261–268; обично се изводи од праие. **sal-‘so’*, **salt-* ‘слан’, али није искључено да је понегде на словенском терену дошло до укрштања са рефлексом праие. **kalt-* ‘хладан’ одраженог у лит. *šaltėnis*, *šaltinis* ‘извор’, уп. овде **студењц**, од истог корена прасл. *solna ‘слана, иње’ = лит. *šalnà*.

СМРЉКОВИЦА f.: оу **с’мрџковицоу** асс., **вт смрџковице** gen. 25г † Међник бањских села у Рашкој Дџжева, Сути и Бџкова, данас непознат (Томовић 2011: 227). ⇐ Прасл. *smerkovъ, adj. од *smerka ‘смрча, *Picea abies*; клека, *Juniperus*’, f. -ova + -ica, § 3.2.6. * Универбизовано из синтагме типа *Смрекова главица* (на четири места у дан. Црној Гори, Pulević/Samardžić 433), уп. *Смрековица* село у Босни код Брезе, *Смрковица* у Истри, *Smrekovića* планина у Словачкој, укр. *Смерековица*. Најранији посредан помен дендронима је **планина Смрџчникъ** (**Смрџчныкъ**) у Потарју, посед Богородице Стонске па Св. Петра и Павла на Лиму (ЗСПП 197, 228).

СМУДИГЛАВ m.: **вт смоудиглава** gen. 71v. † Међник влашке земље на Кијеву, неидентификован (Томовић 2011: 225). ⇐ *Smōdi-golvъ, сложеница од прасл. *smōditi ‘смудити, прљити’ и *golva ‘глава; врх брда’. § 3.2.6. * Ако је једина првобитна, посредни би најпре могла бити придевска сложеница као орографска метафора: ‘вис огорео при врху’, § 2.1.2.1, в. **глава**, уп. **Бџлоглав**, а ако се допусти секундарна сингуларизација типа *Доманџзи* > *Доманџз*, § 4.3.1, посредни би била детерминативна сложеница у функцији родовског надимка *Смудиглави ‘људи који ватреним жигом обележавају главе своје стоке’, уп. **Смудирози**.

СМУДИРОЗИ m. pl.: **Катоуњ смоудироџъ** gen. 65г. ↷ Данас Смутироге у алб. делу г. Полимља (Пешикан 1984: 202; Томовић 2012: 238 пише *Смуџирога*). ⇐ *Smōdi-rozi, сложеница од прасл. *smōditi ‘смудити, прљити’ и *rogъ ‘рог’, вероватно родовско име ‘људи који смуде рогове’, § 4.4.1.1. * Назив би одражавао сточарску праксу обележавања оваца тако што им се уси-

јаним гвожђем опале рогови; gen. pl. у посесивној синтагми уз **катун** (§ 6.1.2.1). Уп. **Смудиглав**.

(**СОПОТЕ** f. pl.), adj. **сопотскѣй**: (игоумень) **сопотс'кии допласиѣ** m. sg. nom. (86г), **сопотьскимъ забѣломъ** m. sg. instr., **цркви сопотьской** f. sg. dat. 15v. ✎ У испису ђакона Дамјана из 1453: **сопотскы** (Šaf. Pam. 55 = ЗН 304°). ☞ Манастир на извору Рашке, данас *Сојоћани*. ☞ Прасл. *sopota f., *sopoty pl. 'извори', § 1.1.1. ✱ Назив се првобитно односио на извор Рашке, јако крашко врело (којим је река истицала из једне пећине док 1953. није каптирано), а затим се пренео на тамошњи манастир, задужбину краља Уроша, најраније посведочену под именом *Сојоѣ* у натпису са крста који је краљица Јелена у другој половини XIII или почетком XIV в. даровала **светои Троици оу Сопотахъ** (MS 70, ЗН 45°), да би доцније превладао етник *Сојоћани*, како се манастир и данас зове: (**мѣсто рекомо**) **Сопоћани** већ у ЖКА 19, 290, 334, и у летопису, уп. РКС 3: 140 s.v., Соп. пом. 187 **Сопокани**. На општесловенском плану, укључујући јужнословенски терен, боље је посведочен лик мушког рода *sopotъ (девет села *Сојоѣ* у бившој Југославији по IM); Udolf 1979: 450 нотира као једини фемининум слн. *Sopota*, име притоци Саве у горњем току (Bezlaј 1961: 207), али Snoј 2009: 389 наводи да се у Словенији на више места срећу хидрографски и топографски називи *Sopot*, *Sopota*, *Sopote*, док IM поред једног села *Sopote* у Словенији бележи и друго истог имена, у Хрватској код Јастребарског.

СОХА f.: оу сохуоу асс. 14v. ☞ Међник Селчанице (Сочанице), данашњи врх *Соа* 1114 м (Томовић 2011: 207). ☞ Прасл. *soxa 'рачваста грана, колац, потпорањ, стуб, кип', § 1.2.6. ✱ Првобитно можда ознака некога таквог објекта (уп. у истом омеђењу **Чрноглавља глава**), или оронимска метафора, уп. веровање у Херцеговини да је Дурмитор *небеска соха* (Вук s.v. *Дурмитор*). И другде као топографско назвање, уп. *Soxa у основи етника **Сошане** (ДХ II 33, III 1703), данас Шошан (*Shoshan*) у Албанији (Пешикан 1981: 5), мак. *Сошани* код Охрида (IM), *Socha* село у Пољској код Лођа. Уп. и **Расохатѣ камы, Расохатъц**.

СПАСОВА ЦРКЪВ f.: оу спасовоу цркъвѣ асс., **wt цркъве** gen. 12v, 24v. † 12v међник бањског поседа на л. обали Ибра, чији би одраз могло бити данашње *Спасово брдо* у селу Вељи Брег (Томовић 2011: 201); 24r међник бањских села у Рашкој Дџева, Сути и Бѣкова, неидентификован (уп. Томовић 2011:). ☞ Стерп. *Спасов*, adj. од *Спас* 'Спаситељ = Христос', f. -ова + **цркъв**, § 2.4.1.2. ✱ Назив за цркву посвећену Христу Спаситељу, односно празнику његовог Вазнесења (*Спасовдан*), уп. **метоуѣна спасова** = манастира Жиче (MS 18), **игоумень спасовъ** = милешевски (MS 561); и у Жичи и у Милешевци цркве су посвећене Христовом Вазнесењу, као и црква Св. Спаса у Призрену, где се одржавао **тругъ пѣдъ спасовѣмъ дьнемъ** (АХ 288). Стсл. **Спасъ** је превод грчког Σωτήρ. Уп. **Спасово дубје**.

СПАСОВО ДУБЈЕ n.: оу спасово доубиѣ асс. 32г. ✎ -иѣ = је. † Међник будимљанског Горажда, неидентификован, можда у вези са данашњим потесом *Дуб* између Горажда и Врбице (Томовић 2011: 232). ☞ Стерп. *Спасов*, adj. од *Спас* 'Спаситељ = Христос', n. -ово + **дубје** < прасл. *dъбъје,

§ 2.4.1.2, уп. **Дуб**. * Назив означава храстову шуму у власништву неког манастира посвећеног Христовом Вазнесењу или Преображењу, уп. **Спасова цркв** (Ивић/Грковић 1980: 104; Родић 1980: 314, који непотребно допушта алтернативно извођење од ЛИ *Сјаса*, хипокористика од *Сјасоје*, премда на хагионим у основи указује већ и паралелни назив **Врачево дубје**).

СРБАЊА f.: **заселине срѣбани** пом. 29. † Негде у Рашкој недалеко од Драмића и Врановине, данас непознато (уп. Шкриванић 1956: 187; Том 2011: 229, са претпоставком да се ради о данашњем селу Шароње). ⇐ Стрп. *Србањ*, adj. poss. од *Србани < рум. *Sîrbani m. pl. ‘Срби, Срѣбани’, f. -*ња* вероватно према *вѣс*, § 2.2.2.5. * Уп. у Румунији *Sîrbeni*, образовано суфиксом слов. порекла -*eni* / -*ani* < слов. **-ĕne*, -*jane* од етнонима рум. *Sîrbi* < слов. *Sьrbi ‘Срби’ (Jordan 285 д.); са варијантом суфикса -*ani* *Sîrbani вероватно и име села (*Г* и *Д*). *Србани* у Истри код Буја, као топономастички нанос истарских Влаха (Истрорумуна, Ћића). Име представља један од раних трагова присуства носилаца румунског језика на старосрпском тлу и њиховог мешања са Словенима. Мање је вероватно да се ради о чисто словенском назвању, било од *Sьrbi (очекивало би се *Срѣбани или *Срѣблане, јер се на овом терену епентетско *l* чува, уп. **Тушимља**, **Липљањ**), било од прасл. *сървати ‘сркати’, посредством иначе непосредченог надимка *Србан. Уп. **Србска(ја) земља**.

СРБСКА(ЈА) ЗЕМЉА f.: **въ своѣмъ си ѡтъчѣствѣ срѣскои земли** loc. 83v–84r, **кѡдѣвѣствоујущимъ срѣскою землею** instr. 84v., **вѣсе срѣвскіе земліе** gen. 86v, pl. **срѣвскиихъ земѣль и помодѣвскиихъ** gen. 8r, 79v, 82r, 85r, 90r. † Описни назив за средњовековну српску државу, односно за њен језгрени део (уп. издавање поморских земаља у владарској титулатури 8r, 79v, 82r, 85r, 90r), ЖКА **въ земли срѣвѣцѣи, земліе срѣвѣскіе 4, срѣвѣскіе земліе и помодѣвскіе 5** итд. ⇐ Прасл. *сървѣскъ (*jb*), -*a* (*ja*) f. + **zeml'a*, § 2.6.1. * Одговара множини народносног имена: *госѡодар срѣској земљи* = *госѡодар Срѣблем*; једнина је *Срѣбин*, уп. **да да латининъ срѣбинъ половинъ латинъ а половинъ срѣвѣль сведоке** (MS 147), ређе *Срѣбин*: **да да латининъ срѣбинъ половинъ латинъ а половиноу срѣвѣль свѣдоке** (MS 162), са преносом -*ль*- из множине; обратно је једнина утицала да се *Срѣљи* у савременом језику измени у *Срѣби*. Тај је облик непознат старосрпском језику (уп. РКС 3: 149–151), али посведочен у другим слов. језицима: прасл. *Sьrbi > мак. *Срѣби*, буг. *Сърѣби*, слн. *Srbi*, слч. *Srbi*, длуж. *Serby*, рус. *сербы*, укр. *серби* (-у стари наставак акузатива узет за номинатив), у чеш. *Srbové*, пољ. *Serbowie* (секундарни плурал *и*-основа); самоназвање горњелужичких Срба *Serbja* / *Serbjo* је мушка *i*-основа настала аналогјом према *ludžo* ‘људи’; стрп. *Срѣљи* не може се тумачити на тај начин, мада у појединим потврдама као пом. *Срѣље*, loc. *Срѣлех* показује утицај именице *људје* < прасл. **l'udъje*, но епентетско -*ль*-, посведочено већ око 950. код Константина Порфирогенита: Σέρβλοι, јасно сведочи да је посреди палатална *о*-основа, са чим се слаже и промена у већини примера: пом. *Срѣљи*, gen. *Срѣљъ*, loc. *Срѣљих*, тип стсл. **кодавѣли, кодавѣль, кодавѣлихъ** од **кодавѣль** < гр. κάράβιον (Р. Бошкович, ЗМСФЛ 21/1978: 23–25; Lota 2000: 93); у случају српског имена, она се најпре може схватити као множина мушког рода *ј*-посесива *Sьrb-jь ‘српски, српскога рода’, којим су

на Балкан досељени Срби означили своје порекло. Прасл. етноним *Sьrbi нема општеприхваћене етимологије. Могућност тумачења из словенских језичких средстава своди се на извођење од глагола *сьrbati / *сьrbati ‘срка-ти’: име би изворно означавало припаднике истог племена као браћу по мајчином млеку. Но *сьrbъ као поствербал од *сьrbati просто би значило саму радњу глагола, ‘срк’, евентуално, као други део сложенице, вршиоца радње: ‘сркач’. То друго је случај са чешким топонимом, по пореклу именованом рода *Mlékosrby* ‘људи који срчу млеко’, који међутим свакако не треба схватити као ознаку људи повезаних матрилинеарним сродством, већ као подсмешљив родовски надимак каквим суседи означавају једни друге, попут гр. Γ(α)λακτοφάγοι ‘Млекоједи’ или Ἰππιόλογοι ‘Музари кобила’ како су Грци назвали номаде у Скитији, данашњој јужној Русији и Украјини, по њиховом начину исхране. Ако је етноним **Sьrb(j)i* од *сьrbati, у њему се са више вероватноће може видети хипокористик од одговарајућег прасл. предлошка *Melko-sьrbi, под претпоставком да су таквим називом Словени изворно означавали своје номадске суседе. Но извођење *Sьrbi од *сьrbati / *сьrbati проблематично је и са акцентолошке тачке гледишта, јер с.-х. *Срѣби* претпоставља акутску интонацију коренског слога, док је код глагола она, бар првобитно, била циркумфлексна: прасл. *сьrbāti > рус. *сербать*, укр. *сербати*, блр. *сербіць*; нагласак *сьrbati у рус. дијал. *сѣрбать*, слн. дијал. *сrbati*, на који се позива Snoј 2009: 535, мора бити секундаран у светлу балтских и других ие. паралела, које претпостављају корен без ларингала (уп. LIV 587). Укр. *насерб* ‘пасторак’ не треба схватити као *‘неправи сркач (мајчиног млека)’, већ као ‘накнадно придружен (члан породице)’, уп. укр. *присѣрбити ся* ‘придружити се’. Укр. глагол са своје стране тешко је одвојити од рус. дијал. *присѣрбиться* id. (Даль), које се изводи од *сѣбр*, *сѣбр*, *шабер* ‘сусед’ и у крајњој линији своди на прасл. *сѣbrъ ‘припадник сеоске заједнице’, које је у феудализму попримило значење ‘(слободан) сељак’, стсрп. *сѣbrъ* итд. То представља доста важан аргумент у прилог онима (Золмзен, Преображенски, Калима) који везују *Sьrbi са *сѣbrъ. Та семантички примамљива претпоставка може се са формалне стране бранити само под претпоставком да је један од два облика позајмљен из неког несловенског индоевропског језика. Ако се узме да је *сѣbrъ домаћа словенска реч прасродна са старогерманским етнонимом гр. Κίμβροι, лат. *Cimbri*, одатле излази заједнички праоблик **k̑mbhro-*, а он је у устима иранских Сармата и Алана, који су од II в. пре Хр. до IV в. н.е. били југоисточни суседи Прасловена, могао закономерним развојем преко **sabra-* дати **сѣbr-*. Да је одговарајућа реч постојала у сарматско-аланском сведочи осет. *сѣrvæt* ‘сеоска утрина, заједнички пашњак једнога села’, које се изводи од *сѣrv < *сѣrb као сарматског рефлекса праиран. **sabra-* = прасл. *сѣbrъ (Абаев 3: 88 д.). Ранији фонетски лик исте речи, са већ извршеном метатезом *br* > *rb* и ослабљењем *a* у *æ*, али још очуваном групом *rb* (која доцније у сарматско-аланском даје *rv*), препознаје се у етнониму Σέρβοι, који око 150. по Хр. Клаудије Птоlemeј бележи на својој карти негде у степама северно од Кавказа, између Каспијског и Црног Мора. По свим сазнањима историје, археологије и палеолингвистике, на том простору у то време нису живели Словени, него сарматско-аланска племена. Из збира расположивих увида произ-

лази вероватна хипотеза да су Птоlemeјеви Срби били једно од њих и да су себе називали речју која пореклом и значењем одговара прасловенској *sębri, па да су се између средине II и почетка VII в. по Хр., а највероватније пред најездом Хуна који су 372. године поразили Алане, населили међу Словене и у њих претопили, задржавши ипак, пословењено, своје старо име, које се очувало у разним деловима словенског света. Слично се претпоставља за народносно име Хрвата. Оно се, за разлику од српског, среће и као антропоним, а у том својству је, у облику Хоро(у)αθος, посведочено већ у II–III в. у граду Танаис на доњем Дону, где је негрчка ономастика сарматско-аланска, па се и ово ЛИ убедљиво тумачи као сарм. *Hurvaθ*- од стариранског *hu-brāθr- = стинд. *su-bhrātṛ*- ‘добар брат’ (детерминативна сложеница), или, пре, *hu-brāθra- ‘који има добру браћу’ (атрибутивна сложеница). Ту бисмо имали дисимилаторно испадање другог *r* и гласовни развој *br* > *rb* > *rv* исти као у осет. *særvæt* или ирон. *ærvad*, дигор. *ærvadae* < стирани. (nom. sg.) *brātā ‘брат’. Псл. *xъrvati одражавало би млађи сарматски гласовни лик (са извршеном променом *rb* > *rv*) него *sъrbi, што би сведочио о познијој славизацији Хрвата, названих по родоначелнику или племенском вођи; по Порфиригениту, Χρωβίτος је био један од седморо браће и сестара који су Хрвате предводили у сеоби из „Беле Хрватске“ у њихову балканску постојбину. В. Loma 2000: 93 д. Ако је наше тумачење исправно, народносно име Срба би се, преко сарматског етнонима *Срби*, сводило, заједно са старогерманским етнонимом *Кимбри*, прасл. *sębrъ, а можда и именом Кимераца (гр. Κιμμέριοι), предскитских становника степског појаса северно од Црног мора, на древни индоевропски термин друштвеног устројства *kъbhro-, и било би свакако старије од макроетнонима *Slovēne ‘Словени’.

СРЉДЊА ГОРА f.: оу сурд’ню гору ас. 41г. † Међник планине Јеребиња, неидентификован (уп. Томовић 2011: 216). ⇐ Прасл. **serdъn’ъjъ*, f. -ъn’*a(ja)* + *gora, § 2.5.3.1, в. **гора**. * Уп. *Средња Гора* село код Удбине, *Средна Гора* планина у Бугарској, *Stredná Hora* у Словачкој, *Средняя гора* у Русији.

СРЉДЊА ПРЉСЕДЉ f.: оу сурдню прѣсед’ль ас. 30в. † Међник Гошева под Јелечем, неидентификован, по Томовић 2011: 230 данашњи Николића врхови, брдско седло (970 м) између села Охоља и Гошева. ⇐ Прасл. **serdъn’ъjъ*, f. -ъn’*a(ja)* + *persedьlъ, § 2.5.3.1, в. **прѣседљ**.

СРЉДЊЕ БРДО n.: на погору’ оу сурд’ниѣ бурдо ас. 32в. † Међник будимљанског Горажда, неидентификован (уп. Томовић 2011: 232). ⇐ Прасл. **serdъn’ъjъ*, n. -ъn’*e(je)* + *brdo, § 2.5.3.1, в. **брдо**.

СРЉДЊИ ДЉЛ m.: низъ сурд’ни дѣль ас., wt дѣла gen. 23г. † Међник Ловча Потока са Тучепима, непознат (Томовић 2011: 215 д. помиње на том подручју један *Средњи брег*, али га не идентификује са средњовековним оронимом). ⇐ Прасл. **serdъn’ъjъ* + *dělъ, § 2.5.3.1, в. **дѣл**.

СРЉДЊИ РТ m.: низъ сурд’ни рѣтъ ас. 31г. † Међник Гошева под Јелечем, непознат (уп. Томовић 2011: 230). ⇐ Прасл. **serdъn’ъjъ* + *rtъ, § 2.5.3.1, в. **рт**.

СТАНЪК в. (сь)станък.

СТАНИШТЕ н., рl.: на станишта краљевѣхъ свињъ асс. 19v. † Међник села Племетина у Ситници, неидентификован (уп. Томовић 2011: 213); Свињаре ј. од К. Митровице су предалеко одатле на северозапад, но у обзир долази Сињи До источно од Племетина (Синидол Букумирић 39), ако је изворно *Свињи дол = Свињи дол у Македонији код Кочана, Свини дол код Смољановаца у сз. Бугарској, што није невероватно, јер је одбојности према називу који садржи реч свиња могла садејствовати тежња ка упрошћењу почетне групе сви- у си-, уп. **Свибовъц**, данас *Сибовац*. ⇐ Прасл. *stanišče ‘место где се неко сѣани(о), место (привременог) боравка’, § 1.2.4. ** Уп. **станице светаго краља** (АХ 301), док у ГП **архиепискоупово станице** (MS 563) изгледа треба читати **станице** (ЗСПП 501). „Станишта краљевих свиња“ вероватно су биле хростове шуме у којима су се оне жириле.

СТАРА РУПА f.: оу стоуденѣць оу староу. оу роупоу асс. 36г, рl. **стадънихъ роупъ** gen. 16v. ↗ Могло би се, с обзиром на интерпункцију и поновљени предлог, схватити да су 36г *Сѣара* и *Руѣа* два различита мтп., али је то мање вероватно. † 16v међник бањског поседа на десној обали Ибра, непознат, можда дан. *Kodra e Virave*, алб. ‘рупно брдо’ (Томовић 2011: 208); 36г међник бањских села у Зети Хмелнице и Р’ујиштâ, неидентификован (уп. Томовић 2011: 239). ⇐ Прасл. *starъ(jь), f. -a(ja) + *rupa, § 2.1.1, в. **рупа**. ** Значење је вероватно ‘стари, тј. напуштени рудокоп’ (*Сѣаре рује* се помињу непосредно уз *Саику рѣку* код данашњег рудника Трепче).

СТЕФАЊЕ БРДО н.: оу стефане врьдо асс. 26v. ↗ *Сѣефање* можда књиж. за *Сѣѣање, в. ниже. † Међник села у Рашкој Дѣжева, Сути и Бѣкова, неидентификован (уп. Томовић 2011: 227). ⇐ Стерп. *Сѣефањ* adj. poss. ‘Стефанов’, н. -ње + **брдо**, § 2.2.1.5. ** За придевски члан Ивић/Грковић 1980: 104 претпостављају у основи хагионим као ознаку црквеног поседа, уп. *Сѣѣања цркв* под ***Ређево, Стефањи стлпи**, док Родић 1980: 305 као да узима антропонимско постање, но у том случају пре би се писао „народски“ лик *Сѣѣан*; у простонародном изговору је вероватно и име светитеља тако гласило, тј. *Сѣѣање брдо. Уп. презиме *Сѣѣиковић: доброславоу стѣп’ковику* 47v.

СТЕФАЊИ СТЛПИ м. рl.: междоу стефане стлпе асс. 23v. ↗ *Сѣефањи* можда књиж. за *Сѣѣањи, уп. **Стефање брдо**. † Међник Ловча потока, неидентификован (уп. Томовић 2011: 215 д.). ⇐ Стерп. *Сѣефањ* adj. poss. ‘Стефанов’, м. рl. -и + *стлпи* ‘оранице’, § 2.2.1.5, в. **стлп**. ** Вероватно значење је ‘земљишни посед(и) манастира Св. Стефана’, с обзиром на књижевни лик имена *Сѣефан* према народном *Сѣѣан* (уп. Ивић/Грковић 1980: 104).

СТѢНА f.: оу стѣноу асс. 24v, 25г, 25v, 42г, по стѣнѣ dat. 39v, **шт стѣне** 24v, 25г † 24v и 25г два различита међника села у Расу Дѣжеве, Сути и Бѣкова, оба неидентификована (в. Томовић 2011: 226 д.), 25v у истом омеђењу, в. **Крајња стѣна**, 39v међник Храстја у Зети, неидентификован (уп. Томовић 2011: 241), 42г међник планина у венцу Чакора, неидентификован (уп. Томовић 2011: 236). ⇐ Прасл. *stĕna, § 1.1.2. ** У делу словенских језика реч

значи ‘зид’ (нпр. рус. *стена*), али значење ‘велики камен’ је старије, јер одговара германском **staina-* ‘камен’ > нем. *Stein* итд. У старосрпском за њега прву потврду даје БП (ЗСПП 166, 167), нешто раније посведочено је значење ‘зид’ у српскословенским текстовима (Св. Сава, Првовенчани). **В. Вранја стѣна, Вртѣнаја стѣна, Жупања стѣна, Лїта стѣна, Пчелиња стѣна, Просѣчена стѣна, Сѣчена стѣна, Страшна стѣна, Чрљена стѣна, Шупља стѣна, Коњ стѣне.**

СТЛП т. овде у **Стефањи стлпи**. ⇐ Стрп. **стльпъ** ‘њива’ или, тачније, ‘већи оранички комплекс који припада неком властелинству’, § 1.2.2. * Ивић/Грковић 1980: 328. Реч иначе долази често са знаком власника (**дрѡуговъ / дмитровъ стльпъ; да вѡу на стльпѣхъ цѡковънихъ; стльпи, кои соу орани царѣствоу ми** (РКС). Два *стѹиѹа земље*, на Горњем Добру и на Јабланом, приложио је Иван Црнојевић новооснованом Цетињском манастиру (Шекуларац 1987: 205). *Стѹиѹ* мтоп. на Косову Букумирић 166, 177. Није извесно да ли је посредни посебан семантички развој прасл. речи **stьlpъ* ‘стуб’, српсл. *стлпѹ* id. (**стльпъ огньни**, стихира кнезу Лазару), ‘кула’ (**въ стльпѣ свѣтаго прѣвѡраженїа спасова** MS 49), стрп. и ‘нога, постоље’ (**кѡпе тѡи на стльпѣхъ**, Пуцић 2: 49), или треба тражити другу етимологију. Можда **stьlpъ* ‘скуп ораница, укрупњен посед’, уп. рус. *столпѣть* ‘нагомилати’? Нема основа да се игде претпостави значење ‘преграда у реци за ловљење рибе’ као у чеш. *slup* (Miklosich 1872: 83, 1874: 99).

СТОГ т.: **за стогъ оу пољаноу** асс. 33v. † Међник села Крушева у Плаву, неидентификован (уп. Томовић 2011: 234). ⇐ Прасл. **stogъ*, § 1.2.2. * Тешко да је у својству међника употребљен привремен објекат какав је стог сена, већ је пре посредни оронимска метафора, уп. у Словенији ороним (*Prevalski, Jezerski, Krsteniški*) *Stog*.

СТРАЖИШТЕ п.: **оу стражиште** асс. 36r, pl.: **оу стражишта** асс. 42r. † 36r међник бањских села у Зети Хмељнице и Р’ујишта, неидентификован (уп. Томовић 2011: 239 д.); 42r међник планина у венцу Чакора, неидентификован (уп. ibid. 2011: 236). ⇐ Прасл. **storžišče*, § 1.2.3. * Стрп. **стражиште** чест је међник и у другим повељама (изм. ост. ДХ, АХ), назив местима на којима је стално или повремено држана стража (обавезу стражарења на путевима и пустиим брдима прописују чланови 157 и 158 Душанова законика), још прасловенски, уп. слн. *Stražišče*, у Русији и Белорусији на више места *Сторожнице*, чеш. *Stražisko* (са зсл. *-isko* за **-išče*).

СТРАНА f.: **оу камы оу странѣ** loc. 30v. † Међник Гошева, неидентификован (уп. Томовић 2011: 230). ⇐ Прасл. **storna*, § 1.1.2. * Стрп. **страна** у омеђењима значи ‘страна брда, падина’, уп. **поутемь низ стданоу** (1327, MS 87), и овде често прилошки у обртима **оу вноу стданоу** 17v, 20v, 28rv, **съ внѣ / снѣ стданѣ** 18v, 20v (2x), **въ оноу стданоу** 32v, **въ снѣ стданоу** 22r, **въ лѣвоу стданоу** 23r, **по сѣи странѣ** 28v, обично са допуном у генитиву, уп. и предлог *сѹран* у 47v: **странѣ вѣкова** ‘покрај Бѣкова’. Вероватно *камы* у *сѹранѣ* треба схватити као описну одредбу: ‘камен на падини’, тј. *сѹрана* би овде била апелатив, а не топоним; топонимизација се вршила уз помоћ придевске одредбе, в. **Зла страна, Чисте стране**.

СТРАШИВЬЦ m.: **wt** **стѣшиѣ** **ца** gen. 26г, **страшивьчкѣ** adj.: **оу** **стѣшивьчкѣи** **потоѣ** m. sg. асс. 26г. † Међник бањских села у Рашкој Дежеве, Сути и Бѣкова, данас непознат, по Томовић 2011: 227 измењен у *Стѣрашѣни ѿѿѿок*, како се данас зове л. притока Пиларетског потока у селу Пиларета. ⇐ Прасл. *strašivъ ‘плашљив’ + *-ьсѣ* m. према *ѿѿѿок*, § 3.3.6. * Или првобитно § 6.1.2.2, с обзиром на формулацију омеђења: у *Стѣрашивьчкѣи ѿѿѿок* у *долъѣ чело*, *ѿѿѿ Стѣрашивьца* у *слаѿѿину* из које излази да су у питању синонимни називи истог објекта, те се *ѿѿѿок Стѣрашивьца* може схватити као ‘поток Страшљиваца’ = ‘страшљивачки поток’, од (подсмешљивог) родовског надимка *Стѣрашивци у својству имена села. Топоним *Стѣрашивац* на десној страни Селашнице јз. од Пријепоља пише се и *Стѣрашевац*, што би могао бити изворнији лик, од *Стѣрашев (*ѿѿѿок*, *брѣг* или сл.), где би у основи био хипокористик *Стѣраш од *Стѣрашимир* (или сл.). На данашње *Стѣрашѣни ѿѿѿок* не може се ни творбено ни семантички гледати као на континуанту средњовековног назива, већ само као на његово евентуално преосмишљење, уп. стсрп. **Стѣрашњѣиѣ**, међник Словиња (MS 123), село *Стѣрашѣиѣ* код Петриње (IM); такви називи могли су означавати места и географске објекте који својим својствима побуђују страх (уп. **Страшна стѣна**), али и такве који стоје под неком забраном (лова, сече дрва или сл.).

СТРАШНА СТѢНА f.: **оу** **сѣрашѣво**. **оу** **стѣрашѣноу** **стѣноу** асс., **wt** **стѣне** gen. 16v. † Међник бањског поседа на д. обали Ибра, неидентификован (уп. Томовић 2011: 208). ⇐ Прасл. *strašъnъ, *-na* f. + *stěna, § 2.3.1, уп. **стѣна**. * *Стѣрашѣна сѣена*, шилѣто узвишење од камена црвене боје има код села Баре на Пештери јужно од Сјенице: у Чешкој код Чижкова, *Strašná skála* са рушевинама старе тврђаве (назива се и *Strážná skála*). Придев у овом споју вероватно значи ‘стрм, окомит’ или сл.

СТРѢКАВЬЦ m.: **оу** **стѣрѣкавьцѣ** асс. 42v. ✍ Можда треба поправити у ***оу** **стѣрѣ[с]кавьцѣ**, в. ниже † Међник алтинских и плавских планина = ДХ I 240 д. **оу** **стѣрѣкавьцѣ** (уп. **Трѣскавьцѣ**). По Томовић 1991: 157, Томовић/Пушица 43, уп. и Томовић 2011: 235 треба читати *ус Трѣскавьцѣ* и идентификовати са данашњом *Трескавичком р(и)јеком* која тече са планине *Трескавице* такође поменути у ДХ (**Трѣскавица**), премда је М. Пешикан, ОП 2/1981: 3, нап. 3 упозорио да је *Трѣскавьцѣ* заправо међаш и да га не треба мешати са плавском планином Трѣскавицом, која је даље ка северу. Остаје отворено питање да ли је један од два записа, онај у БХ или онај у ДХ, погрешан, али реална могу бити оба, с тим што би *Стѣрѣкавьцѣ* био изворнији лик имена, који је рано изокренут у *Трѣскавьцѣ* будући усамљен и неразумљив, али се може тумачити на ширем словенском плану, в. ниже. ⇐ Прасл. *strěkanъ adj. од *strěkati ‘бости, жарити’ + *-ьсѣ*, § 3.3.5.1. * Уп. рус. *стрекавий* ‘палећи, будући’, *стрекава* ‘коприва’ (Даль). Ако се ради о водотоку (m. према *ѿѿѿок*), можда би требало поћи од значења посведоченог у руском *стрекать* ‘скакати’, с.-х. *шѣрѣцаѿѿи*, уп. овде **Скакавьцѣ**, *Прскало* као називе речних брзака, слапова, а ако је посредни ороним (врх), значење би могло бити *‘испруган’, од *strěka ‘пруга’, уп. на Дурмитору *Прѣѿѿаш*, *Црвени*, *Шарени ѿѿѿови*, нази-

ве стеновитих литица са разнобојним пругама (Цицмил 275, 303, 307). Уп. Skok 3: 345а, Фасмер 3: 773 д.

СТРЉЬЦ m.: **Бело стрѣл'ць** nom., **междоу стрѣл'ць** ass. 17v, adj. **стрѣльчкй: оу стрѣльч'кии вродь** m. sg. ass., **wt врода** gen. 19r. ∅ Данас *Сїрєовце* (*Сїрєоц*, *Сїрєовце*) у Ситници (Шкриванић 1956: 183; Томовић 2011: 210). ⇐ Прасл. *Strěľci m. pl., *Strěľьь gen., § 4.2.2. * Уп. мак. *Сїрелци* код Кичева (Станковска 1997: 292 д.), слн. *Strělci* (Snoj 2009: 398 д.), рус. *Большие Стрельцы* код Туле, са секундарном сингуларизацијом такође стрп. *Сїрѣльц* село код Пећи, у ДХ I 140: **Бело стрѣльць** (може се схватити и као gen. pl.), II 7, III 210–211: **Я се стрѣл'ць**, II 9: **стрѣл'цоу мегне**, слично III 308, II 60, III 2711, 2750: **оу стрѣл'ци**, међутим III 219: **а мегна моу ѿ стрѣл'ц(а?) до лоуга**, где није јасно треба ли допунити gen. sg. или pl., данас *Сїрєоце* / *Сїрєоци* код Пећи (уп. Пешикан 1981: 58). Случај секундарне сингуларизације представља и слн. *Strelác*, са акцентом старог gen. pl. *iz Strelác (Snoj l.c.); исто тумачење свакако важи и за *Сїрелац* код Бабушнице, *Сїрелец* код Чаковца.

***СТРМЕНИЦА** f., adj. **стрменичкй: поуѣмь стрѣменич'киимь** m. sg. instr. 30v. ✎ Основни лик могао је гласити и *Сїрменик. † Међник рашког села Гошева, неидентификован (уп. Томовић 2011: 230). ⇐ Прасл. дијал. (само јсл.) **str̥menъ*, f. -ena + -ica, § 3.2.4. * Поред с.-х. *сїрмен(иш)* још буг. *стрѣмен*, мак. *сїрмен*, слн. *str̥m̥en*, поименичење у женском роду најпре према *гора*, *сїрана*, уп. *Сїрменица* брдо подно Столова, зап. од Жичке реке, планина (2122) код Мојковца, село у Жупи александровачкој; *сїрменички љуш* је пут који води за неку данас ишчезлу *Сїрменицу*, а не назив за „стрм сеоски пут“ како то схвата Томовић l.c.; в. **Кречетски, Лабски, Приштевски пут**. Уп. **Стрмоглавнице**. Алтернативно би се могло допустити прасл. **str̥men-* као апофонска варијанта од **str̥my*, -ene ‘поток’ одражена у каш. *stremiń* (Udolph 1979: 274).

СТРМОГЛАВНИЦЕ f. pl.: **коњ стрѣмоглав'нииць** gen. 34v. § Међник Гусина, неидентификован (уп. Томовић 2011: 234). ⇐ Прасл. adj. **str̥mo-golvъnъ*, f. pl. -ъny + -ice, § 3.2.3. * Уп. *Сїрмоглавнице*, потес у пољу сремског села Сибача (Поповић Д. 1950: 100), једнина *Сїрмоглавница* у потесу Вогња (id. 52), брдо код Невесиња, пећина на јужном Велебиту, њива у селу Слатини у Рами, код Ивањице итд. Придев у основи је проширење на -ъnъ од **str̥mo-golvъ* > стл. **стрѣмоглавъ**, слн. *str̥moglāv*, слч. *str̥mohlav*, чеш. *str̥mhlav*, укр. *стр̥мголѡв* (уп. Bezlaj 3: 329 д.); непосредно одатле *Сїрмоглавице* име више потеса у Срему (уп. Поповић 55, 56, 68, 103), једном *Сїрмоглавац* (id. 115). Назив за земљиште под нагибом, у страни. Уп. ***Стрменица**.

СТРУГА f. в. **Камене струге**.

СТУБЪЛ m.: **оу стоуѣ'ль** ass., **wt стоуѣла** gen. 16v. † Међник бањског поседа на десној страни Ибра, неидентификован (уп. Томовић 2011: 208). ⇐ Прасл. дијал. *stubbъlъ, § 1.1.1. * Уп. буг. *стубел*, слн. *stúblo*, из јужнословенског рум. *știubéiu*, на северу као хидроним, рус. *Стубель*, *Стубло*; даље варијанту са нулским вокализмом корена (уп. *зденац* поред *студенац*) *stubbъlъ у стчеш. *stbel* ‘извор, кладенац’ (Schütz 1957: 67; Udolph 524 дд.). Топономизо-

вано у називима села *Сѣубо*, *-бла* у Подгорини, *Сѣубло* на Златибору; као апелатив данас у изведеном лику *сѣублина* ‘извор ухваћен у шупље дебло’. То значење ваља прихватити и за стерп. *сѣубъл*, које долази често у апозицији уз *сѣуденьц*: *до стоѣбла стоѣдньца* (хиландарска повеља краља Душана, MS 122), *на стоѣдньци на стоѣблѣ* (АХ 294). Отуда доле, у уводној напомени уз §§ 1, изнесена дилема да ли термине као *сѣубъл*, **локва** треба сврстати међу ознаке физиогених или антропогених објеката.

СТУДЕНЬЦ м.: *оу стоѣден’ць* асс. 11v (2x), 17v, 26v, 31v, 32r, 35v (2x), 36r, 42r, 72r, *на стоѣден’ць* асс. 21v, *надѣ стоѣден’ць* асс. 23v, **ѡт стоѣден’ца** gen. 72r, **ѡб лѣѡѡу стѣноу стоѣден’ца** gen. 23v. ⇐ Прасл. *studenъsь ‘(хладан) извор’. § 1.1.1. * Поред с.-х. *сѣудѣнац*, *-нца* (најранија стерп. потврда у СП, ЗСПП 196), уп. стсл. **стоѣдньць**, мак. *сѣуденец*, буг. заст. *студѣнец*, слн. *studénes*, рус. *студенѣц*, *-нца* (Schütz 1957: 67; Bezlaј 3: 337 д.). Још у прасловенском универбизовано додавањем *-ъсь* на придев *studenъ*, в. **Студеница**; мушки род према некој од речи за ‘извор’ *jъzvorъ, *jъztoкъ*, *portу, *-ene*, *koldezъ или сл.; друкчија универбизација у пољ. *studzienka*, dem. од *studnia* ‘извор’. На стерп. терену није посведочена варијанта са нулским вокализмом корана *stъdenъsь одражена у чак. *здѣнац*, слн. дијал. *zdenes*. В. **Драгочај студеньц**, **Калојањ студеньц**, **Пьсји студеньц**, **Ређевски сѣуденьц** под ***Ређево**, **Игларевски сѣуденьц** под ***Игларево**, **Славијић (студеньц)**, **Кудреш (студеньц)**. Уп. **Огорѣльц**.

СТУДЕНИЦА f.: како и *оу стоѣденици* loc. 54v, adj. **студеничкѣ**: (**игоѡмень**) **стоѣденич’кии ѡешдоѡ** (86r) ✎ У испису ђакона Дамјана из 1453: **стѣденичскы** (Šaf. Pam. 55 = ЗН 304^о). ☞ И данас манастир *Сѣудѣница* на истоименој реци, левој притоци Ибра у средњем току, помиње се први пут код Стефана Првовенчаног: **на рѣцѣ рѣкомѣи Стоѣденици**, **до рѣсвѣтѣе богородице оу Стоѣденици**, у ЖКА **мѣсто глаголемоѣ Стоѣденица** 286, уп. 4, 138, 287. ⇐ Прасл. *studenъ*, f. *-a + -ica*, § 3.2.4. * Уп. други манастир истог имена, данас само село у Метохијском Подгору, *Сѣудѣница*, звани за разлику од ове *Мала* или *Хвостѣанска*, од Св. Саве седиште хвостанског епископа (**оу Фосноу оу Стоѣдѣницѣ малѣ** по летописцу, в. **Хвостно**). Изворно хидроним, који се среће и другде, уп. стерп. **ѡтѣ Стоѣденице** у омеђењу Пирана (АХ 274), чеш. *Studenice*, рус. *Студеница* у сливу Дњепра (даље слов. паралеле од исте основе дају Miklosich 1874: 101; Bezlaј 1961: 230 д.). Полазиште универбизације свуда су биле АС **Studena(ja) rѣka / voda*, уп. за супротно значење **Топлица**. Уп. и **студеньц**.

СУМЕЊНИЦА f.: *на соѡмеѡ’ницоу* асс., **ѡт соѡмеѡнице** gen. 22v. ✎ г = ђ. ☞ Међник села Осојана у Кујавчи ка Тучепима, данас непознат (Пешикан 1981: 53; Томовић 2011: 216). ⇐ Прасл. **sq-med’-ьнѣ(jь)* ‘гранични, суседни’, f. *-ьна(ja) + -ica* ‘гранична (река, њива или сл.)’, § 3.2.3. * Уп. стерп. *сумѣѡ* adv. или adj. indecl. ‘граничећи се’: **село, именемѣ Коѡцово ... близь сель монастырѣскыихъ соѡмеѡ с ними** (две Милутинове повеље Хиландару, MS 74, 80), ранија потврда са цсл. фонетизмом **сѡмеѡдѣ** у повељи дикеја Мандуке Хиландару из 1227 (ЗСПП 112), *сумѣѡник* ‘власник суседног имања’: **да ѣ не оѡе никто ѡтѣ соѡмеѡгъникѣ** (АХ 300), са цсл. вокализмом **соѡмеѡдѣгъникѣ** у

Врађинској повељи краља Владислава MS 27 (познији препис), *сумеђа* ‘Grenzscheide, confinium’ (Вук, са примером из нар. песме: *на сумеђи Турској и каурској*), струс. **сѢМЕЖИЕ** ‘пограничје’, **сѢМЕЖ(Д)ЪНИКЪ** ‘житељ суседне области’ (Срезневский).

СУТИ f. (?) pl.: **Бело соүти** nom. 24г. ↗ Може бити и *o-* и *i-*основа, мушког или женског рода. ☞ Забележено и у тур. попису из 1571. као „Сутје“ у нахији Трговиште (Катић Т. 2010: 317), данас у изведеном лику *Судско* (хиперкоректно писање за *Суџско*) село (Шкриванић 1956: 184; Томовић 2011: 226). ☞ Вероватно прасл. **sъsuty* ‘осулина’, pl. *-i*, § 1.1.3. ** Уп. чеш. *ssut*’ id., за гласовни развој (**сѢ**)**станък**, за семантику *осийаѣи се* (о земљишту), *осулина*, мтп. **ГѢсьпишта** у ДХ. Како пак не знамо род, није искључено ни да је посреди множина пасивног партиципа перфекта **(sъ-)suty* ‘(са)сут’ у својству родовског надимка, § 4.4.1.2, уп. стчеш. ЛИ *Sut*, чеш. тпн. патронимског порекла *Sutice, Soutice* (Profous 4: 140, 239), чеш. *suty* ‘сасут, овршен (о жити)’, пољ. *suty* ‘обилан, богат, велики, дарежљив; простран, широк, опширан, наборан’, заст. и дијал. ‘насут, посут, осут, украшен нечим’, дијал. и ‘јакو намрштен’, прил. *suto* ‘у великој количини, обилно, издашно’, *сүто* укр. дијал. ‘пуно’, блр. дијал. ‘много, пуно’ (Воруј 588b), чеш. *ssuty* ‘урушен’.

СУХА КАМЕНИЦА f.: **низъ соүхоу каменицоу**, и **нис каменицѢ** асс. 15v. † Назив се очито односи на пресушни крак реке **Каменица**, в. тамо. ☞ Спецификација хидронима *Каменица*, § 5.

СУХА ПЛАНИНА f.: **wt соүхе плинине** gen. 41г. ☞ Данас *Сува џланина* (Шкриванић 1956: 193; Пешикан 1981: 58; Томовић 2011: 216). ☞ Прасл. **suxъ*, f. *-a + polnina*, ‘безводно горско пасиште’, § 2.1.1, уп. **планина**. ** Назив је настао у опозицији према суседној *Мокрој гори*.

СУХОГРЛО n.: **wt соүхогрьла** gen. 21г, **сухогрлски** adj.: **на соүхогрьл’скои земли** f. sg. loc. 22г. ☞ Данашње село *Сухо / Суво Грло* у Метохијском Подгору (Шкриванић 1956: 184; Том 2011: 214), помиње се још у ГП (ЗСПП 502) и у повељи краља Душана Хиландару (MS 123), оба пута у локативу: **оу СоүхогрьлѢ**. ☞ Прасл. **suxogьrdlъ(jь)* ‘суха грла, жедан’, *-o* п. према **se(d)lo* ‘‘жедно, тј. безводно (село)’, § 2.1.2.1. ** Данашњи лик дво-члане атрибутивне синтагме је административна фикција, на терену је, као и у повељама, једна реч: *Соѡгъло* (запис Св. Стијовића, ОП 1/1979: 351), облик *Суѡ Гъло* код Елезовића вероватно је место *Суогъло* (Пешикан 1981: 58). И име села *Суво Грло* код Штипа бележи се најпре као сложен придев, и то у мушком роду: **Соүхогрьль** (MS 63 = ЗСПП 383). Чеш. *Suchohrdlý* је m. pl.: ‘људи суха грла, становници безводног места’. Стога ваља узети да је овде посреди универбизована синтагма са описним придевом, а не секундарна детерминативна сложеница настала преко ктетика *сухогрлски* из првобитне синтагме **Сухо грло*, где би други члан био географски термин, уп. **Новосели** 1392, данас *Ново Село* код Рашке (Пурковић 121) — мада има и таквих случајева, нпр. **Соүходољ** (MS 122, 564) преко *суходолски* од **Сухи дол*, уп. § 5.7.

са податком из БХ). Архаизам, како морфолошки (најстарији слој придева на *-овъ* изведен од *й*-основа, уп. рус. *тыков-ный* ‘тиквен’, **Бѣково**, **Дѣжево**, **Трново** и в. А. Лома, ОП 15: 177), тако и фонетски (у запису из БХ *ы* има етимолошку утемељеност која не произлази из црквенословенске нормe, што доказује да се *ы* у доба њеног настанка на старосрпском терену још изговарало као глас различит од *и*, и то не само иза лабијала).

(**ТОПЛИЦА** f.), adj. **топличкѣи**: **ѣпископъ ... топличкѣи иваникии** m. sg. nom. 85v. ↗ У испису ђакона Дамјана из 1453: **топличкы** (Šaf. Pam. 54 = ЗН 303°). ↗ Данас област *Тојлица* у сливу истоимене реке, као жупа већ код Св. Саве и Првовенчаног: **оу Топлици**, ЖКА: **въ мѣстѣ рекомѣмъ Топлици**, **прилежа во къ рѣцѣ Моравѣ** 180; река се помиње у летопису под 1386. годином, када је кнез Лазар потукао султана Мурата на **Топлице** (РКС); **ѣпискоупъ топличскѣи Герасимъ** у хиландарској повељи краља Милутина из 1293–1302 (MS 60). ↗ Прасл. **toplъ* ‘топао’, f. *-la* према **rěka, voda + -ica*, § 3.2.1. ✱ Изворно хидроним, уп. *Тојлица*, десна притока Колубаре, лева притока Вардара, слн. *Toplica* назив више водотокова, одатле и чест топоним, нпр. по два села у Босни и Македонији, *Горња* и *Доња Тојлица* села на реци Топлици код Ваљева итд. Са изузетком слч. хидронима *Toplica*, у северним словенским језицима одговарајући називи изводе се од варијанте придева **teplъ*: слч. *Teplica*, чеш. *Teplice*, пољ. *Cieplica*, укр. *Теплиця* итд. (Miklosich 1874: 107; Bezlaj 1961: 265 д., Duridanov 1975: 43; Станковска 2001: 404 д.). Овакво име давано је рекама и местима због термалних извора, одатле већ прасл. термин **teplice / *toplice* ‘бања’, f. pl. вероватно према лат. *bal(i)nea* n. pl. (уп. овде **Бања**, **Бање**); у случају реке Топлице, по којој је област названа, реч је о изворима у Куршумлијској бањи на Бањској реци, десној притоци Топлице, уп. **Бањска**.

ТРѢБЧА f.: **Село трѣвча** nom. 11г, **трѣбчкѣи** adj.: **над сасы трѣвчкѣи** m. pl. instr. 40v. ↗ Данас рудник *Трепча* и заселак Стари Трг у селу Кутловац (Шкриванић 1956: 182; Томовић 2011: 200). У ДХ ова се Трепча помиње у омеђењу Чабића I 169: **оу призоуѣнскоу цѣстоу коу греде изъ трѣвче**, слично II 24, III 1066–67 (**ис трѣпче**). Најранији помен 1303. у папском писму: *de Trepzo* (Jireček 1879: 47 = Јиречек 1: 261, нап. 155); у доцнијим лат. изворима *Trepçe, Tripçe, Trepça, Tripza, Trepza* (ibb. 53 = 267), у тур. попису 1566–74. ‘нахија Трепча’ (Томовић 1987: 57). ↗ Прасл. **terbъčъ*, adj. од **terbъсь*, радне именице од **terbiti* ‘требити, крчити (шуму)’, f. *-ъча* према **vъсь* ‘село’: ‘село *требача*, крчилаца шуме’, § 2.2.2.4. ✱ Већ Miklosich 1872: 91 полази од *trěbъсь*, које очито схвата као *nomen agentis*. Исти назив и другде: стерп. **Трѣвча** ДХ I 218, 220, 282; II 41, 45; III 2038, 2058, данас Трепча код Андријевице, (*Доња* и *Горња*) *Трепча* код Чачка, река *Трепча*, десна притока Купе, 1270. *in fine rivi Tripche*, Dickenmann 2: 145), слн. *Trebčava*, мак. *Трепча* село у Албанији код Дебра (Станковска 2002: 395), укр. *Требча*; у средњем роду (према **se(d)lo* ‘село’): *Трепче* код Тешња (неколико латинских записа имена косовске Трепче из XIV–XV в., почевши од првог из 1303, претпоставља **Трѣбче* n., према *село*), у мушком роду (према **potokъ*, **strumenъ* ‘поток’ или сл., уп. стерп. **Рѣвчъ потокъ** ‘поток *рубаца*, дрвосе-

ча', **Книна**) чеш. *Třebeč* на два места, слч. *Trebeč*, нем. *Trebes* у Баварској, пољ. *Trzebcz* на три места, рус. *Теребец* код Новгорода (*ц < ч* у тамошњем дијалекту). У основи се може претпоставити и хипокористик од личног имена са првим чланом **Terb-* > **Trěb-* (тако Profous 4: 354, 5: 284; Rospond 1983: 140; Заимов 1973: 168, в. ниже; Станковска l.c.). Таквих ЛИ је било, уп. нпр. *Trěbovítъ у топониму патронимског порекла стерп. *Трѣбовиѣићи* код Пећи = чеш. *Trěbověnice* (Лома 2010а: 136 д.), али распрострањеност и фреквенција говоре против индивидуалних посесива (био би то тип § 2.2.2.3) а у прилог овде прихваћеној Миклошичевој етимологији (потврђивало би је постојање топонима *trebci* [sic!] у Херцеговини, који наводи на другом месту, Miklosich 1874: 108) и значењу колективне припадности (уп. и П. Ивић, ЕРСЈ ОС 23 д.). Такви називи у културноисторијском погледу одражавали би освајање нових пољопривредних површина крчењем шума. Рудник и сашко насеље у косовској Трпчи (в. **Сашка рѣка**) упућују на могућу мотивацију сечењем шуме за потребе топионица, но назив је и овде и другде вероватно старији од XIII века када су у Србију дошли Саси и развили рударство. Погрешно свакако Заимов l.c., где допушта и *j*-посесив од топонима *Требец, *Требек, и Dickemann l.c., који схвата као описно назвање 'крчевина'.

ТРѢСКАВЪЦ м.: **Село оу ивзоу попа сръгна трѣскав'ць** пом. 44г. † Како је то запазила Томовић 1978: 58, исто што и *Долња Трѣскавица* у повељи о замени поседа између кнеза Војислава и челника Мусе из 1363: **селѡ Долѡниа Трѣскавица члов(ѣ)ка кнежа Сръгевика**, чији је тадашњи власник очито био син попа Срђа из БХ (иста повеља бележи у истом крају и другу Трѣскавицу: **селѡ кнеза Воислава Трѣскавица** (ССА 2: 145). Неће бити данашњи потес *Трешњица* у Копорићима, како предлаже Томовић 2011: 207 д., док је Шкриванић 1956: 193 помишљао да су Срђево село дан. *Појовци*. Пумпаловић 2 бележи мтп. *Трѣскавац* („мочвара, има извор“) у селу Јабука у Ибарском Колашину. ⇐ Прасл. *trěskavъ, adj. од *trěskati* + *-ъсь*, § 3.3.5.2. * Полазиште универбизације била је АС *Трѣскав ѿѡшок, варијанта на *-ица* према *рѣка* (§ 3.2.7). И назив *Долња Трѣскавица* указује да је посредни првобитни хидроним. Име реке Треске код Скопља, 1300. **въ Трѣсцѣ**, објашњава се њеним бујним и хучним током кроз клисуру (Duridanov 1975: 57 д.). У обе варијанте име није усамљено. У ДХ бележи се други, горњеполимски **Трѣскавѣц** као међник Алтина I 198, II 39, III 1941, Комарана I 209, плавских планина 240, 240–41 (в. **Стрѣкавѣц**); истим именом означава се манастир код Прилепа, данас мак. *Трескавец*, loc. sg. **въ мѣстѣ рекомѣмъ Трѣскавѣци** ЖКА 137 (ЛI има **Трескавица**, што ће бити секундарно, уп. **Мачковѣц**), ЗСПП 415; у Босни имају село *Трескавац* код Кључа и планине *Трескавац* код Бугојна, *Трескавица* код Сарајева. Придевско образовање на **-авъ* је прасловенско, уп. чеш. *traskavý* 'пра-скав', стпољ. *trzaskawica* 'грмљавина'.

ТРГ м.: **подѣ трѣгъ** асс. 11v, **Село кроушево и с трѣгомъ** instr. 33rv. † 11v топографски објекат, насеље под утврђеним градом Звечаном око цркве Св. Димитрија, данашња (Косовска) Митровица (Томовић 2011: 200 д.); 33rv реч значи доходак од продаје робе пазарним или сајамским данима. ⇐ Прасл. *trъgъ, -и 'трговина, место где се она обавља; роба која се ту продаје', из-

ворно можда *‘терање говеда’ (А. Лома, ЗМСС 63/2003: 142 д.). * Пример топонимизације пружа у истом крају *Стари Трг* код Трпче.

ТРИ ГРУДЕ f. pl.: **wt цѣм’ве выше тѣхъ грудъ оу бродъ** gen. 38v. ✍
 Стерп. loc. pl. **тѣхъ** место gen. стел. **тѣи** по узору на заменичку промену (**тѣхъ** gen. = loc.). † Међник Диноше, помиње се и у Цетињском летопису: **преко поля § тѣе грѣде**, где је реч о омеђењу арбанашког племена Груде чије подручје лежи око Цијевне узводно од Диноше (по Пижурица 1980: 258). По Томовић 2011: 240: „Груде су дуги потес уз леву обалу Цијевне изнад села Хелмице до моста на реци испод Планинице у селу Горњи Милеш“. ⇐ Прасл. *trъje, f. *tri* + *grudy, § 6.2. * Прасл. *gruda долази на нашем терену и као топографски термин: *Груда* у Црној Гори, код Дубровника, такође у множини (*Груде* у Далмацији), и са бројчаном одредбом, као овде, што упућује на трајан земљишни облик; по Ровинском, то је мањи брежуљак, хум на равнини (Пижурица l.c.); уп. у ји. делу Цетињског поља орониме *Мала* и *Веља Груда* и *Грудице* — два брдашца, који се помињу у једном запису из 1752 (Ј. Ердѣљановић, СЕЗ 39: 236). У околини Фоче у истом значењу долази изведеница *Грѣдина* (по грађи Ј. Радић). Може бити и земљишни знак антропогеног порекла (§ 1.2.6) као у Херцеговини *грѣдина* / *грѣдина* ‘хрпа камења настала при крчењу и чишћењу њива и обрасла шибљем’, уп. у АХ 297 *Грѣдина* међник Пинушинаца.

ТРИ ПЛОЧЕ f. pl.: **на тѣи плоче** ass. 38r. ✍ **ии** = *û*. † Међник Подлужја, неидентификован (уп. Томовић 2011: 242). ⇐ Прасл. *trъje, f. *tri* + *ploče, § 6.2, в. **Плоча**.

ТРИФОЊ КРСТ m.: **оу трифѣнь крѣсть** ass. 34v. ✍ Могло би се читати и *Трифѣн крѣст, но неизведено ЛИ као први члан овакве синтагме није вероватно; његов гласовни лик вероватно је прилагођен правописној норми, в. ниже. † Међник Гусина, бележи се и у ДХ I 231 и II 42 где се пише **трифѣнъ крѣсть**, што стоји ближе од записа у БХ народском лику *Триѣнъ крѣст* како се у регистру (321) претпоставља да је име гласило на терену, свакако с правом (в. ниже). ⇐ Стерп. *Триѣнъ* adj. + **крст** ‘Трифунѣв крст’, § 2.2.1.5. * Ивић/Грковић 1980: 104 мисле да ће у основи пре бити антропоним него хагионим, упућујући на **Главатов крст**; тако, прећутно, и Родић 1980: 305. Одиста је вероватније да је крст као култни објекат који представља Христово распеће назван по човеку који га је поставио него по неком светитељу (уп. **любинъ кр(в)тъ** АХ 284, **миловановъ крѣсть** РП 5217), премда гласовни лик записа указује да је писар у придевском члану синтагме видео хагионим, уп. **Стефање брдо**, **Стефањи стлпи**. *Трифѣн* је према грчком светачнику, али је народски лик *Триѣн* раније позајмљен посредством далматинског латинитета (уп. Skok 3: 503 д.). Култ Св. Трифуна (гр. Τρίφων, из Фригије), никејског мученика из доба цара Деција, ширио се по српским и хрватским земљама из Котора, у који су његове мошти пренете 809. године и где је тада подигнута њему посвећена црква у виду ротонде у којој су оне чуване. Помиње је око 950. Константин Порфирогенит, а заменила ју је 1166. данашња катедрала Св. Трипуна (уп. Јигећек 1901/04: 56 = Јиречек 2: 65). По једном писму из 1348, под которским бискупом биле су цркве Св. Трифуна у Трговишту и Брвенику

(Jireček 1879: 47 = Jireček 1: 261, n. 155). ЛИ *Трийун* било је у средњем веку популарно не само у јужном Приморју, него и у Метохији, а бележи се чак у XVI в. у Македонији (Грковић 1986: 182). О његовој некадашњој популарности сведочи и презиме *Трийковић* (облици *Трифунковић*, *Трибунац* и сл. су но-вији). Стари *ј*-посесив још се чува у народном имену празника *Трийуџдан*.

ТРН м., в. **Вељи трн**.

ТРНЈЕ п.: оу **трьниѣ** асс. 32г. ↗ -ниѣ = *нје*. † Међник будимљанског Горажда, неидентификован (уп. Томовић 2011:). ⇐ Прасл. *trъnje, уп. слн. *trnje*, слч. *trnie*, чеш. *trní*, рус. *терние* итд., колектив од *trъnъ, § 1.1.4. * Уп. Miklosich 1874: 109 s.v. *trъnъ*. Стерп. (**село**) **Тръниѣ** већ у Немањиној повељи Хиландару (ЗСПП 69, јужна Метохија). За основну реч в. **Трново**, потврде за њу у РКС нешто су доцније од БХ.

ТРНОВЉИ ДОЛ м.: оу **дол'ниѣ чело тр'новаго дола** ген. 29г. ↗ -аго српсл., на терену је већ било *Трновога. † Међник Бџкова, Польза и Хропалице, неидентификован (уп. Томовић 2011: 223), вероватно у вези са именом села **Трново** које се наводи у истом омеђењу. ⇐ Прасл. **trъnovъ (jъ) + *dolъ*, в. **дол**, § 2.4.1.1. * Уп. *Трнови дѣ* на четрнаест места на подручју дан. Црне Горе (Pulević/Samardžić 475). Универбизовани лик **Трновџ** као име села у данашњој јужној Метохији већ у Немањиној повељи Хиландару (ЗСПП 69).

ТРНОВО п.: **по сеи стѣанѣ трънова** ген. 28в. ↗ Данашња села (*Горња, Доња*) *Трнава*, зап. од Дежева (Шкриванић 1956: 187; Томовић 2011: 228 која идентификује са Г. Трnavом), 1571. „Трнава“ у нахији Трговиште (Катић Г. 2010: 404). ⇐ Прасл. *trъnovъ, придев од *trъnъ ‘трн’, п. -о вероватно према **se(d)lo*, в. **село**, § 2.4.2.1. * Распрострањен топонимски лик на с.-х. и ширем слов. простору, уп. мак. *Трново*, буг. (*Велико*) *Търново* (престоница Другог бугарског царства, 1187–1393, у ЖКА *царьскыи градъ славынии Тръновъ* 195, уп. 106, 139, 147), слн. *Trnovo*, слч. *Trnové*, укр. *Терново*, уп. Miklosich 1874: 109 s.v. *trъnъ*. Придев *trъnovъ, стсл. **трьновџ** итд. заснива се на *и*-основи *trъnъ, *trъni*, која се подудара са гот. *thaurnus*; такав закључак намеће његова усамљеност као јединог облика на -овъ са градивном функцијом у старословенском језику (Brodowska 28). Уп. **трнје**, **Трновџ дол**, **Трновштица**.

ТРНОВШТИЦА ф.: **конь кривачь. оу трънов'штицоу** асс. 34в. † Међник Гусина, неидентификован (уп. Томовић 2011: 234), иста одредба у омеђењу Грнчарева са Гусином у ДХ I 229 = II 42 = III 2105: **конь кривачь оу тръновщицоу** ⇐ Универбизовано од *Трновска рѣка, § 5.6.3. * Уп. слн. хидроним *Trnovščica* код Цеља и Копра, названа по неком данас ишчезлом селу *Трново или *Трнова, в. овде **Трново**.

ТУЧЕПИ м. pl.: **wt тоучепь** ген. 22в, 23г. ↗ Међник Осојана у Кујавчи и Ловча потока, данас *Тучей* или *Тучейо* (Шкриванић 1956: 184; Пешикан 1981: 59; Томовић 2011: 215). ⇐ Прасл. *тиџери, § 4.4.1.1. * Родовски нади-мак који се код нас среће још у неретљанском приморју: *Тучеи* код Макарске, иначе распрострањен у западнословенској топонимији: чеш. *Тиџару*, пољ. *Tużęry* на више места, вероватно ‘људи који *иу* чуче’, други члан од прасл. дијал. *џерѣти > пољ. дијал. *czępieć*, чеш. дијал. *czapieti* ‘чучати’ (Ро-

spond 1984: 403; друкчије Profous 4: 392 д.), најпре полуподсмешљива ознака за староседеоце, уп. чеш. *Tukleky*, где је други део од *klekti, *kleko* ‘чучнути, клекнути’ (Profous 4: 403), у зап. Босни 1351. топоним *Туклеци* (в. А. Лома, ОП 17/2004: 467), 1381. презиме *Туклековић* (**Миле Туклековић**, властелин Бељака и Радича Санковића, MS 219).

ТУШИМЉА f.: **Село оу расѣ тоушимла** пом., **Мегѣ тоушимла** dat. 27. ☞ И данас (*Горња, Пусѣа*) *Тушимља* код Новог Пазара (Шкриванић 1956: 186; Томовић 2011: 227); село **Тоушимла** помиње се и у Соп. пом. 188 уз име монаха. ☞ Прасл. **Tušiml’ь*, adj. poss. од ЛИ *Tušimъ, f. -l’а према *vьsь ‘село’, § 2.2.2.2. * Уп. пољ. *Tuszimia*, рус. *Тушемля* на више места (Агумаа 1956: 53; Васильев 246), мак. *Тушим* код Ђевђелије (*Tušim-јь); овамо вероватно и *Тушѣ* у Дреници (у ССА 5: 141 и 6: 153, 158 погрешно лоцирано у Рашку, уп. А. Лома, ОП 19–20/2009: 747, Петровић П. 1984: 169) < *Тушимље, в. **Кориља** (А. Лома, ОП 18: 24–25, са лит.). ЛИ *Tušimъ скраћено је од **Tušimirъ/-mьrъ*, уп. стпољ. *Tuzmer*. Извођење Р. Бошковића, које по М. Станићу наводе Ивић/Грковић 1980: 103, нап. 17, према којему би *Тушим било изведено од хипокористика *Тушо* од *Тугомир*, неуверљиво је већ само по себи, а особито у светлу наведених слов. паралела.

У

У УТРЖ synt. (?): **УТ Цѣм’ве гдѣ се зове оу оутрѣжѣ на вѣрѣ** асс. 35г. ☞ Род именице није изван (m. или f.?). ☞ Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р’ујиштá, неидентификован (уп. Томовић 2011: 239). ☞ Прасл. *vь + *utrъzь, § 6.3. * Апелативни члан синтагме другде није посведочен, али се недвосмислено изводи од *u-trъgnoti (*se*) ‘откинута (се)’, уп. српсл. **УТЪ ГОРЪ КАМЕНЬ ОУТРѢЖЕ СЕ** (Теодосије), те би значење синтагме било *‘у осулину, урвину’, или можда од *trъgati / *trъzati у значењу ‘крчити’ (уп. Куркина 2011: 129 о с.-х. *trъzan*, *trъzna* ‘утрина’), онда можда *‘у крчевину’. Уп. стсп. **сѣднии оутрѣгъ**, међник Љуболића и Ораховичића ДХ I 145, II 11, III 402, у вези са дан. тпн. *Утрзи* (карта), *Оутрѣ*, *Мал’у*, *Вел’уки*, *Андрић Оутрѣ*, *Оутрѣ лѣчѣв* у записима Св. Стијовића (Пешикан 1981: 57), село *Утрѣ* код Бара, прегиб на коси који се одрођава у Ровцима (Пижурица 1980: 284), *Претрѣжи* изломљен терен, Пивска планина (Цицил 271).

УБОГЃ ДРАЧА f.: **оу дѣоуоу гомылоу. на кони се зове оубогаа драча** пом., **УТ драче** gen. 37v. ☞ Међник Подлужја, неидентификован (уп. Томовић 2011: 242). ☞ Прасл. *ubogъ (*јь*), f. -aja + *dьrača, вероватно у значењу ‘ретко трње (израсло на гомили-хумци)’, § 2.1.1. * Поред прасл. *dьrača, које има то значење у с.-х. *дрѣча* и слн. *dráča*, док у сев. слов. језицима значи ‘туча, пљачка’ и сл., реконструише се, такође у значењу бодљикавог растиња, и прасл. *dьračь, обоје изведено од *dьrati ‘драти’ (SP 5: 226 д.; ЭССЯ 5: 215 д.). И данас често у микропонимији Црне Горе (Pulević/Samardžić 102 д.). С обзиром на то да прасл. глагол значи и ‘крчити’, алтернативно би се могло допустити значење ‘крчевина’ посведочено у рус. дијал. *дрѣча* поред *дрѣчка*,

драка (уп. Куркина 2011: 122). Међник **Драчево** (1300, околина Скопља, ЗСПП 322) може бити и посесивно образовање од антропонима.

УГЪРСКА ГОМЫЛА f.: оу оуѣр'скоу гомылоу асс. 39г. † Међник зетског Храстја, неидентификован. ⇐ Прасл. *Ogъri 'Угри, Мађари', придев *-*ьскъ*, -*ьска* f. + *gomyla, § 2.6.1, вероватно у значењу 'хумка под којом су сахрањени Угри', в. **гомыла**.

УЗРЇЧА f.: оу оуѣрничоу асс., конь оуѣрниче gen. 14v. ↗ -ии- може стајати и за -иј-: *Узриџа*. ↗ *Зрички њошок*, десна притока Ибра (Томовић 2011: 207). Село „Узрица“ (свакако треба читати *Узрича*) помиње се у турским пописима нахије Звечан од 1455. до 1711 (Šabanović 1964: 28). По Шкриванић 1956: 182, који чита *Узринча* (!), тај међник „очувао се у називу локалитета, мања шума, између Сочанице и Слатине“ (?). ⇐ Наизглед универбизован -(б)јь посесив од нејасне основе, можда *vъzryčъ, adj. poss. од *vъzrykъ 'зрикавац', f. -*џа* према *rěka, § 2.2.3. ✱ Наша претпоставка да се с.-х. *зрѣкаѣи*, *зрѣкавац* своди на *vъz-rykati (уп. рус. дијал. *возрыкѣть*, о зверки, СРНГ 5: 29) није довољно утемељена, те питање порекла овог имена остаје отворено. Оно нема правих паралела: *Узриџе* код Г. Вакуфа биће, с обзиром на *Узриџеџе*, име махали у селу Улогу код Невесиња (РЈА), *vъz-rěč-ъје, као *Поречје*, док се овде не може рачунати са *ѣ > и*. Веза са *Узрињ*, именом земљишта код Врбника на Крку (РЈА) могућа је под претпоставком да је ту посредни тип § 2.2.2.9, тј. посесив на -*ьпъ* *Узријн од ЛИ *Узриј поред хипокористика *Узријко или *Узријџа. Уп. можда и *Возрица* река у Русији, притока Оњешког језера (где је, међутим, могућ угро-фински супстрат), *Озрица* у Славонији (где се не подудара боја почетног вокала, осим ако је кајк. о- за *р-). Данашњи облик декомпонован од *Узрички њошок где је први слог схваћен као предлог: у *Зрички њошок*, в. ниже IV 7.4.1.

УЛАЗ m.: на оулазѣ loc. 37г. † Међник Подлужја, неидентификован (уп. Томовић 2011: 242). ⇐ Прасл. *vъlazъ, вероватно у својству апелатива, а не микропонима, с обзиром на контекст: **Мегѣ подлоуџио. ѡт цѣм'ве. на оулазѣ камы оукопань**, тј. на *улазѣ* значи на почетку обиласка граница поседа, § 1.2.3. Уп. данас у Спичу *улаз* 'почетак' у временском значењу: на *улаз њеширова* 'почетком јула' (Поповић/Петровић 2009: 157).

УЛИЦА f.: оу оулицоу конь ѣраѣат'не лоуке асс. 35v. † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујиштѣ, неидентификован (уп. Томовић 2011: 239). ⇐ Прасл. *ulica, § 1.2.3. ✱ *Улица* као међник у повељама Црнојевића: из 1469/1527 (Шекуларец 1987: 107, 109), 1494 (id. 231), *Андри(ј)на улица* 1482 (id. 194), 1492 (id. 226), 1494 (id. 230), *Виѣина улица* 1495 (id. 239), *Кобиља улица* 1492 (id. 219). По Ровинском, термин у Црној Гори значи узак пролаз између живица или сухозидина које ограђују њиве и друге сеоске поседе, а такође између речних матица и стеновитих страна клисуре (уп. Пижурица 1980: 283); по Ј. Ердељановићу, СЕЗ 17/1911: 442, у Пиперима се именом *улица* означава узан и стрменит пут, стаза која води обично каквом дубоком поточном долином. Уп. **Липова улица**, за синонимни романизам *кал* в. **Кали**.

УЛЈАРЈЕ m. pl.: *оулиаџиѣ оу лоуговѣхъ*, 19v, *оулиаџиѣ оу люд'скои* пом. 30г, и *съ оулиаџиѣмъ* instr. 21г ↗ За -је в. **Рыбарје**. ↻ 19v данас *Угљаре* код Косова Поља, десетак км јужно од Племетина, иза којег се Улјарје у по-вели наводе, раније *Уљаре* (в. ниже). † 21г у Кострцу, 30г у Рашкој, неидентификовано. ↵ Прасл. **ul'jar'ь* 'пчелар', pl. -*ar'i / -are*, § 4.2.1.3. * Изведе-ница на -*ar'ь* од прасл. **ul'jъ* 'кошница', уп. Miklosich 1874: 112 s.v. *ulъ*. У старосрпској држави назив за категорију зависних сељака са засебним насе-љима (селима, засеоцима) и пасиштима за пчеле (в. **мѣсто**), чији се назив по-негде топонимизовао, као у случају косовских Уљара (ad locum dictum *Uliare*, Урошевић 1975: 144; 1455. у тур. попису области Бранковића *Ул'јари* Пе-шикан 1984: 277), да би доцније, када се реч изобичајила, био пресосмишљен у *Угљаре* (IV 7.5.3), што се свакако десило и у неким другим случајевима (уп. 1455. *Ул'јарић*, по Пешикан 1984: 260 данас *Угљаре* у Поибарју). Стерп. *Улјарје* могло је бити погрешно идентификовано и са називом *уљар* 'који продаје и прави *уље*', као што то чини Шекуларац 1987: 257 у вези са Улјари-ма код Скадра где је 1395. Константин Балшић издао повељу (**§ ѳлиаџехъ ви-ше Скьдра**, MS 228). И данашње село *Угљаре* у горњем Лабу вероватно је јед-но од два села *Улјари* или *Ул'јар* која бележи попис из 1455. у нахији Лаб (уп. Пешикан 1984: 280, 281).

УМОВРЪЊ ПОТОК m.: *оу оумоврѣњъ потоку* асс. 33v. ↗ Може се читати и *Умоврѣн*, за могућност поправке у *Умозрѣн в. ниже. † Међник плавског села Крушева, неидентификован. Томовић 2011: 234 узима да име „Умовреног потока“ означава „нестајање или понирање тока на месту где се Скакавица [име Врује у горњем току, уп. **Прудштица**] хучно стропоштава у провалију.“ Не види се језички основ за такву интерпретацију (сазвучност са *увирати*, *уврети* — но шта је онда -*мо*-?). ↵ Недовољно јасно; наизглед још један *j*-посесив уз *пошток* (уп. **Драгорађ**, **Мратинь**, **Губавч**, **Ловч поток**), § 2.2.1.1. * Најпре *Умоврѣдънъ, са испадањем -*д*- у косим падежима (*Умоврѣдња > *Умоврѣња* итд.), у том случају *j*-посесив у мушком роду према *пошток* од надимка *Умоврѣдън = рус./цсл. *умоврѣдъный*, нрус. *умовредный* 'умно по- ремећен'; реч је у староруском, где је посведочена већ 1097 (Срезневский 1026), већ с обзиром на свој гласовни лик (-*врѣд*- а не -*веред*-), из староцрквенословенског, очито преведеница грчког *φρενοβλαβής*, *φρενοβλαβος*, што би очитовало ран утицај словенског књижевног језика на топонимију горњег По-лимља, уп. **Невечерањ**. Или можда уместо *оумоврѣњъ* треба читати *оумозрѣњъ*, мада ЛИ *Умо-зрѣнъ није посведочено, али је донекле вероватно, уп. рус. *умозрение* 'апстрактно умовање, спекулација'; име би значило 'умом сагледан', уп. *Сновид* 'у сну виђен', у примени на жељено дете. Треба рећи да се у оригиналу јасно чита *в*; ако је било грешке, могла је настати само при преписивању са неког изгубљеног предлошка.

УРВ f.: *оу оуѣвѣ* асс. 28v. ↗ Можда се изговарало и једнословно *урв*; да је женска *i*-, а не мушка *o*-основа излази из асс. pl. *урви* у ДХ: **надь оуѣви** I 189, **оу оуѣви** II 57, међник Чабића. † Међник Бекова, Полаза и Хропалице у Рашкој, неидентификован (уп. Шкриванић 1956: 187; Томовић 2011: 228). ↵ Прасл. *urъvъ, поствербал од *u-rъvati se 'обрушити се' § 1.1.2. * Боље је

посведочена *a*-основа **ur̥va* ‘осулина, стрмина, понор’ > буг. *úrva*, чеш. *írva*, пољ. *urwa*; нсрп. на *-ина* *ўрвина*. У вези са *об-у-рвати се, сурвати се*, даље са *рвати* < прасл. *ryti итд. (Schütz 1957: 31; Skok 3: 178a).

УРСУЛОВ ДОЛ m.: **оу оуѣ’соуловъ долъ и низ долъ** асс. 72v. † Међник влашке земље на Кијеву, данас непознат (Томовић 2011: 225). ⇐ Стерп. *Урсулов*, adj. poss. од ЛИ *Урсул*, ром. порекла (в. **Урсуловци**) + **дол**, § 2.4.1.2.

УРСУЛОВЦИ m. pl.: **Катоуѣнь оуѣ’соулов’ць** gen. 63v. ✍ С обзиром на писање са једним **-ъ** може се схватити и као пом. sg. † Неидентификован; Томовић 2011: 225 везује са *Урсуловим долом* и лоцира на простор дан. села Сврхе и Прчева. ⇐ Стерп. **Урсулов(с)ци* (ср. *људје, власи*), § 6.1.2.1. * LI у основи је од рум. *Ursul*, од апелатива *ursul* < лат. *ursus* ‘медвед’ (Skok 3: 548 [пише *Урсуловац*], 541a [пише *Урсуловица*]); Ивић/Грковић 1980: 104; Родић 1980: 314; Грковић 1986: 184). Уп. у светоарханђелском катуну Блатчанима презиме **Оуѣсоуловиѣ**, топоним *Урсуле* код Сјенице итд. По истој особи вероватно је назван **Урсулов дол**.

УТЪШИНО СЕЛИШТЕ n.: **выше оут’ѣшина селишта** gen. 24v. **оу дол’не чело оут’ѣшина селишта** gen. 28г. † 24v Међник Дежева, Сути и Бекова, 28г Бѣкова, Пользӑ и Хропалице, у оба случаја очито једно исто место на граници Бѣкова, неидентификовано (уп. Томовић 2011: 226 д., са предлогом могуће локације). ⇐ Стерп. ЛИ *Уѣвша*, adj. *-ино* n. + **se(d)lišče*, § 2.5.1.1, в. **селиште**. * Ивић/Грковић 1980: 103, Родић 1980: 318. ЛИ **Оут’ѣша**, патронимик **Оут’ѣшиѣ**, **Оут’ѣшики**, посведочено је у ДХ; изведено је хипокористичким суфиксом *-ја* од прасл. *Utěxъ > стерп. **Оут’ѣхъ**, стчеш. *Utěch*, од *u-těšiti (уп. Грковић 1986: 184).

УТРЖ в. У **утрж**.

Х

ХВАЛЧА ГЛАВА f.: (оу) **хвал’чоч главоу** асс. 29г. † Међник бањских села у Рашкој Бѣкова, Пользӑ и Хропалице, неидентификован (уп. Томовић 2011: 228). ⇐ Прасл. **Xvalьčъ, -льча* f. + *golva ‘Хвалков / Хвалчев врх’, § 2.2.1.2, уп. **глава**. * За придевски члан уп. село **Хвальче** у хиландарској повељи Дечанског, данас мтп. *Фѣче* у селу Долац (Пешикан 1981: 60), стерп. презиме **Хвальчиѣ** 1289 (MS 55: Драгослав и Будислав Хвалчићи „слуге“, тј. доглавници краља Милутина у Призрену). У основи би могло бити ЛИ *Хвалъц* (тако Ивић/Грковић 1980: 103; Родић 1980: 305), али и **Xvalькъ, *Xvalько*, уп. стчеш. ЛИ *Chválek*, топониме *Chvalkovice, Chválkov* (Profous 5: 612), пољ. *Chwalkowo* (Niesckula 48), поред *j*-посесива чеш. *Chvaleč* (Rospond 1983: 58).

ХВОСТНО n.: **оу хвост’нѣ** loc. 20г, adj. **хвостънскѣ**: **ѣпископъ ... хвостънскѣ иванъ** m. sg. пом. 85v. ✍ У испису ђакона Дамјана из 1453: **хвостънскы** (Šaf. Pam. 54 = ЗН 303^о). † Стерп. назив за сз. део Метохије у којем су Дечани и Пећ, 1019. у повељи Василија II којом обнавља Охридску архиепископију τὸν Χοσρόν (Ст. Новаковић, Глас СКА 76/1908: 49), стерп. од

Св. Саве и Стефана Првовенчаног **Хвост(ь)но**, ЖКА до мѣста глаголиемааго **Хвостьна** (тако Л и фалсификована повеља о Уљарима, ЗСПП 537; **Фостьна** Ка, Кб) 117, у летопису **Фосно** (РКС), у Пећком поменику **Хвосно** (ГСУД 42: 149). ⇐ Прасл. *xvostъnъ, adj. од *xvostъ ‘реп’, п. -ьно, § 2.3.2. ** У Miklosich 1874: 32 једина топономастичка потврда поред Φώστενα у Грчкој за *hvostъ* ‘реп; доњи крај речног острва’, али уп. укр. топоним (*Велика, Мала*) *Фосня* = пољ. *Chwosna* у Житомирској области, за реч у основи в. ЭССЯ 8: 133 д. Чеш. топоним *Chvošt'any* био би од *chvost, chvostiště* у значењу ‘честар’ (Profous 5: 633); овде ће посреди најпре бити иста мотивација, мада се може помишљати и на другачију, фитонимску, уп. с.-х. заст. *квосѣ* (XV в.) ‘биљка *Equisetum*’ (Skok 1: 698), или земљописну, уп. рус. *хвост* ‘доњи део речног острва’.

(ХЛМ m.), adj. **хлмскѣи**: **ѣпископъ ... хльмьскѣи даниль** m. sg. nom. 85v. ✍ У испису ђакона Дамјана из 1453. **хльмьскы** (Šaf. Pam. 54 = ЗН 303°). † Данашња Херцеговина, стрп. **Хльмьска земља, Захльмина, Захльмине**, срлат. *Chulm, terra de Chelmo, Chulmia, Chelmania*, **ѣпископъ хльмьскѣи ЖКА** 172 ⇐ Прасл. *xъlmъ ‘брдо, брег’, § 1.1.2, в. **Велји хлм, хлмьц.** ** Уп. ЭССЯ 8: 138 д. Често у топонимији, уп. *Хум* у Истри, чеш. *Šlum*, пољ. *Chelm*, рус. *Холм*. Свуда изворно ороним; око 950. Порфиригенит помиње српско племе Захумљане (*Захлѡѡци* за стрп. *Захлмъане, Loma 2000: 92), названо тако што живе иза велике планине Хлѡѡм која се налази у њиховој земљи и на којој су две тврђаве, од којих се једна зове *Вѡна* а друга исто као и планина, Хлѡѡм. Ако се прво утврђење идентификује као потоњи Благај на *Буни*, подигнут на југозападним обронцима Вележи, у великој планини по којој се земља прозвала треба видети планински масив око горњег слива Неретве чији је Вележ југозападни огранак, који је, гледано са севера, одвајао друге српске земље, Србију и Босну, од данашње Херцеговине. Уп. ВИ 2: 61; Багр. 383, чеш. тпн. *Zachlumi*. У другој половини XV в. настао је нови назив **Херцегова земља** (1461, MS 484) за област којом је владао херцег Стјепан Вукчић Косача, након његове смрти (†1466) замењен „меморативном“ изведеницом *Херцеговина* (1481, MS 527), уп. § 5.4.

ХЛМЬЦ m.: **ѡѣ хльмьць** асс. 39v, 40r † Међник зетског села Храстја, неидентификован. Томовић 2011: 241 идентификује са дан. (*Х)ельмом*, али уп. Петровић Д. 1988: 9: „Мало је вероватно да би ... топоним *Хлм'ц* могао одговарати садашњем *Ељам* изнад Фундане, а *Умац* између Раћа и Убалаца сасвим је ‘неуверљив кандидат’ за следећу тачку на линији коју покушавамо открити“. ⇐ Прасл. *xъlmъсь, dem. од *xъlmъ > **хум**, § 1.1.2. ** Један неидентификован **Хльмьць** помињу ДХ у омеђењу Алтина (Пешикан 1981: 5; Miklosich 1874: s.v. *hlъmъ*).

ХМЕЉНИЦА f.: **Село х'мел'ница** nom. 35r. ☞ Данас село или заселак *Хелмица* (Шкриванић 1956: 192; Томовић 2011: 239). ⇐ Прасл. **xъmel'ьnъ*, придев од **xъmel'ь* ‘хмель’ + *-ica*, вероватно § 3.2.3, тј. универбизовано од *Хмельна (*рѣка, вѣс, гора* или сл.). ** Уп. ЭССЯ 8: 145 s.v. **xъmel'ьnъ(jъ)*. Распрострањен назив, уп. *Хмельница > *Мелница* у Браничеву, чеш. *Chmelnice* део града Дјечина, слч. *Chmel'nica* име селу, рус. *Хмельница* име двама селима итд. Могло би се ипак радити и о топонимизацији термина **xъmel'nica* ‘по-

ље на којем се гаји хмељ', уп. чеш. *chmelnice* id., називе словачке Хмељнице у другим језицима нем. *Hobgarten*, мађ. *Komlós kert* 'хмељов засад', § 1.2.2, премда изгледа да је стсрп. назив у том значењу био *хмељак, одатле Хмељак (од 1528, Шабановић 1964: 64), данас *Мељак*, село код Београда, друго у близини Ужица, § *Браничевс* ... село ХМЕЉАЦИ ДВОИ у повељи ман. Дренче из 1382 (Младеновић 2003: 181₄₈), свакако у вези са данашњом *Мелницом* у истом крају (Динић 1978: 85). До изобличења у *Хелмица* дошло је у устима кучких Арбанаса, уп. у истом крају *Ељџем* < *Хлм s.v. *хлмьц*.

ХМОДА n. pl. (?): оу стадоу. оу доупоу оу х'мода. оу жоупаню ст'ѣноу асс. 36г. ↗ Љ. Ковачевић указује да је написано сливено: оу х'мода, али се одлучио за раздвојено читање: оу х'мода (Спом 4: XII), што ће бити исправно, јер се предлог оу и иначе пише слепљен са именом пред којим стоји. За писање х'м- са апострофом уп. х'мел'ница = Хмељница. Морфолошки може бити и асс. du., а такође gen. sg. од *Хмод m. или *Хмодо n., ако се предлог схвати као прасл. *и 'поред' (а не *въ 'у'). † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујиштá, неидентификован (уп. Томовић 2011: 239). ⇐ Нејасно, § 7.3. * Пада у очи да је то једино име које почиње са х'м- поред имена самог села Хмељнице у чијим се међама наводи. Није искључено да је при преписивању омеђења омашком изостављен део текста (ред) који је могао гласити *оу х'м[ел'ничьскии вродь. оть вр]ода. оу жоупаню ст'ѣноу — или слично. Треба рећи да ни претходна одредба у истом омеђењу која садржи реч **рупа** није синтактички сасвим јасна, в. **Испитне**.

ХОТИШ m.: оу хотишь асс. 42v. † Међник плавских и алтинских планина, наводи га и ДХ I 242 оу хотишь, w(д) хотиша у омеђењу плавских планина, неидентификован; по Томовић 2011: 235 данас планински врх Куњ Кадис; језички се та идентификација не може поткрепити: *Kunj (i) Kadis* је (очито, не много стар) албански назив у значењу „Кадџин колац“. ⇐ Прасл. *Xotišь, adj. poss. од ЛИ *Xotisь или *Xotixь, § 2.2.2.2. * ЛИ у основи скраћено је од *Xotislavь. Идентичан је чешки топоним *Chotiš* (Profous 2: 47). У једном од житија Св. Прокопија Сазавског (†1053) као његово родно место наводи се *Chotiš*.

ХРАНОЈЕВИ ЛАЗИ m. pl.: оуз д'ѣль хранојев'ѣхъ лазь gen. 22г. † Међник кујавачких Осојана, неидентификован (Пешикан 1981: 60; Томовић 2011: ⇐ *Хранојев*, придев од стсрп. ЛИ *Храноје*, м. пл. -*еви* + *лази*, § 2.4.1.1, в. **лаз**. * ЛИ *Храноје* изводи се од прасл. *xorniti 'чувати, бранити', уп. *Хранислав* и сл., а било је распрострањено међу Србима у средњем веку (Ивић/Грковић 1980: 103, Родић 1980: 315, уп. Грковић 1986: 189); посведочено је и презиме стсрп. *Хранојевић* (РКС) > *Ранојевић*; овамо можда и топоним *Рановац* код Петровца на Млави, ако је од *Хранојевиц, -*виц*.

ХРАСТЈЕ n.: (Село оу зет'ѣ) хрaстѣ пом. 27г, Села: ... Хрaстѣ пом. 37г, мегѣ хрaстѣю dat. 39v. ↗ -*стѣ*, -*стию* стоји за -*сије*, -*сију*. ↗ *Рaстѣи*, старо име села Рашовића у Кучима, Петровић Д. 1988: 8, 115. Не знајући за Петровићеву идентификацију, Томовић 2011: 241 констатује да се име селу изгубило а не зна се ни где се налазило. ⇐ Прасл. *xvorst-ъје, колектив од *xvorstь 'жбун', § 1.1.4.1. * Чест топоним на слов. југу, нпр. *Рашије* у ср. Поли-

мљу код Бродарева, код Босанског Новог, слн. на више места *Hrastje, Hraščje, Hraše*. Поред *hrástje* ‘храстова шума’ у словеначком има и *hrāščje* ‘жбуње, грмље’, исто значење и у сев. слов. језицима (слч. *chrastie*, чеш. *chrastí*, заст. *chvrastí*, пољ. дијал. *chroście*, рус. *хворóстье*). У делу јсл. дијалеката реч је променила не само значење, него и гласовни лик упрошћењем групе *хвр-* у *хр-*, уп. српсл. **ХВРАСТИНЕ** ‘суво грање’ (ЭССЯ 8: 130 д.). Јужнословенски развој значења се, као и у случају *гѣм* ‘жбун’ > ‘храст’, објашњава тиме што је храстова ситногорица страна северу а обична на југу Европе. За име зетског села треба претпоставити старо значење ‘жбуње’, уп. Петровићеву опаску оп. cit. 8: „Апелатив (*х*)*расѣи* у Кучима данас није познат (место њега обично је *дуб* или *шума*) и то је свакако послужило као основа за потпуну десемантизацију поменутог топонима“. У оснивачкој повељи Цетињског манастира из 1485. Иван Црнојевић каже да је Остојићима у замену дао *земљу за земљу а лозу за лозу и дуб за дуб* (Шекуларац 1987: 204), где би реч могла значити дрво уопште, али је вероватније да се мисли на храст као на економски најзначајнију врсту дрвета, због жира и за грађу. Облик *Рâсѣи* Петровић има из Ердељановића, који бележи и обрт *идем на Расѣи* (СЕЗ 8/1907: 86), из чега излази да се име осећало као множина *i*-основе женског рода, настале преосмишљењем старог локатива *(*у*) *Хрâсѣи* од *Храсѣје*. Реч *храсѣи* непосредно је посведочена у повељи краља Душана манастиру Трескавцу, затим у РП, где се може претпоставити данашње значење (**на великы хрâстъ, на крâстоношинъ хрâстъ**), убрзо потом и у повељи кнегиње Милице хиландарском пиргу: **на хрâстъ, на .в. хрâста**, такође дем. **.в. хрâстикы** (уп. РКС 3: 428). Уп. ***Храстник**.

***ХРАСТНИК** f., adj. **храстничскѣи**: **на стадаа селишта хрâст’нич’скаа** п. рl. асс. 19г. ☞ Данас *Расник* или, обичније, *Ресник*, село ј. од Вучитрна (Томовић 2011: 212), 1455. село *Храсник* у нахији Вучитрн (Пешикан 1984: 267). ☞ Прасл. *xvorstьnъ, adj. од *xvorstь ‘грм, жбун’, јсл. и ‘храст, *Quercus*’ + *-ikъ*, § 3.1.2. * Полазиште универбизације могла је бити АС **Храсѣи*нѣ *брѣг, рѣи, ѿпѣок* или сл. Назив није усамљен на јсл. терену, уп. слн. *Hrastnik* на четири места, за дилему око мотивације в. **Храстје**.

ХРБѢТ m. в. **Козји хрѣт**.

ХРЕЉИНА ПОЉАНА f.: **оу хрѣлиноу пољаноу** асс. 32v. ☞ Међник будимљанског Горажда, неидентификован (уп. Томовић 2011: 232). ☞ Стерп. *Хрељин*, придев од ЛИ *Хреља*, f. *-ина* + **пољана**, § 2.5.1.1. * Стерп. ЛИ **Хрѣли** добро је посведочено од XIII в. у свим друштвеним слојевима (Ивић/Грковић 1980: 103, Родић 1980: 318, уп. РКС 3: 429, Грковић 1986: 190); није познато код других Словена; Skok 2: 195b изводи га од *крило* < прасл. *(*s*)*kridlo*, с обзиром на дијалекатски облик *хрелѡ* са Хвара, уп. епског *Рељу Крилаѣишу, Рељино Поље* у ваљевској Тамнави за које га легенда везује (Лома 2002: 226) и овде **Крилогшт(е)** (ЭССЯ 8: 91 има s.v. *xrēli само буг. *xrelè / хрилè* ‘шкрге’ и стчеш. хапакс *chrzelistie* у истом значењу, просуђујући да се ради о фонетској варијанти првобитног *skrēli, о којем најскорије в. *Воруś 555*).

ХРОМИЦА f.: **оу хрѡмицоу** асс. 13г. ☞ Међник бањског поседа на левој страни Ибра, данас непознат, али по свој прилици у вези са именом засеока *Ромница* у селу Лопужње ји. од Новог Пазара (Томовић 2011: 201), в. ниже.

⇐ Од прасл. *хромъ, f. -a + -ica, вероватно § 3.2.1. * Назив није сасвим уса-мљен; село *Хромица* има и у јужној Бугарској, а у једној хиландарској исправи из 1299. истим именом означен је светогорски манастир *Χρομίτισσι*: **Пешиџъ Зиж'скы съ Хромицомъ** (ЗСПП 304). Придев се углавном примењује на људе и животиње, али паралеле из руске топонимије (навала их је Е. Березович у свом излагању на скупу II међународна научна конференција «Этнолингвистика. Ономастика. Этимология» септембра 2012. у Јекатеринбургу) указују на његово топографско значење 'стрм, врлетан терен, којим се не може нормално ходати'. *Ромница* би могла бити и *Ровница, од *ров*, уп. вис *Ровница* на Старој Планини, но ређање међа указује на њену везу са старом *Хромицом*. Разлог замене суфикса -ица > -ница није јасан; можда преко етника од скраћене основе *Хромљане > *Ромљани*, према оближњим именима на -ница као *Жежница*.

ХРОПАЛИЦА f.: **Село** *хрoпaлицa* ном. 28. ☩ Село у Рашкој, данас непознато. Није јасна формулација Томовић 2011: 227 да је „од имена села Хропалица временом постало суседно село Полокци“. Може се радити о два сукцесивна имена истог села, али између њих нема језичке везе (*Полокци* су *Полошци, од *Полог*, у селу има *Полошко њоље*). ⇐ Од псл. (?) *xropati 'хрипати', образовање нејасно. * Глагол који је у основи не реконструира се у ЭССЯ 8, већ сродне формације *xropnoti, *xropti 102 д. и *xrapati, *xrapēti 90 д., уп. именицу (*хрoпaц*). Име реке *Ропалица* у Бугарској у области планине Риле упућује на првобитни хидроним, где се глаголским кореном описује шум воде; са творбене стране, могло би се поћи од рт. perf. act. *xropalъ, f. -ala према *rēka / *voda, § 3.2.8.2, али с обзиром на значење можда је пре посредни изведеница типа *бајалица* од *xropadlo 'хрипавац, човек који хрипле', онда § 1.3.1.

(**ХТЋТОВА** f.), adj. **хтѣтовскѣ**: (игoумень) х'тѣтов'скии **оѡдoвъ** m. sg. ном. (86v). ✍ У испису ђакона Дамјана из 1453: **хтѣтовскы** (Šaf. Pam. 55 = ЗН 304°). ☩ Данас *Тешово*, град у Пологу (сз. Македонија), 1217: ἐν κτεατόβη код Хоматијана (Ф. Баришић, ЗРВИ 20/1981: 47), 1258. **хтѣтовска** **вѡзда** у повели Константина Тиха Асена скопском Св. Ђорђу, око 1300. oу **Хтѣтoвoи** у Милутиновој повели истој цркви (ЗСПП 256, 328). ⇐ Прасл. *Хѣтѣтовъ, adj. poss. од ЛИ *Хѣтѣтъ, f. -ova вероватно према *vъsbъ 'село', § 2.4.2.2. * Деантропонимско порекло од основе **хот-**, **хѡт-** претпоставља већ Miklosich 1860: 324, 1864: 68. ЛИ претпостављено у основи може се схватити двојачко: 1) као стари партицип од *хѣтѣти, *хот'о* > *хѡ(j)ейи*, *хоћу*, изведен од инфинитивне основе суфиксом -to-, уп. млађе образовање суфиксом -no- од презентске основе *Хотѣнь > струс. *Хотен* (Тупиков 417); 2) као хипокористик од (иначе непосведоченог) сложеног имена *Хѣтѣ-тѣхъ. Веома блиску паралелу представља рус. *Хотетово*, име села у области Свердловска, где би o ишло на рачун уопштења презентске основе (рус. *хотѣт*, *хочу*) или нерегуларног озвучења слабог ѡ. Друкчије Станковска 1995: 294 дд.

ХУДАЧ m.: oу **хoудачъ** асс. 21v. ✍ За могућност да -а- овде стоји за полуглас в. ниже. ☩ Међник села Коштра, Рѣдобрада и Бања, неидентификован (Пешикан 1981: 60; Томовић 2011: 215). ⇐ Свакако од прасл. *хидъ 'лош,

мршав, зао', даље нејасно. * Творбено је највероватнија могућност да је посредни *j*-посесив *Хидъсь од ЛИ *Хидъкъ, § 2.2.2.3, јер је обоје посведочено на западнословенском простору: стчеш., стпољ. ЛИ *Chudek*, одатле топоним чеш. *Chudeč* на два места; у том случају имали бисмо поред **ГРАДАЧЬЦЬ** и (можда) **Невечерањ** трећи случај са $b > a$ у топономастичкој грађи БХ. Ако се пође од правила да *a* у БХ стоји за прасл. *a, у основи би најпре било ЛИ *Худак, које Ивић/Грковић 1980: 103 узимају за (непосведочен) хипокористик од *Худислав*, али посредни може бити и апелатив у својству надимка, уп. рус. зап. *худак* 'сиромах, бедник' (Даль). Најмање је вероватно да би посредни била универбизација поименичењем придева *худ* у мушком роду, јер нити је тај придев чест у дескриптивним назвањима на с.-х. терену (друкчије је у Словенији: *Hudi kot*, *Hudi log*, *Hudi vrh*, *Hudo Brezje*, *Hudo*), нити наша грађа даје примера за суфикс *-ач* у тој функцији.

Ц

(***ЦЕРОВА** f. / ***ЦЕРОВО** n.), етник **Церовъц**: **Село воитѣшина попа церовъца** gen. 43v. ☞ С обзиром на то да је *Церова/о* веома чест топоним (в. ниже), могућ показатељ за приближну убикацију била би идентификација Војтѣха, по којем је названа **Војтѣшина** ('бивше Војтѣхово село') са властелином тога имена коме је додељено **Бољетѣно**, данашњи Бољетин. Село је дато **съ црквию и съ своими мѣгями**, вероватно је поп Церовац служио у тој цркви. ☞ Стрп. *церов*, adj. од *цер* m. 'врста храста, *Quercus cerris*', f. *-a* вероватно према **вѣс** 'село' или n. *-о* према **село**, § 2.4.2.2. * Дендроним стрп. **цѣръ**, посведочен као међник у Раваничкој повељи кнеза Лазара и хиландарској повељи кнегиње Милице и њених синова (РКС 3: 448), с.-х. *цѣр*, познат је и другим јужнословенским језицима (словеначком, бугарском), а изводи се из лат. *cerrus* (Skok 1: 256 д.). Универбизован придев на *-ов* такође већ у РП, (село) **Цѣрѣва** Врд., Рав. (Младеновић 2003: 52₁₂, 110₃₅, **Цѣрѣва** Бол. (id. 92₃₀), петнаестак села *Церово*, *Церова* у бившој Југославији (IM), слн. *Cerovo*, буг. *Церово*, слч. *Cerová*, *Cerové* (Miklosich 1874: 12).

Цѣмѣва f.: **оу цѣм'воу** асс. 37r, **вт цѣм'вѣ** gen. 35r, 37r, 38v. ☞ Данас *Цијевна*, притока Мораче, и у ДХ III 2283: **и цѣмко оу цѣмвоу** (омеђење села Кушева); **на говедѣи брод у Цемву** у повељи Ивана Црнојевића из 1469 (Шекуларец 1987: 111), **Цевна** у препису из 1721. повеље Ђурђа Стратимировића издате 1404 (id. 102). ☞ Од предслов. *Kinna*, § 7.1.1. * Ран слов. одраз античког имена, забележеног као топоним код Птоlemeја (око 150. по Хр.) у лику *Κίννα*, изворно по свој прилици хидронима, тј. назива данашње реке Цијевне. С обзиром на *ѣ* стрп. облика, Словени су га дошавши у VII в. чули у вулгарнолатинском облику *Cenna [Кenna] и супституисали влат. наглашено *e* својим *ѣ*, пред којим је *k-* подлегло другој палатализацији; гемината *-пп-* рефлектовала се најпре као *-nv-*, а затим развила на једној страни у *-вн-* (у савременом облику, чијем настанку је могло припомоћи и наслањање на *цијев*) а на другој у *-мв-*; све те развоје имамо посведочене код кајк. *йѡвна* / *йѡмва*

овца у ДХ I 140: село стѣльць. а мегіе моу на степаніу цркѣв II 9: стѣльцоу мегіе на стефаніу цркѣв III 308–9: а се мегіе стѣльцоу на стефаніу цркѣв и око омеђења Тудоричеваца у III 2454: поутемь оу стѣпаніу цркѣв јер је и ту у суседству био светостефански посед Гумништа. ⇐ Описно означаење, § 6.1.1, в. **цркѣв**.

ЦРКѢВ СВЕТЫЈЕ БОГОРОДИЦЕ f.; **цркѣвѣ светыне богородице на соухогрѣл'скои земли** пом. 22г. ↗ Српсл. наставак *-ые* указује да је реч о званичном описном означању (в. ниже), а не називу из живог говора. † Неидентификована, по Томовић 2011: 215 можда је била код данашњег извора Ђелије близу границе између Сухог Грла и Бање. ⇐ Описно означаење, § 6.1.1, в. **цркѣв**.

ЦРКВИЦЕ f. pl.: **оу цркѣвице** асс., **вт цркѣвицьѣ** ген. 13в. ↗ Писање *-ьѣ* за ген. pl. † Међник Копорића са Дољанима, неидентификован (уп. Томовић 2011: 203 д.). ⇐ Деминутив од **цркѣв**, § 1.2.5.4. ✱ Исти назив и другде, уп. села *Цркѣвице* на Орјену, у Јабланици, код Горњег Вакуфа.

ЦРКВИШТЕ n.: **оу цркѣвиште** асс., **вт цркѣвишта** ген. 18г. † Међник Стрѣлца, неидентификован (Томовић 2011: 211, где допушта да су Цркѣвишта била у селу Преловац, у којем су забележена алб. имена потеса *Livadhe kishës, Lugi i kishës* 'Црквена ливада, Црквени лугови'). ⇐ Прасл. *сърку*, *-ъve*, в. **цркѣв** + *-išče* у „меморативном“ значењу: 'место где је била црква', § 1.2.5.4. ✱ На источнословенском терену се код датог суфикса развило и перјоративно значење (уп. *дерѣвище, чудовишище*), те рус. *церк(о)вище* може значити и 'пагански храм'. В. **Цркѣвиште Светаго Петра**.

ЦРКВИШТЕ СВЕТАГО ПЕТРА n.: **оу стадо цркѣвиште светаго петра** асс. 72г. † Међник Прчева, данас непознат (Томовић 2011: 225). ⇐ Описно означаење, § 6.1.1. ✱ Пуно значење назива је 'место где је некад била црква посвећена Св. Петру (а евентуално још стоје само њене рушевине)', в. **цркѣвиште**. Народни назив је вероватно био **Петрово цркѣвиште*, уп. **Цркѣв Светаго Стефана**.

Ч

ЧАХОР m.: **Планина ... чахоръ** пом. 41вг. ↗ Данас *Чакор*, планина која чини вододелницу између Лима и Пећке Бистрице (Шкриванић 1956: 193; Томовић 2011: 236). ⇐ Вероватно прасл. **Čaxorъ*, adj. poss. од ЛИ **Čaxorъ*, § 2.2.2.6. ✱ Уп. тпн. пољ. *Czachory* m. pl., *Czachorowo*, на **-it'i* слн. *Čahorče* (S.T.), чеш. *Čachorice*, са *x > v* презимена *Чавори* Његуши, Таково (и *Чаворовићи*), хидроним *Чаворић* Колубара (СЕЗ 39: 440 д.; 75: 153; 8: 675), даље **Вухоръ >* пољ. тпн. *Vuchorz*, стрп. **Бихоръ**, **Быхоръ** име тврђаве, данас *Бихор* предео у Полимљу, поред чеш. *Výchory* m. pl. од ЛИ **Vuchorъ*. Остаје неизвесно да ли су у основи права ЛИ — **Čaxorъ* би било по Ј. Свободи (Profous 5: 261) хипокористик од *Časlavъ*, уп. и Svoboda 1964: 171) — или родовски надимци постали од апелатива, уп. ЕРСЈ 3: 346 s.v. *Бихор*. Претпоставци да су *Чакор*, *Би-*

хор старе *jo*-основе, данас депалатализоване (instr. *Чакором, Би(х)ором*) алтернатива би била могућност да су посреди сингуларизовани посесивни генитиви множине од **Чахори* = пољ. *Czachory*, **Быхори* = чеш. *Výchory*, типа *Доманѣг*, § 4.3.1.

ЧЕЛО п.: оу боу'чине оу гоу'ние чело 25v, оу ст'рашив'чькии потоку' оу дол'ние чело 26г, оу дол'ние чело оут'шина селишта 27г, оу гоу'ние чело по т'ѣменеви, оу дол'ние чело т'у'новаго дола 29г, оу дол'ние чело р'жане 42v. ⇐ Прасл. пре **čedlo* 'почетак' него метафора **čelo* 'горњи предњи део главе', § 1.1.2. * Радну именицу на *-dlo* од **četi*, *čьno* 'по-, за-чињати' ЭССЯ 4: 102 реконструирше само на основу словињ. *čodlo* 'мала количина'; основ да се она претпостави у старосрпском пружају обрти попут ових у БХ са разликовањем „доњег“ и „горњег чела“ неког топографског објекта својствени омеђењима у ДХ и АХ; најранији примери су оу гоу'ние / оу дол'ние чело люке потоку ЛП (1254/63, ЗСПП 228), оу гоу'ние чело годачева Милутин Хиландару (1303/4, ЗСПП 377), док се у РП више пута користи обрт оу чело ниве (РКС s.v. чело), уп. § чело ниве, § чело винограда у повељи Ђурђа Црнојевића из 1492 (Шекуларец 1987: 218). Омеђењу и уйравъ устиену коя сѣои на сѣиену одъ сухе червене ѡйраѣи: и оийѡлъ уйравъ у донѣ чело ѡдоѣ: и оийѡлъ у повељи Ивана Црнојевића из 1482 (ib. 194, према издању С. Милутиновића; на оригиналу то место је сада нечитко), поновљеном истим речима и у повељи Ђурђа Црнојевића Шћепану Малоншићу из 1493 (ib. 226), одговара у повељи Ђурђа и Стефана Црнојевића из 1492. и отле управъ на стиенѣ коѡ лежи отъ кѣкѣ (откуђе?) Црвене папрати; и отоле справъ у Дони Челоподъ, и отоле ... (ib. 218); колико знамо, не постоји никакав *Челюод*, а може се са великом вероватноћом претпоставити да је првобитни текст гласио **§ доние чело подъ еи* 'у доње чело под њом (стеном)'. „Горње чело“ треба схватити као почетак, а „доње чело“ као крај неке просторне целине (дола, потока, села) при кретању кроз њу, или обратно, зависно од тога да ли се иде узбрдо или низбрдо, узводно или низводно, § 2.5.3.1. Иста реч долази у формулацијама од *ѡрвога чела* (до *наѡкоњега*) у писмима Пуцићевих збирки, што је варијанта обрта *вдъ почела*, уп. нарочито пример *господство ти било је вдъ прѡвога чела всемѣ томѣи дългованью довдо и красно почело* (Пуцић 1: 158), где се веза са **(po)četi* готово наглашава етимолошком игром речи. У Вукову Рјечнику *горње чело* је синоним за *зачеље* у значењу места наврх стола где седи старешина, што указује да је и ту у основи **začedlo* од **za-četi* 'почети' (старешина у *зачељу* пре обѣда чита молитву и онда први почиње са јелом и пићем), као *начело*, рус. *начало* 'почетак' < **načedlo*, од **na-četi* (ЭССЯ 21: 225), а да је тек секундарно у језичком осећању успостављена веза са *чело* (слично већ Skok 1: 305a), па је због префикса *за-* *зачеље* схваћено као доњи део стола, а за врх је скована реч *ѡрочеље*.

ЧЕМЕРНА ПОЉАНА f.: за чемеу'ноу полиноу асс. 32v. † Међник будимљанског Горажда, неидентификован (уп. Томовић 2011: 232). ⇐ Прасл. **četerъnъ* (jъ), *-a(ja)* f. + **pol'ana*, § 2.1.1, в. **пољана**. * Вероватно: 'пољана обрасла кукуреком (или уопште отровним биљем које стока не пасе)', уп. **Черно**.

ЧЕМЕРНО п.: **ѡѢѢ'ХЪ ЧЕМЕР'НА** gen. 35г. ✍ Номинатив је могао гласити и *Чемерън, с обзиром на варијанту (?) *Чемерник*, уп. ниже. ☞ Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујиштâ, данас брдо *Чемер* (алб. *Ceterr*) у Хоктима (М. Цамај, ЈОК 6: 540; Томовић 2011: 239); могло би бити исто што и *Чемерник* у омеђењу дечанског села у Зети Кушева, ДХ III 2283: **ѡѢ СВѢТЛОУ ПЕКЪ ... НА ВЪХЪ БОУКОВИКА И НА ГОМИЛОУ ЧЕМЕР'НИКА И ПУЉКО ѡѢ ЦѢМВОУ**, што би одговарало сегменту омеђења у БХ у *Рађеву гомылу обрх Чемерна*, уп. **ГОМЫЛА**. ☞ Прасл. *četerъnъ (*ъ*) 'отрован, горак, мучан', adj. од *četerъ 'отров, отровна биљка, болест', п. -*ъно* према *bъrdo, § 2.3.2. * Придев је чест у јужнословенској топонимији, уп. *Чемерно* планина у јз. Србији, поље у сливу Њехотине, село код Сарајева, планине *Чемерник* у ји. Србији, *Чемерница* у зап. Србији код Ивањице и у зап. Босни код Бање Луке, такође назив више села итд. Мотивација је вероватно фитонимска, уп. рус. *чемер*, *чемерица*, с.-х., мак., буг. *чемерика* 'Veratrum album; кукурек, Helleborus' итд. (ЭССЯ 4: 51–54).

ЧИГОТОВО п.: **СЕЛО ЧИГОТОВО** пом. 44г, **МЕЖДОУ ЧИГОТОВО** асс. 17в. ☞ Данас (*Сѡаро*) *Чикаѡово* (Шкриванић 1956: 183; Томовић 2011: 211). ☞ Стрп. *Чигѡѡов*, adj. poss. од назива по звању *чигѡѡи*, п. -*ово* према **СЕЛО**, § 2.4.2.2. * Дворска титула **ЧИГОТЪ** посведочена је у старосрпској и староруској варијанти црквенословенског језика као превод за византијску дворску титулу **σπαθάριος** (LP 1116; Срезневский 1517) и нема словенске етимологије, те је по свој прилици страног порекла (уп. Фасмер 4: 360). Можда предосмански турцизам, аварског или протобугарског порекла, уп. сртур. *jigit*, тат. *žigit* 'младић', рус. *джигит* 'смео јахач' (Räsänen 203; Фасмер 1: 510 д.). Формулација *Село Чигѡѡово Доброслава Грбице* 44 може се схватити као: „село *чигѡѡа* по имену *Доброслав Грбица*“, што би значило да је та титула постојала и на српском двору почетком XIV в. (по повељи, половина села је припала манастиру, друга половина остала Доброславу). Није јасно има ли икакве везе са овом речју сазвучан назив виса на Златибору *Чѡѡѡа*. Име села код Сиска *Чигоч* могло би бити *ј*-посесив од *чигѡѡи* са кајкавским развојем *tj > *ѡ*.

ЧИСТЕ СТРАНЕ f. pl.: **ПОД ЧИСТЕ СТРАНЕ** асс. 42 ☞ Међник плавских и алтинских планина, данас непознат (уп. Томовић 2011: 235). ☞ Прасл. *čistъjъ*, f. pl. -*ује* + *stornu 'чисте, тј. шумом необрасле или искрчене стране брда, падине', § 2.1.1, в. **СТРАНА**. * Исти назив у једнини и другде: *Чистѡа сѡрана* у Црној Гори на Ловћену, у зап. Босни код Санског Моста. С обзиром на то да се изведенице овог придева и његовог деноминала *čistiti примењују да означе искрчено земљиште (в. Куркина 2011: 134 д.), можда он у спојевима попут овог чува своје изворно партиципско значење (уп. ЭССЯ 4: 122): *'искрчене стране'.

(**ЧИЧАВИЦА** f.), adj. **ЧИЧАВИЧКИ**: **ПРАВО ПО ДѢЛОУ ЧИЧАВИЧ'СКОМОУ** m. sg. dat. 18в. ☞ Планина *Чичавица* на Косову (Шкриванић 1956: 183; Томовић 2011: 211, акц. по Букумирић 159), у Соп. пом. 188 **ЧИЧАВИЦА**. ☞ Стрп. *чичав, adj. од *чичаѡи* 'чичкати', f. -*ава* + *-ица*, § 3.2.7. * Полазиште универбилизације вероватно је била АС *Чичава гора. Уп. *Чичавац* поток у Сребреници, мтп. на Велебиту. Исти прасл. корен и у *čikati, *čъkati*, одатле фитоними *чкаљ*, *чичак*, уп. Skok 1: 286а; ЭССЯ 4: 110 д. Мотивацију је најпре могао

пружити биљни покров. Евентуалну севернословенску паралелу представља слч. *Čičava / Čičva*, село у ист. Словачкој са рушевинама старе тврђаве, 1270. castrum *Chichva*, 1316. castrum *Chychowa*, *Chuchua*.

ЧРЉЕНА ВРБА f.: чрљѣноуѣ врѣвѣ ass. 11v. ↗ чр- можда архаизирајућа предаја за *чр-*, уп. **Витицрѣв.** † Међник бањског поседа на л. обали Ибра, неидентификован (уп. Томовић 2011: 200 д.). ⇐ Прасл. *čьrv(l')ena(ja) *vrba*, назив за *црвену врбу*, *Salix purpurea*, § 1.1.4.1, уп. **Врба**, **Ракита**.

ЧРЉЕНА СТЉНА f.: оу чр'љѣноуѣ ст'љноуѣ ass., wt чр'љѣне ст'љне gen. 36r. ↗ чр- можда архаизирајућа предаја за *чр-*, уп. **Витицрѣв.** † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујиштá, неидентификован (Томовић 2011: 240). ⇐ Прасл. *čьrv(l')enъ(jь), f. -a(ja) + *stěna, § 2.1.1, в. **стљна**. * Исти назив и другде: **Чрљена стљна** у међама плавског села Града ДХ I 205, II 40, III 1975, *Црвена стицјена* пећина на обали Требишњице, *Црвена стјена* на пл. Белави код Беле Паланке, буг. *Червената стена* у Родопима. Стсрп. *чрљен* > срп. дијал. *чрљен* своди се преко *чрвљен на прасл. варијанту *čьrv-jenъ по ред *čьrv-enъ > *чрвен*.

ЧРЉЕНЉИ КАМЫ m.: оу чр'љѣнѣи камы ass., wt чр'љѣнога камѣне gen. 72 ↗ чр- можда архаизирајућа предаја за *чр-*, уп. **Витицрѣв.** † Међник влашке земље на Кијеву, непознат (Томовић 2011: 225). ⇐ Прасл. *čьrv(l')enъjь + *katu* 'црвени камен' § 2.1.1, в. **камы**. * Распрострањено назвање, уп. *Црвени камен* у Кучајским планинама, у Босни на Коњуху, *Црвен камен* у Македонији на Шари, слч. *Červený Kameň*, мађ. *Vörösko*, нем. *Rotenburg*, стари замак у Словачкој итд. За варијантност стсрп. *чрљен* / *чрвен* в. **Чрљена стљна**. Уп. **Златѣ камы**, **Модрѣ камы**.

ЧРМЊН m.: за чр'м'њѣ ass., сь чр'м'нѣмь сопотъскимь заб'лоумь instr. 15v. ↗ чр- можда архаизирајућа предаја за *чр-*, уп. **Витицрѣв.** ☞ Најпре данашње село *Црвањ* у Гокчаници (СЕЗ 30: 324). По Томовић 1987: 47, 2011: 199, 202 данас *Црвени* сз. од К. Митровице, 1571. село „Чрљан“ у нахији Жежна (Катић Т. 2010: 265). ⇐ Прасл. *čьртън'ъ, вероватно фитоним, § 1.1.4.2. * Уп. пољ. *czernień* m. 'биљка *Calla palustris*', чак. *чрмањ*, -мња назив биљке (ЭССЯ 4: 140 д.; Skok 1: 275 д.). Изведеница на -jь од *čьртън'ъ 'црвенкаст'. Могло би се помишљати и на j-посесив од надимка *čьртън'ъ(jь), уп. рус. дијал. *черемной* 'риђокос' (§ 2.2.2.6), али како се исти топографски назив и његови могући одрази срећу и другде, вероватније је да је посреди дескриптивно назвање. Други *Чрмњ* у ДХ II 48, III 1416: *мѣгу с'ѣрошъ с' чр'м'нѣмь по д'ѣлоу*, 50: *уд чр'м'на* посредно је одражен у данашњем називу села *Црмњан* или *Црмњани* (Пешикан 1981: 13; Ивић/Грковић 1976 реконструишу номинатив *Чрмње*); РЈА има село из XIV в. *Црмањ*, -мња на Дрини (?). Уп. још *Чрв'ѣнъ*, ген. *Чрв'ѣна*, извор у Спичу (Поповић/Петровић 2009: 90), где би *вњ* лако могло бити од *мњ*; ако се допусти да се *сойошски заб'л* *Чрмњ* налазио у истом делу државе као и у замену дати **Быт**, и спички хидроним долазио би у обзир за убикацију топонима из БХ. С обзиром на дијалекатске развоје *мњ* > *мь* > *вљ* овамо би могло спадати име планине *Црвањ* (такође *Црваљ*) у си. Херцеговини. Ако би име било одражено у *Црвени*, то би значило да је оно осавремењено или преведено, јер је на српском терену придев *čьrv(l')enъ > *чрвен*, дијал. *чрљен* потиснуо раније свакако шире при-

сутан синоним *съртъль; но остаје необјашњен однос између стсрп. облика и савременог имена на једној и записа у турском дефтеру на другој страни, ако је ваљано прочитан. За варијантност *црвен* / *црљен* уп. име села *Црљени* у шумадијској Колубари и в. **Чрљена стѣна**.

ЧРНЕ ГОРЕ f. pl.: *мегѣ чрънымъ годамъ* dat. 43г. ↗ *чр-* можда архаизирајућа предаја за *цр-*, уп. **Витицрѣв**; *-ымъ* < **-ujimъ*. † Планински масив на граници некадашњих жупа Будимље и Плава, по Томовић 2011: 237 д. данашња планинска група Мојан, а старо име чувало би се као *Црна Гора* на два места, у називу засеока Врмоше, данас у Албанији, и врха од 1866 м у селу Коњухе. ⇐ Прасл. **сърпъ(јь)* ‘црн’, f. pl. *-ује* + *gory, § 2.1.1, уп. **гора**. ✱ Још прасл. назив за планине обрасле четинарским шумама, *црногорицом* (SP 2: 240; 8: 94). На старосрпском простору најраније се помиње **Чрња гора** код Стона (1252, ЗСПП 196), затим Скопска Црна гора (1258/77: *wt Чръногорѣ*, *ibid.* 255), па име области и државе *Црна Гора* за стару Зету (1296. *оѿ Чрне горе*, 1489. *властѣли оѿ Чрне Горе*, 1495. *Богородици Црногор(с)цеј* Шекуларац 1987: 79, 211, 238), ит. *Montenegro*, онда ужичка *Црна гора* (1552. **влызь Чрънѣ Гори**, ЗН 569^о, уп. Ђирковић 1994), обе познате и у преводу на турски као *Карадаг*. Из других словенских земаља уп. буг. *Църна Гора*, слч. *Čierna Hora*, пољ. *Czarna góra*, рус. *Черная гора*, укр. *Чорна гора* итд.

ЧРНИНОВ ПОТОК m.: *гдѣ прѣстаѣ чръниновъ потоць* nom. 13v. ↗ *чр-* можда архаизирајућа предаја за *цр-*, уп. **Витицрѣв**; *ни* би се могло читати и *-њи-*. ☞ Данас свакако *Црниловац* / *Црниловица*, л. притока Лепосавске реке (Томовић 2011: 205). ⇐ Прасл. *Сърпѣновъ, adj. poss. од ЛИ *Сърпѣнъ + *protokъ, в. **поток**, § 2.4.1.1. ✱ ЛИ у основи иначе није посведочено на слов. југу (уп. Ивић/Грковић 1980: 103), већ код Чеха у средњем веку: стчеш. *Črniin* (Svoboda 160), одражено и у топонимији (Profous 5: 615), рус. презиме *Чернинов*, тпн. *Черниново*. Данашњи лик хидронима је настао универбизацијом (*-ьц* према *ѿоѿок*, *-ица* према *рѣка*) и дисимилацијом *н – н > л – н*.

ЧРЊИ ВРХ m.: *оу чрънѣи врьхъ* ass. 13г. ↗ *чр-* можда архаизирајућа предаја за *цр-*, уп. **Витицрѣв**. ☞ Данас *Црни врх* 1102 м изнад Гњеждана (Шкриванић 1956: 181; Томовић 2011: 202). ⇐ Прасл. *сърпѣјь + *vrъxъ, § 2.1.1, в. **врх**. ✱ Назив *Црни врх* чест је на с.-х. простору и обично означава висове обрасле тамном (четинарском, поготову боровом) шумом, а среће се и у другим слов. земљама, нпр. слн. *Črni vrh* код Идрије, буг. *Черни врх* на Витоши, укр. *Чорний верх* у Карпатима, чеш. *Černý vrch* на Лизерским хорама.

ЧРЊИ ЖЕГ m.: *прѣко оу краставъць чръномоу жегоу* dat. 72rv. ↗ Можда погрешно преписано, в. ниже. ⇐ Ако се пође од предатог лика, прасл. *сърпѣјь ‘црн’ + *žegъ ‘крчевина’ (?), § 2.1.1. ✱ Реч *жег* своди се на прасл. *žegъ од *žegti > *жећи* а посведочена је у значењима ‘труд за припаљивање, луч за осветљавање’ (РСА), но руски дијалекти пружају одговарајуће превербалне ликове *вѣжег*, *ојжег*, *пажог*, *перезог* у значењу ‘крчевина настала паљењем’, такође *ро-žega, у рус. *пожого* id., с-х. топоним *Пѣжгега*, уп. Куркина 2011: 76 д. и овде **Пожежена град**. Прост лик *žegъ у том значењу имали бисмо у топониму *Жеги* на подручју старе Псковске земље (ib. 43). У недостатку друге потврде за *жег* као топографски термин на словенском ју-

гу, треба ипак озбиљно узети у обзир могућност да је облик топонима у БХ искварен при преписивању, в. ***Чрномужево**.

ЧРЊИ КРШ т.: оу чрњни кр'шь асс. 36г. ↗ чр- можда архаизирајућа предаја за *чр-*, уп. **Витицрѣв**. † Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р'ујиштâ, неидентификован (уп. Томовић 2011: 240). ⇐ Прасл. *čьrnъjь + дијал. (само јсл.) *krъšь, § 2.1.1, в. **крш**. * Исти назив и другде: *Црни крш* у Метохији код Дечана, у старој Црној Гори на више места (уп. СЕЗ 39: 885, Шекуларац 1987: 194, 218, 219, 226, 230), у Хрватској код Книна итд., *Црни крш* ороним у селу Оклаце у Ибарском Колашину (Пумпаловић 2).

ЧРНОГЛАВЉА ГЛАВА f.: оу чрѣноглавлю главоу асс. 15г. ↗ чр- можда архаизирајућа предаја за *чр-*, уп. **Витицрѣв**. † Међник Селчанице, данас непознат (уп. Томовић 2011: 207). ⇐ Прасл. *Čьrnogolvь, adj. poss. од ЛИ *Čьrnogolvь, f. -*l'a* + *golva, § 2.2.1.1, в. **глава**. * Други део најпре у орографском значењу: „Чрноглавово брдо“; стерп. ЛИ **Чрѣноглавѣ** посведочено је у дечанском селу Бохорићима (Ивић/Грковић 1980: 103, уп. Грковић 1986: 192), али се тако код архиепископа Данила назива и заповедник татарског одреда који је заједно са Византинцима у зиму 1282–83. напао Србију. Том приликом Чрноглав је ухваћен, одрубљена му је глава, набодена на копље и однесена краљу Милутину. Теоретски би *Чрноглавља глава* могло бити и место под старим градом Галичем где је тај трофеј био јавно изложен, тридесет две-три године пре времена издавања БХ (в. Лома 2002: 193 д., тамо и за могућност везе са слов. паганским теонимом забележеним као *Tiarnaglofi*). Не треба ипак искључити могућност да је брдо названо по птици *čьrnogolvь, уп. с.-х. *чрѣноглав* врста птице, укр. *черногоровий* ‘чрнокапа грмуша, *Sylvia atricapilla*’, онда § 2.2.2.8.

***ЧРНОМУЖЕВО** (?) п.: прѣко оу крѣстав'ць чрѣномоу жегоу оу крѣшь 72гv. ↗ Ово је један од ретких случајева у којима разматрамо могућност поправке текста БХ, будући да апелативни члан предате АС није посведочен на стерп. терену као топографски термин (в. **Чрњи жег**), а топоним *Чрномужево* имао би у основи ЛИ потврђено на њему (в. ниже). Снимак доказује да грешка није учињена при ишчитавању текста БХ (јасно се чита **г** и нема трага да је испод било **в** па да га је Стефан Црнојевић погрешно „освежио“), али ваља допустити да се поткрала већ при уносу податка у повељу, стога што предлогак са којег је име унесено није био довољно читак, а и околност што је оно исписано на преклопу листа, **чрѣномоу** на дну предње а **жегоу** на почетку задње стране: **чрѣномоу**^{72г|72v}**жегоу оу крѣшь**, могла је допринети да **чрѣномоу** буде схваћено као датив придева, а не као предњи део сложеног имена. Око читања се бунио већ Љ. Ковачевић, који на стр. XII предговора напомиње: „Међа Прчеву ишла је од црквишта св. Петра **чрѣномоу жегоу**. Можда је ово једна реч, а ја сам је поделио на две: **чрѣномоу жегоу**.“ За могућност да **чр-** стоји за *чр-* уп. **Витицрѣв**. † Међник Прчева са хиландарским поседом, данас непознат; по Томовић 2011: 225 назив се односио на дуго било Гребничке планине у Прекорупљу (?). ⇐ Ако стоји горе образложена поправка, стерп. *Чрномужев*, adj. poss. од ЛИ *Чрномуж*, п. -*ево* према *брдо*, *село* или сл., § 2.4.2.2. * ЛИ у основи сводило би се на прасл. *Čьрнотѣжь (уп. **Бѣлмужев**

лаз), које је посведочено само на стрп. терену, и то скоро 100 година пре издавања БХ међу власима дарованим Жичи: **Чрѣномоуѣ** (Љ. Ковачевић, ГСУД 56/1889: 360, где поправља читање **Црѣномоуѣ** дато у MS 12). Није искључено да је носилац тог имена живео непун век пре издавања БХ управо у крају где се лоцира *Чрномужево. Жича је имала у Хвосну планине Слано Поље и Тмасви гвозд, а Букумирић бележи „Слано ѿд’е, њиве у страни испод Илине главе, између Кијева и Риђева“. Додуше, Пешикан 1982: 57 мисли да је посреди само назив хомониман топониму из ЖП, јер су у том крају били поседи Бањске и Дечана, а не Архиепископије. *Слано ѿље* има и у Проклетијама западно од Пећи, недалеко од Рашког дола.

ЧРНОША f.: оу чрѣношоу асс., ут чрѣноше gen. 16v. ↗ чр- можда архаизирајућа предаја за *чр-*, уп. **Витицрѣв**. ↗ *Црнуша* 1010 м, брдо и. од Косовске Митровице (Шкриванић 1956: 183; Томовић 2011: 208 пише *Црнуш*). ↗ Прасл. *Čьrnošь, adj. poss. од ЛИ *Čьrnoхъ, f. -*ša* вероватно према *gora, § 2.2.2.2. ** ЛИ у основи посведочено је на чешком простору, непосредно: стчеш. *Črnoch* и у топонимији: *Černošice*, *Černochoв* (Svoboda 668; Profous 5: 603); може се најпре схватити као хипокористик од (иначе непосведоченог) *Čьrnoslavъ. Данашњи лик настао је преобликом необичног завршетка -*оша* према суфиксу -*уша*, при чему је непосредан узор пружао фитоним *чрнуша*, *чрњуша* ‘врес, *Erica carnea*’.

Ш

ШАЛИНОВЪЦ m.: кь шалинов’цоу dat. 24r, **Шалиновци** m. pl.: ут шалинов’цьъ gen. 22r. ↗ Могло би се читати и *Шалинов-*, али в. ниже. ↗ Данас *Шалиновац*, село у сев. Метохији (Шкриванић 1956: 184 [грешком: *Шаиновац*], *Шалиновица* (Пешикан 1981: 61; Томовић 2011: 215), *Шал’иновци* у запису Св. Стијовића (Пешикан l.c.). ↗ Прасл. *šalinovъ, adj. poss. од ЛИ (надимка) *šalinvъ + *-ьskъ*, pl. **-ьsci*, § 5.6.4. ** Сврставши ово име међу нејасна, Ивић/Грковић 1980: 108 пореде презиме *Шалиновић* из Броћна у Херцеговини и име засеока *Шалиновићи* код Метковића; може се придодати и *Шалиновец* код Вараждина, даље слн. *Šalinci*, које Snoј 2009: 405 д. изводи од хипокористика *šalinvъ, од *шалити се*, руска презимена *Шалин*, *Шалинов*. Те словенске паралеле чине излишним (са творбене стране ионако неуубедљив) покушај свођења на алб. име области *Shalë* ‘Шаља’ (Љатиф Муљаку, НССВД 6/1977, 1: 479). Данашњи званични облик *Шалиновац* своди се на локални изговор са -*л’и-* под алб. утицајем (као нпр. *л’иџа* = *лиџа*) и не даје основ да се претпостави слов. *-*l’i-* уместо *-*li-*.

ШЕКУЛАРИ m. pl.: ут шекоулаѣ gen. 42. ↗ Без посебне ознаке ген. множине удвајањем -*ь*. ↗ И данас планина и крај *Шекулар* између Андријевице и Велике (Шкриванић 1956: 193; Томовић 2011: 236), у Шудиковском поменику (XVII в.) *Шекулари* (ПКЈИФ 8: 184), у Сопоћанском Љ. Стојановић чита **ШЕКОУЛАРИ** (sic!, Соп. пом. 188). ↗ Алб. *shekullar* ‘световњак’, § 4.4.1.3. ** Алб. реч је од лат. *secularis* id. и овде по моделу стрп. *Бљци* : *Чрнци*, ода-

тле *Чрнча* : *Бълча* > *Биоча*, изражава опреку између манастирских („црначких“) и властеоских („белачких“) посела, на коју се у истом крају своди и назив *Лијеви* и *Десни Мейех* са обе стране Комараче (уп. А. Лома, Бурђ. ступ. 189, 196; Томовић 2011: 236 и *метохија*).

ШИПОВИК м.: *междоу шиповикъ* асс. 12в. ↗ Могло би се читати и *-ић*, али в. ниже. † По Шкриванић 1956: 181; Томовић 2011: 201 данас заселак Шипово у селу Јунаци, Катић Т. 2010: 396 „Шипова“ 1571, на д. страни Бањске реке. ⇐ Прасл. *šipovъ (*јь*), придев од *šipъ ‘трн’ + **-ikъ* за грађење дримонима: *‘трњак’, или можда ‘честар *шийка* (*Rosa canina*)’, § 3.1.3. * Аналогно образовање у називу суседног објекта **Мъђеловик**, уп. формулацију у омеђењу *междоу Мъђеловик* и *междоу Шийовик* у *ѵрѣслоу*. Исти назив и другде: *Шийовик* село код Травника, место на Увцу.

ШИРОКАР м.: *междоу широкаръ* асс. 40 ∞ И данас катун *Широкар* (Петровић Д. 1988: 9, *Широкаръ*, *-ārā* 137; Томовић 2011: 241). ⇐ Вероватно од *Широкари < алб. **Shirokar(i)*, § 3.5.1. * При очито словенској основи, прасл. *širokъ (*јь*), извођење суфиксом **-ar’ъ* (од лат. *-ārius*) коси се са његовом функцијом творбе *nomina agentis* (уп. овде **Рыбарје**, **Улјарје**, **Говедарјев брод**, **Мрежарјеви лази**, **Свинаревске куће**), док је исти латински суфикс у албанском попримио функцију творбе етника, уп. алб. *Kosovar(i)* за срп. *Kosovaц* (Р. Маројевић, ОП 10/1989: 63–65). Била би то друга могућа алб. примеса у нашој грађи поред несумњиве **Шекулари**. У том случају првобитно синтаagma са присвојним генитивом множине *кайџун Широкар* ‘пастирско насеље Широкара’, тј. дошљака из неког места *Широк(а/о), § 6.1.2.1, најпре можда из села код Скадра које се данас зове *Shirokë*, уп. алб. презиме *Shiroka*.

ШИРОКЉИ БРОД м.: *на широкомъ бродоу* loc. 73г. ↗ Новији лик локатива *броду* уместо старог *бродѣ*; реконструкција номинатива на *-ѵ* неизвесна, уп. **Широкѵ луг**. † Место код пристаништа Свети Срђ на доњој Бојани, и у Светоарханђелској хрисовуљи: *на Широкомъ Бродоу* (АХ 288), у повељи браће Балшића Дубровчанима из 1368: *ниже Широкога Брода & Лѣш8* (MS 177), данас непознато под тим именом, по Шкриванић 1956: 1959: 111 Шуфадај код Љеша у Албанији. ⇐ Прасл. *širokъjъ + *brodъ ‘широки газ преко реке’, § 2.1.1, в. **брод**. * Исти назив и другде: ГП бележи **Широкии бродѣ** на Ситници (ЗСПП 502).

ШИРОКЉИ ЛУГ м.: *оу широкии логѣ* асс. 20г. ↗ Изговор *-ѵ* иза *к* неизвестан. † Међник пчеларског села у Луговима, неидентификован, осим ако од њега, крчењем шуме, није настао данашњи назив потеса *Широко ѿље* код Племетина (уп. Томовић 2011: 213). ⇐ Прасл. *širokъjъ + *logъ, § 2.1.1, в. **луг**. * Исти назив и другде: *Широки лѣг* у селу Галатин, сз. Бугарска, *Широкии луг*, село у закарпатској Украјини. Овде су, изгледа, збирним називом **Лугови** били обухваћени овај и **Длѣги луг** (а можда још неки).

ШИШАТОВЦИ м. pl.: *Катоуѣн шишатов’цьѣ* gen. 57г. ↗ Обележавање генитива множине удвојеним писањем *-ѵѵ*. † Неидентификован, уп. Шкриванић 1956: 194; могућ показатељ за убикацију пружа име једног од људи наведеног у катуну, *Музаћ*, ако се његов носилац веже са међником Стрѣлца/Стреовца **Музаћеве куће**. ⇐ Стсрп. *Шишатов*, adj. poss. од ЛИ *Ши-*

шаџи, pl. -ови (sc. људје) + *-(с)ци, § 5.6.4. ** ЛИ у основи **Шишатъ** вишеструко је посведочено у XIV в. на тлу Косова и Метохије, како у српским, тако и у влашким срединама (Грковић 1986: 194), такође и у једном дубровачком писму (Пуцић 1: 141). ** Исти назив, само у једнини, *Шишатиовац* (Вук), манастир у Срему (под тим именом од XVII в., уп. ЗН 1041^о из 1627, испрва се звао *Реметица*), презиме **Шишатовић** носио је калуђер Јов који је 1608. исписао минеј у манастиру Св. Тројице код Враце (id. 973); можда су и власи Шишатовци били однекуд из тих крајева; одмах иза њиховог помиње се **Блгарски катун**, али уп. *Шишатовићи*, варијанту племенског имена *Шишојевићи* у повељи о границама Грађана коју је издао Ђурађ Црнојевић 1494 (Шекуларац 1987: 234). Порекло стрп. антропонима *Шишати* није познато, може се поредити са ЛИ **Шиша**, **Шишоје**, **Шишманъ**, од којих се ово последње среће и код Бугара (Ивић/Грковић 1980: 108).

ШТИРНИЦА f.: *междоу штирницоу* асс. 33. ☞ *Штирнице*, планина ј. од Крушева (Томовић 2011: 233), исти међник и у ДХ I 239: **а се планине плавске. хотина гога. циџнице**, II 56, III 2580: **циџница**. ☞ Прасл. *ščirьnъ, придев од *ščirь ‘биљка штир, Amaranthus + -ica, § 3.2.3. ** Полазиште универбизације вероватно је била АС *ščirьna gora ‘планина где расте штир’; множина секундарна. Исти назив и другде: слн. *Štirnica* код Чрномља.

ШУМА f.: *пѣшѣдше шоумоу* асс. 38г. ☞ Међник Подлужја у Зети, неидентификован (уп. Томовић 2011: 242). ☞ Прасл. дијал. *šuma. ** Поред јсл. језика реч је посведочена само још у старочешком, а лежи у основи чеш. оронима *šitava*; на некадашњу ширу распрострањеност могао би указивати топоним *Шумьск* у зап. Украјини. Узима се да је од прасл. *šuměti ‘шумети’ и да је изворно означавала лиснату шуму у опозицији према четинарској (Schütz 1957: 14–16; М. Snoј у Bezлај 4: 130); то уже значење вероватно је имала на подручју Зете у средњем веку, јер и данас у Кучима *ишума* значи само врсту храста цер (*Quercus cerris*), док је *бјелошума* *Quercus petraea*, а постоји и глагол *ошумати се* ‘(о стоци) разболети се од једноличне и дуге исхране лисником’ (Петровић Д. 1988: 139). На једном месту у АХ повлачи се разлика између шуме и дубраве: **пѣкко шоумѣ оу лок’воу. и ѿ локве пѣкко доуѣраве**.

ШУПЉА ГЛАВА f.: *оу шоуплю главоу* асс. 39v. ☞ Међник зетског села Храстја, неидентификован (уп. Томовић 2011: 241). ☞ Прасл. дијал. (јсл.) **šupl’ь(jь)*, f. -a(ja) + *golva, § 2.1.1, в. **глава**. ** Исти назив и другде: *Шуљва глава*, врх од 1649 м у масиву Сињајевине; за могућу везу са старим рударством уп. **Шупља стѣна**.

ШУПЉА СТѢНА f.: *оу шоуплю стѣноу* асс. 35v, **wt шоупле стѣне** gen. 3бг. ☞ Међник бањских села у Зети Хмељнице и Р’ујиштâ, неидентификован (уп. Томовић 2011: 239). Друго је *Шуљва сѣиена* у међама државе Ивана Црнојевића (Шекуларац 1987: 194, 218, 226, 230). ☞ Прасл. дијал. (јсл.) **šupl’ь(jь)*, f. -a(ja) + *stěna, § 2.1.1, в. **стѣна**. ** Исти назив и другде: *Шуљва сѣиена* под Авалом код Београда, *Шуљва сѣијена* у северној Црној Гори код Пљеваља; у оба случаја односи се на старе руднике.

III

ТВОРБЕНИ ТИПОВИ ТОПОНИМА ЗАСТУПЉЕНИ У БАЊСКОЈ ХРИСОВУЉИ²³

Бањска хрисовуља) износи пред нас прилично обиман узорак за изучавање старосрпске топонимске творбе, који може послужити као основа за описе других њему временски блиских али и познијих корпуса, као и за реконструкцију општесловенских творбених образаца. Анализа која следи настајала је упоредо и у међусобном садејству са обрадом грађе БХ, омогућавајући, у свом коначном исходу, да се о појединим разматраним именима унутар овде спроведене класификације да поузданији суд него када би била разматрана изоловано. У корпус смо равноправно са топонимима уврстили топографске термине, но како њихово образовање спада у апелативну, а не у топонимску творбу, они су у овоме поглављу издвојени на његовом почетку, пре преласка на творбену класификацију топонима, и разврстани по своме значењу.

1. Топографски термини у Бањској хрисовуљи

Топографска терминологија БХ је богата и репрезентативна за тај сегмент лексике старосрпског језика. Топографски термини се у њој јављају у апелативној употреби, као саставни делови топонимских синтагми или у основи својих изведеница. У последња два случаја они чине елементе у градњи топонима те налазе своја места у одговарајућим одељцима овде дате творбене класификације; посматрани сами за себе, остају изван њеног обухвата, на равни општејезичке, апелативне творбе.²⁴ Учинило се ипак целисходним да овде на почетку буду побројани, а ради прегледности то је урађено на основу семантичког разврстања њихових денотата. Топографски објекти именовани у топонимији једног подручја могу се поделити у најопштијем смислу на оне који су природно настали — ф и с и о г е н е и оне који су постали људским дејством — а н т р о п о г е н е. Унутар те дихотомије даља подела спроведена је према врстама природних облика и људских тековина.

Овакви покушаји семантичке класификације редовно се суочавају са дилемама. Већ при основној подели било их је око физиогеног или антропо-

---

²³ Ранија верзија овог поглавља чини језгро нашег прилога у новом издању БХ (2: 179–194, уп. горе стр. 15, нап. 9). Накнадно су унете извесне допуне и исправке.

²⁴ Овде свесно занемарујемо „нулту деривацију“, тј. непосредну топонимизацију термина.

геног карактера појединих објеката, тј. између категорија 1.1. и 1.2. Тако су *ситубъл* ‘извор ухваћен у шупље дебло’ и *локѡв* / *локва* данас поглавито ‘вештачки начињено појило’ могли уместо под 1.1.1. бити сврстани међу антропогене објекте, као што је учињено са *забъл* (1.2.2, а не 1.1.4). За разлику од речи *враїѡа* употребљене у свом основном значењу (*врата гѡадиштоѡ* 21v), деминутив *враїѡѡа* на два места као да је метафора већ очврсла у термин за ознаку клисуре, кланца (1.1.2). Код дендронима као *круѡика*, *ор’ах* (1.1.4.1), није се могло улазити у то да ли је у конкретном случају реч о самониклом, дивљем или можда посађеном дрвету (у овом другом случају спадали би под 1.2.2). При даљој подели, оставивши по страни имена неизвесне етимологије, и код многих топонима прозирне структуре нисмо били сигурни у којем су се од својих могућих значења одразили на терену. Посебан проблем представљају термини *гора* и *їланина*, прасл. *gora, *polnina; код првога је основно, још праиндоевропско значење испупчен облик рељефа (1.1.2), али се он већ у балтословенском везао за шумом обрасла узвишења (лит. *girià* ‘шума’), па се овде нашао и под 1.1.4; други је од првобитне ознаке за врсту земљишта и биљни покров (уп. доле *Плано брдо*, *їроїлѡанак*) прерастао у основни термин за веће земљишно узвишење у савременом језику. Дилема да ли је *гора* у *Срѡдња гора*, *Чрне горе* ‘брдо, планина’ или ‘шума’ тешко је решива; реч *їланина* употребљава се у БХ у својем изворном значењу високог неплодног земљишта које служи за испашу (1.1.4). Нема сумње да је *глава* у грађи БХ орографски термин, који се употребљава самостално или у синтагмама попут *Брѡзова глава*, *Пѡсчѡна глава*, *Шуїѡа глава*, *Грађѡна глава*, *Обрамѡвска глава*, *Влѡкојева глава*, *Хвалѡна глава*, *Чрноглавѡа глава* (1.1.2), али у *Медвеђа глава*, *Клѡча глава* морамо допустити и метафору, тј. „брдо налик на главу медведа одн. кљусета“ а не „брдо где има медведа, кљусади“ (1.3.1). Да се *главица* није осећало као деминутив од *глава* него као посебан термин доказује његов деминутив *главичица*. *Соха* и *Бѡдѡњ* могу се схватити и као ознаке конкретних објеката (1.2.6, одн. 1.2.5.3), и као топографске метафоре (1.3.1). Од разних значења која можемо претпоставити за *балван* и *їрибој* одлучили смо се за она на која упућује контекст омеђења: ‘брвно преко потока’ (1.2.3) одн. ‘вир у реци’ (1.1.1). То што се *кал* ‘блато’ овде јавља у множини *Кѡли* упућује на другде посведочено значење природних локви одакле се поји стока, дакле пре 1.1.1. него ли 1.1.3. Водећи се принципом географске блискости, за *гребѡа* смо предност дали значењу у којем је реч посведочена у Далмацији (1.2.3), за *гробѡа* — у словеначком (1.2.6), док северни словенски језици пружају могућности разних других тумачења. Име села у Зети *Храсїје* узели смо у изворнијем значењу основне речи као ‘грмље’, јер се на том терену и данас дрво *Quercus* означава својим прасловенским називом *дуб* (1.1.4, в. тамо и за сличну дилему око *їѡрн*, *їѡрње*). Нејасан је и *улаз*, можда просто ‘место куда се улази у посед’ (1.2.3), или пак у хидрографском значењу ‘ушће’ (1.1.1). Категорија метафора и експресивних образовања (1.3.2) негде је на граници између апелативне и топонимске творбе, а повод да се такво назвање сврста у једну или у другу пружа пре свега процена да ли је оно јединствено и једнократно, или је дата реч у одређено време и на одређеном простору функционисала као топографски термин (како се то нпр. испоставило за ороним посведочен у ДХ *Изми-*

дух, уп. *Вишшурѣ*). Поред овде наведених, било је при класификацији која следи и других дилема, које су назначене под датим речима.

1.1. Називи за фисиогене топографске објекте

1.1.1. Хидрографија: *вода* ‘текућа вода’, дем. *водица* у називима извора, *сшуденџа*, *сойоша* ‘извор, слап’, *бања*, пл. *бање* ‘топли извори’, *слашина* ‘слан извор, мочварно земљиште’, *сшубъл* (в. горе), *йошок*, *рѣка*, (*сѣ*)*сшанџк* ‘речни саставци’, *кошља*, *йрибој* овде обоје вероватно ‘вир’, *мршвица* ‘пресушно корито реке, мршваја’, *бара*, *локѣв* / *локва* (в. горе), *йлав* *‘плавно, заплављено земљиште’.

Овамо највероватније и *кал*, у значењу природне локве одакле се напаја стока, *йришшина* < псл. *ргушчина ‘место где вода прска, извор’.

1.1.2. Релеф, орографија: већа узвишења *гора* (уп. и 1.1.4), мања узвишења *брдо*, *брѣг* (БХ има ову реч у изворном значењу ‘уздигнута обала реке’); *хѣм* ‘брдо, хум’, дем. *хѣмџа*, *горица* ‘омање брдо’, *врх*, *рш*, дем. *ршѣк*, *глава*, *главица*, дем. *главичица*, *сшрана* ‘падина’, *урѣ* ‘стрма падина, осулина, урвина’, *ограјџк* ‘огранак планине’, *камы* ‘камен’, дем. *камыџџк*, *крш*, *сшѣвна*, *йлоча*; удубљења и ниско, равно земљиште *йоље*, дем. *йољѣ*, *йољана*, *дол*, дем. *долџа*, *раздолје* ‘удолина’, *равнишѣ* ‘(за)раван’, *лука* ‘земљиште у окуци реке’, *осрѣџџк* овде вероватно ‘водом окружено земљиште’, *дѣбр* ‘јаруга, шумом обрасла удолина’, *завала* ‘пространо котлинасто удубљење, дубодолина’, *звѣчка* ‘вртача која се продужава у пећину’, *йѣћ* ‘пећина’, *йрѣслој* ‘превој’, *йрѣѣљџа* id.

Овамо највероватније и *влаџег* у истом значењу, које се данас среће у области Пиве, а вероватно и *врашџа* ‘кланац’ (в. горе), *чело* ‘почетак, предњи део’ (за *горње*, *долње* ч. уп. 2.5.3), као и *Амбул* у вези са грецизмом *амбол(а)* ‘понор’. *Драга* се најпре може тумачити као *‘уска долина стрмих страна’, али в. и 1.2.2.

1.1.3. Врсте земљишта: *гнила* ‘глина’, *грохош* ‘камење које се осипа’, *суш* f. ‘осулина’, можда и *кал* ‘блато’ (али в. горе 1.1.1).

1.1.4. Биљни покров: *гора* ‘шума’, *шума* ‘листопадна шума’, *гвозд* ‘густа шума’, дем. *гвоздџа*, *гушџава* (дем. *Гушџавица*), *хвосш* (*Хвосш*ино) ‘густиш, честар’, *драџа*, *храсш* (coll. *Храсшџе*) ‘грм(ље)’, *луг*, *рудина* ‘травната пољана’, *йланина* ‘високопланински пашњак’.

Термин *гора* и у значењу облика рељефа, в. 1.1.2, *йланина* још увек мотивисано биљним покровом (*йлан* ‘неплодан, који се не обрађује), тек у новијем језику развило се данашње значење. *Тршје* пре у данашњем значењу ‘трше’ него колектив фитонима *црни йрш* ‘*Prunus spinosa*’.

1.1.4.1. Дендроними (називи за дрвенасте врсте): *бор* ‘*Pinus*’, coll. *борџе*, (*брѣза* ‘*Betula*’), coll. *брѣзџе*, *брѣсш* ‘*Ulmus*’, coll. *бресшџе*, *буква* ‘*Fagus*’, coll. *бучџе*, *врѣба* ‘*Salix*’, *глог* ‘*Crataegus*’, дем. *гложџџк*, (*граб* ‘*Carpinus betulus*’), дем. *грабџџа*, *дрѣн* ‘*Cornus*’, *дуб* ‘*Quercus*’, дем. *дубџџк*, *мѣџел* = буг. дијал. *мѣџдел* ‘храст медунац, *Quercus pubescens*’, *крушџа* ‘*Pirus*’, *лиџа* ‘*Tilia*’,

dem. *лиџица*, *ор'ах* 'Juglans' или 'Corylus', *ракиџа* 'Salix caprea, viminalis'; сложен назив: *чрљена врба* 'Salix purpurea'.

Овамо можда и *Јелџице* (или *Јелџици* m. pl.?), од стерп. *јелха* 'јова', али в. доле 5.6.4.

1.1.4.2. Други фитоними: *џраџраџ* 'Felix', *жабор-ика* / *-ина* 'врста траве' (*Жаборова*), *Чрмъњ* (?).

1.1.5. Зоолошки мотивисани термини: *р'уџиџиџа* 'место парења јелена'.

1.2. Називи за антропогене топографске објекте

1.2.1. Земљишни посед, територијална организација: *мџсџо* (два пута о местима где пчелари држе кошнице), *земља* 'земљишни посед'; *обласџ* овде само 'подручје управе црквеног великодостојника', *меџохија*.

1.2.2. Земљорадња, сточарство, шумарство: *њива*, у том значењу и *сџлџ*, *џег*, *џеговиџиџе* 'некадашње оранице', *џлужина* 'плугом некад орана земља', *жадребиј* (*земље*) 'земљишни посед добивен жребом', *меџа*, *гумно* (*Гумниџиџа*), *сџнокос*, *сџог*, *виноград*, *врџи*, *забџл* 'забран, део шуме обележен гуљењем коре на граничним дрветима', *лаз* 'крчевина', можда и *драга* id. (али в. 1.1.2), *куруло* вероватно 'место искрчено паљењем шуме', *мочило* 'место где се натапа лан или конопља'.

1.2.3. К о м у н и к а ц и ј е: *џуџи*, *џџсџа*, *улица* 'узан и стрм пут кроз дубодолину', *расџуџије* 'раскршће', *возник* 'колски пут', *гребља* вероватно 'стаза, путања', *брод* 'прелаз преко реке', *балван* вероватно 'брвно за прелаз преко воде'; овамо спадају називи за места где се стражари(ло) на путевима: *сџираџиџиџе*, *вардиџиџе*, а по свој прилици и *дозывало*, посведочено у савременој топонимији као 'место са којег пастири један другог дозивају'.

Овамо вероватно и *улаз* (у црквено имање). *Вислаз* се може схватити и као описно и као експресивно (1.3.2) назвање. Назив за плитко место у реци, где је људи и животиње могу прегазити, *брод*, могао би се сврстати и под 1.1.1.

1.2.4. Н а с е љ а (стална и привремена): *село*, dem. *селџе*, *селиџиџе*, *заселје* 'заселак', *вџс* (не више у апелативној употреби 'село', већ само као други део топонима *Глуха вџс*), *џодградје* 'насеље под градом (тј. тврђавом, в. 1.2.5.1)', *џирг* 'неутврђено насеље, варош(ица)', *сџаниџиџиџе* 'место привременог боравка (овде о свињама истераним у шуму на жирење)', *каџун*, *каџуниџиџе*.

1.2.5. Г р а ђ е в и н е: *здан(и)је* (овај општи термин јавља се у српскословенском делу повеље, није посведочен у топонимији).

1.2.5.1. У т в р д е: *град*, *градџ*, dem. *градџџ*, *градиџиџе*.

Овамо и *косџири*, ако је посредни словенско образовање од ране позајмљенице из лат. *castrum*.

1.2.5.2. Стамбени објекти (стални и привремени): *йолаџа* ‘двор’, *дворишџе* ‘место где је био двор’; *кућа*, *кућишџе*; *града*, *кривача* обоје ‘пастирска колиба’, *колџба id.

1.2.5.3. Привредни објекти: *коџџ* ‘тор, обор’, *град* f. ‘стаја’, *сџруга* ‘тор за мужу оваца’, *сџница* можда ‘сенара’ (али в. 3.2.3), *кош*, *мли*, *бџдџ*.

1.2.5.4. Култни објекти: *цркџ*, дем. *цркџица*, *цркџишџе* ‘место где је била црква, рушевине цркве’, *монасџџ* (без топонимских потврда).

1.2.6. Земљишни знаци: *гомыла*, *мрамор*, *крсџ* (постављен као међник), вероватно и *грџџа* ‘насута гомила камења’, *соха*.

1.2.7. Земљани радови: *рудник*, *руџа* (ископана), *жрносџк*, *џрџкој*.

1.3. Метафоре и експресивне формације

1.3.1. Метафоре: *Баба* (у близини је *Сџараџ!*), *Дџџ*.

Овамо би се могао сврстати (хидроним?) *Хроџалица*, ако се у њему види лик женског рода према *хрџадло п. ‘хрипавац’, уп. 3.2.8.2.

1.3.2. Експресивне сложенице: *виџицрџџ* (?).

Евентуално тип *вадџџ*, али в. и 4.4.1.1; слична творбена структура и призвук експресивности у *висџаз* ‘стаза која као да виси у ваздуху’, уп. 1.2.3.

2–7. Творба топонима у Бањској хрисовуљи

За прегледом топографске терминологије БХ (§§ 1) следи анализа у њој одражене топонимске творбе (§§ 2–7). Овде примењена класификација полази од сазнања да су основни вид ознаке у словенској топонимији биле двочлане атрибутивне синтагме (АС), састављене од топографског термина и придева или падешке допуне који га ближе одређују; да су оне затим тежиле свођењу на једну реч — универбизацији, која се по правилу вршила одбацивањем апелативног члана уз чување атрибутивног, у неизведеном облику (асуфиксална универбизација — АУ) или проширеног суфиксом (суфиксална универбизација — СУ, §§ 3). Нпр. *Брџзова рџка* (АС) > *Брџзова* (АУ) / *Брџзов-џца* (СУ). Поред тих средишњих типова, издвајају се друге две веће скупине, топоними постали од антропонима (*Раџковиџи*, *Ковачи*) и од других топонима (*Врџачка бања*, *Подгориџа*), као и ретки случајеви када је сам топографски термин, без атрибутивне спецификације, стекао статус топонима (*Гориџа*). На маргини остају топографске синтагме на путу да очврсну у (микро)топониме (*Под лиџом*) и сва она имена чија је структура са гледишта творбе датог језика непрозирна и за која се може са поуздањем узети, или бар с основом претпоставити, да су страног порекла (супстрат, као *Дрина* < лат. *Drinus*, адстрати, као *Авала* < тур. *Havala*).²⁵

²⁵ Примери наведени у овом пасусу углавном нису из грађе БХ, али су сви њима илустровани типови у њој заступљени.

Изостанак семантичког разврставања топонимске грађе на начин на који је то у претходном одељку (1) учињено са топографским апелативима донекле се надокнађује указивањем на везу творбених типова и значења, пре свега у склопу најопштије поделе на дескриптивна и посесивна назвања, а у неким случајевима и са ужом специјализацијом.

2. Атрибутивне синтагме и асуфиксална универбизација

Овде су уврштене само АС где је атрибутивни члан придев. За оне где је то посесивни генитив, в. 6.1.2.

2.1. Примарни придеви

2.1.1. АС: *Бџлѣ ѿѿѿок*, *Бџла водица*, *Бџле водице*, *Бџло ѿѿѿе*, *Велѣ ѿѿѿн*, *Велја буква*, *Велја глава*, *Велја рудина*, *Велје брдо*, *Велји камы*, *Велји рѣ*, *Велји хлм*, *Глбокѣ дол*, *Глуха вѣс*, *Голо брдо*, *Длгѣ луке*, *Длгѣ луг*, *Добра водица*, *Добро брдо*, *Зла рѣка*, *Зла сѣрана*, *Злаѣѣ камы*, *Јединѣ бор*, *Камене сѣруге*, *Каменѣ рѣ*, *Мала гомыла*, *Мала локва*, *Модрѣ камы*, *Модрѣ мѣл*, *Обла глава*, *Обла меѣа*, *Облѣ дѣл*, *Облѣ камы*, *Осѣрѣ рѣѣк*, *Пѣсѣрѣ буква*, *Плано Брдо*, *Прѣкѣ лаз (?)*, *Свѣѣла ѿѿѿн*, *Сѣара руйа*, *Сѣарѣ руйе*, *Суѣа ѿланина*, *Уѿѿѿа драча*, *Чисѣ сѣране*, *Чрѣена сѣѣна*, *Чрѣенѣ камы*, *Чрне горе*, *Чрнѣ врх*, *Чрнѣ жег (?)*, *Чрнѣ кри*, *Широкѣ брод*, *Широкѣ луг*, *Шуѣѣа глава*, *Шуѣѣа сѣѣна*.

2.1.1.1. У случају *Суѣа Каменица* радило би се о секундарној изведеници од топонима (хидронима), уп. доле 5, осим ако се универбизовани лик **kamēni-sa* не схвати као већ прасловенски термин.

2.1.2. АУ: *Велика*, *Глбокѣ*, *Лысо*.

2.1.2.1. Сложени придеви: *Бџлоглав*, *Суѿѿгрло (?)*.

Сви ови описни називи могу се пројектовати на познопрасловенску раван; неки од њих су прозирни и у савременом језику, док други садрже придеве који су изашли из употребе: *лыс*, *-а*, *-о* ‘ћелав, го’, *ѿлан* ‘необрастао, јалов, раван’, *ѿсѣр* ‘шарен’, или осетније изменили свој лик: *злаѣ*, *-а*, *о* ‘златан’ (*Злаѣѣ камы* је данас *Злаѣѣни камен*), *чрѣен* ‘црвен’, *глбок* ‘дубок’, *велѣ* ‘велик’ (само још дијалекатски *вѣѣ*). Пада у очи да се *велик* јавља само у универбизованом лику (*Велика*). Сложени ликови као *Бџлоглав* могу бити примарни (универбизовано од **Бџлоглав брѣг*, *врх* или сл.) или секундарни (изведени од придева **Бџлоглавски* од **Бџла глава*, уп. *Гола глава* код Ваљева, придев *гологлавски*, одатле у старим записима *Гологлава*). *Суѿѿгрло* (ген. **ѿт соѿѿѿѿѣѣѣ**) могло је на исти начин настати преко такође посведоченог придева *суѿѿѿѿѣѣѣ* од **Суѿѿѿѿѣѣѣ*, где би други члан био термин ‘теснац, ушће (или сл.)’, али стерп. лик *Суѿѿѿѿѣѣѣ* забележен у дан. Македонији указује на поименичен придев у значењу ‘жедан, безводан’. За све спојеве се могу наћи мање-више тачне паралеле у другим словенским језицима, које каткад појашњавају значење старосрпског имена, нпр. за *Глуха вѣс* уп. пољ. *glucha wios* ‘самотно, забито село’.

2.2. АС са посесивима на *-jъ*

Суфиксално *-j-* видљиво је као такво само у типу *волуј* (*и*-основа), иначе се ово образовање очитује јотовањем завршног сугласника основе (*г* > *ж*, *к*, *ц* > *ч*, *д* > *ђ*, *ѿ* > *ћ*, *с*, *х* > *ш*, *н* > *њ*; *бј*, *ѿј*, *вј*, *мј* > *бљ*, *ѿљ*, *вљ*, *мљ*; *рј* > *р'* се у старосрпском још делимично препознаје, нпр. на *Полоуѿмиѿи* (ЖКС 379), а не **Полоуѿмиѿѣ*, овде *Братомиѿиѿхъ лазъ*, а не **Братомиѿѣѿхъ*, данас је депалатализовано, уп. већ у *ДХ съ Оуѿнемиѿомъ*, а не **Оуѿѿмиѿиемъ*. Творба *j*-посесива била је у српском језику у доба настанка БХ још продуктивна, како се то види из формулација попут *воуѿдислав'ли дѣт'ца* 56v, а и из микротопонимских синтагми као *Милославѣ куѿиѿиѿе*, *Браѿѿораѿ лаз*, *Драгораѿ ѿѿѿок*, изведених од апелатива и личних имена живих у то време на том подручју, које свакако нису биле настале много времена пре бележења у БХ. Напротив, универбизовани *j*-посесиви по правилу спадају у најстарији слој како на старосрпском земљишту, тако и у другим словенским земљама. То се особито добро очитује у случајевима када лично име које лежи у основи није посведочено у старосрпским изворима немаѿиѿког доба — који нам иначе пружају обилне потврде мушких имена —, одакле следи да се оно на овом тлу већ пре XIII в. избичајило, а познато је са других словенских простора, нпр. *Горажде* (БХ помиње полимско, постоји и подринско, у горњем Подримљу *Горажда вѣс* > *Гораждевац*) од српском језику иначе непознатог прасл. придева **gorazdъ* 'вешт, спретан', посведоченог као лично име у VIII–IX в. у Панонији и Моравској, другде такође одражено у *j*-посесивима пољ. *Gorazdz*, мађ. *Garasd*. Још већу старину смемо приписати антропонимима другде непосведоченим, али одраженим у топонимији других словенских земаља, често у подударним образовањима: **Rado-vidъ* у *Радовиѿ(е)*, мак. *Радовиѿи*, рус. *Радовеѿс*; **Gosti-varъ* у *Госѿивар*, чеш. *Hostivař*; **Krivo-tulъ* (по пореклу надимак: 'повијених леђа, грбав') у *Кривоѿуља*, укр. *Кривотули*. То важи за целу категорију *j*-посесива од сложених ЛИ скраћених по моделу *Борислав* → *Борис*, издвојену овде под 2.2.2.2: **Будим* од *Будимир* у *Будимља*, свакако и у имену угарске престонице *Будим* < **Vudim-jъ*, **Туѿим* од *Туѿимир* (посведочено пољским *Tuszmer*) у *Туѿимља*, пољ. *Tuszimia*, рус. *Туѿемля*, мак. *Туѿим* (< **Tušim-jъ*), **Хоѿиѿс* (или **Хоѿиѿх*) од **Хоѿиѿс-лав* у *Хоѿиѿѿи*, чеш. *Chotiš*, будући да је тај архаичан начин хипокористичне творбе у старосрпском био увелико избичајен и оставио само слабе трагове (нпр. *Доман* од *Доманѿѿ*, *Драгољ* од *Драгољуб*).

2.2.1. АС

2.2.1.1. Од сложених антропонима: *Браѿѿомир'и лази* (стерп. *Браѿѿомир*, уп. топониме пољ. *Bratomierz*, у Албанији *Браѿѿомира* < **Браѿѿомирја*), *Браѿѿораѿ лаз* (стерп. *Браѿѿорад*), *Драгораѿ ѿѿѿок* (стерп. *Драгорад*, уп. чеш. топоним *Drahoraz*), *Жѿбрањ лаз* (уп. стерп. ЛИ *Жѿбрѿн* / *Жѿбрѿн*, топоним *Жабрѿени* > *Жабрѿен* код Сјенице), *Драгомањ лаз* (стерп. ЛИ *Драгоман*), *Милославѣ куѿиѿиѿе* (стерп. *Милослав*), *Освеѿа ѿѿѿ* (**Osvęťъ*, уп. пољ. *Oświęćim-tia*), *Умоврѿѿ ѿѿѿок*, најпре **Умоврѿѿдѿъ* са упрошћењем *-дѿъ* > *њ* у косим

падежима, уп. рус./цсл. *оумовръдъный* ‘умно поремећен’, *Чрноглавља глава* (стерп. *Чрноглав*).

Овамо, са *-јь* „утопљеним“ у основу, и *Драгочај сѣуденьц*.

2.2.1.2. Од хипокористика и надимака на *-ъко < -ъкъ / -ъсь*): *Хвалча глава* (*Хвалко или *Хвалъц, уп. село *Хвалче* у Метохији, данас *Фѣче*, чеш. топоним *Chvaleč*, ЛИ *Chvalek*); *Салче гладе* (*Салко или *Салъц, уп. стерп. презиме *Салчић*, чеш. *Sadlek*, пољ. *Sadlek*, пореклом надимак од **saldlo > сало*).

Уместо *-ъкъ* стерп. номинативи-вокативи су на *-ъко*, коме конкурише деминутивно *-ъсь* (нпр. стерп. **Радъць** поред **Радъко** > *Рајко*), те се не може поуздано знати који је лик у основи топонима.

2.2.1.3. Од радних именица и поименичених придева на *-ъсь*, са значењем колективне припадности: *Ловъч ѿѿок*, *Губавъч ѿѿок*.

Пре по *ловцима*, *губавцима* него по појединцу са надимком *Ловъц*, *Губавъц*. Дилема остаје у случајевима као *Мрѿвъч камы* (?), *Сађавъч ѿѿи* (уп. слн. топоним *Сајевче*).

2.2.1.4. Од етника: *Тиѿчања лука* (*Тиѿчане од оронима **Тиѿъц-*, данас *Тица*).

Случајеви у којима *-јь* преузима улогу суфикса секундарне деривације коју иначе игра **-ъскъ* (§ 5.6), уп. 2.2.2.5.

2.2.1.5. Од страних именских основа, хришћанских: *Ивања цркѿв*, *Микуља цркѿв (> *Микуљѿиѿица*), *Мраѿињ ѿѿок* (стерп. *Мраѿин* < *Martinus, уп. у Пиви *Мраѿиње*), *Сѿефање брдо*, *Сѿефањи сѿѿѿи* (*Сѿефан*, овде вероватно уместо народског *Сѿѿѿан*, уп. у ДХ *Сѿеѿања цркѿв*, код Ваљева *Сѿеѿања*), *Трифоњ крѿѿи* (*Трифон* уместо *Триѿун*, гр. *Τρύφων*) и других: *Ка-лојањ сѿуденьц*, *Боѿѿуњ забѿл*.

2.2.1.6. Од звања: *Бање ѿље*, *Жуѿања сѿѿна*.

2.2.1.7. Од зоонима: *Кошућа локва*, *Медвѿђа глава*, *Клеча глава* (*klęka ‘кљусе’), *Волуј дол*, можда и *Курјач рѿи*.

За разлику од осталих изведеница суфиксом *-јь*, ове имају дескриптивно значење, нпр. *Кошућа локва* није названа по човеку свом власнику (уп. *Кошуѿово*), већ по присуству кошута (које су ту долазиле на појило); заправо је ту *-јь* варијанта од *-ѿъ*, која долази првенствено код вишесложних основа, док је код једносложних присутно разграничење према *j*-посесивима: **vьlk-* + *-ѿъ* > *влѿѿи* ‘који је у вези са вуковима’ према **Vьlk-* + *-јь* > *Влч ‘који припада човеку по имену Вук, Вуков’ (уп. стерп. патронимик *Влчевић*, топоним *Вуч*); но мешање типова на *-јь* и *-ѿъ* у изведеницама од зоонима проузрочило је да патронимик од ЛИ *Влк* рано пређе у образовања на *-онъ*, уп. доле 2.4.1.1 *Влков ѿѿок*, назван очито по човеку, а не по животињској врсти. Овамо вероватно и *Модр(ѿ)ч дѿл* (?), *Модрча гробља*, по врсти птице или змије.

2.2.1.8. Проширење са *-н-* јотовог суфикса при извођењу од палаталних основа, добро посведочено на старосрпском терену, овде се може са извесном вероватноћом претпоставити у *Грдињ брѿг*, *Грдијно брдо* (реч је о варијанта-

ма истога имена, у оба случаја могућа су и другачија читања), ако се пође од ЛИ *Gьrdьjь (> струс. *Гордой*, у неодређеном придевском виду, стрп. *Грд*), уп. топоним *Грдијевићи*, *Драгиње* поред *Драгијевица* од *Драги(j)*.

Било би то „везивно“ *n* којим суфикс *-jь* бива проширен у придевима на **-ьп'jь* изведеним углавном од термина сродства (нпр. стсл. *МАТЕЏЪНЬ*, *-ЪНН* ‘мајчин, мајтерњи’) и у онима одређеног вида на *-ьп'б'jь* изведеним од прилога (нпр. стсл. *ГОЏЪНН*, *горњи*, 2.5.3), в. Vaillant 4: 444 дд. У старосрпској топонимији **-ьп'jь* служи за извођење *j*-посесива од ЛИ која се завршавају на *j*, тј. *-п*-бива уметнуто између завршног *j* основе и почетног *j* суфикса да се та два гласа не би слила и учинила придевску деривацију непрепознатљивом. Тако настала група *-jь-* даље се дисимиловала, прогресивно у *-jn-* или регресивно у *-њ-*, уп. за први случај *Сирогојно* од *Сирогој*, *Сѣрризвојна* од *Сѣррзивој*, *Безујно* од *Безуј*, за други *Мирогоња* од *Мирогој*, *Тадење* од *Тадеј*. Овде бисмо у двома варијантама имали оба случаја.²⁶

2.2.2. АУ

2.2.2.1. Од сложених антропонима: *Радовић(е)* (*Родо-вид, уп. у Македонији *Радовиш* < *Родовижд, у Русији код Новгорода *Родовеж*), *Госѣивар* (= чеш. *Hostivař*), *Себѣмиље* (*Себѣ-мил), *Кривошчуља* (уп. у Украјини *Кривошчули*, прасл. *krivo-tulь ‘повијених леђа, грбав’), *Крилошошћ(е)* (*Крило-госћ).

Како ова последња формација не само да није позната са друге стране, него се ни сама реч *крило* не јавља као саставни део сложених антропонима, можда је посредни преоблика из неког другачијег предлошка, уп. у Македонији *Кривогашишане* од *Криви гаић (?). Напротив, *Себѣмиље*, иако без непосредне паралеле, показује проблематичну структуру (уп. рано потврђено ЛИ *Себѣдраг* и сл.); слично се и *Љубиџња* са највише изгледа изводи хаплоглијом од *Љубиџи-зња или *Љубоџи-зња, мада ЛИ **L'ubi/ožiznь* није посведочено, али уп. стчеш. ЛИ *Dobrožizn*, *L'utožizn*, *Sětižizn*.

2.2.2.2. Од хипокористика типа *Будим* (← *Будимир*): *Будимља* (уп. у Угарској *Будим* < *Vudim-jь), *Тушимља* (← *Тушимир*, уп. пољ. *Tuszimia*, рус. *Тушмя*), *Кори(м)ља* (← **Коримир?*), *Првош* (← *Првослав*), *Хошћиш* (← *Хошћислав*, уп. чеш. топ. *Chotiš*), *Чрноша* (← **Чрнослав?*), *Годиља*, *Годиље* (← *Годиљуб*, или, можда пре **Годимља/-е* од *Годимир*, уп. у Полабљу нем. *Goddin* < *Godim-jь), *Госѣиље* (← *Госѣиљуб*), *Бериње* (← **Беринџ?*).

Код типа на *-im-jь*, *-om-jь* антропоним у основи не мора бити у свим случајевима скраћен од сложених ЛИ на **-mirь* / **-mьrь*; може се радити и о пасивном партиципу презентата, нпр. *Tušimь од *tušiti ‘успокојити’, док би *Tušimirь био секундаран лик.

2.2.2.3. Од хипокористика на *-ьko* (*-ьkь*), *-ьcь*: *Вѣльч* (= чеш. *Valeč*, ЛИ *Válek*, од лат. *Valentinus* или пре од неке домаће основе?), *Худач* ако

²⁶ У ктетицима на **-ьskьjь* од топонима на *-j* дошло је до потпуне депалатализације: *шурински* од *Турија*, *бежанински* од *Бежаница* итд.

је *Худьч = чеш. *Chudeč*, од *Chudek*, надимак од прасл. *хидь ‘мршав, слаб’ (уп. 2.2.2.6).

Од стране основе (уп. 2.2.2.7) домаћим суфиксом образовано *Пејџрџ* у *Пејџрџ*, уп. презиме *Пејџрчић*, топоним *Пејџра јама*, можда и *Бенко* у *Бенча*, али уп. 2.2.2.8.

2.2.2.4. Од изведеница на -ьсь, са глаголом у основи: *Трџбча* од *Трџбци ‘они који крче, џребе шуму’, са придевом: *Кујавча* од *Кујавџ ‘зао, лукав човек’, уп. кајк. презиме *Кујавец*.

У овом другом случају ваља допустити алтернативно извођење од етника *Кујавџи ‘становници (или досељеници из) места *Кујава’, где би -ьсь било настало секундарном преобликом од -ьскъ (5.6.4); у првом случају је колективна припадност несумњива, у другом остаје дилема, уп. 2.2.1.3.

2.2.2.5. Од топонима: *Колџича* од *Колџка (данас *Колијевка*), етника на -јане: *Србања*, *Звечањ* (?).

Нема сумње да је стерп. име гласило са палаталним ауслаутом *Звечањ* и да је -е- постало од *е (уп. гр. запис из 1093. Σφεντζάνιον), стога изворно највероватније *Звџџан-јџ gordџ ‘утврђење Звечана’, тј. становника места *Звџџ или *Звџка ‘вртача, пећина, звекара’, уп. горе 1.1.2, где бисмо пре него ли *-јџ очекивали *-ьскъ (тип *Милешевск(и) > Милешевац*); но горњи пример *Тийчања лука* (2.2.1.4) указује да је на овом терену било и таквих образовања.

2.2.2.6. Од других словенских основа: *Горажде*.

Лик *Худач* се боље тумачи ако се допусти да је у њему $a < ь$ (в. горе 2.2.2.3), али у основи може бити и реч која би одговарала руској дијалекатској *худак* ‘сиромаш, бедник’; слично се за *Невечерањ* може поћи од пасивног партиципа *невечеран у функцији ЛИ, уп. рус. дијал. *вечерять* ‘ближити се крају (о дану), клонити се смирају (о сунцу)’, но претпоставка $a < ь$ омогућује непосредно свођење на потврђен придев цсл. **НЕВЕЧЕРЪНЪ** у описној функцији, стога пре 2.5.3.2. Ту, додуше, постоји неизвесност око присуства *ј*-суфикса, као и у *Чахор. Кашље* вероватно од надимка *Kaslo, уп. рус. *касло* ‘лопта, игра лоптом’, *каслаться* ‘скитати’.

2.2.2.7. Од страних имена: *Павље* (новозаветно име апостола, гр. Παῦλος, лат. *Paulus*, стерп. *Павъл*, писано **ПАВЉЪ**, нсрп. *Павле*), *Кундџ* од *Кундџд*, варијанте од стерп. ЛИ *Къндџд*, вероватно од лат. *Candidus* ‘Бели, Сјајни’.

Наслоњено на домаћа имена са другим чланом -*dědъ* попут стчеш. *Želiděd*, *Bezďěd*, уп. топониме срп. *Бежџеђе*, пољ. *Biezdziezde*, чеш. *Bezďěz*, струс. *Бездџџъ*, *Бездџџа*.

2.2.2.8. Од зоонима: *Галич* (= струс. *Галичъ* на два места, од прасл. *galisa ‘чавка’), можда и *Курјача* (ако се допусти толика старина зоонима *курјак*).

Бенча, мак. *Бенче* пре од ЛИ него ли од *бенац* ‘ћук, шљука’, в. 2.2.2.3. Овамо би могао спадати и *Барањ* ако се чита тако (са -њ а не -н) и веже са прасл. *baranъ ‘ован’, али је у средњем веку посведочено код Срба и ЛИ *Баран*. Још хипотетичније је овакво тумачење хидронима *Знуша* и топонима *Јелеч*, јер претпостављени апелативни предлошци ту нису посведочени (*zvълиха, уп. рус. дијал.

звонуха ‘врста дивље патке’; *elęсь дем. од *elę > *јелен* типа *zajęсь > *зец* по ред млађег **elęнькъ?*); у оба случаја радило би се о значајним архаизмима.

2.2.2.9. Могућа АУ од типа *Грдињ брѣг*, *Грдијно брдо* (2.2.1.8) у *Кудријно* (ако се тако чита).

2.2.3. Придеви од зоонима на -ѣъ

Уп. горе 2.2.1.7.

2.2.3.1. АС: *Влчја ѿљана*, *Вранја сѣѣна*, *Козји хрѣѣи*, *Лисич(ј)е равни*, *Псѣји сѣѣденъца*.

Овамо свакако, са уметнутим -ѣп- и већ извршеном дисимилацијом -јѣ- > ји (в. напомену уз 2.2.2.9), *Змијна главица* < прасл. **zъjъ-ѣп-(ѣ)jъ* ‘змиј(и)њи’ (уп. и 2.5.2).

2.2.3.2. АУ: *Влчја (Село вљчина)*.

Одређен лик придева у стсрп. запису слаже се са данашњом променом: у *Вучој*.

2.3. -ѣпъ

2.3.1. АС: *Койривнѣ дол*, *Меднѣ ѿѿѿок*, *Прајрајина лука*, *Прајрајини дол*, *Осѣйна ѣива* (прасл. *osъtъ ‘чичак, Carduus’), *Чемерна ѿљана* (вероватно по фитониму, уп. *чемер-ика* ‘кукурек, Helleborus’), *Клујна лука* (*клуја* ‘степеничаста песковита зараван’), *Сѣрашина сѣѣна* вероватно ‘стрма’, *Вѣйна крушка* (под којом *већају* људи, или можда, по фолкорној представи, дрво на којем се окупљају вештице?); од основа на -н, са очуваном геминатом: *Млиннѣ ѿѿѿи*, *Сѣннѣ ѿѿѿок* (али уп. горе 1.2.5.3. *сѣница* у називу жупе *Сѣнице!*).

2.3.1.1. У случајевима *Млиннѣ ѿѿѿи*, *Лѣнишѣннѣ ѿѿѿок*, можда и *Прѣѣин ѣни лази, -ѣпъ преузима функцију суфикса секундарне деривације, коју иначе врши -ѣскъ, в. 5.6.

2.3.2. АУ: *Јагодно*, *Кућна*, *Рогозно*, *Чемерно* (в. 2.3.1), *Хвостно* (в. 1.1.4), *Крабијно* (= рус. *Коробейно*, од прасл. *korъjъi ‘котарица, кошара’).

Исѣѣѣне по контексту можда изворно АС *Исѣѣѣне рује ‘пробне рударске сонде’.

2.4. -овъ

Посесиви од антропонима (хагионима, назива за занимања и звања) и дескриптиви од фитонима (тип *Брѣзова глава*); у првој категорији искључиво од (j)о-основа и по простој придевској промени, у другој такође од а-основа, делом по сложеној придевској промени (*Јаворовѣ дол*, *Трновѣ дол*, *Лѣсковѣ дољца*, *Јасиковѣ рѣи*). Међу универбизованим формацијама издваја се као најархаичнија група имена изведених од старих ѣ-основа (2.4.2.1), где је заправо родно место овога суфикса.

2.4.1. AC

2.4.1.1. од *и*-основа: *Трновѝ дол*

Прасл. *trnovъ од *trnъ, gen. *trnu* = гот. *thaurnus*; образовања од *ѝ*-основа најархаичнија су међу онима на *-овъ*, јер је тај придевски суфикс и настао тематизацијом њихових апофонских ликова на *-еи-* и *-ои-*. Топоними тог типа су дескриптивни и осим овог случаја универбизовани (што је већ само знак старине), в. 2.4.2.1.

2.4.1.2. од (*ј*)*о*-основа, сложених: *Бѣлмуџев лаз*, *Обрадов брод*, *Блажусејева куће* (?), простих: *Влков њоџок*, хипокористика на *-јъ*: *Рађева гомыла*, *Радошев камы* (*Радош* < *Радос(-лав)* + *-јъ*, уп. горе 2.2.2.2), на **-ъко*: *Дрџков лаз*, *Војков дол*, *Љубкова гомыла*, *Рајкова кућишиѝа*, *Славкова кућа*, на *-оје*: *Влкојева глава*, *Хранојеви лази*, на *-ин*: *Чрнинов њоџок* (стчеш. ЛИ *Ср-пін*), на *-(у)ло*: *Деј(у)лови ѝези*, *Дидлове куће*, од надимака: *Главайџов крстѝ*, *Главайџови ѝези*, од ознака за звања и занимања: *Краљева дворишиѝа*, *Краљева ѝеговишиѝа*, *Калођеров лаз*, *Пойова лука*, *Ковачеви лази*, *Мрѣџар'евѝ лази*, *Говедар'ев брод*, од хагионима и календарских имена: *Сѝасова цркѣв*, *Сѝасово дубје* (Спас = Христос), *Врачево дубје* (Св. Врача du. = Козма и Дамјан), *Георгијев виноград*, *Георгијева (?) цркѣв*, *Дмиѝријева цркѣв*, *Дмиѝрова цркѣв*, *Дмиѝрове куће*, *Јаѝимово каѝуншиѝе*, од других страних основа: *Урсулов дол* (влашко *Ursul* 'Медвед'), *Музаѝеве куће* (стсрп. ЛИ *Музаѝ*, вероватно грчко-влашког порекла) такође дескриптивни називи од фитонима: *Јаворовѝ дол*, *Лукови њоџоци*, *Куйусов дол*.

Бѣдњеви доли треба вероватно схватити слично као *Куйусов дол*, не посесивно, од надимка, него описно; *бадѝѣѝ* је данас у Загарачу придев којим се означава купус укишељен у каци, *бадњу*. Пример *Говедар'ев брод*, с обзиром да се исто име јавља и у варијанти *Говеѝи брод*, сведочи да и овај суфикс, као и *-јъ*, каткад означава колективну, а не индивидуалну припадност („место где су *говедари* терали *говед*а преко реке“). Секундарност овог суфикса у односу на *-јъ* при извођењу од *о*-основа очитује се у чињеници да он још не служи за деривацију од старинских сложених имена (једина су *Бѣлмуџ*, свакако не много старо јер нема слов. паралела, префиксална сложеница *Об-рад* и *Блаж-уј*, које би могло бити старо сложено име (од *bolžiti и *ијъ 'ујак'), али се као такво свакако више није осећало.

2.4.1.3. од *а*-основа, искључиво описни: *Брѣзова глава*, *Јасиковѝ рѝ*, *Лѣскова вода*, *Лѣсковѝ дољци*, *Лѝиова улица*.

2.4.2. АУ

2.4.2.1. од *ѝ*-основа: *Трново* (в. 2.4.1.1), *Крушево* (од прасл. *ѝ*-основе *kri-ši, *krišъve* 'крушка'), *Бѣково* (придев *běkovъ од *běku, *běкъve* > *б(ј)еква* 'врста врбе, *Salix viminalis*', уп. *бекова шиба*), *Дѣжево* (од *děži, *děžъve* > *ик. диѝсва*, јек. *дијеѝсва* 'наѝве за мешење теста, музлица за млеко'); *Тыково (реконструисано по ктетику **тыков'скии дѣль** и данашњем облику *Тиково*, придев у средњем роду од *tyku, *tyкъve* > *ѝиква*, уп. рус. *тыков-ный*).

Врзинуна гомыла (у Зети) пре него ли од апелатива *врзина* биће од романизма млет. *verxine* [verzine] ‘девица, Богородица’.

2.5.1.2. АУ: *Бољейїно* (**Bol'eta*, уп. рус. *Болятино*, поль. *Bolecin*), *Племейїно* (*Plemeŋa?), *Главоїино* (*Главоїа, уп. *Главоїин* у ист. Босни), од родбинских назива: *Лелчин* (прасл. *leľka ‘тетка’), *Михаличино* (*Михалица*, домаћи хипокористик од календарског имена).

За *Кудри(ј)но* в. 2.2.2.9.

2.5.2. Дескриптивно *-*инъ* / *-*ин'ь* (*јь*)

2.5.2.1. АС: *Пчелиња сїѣна* (уп. рус. *пчелиный*).

2.5.2.2. АУ: *Гусино* (уп. рус. *Гусиное (озеро)*, поль. *Gęsin, Gęsino*), *Јеребиње* (*Јереб/јареб* < прасл. *erębъ ‘јаребица’).

Овамо вероватно и *Книна* < *Тнина од *i*-основе *(*дрво-*)*тънь* ‘(дрво)сеча’, уп. за значење *ј*-посесиве стсрп. *Рубъч ѿѿѿок* од *рѿбъсь ‘дрвосеча’, *Съчъча рѣка > *Сјеча ријека* од *(*дрво*)*сѣсьсь* id.

2.5.3. Суфикс *-*ьп'ь-јь* > -*њѣ*

Генетски вероватно везан са -*јь* и дескриптивним -*инъ* (в. 2.2.1.8), овај суфикс служи за исказивање опозиције у паровима као *горњи* : *доњи*, *ближњи* : *крајњи*, са могућим проширењем (*средњи*) и подразумева постојање два или више истоимених просторно повезаних објеката.

2.5.3.1. *Горња локва*, *Горњи Иб(ь)р*, *Долња Бьсїрица*, *Долњи крсїи*, *Крајња сїѣна*, *Осудњаја враїца*, *Срѣдња гора*, *Срѣдња ѿрѣсѣдл*, *Срѣдње брдо*, *Срѣдњи дѣл*, *Срѣдњи рїи*.

2.5.3.2. АУ: *Невечерањ* (?).

Ово би био јединствен пример универбизованог лика у неодређеном придевском виду, уз то са *ь* > *а*. Придев *вечерњи* изражава временску опозицију према *јушарњи*, *дањи*.

2.6. -*ьскъ*

Суфикс за означавање колективне припадности, који у топонимији долази углавито у секундарним изведеницама (ктетици од топонима), в. §§ 5.6. У примарна образовања могу се уврстити следећа назвања по народности и друштвеном положају, под условом да на датом терену није упоредо постојао основни назив у функцији топонима (то би могао бити случај са *Сашком рѣком*, јер се помињу у том крају *ѿрѣбъчки Саси*).

2.6.1. АС: *Срѣска земља* / *Срѣске земље*, *Блгарски кайун*, *Влашкї брод*, *Угърска гомыла*.

Овамо вероватно и *Сашка рѣка*, али уп. 5.6.1.4.

2.6.2. АУ: *Гъцко* (од *Гъти ‘Готи’?), *Људска* (од *људје* у значењу ‘мирјани’?).

Овај други назив могао је настати у опозицији према суседном селу *Пављу*, чије име упућује да је пре него што ће бити преписано Бањској припадало некој цркви посвећеној Св. Павлу.

2.7. -ѣпъ

Јавља се у сва три случаја у фонетској варијанти *-апъ*, са *ѣ > а* иза *ј* и палатала:

2.7.1. АС: *Пѣсчана глава, Ладјанѣ дѣл* (савр. срп. *лађани*, од *лађа* < прасл. *oldъja).

2.7.2. АУ: *Рѣсана* (од прасл. **ръзьъ > раж*, уп. чеш. *Rženy*).

2.8. Глаголски придеви

2.8.1. pt. perf. pass. на *-пъ*

2.8.1.1. АС: *Грађена глава, Сѣчена сѣѣна, Просѣчена сѣѣна, Врѣѣнаја сѣѣна, Пожежѣна град* (уп. 1.2.5.3), *Киѣенѣ дуб*.

2.8.1.2. АУ: *Прѣѣран* (од *per-rъrati ‘опрати’ или *per-porti ‘поцепати, распарати?’), *Призрѣн*.

Спорадични облици *ј*-посесива (стсрп. оу *Прѣзрѣни* поред оу *Прѣзрѣнѣ*, *Зрин*, ген. *Зриѣна*, *Озриѣ* поред *Озрин*, *Озрен*), као и постојање ЛИ *Озрѣн*, не чине се довољним разлогом да се овде претпоставе посесивна назвања, уп. чеш. топоним *Ozřen*. Изворно вероватно ороним *Призрѣн брѣг* ‘брег који се *ѣризира*, који је на видику’, или ‘који се надзира’, одатле *Призрѣн град* ‘тврђава на брду *Призрѣн*’, уп. *Звѣчаѣ* (2.2.2.5).

2.8.2. pt. perf. pass. на *-тѣ*

2.8.2.1. АС: *Лѣѣна сѣѣна* (од *лѣѣи*: ‘стена глатка као саливена’).

У истом значењу чеш. *litá skála*, пољ. *lita skala*, данас у српском универбизовано као орографски термин *лѣѣица*.

2.8.3. pt. praes. act. на *-от’*

2.8.3.1. АУ: *Пнуђа* (од *рѣти, *рѣнѣ*: ‘река која се *ѣење*, тј. нараста, плави’ или ‘на којој се *разѣињу* рибарске мреже’ (?)).

2.8.4. Герунд на *-тѣјѣ*

2.8.4.1. АС: *Бојѣѣја крушка*.

Образовање као *ораѣи* < стсрп. *ораѣји*, мотивација нејасна (‘крушка које се треба бојати, табуисана?’).

2.9. Остала придевска образовања (-атѣ, -астѣ)

2.9.1. АС: *Расохаѣѣ камы* (*раз-сох-аѣи* ‘рачваст’), *Куѣласѣѣ камы* (од стсрп. *куѣѣл* ‘чаша са дршком за захватање воде, кутлача’, лат. порекла).

2.9.2. АУ: *Влахиња* (?).

Образовање на *-иња* < *-упи*, које служи за изражавање моције (*кнез* : *кнегиња*), овде игра улогу одређеног вида женског рода присвојног придева: „Влашка (*вѣсь*, тј. ‘село’)“.

3. Универбизација са суфиксацијом

3.1. *-икъ*

Служи за поименичење придева у мушком роду, особито за називе шума по врстама дрвећа, што потврђује и ова грађа; варијанта *-јак* (*Лийљак* поред *Лийик*) у њој се не јавља; писање **-иикъ** у неколико случајева предаје дужину под акцентом.

3.1.1. Од основних придева: *Облѣк*.

Писање **ѡблѣиикъ** указује на *Облѣк* као поименичење од **obvьlъ* ‘обвао’, уп. данас у Пиви *Облѣк*, дакле: *Обл-ик*, а не *Об-лик*!

3.1.2. Од придева на *-ьпъ*: **Храсѣиикъ*, *Брусник* (уп. *Брусник* село код Зајечара, острво код Виса, села *Brusnik* у Словачкој, *Brušnik* у Пољској).

РСА има *брѹсѣиикъ* у значењима камена од којег се праве *брусови* и места где расту *бруснице*. У оба значења реч је прасловенска.

3.1.3. Од придева на *-овъ*: *Буковик*, *Дрѣновѣк*, *Јасеновик*, *Лѣсковѣк*, *Бзовик* (**bъzvъ* ‘зова’), *Јелшевиѣк* (**elъša* ‘јоха’), *Шѣиовик* (*шиѣак*, *Rosa canina*), *Мѣјеловик* (стсрп. *мѣјел* врста храста, 1.1.4.1).

У *Буков-ик* придев је стара *и*-основа: **bikovъ* (2.4.2.1). **Голубовѣиикъ** **потокъ** треба читати *Голубовиѣ*, в. 6.1.2.2.

3.2. *-ѣа*

3.2.1. Од основних придева: *Бѣсѣириѣа*, *Тоѣлиѣа*.

Нејасна је мотивација у *Хромиѣа*, село тог имена има и у Бугарској, вероватно ознака за стрмину, врлет, куда се не може нормално ходати. Писање *Камениѣа* указује да је у основи придев **kamьnъ* а не његова фонетска варијанта **kamtьnъ*, но ваља допустити и изворни лик изведен од придева на *-ьпъ*: **Камени-ѣа* са већ упрошћеном геминатом.

3.2.2. Од *ј*-посесива: *Добруѣиѣа* (?).

Суфиксалне универбизације од *ј*-посесива су ретке; ако се чита *Добруниѣа*, што би се слагало са ликом забележеним на терену, могао би посреди бити секундаран лик од патронимика **Добруниѣи*, настао преко ктетика *добруниѣски* > *добруниѣѣски* (уп. овде *коѣориѣѣски* од *Кѣиориѣи*) у доба када је млађи тип на *-ѣиѣи* већ био заменио старији на *-ѣи* (уп. *Добруновиѣи* већ у ДХ), 5.6.5.

3.2.3. Од придева на *-ьпъ*: од фитонима *Брѣсѣиѣиѣа*, *Хмељѣиѣа*, **Лѣѣиѣиѣа* (прасл. **lěšьpъ*, од **lěska* > *л(и)јеска*), *Шѣиѣиѣиѣа* (*шиѣир* < прасл. **šćirъ* *Amaranthus*), *Сѣиѣиѣа* (*сѣиѣа* < прасл. **sita* *Iuncus*), **Дрежѣиѣа* (*дрезга* <

прасл. *drežga ‘водено растиње’), *Скробоџница* (*скробоџ ‘павит, *Clematis vitalba*’), од других основа *Рыбница*, *Камычница* (од *катукъ, уп. *камычк* 1.1.2), *Присојница*, *Прѣровнице* (прасл. *perrovъ ‘ров, јарак’), *Сумеђница* (*сумеђа* ‘граница’), *Расѣљница* (прасл. **orstěl’ъ* ‘изданак’?).

У *Жрновница* немамо сложен суфикс *-ов-и-ца*, него *-ъп-* које је приступило старој варијанти **žьrнов-* њ-основе *žьrну, *žьrнъve* ‘жрвањ’); *Ораховница* је секундарна формација или погрешно прочитана *Ораховица*. У неким случајевима ваља допустити да се не ради о поименичењу придева на *-ъпъ*, какав није (вероватно да је) постојао, већ да је основи приступило сложени суфикс *-ница* (апстрахован из овога типа на *-ъп-ица*). То ће бити случај са *Стѣрмоглавнице*, будући да се данас на терену поред *Стѣрмоглавница*, *Стѣрмоглавнице* среће очито изворнији лик *Стѣрмоглавице*, *Стѣрмоглавац* (вероватно ‘земљиште под нагибом’). *Сънице*, *Съница* можда најпре универбизовано од *Сънна рѣка (уп. 1.2.5.3). Глаголска основа вероватно у *Коз-нице* (уп. ипак 5.8).

3.2.4. Од придева на *-епъ*: *Стѣрменица, *Сѣуденица*.

3.2.5. Од придева на *-ѣпъ*: *Јелишница* (*ељха ‘јоха’, *ѣ* иза *š > а*).

3.2.6. Од придева на *-овъ*: *Грабовица*, *Јасиковица*, *Липовица*, *Ракиџовица*, *Смрѣковица*.

СУ ове врсте ограничене су на придеве изведене од дендронима и то како *о-* (*граб*), тако и *а-*основа (*јасика*, *липа*, *ракиџа*, *смрѣка*), уп. 2.4.1.3. Тип је јужно-и западнословенски, уп. чеш. *Lipovice*, пољ. *Lipowica*; пољ. *Grabowica*, чеш. *Hrabovice*, слн. *Gabrovica* (< *Grabrovica, прасл. **grabrъ > *grabъ / *gabrъ*) итд.; на источнословенском терену одговара му универбизација на *-ѣка*: рус. *Липовка*.

3.2.7. Од придева на *-авъ*: *Чичавица* (*чичаџи* ‘(на)чичкати’).

Мотивација може бити фитонимска, уп. од истог корена *чичак*, *чкаљ*.

3.2.8. Од глаголских придева

3.2.8.1. pt. perf. pass. *Мошџаница* (?).

*Most-jan-ica од итератива **most’ati* поред **Most-jen-ica > Мошџеница* од *mostiti.

3.2.8.2. pt. perf. act.: *Хроџалица* (*xropati ‘штропотати’, изворно хидроним?).

Или моциона изведеница на *-ица* (према *рѣка*?) од *xropadlo n. ‘хрипавац’, са значењем активног партиципа презента ‘хрипљућа’ n.

3.3. *-ѣсь*

3.3.1. Од основних придева: *Лысъц*, *Пѣсѣр(ъ)ц* (уп. 2.1).

Уп. слч., чеш. *Lysec*, укр. *Лишец* итд.; прасл. *рѣстрѣсь назив разних биљака, где је посредни апелативна универбизација, у нашем случају готово сигурно — топономастичка: ‘Шарени (брег, врх или сл.)’.

3.3.2. Од придева на *-(ь)јъ*: *Орашъць*.

Јединствен пример деривације овим суфиксом од дендронима. С обзиром на распрострањеност лика, тешко је схватити га као деминутив од **orěxъ*.

3.3.3. Од придева на *-ьпъ*: *Близъць* (*близън* ‘двогуб’: двоврхо брдо?).

3.3.4. Од придева на *-оуъ*, изведених од фитонима: *Бориковъць*, *Врбовъць*, *Лѣсковъць*, *Свибовъць*, зоонима *Мачковъць* (можда као надимак), личних имена: *Богдановъць*, *Радовъць*.

Тип. је општесловенски, уп. мак. *Лесковец*, слн. *Leskovec*, слч. *Lieskovec*, чеш. *Lískovec*, словињ. *Laskóvc*, блр. *Лескавѐц* итд.

3.3.5. Од придева на *-авъ*

3.3.5.1. изведених од именских основа: *Красѣавъць* (неће бити исто што и назив поврћа), *Сѣрѣавъць* (прасл. **strěka* ‘пруга’).

3.3.5.2. изведених од глаголских основа: *Скакавъць*, *Трѣскавъць*, *Рикавъць* (**rykati*, са већ изједначеним *ы > и*).

Највероватније првобитни хидроними.

3.3.6. Од придева на *-ивъ*: *Сѣрашивъць*.

3.3.7. Од придева на *-атъ*: *Расохаѣвъць* (уп. *Расохаѣвѣ камы* 2.9.1).

3.3.8. Од pt. perf. act.: *Огорѣвъць*.

3.4. *-ѣкъ*: *Јелѣньк*

Због јага поименичење придева **elěнь*: ‘Јелењи (брег или сл.)’ а не деминутив **elen-ѣкъ* изведен непосредно од зоонима (прасл. **(j)elenъ*, првобитно акузатив од **ely* или **elę*, *-ene*); уп. чеш. *Jelínek*.

3.5. Други универбизујући суфикси

3.5.1. *-ар’ъ*: *Широкар*.

Усамљено образовање, могло би, на том месту, бити и албански етник од словенске основе. Уп. у БХ *Волуј дол*, данас можда *Волуј-ар*.

3.5.2. *-ава*: *Дѣбрхава*.

Основа је нејасна, вероватно је посредни секундарна преоблика. Формално је могуће, али без паралела, извођење од окамењеног локатива **дѣбръхъ* од **дѣбрь* > стерп. *дѣбр* 1.1.2. суфиксом *-ава*; полазиште би у том случају била АС **rěka vь дѣбрьхъ*.

4. Топонимизовани антропоними

4.1. Етними и етници

4.1.1. pl.: *Саси*.

4.2. Називи по занимању

4.2.1. pl.

Није у свим случајевима извесно да ли је термин функционисао на датом месту (и) као топографско назвање, но *Ковачје* у Коритима и *Рыбарје* у Плаву забележени су доцније као топоними. Стрп. наставак пом. pl. *-је* код палаталних *o*-основа на *-аць* и *-ar'ь* објашњава се утицајем *i*-основе *људје* pl.t. која се уз такве називе подразумевала.

4.2.1.1. на *-ьсь*: *Зьдци* ‘зидари’.

4.2.1.2. на *-аць*: *Ковачје*.

4.2.1.3. на *-арь*: *Рыбарје*, *Рударје*, *Улјарје* ‘пчелари’.

4.2.2. sg.: *Сѣрѣльци*.

Сингуларизовано преко старог генитива *село Сѣрѣльци ‘насеље стрелаца’.

4.3. Лична имена

4.3.1. pl. *Доманѣзи*.

Забележено и у (очито секундарној) једнини *Доманѣз*, насталој реинтерпретацијом посесивног генитива *(*село / кайун*) *Доманѣз*. У функцији родовског имена, уп. 4.4.

4.3.2. sg. *Драгојло*

Осим назива по свецима (4.3.2.1), то је једини поуздан пример да неизмењено лично име у једнини поприми функцију топонима (оронима); промена је иста као код ЛИ, чак и у акузативу живог рода (*Драгојла*). Посреди може бити несловенски утицај. Код *Драгочај* вероватно имамо *j*-посесив са суфиксом „утопљеним“ у основу, в. горе, код *Доманѣз* (4.3.1) секундарну сингуларизацију преко генитива множине, то је највероватније објашњење и за *Смудиглав*; двозначан је *Првоиш*, уп. 2.2.2.2. Овамо би могао спадати и *Кончул*, али ту посреди можда и није словенска топонимска творба, већ адстрат, 7.2.

4.3.2.1. Називи по свецима: *Свѣйѣ Срђ*, у двојини: *Свѣјаја Врача*.

При преносу са светитеља на место посредовала је посвета тамошње цркве.

4.4. Родовски надимци

4.4.1. pl.

4.4.1.1. Сложени: *Кијерези* ‘људи који режу кијеве (тј. ‘тољаге, батине’, прасл. *кујь, уп. *Кијево* 2.4.2.2)’, *Рѣдобрѣди* ‘људи са *рејѣ*ким брадама’, *Смудирузи* ‘људи који смуде рогове (да би обележили своју стоку?)’, *Муѣшиводе* (у БХ презиме, доцније топоним, уп. пољ. през. *Mąciwoda*), *Тучѣи*.

Овај последњи назив долази и у нетељанском приморју код Макарске, на више места у Чешкој, Моравској и Пољској (чеш. *Тучару*, пољ. *Tuczery*), још прасл. родовски надимак, вероватно у значењу ‘људи који *ѣу* чуче (*čepeti)’,

полуподсмешљива ознака за староседеоце; уп. у Босни *Туклеци*, чеш. *Tukleky*, где је други део од **klekti, kleko* ‘чучнути, клекнути’. Можда овамо, а не међу експресивне орографске термине (1.3.2), треба сврстати ороним *Вийширѣв* ако се претпостави да је посреди сингуларизован родовски надимак **viti-červi* ‘они који носе обућу (*црѣв* < прасл. **červъ*) исплетену од врбовог прућа (прасл. **vitъ*); на такво тумачење упућује име села у Рашкој *Лукоцрево* које изгледа да је раније гласило *Ликоцрев-* (1571. бележи се као „Г. и Д. Ликоцрева“) и да се своди на сложен придев **lyko-červi* ‘они који носе обућу од *лика* (< прасл. **lyko*)’. За префиксалну сложеницу *По-љзи* или *По-лази* в. доле 6.1.2.2.

4.4.1.2. Други: *Главочи* (*главоч* назив за разне рибе и птице), *Кречети* (прасл. **krečety* ‘зрикавац, врста птице’).

Овамо свакако и *Прѣори* ‘кувари’ (у истом крају помиње се у XIV в. властелин *магерь Пѣпорѣ*), можда и *Суѣи* (али в. горе 1.1.3).

4.4.1.3. Страног порекла: *Шекулари* < алб. *shekullar* ‘световњак’.

Алб. назив (од лат. *secularis*) вероватно означава становнике подручја које, за разлику од суседних, није попадало под црквена властелинства, већ под световну властелу; иста семантика у српском називу *Бѣлци*, *Бѣлча* према *Чрнци*, *Чрнча* (*чрњиц* ‘монах’), овде можда у *Људска* (2.6.2). Уп. 3.5.1. *Широкар*.

4.5. Патронимици на **-it’i*

4.5.1. рl.: од сложених имена *o*-основе *Видомирићи* (ЛИ **Vido-mirъ*), *Војмыслићи* (ЛИ **Voje-myslъ*), од *a*-основа, слов. порекла *Вранићи* (надимак по орнитониму *врана* < **vorna*), *Мышчићи* (надимак по зоониму **Мушъка* ‘миш’), **Иричићи* (према савр. топониму, у БП посведочено је име родоначелника *Ирица*, уп. укр. *іриця* ‘водена животиња, посебно Triton; птица селица, која се вратила из зимовника’), страног порекла *Јелићи* (*Јела*, хипокористик од *Јелена*, женског хришћанског имена < гр. *Ἐλένη*), *Драмићи* (ЛИ или надимак *Драм(a)*, неизвесног порекла), *Койорићи* (вероватно **Kororyjit’i*, од родовског надимка **Kororyje* ‘пљачкаши гробова’ (?), на *-ov-it’i* *Врановићи*).

Нека од имена у основи су другде непосредочена (**Voje-myslъ*) и самим тим веома стара (у најмању руку преднемањихка), за друга постоје антропонимастичке и топономастичке паралеле, у виду патронимика на *-it’i*, за *Вранићи* — рус. *Вороници*, чеш. *Vranice*, за *Мышчићи* — чеш. *Мушчѣце*, слов. у ист. Немачкој *Moistice* < **Мушѣcit’i*), струс. презиме *Мышчичь*, *j*-посесива (за *Видомирићи* уп. струс. топоним *Видомиръ*) или родовских надимака (за *Койорићи* уп. струс. *Копорье* < **Koro-ryje*), што доказује њихову прасловенску старину и реликтни карактер на старосрпском тлу; млађи тип на *-ov-it’i* (*Ковачевић* према старијем *Ковачић*) изгледа да није био још распрострањен; једина два примера у БХ су *Врановићи* као још прасловенски изузетак, начињен да би се успоставила разлика између патронимика од прасл. **vorna* f. ‘врана’ (*Вранићи*) и **vornъ* m. ‘гавран’ (уп. слн. *Vranoviči*, блр. *Вороновичи*, пољ. *Wronowice*) и *Голубовић* (*гошток*), овај други вероватно начињен по узору на први (у основи је такође орнитоним). Из потврде *ош Верѣ* не може се извести облик патронимика *Верѣи*, но име се доцније бележи тако а и данас гласи *Верѣ* (на том терену, нормална замена номинатива множине акузативом), уп. *Верѣи* код Бањалуке, вероватно хипокористична творба од *Оливер*.

4.5.1.1. Модришџе (?).

Данашњи лик топонима према помену у БХ *модрички*. Наоко представник типа на *-ишџа*, *-ишџе* са источнојужнословенским развојем групе **t'* (*tj*), карактеристичним за бугарски језик, који је заступљен на тлу Македоније (*Модришџе* се налази у њеном сз. делу), југоисточне Србије, укључујући јужну Метохију, а такође у топонимији словенског порекла на тлу данашње Албаније, уп. презиме *Модрић*, али је вероватније да се ради о секундарном лику који се у крајњој линији своди на хидроним *Модрица.

[4.5.2. sg.: *Славијић*.

Вероватно посесивни члан синтагме *Славијић сџуденџ*, онда 6.1.2.2].

5. Секундарна деривација од других топонима

Поједине врсте дистинкција у топонимским синтагмама ('велики' : 'мали', 'горњи' : 'доњи' и сл., уп. 2.5.3) могле су пре него ли истовременим именовањем настати при накнадном означавању једнога објекта према другоме. То је сигурно случај у паровима 'нови' : 'стари' и код деминутива типа *Дунавац* : *Дунав*, такође у АС типа *Суха Каменица*.

5.1. Деминуција

Бџлоглавац ← *Бџлоглава*.

Реч је о два суседна вуса. Овамо можда и *Лујџица* ← *Лујџ f., у значењу дела шуме где се кора гули (прасл. *luriti) са дрвећа (?).

5.2. Плурализација

Моравице, *Сџнице*.

Старински тип означавања жупе множином имена реке (*Моравица*, *Сџница*), уп. стсл. *Висли*, пољ. *Morawy*, стсрп. *Брџнице* (ОП 10/1989: 5), *Јадри*.

5.3. Композиција

Подримје (од хидронима *Дрим* < предсл. *Drinus*), *Прилуџје*, *Подлуџје* (обоје од луг 1.1.4), *Подградје*, *Приморје*.

Нема примера за именске сложенице типа *Врхбосна*, *Усџиколина*, нити за префиксалне без суфикса типа *Загора*, већ само за овакве проширене суфиксом *-џе*, од којих су неке, као *џодградје*, *џриморје*, свакако већ имале термилошки статус.

5.4. „Меморативи“ на *-ина*

Дрџковина, *Врановина*, *Бџваревина*, *Војџџина*.

Изведени од присвојних придева на *-*овџ* или, у последњем случају, на *-*џџ* (*Vojetěšъ). У свим случајевима може се претпоставити значење 'посед (земља, село итд.) који је некада припадао Дрџку (уп. *Дрџков лаз* 2.4.1.1), Врану (уп.

Врановићи 4.5.1), Бъчвару, Војтѣху'. Тип *Херцеговина* 'некадашња држава херцега Стјепана'.

5.5. Етници на *-jane*

Плављане (*Плав*), *Корыћане* (област *Корыѣа*, уп. чеш. *Koryčany*), *Дољани* (*дол*, уп. буг. *Доляне*, слч. *Dol'any*, чеш. *Dolany*), *Осојани* (*осоје*), *Пѣкљани* (*ѣкъл* 'смола'), *Граничане* (*Граница пре у значењу 'међа' него врсте храста), *Гнѣждани* (прасл. *gnězdo такође 'колиба, салаш, забачено сеоце', *Мор'ани* (**mor'e*, уп. буг. *Моряне*, рус. *Моряны*, назив за доселенике из приморских крајева), *Борчане* (основно име неизвесно, могло је гласити *Борѣк 'шумица', **Борѣч(а)* 'борачки, -а' или сл.).

Етници на прасл. **-jane* > стсл. *-јане*, *-ане*, *-ѣне* већ су у позном прасловенском били изменили своју изворну атематску промену под утицајем *o-* и *i-*основа. Старосрпска парадигма варира у већини падежа, почевши од номинатива који може гласити *-ани* и *-ане*. Карактеристични су стерп. атематски облици локатива на *-ax* (аналогијом уместо првобитног **-asъ* очуваног у старочешком *-as*) и датива на *-ам* који представљају архаизме у односу на млађе ликове у старословенском *-анехъ*, *-анемъ*, а такође генитив на *-ѣ* < **-ѣъ*, преузет од *i-*основа. Изворно се *-ax*, *-ам* везује за атематски номинатив *-ане*, уп. у повељи Кулина бана *вѣси дѣвровчане, вѣсѣмъ граѣамъ дѣвровѣчамъ* (MS I д.), овде *границане*, dat. *границамъ*, али се не може установити правило на основу којег би се један или други номинативни лик ако није посведочен дао једнозначно извести из косог падежа, тако да је према loc. *Кориѣах* номинатив могао бити и *Кориѣани и *Кориѣане. Варијантност је присутна у исто време и на истом терену, уп. овде I г село *гнѣждани*, село *гльбоков*, село *копозики*, село *границане*, у ДХ I 32: село *дѣтчани* ... село *лоучане*, *заселѣкъ дѣчаньскыи*. Комплетна парадигма у Дечанским хрисовуљама за имена двају суседних села, Дечана и П(р)апраћана, гласи: ном. *дѣ(т)чани* I 97, 132, II 3, III bis; *дѣчане* III 87, *прапраќани* I 138, *прапраќане* II 5, III 143; асс. оу *дечане* I 123;²⁷ loc. оу *дѣчахъ* II 60, III 2746, оу *прапраќахъ* I 269, II 60, III 2747, ген. до *прапраќани* I 128, ѿ *прапраќань*²⁸ III 1205, dat. *дѣ(т)чамъ* I 134, II 4, *дѣчаномъ*²⁹ III 81 д., *прапраќамъ* II 7, III 208 д., instr. *надѣ дѣчани* II 55, III 2555.³⁰

5.5.1. Селчаница.

Грчаница на Косову као поименичење АС *Градчанска рѣка / цркѣв* посведочених у ГП сведочи да је посреди универбизација ктетика на *-ски* уз одбацивање њиховог суфикса, уп. 5.6.3. Полазиште је могао бити и ген. poss. *Селчан.

²⁷ Уп. овде *всоани* 22р (ном. *всоани*), где *-и* може бити < *-у* (стсл. *гъжданы*), или је, као и у генитиву, преузето од *i-*основа.

²⁸ Стсл. *гражданъ*.

²⁹ Облик *o-*основа.

³⁰ Овде *з дољаны*, и цел. *гъжданы*, изворни лик се чува у староруском *полѣми* од *полѣне*.

5.6. Ктетици на *-ьскъ(јь)*

5.6.1. АС

*Барљевски кайун, Игларевски сѹуденџ, Тыковски дѣл, Пришиевски ѱуѱ, Ређевски сѹуденџ, Кучевска цѣсѱа, Обрамовска глава, Свинаревскѣ куђе, Светѱогорска међа, Ламбинска куђишиѱа (*Ламбино или сл., од рум. ЛИ *Lat-ba* < гр. *Χαράλαμπιος*), Соѱоѱски забљль, Соѱоѱска цркѣв, Кречейски ѱуѱ, Дрежничски брод, Присојничски ѱоѱок, Чичавичски дѣл, Храсѱиничска сѱара селишиѱа; са гласовним упрошћењима *-чск-* > *-чк-*: Брусничко градишиѱе, Грабовички ѱоѱок, Лђинички ѱоѱок, Мачковѣчки ѱоѱок, Трѣбѣчки Саси; *-ћск-* > *-цк-*: Койорицка ѱланина (уп. и Добруница 5.6.5); *-шск-* > *-шк-*: Кудрешки ѱоѱок, Диношки ѱланина; *-жск-* > *-жк-* Кијережски ѱоѱок, Прилужска бара.*

Вероватно се изговарало *Кијерешки, Прилушка. Сашка рѣка* овамо, а не под 2.6.1, ако није непосредно од етнонима, већ преко топонима **Саси*. Развој **sъs* > *шс* > *ш* могао би се објаснити дисимилацијом **s* — **ṣ* > *c* — *ш*, која је преусмерила нормалан развој *ṣ* насталог трећом, прогресивном палатализацијом у *s*, очекиван на словенском југу и истоку, уп. сл. **vъse* ‘све’ > стсл. стрп. **вѣсе**, слн. *vse*, рус. *всѣ*, укр. *все* према чеш., слч. *vše*, пол. *(za)wsze*.

5.6.2. АУ Бањска (по бањама, топлим изворима), Вољска.

Ово друго име читамо са *-љ-* због његове варијанте *Војска* у ДХ, где је *j* пре од *љ* него од *л* испред *c*; основа је нејасна, уп. слн. хидроним *Volska*, у источној Немачкој *Wolzig* < *Wolsk*.

5.6.3. СУ на **-ьщ̣-ica*, најчешће у хидронимима изведеним од топонима: *Ојавишиѱа* (← **Ојавска рѣка*, по селу *Ојаве*, в. 7.1.1), *Прудшиѱа* (← **Прудска рѣка* ← *Пруди*, од прасл. **prōdъ* ‘пешчани спруд, речни ток, риљак, насип’), каткад уз скраћење његове основе: *Комаришиѱа* (← **Комарска рѣка*, по селу *Комарани*); у неким случајевима основни топоним није посведочен: *Трновшиѱа* (← **Трновска рѣка*, уп. *Трново* 2.4.2.1, *Трновѱ дол* 2.4.1.1), *Дѣбр’евшиѱа* (← **Дѣбревска рѣка* ← **Дѣбрево* или сл., уп. рус. *Дѣбрево*, од **dъbrъ* > стрп. *дѣбр* 1.1.2), *Микуљшиѱа* (< **Микуљска рѣка* ← **Микуља (цркѣв)* ‘црква Св. Николе’), *Свиншиѱа* (← **Свинска рѣка*, по селу **Свино* или сл.); *Колшиѱа* (← **Колска гора?*).

У последњем случају ороним је могао настати од хидронима (уп. на *Копаонику Колска река*, по рударским колима), али овде је реч о безводној планини. *Свињшиѱа* се најпре своди на **Свино (село)* (*свиња* је поименичен придев прасл. **svinъ* ‘свињски’). Иза графije **ц** може се узети да свуда стоји *-ши-* дисимиловано од *-шч-*.

5.6.4. Етници на **-ьсѣ, рl. -ьсi*

Етници од топонима: *Пољанци (*Пољана)*, *Светѱогорци* (егзоним *Светѱа гора*), иначе у називима влашких катуна по њиховим старешинама, изведени од посесивних придева на *-јь* (*Војсиљци* од ЛИ *Војсил*, *Зорањци* од ЛИ *Зоран*) и на *-ов* (*Урсуловци* од ЛИ рум. *Ursul*, *Шишайовци* од стрп. ЛИ *Шишай*, неизвесног порекла); нису посведочена лична имена **Пројило (Пројиловци)*, **Шалин (Шалиновци)*, **Бобоје (Бобојевци, можда рум. *Voboie од Богоје?)*.

Овамо вероватно и *Пијајњици*, преко посесивног придева на *-ьп-* од надимка **Рјајъ* ‘пијаница’. Име области *Јелњице* f. pl. у женском роду бележи само БХ, другде су *Јелници* и *Јелци*; ако се да предност овом последњем облику, у основи би био зооним прасл. **eľьсь* ‘врста шарана, јаз, *Leuciscus*’ у својству родовског надимка, уп. рус. дијал. *елѣц*, *-љца* ‘лењ и дебео човек’, али в. и 1.1.4.1. Уопште се може узети да је суфикс *-ьсь* у овој функцији настао од *-ьскъ* на основу дисимилације у појединим падежима, нпр. *Пољанци* (*људје*) ‘становници места *Пољана*’ > *Пољанци*; старосрпски извори (али не и БХ) још пружају поједине примере са очуваним *-сци* као *Војињсци* ‘Војинови људи’ > *Војинци*, *Бранежсци* ‘Брат(о)нђгови људи’ > *Бранешици*, в. А. Лома, Ресава 106 д. Премда ограничен на јужнословенски и југ западнословенског простора (Словачка), овај тип биће веома стар јер има блиску паралелу у балтским називима насеља на *-išk(i)ai* (m. pl.) изведеним од личних имена, нпр. *Маџутишкаји* од ЛИ *Маџутис* (Отреџски 1965, § 493). За дилему око интерпретације појединих назива катуна као номинатива јединине или генитива множине в. 6.1.2.1.

5.6.5. Секундарно *-ица*

Познато је из савремене топонимије, нпр. **Бојичићска* > **Бојичица* (*гора*) > *Бојичица*, брдо у селу Лопатњу код Ваљева, где има стара породица *Бојичићи*, *Ковачице*, име села у истом крају са рано забележеном варијантом *Ковачићи*, етником *Ковачичанин* поред *Ковачићанин* (СЕЗ 8: 720 дд., 773 дд.), настало вероватно преко етника *ковачићски* > *ковачицки*, уп. презиме *Мушицки* по пореклу из села *Мушић(и)* у ваљевској Колубари итд. Рани пример у БХ пружа можда *Добруница / Добруњица* (што је само једно од могућих тумачења, уп. 3.2.2).

5.7. Сраслице, повратне изведенице од ктетика

За сраслице типа *Шарџланина* једини евентуални пример је *Гозбаба* (у истом крају БХ бележи ороним *Баба* 1.3.1. и термин *гвозд* 1.1.4, који спорадично губи своје *-в-*). Повратне изведенице од ктетика типа **Сухи дол* → *суходолски* → *Суходол*, где детерминативна сложеница може попримити изглед атрибутивне у случајевима као *Гола глава* → *гологлавски* → *Гологлава*, могле би овде бити заступљене топонимом *Сухогрло* ← *сухогрлски* ← **Сухо грло*, ако узмемо да је ту *грло* ‘ждрело, теснац’, али маскулиnum *Сухогрл* посведочен на другом месту указује да је у овом случају пре реч о придевској сложеници ‘суха грла, жедан, безводан’; посредни би, дакле, био универбизовани тип *Бљоглав* (в. 2.1.2.1), уп. данашњи лик *Ново село* за *Новосели* у Ибру око 1392 (ЗС 458).

5.8. Образовања по аналогiji

Кознице се може тумачити аналогijом према типу *Рибница*, али је пре у основи девербативни придев **козьпъ*, 3.2.3.

6. Синтагме

6.1. Посесивни генитив + десигнат

6.1.1. Двочлана генитивска допуна: *Црквѣ свѣтаго Дмѣтрија*, *Црквѣ свѣтаго Сѣтефана*, *Црквѣ Свѣтѣје Богородице*, *Црквѣ свѣтаго Пеѣтра*.

Оваква конструкција нормална је у словенским језицима онда када атрибутивна допуна има више од једног члана, па се припадност не може изрећи придевом. Својствена је цсл. књижевном језику (стерп. би било *свѣтѡга Сѣѣѣана*).

6.1.2. Једночлана генитивска допуна:

6.1.2.1. У називима катуна: *каѣун Смудирог*, *каѣун Пијајњѣц*, *каѣун Шишаѣовѣц*; вероватно и *каѣун Бобојевѣц*, *каѣун Војсилѣц*, *каѣун Урсоловѣц*.

У прва три случаја генитив множине обележен је посебном графијом са завршним **-ѣѣ**, док се у осталима мора допустити да је посреди, бар у писаревом осећању, био пом. sg. *Бобојевѣц*, gen. *-евѣц*, но нема сумње да се изворно и ту ради о посесивном генитиву плурала, који је накнадно реинтерпретиран као једнина (мишљењу по којем би у свим случајевима где је завршетак просто **-ѣ** била искључена могућност да је посреди генитив множине противрече случајеви као 12г: **по цѣстѣ на вѣле водице. и ѡт водицѣ**). То што се ова конструкција, која није у духу словенског језика (нормално се колективна припадност исказује придевом на *-ски*, можда није случајно што овде то имамо само у *Български каѣун*!) везује првенствено за влашке катуне, указује на могућу језичку интерференцију (утицај румунских генитивних синтагми типа *satul Bulgarilor* ‘бугарско село’, досл. ‘село Бугарâ’). У сваком случају, одатле је настао новосрпски тип *Ријека Црнојевића*, особито распрострањен у рецентним микротопонимима. Уп. следећу групу.

6.1.2.2. У називима других објеката: *Голубовић ѡѣѣок*, *Славијић сѣуденѣц*, *Кудреш сѣуденѣц* (?).

Ваља допустити да у *Славијић сѣуденѣц* (читање са *-ић* потврђује данашњи лик), *Голубовић ѡѣѣок* имамо рана сведочанства микротопонимског типа **Славијића сѣуденѣц* (стерп. *Слави(ј)* ‘Славуј’ као ЛИ), *Голубовића ѡѣѣок, где је први члан посесивни генитив множине патронимика, што се види из примера у повељама Ђурђа Црнојевића *више Вукашиновић кућа* 1492 (Шекуларац 1987: 224), *више камениц шѣѣо се зову Сѣѣановић каменице* 1494 (id. 230). Уп. 6.1.2. Овамо вероватно и село *Польз* где, ако се пође од данашњег лика *Полази*, ваља узети да је име у генитиву множине, вероватно родовски надимак. Савремени облик указује на етимолошко *-а-*, а не полуглас, у другом слогу, што би био једини пример у БХ за хиперкоректно писање *ь* уместо *а*, но управо из овде посведоченог генитива множине „непостојано“ *а* могло се пренети у друге падеже.

6.2. Број + именица

Три груди, *Три ѡлочѣ*.

Занимљиво је да су за овај тип, као и за следећа два, сви примери у БХ из Зете, уп. међнике *Три рога* и (*шѣѣо се зове*) *Три врѣла* у повељи Ивана Црнојевића о разграничењу његовихседа према Будви и Котору из 1482 (Шекуларац 1987: 194 д.). У грађи БХ није посведочен тип сложеница *Петилија*, *Шестисабар*.

6.3. Препозиционе синтагме

Кон сѣѣне, *У ѡѣѣрж*.

Оба примера из Зете, први уведен предлогом у, други појашњењем *гдѣ се зове*, слично у истом сегменту повеље и 37гv у *другу гомылу. на којој се зове убогѣ драча*, уп. формулације *ђе се зове Плихне, шѣо се зове Малошева јабука / Радо-сава Вукојића лаз / Брине* у повељи Ђурђа Црнојевића Голубовићима из 1492 (Шекуларац 1987: 224).

6.4. Предикатске синтагме

Како се камы вѣлѣ / гредѣ; Како вода скаче у њећ; Гдѣ убише Љубца.

Први пример је уобичајена формула у српским повељама за опис међе која иде вододелницом, хрбатом брда, доцније очврсла у сраслицу *камивао*, уп. већ у Лимској повељи у *ками у вал*. Друга два примера, као и претходни (6.3), срећемо у омеђењима села у Зети, што би могло указивати на тамошњи сразмерно млађи, још „неочврснуо“ микротопонимски систем, или на посебну локалну традицију утврђивања и описивања међа. Уп. у повељама Црнојевића омеђења у *џуш гђе крушка била ниже воде* (Шекуларац 1987: 212) *где беше Вукашинова кућа* (id. 224), у *главицу где је црквишије* (id. 226).

7. Страна и нејасна имена

Ваља рачунати да је већина структурално непрозирних имена страног порекла, мада се међу таквима може крити и понеко старинско словенско назвање.

7.1. Предсловенски супстрат

7.1.1. Предсловенско порекло сигурно је за имена посведочена у античко доба на датом терену; посредни су називи већих водотокова, области, градова, а њихови српски ликови извршеним раним словенским гласовним променама сведоче о раном времену преузећа, у првим вековима након досељења на југ Европе:

Сѣва, од лат. *Sāvus*, *-a-* место *-o-* (< лат. *ǎ*) можда сарматским посредством (сарм. **sāva-* > осет. *saw* ‘црн’ уп. код Јордана *Aqua nigra* = (вероватно) *Сава*);

Цѣмва < влат. **Cenna* < *Κίννα* (тако на Птоlemeјевој карти), са другом палатализацијом и развојем групе *mv* из лат. геминате;

Рас(а) < Ἄρσα, тврђава у Дарданији код Прокопија, са ликвидном метатезом; вер. латинско назвање **(terra / silva) arsa* ‘спаљено земљиште / шума’, уп. рум. топ. *Arsa, Arșița*, за значење *Палеж, Пожјега* и сл.; античко име града прерасло је у назив области зато што је био седиште епископије, слично као у случају *Sirmium* > *Срѣм*;

Бѣѣ од лат. *Vītua* са прасл. **у* за *ѣ*; млађи лик *Будва* из млетачког *Vidua*;

Лиѣљањ од лат. *Ulpīana*, са *ulp-* > **l̥p-* > *л̥ѣ-* (стсрп. првобитно *Л̥ѣљањ*), облик са *-и-* наслоњен на *лиѣа*; *-њ* вероватно словенско образовање *j*-посесива уз *град*, в. следеће;

Диноше можда скраћен одраз млетачког *Val de Noxe ‘Орахов до’ (такав предлогак посведочен је недалеко одатле, у околини Улциња);

Кончул вероватно румунског порекла, уп. назив реке *Conciul* у Румунији. Место се раније звало *Казновићи*;

7.3. Имена нејасне структуре

Бушоља, *Хмода* (оба микропоними у Зети).

Оба микропонима у Зети, овај други можда плод погрешног преписивања. Овамо се сврстава и *Бојољан* као претпостављен средњовековни предлогак данашњег *Бајољан*. За остала нејасна имена ипак се могу предложити тумачења из словенских језичких средстава, нпр. *Книна* (в. 2.5.2.2), *Враскоњ* (уп. 2.5.1.1), *Мачва* (в. Речник s.v.).

IV

РАЗВОЈИ И ПРОМЕНЕ ТОПОНИМА ОД ЊИХОВОГ БЕЛЕЖЕЊА У БАЊСКОЈ ХРИСОВУЉИ ДО ДАНАС

0. Велики број — већина — топонима забележених у БХ очувао се до данас на терену, у истом или измењеном лику.³¹ Том броју додајемо и мањи број имена која су данас заборављена, али их бележе доцнији писани извори. То нам омогућује да пошавши од грађе БХ проследимо фонетске и морфолошке трансформације карактеристичне за српску топонимију у последњих седам векова, понављајући опомену Митра Пешикана (1981: 19), засновану и на развоју појединих топонима из БХ, колико је опасно приступати етимологизирању полазећи од данашњих ликова а немајући довољно раних историјских потврда или занемарујући их. Узорак очуваних топонима из БХ је довољно бројан, а временски распон довољно велики, да се на њиховом развоју може проследити већина најважнијих структуралних промена у топонимији од старосрпског доба до нашег времена. Свест о тим тенденцијама и процесима може бити драгоцену при интерпретацијама које, у недостатку историјских сведочанстава, полазе од савремених или тек позно посведочених ликова. У том смислу, претходно и ово поглавље употпуњавају се у нацрт српске топонимије, сачињен из двају међусобно удаљених хронолошких пресека и колико год непотпун, свакако довољан да предочи основне типове топографских назвања на српском тлу у временском распону од готово седамсто година.

1. Имена очувана у неизмењеном лику

У не малом броју случајева име се чува у неизмењеном лику: *Баба, Бањска, Борчане, Браничево, Брод, Брсково, Брусник, Будимља, Буковик, Велика, Виситџор, Влахиња, Влашки брод, Врановина, Враскоњ, Врмоша, Галич, Главоч, Гнила / Гњила, Голо брдо, Горажде, Госћивар, Гошево, Граничане, Диноша, Добро брдо, Добруница, Драга, Дрежница, Дрим, Жаборово, Завала, Звечка, Зеџа, Зла сџрана, Знуша, Игларево, Јасиковица, Јелеч, Јеребиње, Каменица, Кашиље, Кијево, Косџири, Кош, Кошутџово, Криваче, Крџи, Крушево, Кујавча, Курило, Курјача, Лаб, Лиџовица, Људска, Мачва, Милеше-*

³¹ Негде око три стотине; број је приближан због неизвесности појединих идентификација. Ако се по страни оставе термини и ефемерни микротопоними, степен очувања правих топонима (хидронима, оронима) је веома висок.

ва, Моравица, Облик, Обрамовска глава, Павље, Пива, Плав, Плоча, Пнућа, Приморје, Приштина (и ктетик *пришијевски*), Прчево, Рудине, Сава, Светија Гора, Селца, Сийница, Слајина, Сјуденица, Тојлица, Тушимља, Чичавица, Широкар. Поред имена од ширег значаја — већих водотокова, области, насеља (градова, села, заселака, катуна), планинских масива — у овој групи има и микротопонима, као што су *Брод* (ибарски Колашин), *Влашки брод* (горње Подримље), *Звечка* (горње Полимље), *Кош* (горње Подримље),³² *Криваче* (горње Полимље), *Крст* (Рашка, горње Полимље), *Слајина* (Рашка), те назива мањих орографских објеката: *Буковик* (горње Полимље, Зета), *Голо брдо* (горњи Ибар, горње Полимље), *Главоч* (Рашка), *Добро брдо* (горњи Ибар), *Зла сјрана* (горње Подримље), *Јасиковица* (Рашка), *Облик* и *Обрамовска глава* (горњи Ибар). Пада у очи присуство неизмењених АС: *Влашки брод*, *Голо брдо*, *Добро брдо*, *Зла сјрана*, *Обрамовска глава*.³³

1.1. Треба рећи да ни ова имена, чији се гласовни склоп није изменио од почетка XIV в. до данас, нису била у међувремену поштеђена одређених промена наметнутих општим развојем језика. Мењао се акценат, нпр. *Сава* < *Сѣва или *Сѣвѣ.³⁴ Има имена за која можемо узети да им се ни акценат није променио од бележења у БХ до савремених дијалектолошких записа: *Баба*, *Жаборова*, *Завала*, *Игларево*, *Јеребиње*, *Кијево*, *Кујавча*, *Курило*, *Прчево*, *Широкар*.³⁵ То ипак не значи да она звуче исто у свим својим облицима како су звучала пре седамсто година, јер су се у међувремену одиграле структуралне промене у деклинацији, изм. ост. у локативу јединине непалаталних основа *а-* и *о-*деклинације, нпр. БХ (*на*) *Сѣвѣ*, данас (*на*) *Сава*, са наставком преузетим из палаталне промене, у БХ (*на*) *Кијевѣ*, данас (*у*) *Кијеву*, са наставком *и-*основа.

2. Закономерни гласовни развоји

Под овим подразумевамо системске фонетске промене које су захватиле српске говоре од почетка XIV века.

2.1. Развоји савремени са БХ

Неке од тих промена биле су у току или бар у зачетку у време издавања БХ, како се види из других извора тога времена, а и из ње саме, будући да упоредо пружа примере чувања и измене првобитног стања. Овде бележимо случајеве где БХ предаје изворнији лик имена који се доцније изменио.

³² Пре краја XV в. прерасло у име села, у БХ вероватно још само микротопоним.

³³ Формално, ту спада и егзоним *Светија гора*.

³⁴ Новоштокавски пренос нагласка забележен је и у теренским ликовима (*Зла*) *сјрана* < *сјрѣна, (*Сечена*) *сјена* (?) < *сјѣнѣ. Он је присутан и у стандардизованим ликовима *Виситиор*, *Јелеч*, који не одсликавају нужно стање на терену. У прозодијске промене спада и губљење постаценатских дужина, овде документовано у *Влашки Брод* (писање у БХ указује на *Влашки). У *Рѣдобради* > *Радобраде* посреди је дијалекатски развој.

³⁵ То је вероватно случај и са *Приштина*, а такође са хидронимима *Дрѣм*, *Лѣб*, *Пива*, у којима нам графиче БХ без удвајања коренског вокала као у случају *Сава* указују на његову краткоћу.

2.1.1. Депалатализација р’: *Козар’ево* > *Козарево*, *Ор’ахово* > *Ора(х)ово*, *Мор’ани* > *Морани*, *рј* > *р*: *Рударје* > *Рударе*, *Рыбарје* > *Рибаре*.

2.1.2. Деллабијализација њ: *Бырово* > *Бирово*, *Быстѝрица* > *Бистѝрица*, *Лысыц* > *Лисац*, *Рыбарје* > *Рибаре*, *Рыбница* > *Рибница*, *Тыково > *Тиково*; *Војмыслићи* > *Војмислиће*, *Злайѝ камы* > *Злайи камен* > *Злайни камен*, *Мышчићи* > *Мишић(е)*.

2.1.3. Озвучење полугласа

2.1.3.1. У корену: *Гьцо* > *Гацко*; *Бьдњевѝ доли* > *Бадњевик*, *Пькљани* > *Паклење*; *Польз* > *Полази* вероватно преко генитива множине, где је полуглас једино могао бити јак.

2.1.3.2. У суфиксалном делу: -*ьк* > -*ак*: *Јел’ѝнак*; -*ьц* > -*ац*: *Белоглавац*, *Лесковац*, *Лисац*, *Бориковац*, *Вѝнац*, *Градац*, *Трѝскавац*, *Врбовац*, дијалекатски -*ац*: *Радѝвац*, *Рикаѝвац*; *Пределец*, *Гоздец* вероватно алб. посредством.³⁶ У *Близњц* > *Близанац*, *Коѝльц* > *Коѝалац*³⁷ имамо развој типа *оѝнѝк*, *оѝњка* > *оѝанак*, *оѝанка*; у *Вѝльч* > *Валач*, -*ача* сличан развој могао је бити мотивисан тежњом да се предупреди гласовни развој *Валач*, *Вѝча, који би затамнио основу. У *Ибр* > *Ибър* > *Ибар* развио се иза сугласника пред завршним -*р* секундаран полуглас као у *dobrъ, *bystrъ > *добар*, *бистѝар*. Озвучење слабог полугласа у *Змијана* према *Змијна главица* могло је ићи преко ктетика *zъjъnъskъjъ > *змијански.

2.1.3.3. И у корену и у суфиксалном делу: *Бьдъњ* > *Бадањ*.³⁸

2.1.4. Замена јата

У грађи БХ јат се у највећој мери чува. Усамљени примери са екавском заменом су *Кијерези* и (*Даљѝтин*) *ждребиј*, где је јат могао бити и дуг и кратак.³⁹ У данашњим ликовима *рѝ* > *ре* је нормалан развој и на јакавском и на екавском подручју: *Злоречица* < *Зла рѝка*, *Бреза* < *Брѝзје* у Васојевићима,⁴⁰ *Брезовица* < *Брѝзова глава* у горњем Ибру, *Призрен* < *Призрѝн* у јужној Метохији; уп. у Босни *Речица*, *Бреза*, *Призренац*, *Озрен*.

2.1.4.1. Екавске рефлексе јата срећемо на подручју косовско-ресавских говора у горњем Ибру, Рашкој и горњем Подримљу (северној Метохији): *Брѝсѝница* > *Бресница*, *Трѝбча* > *Трейча*, *Трѝскавац* > *Трѝскавац* (г. Ибар), *Бѝлоглав* > *Белоглав*, *Бѝлоглавац* > *Белоглавац*, *Лѝсковѝк* > *Лесковик*, *Себѝмиље* > *Себемилје*; *Бѝково* > *Бекова*, *Дѝжево* > *Дежева*, *Медвѝћа глава* >

³⁶ Овај други већ и због *зв-* > *з-*, в. ниже 2.2.5.2 (н. 48), 3.4.

³⁷ Није извесно да се име из БХ очувало у том лику, који међутим постоји као апелатив.

³⁸ Ради се о старом германизму, који се међутим својим завршетком уподобно домаћем суфиксу **-ъnъ*, нпр. у *свежсаъ*, -*жсаъ*.

³⁹ За прасловенски се може претпоставити акценатска дублета *žerbbjъ поред *žêrbjъ (М. Snopj у Bezlaj 4: 440, 479).

⁴⁰ Непосредни одрази ликова забележених у БХ били би на том терену *Зла ријека, *Брежје.

3. Спорадични (несистемски) гласовни развоји и колебања

Делом се објашњавају народном етимологијом и/ли језичком интерференцијом, понеки — морфолошком преобликом.

3.1. Дисимилаторно-асимилаторне промене

3.1.1. Дисимилација на одстојању $p - p > \emptyset - p$ у апелативу *џрајрајџ* > *џајрајџ* била би присутна и у данашњим ликовима топонима *Појрајџ*, *Пајрајџ* *лугови*, ако се свODE на ликове *Прајрајџ* и *Прајрајџ* *лука* забележе-не у БХ. Дисимилација $l - l > \emptyset - l$ у **Иљџан* < *Лиљџан* (?), уп. доле 7.5.3.

3.1.2. Дисимилација $n - n > l - n$: *Книна* > *Клїна* / *Клїна*, *Чрнинов џоџок* > *Црниловац* / *Црниловица* има аналогије у *Носоџино* > *Носољин*, *Белољин* > *Белољин*, **Јагњедница* > *Јагледница* итд.

3.1.2.1. Дисимилација $n - n > \emptyset - n$ може објаснити развој *Жрновница* > *Жеровница*.⁵⁰

3.1.3. Дисимилацијом према *e* у следећем слогу објашњиво је и уместо очекиваног *e* у *Барљево* > *Барљево*, *Ређево* > *Риђево*.⁵¹ Обратна промена могла би бити условљена истим разлогом, ако се *Годџа* изводи из *Годиље* преко старог локатива **џ) Годиљи* (4.1.1). У **Бојџани* > *Бајџан* имамо можда дисимилацију $o - o > o - a$, у *Даманек*, *Главајџин* асимилацију o према *a*.⁵² И *ја-* > *је-* у *Јеђимовац* поред *Јађимовац* може се схватити као асимилаторна промена (уп. колебања типа *јаребица* / *јеребица*, *јасен* / *јесен*). Сличан развој, уз метатезу палаталности (?) у *Пџкљани* > *Паклење*.

3.1.4. Депалатализација *-њ* у *Звечањ* > *Звечан* проузрокована је вероватно једначењем по месту образовања у етнику **Звечањџи* > *Звечанџи*, уп. *Подрињџи* > *Подринџи*; тако се најбоље тумачи и *Мрајџињ џоџок* > **Мрајџињац*, у *Мрајџињџу* > *Мрајџињџу*.⁵³

3.1.5. Протетско *ј-* у *Амбул* > *Јамбул(ина)* појава је честа у косовско-ре-савским говорима.

3.2. Друге промене

3.2.1. Испадање *љ* испред сугласника имали бисмо у *Микуљџиџица* > *Микуџиџица* (за *-н-* в. 7.3.1.3) и *Расџљџица* > *Расџџица*.⁵⁴ Упрошћење *џџ* >

⁵⁰ Ту албанско посредство није вероватно.

⁵¹ Но могућа су и друга објашњења, за *Барљево*, извођење од изворнијег лика апелатива у основи са *-и-*.

⁵² У оба случаја појава може ићи на рачун албанског изговора (уп. 3.4).

⁵³ Од *Бојџан* етник је *Бојџанин* (Стаматовић 105), те ту пре имамо декомпозицију у сле-ду универбизације *Бојџан забљ* > **Бојџан*, *Бојџан-ани* анализирано као *Бојџан* + *-јани*. Овамо евентуално и *Добруџица* > *Добруџица*, али би облик са *-н-* ту могао бити првобитан.

⁵⁴ Овај последњи облик био би посведочен турским записом, ако је ваљано прочитан. У оба случаја гласовни развој говорно би у прилог читању записа у БХ са *-љ-* а не *-л-* (које би се у том положају вокализувало).

ц: *Тийц- (Тийчања лука) > Тица могло би ићи и на рачун албанског посредства (3.4).

3.2.2. Истом разлогу могу се приписати случајеви обезвучења, у финалној позицији *Доманџ* > *Даманек* и у средини речи: *Чигоџово* > *Чикаџово*, *Смудирози* > *Смуџирозе*, уп. 3.4. Озвучење у *Судско село* према *Суџи* у БХ само је привидно; реч је о хиперкоректном писању званичног лика имена.

3.3.1. Неке гласовне измене у суфиксалном делу чини се да су узроковане морфолошким преобликама: *Пожежена град* > *Пожежина*, *Кудријно* > *Кудрина* (7.3.1.1),⁵⁵ *Камџница* > *Камешница* (7.3.1.3).

3.3.2. У *Цџмва* > *Цџјевна* могли бисмо имати чисто фонетски развој, асимилацију *мв* > *нв* и онда метатезу као у *џонва > *џомва*, *џовна*, али се као чинилац промене гласовног лика мора узети у обзир и паретимолошко наслањање (7.5.3). Народна етимологија, а не фонетски процеси, објашњава вокализам у *Лийџан*, *Добрава*, *Радџбране*, *Ресник* и консонантизам у *Улјарје* > *Угљаре*, вероватно и у *Жрносџк* > *Зрносек*, *Моџиџаница* > *Можданица* (7.5.2). *Бџица* поред *Бџица* < *Бенча* могло би се објаснити наслањањем на термин *бџица*, премда се нагласак не подудара, а не можемо бити сигурни ни да *ч* у запису из БХ не предаје *ц*.

3.4. Језичка интерференција

Део гласовних промена које се запажају на данашњим рефлексима средњовековних топонима на подручју Зете и Метохије може се са мање или више вероватноће приписати албанском језичком филтру: *зв-* > *з-* у *Гвоздџ* > *Гоздец* у Затријепчу (у суседним Кучима основни апелатив гласи *звозд*), *-ије-* > *и* и *ки-* > *ћи-* у *Кијерези* > *Тирез*, *жсџ* > *јсд* у *Љубиџња* > *Љубиџда*, *ђ* > *љ* у *Кундџ* > *Кундељ (уп. *Архидјаче* > *Ариџача*, вероватно и *Гојбуђа > *Гојбуља*); за *Хмељница* > *Хелмица* в. ниже 7.5.3, за *Јагодно* > *Јагода*, *Чемерно* > *Чемер* 6.3.3.

4. Морфолошке измене

Није увек сигурно да данашњи лик представља доцнију преоблику онога који је забележен у БХ. Неке идентификације су неизвесне, а у другим случајевима ваља допустити да је већ у доба издавања БХ постојала варијантност творбеног лика топонима, тако да би данашња варијанта могла бити подједнако стара као она у БХ, или чак од ње старија. Ипак се већином ради о секундарним формацијама које у своме збиру одсликавају неке главне тенденције развоја топонимске творбе од старосрпске епохе до нашег времена, што може бити поучно за тумачење творбених ликова фиксираних на савременој и другим плићим временским равнима, за које не располажемо тако раним и поузданим потврдама какве су оне у БХ.

⁵⁵ Могао је посредовати фонетски развој у ктетику *кудријски > *кудрински.

4.1. Промена рода

До ње долази код асуфиксално универбизованих придева, првенствено наслањањем на друге/нове денотате, *Рогозно (језеро) > Рогозна (јланина)*.

4.1.1. n. > f.: *Бѣково > Бекова, Дѣжево > Дежева; Рогозно > Рогозна; Годиље > Годоља, Кудријно > Кудрина, Главојино > Главојина, Лелчин(о) > Леочина, Племејино > Племејина*. Ликови као *Дѣжево* према село и *Дѣжева према *вс* могли су постојати паралелно, при чему би данашњи женски род могао бити старији од средњег рода фиксираног у БХ (*Глуха вс* као једини пример чувања овог апелатива у БХ и један од ретких са целог стрп. терена у истом је крају, Рашкој, као и *Бекова* и *Дежева*). Но може се радити и о превођењу из *о-* у *а-*основе реинтерпретацијом старих локатива мушког рода на *-ѣ > е* и *-и*: *Главојин, у Главојинѣ > Главојина, у Главојине; Годиље, у Годиљи > Годоља, у Годољи*.

4.1.2. n. > m.: *Бољејино > Бољејин, Главојино > Главојин, Племејино > Племејин, Госиље > Госиљ (поред Госиље), Каиље > Каиљ (?)*.⁵⁶

4.1.3. f. > n.: *Хиѣйова > Тејово, Годиља > Годиље, Кориља > Кориље*. Овде је вероватно дошло до замене првобитног денотата у женском роду *вс* са село (или, у случају Тетова, *мѣсто*?).

4.1.4. m. pl. > f. pl. (?): *Рѣдобради > Радобраде, Смудирози > Смуди-роге*. До промене је дошло тако што је акузатив множине *о-*основа реинтерпретиран као номинатив/акузатив множине *а-*основа.

4.2. Промена броја

4.2.1. pl. > sg.: *Ковачеви лази* из БХ се већ у двадесетак година млађој ДХ бележе као *Ковачев лаз*. Сингуларизација има свој основни подстицај у тежњи ка успостављању логичке корелације у броју између денотата, који је један, и његове језичке ознаке, ако ова има облик множине. Тако множина *Бање* заснована на латинском предлошку (*balinea* n. pl.) као назив за јединствене објекте, село и поток, спонтано прелази у *Бања*. Логички раскорак је нарочито присутан тамо где је родовско име у множини прерасло у еконим — назив насеља, које је једно, па се може говорити о општој тенденцији развоја типа *Косјерићи > Косјерић, Влајковци > Лајковац* у српској топонимији. БХ нам пружа јасне показатеље да је томе семантички мотивисаном процесу допринела једна морфолошка околност: формална подударност (осим у нагласку) номинатива-акузатива једине и генитива множине, који је, у посесивном значењу, чинио атрибутивни пар синтагме уз денотате *село, кайун* (в. III 6.1.2).⁵⁷ БХ једнозначно бележи такве АС као *Катоуњ шишатов'цѣь*, где се удвојеним писањем полугласа на крају означава генитив множине, али у дру-

⁵⁶ Номинатив није посведочен у БХ, по податку са терена мештани село зову *Кашје* (n. sg.), а званични лик *Кашаљ* као да је настао наслањањем на апелатив *кашаљ*.

⁵⁷ Прозодијска дистинкција могла се избрисати у дијалекатским преслојавањима, а посебно код имена влашких катуна, и у условима словенско-романског билингвизма.

гим случајевима пише се **КАТОУЊЪ ВОИСИЉЪЦЪ, СЕЛО СТЪЉЪЦЪ**, где изостанак те правописне дистинкције указује да је сингуларизација већ извршена; за *Стърѣльцъ* се то, уосталом, види из других помена у БХ и ДХ. Други примери ове врсте су: *Доманѣзи* > *Доманѣз* (оба облика већ у БХ!), *Рудници* > *Рудник*, *Пријори* > *Приор*, *Бобојевци* > *Бобовац* (поред *Бобо(је)вце*), *Кијерези* > *Тирез*, *Тучеи* > *Тучей(о)*, *Шекулари* > *Шекулар*, можда и **Бойољан(и)* > *Байољан*. Код дескриптивних назвања може се претпоставити да је првобитна множинска мотивација временом избледела, односно да се денотат сузио или променио: *Плужине* > *Плужина*, *Кознице* > *Козница*, *Баре* > *Бара* (првобитно означава хидрографског објекта, данас ороним), *Вардишѣа* > *Вардишѣе*, (*Долњи*) *крстии* > *Крсти* (?), *Чрне горе* > *Црна гора*. Дублета *Диноше* / *Диноша*, ако је понуђена етимологија исправна, одражава колебање између гласовно верног преузећа страног предлошка и уважавања његовог броја. У *Сѣнице*, данас *Сјеница* немамо сингуларизацију, већ ће облик забележен у БХ бити резултат секундарне плурализације којом су хидроними попримали значење хоронима (III 5.2).

4.2.2. sg. > pl.: Обратни процес плурализације у *Грабовица* > *Грабовице*, *Штирница* > *Штирнице*, *Ракиѣа* > *Ракиѣе*, (*Велја*) *рудина* > *Рудѣне* могао је бити везан за промену перцепције објекта (нпр. једне земљишне целине као збира више мањих делова), или је био потакнут морфолошком реанализом локатива једнине на *-е* у *Ракиѣе*, у *Рудине* као акузатива множине, с обзиром на замену локатива акузативом у косовско-ресавским и зетско-сјеничким говорима. За *Врбовце* поред *Врбовца* < *Врбовѣц*, *Прејрање* < *Прѣјран* не располажемо јасним сазнањем да ли су посредни облици једнине или множине.

4.3. Промена рода и броја (m. pl. > n. sg.)

Промена се очитује пре свега код образовања на **-it'i*, *-b(s)ci*, *-jane*, *-ar'e* m. pl. > n. sg.⁵⁸ Њихови стерп. номинативи множине типова на *-ане*, *-аре* и акузативи множине на *-иће*, *-це* реинтерпретирани су као једнина средњег рода. Род и број није посведочен за сваки понаособ савремени лик, но вероватно се бар у делу случајева ради о *neutra pluralia*, уп. у околини Косовске Митровице *Мало Кичиће*,⁵⁹ премда имамо и примере као *Коваче* у Ибарском Колашину, loc. у *Ковачима* (Пумпаловић 2).⁶⁰

4.3.1. -ићи > -иће: *Војмислићи* > *Војмислиће*, *Драмићи* > *Драмиће*, *Јелићи* > *Јелиће*, *Койорићи* > *Койориће*, *Видомирићи* > *Видомириће* (поред *Видомирић*, 4.1), *Мишчићи* > *Мишчиће* (поред *Мишчић*, 4.1), **Верѣићи*⁶¹ > *Верѣиће* (у последња три случаја постоје и сингуларизовани ликови мушког рода *Видомирић*, *Мишчић*, *Верѣић*, 4.1). Уп. за Рашку Петровић П. 1984: 71, нап. 5:

⁵⁸ О ареалу и хронологији в. Lubaš 1971: 17 дд.

⁵⁹ Али *Велики Кичић*!

⁶⁰ Посреди је највероватније развој са полазиштем у лику номинатива множине посведоченог у БХ *Коваче*, са променом *чј* > *ч* (2.2.6), уп. *Влѣја* > *Вуча*, *Бучје* > *Буче*, данас у Ибарском Колашину на више места *Клеѣје* > *Клеѣче* (Пумпаловић, уп. *Клеѣча глава*), где је *-(в)је* преузето из *i*-промене аналогijом према *људје* < **l'udъје*.

⁶¹ Облик посведочен у БХ је *Верѣића* f. sg., уп. 7.1.1, 7.3.2.

„Уочава се да се старији називи за насеља, који су постали по презименима несталих родова, редовно завршавају на *ће*: Војсалиће, Живалиће, Родиће, итд., а називи насеља по родовима који и сада постоје у њима завршавају се на *ћи*: Видићи, Настасићи, Чуповићи, итд.“.

4.3.2. *-ци* > *-це*: *Пољанци* > *Пољанце*, *Бобојевци* > *Бобо(је)вце*.

4.3.3. *-ани* > *-ане*: *Осојани* > *Осојане*, *Пъкљани* > *Паклење* (уп. горе. 3.1.3).

4.3.4. *-арје* > *-аре*: *Рударје* > (*Велико*) *Рударе*, *Уљарје* > *У(г)љаре*.

5. Универбизација

5.1. Асуфиксална универбизација

Појава је стара и вуче порекло из прасловенског доба, па је добро посведочена и у грађи БХ (III 2). По правилу вршила се отпадањем апелативног, а каткад и атрибутивног члана; оба случаја имамо у *Бошунъ забъл* > *Бошунъ*, *Забјело*, где је један двочлани топоним изнедрио два савремена.

5.1.1. Са отпадањем апелативног члана: *Клеча глава* > *Клѣча* (?), *Змијна главица* > *Змијана*,⁶² *Пожежсена град* > *Пожежсина* (где је универбизацији уследила замена суфикса, в. доле 7.3.1.1).

5.1.1.1. Са променом рода и/ли броја: *Блажујеве куће* > *Блажево*, *Кићенѣ дуб* > *Кићене*.⁶³

5.1.2. Са отпадањем атрибутивног члана: *Бъле водице* > *Водице*, *Велја рудина* > *Рудине*, *Велји хлм* > *Хум ораховски* / *Ум оравскѣ*,⁶⁴ *Долњи крѣѣи* > *Крѣѣи* (?), *Камене стѣруге* > *Шѣру[н]гезе* (? — уп. доле 7.1.2).

5.2. Суфиксална универбизација

И овај тип универбизације је стар и добро посведочен у грађи БХ (уп. III 3). Од овде заступљених универбизационих суфикаса тамо нема примера за *-(j)ак* и *-ија*. Пут универбизације није увек био праволинијски, јер у појединим случајевима универбизовани лик не одговара роду и броју посведочене АС. Појава је присутна и у данашњим варијантама већ универбизованих ликова из БХ: *Белоглавица* поред *Белоглавац* < *Бѣлоглавацъ*, *Шал њиновица* поред *Шалѣновацъ* < *Шалиновѣцъ*, *Грабовац* према **Грабовица* (или **Грабовик?*);⁶⁵ ту посреди може бити како позна замена суфикса (7.3), тако и одраз старе варијантности АС, са различитим денотатима означеним истим атрибутом (нпр. **Грабов ѡѣок* → *Грабовѣцъ* поред **Грабова рѣка* → *Грабовица*); обе варијанте могле су постојати већ у доба издавања БХ.

⁶² Полуглас озвучен из ктетика (2.1.3.1)?

⁶³ Ваљда f. pl., можда преко старог loc. sg. m. придевске промене неодређеног вида **Кићенѣ*.

⁶⁴ Где је придевски члан данашње АС (тип III 5.6.1) секундаран и факултативан.

⁶⁵ Оба лика могу се реконструисати из *Грабовичкѣ ѡѣок* у БХ.

5.2.1. -ик, -(ј)ак

5.2.1.1. -ик са променом броја: *Бџџеви доли* > *Бадџевик*, рода: *Грађена глава* > *Грађеник*, *Пџсчана глава* > *Пекча̀ник*.

5.2.1.2. -ак: *Ловџч ѿѿѿок* > *Лойча̀к*, са променом рода *Медџџа глава* > *Медџџак*.

5.2.2. -ица: *Брџзова глава* > *Брезовица*, *Влџкојева глава* > *Вуковица*, *Дмиѿријева (Дмиѿрова) цркџв* > *Миѿровица*.

5.2.2.1. са променом рода: *Чр̀нинов ѿѿѿок* > *Цр̀ниловица* (поред *Цр̀ниловац*, 5.2.3; уп. горе 3.1.2)

5.2.3. -ац: *Чр̀нинов ѿѿѿок* > *Цр̀ниловац*, *Мраѿињ ѿѿѿок* > *Мраѿинац* (уп. горе 3.1.4)

5.2.3.1. Са променом рода: *Јаѿимово каѿунишиѿе* > *Јаѿимовац / Јеѿимовац*.

5.2.4. -ар: *Волуј дол* > *Волујар (?)*.⁶⁶

5.2.5. -ија: *Ср̀бска(ја) земља* > *Ср̀бија*.⁶⁷

6. Надоградње и разградње**6.1. Очување у секундарним АС**

У два случаја изнета је претпоставка да је данашњи одраз топонимизованог апелатива из БХ сачуван као део савремене атрибутивне синтагме.

6.1.1. Придодавањем атрибута: *Дуб* > *Шуѿињ дуб (?)*.

6.1.2. Адјективизацијом апелатива: *Кр̀си* > *Кр̀сно бр̀до (?)*.

6.2. Очување у секундарним дериватима

6.2.1. у основи етника на -ане: *Горица* > *Горичани*, *Соѿѿиѿе* > *Соѿѿѿани*.

6.2.2. у основи ктетика на -ски

6.2.2.1. као део АС: *Куѿна* > *Куѿански ѿѿѿок*, *Суѿиѿи* > *Судско село*, *Узрѿича* > *Зрѿички ѿѿѿок*.⁶⁸

⁶⁶ Функција необична за овај суфикс, уп. III 3.5.1; тамо изнета претпоставка о могућем албанском образовању овде је географски искључена, па ако се уопште ради о рефлексу средњовековног топонима, можемо најпре претпоставити дублетност типа *Говедар'ев брод / Говеѿи брод*, тј. изофункционалност именовања по врсти домаћих животиња и по људима који се њоме баве.

⁶⁷ Ова универбизација према ученом грчко-латинском моделу (гр. Σέρβια, лат. *Servia*) посведочена је већ у XIII веку и није била страна духу старосрпског народног језика, уп. најско-рије Ђ. Трифуновић у часопису *Исѿѿочник* 77–78, Београд 2011, 5 дд.

⁶⁸ Према универбизованом лику у БХ *Оѿавиѿиѿица* данас на терену постоји *Оѿавски ѿѿѿок* (основни топоним је *Оѿаве*).

6.2.2.2. универбизовано: *Брѣстѣ* > *Брѣстѣска > *Бреска*. У питању је меморативни тип изведеница на *-ѣска* за означавање запустелих села, који је карактеристичан за сз. Србију а има паралеле и на чешком тлу, уп. у Посавини код Београда *Хум* > *Хумска*, *Руд-ишѣ* > *Руѣка*, у Чешкој *Chlum* > *Chlumská*, детаљно А. Лома, ОП 19–20/2009: 1 дд.

6.3. Елиминација суфикса?

У неколико случајева према изведеном лику у БХ данас на терену (изгледа да) стоји асуфиксалан лик, који се може различито тумачити:

6.3.1. Негде је могао бити плод морфолошке реанализе: *Брѣзје* је преко старог локатива *Брѣзи могло дати *Бреза*.⁶⁹

6.3.2. У другим случајевима асуфиксални ликови могли су од старине постојати упоредо са изведенима, означавајући исте или блиске објекте: *Дуб* (са колективним значењем) уз (*Врачево*, *Сјасово*) *Дубје*, *Шийово* поред *Шийовик*, *Добра вода* поред *Добра водица*.

6.3.3. Тамо где је било језичког мешања, може се радити о упрошћењу у страном изговору: *Јагодно* > *Јагода*, *Чемерно* > *Чемер* у данас увелико поарбанашеном делу Зете можда је резултат албанског развоја.⁷⁰

7. Преоблике и преосмишљења

7.1. Секундарна суфиксација

Неки топоними из БХ препознају се данас на терену проширени суфиксима, свакако секундарним (ако су идентификације ваљане).

7.1.1. Секундарно *-ина* у *Амбул*: *Јамбулина* (поред *Јамбул*), *-овина* у *Глог*: *Глоговина*; *-ица* у *Врба*: (*Доња*) *Врбица*, *Зла рѣка*: *Злоречица*, *Ржана* > *Ржаница* (у *Глуха вѣс*: *Глухав-ица* посреди је преосмишљење другог дела АС, 7.4.2); *-ић(и)* у *Бѣгари*: *Бугарић(е)*, *Кончул* > *Кончулић*.⁷¹

7.1.2. Страна деривација: у *Дрѣн* > *Дрензи* (?), (*Камене*) *сѣруге* > *Шѣру[н]гезе* топоним из БХ био би проширен алб. деминутивним суфиксом (но ни у једном случају није извесно да се ради о истим објектима).

7.2. Надоградња суфикса

Новосрпско образовање посесива од именица на *-(а)ц* сложеним суфиксом *-ј-ев* (стсрп. *оѣѣч*, нсрп. *очев*, *Радославѣ* > *Радосавѣев*) имали бисмо у

⁶⁹ Други могућ пример такве декомпозиције *Модришѣ* од *Модришѣх, *-ам* (*Модришѣане).

⁷⁰ Исто тако *Круша* у Прекорупљу уместо *Крушка*, ако се не ради о варијанти дендронима без деминутивног суфикса.

⁷¹ Суфикс у оба случаја има патронимску, а не деминутивну вредност; облик патронимика могао је постојати већ у доба издавања БХ. За *Мијалић*, *Верѣе* в. 7.3.2.

Губавч ѿоѿок > *Губавчев ѿоѿок*, ако овај последњи лик одиста постоји на терену. Исто тако се може схватити лик **Драгочајево* > *Драгочево* поред (*ј-посесива?*) *Драгочај* у БХ, који је свакако стар (јер је секундарно *-овъ* надограђивало *-јъ* пре свега у извођењу од основа на *ј*, у које се ово „утапало“). Осавремењен лик *Злаѿѿи камы* у *Злаѿѿни камен* одсликава замену придева **zoltъ* (поимениченог у *злаѿѿо*) изведеним ликом **zoltънъ* > *злаѿѿан* у савременом језику. Уп. *Дубоко* за *Глбоко* (2.2.1).

7.3. Замена суфикса и преоблика завршетка

Овде су сврстани случајеви где се претпостављају творбени ликови секундарни у односу на оне из БХ, било да је изворни суфикс замењен другим или да је завршетак речи преобличен у неки од продуктивних суфикаса. Свака разлика у суфиксу између лика у БХ и данашњег не мора се нужно тумачити као резултат накнадне преоблике, уп. горе 5.2. за варирање *-ица / -ац* у *Белоглавица*, *Шал ѿновица*, *Грабовац*.

7.3.1. Типске преоблике

Већ запажена експанзивност појединих суфикаса на рачун изворних формација у српској топонимији потврђује се и у доцнијем развоју топонима забележених у БХ.

7.3.1.1. *-ина*, које се ширило највише на рачун **-ѿна* (*Јагодна* → *Јагодина*, *Осѿчна* → *Осечина*) овде срећемо уместо *-иѿиѿе*: *Градиѿиѿе* → *Градина*,⁷² уместо партиципског *-енъ*: *Пожежсена град* > *Пожежина*,⁷³ и уместо **-ѿј-ѿн-*: *Кудријно* > *Кудрина*.

7.3.1.2. *-ача* је моциона варијанта суфикса *-аѿъ* који је у прасловенско доба служио поред образовања *nomina agentis* или *instrumenti* од глагола на *-ati*, нпр. прасл. **koraѿъ* од **kopati* (ЭССЯ 11: 12 д.), уп. овде *Криваче*, и за универбизацију придева на **-атъ* (које се при том одбацује), нпр. прасл. **rogaѿъ* од **rogati* (*јъ*) (уп. Vaillant 1974: 321 дд.). Његов женски пандан *-аѿа* својствен је српско-хрватском и словеначком, а у обе функције посведочен је већ у старосрпском, нпр. *драча* ‘биљка која дере’ поред *драч* id. од **dъrati*, овде у *Убога драча*, *расохача* од *расохатѿ* већ средином XIV века као међник у АХ 291: *оу долни краи расохаче*. Даље се *-ача* ширило на друге придеве, најпре на образовања слична ономе на **-атъ*, уп. *Заклоѿача*, од 1476 (Аличић 1984: 199 д.), село код Краљева посведочено као *Заклопѿита лоука* у ЖП, да би у савременој творби микротопонима постигло велику продуктивност (тип *Перова ѿива* → *Перовача*). Томе је могла допринети декомпозиција из ктетика типа *Орловац* → *Орловачка глава* → *Орловача*, какву овде ваља претпоставити у развоју *Комарѿиѿица* > *Комарача* који је вероватно ишао преко придева **комарачки* од етника **Комарци*, док се однос *Расохатѿѿъ* пре-

⁷² До замене је дошло на равни апелативне лексике: *градина* је синоним од *градиѿиѿе* ‘рушевине тврђаве’. У *Градѿѿѿъ* > *Градина* није посредни одраз топонима посведоченог у БХ са заменом суфикса, већ преименовање објекта из ‘тврђавица’ у ‘рушевине тврђаве’.

⁷³ Уп. 3.3.1. Претходила је АУ, уп. 5.1.1.

ма данашњем *Расова̀ча* може тумачити двојачко: или као две независне и подједнако старе универбизације придева на *-аӣ* у различитим родовима везане за исти орографски објекат, или преко ктетика одатле **расовачки* од **Расовац*,⁷⁴ у Пивској планини двојни назив за исти орографски објекат *Р̀сов̄а̀ӣӣ р̀ӣ* и *Р̀сов̄а̀чк̄ӣ р̀ӣ* (Цицмил 279 д.), где први одражава изворну АС, а други се изводи преко универбизованог *Расоха̀ӣац*, *-аца* > **Расовац*.

7.3.1.3. *-иница* уместо *-ӣӣица* (< **-ьsk-* + **-ica*). Појава је већ уочена (Дуриданов 1964; Зв. Павловић, ОП 1/1979: 111 дд.; А. Лома, Ресава 102) и широко распрострањена посебно код основа на *-н*, *-њ*, *-м*, где се може говорити о метатези и упрошћењу **-нӣӣица* > *-иница*: *Кай̄унӣӣица* > *Кай̄уиница*, **Паклен̄ӣица* > *Паклешница*, **Планӣӣица* (*Плана*) > *Плашница*, **Бла̄ӣњнӣица* (*Бла̄ӣно* или сл.) > *Бла̄ӣаиница*, *Радова̄а̄њнӣица* (**Радовање*) > *Радоваиница*, **Слӯњнӣица* (*Слӯњ*) > *Слушница*, **Полом̄ӣица* (*Полом*) > *Полошница* итд., онда и од других: *Вра̄ћев̄ӣица* (*Вра̄ћево*) > *Вра̄ћевиница*. Овде у *Микӯљш̄ӣица* > *Микушница*. У *Камы̄чница* > *Камешница* као да је претходило преобличење изворног лика у **Каменӣӣица*,⁷⁵ а у *Вољска* и преосмишљење: **Волӯјска* > **Волӯјӣӣица* > *Волушница* — ако веза између данашњих ликова и оних посведочених у БХ уопште постоји.

7.3.1.4. *-уша* је продуктиван суфикс коме се уподобљују завршеци другачије образованих имена, као у *Бјелуша* < *Бјелеуша* (*ј*-посесив од **bēloqsъ* ‘белобрк’, ЕРСЈ 3: 362); овде уместо *-ница*: *Скробой̄ница* → *Скробой̄уша*,⁷⁶ преобликом завршног *-оша*: *Чрноша* > *Црнуша*.

7.3.2. Друге замене: *-ац* < *-ьц* уместо *-ьк*: *Гложьк* > *Гложац*; *-(j)ане* уместо придевског *-ин*: *Нагоричино* (*нагорички*) → *Нагоричане*; патронимско *-ӣћи* уместо придевског *-ин*: *Михаљичино* → *Мијаљӣћ* / *Мијалӣћ*,⁷⁷ уместо структурално нејасног *-ӣћа*: *Верѣћа* → *Верѣћи* > *Верѣће*; уместо *-(с)ци*: *Војсӣьци* > *Војсалӣћи* (?),⁷⁸ деминутивно *-ӣћ* уместо *-ик*: *Буковик* → *Буковӣћ*, *-ово* > *-ава*: *Трново* → *Трнава*.

7.3.2.1. Сложени суфикси: *-н-ица* уместо *-ица*: *Хромица* → *Ромница*,⁷⁹ уместо *-ов-ица*: *Ракӣӣовица* > *Ракӣница* (?), *-ав-ац* / *-ев-ац* уместо *-ав-ица*: *Гуш̄ӣа̀вица* → *Гуше/авац* (?).

⁷⁴ Уп. апаратив *расовац*, *-вца* ‘распорак у гаћа’ < **расоха̀ӣац*, са *х* > *в* и са *а* у генитиву *расоваца* схваћеним као непостојано (Skok 3: 301), у топонимији *Расовац* (код Требиња и код Тузле, ИМ),.

⁷⁵ Уп. у сливу Саве *Камешница* (тако од почетка XIII в., Dickenmann 1: 168).

⁷⁶ Та замена можда иде на рачун српско-арбанашког језичког мешања на подручју Куча (суфикс *-ushë* је продуктиван у албанској топонимији).

⁷⁷ Хаплоглијом преко **Михаљичӣћи*.

⁷⁸ Ова последња замена је замислива с обзиром на приближну изофункционалност двају суфикаса, али у случају у којем се овде претпоставља, тешко да је реална (ради се о два различита ЛИ у основи).

⁷⁹ *Хмельница* → *Хелмица* одсликава алб. развој, в. 3.4.

V

ВАНТОПОНОМАСТИЧКИ ДОПРИНОСИ

Осим што собом представљају обрасце топонимске творбе довољно бројне и ране да су нам у претходном (трећем) поглављу могли послужити као основа за нацрт примењив на старосрпску топонимију уопште а поучан и за типологију општесловенског топографског именовања, топономастичка сведочанства БХ посредно нам пружају драгоцену обавештења из домена лексике и антропонимије која унапређују наше познавање старосрпског речника и именослова, али и реконструкцију прасловенског језика у датим сегментима. Ово поглавље даје сумаран преглед тих доприноса. Треба упозорити да смо у њега уврстили и неке хипотетичне реконструкте, одредивши се код етимолошки проблематичних имена (*Прѣѣинини лази*, *Книна*, *Јелеч*, *Пользи*, *Кучево*, *Кашље*, *Суѣи*, *Умоврењ ѿѿок*, *Жѣбрањ лаз*, *Вольска* и др.) за једну од више могућности тумачења.⁸¹

Допринос познавању прасловенске лексике

Наша анализа грађе изнела је на видело знатан број лексичких факата — већину њих по први пут⁸² — из општесловенске перспективе. Отвара се барем могућност, ако не нужност прасл. реконструкције за неке речи нису узете у обзир у досадашњим томовима двају прасловенских речника:⁸³ **bĕky*, *-ъve*, **byrъ*, **dĕži*, *-ъve*, **golda*, **xropati*, **jelekъ*, **jъrica*, **kaslo* (< **kat-slo-*), **kōdrъjъ*, **krivotulъ*, **kučъ*, **kyjerĕžъ*, **litъ*, **mъd'elъ* / **mъd'elъ*, **orstĕlъ*.⁸⁴ Одреднице **čĕdlo*, **grob(l)'a*, **klĕka*, **koporyja*, **korbъji*, **lupežъ*, **orzdolъje* допуњују се тамо недостајућом стрп. грађом.⁸⁵

Посебно занимљивим — премда у већој мери хипотетичним од осталих — чине се реконструкције засноване на поређењу са балтским језицима у одсуству словенских паралела: **kučъ* ‘птица букавац’ (*Кучево?*), **rolъzъ* ‘сла-

⁸¹ Такви случајеви биће надаље означени знаком питања у облим заградама: (?).

⁸² Раније су дата тумачења за *Лиѣа сѣѣна* (П. Ивић), *Кречеѣи* (О. Н. Трубачев) и још неколико других топонима из БХ.

⁸³ Тренутно је у ЭССЯ последња обрађена реч **отъpasti* (37/2011), а SP одавно већ стоји пред почетком слова **x-* (**ch-*).

⁸⁴ Можда и за **čigotъ*, у својству ране, већ познопрасловенске позајмљенице.

⁸⁵ За **čĕdlo* и **koporyja* тек подаци из БХ постављају прасловенску реконструкцију на колико-толико чврсте основе.

докусац' (*Пользи*), *golda 'колиба' (*Салче гладе*). Евентуална балтска паралела поткрепљује реконструкцију за прасловенски фитонима **тъ/ѣd'elъ*, засновану на старосрпским и бугарским дијалекатским потврдама. Случај када реч нема словенских (а ни балтских) паралела, а ипак се може са доста поуздања пројектовати у прасловенску старину, представљала би сложеница *kyjerēzъ 'онај који сече палице'. Негде се допринос своди на установљење фонетских и морфолошких варијаната већ реконструисаних лексема: варијанта са продуженим вокализмом *byrъ поред *bъrъ, *ū*-основа *dēži, -*ъve* поред *a*-основе *dēža. У случају назива за врсту врбе *Salix viminalis*, сведочанство БХ, мада посредно (на основу придева *Бѣково*), својом старином и поузданошћу омогућује поуздану реконструкцију његовог и гласовног и творбеног лика као *bēky, -*ъve*. Одредница **nevečerъnъ(jъ)* у ЭССЯ исправља се у насловном облику (посведочено је само **nevečerъnъ(jъ)*) и доводи се у питање прасловенска старина лексеме.

Како се и могло очекивати, реконструисани термини од ширег интереса на компаративном словенском плану углавном спадају у семантичка поља издвојена у трећем поглављу ове књиге, § 1. То су хидрографија: *plavъ 'плавно земљиште', *pryščina 'извор, подводно место', рељеф и орографија: *perslopъ 'превој', *perdělъsъ 'вододелница', *rovъsъ 'јаруга',⁸⁶ *orzdolъje 'уска долина', **grobl'a* 'хрпа камења',⁸⁷ *sъsutъ 'осулина', биљни покров: *priložъje 'место уз луг, низинску шуму', *orstělъ 'израштај, изданак', фитоними **тъ/ѣd'elъ* 'врста храста', **čъrtъnъ(ъ?)*, *bēky, -*ъve* '*Salix viminalis*', назив за културну биљку *byrъ (поред *bъrъ) '*Setaria Italica*', зоонимија *baranъ 'ован', *košutъ 'јарац', *klęka '(лош) коњ, кљусе', *ъbrica 'птица селица', *jelekъ 'птица козодој, слепи миш' (?), *krečētъ 'зрикавац, цврчак; врста сокола', *kušъ 'птица букавац' (?). Овамо семантички спада **r'ujišče* 'место паурења рогате дивљачи'. Посебну подгрупу чине називи за антропогене топографске објекте, у вези са земљорадњом: *plužina 'њива, орница', *sъtblpъ 'скуп ораница' (?),⁸⁸ са коришћењем и особито крчењем шума: поред *lupežъ, неколико хипотетичних речи у значењу 'крчевина': *žegъ (?), *utъržъ (?), *тъnъ (?), *pertina (?),⁸⁹ затим за врсте насеља: **vol'a* 'насеље ослобођено дажбина' (?), за грађевине: *golda 'колиба' (?), за земљане радове: *perkorъ 'канал'. У топографској примени одразиле су се и поједине речи шире семантике: *čędlo 'почетак', *pridavъkъ 'додатак', као и називи објеката материјалне културе: *dēži, -*ъve* 'наћве, музлица',⁹⁰ *korъbъji 'котарица', *kaslo 'лопта' (?).⁹¹ Посредством еконима (назива становника датог места), ту су се одразила и архаична назвања људи (радне именице, надимци):

⁸⁶ У *Ровци*; могућа је интерпретација и као 'копачи'.

⁸⁷ Могло би се сврстати и у антропогене објекте!

⁸⁸ Под условом да је друга реч него прасл. *sъtblpъ 'кула, стуб', посведочено као **стлъпъ** у српскословенском од XIII века.

⁸⁹ Семантички се на ове термине надовезују радне именице *terbъsъ, *kyjerēzъ.

⁹⁰ Вероватно метафора за коритасто удубљење у стени.

⁹¹ У *Кашље*, несигурно, између осталог и зато, што деривација не би ишла непосредно, него преко антропонима.

*terbъсь ‘крчилац’, *pijajъ ‘пијаница’, *pъrporъ ‘кувар’ (?). Старином одишу сложенице *polъзь ‘сладокусац’ (?), *kyjerěзь ‘онај који сече палице’, *kororyja ‘пљачкаш гробова’, *tučepъ ‘који ту чучи, староседелац’ (?).⁹² Од прворазредног етимолошко-историјског значаја је и одраз (највероватније однекуд позајмљене) титуле *čigotъ ‘σπαθάριος’.

БХ пружа драгоцене, у низу случајева прве и/ли јединствене потврде (са јужнословенског, каткад и општесловенског терена) за извештан број придева, простих: *pъstrъ ‘шарен’, *kъdrъjъ ‘кудрав’ са изведеницом *kъdrěšъ ‘кудравац’,⁹³ **sad’avъ* ‘чађав’ или сложених: *krivo-tulъ ‘грбав’, *rědo-bordъ, **suxo-gъrdlъ(jъ)* ‘жедан; сув, безводан’; на -*ънъ*: *umo-verd-ънъ ‘умно поремећен’ (?), на *-*ън’ъ*: **ot-sъd-ън’ъjъ* ‘овострани’. Део њих пореклом су глаголски придеви: *litъ ‘гладак’, **pъnот’* ‘који се пење’, евентуално и *(*съ*-)*su(p)tъ(jъ)* у *Суѿи*.⁹⁴ Путем партиципа и девербалних придева посведочени су глаголи *strěkati ‘бости, жарити’ (*Стърѿкавъцъ*), *xropati (*Хропѿалица*), можда и *zъbrati ‘молити’ (?), *perporti ‘распарати’ (?).

За неке речи иначе познате на јужнословенском и српско-хрватском тлу топонимска грађа БХ указује на друкчија, непосредочена значења: *gluxъ ‘самотан, забит’, *rudъnikъ ‘рудар’ (?); то важи и за горепоменути термин *plavъ, можда и за **vol’a*, *žegъ.

Допринос познавању старосрпске лексике

Претходно наведени примери тичу се углавном речи (или, у најмању руку, њихових значења) иначе непосредочених (или, у најбољу руку, веома слабо посведочених) на српско-хрватском и јужнословенском простору. Њима се не исцрпљује лексиколошки допринос БХ. За један (жељени, али још непостојећи) речник старосрпског језика, који би, након једног и по столећа, заменио Даничићев (где се меша старосрпски са српскословенским и ни изда лека нису обухваћени сви данас расположиви извори), или за историјски речник српског језика који би допунио Рјечник Југославенске академије (РЈА), БХ пружа обиље података. Делом су то непосредне потврде лексема, а делом посредне, путем топонима којима оне леже у основи.⁹⁵

⁹² Путем тих сложеница посведочене су поједине лексеме као *куjъ ‘палица, тојага’, *ко-ръ ‘гроб’, глагол *čepěti*.

⁹³ Са изведеницом *kъdrěšъ ‘кудравац’, посведоченом у српском као *кѿдреш*, али потврда у БХ омогућује досад недостајућу прасл. реконструкцију.

⁹⁴ Ако је m. pl., а не множина термина *sъsutъ f., в. горе.

⁹⁵ Осим делова где се набрајају и омеђују земљишни прилози, посебно су издашни законодавни одсечци повеље, а и антропонимија даје, путем надимака, понеку прву потврду за апелатив. Истраживање комплетне лексике БХ није нам овде задатак, па ћемо без претензије на исцрпност дати извештан број илустративних примера који нису обухваћени нашом анализом топонимастичке грађе. Од именица, први пут се у српском бележе неки пољопривредни и сточарски термини, као називи житарица *зоб* 52г, *ѿросо* 45в, придеви *озими* и *јари* (о усевима) 45в. У сферу материјалне културе спадају *ѿрнка* ‘кошница’ 52г, посредно и *ѿласѿ (*с’ѿласѿе* 46в, *сѿлашѿенје* 46г), *жрв(а)њ* (*жрвње* 50в, са извршеном метатезом), *ѿка* ‘даска’ 47г (преко *дска, са регуларним испадањем слабог полугласа), *шестѿар* (*ѿо шестѿарју* 47г, са чувањем палатално-

У своме овде обрађеном делу БХ бележи многе старосрпске речи по први пут, или бар по први пут тако, да не морамо сумњати у њихов језички српски и народни а не књижевни карактер. За неке даје прве непосредне, за друге — прве посредне потврде. У напоменама ћемо указати на постојање других ранијих или мало каснијих потврда и на дилеме око датирања и око језичког одређења (старосрпског, српскословенског, македонског) пред које нас неке од њих стављају.

Наведимо најпре основне речи словенског порекла за које наша грађа пружа најраније поуздано старосрпске потврде. То су хидрографски термини *бара*⁹⁶

сти као и доле код *овчар*), *круг* 33г, вероватно ‘комад истопљена воска’ (но нешто ранији помен и *сѣно да косе ѿт кроуѣга возъ* у Милутиновој повељи Св. Ђорђу скопском, ЗСПП 328 указује на меру за површину земљишта, уп. у том значењу рус. *круг*), *оглав* f. ‘улар’ 47v, *ѡасѣѡух* ‘приплодни ждребац’ 71гv (раније српскословенске потврде су у значењу ‘пастир’), *мађуѡиѡица* ‘кухиња’ 47г (од *мађуѡиѡиц* ‘пекар’ < сргр. *мáкyѡѡ*). Јединствена је потврда речи *комол* ‘лакат’ као мере за дужину 47г (< прасл. *komolъ (jъ); ЭССЯ 10: 174 д. има из с.-х. само позније посведочен деминутив *комолац*). БХ прва бележи називе за занимања *овчар* и *дрводеља*, и то у архаичним гласовним ликовима (*овчарѣм* dat. pl. 54v, *дрводеље* 53г). У исту семантичку групу спадају хапакси *јаздничар* ‘јачах’ (?), *сѣмчиј* ‘млађи, слуга’ (?) 53v, *ћелашор* ‘влах поносник, пратилац каравана’ 49г (< рум. *călator*). По први пут, а неки и само ту, забележени су друштвено-правни термини *милос(ѡ)ник* (*црковни*), властелин подложен манастиру 49v), *бој(и)ца* ‘убојцица, насилник’ 54г, *коѡиле* (*Коѡил* име влаху 64v < прасл. *korulъ ‘побочни изданак’, ЭССЯ 11: 30–34), називи за дажбине *бродарина*, *недељина* 47v, за феудалне обавезе *накосица* 46г, *наспѡица* 46v; не зна се шта тачно значе у 53v речи *самосуд*, *сѣлба* (радње које подлежу глоби), *сѣмчиј(а)* (в. горе). Из терминологије одевања непосредно је посведочена реч *окроја* 71г којој се не зна тачно значење, а посредно *кожух и *скорња ‘чизма’, описним означањем *шѡвце кожуѡни* и *скорњани* ‘кројачи и обућари’ 55г, *гуѡ* и *губер* (романизам) на значима двојице влаха *Бѣлгуѡ* 64v и *Губер* 56г. Занимљив је и надимак попу у бугарском катуну *Кусѡодија* 61v, од лат. *custodia* ‘стража’. Чак и једна тако обична реч као *св(и)јесѡи* налази овде 77г своју прву потврду. Помене из БХ ваља ставити на чело многих глаголских одредница у историјском речнику, због старине потврда и аутентичности употреба преузетих из народног језика. Ти глаголи описују свакодневне радње: *орашѡи* (са изворним ликом презента *орје* 43v, *орју* 45v, глаголском именицом *ѡодорање* 50b; млађи лик *оре* већ око 1240), *влачиѡи* (*да влаче* 46v), *врћѡи* (*да врху* 46v), *зд(ј)еѡи* ‘зденути (сено)’ (*да здѡћу* 3. pl. 46v), *сѡла-сѡиѡи* (в. горе), *ѡрѣбиѡи (*жѡиѡ*) (*у жѡиѡѡрѣбљење* 47г, *ѡсѡрѣбиѡи* већ 1240), *ѡѡочѡи* (*слад ... да ... ѡѡочѡи* 47v), *сѡиѡиѡиѡи се* ‘удружити се (ради обављања пољопривредних радова)’ 48г, *ѡовариѡи* (*коѡи да се не ѡоваре* 52г), *прѡсѡавѡиѡи* ‘присаједињавати (стоку на паши)’ 49г, *ѡиѡиѡи* 50г, *сковѡиѡи* (*скује* 74v), *укоѡиѡи* (*укоѡан камы* 37–39), *изучѡиѡи*, *научѡиѡи* (*кѡѡѡу*), тј. ‘описменити се’, *гор(ј)еѡи* (*ѡогорѡи*) 48г, (51v), *слагѡиѡи* ‘надокнађивати’ (*слагајуће* ‘у накнаду’ 70v), *излагаѡи* ‘изузимати’ (*да не излага* 50v), *ѡѡиѡиѡиѡи* ‘затражити’ 48г, *ѡѡиѡиѡиѡи* ‘осиромашити’ 49v (уп. у ДЗ *убогих* и *ниѡиѡих*). Све су то фрагменти чистог народног српског језика почетка XIV в., махом и данас разумљиви, мада су се поједине форме и значења изменили. Облици *здѡћу*, *орје* представљају фонетско-морфолошке архаизме. Додајмо да и три описне топографске синтагме из Зете уврштене у нашу грађу пружају прве потврде за неке сасвим обичне глаголе и њихове употребе: *скакаѡи* (*како вода скаче* 39v), *убиѡи* (*здѡћ убиѡе Лѡубца* 36v), *зѡѡиѡи се* (*здѡћ се зове* 35г).

⁹⁶ Ранија потврда (међник *на вадѡѡ*) у Милутиновој повељи Св. Ђорђу Скопском из 1300 (ЗСПП 323) потиче са данашњег македонског језичког подручја. Према је реч о несумњиво старосрпском споменику, језички блиском Бањској хрисовуљи, код разматрања топономастичке грађе коју бележе та и друге повеље из истог дела старе српске државе треба водити рачуна о географском аспекту; уп. нпр. у Речнику (II) одредницу *гомѡла*. Овде ће и надаље бити нотирани такви случајеви.

шипак, *Rosa canina*’ (*Шийовик*),¹²⁸ *шйир* ‘*Amaranthus*’ (*Шйирница*), *чемер* (*Чемерно*, *Чемерна њолана*), *скробуй* (и сл.) ‘павит’ (*Скробойница*), *шйиац* ‘врста траве’ (*Тийчања лука*), *жабор-ина*, *жабор-ика* врсте траве (*Жаборо-во*), *раж* (*Ржана*), *лук* (*Лукови њоџоци*), *куйус* (*Куйусов дол*), *шйква* (*Тыково*),¹²⁹ можда и *врзина* (*Врзинина гомила*), али ће ту у основи пре бити романизам другог значења. За зоониме: *кошуйа* (*Кошућа локва*),¹³⁰ *йрч* ‘ја-рац’ (*Прчево*), *јареб-ица* (*Јеребиње*), *славуј* (*Славијић*), можда *курјак* (*Курјач рй*, *Курјача*), *бенац* ‘шљука’ (*Бенча*), *модрац* ‘поскок’ (романизам) или домаћа реч *модрџ ‘модри кос, чапља’ (*Модрџ дџл*, *Модрџа гробља*), *зрикавац* (*Узрича?*). За термине материјалне културе: *киј* ‘батина’ (*Кијезези*),¹³¹ *клуја* (*Клујна лука*), *кол(и)евка* (*Колџича*),¹³² *куџао* ‘кутлача’ (*Куйласий камы*),¹³³ *лађа* (*Ладјанџ дџл*), италијанизам *барџл ‘бачвица’ (*Барџево*). За називе занимања: *говедар* (*Говедар’ев брод*), *свињар* (*Свинарево).¹³⁴ Близњи ‘двојни врх’¹³⁵ прва је потврда за придев *близан*, не нужно и за родбински термин *близанац*. Посредно посведочење се каткад протеже преко две или три деривационе карике до основне речи: преко *иглар (*Игларево*) имамо најранији посредни помен за *игла*, преко *мрџсар (*Мрџсар’еви лази*) — за *мрежа*, преко надимака *Враскоња (*Враскоњин њоџок*), *Дујеџа (*Дујеџини лази*) — за *враска* ‘бора’ и *дује*, преко *губавџ (*Губавџ њоџок*),¹³⁶ — за придев *губав* и у крајњој линији за *губа*. БХ пружа најраније посредне потврде и за два обична придева, *сйрм* са варијантом *сйрмен* (*Сйрмоглавнице*, *Сйрменица*), и *гусй* преко *гушйава (*Гушйавица*). Путем својих именских облика (партиципа) посведочени су први пут следећи глаголи: *врй(ј)еџи* ‘бушити’ (*Врйџнаја сйџна*), *градийи* ‘ограђивати’ (*Грађена глава*), *дозываџи* (*Дозывало*), *киџийи* (*Киџенџ дуб*), *гор(ј)еџи* (*Огорџљца*),¹³⁷ *џожеџи* (*Пожежсена град*),¹³⁸ *сйрашйи* (*се*) (*Сйрашйивџ*),¹³⁹ *йрескаџи* (*Трџскавџ*),¹⁴⁰ *чичаџи* ‘чичкати’ (*Чичавица*), *смудийи* (*Смудиглав*, *Смудирози*).¹⁴¹

¹²⁸ Млађи лик са суфиксом *-џкџ* већ у повељи скопском Св. Ђорђу Константина Тиха Асена: *на Ший’ковицџ* (1258/77: ЗСПП 255); основна реч као ороним *Шийџ* у ДХ.

¹²⁹ Непосредна потврда у лекаруши из око 1390: *тиквоџ соџхоџ џастџи* (SLK 130).

¹³⁰ Непосредна потврда *Кошоџта* међник у ДХ.

¹³¹ Непосредна потврда *кии* из 1420.

¹³² Непосредна потврда у Хиландарском медицинском кодексу из XV в.: *колепка* (Катић 72).

¹³³ Непосредна потврда је из 1402 (Пуцић 2: 50).

¹³⁴ Млађи лик *свињар* непосредно је посведочен у ДЗ.

¹³⁵ Иста основа раније је посведочена у трећој четврти XIII в.: *Близњска*, заселак Здуња у Пологу (ЗСПП 255), данас македонско језичко подручје.

¹³⁶ Непосреднија потврда *Богдан губавџ* у АХ.

¹³⁷ У законодавном делу повеље *ако по гџџхоџ погодни монашџџ* 48г. *Метоџ Под’годелџа* у фалсификату Студеничке повеље (ЗСПП 62).

¹³⁸ Нешто доцније у ДЗ *пожеџи* (pt. pf. act. m.), *пожеже*.

¹³⁹ Непосредан помен из 1423 (*коџтаљ*, Пуцић 1: 173).

¹⁴⁰ Непосредна потврда *тџџскеве џгњннни тџџскаџџ* у српскословенском Слову о кнезу Лазару из 1392/93.

¹⁴¹ У ДЗ *осмоџдџи*.

Допринос познавању старосрпске и прасловенске антропониимије

Топонимска грађа БХ пружа нам низ прасловенских личних имена иначе непосредчених на старосрпском терену, са паралелама у антропониимији и топонимији других словенских земаља: *Gorazdъ (*Горажде*),¹⁴² *Gostivarъ (*гостиварски*),¹⁴³ *Gošъ (*Гошево*),¹⁴⁴ **Dal'ęta* (*Даљејин ждребиј*), *Domaneęъ (*Доманѣзи*), *Dorgočajъ (*Драгочај*), *Koriměrъ (*Кориља*), *Plemeťa (*Племѣино*), **Ręd'ъ* (*Ређево*), **Sadlъkъ/o* (*Салче гладе*), *Tušiměrъ (*Тушиња*), *Xotislavъ (*Хојино*), *Xъtětъ (*Хѣтѣова*), *Xudъkъ (*Худач?*), *Čъrpninъ (*Чрпинов ѿшоок*), *Čъrnoslavъ (*Чрноша*).

Има их и која су другде непосредчена, али се у већини случајева пре ради о архаизмима него о старосрпским иновацијама: *Voje-myslъ (*Војмыслићи*), *Kridlo-gostъ (*Крилогостије*), **L'ubi-žiznъ* (*Љубижиња*), *Radovidъ, *Seběmilъ, **O(b)svętъ*.

Допринос историјској фонологији српског језика

Овде је место кратком осврту на проблем односа појединих правописних одлика БХ према старосрпској језичкој стварности. За **ѣ**, **љ** наш налаз на основу топономастичке грађе БХ не мења битно досадашњи суд да се у овом споменику добро чува разлика између стсрп. *ѣ* < (прасл. *ě) и стсрп. *e* (< прасл. *e, *ę) односно између стсрп. *љ* (< прасл. *ь, *ъ) и стсрп. (< прасл.) *a*; уп. најскорије Грковић 2010: 69. Ретки примери са *љ* > *e* ограничени су на позицију иза *p* (*ждревини*, *києрезѣхъ*) у којој се екавски рефлекси срећу и у данашњим јекавским говорима. Један несумњив (*градачљца*) и још два-три могућа случаја са *љ* > *a* (*невечељањъ*, *хољдачъ*, *скор'нанихъ* < **skorъn'ъn-*) не оповргавају налаз да у БХ полуглас чува свој фонемски карактер, већ пре указују на почетке његовог развоја у правцу *a* на старосрпском терену, можда на глас попут савременог *ae* < *љ* у неким зетско-сјеничким говорима. По тим својим особинама БХ се не издваја из круга старосрпских писаних споменика свога времена. Међутим, друге две фонолошке дистинкције које се у БХ велико чувају чине је јединственом и у односу на знатно раније споменике из XII–XIII века. Уочио их је и сажето дефинисао пре четврт столећа Павле Ивић:

У тзв. Светостефанској хрисовуљи с почетка 14. века писар са запањујућом доследношћу употребљава слово „јери“ (осим иза велара) и обележава мекоћу старог меког *r*. То се односи и на примере којих нема у црквеном језику. Тако се оба феномена огледају у начину писања дијалекатске речи *сирење* [*сљрєнє* 71r, А.Л.] и презимена *Видраревић* [*вљдрєрєвљи* 60r, А.Л.]. Оваква ситуација сугерира да је писар у свом говору чувао обе поменуте фонеме, за које се иначе сматра да су у то доба увелико биле изгубљене.¹⁴⁵

¹⁴² Ранија потврда у *Горажде вљс* (Жичка повеља).

¹⁴³ Још само у чеш. топониму *Hostivař*.

¹⁴⁴ Још само стчеш. *Hoš*.

¹⁴⁵ БФНИ 12/1987: 94. Ту Ивић даје одговор на питање које је шест година раније, при крају темељне студије о правопису српскохрватских ћирилских повеља и писама XII и XIII века,

Како су две поменуте црте од велике важности не само за интерпретацију ономастичке грађе БХ, него и уопште за познавање старосрпског језика, и како Ивић то своје запажање није стигао да развије у другим радовима, а у међувремену су изнета и друкчија мишљења,¹⁴⁶ овде ћемо се на обема њима подробније задржати.

Што се тиче палаталног *p*, једну групу примера чине *nomina agentis* на прасл. *-*ar'ь*, gen. -*ar'a*, pl. -*ar'e*; поред антропонима **ВЫДРАДЪВИКИ**¹⁴⁷ налазимо их и у низу топонима. Палаталност је назначена прејотованим вокалом у **РЫБАДИЕ, ГОВЕДАДИЕВЪ БРОДЪ, МУЉЖАДИЕВИ ЛАЗИ, КОЗАДИЕВО**, а није у **БЪЧВАДИВИНА, СВИНАДИЕВЪСКЕ КОУШТЕ**. Примери са назначеном палаталношћу убедљиво преовлађују. Додуше, могла би се већа тежина придати последњим двама случајевима, ако се узме да је ту попустила писарева пажња па је одступио од књижевне норме у корист стварног изговора, но могућа су и друга објашњења.¹⁴⁸ Треба ипак рећи да је код те творбене категорије црквенословенски књижевни језик пружао одговарајуће обрасце (цсл. **РЫБАДЪ, МУЉТАДЪ, ЦЪСАДЪ** итд.). То важи и за промену типа **ВРИЕ** 43г, но не и за други пример који Ивић наводи, реч **СЫДИНИЕ**, за коју није било црквенословенског модела,¹⁴⁹ као ни за топониме **ДЪВРИЕВЪШТИЦА, РОУИШТА**. Крунски доказ пружа облик **ВРИАХЪ**, иза којег не може стајати цсл. лик **ОРЪХЪ** већ само стерп. *orjах* као прелазни ступањ гласовног развоја од псл. *orěхъ ка новосрпском (новоштокавском) *орак*. Стога се чини да БХ пружа довољно основа за закључак да се на делу старосрпског језичког простора почетком XIV века још говорило *говедар'ев, ор'е, р'уши* 'рикати' и сл. На словенском југу то представља архаичну црту, која се до данас сачувала у словеначком (слн. *govedarjev, orje, rjuti*).

Преиспитивање фонемског статуса *ы* у БХ у светлу топономастичких налаза указује на његово чување у знатном делу позиција. Упутним се чини представити те резултате одвојено за случајеве када БХ пише **ы** у основи речи и за оне где се то слово употребљава у наставцима одређеног придевског вида.

оставио отворено: „да ли је **ы** у говору писара неких наших докумената било посебна фонема“ и „да ли је можда у поменутом периоду меко *p'* још увек било понегде различито од *p'*“ (Ивић/Јерковић 1981: 584, нап. 64).

¹⁴⁶ Грковић 2010: 64: „Већ у дванаестом веку меко *p* је очврсло (...) „писар није осећао разлику између меког и обичног *p*. (...) У време настанка Хрисовуље *ѡврдо* и више није постојало у самогласничком систему, те **ы** представља само графему са вредношћу *и*.“

¹⁴⁷ Прасл. **vudrar'ь*, вероватно назив за ловца на видре (Грковић 1986: 61). У средњем веку постојали су специјализовани ловци на видре (фр. *loutrier*), животиње чије је крзно на цени а које уз то угрожавају рибаљовишта — премда су их понегде припитомљавали и обучавали да помажу при хватању рибе.

¹⁴⁸ Оба случаја без прејотације су из истог дела повеље и са истог подручја (Зета), те не треба искључити могућност да је писар просто пренео било локалну језичку црту, било графичку особину посебног предлошка са којег је преписивао тамошње поседе. Нагађању да се у Зети тада већ изговарало *-ара, -арев* док се у Рашкој још чувао изговор *-арја, -арјев*, смета међник **ГОВЕДАДИЕВЪ БРОДЪ**, такође из Зете (прилагођење писаревом језичком осећању или правописној норми?).

¹⁴⁹ Даничић за ову реч има пет потврда; прва је из Теодосија, који ју је узео из народног језика, остале су из правних докумената; ни у једном случају не пише се са **-ри-** (РКС 3: 264 д.).

У основи речи **ы** стоји на месту етимолошког $*y < *i$:

— иза лабијала *й, б, м, в*: **ИСПЫТНЕ**, **БЫСТРИЦА**, **БЫТЬ**, вероватно и **БЫРОВО**, **КАМЫ** (много пута), **КАМЫЧНИЦА**, **ГОМЫЛА** (више пута), **ВОИМЫСЛИКИ**, **МЫШЧИКИ**;¹⁵⁰

— иза *л*: **ЛЫСО**, **ЛЫСЬЦЬ**;

— иза *з*: **ДОЗЫВАЛО**;

— иза *й*: **ТЫКОВ'СКИИ**.

Примера за $*y > и$ у тим положајима нема. Иза *p* слика је шаролика: са једне стране **ы** у **РЫБАДЬЕ**, **КОРЫКАНЕ**, са друге — **и** < $*y$ у **РЫКАВЬЦЬ**, вероватно и у **КРИВАЧЕ**, **ПРИШТИНА**, **ОУЗРИЧА**, **КОПОДИКИ**. Иза *k, x* ни у једном се случају не чува: **КИКЕНЬИ ДОУБЬ**, **КИЕЗЕЗИ**, **КИЕВО**, **РАКИТА**, **РАКИТОВИЦА**, **ВЛАХИНИА**.

За питање статуса *ы* сравнили смо топонимастика сведочанства са онама која пружају народна лична имена побележена у светостефанским влашким катунима. Према једном недвосмисленом случају чувања у већ помињаном презимену **ВЫДРАДЬЕВИКИ** стоји недвосмислен случај са $*y > i$ у **ПРИБИСЛАВЬ** 66v < $*Pribyslavъ$. Нечување *ы* иза *б* одступа од топонимастичког налаза, но не треба сумњати да је ово име забележено онако како се у својој средини (катун Смудирогá) изговарало. За **БРАТОСИНЬ** 56r, 62r и **ДРАГОСИНЬ** 64v није извесно треба ли у њима видети сложенице са $*synъ$ 'син' у другом делу или, што се чини вероватније, хипокористике на *-ин* од скраћене основе сложених имена **БРАЙОСЛАВ**, **ДРАГОСЛАВ** (уп. Грковић 1986: 42, 88).¹⁵¹ Нејасно је ЛИ **ВЫШИН'БЛЬ** из катуна Урсоловаца.¹⁵² У законодавним сегментима повеље, писаним претежно старосрпским језиком, етимолошко $*y$ се доследно чува, у **БЫЛЬ** 34v, 52r, **БЫЛИ** 35r, **ДОБЫТЬКЪ** 'стока' 49r bis, **КОВЫЛА** 49r, 70r bis, **КОВЫЛАДЬ**, **ПАСТЫФЬ** 54v,¹⁵³ у **РЫБА** 52r, **РЫБАДЬ** 34v, 35r, **СЫНЬ** 50v, **СЫДЬЕНИЕ** 71r, само са једним изузетком, **ПОПИТАТИ** уместо $*попытати$ 47r;¹⁵⁴ примера за **ы** на месту етимолошког $*i$ нема.

Код завршетака одређеног придевског вида намеће се већи опрез при извођењу закључака, јер је ту утицај црквенословенске правописне норме мо-

¹⁵⁰ Етимологија која тумачећи **вितिц'къ** претпоставља $*vy- > vi-$ већ и стога је мање вероватна од оне која полази од првобитног $*vi-$.

¹⁵¹ Чињеница је да се у истим деловима повеље редовно пише **съ сыномь**, **съ сыновы**, **съ сынов'ци**, но то може бити под утицајем књижевне норме.

¹⁵² Грковић 1986: 61 без коментара. Могло би се помишљати на pt. pf. act. од $*vy-ši(b)něti$ (уп. *ушинути се*, слн. *pošinjēn* 'грбав, лицемеран'), но пре ће бити да је посредни несловенско (романско) име наслонено у првом слогу на домаћа имена на *выш-*, за која БХ не пружа примере, али се у другим споменицима у њима *ы* редовно пише, нпр. у ДХ **ВЫШЬКО**, **ВЫШЕВИКЪ** *ibid.* То писање не одражава нужно стварни изговор, већ се може тумачити упливом цсл. **ВЫШЕ**, **ВЫШЬНЬ** *итд.*

¹⁵³ Дативи множине **ПАСТЫФЬЕМЬ**, **КОВЫЛАФЬЕМЬ**, у оба случаја дакле и са чувањем *r'*; у првом могла је бити меродавна црквенословенска норма, али примери као **СЫДЬЕНИЕ** доказују да се све не може на њу свести.

¹⁵⁴ РКС 2: 368 има одредницу **попытати се** и под њом само две сразмерно позне потврде, обе са *-и-*: **се ... попитали** из 1399 (Пуцић 1: 19) и **попитахъ се** из 1480 (MS 522). Уп. овде на **ИСПЫТ'НЕ**.

гао бити пресудан. Иза *в* нема колебања, што и не изненађује, јер се у том положају *ы* свакако још чувао; *ы* се бележи свугде где му је место и иза *н*, *л*, *р*, где се мора рачунати са архаизирајућом тенденцијом:

иворовѣи (долѣ), исиковѣи (ѣ'тъ), лѣсковѣи (дол'ць), лоуковѣи (потокѣи); мѣд'ны (потокѣи), сѣн'ныи (потокѣи), јединѣи (ворѣ), ладнѣи (дѣль), льништ'ныи (потокѣи), каменѣи (ѣ'тъ), прапатнѣи (долѣ), чрѣленѣи (камы), чрѣнѣи (врѣхѣ, крѣшь), чрѣнымѣ (горамѣ); вѣлыи (потокѣи, bis), вѣлыи (дѣль, камы); модры (мѣль, камы), вѣтрыи (ѣ'т'къ).

Колебање је присутно у позицији иза *ѣ*: златѣи (камы), светѣю (вѣ-чѣ), али коу'глатѣи, док се у позицији иза *к*, *г*, *х* пише само изузетно *ы*: сопотѣскимѣ (завѣломѣ), длѣгыи (лоуѣ), а по правилу *ѣ*: глѣвокии, поуѣкии, вѣднѣвѣскии, влѣш'кии, гѣбович'кии, модравич'кии, приштѣвѣскии, рѣш'кии, рѣгѣв'скии, стѣшив'чѣкии, тѣков'скии, х'тѣтов'скии, тѣвѣчѣкии, реѣе, без ознаке дужине, *-и*: вѣлѣгѣскии, вѣлѣскии.

Анализа српског и хрватског језичког материјала у делу Константина Порфириогенита коју смо својевремено спровели пружила нам је за старосрпски терен око средине X века, дакле око 350 година пре издавања БХ, у погледу тадашње судбине прасловенског *у следећу слику: његово чување у личним именима Βοῖσσεσθαλαβος = *Vуšeslavъ, Βουσεβούτζης = *Vуšebudъ,¹⁵⁵ топониму Τερβουνία = *Terbyn'a, дакле у положајима иза *в* и *б*, уп. и стхрв. Приβουνία = *Pribyn'a.¹⁵⁶ Са друге стране, у Порфириогеновим записима топонима као Δοβρισκίк, Μοκρισκίк завршетак се најубедљивије интерпретира као транскрипција словенског предлошка на *-ьскии* са већ извршеном делабијализацијом иза *к* у суфиксу **-ьскѣ* > **-ьскѣѣ* (Loma 2000: 134 д.).

Доцније у старосрпској писмености XII–XIII века издвајају се као најбројније две категорије споменика: они где се *и* уместо *ы* пише само иза велара и они где је употреба неправилна, односно недоследна у свим положајима (Ивић/Јерковић 432 дд.). Настала мало изнад хронолошке границе зацртане у тој студији, БХ би се могла сврстати у ону прву групу. Позната је чињеница да су прасл. групе *кy, *gy, *xy посведочене само у староцрквенословенском језику IX–XI века, а да је доцније и у оним језицима који иначе чувају фонемску самобитност прасл. *y у тим положајима оно прешло у [i].¹⁵⁷ Друга врло рана тенденција која је дошла до изражаја још у староцрквенословенском јесте *ry > *ри* у примерима као *крити* поред *кѣти*, између осталог у Маријином јеванђељу, *дикати* поред *ѣкати*. То су два положаја у којима и БХ показује преовлађујуће *и* за *y, док иначе тај прасловенски глас разликује од *i у довољном броју случајева који се не могу свести на пресликавање црквенословенских узора (већ поменуто **vydrar'ь*, придев *tykovъ, *gomyla, разликовање *lyсъ 'го при врху, ђелав' од **lis-* у зоониму *lisica, *lisъсь и др.) или ранијих дипломатичких предлогака (какви су, нпр., постојали за супстратни топоним *Бѣѣѣ*) а, што је подједнако важно, не пружа примере за хи-

¹⁵⁵ Или *Vуšebuъъ, патронимик на *-ѣ* од *Vуšebudъ (или *Vуšebodъ).

¹⁵⁶ Хипокористик од *Pribynѣѣ типа *Сѣаниша* од *Сѣанислав*.

¹⁵⁷ Изузетно се *xy чува у пољском и доњелужичком.

перкоректно **ѡ** на месту етимолошког **i* као, рецимо, добрих пола столећа старија Лимска повеља (уп. А. Лома, Бурђ. ступ. 188).

Посматран из угла судбине прасл. **r* и **y*, старосрпски језик Бањске хрисување не показује типичне јужнословенске иновације, већ нам се пре приказује као део познопрасловенског језичког континуума.

VI

ЗНАЧАЈ БАЊСКЕ ХРИСОВУЉЕ ЗА КУЛТУРНУ И ЕТНИЧКУ ИСТОРИЈУ

Милутиново оснивање манастира у Бањској и изградња тамошње цркве Св. Стефана намењене да у себи похрани његове земне остатке имало је без сумње дубок идеолошки значај. Изричит податак Данилов да је он тамошњу цркву изградио (на старим темељима) по узору на Немањину Богородичину цркву у Студеници предочава нам један образац препознатљив не само у архитектури Бањске, него и доцнијих владарских задужбина, Дечана Милутиновог сина Стефана и Светих Арханђела Стефановог сина Душана. Нешто што је крајем XII века настало као својеврстан (неспорно успео!) романско-византијски хибрид постало је ванвремени узор, који се у наредним столећима понављао са очитом жељом да се пренесе одређена порука о континуитету, без обзира на преовлађујући укус савременог доба (који кад је реч о Милутиновом времену илуструју цркве византијског стила као Грачаница, Нагоричане, Св. Никита, Хиландар, па и Краљева црква у самој Студеници). Можда није непримерено да се, говорећи о идеологији старе српске државе, послужимо терминима из опште историје религија које је сковао највећи представник те дисциплине нашег времена Мирча Елијаде и да кажемо да је Немањина епоха, симболично отеловљена у његовој надгробној задужбини — Студеници, важила надаље као *illud tempus*, оно време прапочетака испуњено стваралачким силама, када је Србија стекла своју политичку самосталност, територијалну заокруженост а, захваљујући Немањиним сину Светом Сави, и културну самобитност. При том су занемарени и у заборав пали векови раније српске историје, али је заузврат изграђен модел за будућност, који се сводио на ритуално понављање прапочетних збивања ради обнове креативног потенцијала који је у њима био садржан. Градњом цркве Св. Стефана у Бањској „на подобије Богородице Студеничке“ поновљен је, након више од једног столећа, један такав стваралачки чин, којим се није само Милутин легитимисао као достојан наследник Немањин, него су цео народ и држава учврстили свој идентитет. За нас се овде поставља питање да ли је нешто од тих идеолошких поставки имало удела и у уобличењу Светостефанског властелинства. Милутин се очито трудио око те целине, замењујући села са црквеном и световном властелом, о чему говори у самој БХ. Разлози су у већини случајева могли бити практични, али не би се рекло да су се сводили на заокружење поседа. Пре би се могло рећи да је тај посед био разбацан и да је Милутин, напротив, желео да га рашири на што већи простор свога краљевства, држећи се, међутим, како је то већ назначено, „коренитих“ српских земаља, оних ко-

јима је владао родоначелник Стефан Немања, и не залазећи у територијалне тековине своје сопствене владавине, пре свега оне на југу. Индикативан може бити случај села Брџтја (данас потес Бреска у селу Кртинској) на Сави, које је једино издвојио из државе свога исте те, 1316. године, преминулог брата Драгутина. Оно се даје заједно „са ловиштима“, што се вероватно односи на риболов (тако важан за манастире са њиховим строгим режимом поста), али не нужно; у низинским шумама српске Посавине тада је могло бити дивљачи које више није било у јужнијим пределима, као што су, на пример, дивља говеда (*шурови*) или даброви (последњи дабар у Србији убијен је средином XIX в. у Дунаву код Смедерева). Пустимо својој машти на вољу и замислимо како су изгледали велики празници у манастиру Бањској, на којима мора да се окупљао силан свет, властела, духовници и прост народ, а којима је свакако, у преосталим годинама свога живота, присуствовао и сам краљ Милутин, да би се доцније на њима спомињало његово име и градио његов светитељски култ. На трпезе су се слегале намирнице из целе његове државе, сликовито предочавајући њену географску разноврсност: средоземне пределе Зете и Скадарског језера, високопланинске пашњаке Проклетија и Комова са њиховим алпским језерима, жирородне дубраве и медоносне испаше копнених жупа, велике панонске реке окружене мочварама и ритовима; било је ту рибе и морске и језерске, и савских сомова и скадарских укљева и пастрмки из бистрих континенталних река, планинске јагњаци и утовљених свиња, маслина, нарова и других средоземних плодова, упоредо са свим оним што рађа умерено-континентална клима. Свакако је све то служило вишем циљу од пуког разметања и благоутробија — одржању и обнављању националне и државотворне свести. Срби су у то време, без обзира на друштвену раслојеност, морали бити самосвестан и поносан народ, а династија Немањића свесно се трудила да тај национални полет веже за себе.

Наша анализа топонимије светостефанског поседа слаже се са напред изнесеним промишљањима. Она је, на целом његовом подручју, у тој мери језички уједначена, (старо)српска или, на дубљој равни, словенска, да се може, као што смо горе већ наговорестили, сматрати једним од најсадржајнијих и најбољих до нас доспелих узорака архаичног словенског топографског именовања. Топографски термини, деривационе основе, творбени модели — све то је највећим делом непосредно проистекло из познопрасловенског језика (укључујући стране позајмљенице тога доба, као нпр. *бања*); упоредо са називима и образовањима живим у језику савременом настанку БХ, у њеној грађи је и много дубље старине, која се тумачи из северних словенских језика и очито вуче порекло из времена пре доласка Словена на Балкан; најархаичније би могле бити поједине изолексе које словенски југ, прескачући север, непосредно повезују са балтским језицима. Супстрат се углавном своди на имена великих река и области, што је случај по свим словенским земљама; адстрат — на сасвим спорадичне и рубно расуте примесе.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Нисмо овде ставили у задатак да из језичке, прецизније — топономастичке анализе података систематски извучемо сазнања за друге огранке историјске науке осим етничке историје. Несумњив културноисторијски значај укупне топонимске грађе БХ — како за материјалну,

Овде остварени увиди, при свим појединачним неизвесностима и дилемама, у целини битно мењају слику о топонимији српских земаља која се обликовала у науци и широким образованим круговима пре више од сто година а добрим делом одржала и до данас: да ово тле посвуда врви траговима предсловенског, романизованог или нероманизованог становништва које су Словени затекли и мешали се са њим након свога досељења на северозападни Балкан. Таква слика створила се због присуства бројних „тамних“ имена у савременој топонимији, која се не тумаче из данашњег језика или бар нису на први поглед препознатљива као словенска. Не само да су таква имена аутори без довољних лингвистичких знања, попут Цвијићевих сарадника и следбеника у — иначе драгоценој — серији „Насеља српских земаља“, одреда сврставали у несловенска и предсловенска („романска“, „илирска“) и сл., већ је код многих школованих лингвиста постојала тенденција ка — најчешће вратоломном — етимологизирању у истом духу. Да је такво убеђење, засновано првенствено на савременом стању, било исправно, оно би се потврдило тако што би се, како се спуштамо на дубље хронолошке равни, повећавао удео таквих имена наоштрб оних словенских. Овде размотрени узорак БХ намеће закључак да је истина управо супротна — а можемо рећи већ на основу својих садашњих, иако непотпуних, увида, да га грађа других извора не би битније изменила. Када те тобожње предсловенске остатке сагледавамо у њиховим изворнијим ликовима и у широком, свесловенском поредбеном видокругу, показује се да се у огромној већини случајева заправо ради о реликтима из раних слојева словенске топонимије на овом тлу. Наш налаз са почетка XIV века управо је супротан ономе што би се очекивало да је реч о територији коју су досељени Словени постепено освајали, затекавши на њој и асимилујући бројне староседеоце. Наводимо убедљиво расуђивање Павла Ивића (БФНИ 9/1984: 87):

Значај изразито словенског карактера највећег дела средњовековне топонимије косовских и метохијских предела постаје јасан у светлости данашње топонимије истих области. До данас сачувана несумњива превага српских топонима, иако је становништво у међувремену постало претежно албанско, показује да иза етничке смене остају јаки трагови пређашњег стања у топонимији. Да

тако и за духовну културу — имаће прилику да осветле будући истраживачи, полазећи од знака које смо дали при обради појединих имена, надограђујући их или преиспитујући у светлу других извора. Но буди нам допуштено да овде, у подножној напомени, само на основу властитих, недовољно селективних утисака — дакле, импресионистички — назначимо неке могуће теме које би ваљало истражити, ослањајући се, између осталог, на сведочанства БХ. Једна је, свакако, слојевитост српског хришћанског наслеђа, уп. називе *Госпођина*, *Ивања црквѣ*, *Мрашћинь йѳѳок*, *Микуљшићница*, *Мачва*, *Нагоричино* и др., а, с друге стране, претпостављене трагове црквенословенске лексике, настале превођењем грчких хришћанских предлогака, у *Невечерањ*, *Умоврењ йѳѳок*, које налазимо тамо где је у оно време учених људи могло бити само у виду пустињака-отшелника. Друга тема могло би бити одражавање претхришћанских, паганских веровања и обреда у старосрпској топонимији, и то пре свега оних везаних за дрвеће: *Вѣнна*, *Бојатија крушка*, *Кићенѣ дуб*. Ту су и теме из домена историје друштвених установа (*Људје*, *чигѳѳ*, *ждрѣб(иј)*, *сѳѳѳ* ...), материјалне културе (*каѳѳун*, *кривача*, *града* ...) и др. Ако нам је успело да истраживачима на тим пољима пружимо ваљано филолошко-лингвистичко полазиште за даљу наградњу, тиме је достигнут један од важних циљева ове студије.

је пре средњовековног српског живља тамо постојала знатнија албанска популација, догодило би се исто: топонимија би сачувала њене трагове. Тога, међутим, нема.

Пример је конкретан, начело универзално. Поучно може бити поређење са ситуацијом у области Урала, где је славизација почела сразмерно позно, у шеснаестом веку, ширењем Руса на исток и одвијала се кроз њихове интензивне контакте са тамошњим угро-финским и турско-татарским народима, при чему је, у случају оних првих, дошло и до масовне асимилације. Данас — а временски распон није много краћи од онога који дели доба настанка БХ од прве појаве Срба на Балкану — становништво је највећим делом руско, а у топонимији преовлађују, мање или више адаптирана, дословенска назвања (хидроними, ороними), док се она са словенском етимологијом углавном односе на мање топографске објекте и одреда су прозирна и рецентна. Овде почетком XIV столећа имамо нешто сасвим друго: апсолутно преовлађујућу словенску топонимију, и то не само у пресеку временски блиском времену бележења, него и у дубљим слојевима. Интензивног мешања са инојезичним елементима ту није било ни тада, ни у протеклим вековима. Одмах ваља упозорити: та констатација никако нас не би смела довести у искушење да њоме подгревамо романтичне теорије о аутохтоности балканских Срба. И да нема изричитих историјских сведочанстава о њиховом досељењу са севера у доба сеобе народа, збир расположивих сазнања која пружа ономастика једнозначно говори против такве тезе. Оно топонимске и антропонимске грађе што је дошло до нас са овог тла из доба римске власти (ова друга претежно путем епиграфских, она прва посредством литерарних извора) не даје ништа што би се језички могло идентификовати као (пра)словенско (о српском и другим појединим словенским језицима у то доба не може још бити речи), а, уосталом, старосрпска топонимија садржи, додуше малобројна, имена без словенске етимологије за које се да непобитно установити или бар са довољно вероватноће претпоставити да, у складу са законитостима словенске адаптације страних гласовних ликова које су важиле од VI до, отприлике, IX века, одражавају предсловенске предлошке. Такви су, у грађи из БХ, макрохидроними *Сава*, *Морава*, *Лаб*, *Дрим*, вероватно и *Зейта*, хороним *Рас(а)*, топоними *Лийљањ*, *Бийи* и, изван старосрпске језичке територије, *Скојје*. Неки су, као *Сава*, преузети у својству географских макрооријентира још пре доласка на Балкан, други, као *Морава*, *Лаб*, пренесени са својих првобитних денотата на северу (*Лаба*, чешка *Морава*) на јужне водотокове. Такав пренос је, у најмању руку у случају *Ибра*, могао бити подстакнут сазвучношћу имена познатог из старе постојбине са оним затеченим на лицу места. На очување имена насељених места (*Arsa*, *Ulpiana*, *Scupi*, изван наше грађе *Sirmium* > *Срџм*) изгледа да је утицала њихова функција црквених средишта са континуитетом од познаватничког доба, што њихово рано преузеће ставља у контекст христијанизације Срба. Мимо тога и малобројних адстратних примеса на рубовима тадашње старосрпске језичке територије (*Виситпор*, *Шекулар*), уз прегршт имена која нам и

у свом лику из БХ остају нејасна — све остало је словенско. Преостаје да се ова слика провери и допуни анализом топономастичке грађе из других старосрпских извора и докристи са сазнањима до којих долазе друге лингвистичке и ванлингвистичке дисциплине: антропомастика, археологија, физичка географија, генетика. Наш прелиминарни закључак гласи да топонимија српских земаља у целини, а и посредством узорка који пружа БХ, јасно сведочи о њиховој језичкој и етничкој историји од краја античке епохе до тренутка настанка повеље: ту су сведочанства о времену и правцима досељавања Словена, о просторима са којих су се досељавали, о етничким и културним контактима са затеченим становништвом, али и о дубини и ширини славизације новопоседнутих територија у чијем исходу је цео тај велики простор у време из којег потичу наши извори постао, у пуном смислу речи, словенска земља, обележена, од десетог столећа наовамо, посебним језичким идентитетом — старосрпским.¹⁵⁹

На крају дајемо, као илустрацију напред реченог, омеђење севернометохијског села Бање у БХ 21г–22г упоредо у оригиналном старосрпском језичком лику преточеном у савремену српску ћирилицу према горе изнесеним начелима и пребачено у неколико других словенских језичких израза: *п о з н о п р а с л о в е н с к и* какав се, на основу наших поузданих реконструкција, говорио у VI веку н.е. у закарпатској постојбини непосредно пре сеобе; *с т а р о с л о в е н с к и*, какав се говорио у IX в. у словенском залеђу Солуна, и савремени руски. Уз минималне фонетске и понеку творбено-синтактичку промену све се савршено прелива из једног текста у други; значења појединих речи нису свуда иста, а неке су се понегде изобичајиле или развиле различита значења, али укупан језички материјал садржан у овом мање-више насумично одабраном узорку (што значи да би и сваки други топографски сегмент БХ пружио у основи исто сазнање) својим пореклом је прасловенски, укључујући ономастику и ране позајмљенице (прасл. **ban'a* од лат. *balnea*, на словенском југу ‘термални извор’, на североистоку ‘купатило’, на северозападу ‘рудник’). На први поглед се, у сваком језичком руху, препознаје исечак старог словенског тла.¹⁶⁰

¹⁵⁹ Овде није место да са топономастичким поредимо богат антропомастички налаз који пружају старе српске повеље и сама БХ; о томе је већ доста — и добро — речено у горепоменим радовима Митра Пешикана, Милице Грковић и других, а такође у Пешикановој синтетској студији из 1982–1984. Рећи ћемо само да, упркос већој отворености антропонимије за промене и стране утицаје, она овде оцртану слику увелико потврђује.

¹⁶⁰ Године 1977. Светозар Стијовић је за Одбор за ономастику САНУ прикупио комплетну микротопонимску и антропонимску грађу источног дела метохијског Подгора и убрзо је потом објавио (ОП 1/1979: 358 дд.). Од имена наведених у нашем одломку из БХ још су се чувала на терену следећа (редом како се тамо наводе): *Бање*, *Сѡрѣло*, *Ракиѣе*, *Вѣнац Рудѣне*, *Градѣна* (~ *Градѣиѣе*), *Пајраѣи* (~ *Прајраѣиѣи дол*), *Рудник*, *Дрчѡв лѡз*, *Лѡчѣина*, *Брд*; она дакле постоје на том терену у најмању руку од времена настанка БХ, а свакако су и (знатно) старија. Укупно је у самој Бањи, старим Бањама, и припадајућим деловима планине, Стијовић записао преко 100 микротопонима, одреда српских: тада је ту било деведесет две српске и пет албанских кућа. Какав би данас, 33 године доцније, био теренски налаз, можемо само нагађати.

<i>стiаросрiјски шексiј</i> (1316)	<i>iјозноiрасловенски</i> (VI в.)	<i>стiарословенски</i> (IX–XI в.)	<i>руски</i> (савремени)
<p>Бело банѣ, а мегиѣ моу ѡт соухогрѣла оу люб'шиноу лоукоу. оу ракитоу оу вѣн'ць оу велию роудиноу. оу врата градиштоу. и поутемь оу глож'къ. оу хоудачь.¹⁶¹ низь прѣвошь оу прапрат'ны долъ. ѡт роудникъ. на стоуден'ць оу дръж'ковъ лазъ. оу шблоу мегю. и по дѣлоу како се камы ваалии къ баниамъ и къ роуд'никомъ. ѡт лел'чина оу дрѣновникъ. ѡт дрѣновника низ' долъ. оу поуць пруѣмо клечиглаѣ. поутемь оу бродъ.</p>	<p>Sedlo Ban'ę, a med'ę mu ot Suxogrdla въ L'ubšino loko, въ orkyto въ vępъсь въ Veljio rđino, въ vorta gordišču i ротъмъ въ gložъкъ, въ Худьсь, низъ Ръвошь въ Porportnъjъ dolъ, ot Rudnikъ na studenъсь въ Dъgъkovъ lazъ, въ Obljo med'ę i po dęlu kako kamy valitъ sę къ Ban'amъ i къ Rudnikomъ, ot Lelčina въ Dernovikъ, ot Dernovika nizъ dolъ въ ротъ permо Klęčigolvę, ротъмъ въ brodъ</p>	<p>Село Банѣ, а межда моу ѡт соухогрѣла въ люб'шинъ лжж. въ ракиѣ въ вѣн'ць въ велижъ рѣдинъ. въ врата градиштоу. и пжтемь въ гложъкъ, въ хоудчь. низъ прѣвошь въ прапратъны долъ. ѡт роудникъ. на стоуденць въ дръжъковъ лазъ. въ шблжж междъ. и по дѣлоу како камы валитъ са къ банямъ и къ роуд'никомъ. ѡт лельчина оу дрѣновикъ. ѡт дрѣновика низъ долъ. въ пжть пруѣмо клечиглаѣ. поутемь въ бродъ.</p>	<p>Село Бани, а межи ему от Сухогрла в Любшину луку, в рокиту во венец во велою рудину, во ворота городищу и путѣм в Гложок, в Худеч, низ Первош в Папоротный дол, от Рудников, на студенец в Держков лаз, в Облую межу, и по делу как камень валится к Баням и к Рудником, от Лельчина в Дерёновик, от Дерёновика низ дол, в путь прямо к Клячиголове, путѣм в брод.</p>

Средњовековни летописац, набрајајући знаменитости српске земље, истиче, између осталог, *бањско злато*, раскошну подлогу живописа у цркви Св. Стефана у Бањској састављену од златних листића, намењену да гледаоцу дочара оностраност свештених повести.¹⁶² Данас је тај живопис готово без трага пропао, а и златне утвари, каквих је морало бити у манастирској ризници, изгубљене су. Остала је, међутим, Бањска хрисовуља, златопечатна повеља вреднија од злата, једна од највећих драгоцености нашег културног наслеђа, сачувана у турском царском архиву, откривена од стране аустроугарских чиновника, самим тим доспела до нас посредством двеју царевина којима, у најмању руку, није било у интересу да разоткрију и шире истину о српској прошлости. То што, упркос свему, данас ипак располажемо овим сведочанством непроцењиве вредности, опомена је нама самима да увек и у односу према свакоме поштујемо историјску истину и правду.

¹⁶¹ В. горе поглавље III, § 2.2.2.3.

¹⁶² глаголють како прѣзвѣскѣ цркъвѣ патвсь, и дечанскаа цркъви, и пекьскаа припратъ, и банско злато и ресавско писанiе не швѣѣтаеть се нигдеже (према РКС 1: 26).

Скраћенице

Језици и дијалекти

авест.	авестијски
алб.	албански
баск.	баскијски
блр.	белоруски
буг.	бугарски
влат.	вулгарнолатински
гал.	галски
герм.	германски
глуж.	горњолужички
гот.	готски
гр(ч).	грчки
дигор.	дигорски
длуж.	доњолужички
енгл.	енглески
ир.	ирски
исл.	исландски
ит.	италијански
јсл.	јужнословенски
кајк.	кајкавски
каш.	кашупски
лангоб.	лангобардски
лат.	латински
лет.	летонски
лит.	литавски
мађ.	мађарски
мак.	македонски
млет.	млетачки (венецијански)
мор.	моравски
нвнем.	нововисоконемачки
нперс.	новоперсијски
норв.	норвешки
осет.	осетски
пехл.	пехлеви
пие.	праие.
пол.	полапски
пољ.	пољски
прагерм.	прагермански
праие.	праиндоевропски
праиран.	праирански
п(ра)сл.	прасловенски
рум.	румунски
рус.	руски

рус.-цсл.	руски-црквенословенски
слн.	словеначки
слов.	словенски
словинь.	словиньски
слч.	словачки
срвнем.	средњевисоконемачки
срднем.	средњедоњонемачки
срлат.	средњелатински
срп.	српски
српсл.	српскословенски
ствнем.	старовисоконемачки
стенгл.	староенглески (англосаксонски)
стинд.	староиндијски
стиран.	староирански
стисл.	староисландски
стпољ.	старопольски
стпрус.	старопруски
струс.	староруски
стсл.	старословенски
стерп.	старосрпски
сттур.	старотурски
стхрв.	старохрватски
стчеш.	старочешки
с.-х.	српско-хрватски
тат.	татарски
тур.	турски
укр.	украјински
фин.	фински
фр.	француски
хрв.	хрватски
цсл.	црквенословенски
чак.	чакавски
чеш.	чешки
швед.	шведски

Остало

АС	атрибутивна синтагма
АУ	асуфиксална универбизација
дијал.	дијалекатски
ЛИ	лично име
мтп.	микротопоним
СУ	суфиксална универбизација
тпн.	топоним

Извори и литература

- Абаев** — В. И. Абаев: *Историко-этимологический словарь осетинского языка I–V*, Москва/Ленинград 1958–1995.
- Аличиић 1984** — А. С. Аличиић: *Турски кајшастарски јојиси неких јодручја зајадне Србије XV и XVI век I*, Чачак.
- Аникин** — А. Е. Аникин: *Русский этимологический словарь*, Москва 2007–.
- АХ** — Ј. Шафарик: Хрисовуља цара Стефана Душана, којом оснива манастир Св. Архангела Михаила и Гаврила у Призрену године 1348? // ГДСС 15/1862: 266–310.
- Багр.** — Константин Багрянородни: *Об управлени империей*. Текст, превод, коментариј, под редакцијом Г. Г. Литаврина и А. П. Новосельцева, Москва 1991.
- БЕР** — *Български етимологичен речник*, Софија 1971–.
- Бол.** — Болоњски препис РП.
- БП** — Бистричка повеља краља Стефана Владислава // ЗСПП 41^о.¹⁶³
- БФНИ** — *Билтен Фонда за научна истраживања САНУ*, Београд.
- Бук(умирић)** — М. Букумирић: *Ономастика централног Косова*, Београд (у штампи).
- БХ 1–2** — *Повеља краља Милутина манастиру Бањска — Свештојтефанска хрисовуља*, прир. Ђ. Трифуновић, I–II Београд 2011.¹⁶⁴
- Ваљевац** — *Ваљевац, велики народни календар*, Ваљево.
- Васильев** — В. Л. Васильев: *Архаическая топонимия новгородской земли (Древнеславянские деантропонимные образования)*, Велики Новгород, 2005.
- ВИ 2** — *Византијски извори за историју народа Југославије II*, обрадио Б. Ферјанчић, Београд 1959 (Посебна издања САН СССРXIII, Византолошки институт књ. 7).
- ВИ 6** — *Византијски извори за историју народа Југославије VI*, ур. Ф. Баришић и Б. Ферјанчић, Београд 1986 (Посебна издања Византолошког института САНУ, књ. 18).
- Врд.** — Врднички препис РП.
- Вук** — Вук Стефановић Караџић: *Српски рјечник*, Беч 1852.
- ГДСС** — *Гласник Друштва српске словесности*, Београд.
- ГЕИ** — *Гласник Етнографског института САНУ*, Београд.
- ГЕМБ** — *Гласник Етнографског музеја у Београду*, Београд.
- Георгиев 1960** — Вл. Георгиев: *Българска етимология и ономастика*, Софија.
- Георгиев 1976** — Вл. Георгиев: *Траките и техният език*, Софија.
- Глас СКА** — *Глас Српске краљевске академије* (доцније: *Српске академије наука*).
- ГП** — Грачаничка повеља // ЗСПП 137^о.
- Грковић 1986** — М. Грковић: *Речник имена Бањског, Дечанског и Призренског власстелинства у XIV веку*, Београд.
- Грковић 2010** — М. Грковић: *Правописне и језичке особине Бањске хрисовуље // Косово и Метохија у цивилизацијским шоковима*, књ. I — *Језик и народна традиција*, Косовска Митровица, 61–77.

¹⁶³ Коришћено је и издање Љ. Стојановића у Спом. 3/1890: 6 д.

¹⁶⁴ Коришћено је и издање Љ. Ковачевића у Спом. 4/1890: i–xii, 1–23.

- ГСУД** — *Гласник Српског ученог друштва*, Београд.
- Даль** — В. Даль: *Толковый словарь живого великорусского языка I–IV*, 8. изд. Москва 1981–1982.
- ДЗ** — *Законик Стефана Душана цара српског 1349 и 1354*, изд. Ст. Новаковић, Београд 1898.
- Динић 1963** — М. Динић: *Из Дубровачког архива II*, Београд.
- Динић 1978** — М. Динић: *Српске земље у средњем веку*, Београд.
- Дуриданов 1963** — И. Дуриданов: Географската лексика на старобългарският език с оглед на праславянски // *Хиљада и сто години славянска писменост*, София, 191–215.
- Дуриданов 1964** — И. Дуриданов: Јужнославянски успоредници в развој на един топономичен модел (*-sk-ica) // *Език и литература*, София, 37–60.
- Дуриданов 1976** — И. Дуриданов: *Езикът на траките*, София.
- ДХ (I, II, III)** — *Дечанске хрисовуље*, изд. П. Ивић и М. Грковић, Нови Сад 1976.
- Ђурђ, ступ.** — *Ђурђеви сѣйвови и будимљанска епархија. Зборник радова*, ур. М. Радујко, Беране/Београд 2011.
- Елезовић** — Гл. Елезовић, *Речник косовско-мејтохиског дијалекта* (I = СДЗ 4/1932, II = СДЗ 6/1935).
- ЕРСЈ** — *Етимолошки речник српског језика*, Београд 2003–.
- ЕРСЈ ОС** — Етимолошки одсек института за српски језик у Београду: *Огледна свеска*, Београд 1998.
- ЖКА** — *Животи краљева и архиепископа српских*, написао архиепископ Данило и други, изд. Ђ. Даничић, Београд 1866.
- ЖП** — Жичке повеље // ЗСПП 14^о, 15^о, 148^о.
- Заимов 1967** — Ђ. Заимов: *Заселване на българските славяни на Балканския полуостров. Проучване на жителските имена в българската топонимия*, София.
- Заимов 1973** — Ђ. Заимов: *Български географски имена с -јь*, София.
- Зализняк** — А. А. Зализняк: *Древненовгородский диалект*, 2. изд., Москва 2004.
- ЗИЈС** — *Зборник за историју јужне Србије и суседних области*, Скопље.
- ЗИМС** — *Зборник Историјског музеја Србије*, Београд.
- Зиројевић 1984** — О. Зиројевић, *Цркве и манастири на подручју Пећке патријаршије до 1683. године*, Београд.
- ЗК** — *Задужбине Косова*, Призрен/Београд 1987.
- ЗМСС** — *Зборник Мајице српске за славистику*, Нови Сад.
- ЗМСФЛ** — *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику*, Нови Сад.
- ЗН:** *Стари српски записи и написи I–VI*, изд. Љ. Стојановић, Београд / Сремски Карловци 1902–1926.
- ЗРВИ** — *Зборник радова Византолошког института*, Београд.
- ЗС** — *Законски синоменици српских држава средњег века*, изд. Ст. Новаковић, Београд 1912.
- ЗСПП** — *Зборник средњовековних ћириличких повеља и писама Србије, Босне и Дубровника*, књ. 1, 1186–1321, прир. В. Мошин, С. Ђирковић, Д. Синдик, Београд 2011.
- Иванова 1982** — О. Иванова: *Месните имиња на областа по сливот на Брегалница*, Скопје.
- Ивић 1985** — П. Ивић: *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и шипокавско наречје*, 2. изд., Нови Сад.
- Ивић 2009** — П. Ивић: *Српски дијалекти и њихова класификација*, приредио С. Реметић, Сремски Карловци / Нови Сад.

- Ивић/Грковић 1976** = ДХ.
- Ивић/Грковић 1980** — П. Ивић / М. Грковић: Топоними антропонимијског порекла у Светостефанској хрисовуљи // ЈОК 2: 95–108.
- Ивић/Јерковић 1981** — П. Ивић / В. Јерковић: *Правопис српскохрватских ћирилских правописа и писама XII и XIII века*, Нови Сад.¹⁶⁵
- Илиевски 1988** — П. Илиевски: *Балканолошки лингвистички студији*, Скопје.
- Исаиловић 1989** — М. Исаиловић: *Ваљево и околне области у средњем веку*, Ваљево.
- ИЧ** — *Историјски часопис*, Београд
- Јанковић 1985** — М. Јанковић: *Епископије и митрополије српске цркве у средњем веку*, Београд.
- Јиречек 1, 2** — *Зборник Константина Јиречека*, Београд, I, 1959, II 1962 (Посебна издања САН СССРXVI, CCCLVI).
- Јиречек/Радонић** — К. Јиречек / Ј. Радонић: *Историја Срба I–II*, Београд 1952.
- ЈОК 2** — *Вшора југословенска ономастичка конференција*, Скопје 1980.
- ЈОК 5** — *Zbornik referata i materijala V jugoslovenske onomastičke konferencije*, Sarajevo 1985 (ANUBiH posebna izdanja LXX, Odjeljenje društvenih nauka knj. 13).
- ЈОК 6** — *Зборник Шесте југословенске ономастичке конференције*, Београд 1987 (САНУ Научни скупови XXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 7).
- ЈОК 8** — *Осма југословенска ономастичка конференција и други лингвистички скупи „Бошковићеви дани“*, Подгорица 1994 (ЦАНУ Научни скупови књ. 33, Одељење умјетности књ. 11).
- Ка** — Старији карловачки рукопис ЖКА.
- Катић** — Р. В. Катић: *Термиолошки речник српске средњовековне медицине* (Посебна издања САНУ 575), Београд 1987.
- Катић Т. 2010** — Т. Катић: *Опширни попис Призренског санџака из 1571. године*, Београд.
- Кб** — Млађи карловачки рукопис ЖКА.
- Колубара** — *Колубара. Велики народни календар*, Ваљево.
- Куркина 2011** — Л. В. Куркина: *Култура подсечно-огневог земледелија в зеркале языка*, Москва.
- Л** — Лавовски рукопис ЖКА.
- Лома 1987** — А. Лома: Најстарије село у ваљевском крају // *Гласник Међуопштинског историјског архива у Ваљеву* 22, Ваљево, 7–13.
- Лома 1993** — А. Лома: Језичка прошлост југоисточне Србије у светлу топономастике // *Говори призренско-тимочке области и суседних дијалеката*, Ниш, 107–136.
- Лома 2002** — А. Лома: *Пракосово — Словенски и индоевропски корени српске еpike* (Балканолошки институт САНУ, Посебна издања 78), Београд.
- Лома 2006** — А. Лома: Топономастичка шетња планином Таром // *Туристичка валоризација њанине Таре*, зборник скупа одржаног на Тари 25–26. јуна 2005. године, Београд, 27–37.
- Лома 2010а** — А. Лома: Старосрпски топоним *Чрњевојно* и могућности ономастичких увида у друштвену историју префеудалног доба // *Косово и Метихија у цивилизацијским поковима*, књ. I — *Језик и народна традиција*, Косовска Митровица, 133–143.
- Лома 2010б** — А. Лома: Етимологија и дијалектологија у дијахроној перспективи // *Теорија дијахронијске лингвистике и проучавање словенских језика*, Београд, 89–101.

¹⁶⁵ Овде цитирано према репринту у: Павле Ивић, *Целокупна дела*, књ. VI *Студије из српске средњовековне писмености*, Нови Сад 2008, 361–588.

- ЛП** — Лимска повеља краља Уроша // ЗСПП 225^о.¹⁶⁶
- ЛПД** — Летопис попа Дукљанина, изд. Ф. Шишић, Београд/Загреб 1928 (Посебна издања СКА LXVII, Философски и филолошки списи књ. 18).
- ЛССВ** — С. Ђирковић / Р. Михалчић (ур.): *Лексикон српског средњег века*, Београд 1999.
- МЗ** — *Милешевски записи*, Пријепоље.
- Мијатовић 1880** — Ч. Мијатовић: *Десјоџи Ђурађ Бранковић*, Београд.
- Милићевић 1876** — М. Ђ. Милићевић: *Кнежевина Србија*, Београд.
- Милићевић 1884** — М. Ђ. Милићевић: *Краљевина Србија*, Београд.
- Милутиновић/Васиљевић** — С. Милутиновић / М. Васиљевић: *Топографско-историјски речник Подриња // Годишњак Међуоштинског историјског архива* 22, Шабац 1988, 101–181.
- Мионица** — *Мионица и Мионичани*, Ваљево 1995.
- Младеновић 2003** — А. Младеновић: *Повеље кнеза Лазара*, Београд.
- Младеновић 2007** — А. Младеновић: *Повеље и писма десјоџа Стефана*, Београд.
- Мызников 2003** — С. А. Мызников: *Русские говоры Обонежья. Ареально-этимологическое исследование лексики прибалтийско-финского происхождения*, Санкт-Петербург.
- НЈ** — *Наш језик*, Београд.
- Новаковић 1898** — Ст. Новаковић: *Српска грамаџика*, Београд.
- НССВД** — *Научни састјанак слависти у Вукове дане*, Београд.
- ОП** — *Ономастолошки прилози*, Београд.
- Пајсије** — Патријарх Пајсије: *Житије цара Уроша*, изд. И. Руварац, ГСУД 22/1867.
- Петровић Д. 1988** — Драгољуб Петровић: *Топонимија Куча* // ОП 9: 1–163.
- Петровић П. 1984** — Петар Ж. Петровић: *Раика. Антиројгеографска ироучавања* I, Београд.
- Пешикан 1981** — М. Пешикан: *Из историјске топонимије Подримља* // ОП 2: 1–92.
- Пешикан 1984** — М. Пешикан: *Зетско-хумско-раика имена на почетку турскога доба*, Београд (= ОП 3/1982: 1–120; 4/1983: 1–135; 5/1984: 1–182).
- Пешикан 1986** — М. Пешикан: *Стара имена из доњег Подримља* // ОП 7: 1–119.
- Пижурица 1980** — М. Пижурица: *Прилог Ровинског српскохрватској географској терминологији* // ЈОК 2: 245–286.
- Пјанка 1970** — В. Пјанка: *Топонимастика на охридско-јерсејанској базен*, Скопје.
- ПКЈИФ** — *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, Београд.
- Поповић Д. 1950** — Д. Поповић: *Срби у Срему до 1736/7. Историја насеља и сјановништва*, Београд (Посебна издања САНУ CLVIII, Етнографски институт књ. 1).
- Поповић Д. 1952** — Д. Поповић: *Срби у Бачкој до краја осамнаестог века (историја насеља и сјановништва)*, Београд (Посебна издања САНУ СХСIII, Етнографски институт књ. 3), 1–220.
- Поповић Д. 1955** — Д. Поповић: *Срби у Банату до краја осамнаестог века. Историја насеља и сјановништва*, Београд (Посебна издања САНУ ССXXXII, Етнографски институт књ. 6).
- Поповић/Петровић 2009** — М. Поповић / Д. Петровић: *О говору Спича. Грађа.* // СДЗ 56: 1–275.
- Пумпаловић 1** — Р. Пумпаловић: *Ономастика Бањске и Звечана* // ОП 22.¹⁶⁷
- Пумпаловић 2** — Р. Пумпаловић: *Ономастика једног дела Ибарског Колашина* // ОП 23.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Коришћено је и издање Љ. Стојановића у Спом. 3/1890: 8–11.

- Пурковић** — М. А. Пурковић: *Попис села у средњовековној Србији* // Годишњак Филозофског факултета IV 2, Скопље 1940.
- Пуцић 1** — М. Пуцић: *Сјоменици срѣбски*, Биоград 1858.
- Пуцић 2** — М. Пуцић: *Сјоменици срѣски*, Биоград 1862.
- Рав.** — Раванички препис РП.
- Радић 2003** — Ј. Радић: Топонимија Белице // ОП 16: 17–322.
- Радонић 1941** — Ј. Радонић: Споразум у Тати 1426. и српско-угарски односи од XIII до XVI века // Глас СКА 187: 115–232.
- Рач. пом.** — *Поменик манастира Раче*, изд. Томислав Јовановић, Бајина Башта 2005.
- Ресава** — *Ресава (Горња и Доња) у историји, науци, књижевности и уметности*, ур. Мирослав Пантић, Деспотовац 2004 (Дани српскога духовног преображења XI).
- РКС** — Ђ. Даничић: *Рјечник из књижевних сјајина српских I–III*, Београд 1863–1864, репринт 1975.
- РЛ** — Љ. Стојановић: *Сјајари српски родослови и летописи*, Београд 1927.
- Родић 1980** — Н. Родић: Топоними с посесивним придевом на *-јь (-овь, -инь)* у Светостефанској, Дечанским и Арханђеловској хрисовуљи // ЈОК 2: 301–320.
- Роспонд 1972** — Ст. Роспонд: Структура и стратиграфија древнеруских топонимов // *Восточнославянская ономастика*, Москва, 9–89.
- РП** — Раваничка повеља кнеза Лазара // Младеновић 2003: 49–128.
- РСА** — *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, Београд 1959–.
- СД** — *Славянские древности, Этнолингвистический словарь 1–5*, Москва 1995–2012.
- СДЗ** — *Српски дијалектолошки зборник*, Београд.
- СЕЗ** — *Српски етнографски зборник*, Београд.
- Симоновић** — Д. Симоновић: *Ботанички речник* (Посебна издања САНУ СССРXVIII, Институт за српскохрватски језик књ. 1), Београд 1959.
- СЈ** — *Српски језик*, Београд.
- Скок 1939** — П. Скок: Топономастика Војводине // *Војводина I*, Нови Сад, 108–127.
- Слов. Карел.** — *Словарь русских говоров Карелии и сопредельных областей*, т. 5, С.-Петербург 2002.
- Слов. Урал.** — *Словарь русских говоров Среднего Урала*. Дополнения, под ред. А. К. Матвеева, Екатеринбург 1996.
- СМ** — *Словенска митологија — енциклопедијски речник*, ур. С. Н. Толстој / Љ. Раденковић, Београд 2001.
- Соп. пом.** — Сопоћански поменик (исписи Љ. Стојановића) // Спом. 3/1890: 176–189.
- СП** — Стонска повеља краља Уроша // ЗСПП 54^о.
- Спом.** — *Сјоменик Српске краљевске академије*, Београд.
- Срезневский** — И. И. Срезневский: *Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам I–III*, Санкт-Петербург 1893–1912.
- СРНГ** — *Словарь русских народных говоров*, Москва / Санкт-Петербург (раније Ленинград) 1965–.
- ССА** — *Сјајари српски архив*, Лакташи, Београд.
- Стаматовић** — Р. Стаматовић: *Ономастика Зејне*, Београд/Голубовци 1994.
- Станишић 1995** — В. Станишић: *Српско-албански језички односи* (Балканолошки институт САНУ, Посебна издања 59), Београд.
- Станковска 1995** — Љ. Станковска: *Македонска ојконимија I*, Скопје.

¹⁶⁷ У штампи.

¹⁶⁸ Прихваћено за објављивање у ОП.

- Станковска 1997** — Љ. Станковска: *Македонска ојконимија II*, Скопје.
- Станковска 2001** — Љ. Станковска: *Топонимиите со суфиксој -ица во Македонија*, Скопје/Прилеп.
- Станковска 2002** — Љ. Станковска: *Суфиксиите -јъ, -џъ, -ъ во македонската топонимија*, Прилеп.
- Станковска 2003** — Љ. Станковска: *Имињата на населениите места во Кумановско*, Скопје.
- ТБИ** — *Турски извори за българската история III*, София 1972.
- Томовић 1987** — Г. Томовић: Сопотски забел Чрмањ // ИЧ 24: 37–59.
- Томовић 2011** — Г. Томовић: Властелинство манастира Светог Стефана у Бањској // БХ 2: 195–249.
- Томовић 2012** — Г. Томовић: Жичко властелинство // *Наша прошлост* 13: 9–52.
- Томовић/Пушица** — Г. Томовић / С. Пушица: Српски средњовековни црквени поседи у Горњем Полимљу // МЗ 7/2007: 31–67.
- Топоров/Трубачев** — В. Н. Топоров / О. Н. Трубачев: *Лингвистическиј анализ гидронимов Верхнего Поднепровья*, Москва 1962.
- Трубачев 1968** — О. Н. Трубачев: *Названия рек Правобережной Украины*, Москва.
- Трубачев 1991, 2002** — О. Н. Трубачев: *Этногенез и культура древнейших славян. Лингвистические исследования*, Москва 1991, 2. издање 2002.
- Тупиков** — Н. М. Тупиков: *Словарь древнерусских личных собственных имён*, Санкт-Петербург 1903, репринт Москва 2004.
- Ћирковић 1994** — С. Ћирковић: „Црна гора“ и проблем српско-угарског граничног подручја // *Ваљево — постојанак и развој градског средишња*, Ваљево, 59–77.
- Ћоровић 1928** — В. Ћоровић: *Сјиси св. Саве*, Београд / Сремски Карловци.
- Ћупићи** — Д. Ћупић / Ж. Ћупић: *Речник говора Загараца*, Београд (= СДЗ 44).
- Урошевић 1975** — А. Урошевић: *Топоними Косова*, Београд (= СЕЗ 89).
- Фасмер** — М. Фасмер: *Этимологический словарь русского языка I–IV*, перев. и дополн. О. Н. Трубачева, Москва 1986–1987.
- Ханџић 1970** — А. Ханџић: Шабач и његова околина у XVI вијеку // *Шабач у прошлости*, Шабач, 117–254.
- Џицил** — Р. Џицил-Реметић: *Топонимија Пивске џланине*, Београд 2010.
- Чајкановић 1985** — В. Чајкановић: *Речник српских народних веровања о биљкама*, прир. В. Ђурић, Београд.
- Шабановић 1964** — Х. Шабановић, *Турски извори за историју Београда*, књ. I, св. 1: *Католически пописи Београда и околине 1476–1566*, Београд.
- Шекуларац 1987** — Б. Шекуларац: *Дукљанско-зетске џовеле*, Титоград.
- Шкриванић 1956** — Г. Шкриванић: Властелинство Св. Стефана у Бањској // ИЧ 6: 177–199.
- ЭССЯ** — *Этимологический словарь славянских языков*, ред. О. Н. Трубачев (1–32), А. Ф. Журавлев (32–), Москва 1974–.
- Этим.** — *Этимология*, Москва.

*

- Aličić 2008** — A. S. Aličić: *Sumarni popis sandžaka Bosne iz 1468/69. godine*, Mostar.
- Arumaa 1956** — P. Arumaa: Die ostslavischen Gewässernamen mit l-epentheticum // *Festschrift für Max Vasmer zum 70. Geburtstag*, Wiesbaden, 47–60.
- Bezljaj** — F. Bezljaj: *Etimološki slovar slovenskega jezika I–IV*, Ljubljana 1977–2005.
- Bezljaj 1956, 1961** — F. Bezljaj: *Slovenska vodna imena* Ljubljana, I 1956, II 1961.

- Boryś** — W. Boryś: *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005.
- Brodowska** — M. Brodowska-Honowska: *Słowotwórstwo przymiotnika w języku staro-cerkiewno-słowiańskim*, Kraków etc. 1960.
- BZ** — *Byzantinische Zeitschrift*, Leipzig.
- Csánki** — Dezső Csánki, *Magyarország történelmi földrajza. A Hunyadiak korában*, II kötet, Budapest 1894.
- Cod. dipl.** — A. Ipolyi / I. Nagy / D. Véghely: *Codex diplomaticus patrius VII*, Budapest 1880.
- Çabej 1976** — E. Çabej, *Studime gjuhësore I*, Prishtinë.
- Dickenmann** — E. Dickenmann: *Studien zur Hydronymie des Savesystems I–II*, Heidelberg 1966.
- Duridanov 1975** — I. Duridanov: *Die Hydronymie des Vardarsystems als Geschichtsquelle*, Köln / Wien.
- Dzieje Słowian** — *Dzieje Słowian w świetle leksyki. Pamięci Profesora Franciszka Ślawskiego*, Kraków 2002.
- Fraenkel** — E. Fraenkel: *Litauisches etymologisches Wörterbuch I–II*, Göttingen 1962–1965.
- Gămulescu 1983** — D. Gămulescu: *Influențe românești în limbile slave de sud I*, București.
- GBI** — *Godišnjak Balkanološkog instituta*, Sarajevo.
- GjA** — *Gjurmime Albanologjike*, Seria e shkencave historike, Prishtinë.
- Glotta** — *Glotta. Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache*, Göttingen.
- Hirtz** — M. Hirtz: *Rječnik narodnih zoologičkih naziva*, Zagreb, I — *Dvoživci (Amphibia) i gmazovi (Reptilia)* 1928, II *Ptice (Aves)* 1938–1947.
- Hosák/Šrámek** — L. Hosák / R. Šrámek: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I–II*, Praha 1970–1980.
- IM** — *Imenik naseljenih mesta u SFRJ*, Beograd 1985.
- Jordan** — I. Jordan: *Toponimia românească*, București 1963.
- Ivić 1971** — P. Ivić: Iz toponomastike Srbije, današnje i srednjovekovne // *Serta Slavica in memoriam Aloisii Schmaus*, München 1971, 309–315.
- Jireček 1879** — C. Jireček: *Die Handelsstraßen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters*, Prag.
- Jireček 1897** — C. Jireček: Das Christliche Element in der topographischen Nomenclatur der Balkanländer // *Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien*, Phil.-hist. Classe, CXXXVI, 1–98.
- Jireček 1901/04** — C. Jireček: Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters // *Denkschriften der Kais. Akademie in Wien*, Phil.-hist. Classe XLVIII, XLIX.
- Kiss** — L. Kiss: *Földrajzi nevek etimológiai szótara*, Budapest 1978.
- Langer** — J. Langer: *Serbien unter der kaiserlichen Regierung*, Wien 1889 (Mittheilungen des k.k. Kriegsarchivs, n.F. III).
- LIV** — *Lexikon der indogermanischen Verben. Die Wurzeln und ihre Primärstammbildungen*, unter Leitung von H. Rix, Wiesbaden 2001.
- Loma 1991** — A. Loma: Sloveni i Albanci do XII veka u svetlu toponomastike // *Сїановнишиїтво словенског њоријекла у Албанији*, Титоград.
- Loma 2010** — A. Loma: Baltisches Substrat in Serbien? — Flußnamen als Zeugen der Völkerwanderungszeit // *Sprache und Leben der frühmittelalterlichen Slaven*, Frankfurt am Main, 79–87.
- Loma 2012** — A. Loma: Vom Indogermanischen zum Slavischen und zurück. Probleme und Perspektiven einer vertiefenden Wortforschung im Bereich der slavischen

- Sprachen // *Methods of Etymological Practice = Studia etymologica Brunensia* 14, Praha 2012, 83–96.
- LP** — F. Miklosich: *Lexicon Palaeoslovenico-graeco-latinum*, Vindobonae 1862–1865.
- Lubaś 1971** — W. Lubaś: *Słowotwórstwo południowosłowiańskich nazw miejscowych z sufiksami -ci, -ovci, -inci itp.*, Katowice.
- Mayer 1957, 1959** — A. Mayer: *Die Sprache der alten Illyrier*, Wien, I 1957, II 1959.
- Miklosich 1860** — F. Miklosich: Die Bildung der slavischen Personennamen // *Denkschriften der Kais. Akademie in Wien*, Phil.-hist. Classe X 215–330.
- Miklosich 1864** — F. Miklosich: Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen // *Denkschriften der Kais. Akademie in Wien*, Phil.-hist. Classe XI 1–74.
- Miklosich 1872** — F. Miklosich: *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen I* // *Denkschriften der Kais. Akademie in Wien*, Phil.-hist. Classe XXI 75–106.
- Miklosich 1874** — F. Miklosich: *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen II* // *Denkschriften der Kais. Akademie in Wien*, Phil.-hist. Classe XXIII 141–272.
- Miklosich 1886** — F. Miklosich: *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*, Wien.
- MS** — *Monumenta Serbica, spectantia historiam Serbiae Bosnae Ragusii*, ed. Fr. Miklosich, Wien 1858.
- Naše řeč** — *Naše řeč*, Praha.
- Nieckula** — Fr. Nieckula: *Nazwy miejscowe z sufiksami -ov-, -in- na obszarze Wielkopolski i Małopolski*, Wrocław 1971.
- Öbschelwitz** — Карта Србије из 1719, објављена у прилогу уз Лангерову књигу, в. Langer.
- OPBS** — *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. I 1, 2 obradio A. Handžić, II obradila S. Buzov, priredila L. Gazić, III obradila A. Kupusović, Sarajevo 2000.
- Orel** — Vl. Orel: *Albanian Etymological Dictionary*, Leiden/Boston/Köln 1998.
- Otrębski 1965** — Jan Otrębski: *Gramatyka języka litewskiego*, t. II Nauka o budowie wyrazów, Warszawa.
- Popović 1960** — I. Popović: *Geschichte der serbokroatischen Sprache*, Wiesbaden.
- Profous** — A. Profous: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původ, význam a změny*, Praha, I 1947, II 1949, III 1951, IV 1957, V 1960.¹⁶⁹
- Pulević/Samardžić** — V. Pulević / N. Samardžić: *Fitonimi i zoonimi u toponimiji Crne Gore*, Podgorica 2003.
- Rad JAZU** — *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb.
- Räsänen** — M. Räsänen: *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türkisprachen*, Helsinki 1969.
- Rospond 1974** — St. Rospond: *Stratygrafia słowiańskich nazw miejscowych (I)*, Wrocław etc.
- Rospond 1976** — St. Rospond: *Stratygrafia słowiańskich nazw miejscowych (II)*, Wrocław etc.
- Rospond 1983** — St. Rospond: *Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -jъ*, Wrocław.
- Rospond 1984** — St. Rospond: *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław, etc.
- Schramm 1981** — G. Schramm: *Eroberer und Eingessene. Geographische Lehnnamen als Zeugen der Geschichte Südosteuropas im ersten Jahrtausend n. Chr.*, Stuttgart.

¹⁶⁹ У четвртот тому коаутор је J. Svoboda, који је заједно са V. Šmilauer-ом приредио пети, допунски том.

- Schütz 1957** — J. Schütz: *Die geographische Terminologie des Serbokroatischen*, Berlin.
- Schütz 2003** — J. Schütz: *Der altserbische Bergmännische Wortschatz. Sprachgeschichtliche Abhandlung*, Belgrad 2003 (Посебна издања САНУ DCLIII, Одељење језика и књижевности књ. 54).
- SEB** — *Studia etymologica Brunensia*, Praha.
- Skok** — P. Skok: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*, Zagreb 1971–1974.
- Skok 1950** — P. Skok: *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, Zagreb.
- SLK** — P. J. Schaffarik: *Serbische Lesekörner*, Pesth 1833.
- Snoj** — M. Snoj: *Slovenski etimološki slovar*, 2. izd., Ljubljana 2003.
- Snoj 2009** — M. Snoj: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*, Ljubljana.
- SP** — *Słownik prasłowiański*, ред. Fr. Sławski, Kraków 1974–.
- Stanislav** — J. Stanislav: *Slovenský juh v stredoveku I–II*, Turčiansky Sv. Martin 1948, перинт Bratislava 1999, 2004.
- Svoboda** — J. Svoboda: *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, Praha 1964.
- Šabanović 1964** — H. Šabanović: *Krajište Isa-bega Ishakovića. Zbirni katastarski popis iz 1455. godine*, Sarajevo.
- Šaf. Pam.** — P. J. Šafařík: *Památky dřevního písemnictví Jihoslovanův*, Praha 1873.
- Šaf. SLk.** — P. J. Šafařík: *Serbische Lesekörner*, Pesth 1833.
- Šimundić** — M. Šimundić: *Rječnik osobnih imena*, 2. izd., Zagreb 2006.
- Taszycki 1925** — W. Taszycki: *Najdawniejsze polskie imiona osobowe*, Kraków.
- Torbiörnsson 1901** — T. Torbiörnsson: *Die gemeinslavische Liquida-metathese I*, Uppsala.
- Udolph 1979** — J. Udolph: *Studien zu slavischen Gewässernamen und Gewässerzeichnungen. Ein Beitrag zur Frage nach der Urheimat der Slaven*, Heidelberg.
- Vaillant 1974** — A. Vaillant: *Grammaire comparée des langues slaves*, tome IV — *La formation des noms*, Paris.
- Vasmer 1923** — M. Vasmer: *Untersuchungen über die ältesten Wohnsitze der Slaven, I. Die Iranier im Sudrußland*, Leipzig.¹⁷⁰
- Vasmer 1944** — M. Vasmer: *Die griechischen Lehnwörter im Serbo-Kroatischen*, Berlin.
- WSI** — *Die Welt der Slaven*, München.
- Zett 1970** — R. Zett: *Beiträge zur Geschichte der Nominalkomposita im Serbokroatischen*, Köln/Wien.
- ZONF** — *Zeitschrift für Ortsnamenforschung*, München/Berlin.
- ZSIPh** — *Zeitschrift für slavische Philologie*, Leipzig/Heidelberg.

¹⁷⁰ Навођено по: id.: *Schriften zur slavischen Altertumskunde und Namenkunde I*, Berlin 1971, 106–170.

INDICES

Индекс имена¹⁷¹

Ћ и р и л и ц а¹⁷²

- Авала 243
Авраамъ 161
Алтин **22**, 51, 265
Амбул **22**, 241, 272, 278, 287
Андри(ји)на улица 220
Арбанаси 129
Ариљача 124, 273
Архидјаче 124, 273
- Баба **22–23**, 31, 59, 73, 243, 251, 262, 267, 268, 281
Бабин луг **23**, 136, 251
Бабина буква **23**, 39, 251
Бабина гора 22, 59
Бабина пољка 59
Бабина рупа 193
Бабино поље 59
Бабистарац 23
Бабиће 42
Бабицко брдо 42
Бадањ 26, 269
Бадњевик 26, 269, 277
Бадњевић 26
Балван **23**, 240,
Бан Страхинић 25
Бано поље 24
Банов До 24
Бановић Страхинића 25
- Банска река 24
Банстол 24
Баня 23
Бања **23**, 24, 215, 241, 274
Бања Лука 24
Бање 20, **23–24**, 215, 241, 274
Бање поље **24**, 174, 246
Бање село 24
Бањска 23, **24–25**, 215, 261, 267
Бањска рџка 24
Ба(п)ска јама 281
Бара **25**, 241, 286
Баран 25, 248, 275
Барањ **25**, 248
Баре **25**, 275
Барел 25
Бариљево 25, 272
*Барџево **25**, 31, 102, 251, 272, 289
Барџевски катун **25**, 31, 102, 261
Батољан 34, 266, 272, 275
Батун (-уњ?) 35
Бачвани(н) 141
Бачка 141
Бежанија, бежанински 170, 247
Бежђеђе 124
Бездџа, -дџь 124, 248
Безује 31
Безујно 31, 247

¹⁷¹ По правилу у овај индекс нису уношени реконструкти, као ни ћирилични ликови имена прочитаних у турским (арапски писаним) изворима, већ само њихове прецизне латиничне транс-крипције. На стр. 19 указана дилема око (микро)топонимског статуса појединих апелатива решавана је тако што су они уврштени у оба индекса, тј. са великим почетним словом у индекс имена а са малим у индекс речи.

¹⁷² У ћириличном делу индекса, ради веће прегледности и лакшег сналажења, старосрпски и дијалекатски ликови дати су у поједностављеним графицима, ови други без акцентолошких података, они први по правилима изнесеним на стр. 20 д. и примењеним у самом тексту, али без означавања *p*, *l* и дужина; ' је смештено иза *j*. Ћирилична слова која се не користе у савременом српском разврстана су на следећи начин: *й* иза *j* (и '), украјинско *і*, *ї* тим редом иза *и*, остала на крају азбучног низа следећим редоследом: *ц*, *џ*, *ы*, *ь*, *ѣ*, *ю*, *я* = *и*, *е*, *а*.

- Бекова 27, 269, 274
 Беково 27
 Бела вода 28
 Бело Поље 29, 270
 Беловодица 28
 Белоглав 29, 269
 Белоглавац, -авица 29, 269, 276, 279
 Белое поле 29
 Белољин 272
 Беломир 27
 Белоњин 272
 Бељаница 199
 Бенедикт 26
 Бенко 26, 248
 Бенковац 26
 Бенковача 27
 Бенковић, -ићи 26
 Бенча **26–27**, 248, 273, 289
 Бенче 26–27, 248
 Бенчев 27
 Бенчев гьол 27
 Бенчина бара 27
 Бенчовата чешма 27
 Бенца, Бенце 26, 273
 Београд 11
 Беоци 166
 Берим 27, 281
 Бериновац, -овци 27
 Бериње **27**, 247, 281
 Берислав 27
 Беч 14
 Бзовик **29–30**, 72, 73, 254, 288
 Бзовице 288
 Бијела вода 28
 Биково 27
 Биначка Морава 153
 Бинча Морава 153
 Бинца 26, 273
 Биомужевић 29
 Биор в. Бихор
 Биоча 236
 Бирач 30
 Биримирци 27
 Бирово 30, 269
 Бирци 30
 Бистрица 30, 77, 269
 Бихор 229–230
 Бјековац 28
 Бјековић 28
 Бјелеуша 280
 Бјелуха 28
 Бјелуша 280
 Благовић 271
 Благојевић 271
 Блаж 31
 Блажа 31
 Блажево 31, 271, 276
 Блажимир 31
 Блажуј 31, 250
 Блажујево куће (куште) **31**, 126, 250, 271, 276
 Блаташница 280
 Блгари, -ин 31, 278
 Български катун **31**, 102, 252, 263, 270, 293
 Близанац 31, 269
 Близна 31
 Близная 31
 Близни кук 31
 Близњц **31–32**, 256, 269, 289
 Близ(ь)нска 289
 Бобе 32
 Бобета 32
 Бобиша 32
 Бобовац, -овце 32, 271, 275, 276
 Бобојевце 32, 275, 276
 Бобојевци **32**, 102, 261, 263, 271, 275, 276
 Богдан 32
 Богдановц **32**, 256
 Богдање 32
 Богоје 32, 261
 Богослав 32
 Богош 64
 Бојати 33
 Бојатја крушка **32–33**, 43, 121, 253
 Бојача 32–33
 Бојеслав 33
 Бојичићи 262
 Бојмир 33
 Бојчица 262
 Болван 23
 Болован 23
 Болятино 33, 252
 Бољерад 33
 Бољеслав 33
 Бољестина гробља 151

- Бољета 33
 Бољетин 33, 274
 Бољетино **33**, 252, 274
 Бор **33**, 241
 Борак 34
 Борзков 38, 251
 Борик в. Борић
 Борика 33–34
 Бориковац 33, 269
 Бориковача 33
 Бориковци 33
 Бориковџ **33–34**, 256, 288
 Борис 245
 Борислав 245
 Борић 33–34
 Боричје 33
 Борје 33, **34**, 241
 Борково мјесто 34
 Бороничев 35
 Бороничево 35, 251
 Борчане (-ани?) **34**, 260, 267
 Борчић 34
 Борџ 34
 Борџ 34
 Борџ 34
 Ботић 35
 Ботољан 19, **34**, 266, 272, 275
 Ботун 34, 35, 272, 276
 Ботуне 35
 Ботуњ забјл **34–35**, 86, 246, 270, 272, 276
 Ботуња 35
 Ботуњанин 272
 Бранежсци 262
 Бранешци 262
 Браничево, браничевски **35**, 251, 267, 293
 Братмир 36
 Братомир 36, 245
 Братомир(а) 36, 245
 Братомир'и лази 21, **35–36**, 119, 129, 178, 245
 Браторад 245 в. Bratoradus
 Браторађ лаз **36**, 129, 178, 245
 Бревина 72, 73
 Брежђе, -жђа 36
 Бреза 36, 269, 278
 Брезова глава 37
 Брезован 36
 Брезовица 36, 269, 277
 Бресје 37
 Бреска 37, 88, 270, 278
 Бресница 37, 269, 271
 Брестовац 37
 Брештански 37
 Брешће 37
 Бријесница 37
 Бријешће 37
 Брисница 37
 Бровина 72, 73
 Брод **37–38**, 242, 267, 268
 Брсково 21, **38**, 251, 267
 Брус 288
 Брусник **38**, 254, 267, 288
 Брусничко градиште **38**, 67, 261
 Брџје **36**, 241, 269, 278
 Брџнице 259
 Брџова 243
 Брџова глава **36–37**, 55, 249, 250, 269, 277
 Брџова рџка 243
 Брџовица 243
 Брџст **37**, 287
 Брџсте **37**, 88, 241, 270, 278
 Брџстница **37**, 254, 269, 271
 Бугаре 270
 Бугарић, -иће 31, 270, 278
 Бугарска Морава 152
 бугарски 270
 Будва 30
 Будим 14, 39, 245, 247
 Будимир 245
 Будимља, будим(љ)ски **38–39**, 245, 247, 267
 Будимна 38
 Будислављ 245
 Буковик **39**, 254, 267, 268, 280, 287
 Буковић 39, 280
 Буковчи 39
 Буна 223
 Бутоља 34, **39**, 266
 Буче (Мало) 39, 271, 275
 Бучије 39
 Бучје **39**, 241, 271, 275
 Бырово 15, **30**, 251, 269, 292
 Быстрица 14, **30**, 77, 254, 269, 292
 Быт **30–31**, 264, 292, 293
 Быхор 229

- Бѣдњеви доли **26**, 77, 250, 269, 277, 287
 Бѣдъ **20**, **26**, 240, 243, 269, 287
 Бѣчваревина **26**, 259, 288, 291
 Бѣчъ **26**
 Бѣково **15**, **27–28**, 74, 215, 250, 269, 274, 284, 288
 Бѣла водица **28**, 46, 76, 244
 Бѣла гомила **60**
 Бѣлгуъ **286**
 Бѣле водице **28**, 46, 244, 276
 Бѣле могиле **60**
 Бѣлимир **28**
 Бѣлмуж **28–29**, 250
 Бѣлмужев лаз **28–29**, 129, 178, 250, 251
 Бѣлмужевиъ **29**
 Бѣлмужъц **29**
 Бѣло поље **29**, 174, 244, 270
 Бѣлоглав **29**, 137, 203, 244, 259, 262
 Бѣлоглавци **29**
 Бѣлоглавъц **29**, 137, 276
 Бѣлослав **28**
 Бѣлци **166**, 258
 Бѣлча **236**, 258
 Бѣлы поток **28**, 175, 244

 Валач **40**, 269
 Валбона **22**, 51, 265
 Вальч **40**, 247, 269
 Ваљево **40**
 Вардишта **40**, 275, 288
 Вардиште **40**, 275
 Варголомей **156**
 Велика **40–41**, 244, 267
 Велика пољана **174**
 Велики дио **149**
 Велики Кичиъ **275**
 Велико брдо **76**
 Величка Ријека **40**
 Велја буква **39**, **41**, 244
 Велја глава **41**, 55, 244
 Велја плоча **172**
 Велја рудина **41**, 244, 275, 276
 Велја цѣста **41**, 228
 Велје брдо **36**, **41**, 244
 Велји камы **41–42**, 101, 244
 Велји рт **42**, 191, 244
 Велји хлм **42**, 244, 270, 276

 Веља рупа **193**
 Веље Дубоко **56**
 Вељи трн **42**, 244
 Венац **42**, 269, 270
 Венедикт **26**
 Верића (?) **42**, 275, 280
 Верић, -иће **42**, 275, 278, 280
 Верићи **42**, 258, 275, 280
 Верицки пут **42**
 Видићи **276**
 Видомир **43**
 Видомире в. Видомирь
 Видомирић, -иће **43**, 275
 Видомирићи **43**, 258, 275
 Видомирь **43**, 258
 Висатор **44**, 265
 Висећ **44**
 Висигаћа, Висигаће **44**
 Висилаз **43–44**, 129, 242, 243
 Виситор **44**, 265, 267, 268
 Висли **162**, 259
 Висућ **44**
 Висући **44**
 Вита граница **68**
 Витина улица **220**
 Витицрѣв, Витицрѣвски поток **44**, 175, 232–235, 240, 243, 258, 270
 Витичрѣвски поток **44**, 270
 Вјера **42**
 Вјерић **42**
 Владислав **166**
 Влајковци **130**, 274
 Влас, Власиј(е) **31**, 130
 Власов дан **130**
 Властимир **130**
 Влатковићи **130**
 Влах **166**
 Влахиња **45**, 166, 253, 267, 271, 292
 Влахо **31**, 166
 Влачег **45**, 241
 Влашка **45**
 Влашка земља **45**,
 Влашки брод **38**, **45**, 252, 267, 268, 293
 Влк **45**
 Влков поток **45**, 175, 246, 250
 Влкоје **45**

- Влкојева глава **45–46**, 55, 240, 250, 270, 271, 277
 Влкота 55
 Влчевић 246
 Влчја 45, **46**, 125, 249, 270, 271, 275
 Влчја пољана **45**, 125, 174, 249
 Внешта 131, 281
 Вовча 46
 Водице 28, 276
 Возник **46**,
 Возрица 220
 Војеводин котыц **46–47**, 116, 251
 Војеводине куће (куште) **47**, 126, 251
 Војинци 262
 Војињски 262
 Војислав 47
 Војко 47
 Војков дол **47**, 77, 250
 Војмислиће 47, 269, 275
 Војмыслићи 46, **47**, 258, 269, 275, 290, 292
 Војсалиће 276
 Војсалићи 47, 280
 Војсил 47, 261
 Војсиљци 46, **47**, 102, 170, 261, 263, 274, 275, 280
 Војска 48
 Војтѣх 47, 260
 Војтѣшина 46, **47–48**, 181, 227, 259
 Воятѣшичъ 48
 Волга 48
 Волжск 48
 Волк 45
 Волска в. Вољска
 Волуј дол **48**, 49, 77, 246, 256, 277, 288
 Волуја 48
 Волујар 48, 256, 277
 Волуји до 48
 Волушница 48–49, 280
 Вољск 48
 Вољска **48–49**, 261, 280, 283
 Вороници 49, 258
 Вран 49, 259
 Вранић 49
 Вранићи **49**, 258
 Враниште 49
 Вранја стѣна **49**, 249
 Врановина **49**, 259, 267
 Врановићи **49**, 258, 260
 Врања 49
 Врања стијена 49
 Врање 49
 Врањестѣнски поток 49
 Враскоњ **50**, 266, 267
 Враскоњин поток **50**, 175, 251, 289
 Врата 50
 Вратоломије 156
 Вратца **50**, 165, 240, 241
 Враћево 280
 Враћевшница 280
 Враћевштица 280
 Враца 50
 Врачево дубје **50**, 83, 205, 250, 278
 Врба **50–51**, 232, 241, 278, 287
 Врбица (Доња) 50, 278
 Врбовац, -овце 51, 269, 275
 Врбовно 163
 Врбовыц **51**, 256, 275
 Врзинина гомыла **51**, 61, 252, 289
 Врзић 51
 Врзићи 51
 Врмош, Врмоша **51–52**, 265, 267
 Врнош 52
 Врњачка бања 243
 Вртоломијина цркв 93
 Вртѣнаја стѣна **52**, 165, 201, 209, 253, 289
 Врхбосна, Врхбосање 128, 200, 259
 Врхлабје 128
 Врхсѣнице 200
 Врхубрѣзница 52, 200
 Вукашиновић куће 263
 Вуков лаз 45
 Вуков поток 45
 Вуковица 45–46, 270, 271, 277
 Вукомирићи 281
 Вуч 246
 Вуча 46, 249, 270, 271, 275
 Вучинска река 46
 Вучја пољана 46
 Вчелиња 184
 Выдрар’евићи 26, 290, 291
 Высатор, Выситор в. Вис-
 Вѣнц **42**, 270
 Вѣћна крушка **43**, 121, 249

- Габровица 65
 Габровџ 65
 Гад 53
 Гадачки 53
 Гадско 53
 Галич 12, **52–53**, 248, 267
 Галичъ 53, 248
 Гане 64
 Гатачки 53
 Гацка 53
 Гацко 53, 269
 Гвозд **53**, 241
 Гвоздац 54, 169
 Гвоздъц 53, **54**, 241, 271, 273
 Гвочаница 54, 95, 169
 Гдѣ убише Јубца 54, 264, 286
 Георгије 54
 Георгијев виноград 43, **54**, 63, 250
 Георгијева црквѣ **54**, 63, 228, 250
 Геранопетри 150
 Глават 55
 Главатин 55, 272, 274
 Главатов крст **55**, 120, 217, 250
 Главатови тези **55**, 73, 214, 250
 Главатъц 55
 Главице 55
 Главичица 55, 240, 241
 Главотин 55, 252
 Главотина 55, 274
 Главотино **55**, 252, 274
 Главоч **55–56**, 267, 268
 Главоча, Главоче 56
 Главочи 56, 258
 Глбоки дол **56**, 77, 244
 Глбоко **56–57**, 244, 270, 279
 Глбочица 56
 Глог **57**, 241, 278
 Глоговина 57, 278
 Гложац 57, 280
 Гложък **57**, 241, 280
 Глубоки поток 56
 Глубочица 56
 Глуха вѣс 40, **57**, 242, 244, 271, 274, 278, 281
 Глухавица, -авци 57, 271, 278, 281
 Гнеждане 57
 Гнездна 57
 Гнездное 57
 Гнезна 57
 Гнивљане 114
 Гнила **57–58**, 241, 267, 270
 Гниљане 114
 Гнѣзна 57
 Гнѣждани **57**, 78, 260, 270
 Гњеждани 57, 270
 Гњијездо 57
 Гњила 58–59, 267, 270
 Гњиљане 114
 Говедар’ев брод 38, 48, **58**, 92, 236, 250, 277, 289, 291
 Говеђи брод 48, 58, 250, 277
 Годельа 58, 272, 274
 Годельевић 59
 Годивје 59
 Годивље 59
 Годијељи 59
 Годилѣв 58
 Годилов 58
 Годилово 58
 Годиља **58**, 247, 274
 Годиље **58**, 247, 272, 274, 274
 Годимир 58–59
 Годѣбрат 58
 Годѣслав 58
 Гозбаба **59**, 262
 Гоздец 54, 269, 271, 273
 Гозна глава 59
 Гојбуља 124, 273
 Гокчаница 54, 59, 169
 Гола брда 59
 Гола глава 244, 262
 Голо брдо 36, **59**, 76, 244, 267, 268
 Голо бърдо 59
 Гологлава, гологлавски 244, 262
 Голуб 59, 65
 Голубић 59
 Голубовић 59, 258
 Голубовић поток 49, **59–60**, 175, 202, 254, 258, 263
 Гомылица 60–61
 Горажда вѣс 62, 245, 290
 Горажде **62**, 245, 248, 267, 290
 Гораждевац 62, 245
 Гордой 68, 247

- Горица 61, **62**, 241, 243, 277
 Горичани 62, 277
 Горња локва **62–63**, 136, 252
 Горњи дуб 83
 Горњи Иб(ъ)р **63**, 252
 Госпођа 251
 Госпођина цркв **63**, 228, 251
 Госпојина (Велика, Мала) 63
 Гостивар, гостиварски **63–64**, 245, 247, 267, 290
 Гостил 64, 65
 Гостило 64
 Гостиљ 64, 274
 Гостиља 64
 Гостиље 58, **64**, 247, 274
 Гостимир 65
 Гоше 65
 Гошевић 64
 Гошево **64–65**, 251, 267, 290
 Гошевщина 64
 Граб 65
 Грабац 65
 Грабовац 65–66, 276, 279
 Грабовица **65**, 66, 255, 275, 276, 288
 Грабовице 65, 275
 Грабовички поток **65–66**, 175, 261, 276, 293
 Грабъц **65**, 66, 164, 241, 288
 Градац 66, 269
 Градачац 67
 Градачьц 20, 67, 159, 227, 290
 Градина 67, 279
 Градиште **67**, 279
 Градчанска (Богородица, рѣка, цркв) 133, 260
 Градьц, градьч(с)ки 14, **66–67**, 242
 Градьчка међа, Градьчке межде в. Градьц
 Градьчьц **67**, 159, 242, 279
 Грађен 67
 Грађена глава 55, **67**, 240, 253, 277, 289
 Грађеник 67, 277
 Граница 68
 Границе 68
 Граничане **67–68**, 78, 260, 267, 288
 Граничани 68
 Грачаница 133, 199, 260
 Грачац 67
 Грд 68, 247
 Грдаје 68
 Грдијевићи 68, 247
 Грдијно брдо 36, 46, **68**, 77, 246, 249
 Грдињ брѣг 36, **68**, 77, 246, 249
 Грђаје (?) 68
 Гребље **68–69**,
 Гремячий 97
 Грмеч 97
 Гробљице 151
 Грохот **69**, 241
 Груда 217
 Груде 217
 Грудина 217
 Грудике 217
 Губавач 69
 Губавче 69
 Губавчев поток 69, 279
 Губавць 69
 Губавьч виноград 69
 Губавьч поток **69**, 118, 175, 221, 246, 279, 289
 Губер 286
 Гумништа **70**, 242, 288
 Гумниште 70
 Гумьнштина 288
 Гусино **70**, 99, 184, 252
 Гусиное 70, 252
 Гусиње 70, 99, 184
 Гушавац 70, 280
 Гушевац 70, 280
 Гуштавица **70**, 241, 280, 289
 Гьцко **53**, 252, 269
 Дабар 72
 Даљегошта 71
 Даљетин ждребиј **70**, 81, 83, 251, 287, 290
 Даманек 78, 272, 273
 Дбревине 72
 Двориште **73**, 243
 Дебрево 72, 261
 Дебрхава 72
 Дебрц 72, 73
 Дебря 72
 Дежева 73, 269, 274
 Дежевице 74
 Дежевка 74
 Дејилови тези 55, **73**, 181, 214, 250

- Дејловце 73
 Держко 82
 Держков (Волок) 82
 Держково 82
 Десимир 73
 Десислав 73
 Дзван 88
 Дидла 74
 Дидлове куће (куште) 74, 126, 250
 Дидловић 74
 Дидлово 74
 Дидова јатара 74
 Димитрије 92
 Диноша, Диноше 74–75, 164, 266, 267, 275
 Диношка планина 74, 261
 Дио 149
 Длбоки дол 57
 Длбочак (дол) 57
 Длга пољана 174
 Длге луке 75, 136, 174, 244
 Длгы луг 75, 136, 180, 236, 244, 293
 Дмитар 271
 Дмитрије 75
 Дмитријева цркв 75, 228, 250, 271, 277
 Дмитрова вода 228
 Дмитрова цркв 75–76, 228, 250, 271, 277
 Дмитрове куће (куште) 75, 76, 126, 250
 Дмит(ь)р 75, 76, 92
 Добра 73
 Добра вода 76, 278
 Добра водица 28, 46, 76, 244, 278
 Добра рѣка 89
 Добрава 71, 72–73, 271, 273, 281
 Добравска река 72
 Добрашевце 72
 Добри дол 22, 265
 Добри дуб 83
 Добро брдо 36, 76, 244, 267, 268
 Доброхва(л?) 73
 Доброшевац 72
 Добруј 77
 Добрујевац 77
 Добрујевић 83
 Добрун 76–77
 Добруница 76–77, 267, 272
 Добруновић(и) 76, 254
 Добруњ 76
 Добруњица 76–77, 254, 261, 262, 272
 Дозивало 77
 Дозывало 77, 242, 289, 292
 Долгая лука 75
 Долгий луг 75
 Долене 78
 Долња Быстрица 77, 252
 Долњи крсти 77, 120, 252, 275, 276
 Долови 78
 Доляне 78, 260
 Дољане (-ани?) 77–78, 260
 Дољани 78
 Доман 245
 Доманег 78
 Доманеге 78, 270
 Доманѣг 78, 203, 245, 257, 272, 273, 275
 Доманѣзи 78, 203, 257, 270, 275, 290
 Драга 78–79, 241, 242, 267
 Драган 11, 64
 Драги(ј) 68, 202, 247
 Драгија 79, 251
 Драгијевица 68, 247
 Драгијини лази 79, 129, 178, 251
 Драгинац 80
 Драгиње 68, 247
 Драгмил 80
 Драгмир 80
 Драгојло 79, 176, 257
 Драгољ 245
 Драгољуб 80, 245
 Драгоман 79
 Драгомањ лаз 79, 129, 178, 245
 Драгомидо 48
 Драгомил дол 48
 Драгомиљани 48
 Драгомир 80
 Драгорад 79, 245
 Драгорађ поток 79, 175, 221, 245
 Драгорај 79
 Драгослав 80
 Драгочава 80
 Драгочај (студењц) 79–80, 176, 212, 246, 279, 290
 Драгочево 80, 279
 Драгочевско брдо 80
 Драгош 64, 251
 Драмаль 81

- Драметина 80
 Драмиће 80, 275
 Драмићи **80–81**, 258, 275
 Драмча 80
 Драмче 80
 Драслајце 80
 Драчево 219
 Драчевы кал 100
 Дрежањ 81
 Дрежник 81
 *Дрежница 38, **81**, 254, 267, 288
 Дрежничски брод 38, **81**, 261
 Дрен 81, 82
 Дрензи 81, 278
 Дреница 83
 Дренска страна 81
 Држко 82, 259
 Држков лаз **82**, 178, 250, 259, 271
 Држковина **82**, 259
 Дријен 81
 Дрим **82–83**, 154, 173, 259, 267, 268
 Дримъц 82
 Дрин < Дрѣн 81
 Дрин = Дрим 82
 Дрина 82, 154, 243
 Дриница 82
 Дрман 80
 Дрчков лаз 82, 271
 Дршковци 82
 Дрѣн 19, **81**, 241, 278
 Дрѣница 82
 Дрѣновик **81–82**, 254
 Дуб **83**, 205, 241, 277, 278
 Дубак (Горњи, Доњи) 83
 Дубоки до 56
 Дубоки дол 57
 Дубоко 56, 270, 279
 Дубочица 56
 Дубровчане 260
 Дубък **83**, 241
 Дунав 259
 Дунавац 259
 Дупетини лази **83**, 178, 251, 289
 Дурмитор 44, 265
 Дълга лъка 75
 Дьбри 71
 Дьбр'евштица 71, **72**, 73, 261, 291
 Дьбрхава 71, **72–73**, 256, 271, 281
 Дьбрьц 72
 Дьб(ь)р, дьб(ь)рски **71–72**, 73, 241
 Дѣдъц 20, 31, **73**, 243
 Дѣжево 15, **73–74**, 141, 215, 250, 269, 274
 Дѣтчани 260
 Ђевчина 42
 Ђед 73
 Ђеорђије 54
 Ђорђе 197
 Ђур(а)ђ, Ђурђе 54, 197
 Ђурђевица 54
 Ељам 223
 Жабљак 84
 Жаборово **84**, 242, 267, 268, 289
 Жабрен(и) 84–85, 245
 Жаж 84
 Жажа 84, 281
 Жаже 84
 *Жажево **84**, 104, 196, 251, 281
 Жалица 84
 Жван 88
 Жеги 233
 Жежница 226
 Жерновница 85
 Жеровница 85, 272
 Живалиће 276
 Жировница 85
 Жорносек 85
 Жрнов, -ован 85
 Жрновница **85**, 255, 272
 Жрновштица 85
 Жрносѣк **85**, 243, 273, 281
 Жупања стѣна **85–86**, 209, 246
 Жьбрањ лаз **84–85**, 129, 178, 245, 283
 Жьбрѣн, -ѣн 84–85, 245
 Забело 86
 Забелье 86
 Забио 86
 Забјело 34, 86, 270, 276
 Завала **86**, 241, 267, 268
 Завальная 86
 Загора 259

- Зајача, Зајеча 97
 Зајечар 97
 Зајчак 97
 Заклопача 279
 Заклопита лука 279
 Заселле 87
 Заселье 87
 Засілля 87
 Захлм(и)ја 223
 Захлмје 223
 Звечај 87
 Звечан 87, 272
 Звечаник 87
 Звечански град 87
 Звечањ 25, **87**, 107, 248, 253, 272
 Звечи-бездан 88
 Звечка 87, **88**, 241, 267, 268
 Зета, зетски 19, **88**, 265, 267
 Зећане 88
 Зла плоча 172
 Зла р(и)јека 89
 Зла рѣка **89**, 189, 244, 269, 278
 Зла страна **89**, 209, 244, 267, 268
 Злати камен 89, 269, 270
 Златни камен 89, 269, 270, 279
 Златы камы **89**, 101, 232, 244, 269, 279
 Злоречица 89, 269, 278
 Злоречка нахија 89
 Змијан 89
 Змијана 89, 269, 276
 Змијање 89
 Змија главица 55, **89**, 249, 269, 276
 Знепоље 90
 Знуша **89–90**, 248, 267
 Золотой камень 89
 Зоран 90, 261
 Зорањци **90**, 261
 Зрзовић 197
 Зрин 179, 253
 Зрички поток 220, 277, 281
 Зрновци 85
 Зрносек 85, 273, 281
 Зьдци **87**, 257
- Ибар 90–91, 269
 Ибарац 91
 Ибр 91, 264
- Ибрача 91
 Ибрија 91
 Ибриштица 91
 Ибър 91, 264
 Иб(ь)р **90–92**, 186, 264, 269
 Иван 92, 161
 Иванье 92
 Ивања цркв **92**, 145, 228, 246
 Ивањдан 92
 Ивање 92
 Иглареv студеньц 92, 189
 Игларево 19, **92**, 189, 212, 251, 267, 268, 289
 Иглареvски студеньц **92**, 189, 212, 261
 Иглареvьц 92, 189
 Идбар 71, 73
 Измидуф 44
 Измидух 44, 240–241
 Илија 92–93
 Илијин врх 93
 Илијина глава 93
 Илијина цркв **92–93**, 228, 251
 Илијино брдо 93
 Илијић, Илић 271
 ипљански в. Липљан, липљански
 Ирица 93, 258
 Иричићи 19, **93**, 258
 Ирогощи 93
 Ирослав 93
 Испытне **93**, 193, 249, 292
- Ибр 91
- Јаворов(и) до 94
 Јаворовы дол 77, **93–94**, 164, 249, 250
 Јагледница 272
 Јагода 94, 273, 278
 Јагодина 94, 279
 Јагодна 94, 279
 Јагодно **94**, 249, 273, 278, 288
 Јагодно брдо 94
 Јагодно поље 94
 Јадри 162, 259
 Јакша 138
 Јамбул, Јамбула, Јамбулина 22, 270, 272, 278
 Јаребиња долина 99
 Јаребиње 99
 Јарослав 93

- Јарчина глава 108
 Јасеница 94
 Јасенова 94
 Јасенов(и) до
 Јасеновик **94**, 254
 Јасика 288
 Јасиковац 33
 Јасикови рт 94
 Јасиковица **94**, 255, 267, 268, 288
 Јасиковы рт **94**, 163, 249, 250, 288
 Јаћим 95
 Јаћимовац 95, 272, 277
 Јаћимово катуниште **95**, 103, 250, 277
 Једина граница 68
 Једины бор **95**, 244
 Језеро 191
 Јела 98
 Јелакце 95
 Јелакци 95
 Јелач до 96, 97, 98
 Јелачин до 96
 Јелашци 95
 Јелена 96, 98, 258
 Јеленак 97, 270, 271
 Јеленин до 96
 Јеленски поток 97
 Јеленча 97
 Јелеч **96–97**, 98, 248, 267, 268, 283
 Јелинак 97
 Јелиће 98, 275
 Јелићи **98**, 258, 275
 Јел'енак 97, 269, 270, 271
 Јелци 56, 95–96, 262, 288
 Јелшаница 95, **98**, 255, 270
 Јелшевик 95, **98–99**, 254, 270
 Јельшце 56, **95–96**, 97, 98, 242, 262, 288
 Јельшци 95–96, 262
 Јелѣна глава 97
 Јелѣњк **97**, 101, 256, 270
 Јељенак 97
 Јеребиње **99**, 252, 267, 268, 289
 Јећимовац 95, 272, 277
 Јехошаница 98
 Јоаким 95
 Јован 92
 Јошаница 98, 270
 Јошева 99
 Јошевик 98–99, 270
 Казновићи 266
 Кал 100
 Калањ 100
 Калањев 100
 Калањевић 100
 Калањевци 100
 Кале 100
 Кали **99–100**, 220, 240
 Калођеров лаз **100**, 129, 178, 250
 Калојан 100
 Калојањ студенец **100**, 212, 246
 Калојоан 100
 Калуђерски лаз 100
 Камена рѣка 101
 Камене струге **100–101**, 244, 276, 278
 Каменица **101**, 213, 254, 267
 Камены рт **101**, 191, 244
 Камешница 102, 271, 273, 280
 Кам'яница 101
 Камлик 102
 Камычница **102**, 255, 271, 273, 280, 292
 Камычък **102**, 241, 288
 Кареја, -ѣја 163
 Катун Бобојевиц, Војсиљец, Пијајњец, Сму-
 дируг, Урсуловец, Шишатовец 263 в.
 Бобојевци, Војсиљци, Пијајњци, Сму-
 диози, Урсуловци, Шишатовци
 Катунштица 280
 Катушница 280
 Кашаљ 103–104, 274
 Кашље **103–104**, 248, 267, 274, 283, 284
 Керегоща 114
 Керемера 114
 Киев 104–105, 251
 Киевич 104
 Киево 105
 Киёво 104, 251
 Київ 104, 251
 Кижница 84
 Ки(ј) 104
 Кијев до 104
 Кијевац 104–105
 Кијево **104–105**, 123, 251, 267, 268, 292
 Кијевце, -евци 104
 Кијережки поток 105, 175, 261

- Кијерези 70, **105**, 257, 269, 271, 273, 275, 289, 290, 292
 Киријак 125, 126
 Кићене 105, 276
 Кићено дрвце 105
 Кићены дуб 83, **105**, 167, 253, 276, 289, 292
 Клеча 106, 276
 Клеча глава 55, **105–106**, 240, 246, 275, 276
 Клеч(ј)е 275
 Клина 106–107, 271
 Клинавац 107
 Клино, Клиново 106–107
 Клупе 106
 Клупица 106
 Клупна лука **106**, 136, 249, 289
 Клупница 106
 Кнеја 107
 Книн 106–107
 Книна **106–107**, 216, 252, 266, 271, 283
 Книно 106
 Книњц 106–107
 Кнић 107
 Књегиња 45
 Кобилја глава 54
 Кобиља глава 55
 Кобиља улица 220
 Кобыља глава 54, 106
 Ковач 108
 Ковач-брдо 115
 Коваче 108, 271, 275
 Ковачев лаз 108, 274
 Ковачеви лази **107–108**, 129, 178, 250, 274
 Ковачевине 115
 Ковачевић 108, 258
 Ковачево 108
 Ковачи 108, 114, 243
 Ковачић 258
 Ковачићи, Ковачићанин 262
 Ковачица 115
 Ковачице, Ковачичанин 262
 Ковачје 87, **108**, 114, 190, 257, 271, 275
 Кодра Тице 214
 Кођи рт 109, 271
 Козарево 108, 251, 269
 Козарјево 108, 251
 Козар'ево 92, **108**, 251, 269, 291
 Кози хрбат 109
 Козила 109
 Козило 109
 Козјак 109
 Козји хрбът **108–109**, 249, 271, 287
 Козник 109
 Козница 109, 275
 Кознице **109**, 255, 262, 275
 Козниште 109
 Козњак 109
 Кокорин кал 100
 Колијевка 110, 270, 271
 Колијевке 110
 Колска река 110, 261
 Колштица **110–111**, 261, 270
 *Колџбка, Колџпча 21, **109–110**, 194, 243, 248, 270, 271, 289
 Кољубакин 110
 Комар 111
 Комаране 111
 Комарани 111, 261
 Комарача 111, 279
 Комари 111
 Комарница 111
 Комарно 111
 Комарны дол 111
 Комарска пољана
 Комарштица 109, **111**, 159, 261, 279
 Комирић 281
 Комор'ане 111
 Кон стѣне **111–112**, 209, 263
 Константин 112
 Конча, Конче 112
 Кончул, кончулски **112–113**, 266, 278
 Кончулић 112, 278
 Кончуль 112
 Концель 112
 Концила 112
 Концило 112
 Концули 113
 Коњски до 78
 Коштица 110, 270
 Копил 286
 Копорин 113
 Копориња 113
 копориски в. Копорићи
 Копориће 113, 275
 Копорићи **113**, 119, 171, 254, 258, 275, 292

- Копорицка планина **113**, 171, 254, 261
 копорицки 42, 254 в. Копорићи
 Копорчић 113
 Копорье 113, 258
 Коприва 288
 Копривна 113
 Копривни дѠ 113
 Копривница 113
 Копривны дол 77, **113**, 249, 288
 Корегоща 114
 Коремера 114
 Корибудь 114
 Кориља 59, **113–114**, 247, 274, 290
 Кориље 114, 274
 Коримље 113–114
 Корита 114–115
 Корићани 115
 Кориша 114
 Коробейна 117
 Коробейно 12, 117, 249
 Корићане 108, **114–115**, 260, 292
 Косјерић(и) 274
 Косовац 236
 Косорић(е) 78
 Костриљ 116
 Кострц **115–116**, 242, 267
 Кострце 115
 Кострч 116
 Кострчани 115, 116
 Коталац 116, 269
 Котлац 116
 Котлыц **116**, 241, 269, 288
 Котци **116**, 288
 Кош **116**, 243, 267, 268, 287
 Кошарна 117
 Кошарно 117
 Коштица 110–111, 270
 Кошута 117, 289
 Кошутиће 117
 Кошутња стопа 117
 Кошутово **116–117**, 246, 251, 267
 Кошућа 117
 Кошућа вода 116
 Кошућа локва **117**, 136, 246, 289
 Кошућа стопа 117
 Кошуће брдо 117
 Кошући до(л) 117
 Кошушта 117
 Крабијно 12, **117**, 249
 Крајња стѣна 117, 208, 252
 Краљева дворишта 73, **117–118**, 250
 Краљева теговишта **118**, 250
 Краљеве полате 118
 Краставац 118
 Крастави камен 118
 Краставица 118
 Краставице 118
 Краставци 118
 Краставче 118
 Краставџ **118**, 256
 Крастовац 118
 Кречети 56, **118–119**, 258, 281, 283
 Кречетски пут **118**, 183, 211, 261
 Кречеть 119
 Крива Морава 153
 Крива Река 153
 Кривача Толоја 119
 Криваче **119**, 267, 268, 279, 292
 Кривачки поток 119
 Кривотули 119, 245
 Кривотуља **119–120**, 245
 Крилогоште **120**, 225, 290
 Криљева, -ево 120
 Крсно брдо 120, 277
 Крст 77, **120**, 243, 267, 268, 275, 276, 277
 Круша 121, 278
 Крушевица 121
 Крушево, крушевски **121**, 250, 267
 Крушево поље 121
 Крушевска рѣка 121
 Крушевџ 121
 Крушка **121**, 240, 241, 278
 Крушчица 43, 287
 Крчета 118, 281
 Крш **121**, 241, 287
 Ктуњно 103
 Ктуњчић 103
 Кудра 122
 Кудреш (студењц) **121**, 123, 263
 Кудрешки поток **121**, 175, 261
 Кудријно 121, **122–123**, 249, 252, 273, 274, 279
 Кудрина 122, 273, 274, 279
 Кудрић 123

- Кујава 123
 Кујавец 123, 248
 Кујавићи 123
 Кујавча 105, **123**, 248, 267, 268
 Кујавче 123
 Кула и мретит 178
 Кулебакин 110
 Кулибакин 110
 Кулџбић 110
 Кундељ 123, 273
 Кундџдат 124–1
 Кундџћ **123–124**, 248, 273
 Куњ Кадис 224
 Купусов дол 77, **124**, 250, 289
 Купусово кућиште 124
 Купусчић 124
 Курил 125
 Курила (поље) 124
 Курилата 124
 Курилка 124
 Курило **124–125**, 242, 267, 268
 Курилово 125
 Курилски дб 124
 Курјак 125
 Курјаковић 126
 Курјач крш 125
 Курјач рт **125–126**, 191, 246, 289
 Курјача 108, 115, 125, **126**, 248, 267, 289
 Курјаче 125–126
 Кустодија 286
 Кутласти камы 102, **126**, 253, 289
 Кутње 126–127
 Кућански поток 126, 277
 Кућна **126–127**, 249, 277
 Кућно 126
 Куч 127
 Кучајна 127
 Кучево 127
 *Кучево **127**, 251, 283
 Кучевска цџста **127**, 228, 261
 Кучевџ 127
 Кучи 127
 Кучић 127
 Кушљо 122
 Кчево 127
 Кыане 105
 Кыевџ 104, 251
 Кындџд 123–124, 248
 Лаб **128–129**, 265, 267, 268
 Лабљани 128
 Лабски пут **128**, 183, 211, 293
 Ладјани дџл 74, **129**, 253, 289
 Ладушњак 130
 Лађев крст 130
 Лазар 130
 Лазац 169
 Лази 79
 Лајковац 130, 274
 Лакчаница 169
 Ламба 130
 Ламбиница 130
 Ламбинска кућишта 126, **130**, 261
 Лане 64
 Ланиште 130
 Лапље село 133
 Лапово 133
 Ласица 130
 Ласов крст 120, **130**
 Ласовац 130
 Ласово 130
 Ласохан 130
 Латковић 130
 Лелка 131
 Лелчин(о) **131**, 252, 274
 Леочина 131, 274
 Лескавец 256
 Лескова вода 131
 Лесковац 131, 269, 270
 Лесковец 131
 Лесковик 131, 269
 Лескоец 131
 Лешница 132
 Лещница 132
 Лијешањ 132
 Липеновић 133
 Липик 254
 Липица 132
 Липице 132
 Липици **132**
 Липицы 132
 Липиця 132
 Липјањ 133
 Липљак 254

- Липљан 132–133
 Липљањ, липљањски **132–133**, 205, 264, 272, 273, 281
 Липова улица 132, **134**, 220, 250
 Липовица 132, **134**, 255, 267
 Липовицы 134
 Липовка 255
 Липџновић 133
 Лиса 76
 Лиса Гірка 135
 Лиса Могила 135
 Лиса стијена 135
 Лиса усов 135
 Лисац 135, 269
 Лисец 135, 255
 Лиси камен 135
 Лисич реп 134
 Лисиче 134
 Лисич(ј)е равни 15, **134**, 249
 Лисковац 131
 Лита стѣна **134**, 209, 253, 283
 Лишница 132
 Лісковець 131
 Лішница 132
 Ловеч 135
 Ловѣч поток **135**, 175, 221, 246, 277
 Локвица 139
 Лопчак 135, 277
 Луге 136
 Лугови 75, 136, 180, 236
 Лугомира 98
 Лука 75, 136–137, 241
 Лука ЛИ 137
 Лукови дѠ 137
 Лукови потоци **137**, 175, 191, 250, 289
 Луковишта 137
 Лукоцрево 44, 258
 Лукоцрѣв, -ѣви, -ѣво 44
 Лупеж 137, 259
 Лупежица 137, 259
 Лучане 260
 Лцињ 133
 Лѣжени 136
 Лыпљан (-њ?) 133
 Лысо 59, 76, **135**, 244, 292
 Лысыц 15, **134–135**, 255, 292
 Лъништа 130
 *Лъниште, Лъништны поток **130–131**, 175, 214, 249, 281
 Лыпљањ 133, 264, 281
 Лѣскова вода 46, **131**, 132, 250
 Лѣсковик **131–132**, 254, 269
 Лѣсковы дольц 77, **132**, 249, 250
 Лѣсковыц 33, **131**, 132, 256, 270
 *Лѣшница **132**, 254
 Лѣшнички поток **132**, 175, 261
 Лѣштница 132
 Любјжня 137
 Любко 138
 Лъелена дола 97
 Лъелена продо 97
 Лъеленак 97
 Лъелени врх 97
 Лъелен(и) дѠ 97
 Лъесковац 131
 Лъескове воде 131
 Лъескови дѠ 132
 Лъескови долац 132
 Лъескови доли 132
 Лъескови долови 132
 Лъешница 132
 Лъубач 138
 Лъубен 27
 Лъубижда 137, 273
 Лъубижња **137–138**, 247, 273, 290
 Лъубин крст 217
 Лъубислав 138
 Лъубиша 138
 Лъубко 75, 138
 Лъубкова гомыла 54, 61, 75, **138**, 139, 250
 Лъубовид 138
 Лъубслав 138
 Лъубслалић 138
 Лъубшина лука 136, **138**, 251
 Лъудска (река) **138**, 166, 252, 258, 267
 Лъупко в. Лъубко
 Лъупча 138
 Лъупша 138, 251
 Лъутко 75
 Лъуча 75, 138
 Лъуче 138
 Лъушић 138

- Мажих 142
 Маја Бојсе 34
 Маја Уриштез 193
 Мала гомыла 61, **138–139**, 244
 Мала локва 136, **139**, 244
 Мали габр 65
 Мало Кичиће 275
 Маљи Неџинат 159
 Манастир 151
 Манастирец 151
 Манастирица 151
 Мандалић 142
 Мандаличко присоје 142
 Мартин 156
 Матка 141
 Мачва **139–141**, 266, 267
 Мачевац 140
 Мачевићи 140
 мачевски в. Мачва
 Мачков камен 142
 Мачкове падине 141
 Мачковъц 140, **141–142**, 216, 256
 Мачковъчки поток **141**, 261
 Мачуга 142
 Мачужина селишта **142**, 199, 251
 Мачужих 142
 Мач(ь)в (?) 139
 Медвеђак 143, 270, 277
 Медвежья Голова 143
 Медвѣђа глава 55, **143**, 240, 246, 269, 277
 Медна 143
 Медны поток **143**, 175, 249
 Међеђа глава 143
 Међугвожђе 53
 Мелна 150
 Мелница 224
 Мељак 224
 Меоница 150
 Мертвиця 157
 Метево 144
 Метех (Десни, Лијеви) 144, 236
 Метохија 144
 Мечкин камен 102
 Мијајлица 147
 Мијаљих 147, 271, 278, 280
 Мијаљих 147, 271, 280
 Мијелиће 147
 Микул 145
 Микула 92, 145
 Микулина 145
 Микулиндан 145
 Микулић 145
 Микулићи 145
 Микулица 145
 Микуљ 145
 Микуља 145
 Микуљак 146
 Микуљштица 92, **144–146**, 160, 246, 261, 272, 280
 Микушница 144, 272, 280
 Милан 64
 Милета 146
 Милегин до 146
 Милетин дол 77, 83, **146**, 251
 Милетина 146
 Милетине 146
 Милетино 146
 Милеш 146
 Милешева, милешевски **146–147**, 250, 267–268
 Милешевац 51, 107
 Милешевск(и) 51, 107, 248
 Миливој 148
 Милна 150
 Милованов крст 217
 Милослав 147, 245
 Милослављ 147
 Милославље куиште 126, **147**, 245
 Милота 147
 Милотин поток **147**, 251
 Милѣш 147
 Милѣшева, милѣшевски 146–147, 251
 Милятино 146, 251
 Миљешева, Миљешевка 146
 Мионица 150
 Миоска 150
 Мирогоња 247
 Митар 271
 Митровдан 75
 Митровица (Косовска, Сремска) 75, 271, 277
 Михаил 147, 148
 Михаилица 147
 Михаиличих 147
 Михаилица 147

- Михајлица 147
 Михајличих 147
 Михајљица 147
 Михалица 147
 Михалић 147
 Михаличино в. Михальчино
 Михальчино 137, **147**, 252, 271, 280
 Михальчих 147
 Мишчић, -иће 147, 269, 275
 Млечи 14
 Млиниште **148**,
 Млинны пут **148**, 249
 Млинное 148
 Могила 61
 Могилница 60
 Могылица 61
 Могыльница 60
 Могыљани 61
 Модар крш 150
 Модра глава 150
 Модра река 149
 Модрац 149
 Модри мѠл 150
 Модри мѠлци 150
 Модрик 149
 Модрић 150, 259
 Модрица 149
 *Модрица **149–150**, 259
 Модрича 149
 модрички 149–150
 Модришта, Модриште 149–150, 259, 278
 Модро мело 150, 281
 Модромир 150, 281
 Модрча гробља **150–151**, 246, 289
 Модры камы 102, 149, **150**, 232, 244
 Модры мѠл 149, **150**, 244, 281, 287
 Модръч дѠл 74, **148–149**, 150, 246, 289
 Можданица, -еница 155, 273, 281
 Мојсије 157
 Мојстир 151
 Мокра гора 213
 Молсгър 151
 Моравица, -ице, моравички **152–154**, 162, 200,
 259, 268, 293
 Моравице 152, 259
 Моравна 154
 Моравци 154
 Моравче 154
 Мораково 154
 Морани 154–155, 269
 Морански брод 155
 Моранско Копито 155
 Морача 154
 Морачки (град) 154
 Морина 155
 Мор’ани **154–155**, 260, 269
 Моряны 155, 260
 Мочила **155**
 Моштаница **155**, 255, 273, 281
 Моштанице 155
 Мошћеница 155, 255
 Мошћенице 155
 Мошаница 155
 Мошаниця 155
 Мошанка 155
 Мрамор **155–156**, 243
 Мраморје 156
 Мрата 156
 Мратин 161
 Мратинац 156, 272, 277
 Мратиндан 156
 Мратиновић 156
 Мратинци 156
 Мратињ поток 54, 145, **156**, 175, 221, 246,
 272, 277
 Мратиња цркв 145, 156, 161
 Мратињдан 156
 Мратиње 156, 246
 Мратињци 156
 Мрежари 157
 Мрка 157
 Мртвица 46, **157**, 241
 Мртвьч камы 102, **157**, 246
 МрѠжар’еви лази 26, 129, **156–157**, 178, 236,
 250, 289, 291
 Музак 157
 Музаћ 157, 250
 Музаће в. Музаћи
 Музаћеве куће (куште) 126, **157**, 250
 Музаћи 157
 Мусаки в. MUSAQI
 Мутивода 158, 288
 Мутиводе 19, **158**, 257
 Мутиводић 158, 288

- Мушић(и) 262
 Мушицки 262
 Мышка 148
 Мышкин 148
 Мышчићи **147–148**, 258, 269, 275, 292
 Мышчичь 147, 258
 Мъџел **142**, 143, 241
 Мъџеловик **142–143**, 236, 254
 Мџли 150
 Мџлска стџна 150
 Мџлци 150
- Нагоричане (Старо, Младо) 158, 280
 Нагоричанац, Нагоричани, Нагоричанци 158
 Нагоричино (Старо, Младо), нагоричински, нагорички **158–159**, 280
 Нагорка 158
 Нагорникъ 158
 Намастирица 151
 Нартак 192
 Настасићи 276
 Невечераъ 20, 67, **159–160**, 221, 227, 248, 252, 290
 Неможе 157
 Никола 92, 145, 160
 Николай 145
 Николина црквъ **160**, 228, 251
 Никуљак 146
 Никша 138
 Новосели, Ново Село 213, 262
 Носољин 272
 Носољино 272
 Нџгош 64, 251
- Обзови 29
 Обзовик 29
 Обла глава 55, **160**, 161, 244
 Обла главица 160
 Обла међа 143, **160**, 161, 244
 Обли дџл 74, 149
 Обли камен 161
 Облик **160–161**, 254, 268, 268
 Обло 161
 Обло брдо **161**,
 Облы дџл **161**, 244
 Облы камы 102, **161**, 244
- Обрад 250
 Обрадов брод 38, **161**, 250
 Обрадово 161
 Обрам 161
 Обрамићи 161
 Обрамль мостъ 161
 *Обрамово **161**, 251
 Обрамовска глава 55, **161**, 240, 261, 268
 Огорела глава 162
 Огорела главица 162
 Огор(ј)елине 162
 Огорџльц **162**, 212, 256, 289
 Огулин 107
 Одраг 78
 Озран 85
 Озрем 179
 Озрен 85, 179, 253, 269
 Озрин 179, 253
 Озрињ 253
 Озрица 220
 Озрџн 85, 179, 253
 Окрајак 162
 Оливер 42, 258
 Оморовица 152
 Опаве 162, 261, 265
 Опавски поток 162, 277
 Опавштица **162**, 261, 277
 Опа(ј)а 162
 Орана пољана 174
 Ораово 163, 271
 Орахов дол 16
 Ораховица, ораховички **163**, 255
 Ораховница, ораховнички в. Ораховица
 Ора(х)ово 163, 269, 271
 Орашац 164
 Орашец 164
 Орашица 164
 Орашице 164
 Орашъц **164**, 256
 Ореховица 163
 Орехов 164
 Орехова 164
 Орехово 164, 251
 Орешец 164
 Орешница 164
 Оришац 164
 Ор'ах **162–163**, 240, 242, 287, 291

- Ор'ахово 56, **163–164**, 251, 269, 271
 Орлиное гнездо 57
 Орловац 279
 Орловача 279
 Орлово гнездо 57
 Орлово гнијездо 57
 Орѣхов дол 163
 Орѣхов кључ 163
 Орѣховица 163
 Оряхово 164
 Осатна 164
 Осатно 164
 Осетино 164
 Освећа пећ **164**, 168, 245
 Осечина 279
 Осикова гора 94
 Осиковица 94
 Осиково 94
 Оситна 164
 Осојана (Доња) 165
 Осојане 165, 276
 Осојани **165**, 180, 260, 276
 Осотное 164
 Осредак 165
 Осрѣдък **165**, 241, 288
 Остры ртък **165**, 244
 Осудњаја вратца 50, 52, **165**, 252
 Осътна њива 160, **164**, 249, 288
 Осѣчна 279
 Отрг, Отрђе 219
 Отсојна стѣна 165
 Оцињ 133
- Павле 248
 Павлица 166
 Павља цркв 166
 Пављане 166
 Павље 138, **166**, 248, 253, 268
 Пав(ь)л 166, 248
 Паклење 166, 269, 272, 276
 Паклешница 280
 Пакље 166
 Палеж 186, 264
 Пањик 107
 Папрат(и) 175
 Папратни лугови 176, 272, 281
 Папраћа 175
- Папраћане 175
 папрацки 175
 Папрашта 175
 Паштрик 167
 Паштрић 167
 Паштро(је)вићи 167
 Пекљани 167
 Пекчаник 168, 270, 271, 277
 Пекчаница 169
 Переровна 177
 Переровница 177
 Переровно 177
 Пересліп, -слоп 178
 Перовача 279
 Петилипа 263
 Петр 167
 Петрич 167
 Петрч 167
 Петрча јама 167, 248
 Петрче 167
 Петрчић 167
 Петръц 167, 248
 Петръч **167**, 248
 Пећ 168
 Пештан 169
 Пива **169–170**, 265, 268
 Пивац 169
 Пивљанин 169
 Пивска жупа 170
 Пијајњци 102, **170**, 262, 263
 Пијањц 170
 Писана буква 167
 Плав 41, **170**, 186, 241, 260, 268
 Плава 170
 Плави 170
 Плављане 170, 260
 Плана 171, 280
 Планиница **171**,
 Плано брдо 36, **171**, 240, 244
 Плано село 171
 Плашница 280
 Племетин, -ина 172, 274
 Племетино **172**, 252, 274, 290
 Племятино 172
 Плоча **172**, 241, 268
 Плоча улица 172
 Плужина 172, 275

- Плужине **172**, 275
 Плужины 172
 Пнућа **172–173**, 253, 268
 Повја, Повља 166
 Погорелица 186
 Под липом 243
 Подгорелица 289
 Подгорица 62, 243
 Подгородье 173
 Подградје **173**, 259, 271
 Подграђе 173, 271
 Подлужје **173**, 259
 Подрима 173
 Подримје 154, **173**, 180, 259, 271
 Подримље 82, 173, 271
 Подринци 272
 Подриње 82
 Подрињци 272
 Пожега 173, 186, 233, 264
 Пожежена град 66, **173**, 233, 253, 273, 276,
 279, 287, 289
 Пожежено 173
 Пожежина 173, 273, 276, 279
 Поибрене 91
 Полази 173, 263, 269
 Полатиште 118
 Полатна 118
 Пол'ане 174, 271
 Полог 226
 Полокци 226
 Полом 280
 Полошко поље 226
 Полошница 280
 Полуж(ј)е 173
 Полумир 245
 Пол(ь)зи **173**, 258, 263, 269, 283, 284
 Поляне, полями 260
 Пољана **173–174**, 241
 Пољане 173, **174**, 271
 Пољанце 174, 276
 Пољанци **174**, 261, 262, 276
 Пољска Ржана 190
 Пољце **174**, 240
 Поморје, поморски 180
 Поморяны 155
 Попова лука 75, 136, **174**, 250
 Попрат 175, 176, 272
 Попратница 175
 Прапаћане 175
 Прапрат **175–176**, 242, 272, 287
 Прапратна 176, 287
 Прапратна лука 136, **176**, 249, 272, 281
 Прапратни до 176
 Прапратница 175
 Прапратны дол 77, 175, **176**, 249, 287
 Прапратны дѣл 175, 287
 Прапратово градиште 175
 Прапраћане, -ани 175, 260
 Првош **176**, 247
 Прделац 177
 Пределец 177, 269, 270
 Преловац 181, 271
 Пре(н)тин до 179
 Препелац, Преполоц 182
 Препран 177
 Препрана 177
 Препрање 177, 270, 275
 Прерово 177
 Преседлина 177
 Преслоп 178
 Претржи 219
 Прибој **179**, 240, 241
 Придавьк **179**,
 Призрен 179, 269
 Призренац 179, 269
 Призрѣн, призрѣнски **179–180**, 253
 Пријебој 179
 Пријеслов(о) 178, 270, 281
 Пријеслоп 178
 Прилужја 180
 Прилужје **180**, 259
 Прилужка бара 180, 261
 Прилужье 180
 Приморје, приморски 155, **180**, 259, 268
 Примоштен, -шћен 155
 Присјан 181
 Присліп 178
 Присој 180
 Присојник 180
 Присојница **180**, 255
 Присојнички поток 175, **180**, 261
 Пристјан 181
 Пришек 181
 Приштјевица 181

- приштевски **181**, 268, 293
 Приштевски пут **181**, 183, 211, 261
 Приштина **181**, 241, 268, 292
 Продан 181
 Проја 181
 Пројиловци **181**, 261, 271
 Пројко, Пројо 181
 Просѣчена стѣна **181**, 201, 209, 253
 Прпор 182, 258, 275
 Прпори 173, **182**, 258, 275, 287
 Прпорица 182, 287
 Прскало 210
 Пруд 183
 Пруда 183
 Пруди 182–183, 261, 288
 Прудштица **182–183**, 261, 288
 Пруташ 210
 Прчево **183**, 251, 268, 289
 Прчи брѣзи 183
 Прѣдѣлец **176–177**, 241, 270
 Прѣка трс 177
 Прѣки лаз 129, **177**, 178, 244, 287
 Прѣкоп **177**, 243
 Прѣпран **177**, 253, 270, 275
 Прѣровнице **177**, 255, 288
 Прѣседѣл **177**,
 Прѣслоп **178**, 241, 270, 281
 Прѣсѣчена стѣна 181
 Прѣтинини лази 83, 129, 177, **178–179**, 249,
 283
 Пчелина стена 183
 Пчелиња стѣна **183–184**, 209, 252
 Пѣклари 167
 Пѣкљани **166–167**, 260, 269, 272, 276, 288
 Пѣси студеньц **167**, 249, 288
 Пѣстра буква 36, 165, **167**, 244
 Пѣстрыц 165, **167**, 255
 Пѣсчана глава 54, 55, **168–169**, 240, 253,
 270, 277
 Пѣчан 95, 169

 Равниште 184
 Равништа **184**, 288
 Рад 184
 Радко 246
 Радобраде 189, 268, 273, 274, 281
 Радовањштица 280
 Радовац 54
 Радовашница 280
 Радоваѣц 184, 269
 Радовеж 184, 245, 247
 Радовец 184
 Радовић(е) 184, 245, 247
 Радовиш 184, 245, 247
 Радовѣц 54, **184**, 256
 Радосављев 278
 Радослављ 278
 Радош 184
 Радошев камы 102, 176, **184**, 250
 Радошевић 184
 Радыц 246
 Рађ 185
 Рађева гомыла 61, 185, 250
 Рађевина 185
 Рађевић 185
 Рађево село 185
 Ражана 190
 Раздолје 77, **185**
 Раздолѣ 185
 Раздоље 185
 Рајко 185
 Рајкова кућишта **185**, 250
 Рајковићи 243
 Ракиница 185, 280
 Ракица **185**, 232, 242, 275, 292
 Раките 185, 275
 Ракитница 185
 Ракитовица **185**, 255, 280, 292
 Ракыта 185
 Ранилуг 136
 Рановац 224
 Ранојевић 224
 Раны лжг 136
 Рас **185–187**, 264, 293
 Раса в. Рас
 Расник 225, 271
 Расоватац 187
 Расовати камен 187
 Расовати крш 187
 Расовати рт 280
 Расовац 280
 Расовача 187, 271, 280
 Расовачки рт 280
 Расохатац 187, 271

- Расохати ками 187
 Расохаты камы 102, **187**, 204, 253, 256, 287
 Расохатыц **187**, 204, 256, 279
 Расохача 279
 Расохачићи 187
 Распутје **187**, 242
 Растелица, -ељица 187–188
 Растелница 188
 Растеница 272
 Расти 224–225, 271
 Растѣљница 104, **187–188**, 255, 272
 Рат 191
 Ратац 192
 Ратко 246
 Рашане 187
 Рашани 187
 Рашка, рашки в. Рас
 Рашка стијена 187
 Раштел 188
 Раштела 188
 Раштелица 188
 Рашће 224
 Редивојевић 189
 Редкобород
 Редоборје 189
 Ређев студеньц 189
 *Ређево **188–189**, 212, 251, 272, 290
 Ређевски студеньц **188–189**, 212, 261, 293
 Ређевьц 189
 Реља 225
 Рељино поље 225
 Ресник 143, 225, 273, 281
 Рестелица 188
 Реткоцер 189
 Речица 269
 Ржана **189–190**, 253, 278, 289
 Ржана глава 190
 Ржана главица 190
 Ржани до 190
 Ржани поток 190
 Ржаница 189–190, 278
 Ржанички поток 190
 Ржаное 190
 Рибаре 190, 269
 Рибарска махала, улица 190
 Рибичи 190
 Рибљак 190
 Рибница 191, 269
 Рибница 191
 Риђево 188, 272
 Ријека Црнојевића 263
 Рикавац, Рикавац 190
 Рикавьц 119, 181, **190**, 256, 292
 Ритопек 168
 Рідкобород
 Р’ујишта 97, **192–193**, 242, 291
 Ровница 226
 Ровнице 184
 Ровца 191
 Ровци **191**, 284
 Ровцы 191
 Рогозна 12, 274
 Рогозно **191**, 249, 274, 288
 Рогозное 12, 191
 Рогопек, Рогопеч, -печа 168
 Родиће 276
 Роздолье 185
 Рокитница 185
 Ромница 225–226, 271, 280
 Ропалица 226
 Росаф 197
 Ртык **192**, 241
 Рубъч поток 107, 215, 252
 Рудар 288
 Рударе 192, 269, 276
 Рударје 108, 190, **192**, 257, 269, 288
 Рудина **192**, 241, 287
 Рудине 41, **192**, 268, 275, 276
 Рудиште 278
 Рудник 192, 275
 Рудници 177, **192**, 275
 Рујела 193
 Рујишта 193
 Рујиште 193
 Рупа **193**, 243
 Рупа од Гвозда 193
 Руцка 278
 Рыбарје 108, **190**, 236, 257, 269, 288, 291, 292
 Рыбница 109, **191**, 255, 262, 269
 Рътыц 192
 Рѣдобради **189**, 257, 268, 274, 281
 Ряжево 189, 251

- Сава 19, **193–194**, 264, 268
Сађавац 194
Сађавџ 194
Сађавџч пут 183, **194–195**, 246
Салков 195
Саловар 195
Салогуб 195
Салоед 195
Салча 195
Салче гладе **195**, 246, 284, 290
Салчић 195, 246
Сама буква 95
Самобор 95
Саси, Сасин 84, **195**, 252, 256
Саш, Саша црква 195
Сашка рѣка 84, 104, 188, 189, **195–196**, 208, 216, 252, 261
Светаја Врача 50, **196**, 257
Света(ја) гора 62, **196**, 261, 268
Свети Врачи 196
Светогорска међа **196**, 261
Светогорци 62, **196**, 261
Светостефанска међа 228
Светы Срђ **197**, 257
Светы(ји) Врачеве 196
Свибница 198
Свибовец 197
Свибовџ **197–198**, 208, 256, 271
Свидница 198
Свидовица 198
*Свинарево **198**, 251, 289
Свинаревске куће (куште) 126, **198**, 236, 261, 291
Свинари 198
Свини дол 208
Свин(н)ое 208
Свинштица **198**, 261
Свињак 198
Свињаре 208,
Свињарево 198
Свињаревци 198
Свињари 198
Свињи дол 208
Свѣтла пећ 168, **197**, 244, 288
Сватаа Врача 196
Сватаа Гора 196
Себемиље 198, 269
Себемишље 198
Себења 198
Себѣдраг 198, 247
Себѣмиље **198**, 247, 269
Себѣмишље 198
Себѣслав 198
Себѣтѣх 198
Селца **199**, 268, 270
Селчани 200
Селчаница **199–200**, 260, 270
Сенаја 200
Сенна 200
Сенная (река) 200
Сенница, Сенници 200
Сенной 200
Сенокос 200
Сење 200
Сеоца 199
серби 205
сербы 205
Сечена стена 201, 268, 270
Сибница 197
Сибовац 197, 208, 271
Синај 170
Синаје 170
Синајнци 170
Синајска планина 170
Синидол 208
Синожет 201
Синокос 200
Сињи До 208
Сирогојно 247
Ситница **201**, 254, 268
Сјеница 200, 270, 275
Сјеножета 201
Сјенокос(и) 200
Сјеча Ријека 107, 252
Скакавац 201
Скакавец 201
Скакавџ **201**, 210, 256
Скопје, скопски **201–202**, 264, 271
Скопље 201, 271
Скроботник 202
Скроботница **202**, 255, 280, 289
Скроботуша 202, 280
Скробутна (пећ) 202
Скѣп(ь)ль град 201, 264

- Слав 202
 Славијић студеныц 71, **202**, 212, 259, 263, 271, 289
 Славић 202, 271
 Славко 203
 Славкова кућа (кушта) 126, **202–203**, 250
 Славкова улица 203
 Славково 203
 Славујевић, Славујић 202
 Слано поље 235
 Слатина **203**, 241, 268
 Слуњ 280
 Слушница 280
 Смерековица 203
 Смоленск 167
 Смолућа, -уће 173
 Смоляне 167
 Смерековица 203
 Скриковица 203
 Смерџковица **203**, 255
 Смерџчник 203
 Смудиглав **203**, 204, 289
 Смудирози 78, 102, **203–204**, 257, 263, 273, 274, 289
 Смутирога, -роге 203, 273, 274
 Сновид 221
 Соа 204, 271
 Собабе 59
 Согрло 213, 271
 Солотина 203
 Солун 14
 Сопот 204
 Сопоте, сопотски (забъл) 19, **204**, 261, 277, 293
 Сопотска цркв 204, 228, 261
 Сопоћани 204, 277
 Соха 187, **204**, 240, 243, 271
 Сочани 200
 Сочаница 199–200, 270
 Сошане 204
 Сошани 204
 Спас 204–205
 Спаса 205
 Спасова цркв **204**, 228, 250
 Спасовдан 204
 Спасово брдо 204
 Спасово дубје 50, 83, **204–205**, 250, 278
 Спасоје 205
 Спась 204
 Србани 205
 Србања 205, 248
 Срби, Србин 205–207
 Србија 277
 Србљи 205–207
 Србовац 31
 Србска(ја) земља 88, **205–207**, 252, 277
 Срђ 197
 Срђевдан 197
 Срђевић 197
 Средна Гора 207
 Средня гора 207
 Средња Гора 207
 Средњи брег 207
 Сроботник 202
 Српска Морава 152
 Срђдња гора 61, **207**, 240, 252, 288
 Срђдња прѣседъл **207**, 252, 288
 Срђдње брдо 36, **207**, 252, 288
 Срђдњи брѣг 288
 Срђдњи дѣл 74, **207**, 252, 288
 Срђдњи рт 191, **207**, 252, 288
 Срѣм 264
 Срѣмљани 22
 Стара Моравица 152
 Стара рупа 193, **208**, 244
 Старац 23, 73, 243
 Старе рупе в. Стара рупа
 Стари Трг 217
 Старо Градско 133
 Старчева Горица 62
 Степан 161
 Степаница 228
 Степања 246
 Степања цркв 228–228
 Степеница 228
 Степовац 271
 Степојевац 271
 Стефан 92, 208, 246
 Стефања цркв 228
 Стефање брдо 36, 63, **208**, 217, 246
 Стефањи стлпи 63, **208**, 209, 217, 246
 Стипан 161
 Стјепан 161
 Стог **209**, 242

- Стонски рат 191
 Сторожище 209
 Стражиште 40, **209**, 242
 Страшевац, Страшивац 210
 Страшивьц, Страшивьчки поток 175, **210**,
 256, 281, 289, 293
 Страшивьчки поток в. Страшивьц
 Страшмир 210
 Страшна стена 210
 Страшна стѣна 12, 209, **210**, 249
 Страшни поток 210, 281
 Страшник 210
 Стрелац 211
 Стрелец 211
 Стрелци 211
 Стрельцы (Большие) 211
 Стреовце 211, 270
 Стреоц 211
 Стреоце, -оци 211
 Стризивојна 247
 Стрменица 211
 *Стрменица, Стрменички пут 19, 183, **211**,
 255, 289
 Стрменички пут в. *Стрменица
 Стрмоглавац 211, 255
 Стрмоглавице 211, 255
 Стрмоглавница 211, 255
 Стрмоглавнице **211**, 255, 289
 Стровце 211, 270
 Струга 101
 Стрѣкавьц **210–211**, 216, 256, 285
 Стрѣльц, Стрѣльчки брод 38, **211**, 257, 275,
 288
 Стрѣльчки брод в. Стрѣльц
 Стубель 211
 Стубло 211, 212, 270
 Стубо 211, 270
 Стубъл **211–212**, 240, 241, 287
 Студеница 12, **212**, 255, 268
 Студенка 12
 Стѣпан 92, 161, 208, 228, 246
 Стѣпања цркв 145, 208, 229, 246
 Стѣпковић 208
 Сѣпановић каменице 263
 Сува планина 213, 271
 Суво Грло 213, 271
 Судимиръ 114
 Судимља 114
 Судско село 213, 273, 277
 Сумеђница 144, **212–213**, 255
 Суо Грло 213, 281
 Сути **213**, 258, 273, 277, 283, 285
 Сутиван 92
 Суха Каменица **213**, 244, 259
 Суха планина 171, **213**, 244, 271
 Сухогрл 213, 244
 Сухогрло, Сухо Грло **213**, 244, 262, 271, 281
 Суходол, суходолски 313, 262
 Сърби 205
 Съспишта 213
 Съш 195
 Сѣница 200, 255, 259
 Сѣнице **200**, 249, 255, 259, 270, 275
 Сѣнны поток 175, **200**, 249
 Сѣножештани 201
 Сѣнокос **200–201**, 242
 Сѣча рѣка 107
 Сѣчена стѣна 52, 181, **201**, 209, 253, 270
 Сѣчены камен 201
 Тадеј 247
 Тадењо 247
 Тадијић, Тадић 271
 Тара 169
 Теговиште 214
 Теклина могила 60–61
 Теплица 215
 Теражда 180
 Тербец 216
 Тербча 215
 Терново 218
 Тетово 226, 270, 271, 274
 Тикова 214
 Тиково 214, 250, 269
 Типац 214
 Типчања лука 25, 136, **214**, 246, 248, 273,
 289
 Тиса 194
 Тица 214, 246, 273
 Тјеме 214
 Тмасви гвозд 53
 Топлица 212, **215**, 254, 268
 Трепча 215, 269
 Трескавац 216, 269

- Трескавица 216
Трескавичка р(и)јека 210
Трешњица 216
Три врела 263
Три гомыле 61
Три груде 217, 263
Три плоче 172, **217**, 263
Три рога 263
Тривунац 218
Трискавац 216
Трипковић 218
Трипун 217–218, 246
Трипуњдан 218
Трифон 217, 246
Трифонь крст 63, 120, **217–218**, 246
Трифунь крст 217
Трнава 218, 280
Трнје **218**, 240, 241
Трнов 218
Трново 42, 215, **218**, 250, 261, 280
Трновштица 42, **218**, 261
Трновы дол 42, 77, **218**, 249, 250, 261
Троје груде 217
Трѣбовитићи 216
Трѣбча 21, 107, 123, **215–216**, 248, 269
Трѣбчки Саси 261, 293
Трѣска 216
Трѣскавица 141, 210, 216,
Трѣскавац 210, **216**, 256, 269, 289
Тугомир 219
Туклековић 219
Туклеци 219, 258
Турија, турински 46, 170
Тучеп 218, 275
Тучепи **218–219**, 257, 275
Тучепо 218, 275
Тушемля 219, 245, 247
Тушиље 114, 219
Тушим 219, 245
Тушимља 114, 205, **219**, 245, 247, 268, 290
Търново 218
*Тыково 74, 141, **214–215**, 250, 269, 289
Тыковски дѣл 15, **214**, 250, 261, 292, 293
Тѣме **214**, 287
- Теме 214
Темемена 214
- Темовско поље 228
Тирез 105, 271, 273, 275
Тирил(о) 125
Тирјак 125
- у Утрж **219**, 263
Убога драча 119, **219–220**, 244, 279
Угљаре 221, 273, 276, 281
Угри 220
Угърска гомыла 61, **220**,
Узријечје 220
Узрињ 220
Узрича **220**, 277, 281, 289, 292
Узричје 220
Ујездна 48
Улјарје 108, 190, **221**, 236, 257, 273, 281
Уљаре 221
Ум оравски 42, 276
Умац 223
Умоврѣњ поток 159, 175, **221**, 245, 283
Уништа 131
Уњемир 245
Урв **221–222**, 241, 287
Урви 221
Уреља 193
Уреул 222
Уреуле 222
Уреулов дол 77, **222**, 250
Уреуловић 222
Уреуловци 102, 112, 145, **222**, 261, 263
Ускопље 202
Устибар, Устибарска река 91, 265
Устиколина 91, 259
Устипрача 91
Устирама 91
Утрг 219
Утрж в. у Утрж
Утрзи 219
Утѣх 222
Утѣша 222, 251
Утѣшино селиште 199, **222**, 251
Утѣшић(и) 222
- Фаче 222, 246
Фосно 223
Фосня (Велика, Мала) 223

- Хвалча глава 55, **222**, 240, 246
 Хвалче 222, 246
 Хвалчић 222
 Хвальц 222
 Хвосно в. Хвостно
 Хвостно 186, **222–223**, 241, 249
 Хелмица 223–224, 273, 280, 281
 Хељам 223
 Херцегова земља 223
 Херцеговина 223, 260
 Хлап 133
 Хлапље село 133
 Хлапово 133
 Хлм, хлмски **223**,
 Хлмска земља 223
 Хлмьц 223
 Хмельница 223
 Хмељаци 224
 Хмељница **223–224**, 254, 273, 280, 281
 Хмода 42, **224**, 266
 Хотен 226
 Хотетово 226
 Хотиш **224**, 245, 247, 290
 Хранислав 224
 Храноје 224
 Хранојеви лази 129, 178, **224**, 250
 Хранојевић 224
 Храстелница 188
 Храстје 83, **224–225**, 240, 241, 271, 287
 *Храстник **225**, 254, 271, 281
 Храстничска селишта 199, 261
 Хрват, Хрвати 207
 Хреља 225
 Хрељина пољана 174, **225**, 251
 Хромица **225–226**, 254, 271, 280
 Хропалица **226**, 243, 255, 285
 Хрптати пирг 287
 Хтѣтова, хтѣтовски **226**, 251, 270, 271, 274,
 290, 293
 Хтѣтовска бразда 226
 Худач 20, 67, 159, **226–227**, 247, 248, 290
 Хум 223, 278
 Хум ораховски 42, 270, 276
 Хумска 278

 Цариград 14
 Цевна 227
 Цема 228
 Цемва 227
 Церова, Церово **227**, 251
 Церовьц 227
 Цијевна 227, 270, 273, 281
 Црваљ 232
 Црвањ 232, 271
 Црвен камен 232
 Црвена папрат 175
 Црвена ст(иј)ена 232
 Црвени 232–233, 270, 281
 Црвени камен 232
 Црвени пасови 210
 Црквице **229**,
 Црквиште **229**, 243
 Црквиште Светаго Петра 229, 262
 Црквљ Светаго Димитрија **228**, 262
 Црквљ Светаго Стефана **228–229**, 262
 Црквљ Светыје Богородице 228, **229**
 Црмањ 232
 Црмљани, Црмњан 232
 Црљени 233
 Црна гора 233, 270, 275
 Црни врх 233, 270
 Црни крш 234
 Црниловац, -ловица 233, 270, 272, 277
 Црногорска (Богородица) 233
 †Црномуж 235
 Црнуш(а) 235, 270, 280
 Църна гора 233
 Цѣмва 141, **227–228**, 264, 270, 273, 281
 Цѣрова 227

 Чађавац 194
 Чађавица 194
 Чахор **229–230**, 248, 271
 Чакор 229, 271
 Челина 184
 †Челопод 230
 Чемер 231, 273, 278
 Чемерна пољана 174, **230**, 249, 289
 Чемерник 231
 Чемерница 231
 Чемерно 230, **231**, 249, 273, 278, 289
 Червената стена 232
 Черная гора 233
 Черни врх 233
 Чернинов 233

- Черниново 233
 Чигота 231
 Чиготово **231**, 251, 273
 Чигоч 231
 Чикатово (Старо) 231, 273
 Чиста страна 231
 Чисте стране 209, **231**, 244
 Чичавац 231
 Чичавица **231–232**, 255, 268, 289
 Чичавичски дѣл 74, **231**, 261
 Чорна гора 233
 Чорний верх 233
 Чрвена стѣна 232
 Чрвањ 232
 Чрљена врба 51, **232**, 242
 Чрљена стѣна 209, **232**, 233, 244
 Чрљены камы 102, **232**, 244
 Чрмь **232–233**, 242, 270, 271, 281
 Чрна гора 233
 Чрне горе 61, **233**, 240, 244, 270, 275
 Чрнинов поток 175, **233**, 250, 270, 272, 277,
 290
 Черноглав 234
 Черноглавља глава 55, **234**, 240, 246
 Черногора 233
 Чрномуж 29, 235
 *Чрномужево 29, **234–235**, 251
 Черноша 235, 247, 270, 280, 290
 Чрнци 235, 258
 Чрнча 236, 258
 Чрны врх 52, **233**, 244, 270
 Чрны жег **233**, 244, 251
 Чрны крш **234**, 244
 Чуповићи 276
 Чурило 124
- Шалин 235
 Шалинов 235
 Шалиновец 235
 Шалиновић 235
 Шалиновићи 235
 Шалиновци **235**, 261
 Шалиновъц **235**, 271, 276
 Шаљиновац, -овица 235, 271, 276, 279
 Шарена буква 167
 Шарени пасови 210
 Шарпланина 262
- Шаши, Шашин 196
 Шашка, црков шашка 196
 Шекулар 235, 275
 Шекулари 144, **235–236**, 258, 275
 Шестигабар 263
 Шипковица 289
 Шипова пољана 173–174
 Шиповик 143, **236**, 254, 278, 289
 Шипово 236, 278
 Широкар **236**, 256, 258, 268
 Широки лъг 236
 Широкий луг 236
 Широко поље 236
 Широки брод 38, **236**, 244, 288
 Широки луг 75, 136, 180, **236**, 244, 288
 Шиша 237
 Шишат 236–237, 261
 Шишатовац 237
 Шишатовићи 237
 Шишатовци 102, **236–237**, 261, 263, 274
 Шишатовъц 237
 Шишман 237
 Шишоје 237
 Шишојевићи 237
 Шошан 204
 Штавна пољана 174
 Штирница **237**, 254, 275, 289
 Штирнице 237, 275
 Штовна 270
 Штрково гнѣздо 57
 Штругезе 101, 276, 278
 Шћепан 161
 Шума 237
 Шумьск 237
 Шуњин дуб 83, 277
 Шупља глава 55, **237**, 244, 288
 Шупља стена, стиена, стијена 237
 Шупља стѣна 93, 193, 209, **237**, 244, 288
 Шупљи дуб 83
 шушељански, Шушеока, Шушо(в)ка 270
- Ягідное 94
 Ягодное 94
 Ярославле дворище 73

Л а т и н и ц а

Abraham 161, 251	Bruśnik 38, 254
Aggoritschach 159	Brzkov 38, 251
Albani 129	Budua 264
Albis 128–129, 265	Butua 30, 264
Altina 22, 265	Býchory 230
Altun-ali 22	Bychorz 229
Aqua Nigra 194, 264	Bwzwwyq 29
Arsă 186, 264	
Arșiță 186, 264	Calle 100
Auschwitz 164	Caloianu 100
	Camisnica 102
Baba 22	Candidus 123, 248
Banjaloka 24	Cemerr 231
Barzkowice 38, 251	Cem(i) 228
Bato, -onis 35	Cerova 227
Békova 28	Cerová 227
Benedictus 26	Cerové 227
Berschoua 38	Cerovo 227
Bezděd 124, 248	Chelmania 223
Bezděz 124, 248	Chelmus 223
Biezdiedze 124	Chelm 223
Blasius 31	Chemnitz 100
Blažibor 31	Chichva 232
Blažislav 31	Chlum 223, 278
Blizna, -zno, -zne 31	Chlumska 278
Bobo 32	Chmel'nica 223
Bolencin v. Boleşin	Chmelnice 223
Bolescice 151	Chotiš, -iš 224, 245, 247
Bolesta 151	Christus 120
Bolesty 151	Chuceua 127
Boletice 33	Chudeč 227, 248
Boletina 33	Chudek 227, 248
Boleşin 33, 252	Chulm 223
Boroch 35	Chulmia 223
Bota 34	Chvaleč 222, 246
Brancho 35	Chválek 222, 246
Bratomierz 36, 245	Chválnov 222
Bratomir 36	Chvalkovice 222
Bratoradus 36	Chvošt'any 223
Breska 37	Chychowa, Chychua 232
Bresnica 37	Chwałkowo 222
Brestje 37	Chwosna 223
Bresty (Dwlno) 37	Cieplica 215
Brstyø 37	Cimbri 206
Brusník 38, 254	Cînda, Cîndu 123

- Conciu, Conciul 112
 Coporich 113
 Coszutow 117
 Coșuștea 117
 Curiacus 126
 Czachorowo, Czachory 230
 Czarna góra 233

 Čachořice 229
 Černochoh 235
 Černošice 235
 Černý vrch 233
 Červený Kameň 232
 Čič(a)va 232
 Čierna Hora 233
 Črni vrh 233
 Črnín 233, 250
 Črnoch 235

 Dalata 71, 251
 Daletice 71, 251
 Dargherese 79
 Dargoleza 79
 Ded 73
 Dej 74
 Desiderius 74
 Dežna 74
 Dežno 74
 Didlă 74
 Dievaitis 11
 Dimitrouç 75
 Dívčí kop(y) 113
 Dlhá lúka 75
 Długa łąka 75
 Dobrá voda 76
 Dobrožizn 137, 247
 Dobrun 77
 Dolane 78
 Dolany 78, 260
 Dolenje 78
 Dol'any 78, 260
 Domina nostra 63
 Dragočajna 80
 Drahorád 79
 Drahoraz 79
 Drah(o)slav 64, 80
 Drahoš 64

 Draslav 80
 Drenovich 82
 Dresden 81
 Drežnica 81
 Drini 83
 Drino, -onis 82–83
 Drinus 82, 243, 259
 Drježdžany 81
 Drogosław 64
 Drogosz 64
 Drzežno 81
 Dřízno 81
 Dubin 83
 Dupin 83

 Eboli 92
 Ebro 92
 Ebrus 91
 Eburum 92
 Elbe 128

 Fenrir 11
 Formosus 52, 265

 Gabrovia 65, 255
 Garasd 62, 245
 Geletz 96
 Genta 88, 265
 Gentius 88
 Geresd 62
 Geșin, Geșino 70, 252
 Gniezna 57
 Gniezno 57
 Goddín 59, 247
 Godel 59
 Godim 59
 Godimovici 59
 Golloborda 59
 Golo brdo 59
 Gorazdz 62, 245
 Górazdže 62
 Grabowica 65, 255
 Granica 68
 Groblje 150
 Gumnišče 70
 Gwraždə 62

- Haselbach 132
 Havalá 243
 Hebrus 91, 265
 Hichelech 96
 Hniezdne 57
 Hobgarten 224
 Hostil 64
 Hostivař 63, 245, 247, 290
 Hoš 64, 251, 290
 Hrabovica 65
 Hrabovice 65, 255
 Hranice 68
 Hrastje 225
 Hrastnik 225
 Hrašće 225
 Hraše 225
 Hudi kot, log, vrh 227
 Hudo (Brezje) 227
 Humnišće 70

 Iberes, Iberia 92
 Ilova 140
 Ilva 140

 Jahodná 94
 Javorový důl 94
 Jeleč 96
 Jeleş 96
 Jelenče 97
 Jelez 96
 Jelínek 97, 256
 Jíleč 96

 Kachel 104
 Kachlík 104
 Kachlíkova Lhota 104
 Ka(c)hlovice 104
 Kali 100
 Kaly 100
 Kały 100
 Kamenica 100
 Kamenice 100
 Kamenicě 100
 Kamienica 100
 Kamjenica 100
 Kassel 104
 Kašelj 104

 Katzendorf 142
 Keula 105
 Kiesgrube 84
 Kij 105
 K'ijevo 104
 Klnac 106
 Klynə 106
 Knick 107
 Knieje 107
 Knnə 106
 Kobjeglava 55
 Kočna, Kočno 127
 Kodra e Birave 208
 Koleba 110
 Kolebáč 110
 Komlóskert 224
 Koprivnica 113
 Kopsíwna 113
 Korislav 114
 Korycany 115, 260
 Korzyb 114
 Korzysław 114
 Kosovar(i) 236
 Kostrčany 116
 Kosztowo 117
 Koszutowo 117, 251
 Košut 117, 251
 Košutov 117
 Kozarzewo 108, 251
 Kozí Hřbet 109
 Kucz 127, 251
 Kuczów 127, 251
 Kujava 123
 Kujawy 123
 Kurzydło 125
 Kuřidlo 124
 Kwstwar 63
 Kyjov 104, 251
 Kyrwšwə 121

 Labe 128–129, 265
 Ladja 129
 Lahinja 45
 Lamba 130, 261
 Lambul 130
 Lapia 128
 Laskóvc 256

- Laskowiec 131
 Leskovec 131, 256
 Leszcznica 132
 Libeč 138
 Lieskovec 256
 Lipovice 134, 255
 Lipowica 134, 255
 Lisec 134
 Lískovec 131, 256
 Líšná, Líšno, Lišný 132
 L'ubek 138
 L'utožizn 137, 247
 Lypianensis 133
 Lysec 134, 255
 Lwzy 136

 Łobjo 128–129, 265
 Łysa Góra 135
 Łysiec 134

 Macești 140
 Macho 141
 Machoviensis (Banatus) 141
 Macho(w) 139
 Machwa 140
 Macia 139
 Maciova 140
 Macoua 139
 Macs 140
 Mačkovec 142
 Mačkovci 142
 Mačovice 140
 Maeschawe 139
 Magh 139
 Mako 139
 Maraha(ha) 153–154
 March 153
 Margus 153
 Mariani 155
 Martinus 156
 Marus 153
 Marva 153
 Matka Boží 141
 Matka Boža 141
 Matschouwe 139
 Maza 139
 Mazoa 139

 Mazowe 139
 Mažūtis 262
 Mažūtiškiai 262
 Maçiwoda 257
 Meçoa 139
 Medná 143
 Medný 143
 Micul 145
 Mielna 150
 Milesz 146
 Mileszewo 146, 251
 Mileszewy 146
 Miletín 146, 251
 Miłęcin, -ino 146, 251
 Miliszewy 146
 Milotice 147
 Milotin potok 147, 251
 Milotínka 147
 Milotínski potok 147
 Miłostaw 147
 Miodne 143
 Mīuzākear 157
 Mlěkosrby 206
 Mlynná 148
 Młynny potok 148
 Mnqlwyq 142
 Modrý potok 149
 Moistize 148, 258
 Montenegro 233
 Moracia 154
 Morakowo 154
 Moratia 154
 Moratz 152
 Morauța 152
 Morava 140, 150–151
 Moravci 154
 Moravče 154
 Moravia 154
 Moravice 152
 Moravița 152
 Morawica 152
 Morawitze 152
 Morawy 162, 259
 Morva 140
 Moszczanica 155
 Moszczenica 155
 Moščenice 155

- Moštenica 155
 Mošténice 155
 Mościenica 155
 Murachwa 154
 Murawitze 152
 Musaqi 157
 Muzaqi 157
 Myščice 148, 258
 Myščici 148
 Myštice 148
 Mxalxnə 147

 Nagorica 159
 Nahora 158
 Narenta 88
 Novo Mesto 144

 Odorgy 78
 Ogorzelec 162
 Opa 162
 Opava 162
 Orehovo 164
 Orzechowo 251
 Ořechov 164
 Ořešice 164
 Osetna 164
 Osetne pole 164
 Osetno 164
 Osojane 165
 Osojno 165
 Oświęcim 164, 245
 Ozrenj 180
 Ozřen 179, 253

 Paprathane 176
 Parczew, -ewo, -ów 183
 Pekel 167
 Peklany 167
 Piekło 167
 Pijaj, Pijajko 170
 Pivka 265
 Plava 170
 Plave 170
 Plavy 170
 Plužiny 172
 Płužiny 172
 Podgrodzie 173

 Podhradí 173
 Podieleç 96
 Podłęże 173
 Podlugia 173
 Podluží 173
 Pommern 155
 Pomorzany 155
 Prapat 176
 Praprat 176
 Prapratyane 176
 Prčov 183
 Preska, Prezka 37
 Prezrenje 180
 *Prisciana 181
 Priscoua 38
 Priska 37
 Prislop 178
 Prisojnik 180
 Pristina 181
 Przerowno 177
 Przyszek 181
 Přerov 177
 Přizřenice 179
 Pwdlwżə 173

 Qirez 105

 Rác 187
 Radmirje 36
 Radoszów 184
 Radošov 184
 Radowiec 184
 Radzewo 185
 Rascia 186
 Rassa 186
 Ribnica 191
 Rogosna 191
 Rogóžno 191
 Rohozná 191
 Rokitnica 185
 Rotenburg 232
 Rozdole 185
 Rozsochatec 187
 Rqwə 188
 Rsnq 143
 Rudnik 192
 Rúdnik 192

- Rybáry 190
 Rybarze 190
 Rybaře 190
 Rybnica 190
 Rybnice 190
 Ržený 190, 253

 Řadhošť 189

 Sadlek 195, 246
 Sadłek 195, 246
 Sadržawka 194
 Sahso 195
 Sajevče 194, 246
 Sajevce 194, 246
 Sanctus Sergius 197
 Sas 195
 Sasse 195
 Satul Bulgarilor 263
 Sava 194
 Savaria 194
 Save 194
 Savo, -onis 194
 Savus 194, 264
 Sázava 194
 Scupi 201
 Selca 199
 Selčani 200
 Selče 200
 Selna 200
 Seltschach 200
 Senice 200
 Senný potok 200
 Senožeče 200
 Senožet 200
 Serbja, -bjo 205
 Serbowie 205
 Serby 205
 Sergius 197
 Sermiani 22
 Sersi 197
 Servia 277
 Sěmižizn 137, 247
 Shalě 235
 Shirokě 236
 Shiroka 236
 Shoshan 204

 Siedlce 199
 Sienna 200
 Sienna woda 200
 Siennica 200
 Sienno 200
 Sinaia 170
 Sirmium 264
 Sitnica 201
 Sîrbeni 205
 Sîrbi 205
 Skakawa 201
 Slatina 203
 Slavkovo 203
 Sławkowo 203
 Sławków 203
 Słocina 203
 Smrekovica 203
 Socha 204
 Sopot 204
 Sopota, Sopote 204
 Soutice 213
 Srbi 205
 Srbové 205
 Srobotnik 202
 Stach 166
 Stanisław 166
 Stog 209
 Strašná skála 12, 210
 Stražisko 209
 Stražišče 209
 Strážná skála 210
 Stredná Hora 207
 Strelac 211
 Strelci 211
 Studenice 212
 Suchohrdlý 213
 Sutice 213
 Svinary 198
 Svinařov 198
 Svinjak 198
 Svino 198
 Szasz 195
 Szent-Miklos 145

 Šalinci 235
 Škrabutnik 202
 Štirnica 237

- Šumava 237
 Tenenum 107
 Tenenys 107
 Teninium 106
 Teplica 215
 Teplice 215
 Theranda 180
 Tiarnaglofi 234
 Tininium 107
 Toplica 215
 Trebča vas 215
 Trebes 216
 Trepča, Trepçe, Trepza, de Trepzo 215
 Trimus 82
 Tripçe, Tripza, Tripcha 215
 Trnové 218
 Trnovo 218
 Trnovščica 218
 Trzebcz 216
 Třebeč 216
 Třebovětice 216
 Tuczępy 218, 257
 Tučapy 218, 257
 Tukleky 219, 258
 Tuszimia 219, 245, 247
 Tuszmer 219, 245

 Ualdenoso 75
 Učja 46
 Ulcinium 133
 Uliare 221
 Ulpiana, Ulpianum 133, 264
 Upa 162
 Ursul 222, 250, 261
 Utěch 222

 Val di Noce 75
 Val de Noxe 75
 Valdanos 75
 Valdanusi 75
 Valdenože 75
 Valdinoce 75, 164
 Valeč 40, 247
 Válek 40, 247
 Valentinus 40, 247
 Vallis Bona 22, 51, 265
 Varhošt' 63
 Večna pot 43
 Večna vas 43
 Večni dol 43
 Večni vrh 43
 Věrmoshë 51
 Visutá ves 43
 Vlčí 46
 Vlčia (dolina) 46
 Vlk 45
 Vojkov 47
 Vojtěch 48
 Vole 48
 Volska 48, 261
 Vöröskő 232
 Vranice 48, 258
 Vranoviči 49, 258
 Vučja vas

 Walyç 40
 Wilcza 46
 Wlykə 40
 Wodarghe 78
 Wodorf 78
 Woisko 48
 Wojciech 48
 Wojków 47
 Wolsk 48, 261
 Wolsko 48
 Wolzig 48, 261
 Wronovice 49

 Ybro 90

 Zachlumí 223
 Zenta 88
 Zsitva 140
 Zwranicy 90

 Želiděd 124, 248
 Žitava 140

Γ ρ χ κ ι

- Ἄβρααμ 161
 Ἄγιον ὄρος 196
 Ἄγιος Σέργιος 197
 Ἀλβανον 129
 Ἀλβανόπολις 129
 Ἀραχόβα 251
 Ἀρβανῖται 129
 Ἄρβανον 129
 Ἄρσα 186, 264
 Αὐταριᾶται, Αὐταριεῖς 169
 Βάργος 153
 Βελεγράδα, τῶν Βελεγράδων 180
 Βόνα 223
 Βούτοβα 31
 Βρανίτζα, Βρανίτζοβα 35
 Βρεσθενίτζα 37
 Γ(α)λακτοφάγοι 206
 Γαλίτζης 52
 Γαρδίκι 67
 Γένθιος 88
 Γερανοπέτρα 150
 Γεώργιος 54, 197
 Δημήτριος 75
 Δοβροῦνιν 77
 Δρεῖνος 82
 Δρεσνεήκ 81
 Δρυμών 82
 Ἔβρος 91
 Ἐλένη 258
 Εὐρος 91
 Ζαβαλιάνη 86
 Ζαχλοῦμοι 223
 Ζέντα 88, 265
 Ἴππημολγοί 206
 Ἰωάννης 100
 Καλογιάννης 100
 Καλοιωάννης 100
 Καμενίτσα 101
 Καρυές 163
 Κίμβροι 206
 Κιμμέριοι 207
 Κίνα 227, 264
 Κνήνος 107
 Κονέτζης 112
 Κορίστjανη 115
 Κτεατόβη 226
 Κύρια Θεότοκος 63
 Κυριακός 125
 Κύριλλος 125
 Λεασκουμτζός 131
 Λεσνήκ 132
 Λιπαίνιον 133
 Μακάριος 31
 Μάργος 153
 Μοστενίτσα 155
 Μουζάκης 157
 Μουζάκι 157
 Νικόλαος 145
 Οὐλπιανόν 133
 Πριζδρίανα, Πριζδριάνων 179
 Πρισκούπερα 181
 Πρίστηνον 181
 Ῥαδοβίσδι, -ίστι, -ίτσι 184
 Ῥάση 186
 Ῥάσος (-ον?) 185
 Σάος 194
 Σβενέαπος 90
 Σέρβια 277
 Σέρβλοι 205
 Σέρβοι 206
 Σκόπια 201
 Στρόγγες 101
 Σφεντζάνιον 87, 248
 Τενεστῖνοι 107
 Τενήν 106–107
 Τνήνα 107
 Τρύφων 217, 246
 Ὑβριᾶνες 90, 264
 Φάστενα 223
 Χαραλάμπιος 130, 261
 Χλοῦμ 223
 Χορο(υ)αθος 207
 Χοσνός 222
 Χρομτίτση 226
 Χρωβάτος 207

Индекс речи¹⁷³Српско-хрватски¹⁷⁴

- ава 280
 -авац 280
 -авица 280
 -ак 269
 амбол(а) 22, 241, 287
 -ане 276, 280
 -ани 276
 -ар 277
 -аре 276
 -ат 280
 -ац 269, 277, 278, 279, 280
 -ача 32, 279–280
- ба̀ба 23
 бадањ 20, 26, 287
 бадњѿвѿ 26, 250
 базовина 29
 бајалица 226
 ба̀јат 33
 ба̀јача 33
 ба̀н 24
 балван 287
 бања 24
 бара 286
 барил(о), барио 25, 251
 батун 35
 бачва 141
 бачвар 288
 безимен 11
 бѿква 27, 250, 288
 беков 27, 250
 белмуж 29
 бѐна 27
 бѐна 27
 бѐнаст 27
- бѐнац 27, 289
 бео 28, 29
 бзова 29
 бѿка 27
 бѿнца 27, 273
 бистар 269
 бѿква 27, 250
 бјелошѿма 237
 блажити 31
 близан 289
 бѿзанац 32, 289
 ближњи 252
 бог 45
 богатѿн 35
 богиња 45
 бодећи 97
 бодеч 97
 бозоика 29
 бо̀јат 33
 бо̀јати (се) 32, 253
 бор 33, 287
 бо̀рак 34
 бо̀рика 33, 288
 бо̀тола 39
 бо̀толѿна 39
 бо̀толѿнка 39
 бо̀тѿн, бо̀тѿн 35
 ботуња 35
 бра̀да 189, 257
 бранич 35
 брѿска 270
 брест, дијал. брѿс(т) 270, 287
 бродарина 286
 брус 254, 288
 бру̀сник 38, 254
 брусница 38, 254
 буква 287

¹⁷³ При екскерпцији за овај индекс нису узете у обзир оне (прасловенске и старосрпске) лексеме које се само претпостављају као апелативни делови универбизованих синтагми, нпр. *rĕka s.v. *Велика* (40), *село* s.v. *Барљѿвево* (25). Суфикси су уношени само оданде где се експлицитно помињу, а не само имплицитно претпостављају, нпр. *Пав(ѿ)љ*, adj. poss. (подразумева се, на **-jъ*) s.v. *Павље*, стр. 166 ; потпун увид у заступљеност појединих суфикаса у грађи остварује се кроз њихова појединачна разматрања у поглављу о творби (III), на која је у индексу указано масним слогом.

¹⁷⁴ Двочлани назив језика одражава концепцију главних извора за његову лексикку, РЈА и РСА. Овај српско-хрватски индекс се са старосрпским, који му следи, делом удваја, а делом допуњава, у том смислу што су овде дати савремени ликови за неке, али не и за све размотрене старосрпске лексеме.

- буков 287
 бѹковача 119
 бѹгља 39
 бѹтѡвница 39
 бѹтола 39
 бѹтолѣнка 39
 бѹтолина 39
 бѹтула 39
 бугѹлача 39
 бѹтулѣна 39
 бѹтулѣнка 39
 бутѹлија 39
 бутѹнлија 39
 бѹзовика 29
- вадидух 44, 243
 варда 288
 вардати 40
 вељи 41, 244
 већати 43, 249
 веће 43
 вечерити 159
 вечерњи 252
 висигаћ(а) 44
 вито цр(ц)јево 44
 в(ј)есник 271
 влака 214
 влѣчег 45, 288
 влачити 45, 286
 возник 288
 волѹјѡр 48
 волујски 288
 врана 49, 258
 враска 50, 289
 врѡта 50
 врачевски 50
 врба 287
 врзина 51, 252, 289
 врген 52
 врт(ј)ети 289
 врћен 52
 врћење 52
 вук 11
 вући 214
- габ(а)р 65
 гѡд 53
 галбѡк чак. 56
 гѡг 44
 гвардати в. вардати
- гвожђе 53
 гвозд 53, 273
 гвозден 53
 гелбѡк чак. 56
 главица 55
 главоч 258, 288
 глѡда 195, 287
 глѡк чак. 56
 гњила 58
 гњити 58
 гѡ 76
 говедар 58, 250, 289
 говедо 250
 говеђи 58
 год 58
 гође 58
 гѡлѹб 59
 горд 68
 гѡрица 62
 гор(ј)ети 286, 289
 горње чело 230
 горњи 247, 252
 госпа 63
 госпођа 63
 госпоја 63
 граб 65, 255, 288
 грабар 65
 градина 67, 279
 градити 289
 градиште 67, 279
 граница 68, 288
 грѡд(ан) 68
 грѣбја чак. 69
 гребло 69
 грѣбља 69
 грѣбља 69, 288
 грло 281
 грм 225
 грѡбље 151
 грѡхот 69
 груда 287
 грѹдина, грѹдина 217
 губа 69, 289
 губав 289
 губер 286
 губѡк чак. 56
 гумно 288
 гуњ 286
 гѹсињи 70
 густ 289

- гушав 70
 гушта 70
 гуштава 70
 гушћа 70
 гушћава 70
- дабар 71
 дањи 252
 даска в. цка
 дворйште 73
 дѣбра 71, 72
 дериште 229
 дижа, дијва 74, 250
 дијежва, дјежвица 74, 250
 дите 74
 добар 269, 281
 добар, дбри f. стхрв. 73
 дозивало 289
 доњи 252
 драга 78, 287
 драмити 81
 драч 119, 279
 драча 119, **219–220**, 287
 дрводеља 286
 дрвос(ј)ечац 107
 дрезга, дријезга 81, 254, 288
 дрљач, дрљача 119
 дуб 83, 225, 240
 дубак 83
 дубок 56–57, 270, 279
 дупе 289
- евац 280
 -eh(и) 97
 -еч 97
- жаба 84
 жаборанак **84**
 жаборика **84**, 242, 289
 жаборина **84**, 242, 289
 жаворњак 84
 жаворонак 84
 ждриб стхрв. 71
 ждријеб 287
 жег 233
 жећи 233
 жрвањ 85, 285
 жрѣб 70, 287
 жрѣбе 71
 жрѣбље 71
 жупа 170
- жупан adj. 170
- за 87
 забѣлити, забијѣлити, забѣлити 86
 забио, -бјела 86, 270
 забјељ 86
 забран 86
 завала 86, 287
 зајац 97
 заселак 87
 засѣлити 87
 зачѣље **230**
 звати се 286
 звѣка 88
 звѣкара 88
 звечати 87, 88
 звечкати 88
 здѣнац чак. 211, 212
 зец 97, 249
 златан 89, 270
 зоб 285
 зова 29, 288
 зовик 29
 зрикавац **220**, 289
 зрикати **220**
 зрно 85, 281
- игла 289
 иглар 92
 излагати 286
 излокати 136
 измидѹ 44
 изучити 286
 -ија 276, **277**
 -ик **277**, 280
 -им 281
 -ин 280
 -ина 173, 221, 278, **279**, 287
 -иња 45, **254**
 -ињи 99, 251
 -ић 280
 -иће 275–276
 -ићи 42, 43, 98, 254, 275–276, 280
 -ица 98, 262, **277**, 278, 279, 280
- јагода 288
 јазовац 118
 јазовац 118
 -јак 254, 276, **277**
 јареб 99, 252
 јаребино с(ј)еме 99

- јаребиње 99
 јаребица 272, 289
 јаребичје семе 99
 јари 285
 јасен 272
 јасика 255, 288
 -јев 278
 јела 96, 97
 јелав, јелѧх 95, 288
 јелен 249
 јелењи 97
 јелха 98, 270
 јеова 270
 јеоха 98, 270
 јереб 99, 252
 јеребица 272
 јеребиње 99
 јесен = јасен 272
 је(х)а 98
 јова 270
 јутарњи 252
- кала 100
 камен 102
 ка̑ми 102
 ка̑мивао 99
 камичак 288
 караконцула 113
 ката̑ва, ка̑тава, ка̑та̑в 103
 кат̑ун, кат̑ун 102
 кат̑уња 103
 ка̑шаљ 104, 274
 †квост 223
 ки̑јак 104
 ки̑јача 104
 китити 289
 китња̑к 105
 китња̑ст 105
 ки̑ћен 105
 клече̑ 106
 кл(и)ет 195
 клупа 249, 289
 кнегиња 254
 кнез 254
 кожух 286
 ко̑зиња̑к 109
 ко̑зило 109
 козити се 109
 ко̑зја̑к 109
 ко̑зна 109
- ко̑ккчица 168
 ко̑кошињи 99
 ко̑кошчица 168
 ко̑л(и)евка 110, 271, 289
 ко̑љепка 110
 комолац 286
 ко̑нђа 112
 ко̑нцул 112
 ко̑нцул(а) 113
 ко̑њ витез 122
 копице 286
 ко̑порати, -рити 113
 ко̑прива 288
 корен 97
 ко̑стила 64
 ко̑стјела 64
 ко̑страда 116
 ко̑стр(и)еш 116
 ко̑та̑лац 117
 ко̑тац 288
 ко̑тлац 117, 288
 ко̑трља̑н 103
 ко̑ш 287
 ко̑шћела 64
 ко̑шут 117
 ко̑шута 117, 289
 кра̑јњи 252
 кра̑ставац 118
 кра̑стовац 118
 кре̑кет 119
 кречетало, кречета̑лка 119
 крив 119
 кривача **119**, 288
 крило 225, 247
 крст 120
 круг 286
 кру̑шва 121
 крушка 287
 крчити 119, 281
 крш 287
 кудар, -дра, -дро 122
 кудити 122
 кудрав 122
 ку̑дреш **121**, 285
 ку̑јав 123
 куле̑бати се 110
 купус 289
 купусни 124
 купусов 124
 курва 125

- курити (се) 125
 кӯрјак **125–126**, 248, 289
 кутао 289
 кӯшљав, -љаст, -љат 122
- лађа 253, 289
 лађани **129**, 253
 лађени 129
 лāз 43
 лазнути 173
 лан 130
 ланиште 130
 ласаст 130
 ласица 130
 лећи 136
 лизати 173
 л(иј)еска 254
 лико 258
 лйпа 11, 133, 235, 255, 264, 281
 липљан 133
 лйповица 134
 лисичји 134
 лит 134
 лити 253
 литица 134, 253
 л'ипа 235
 ломан 121
 лос 130
 луг 281
 лӯк 289
 лука 136–137
 лӯпеж 137
- љиљак 96
- масница 271
 матерњи 247
 мачвак 141
 маче 141
 мач(и)ји 141
 мачјак 141
 мачка **141**
 мачуга 142
 мѐја **143–144**
 мѐл чак. 150
 мермер 156
 мѐтеј, мѐтех 144
 милосник 286
 м(ј)есец 97
 мōдар 149, 287
 модрац 149
- мōдрац 150, 151, 289
 мōдрāч 150
 модраш 149
 мōдро 150
 мождани 281
 мозак 281
 мој 271
 мочвара 141
 мрāмōр 156
 мрежа 289
 мрѐжār 157
 мрйжār 157
 мртваја 241, 288
 мртвац 157
 мӯтивода 158, 288
- нагоркиња 158
 наратак 192
 научити 286
 -ница 255, 280
- њи 252
- облица 161
 обурвати се 221
 -овина 278
 -овица 280
 -овићи 254
 -ов(о) 178, 280
 овчар 286
 оглав 286
 озими 285
 окозити се 109
 окрајак 288
 окриље 120
 омар 152
 орати 286
 ораћи 32, 253
 орах **163**, 164, 287, 291
 орех кајк. 163
 орих чак. 163
 осат 288
 осипати се 213
 осоје 260
 осредак 288
 осулина 213
 оточити 286
 очев 278
 ошӯмāt се 237
- пакао 167, 288

папрад 175
 папрат **175–176**, 287
 па̑прот чак. 176
 пасји 288
 пастух 286
 патка 141
 паче 141
 пач(и)ји 141
 пети се, пењати се 253
 пећ 168
 пећина 168
 плав m., f.
 планина **171**
 пласт 285
 платити 52
 плаћен 52
 повлачити 45
 пòвна кајк. 227, 273
 пожећи 289
 покривати 119
 пољана 174
 пòмва кајк. 227, 273
 попрад 175
 попрат 175
 потег(а) 45
 потезати 45
 потлèушица 72
 потлèшница чак. 72
 пòток 175
 поту̀лити се, поту̀љен **120**
 пракчићи 168
 прапат 175
 прапрат 175
 пра̑шчићи 168
 прèдео, прèдио 177
 прек 287
 прèров 177, 288
 преседао 177
 преседина 177
 прèслап 178
 прèслијеж 177
 прибијати 179
 при̑бој 179, 288
 призирати се 253
 при̑ебòј 179
 при̑јек 287
 при̑јеров 177, 288
 приморје 288
 припор 182
 присе 271

присоје 271
 пришњак 181
 пришт 181
 приштева трава 181
 проврћен 52
 пропланак 240
 просо 285
 прочеље **230**
 пр̑пор **182**, 287
 пр̑поруша 182
 пруд 288
 пр̑ч, прч(и)ји 183, 289
 (п)гица 214
 п̑ћи 181
 пчелињи **184**
 раван f. 184
 равниште 184, 287
 раж 253, 289
 разапињати 253
 ракита 255
 расовац 280
 растело 188
 ра̑стель 188
 раштел 188
 раштио 188
 редак 257
 резати 257
 реса 281
 ржани 190
 рибар 288
 рити 222
 ров 226
 рог 257
 рогат 119
 рогач 119
 рогоз 288
 ропац 226
 роштиљ 188
 рт 109
 рудар 288
 рудина 192, 287
 руј 193
 рујан m. 193
 ру̀па **193**
 с̑ва чак. 193
 сало 246
 састављати (се) 196
 састајати се 196

- састанак **196**
 састати се 196
 сати 196
 свежањ 269
 светао 287
 свиба 271
 свйбањ хрв. 198
 св(иј)ест 286
 свијетао 287
 свиња 198, 261
 свињар 289
 свињски 198
 село 87
 сéло 199
 сйба, сйба 198, 271
 сйбов, дијал. сибов 198
 сионица 200
 сита 254
 с(ј)ед(ј)ети 199
 с(ј)едобрад, с(ј)едобрад 189
 скакавац 201
 скакати 286
 -ски 260
 склѓп 178
 сковати 286
 скóковац 201
 скорња 286
 *скробот 255
 скрѓбѓт **202**, 289
 скробутина 202
 скромутина 202
 славај 202
 славаљ 71, **202**
 слáвѓј 202, 289
 слáгати 286
 слап 178
 слатина 287
 смудити 257, 289
 соха 204, 287
 сплав 170
 спластити 285
 средњи 252, 288
 ставе 196
 станити се 208
 станиште 288
 стар(ј)ешина 147
 стог 287
 стражиште 288
 стрáмпутица 27
 страшан 210, 281
 страшити (се) 289
 стр(иј)елац 288
 стрм, стрмен 289
 струга 101, 287
 стубао 287
 стѓблина 212
 сѓмеђа 213, 255
 сурвати се 221
 сушањ 196
 тѓг чак. 214
 тѓжáк 214
 теме 287
 тѓста 228
 тиква 250, 289
 типац **214**, 289
 тнало чак. 106
 товарити 286
 топлијј 202
 тревити 248, 286
 трескати 289
 трзан 219
 трнка 285
 ту 257
 тѓња 103
 у 281
 убити 286
 убојица 286
 увирати, уврети 221
 угљар 281
 -уј 31
 укопати 286
 улаз 220, 287
 улица 220
 ѓрвина 222, 241, 287
 -уша 280
 храст 83, **224–225**, 287
 хрáстель 188
 хрбат 109, 287
 хрелѓ 225
 хропац 226
 хт(ј)ети 226
 худ 227
 -це 51, 276
 цѓр 227
 цеста 287
 -ци 276
 цијев 227, 281

цка 285
 црвен 232, 233
 црвена врба 232
 црквиште 288
 црљен 232, 233
 црни трн 241
 црноглав 234
 црногорица 61, 233
 црнуша, црњуша 235

чадити 195
 чађ(а) 194
 чело 230
 чемер 289
 чемерика 231, 249
 чист 228
 чичак 231, 255
 чичати 231, 255, 289
 чкаљ 231, 255
 чкола 82
 чрмањ чак. 232
 чудовиште 229
 чукунд(ј)ед 124
 чурити 125

шалити се 235
 шаш 196
 шестар 285
 шип 288
 шипак 236, 254
 широк 288
 шити 286
 школа 82
 шкроботина 202
 шкрѡбут 202
 -шница 146, 280
 штир 254, 289
 -штица 146, 280
 штрцати 210
 шўма 225, 237, 287
 шупаљ 288
 шушањ 196

Старосрпски и
 српскословенски¹⁷⁵

амьборна 22
 *амьбоуаь 22, 241, 287

-ача, -ачь 119

баба 22–23, 243, 251
 балъвань 23, 240, 242, 287
 бань adj. 24
 баниа 23, 241
 баѡа 25, 241, 286
 *барѡаь 25, 251
 *близьнь 256, 289
 боица 286
 боѡиє 33, 34, 241
 боѡь 33, 34, 95, 241, 287
 боѡдь 37–38, 161, 236, 242
 боѡуьсь 288
 боѡдо 36, 41, 59, 62, 76, 171, 207, 208, 241
 боѡгь 36, 241
 *боѡза 241
 боѡзиє 36, 37, 241
 боѡме 214
 боѡстиє 37, 241
 боѡсть 37, 241, 287
 боѡжа 84
 боѡква 23, 39, 41, 167, 241, 287
 боѡчииє 40, 241
 бьдънь 26, 240, 243, 287
 бьдъниєвь 26, 287
 *бьчварєвь 26
 бьчєвь 26
 бьстрь 269
 быти, бьль 292
 *бѡлоглавь 29, 244
 бѡльць 166
 бѡльи 28, 293

валити се 99
 валъ 99
 ваѡошь 66
 ваѡдиште 40, 242
 вели 42
 велии 40, 41, 42, 244
 великь 40, 41, 244
 виногѡаь 43, 54, 242
 *висилазь (?) 43–44, 242, 243
 висоуѡки 44
 *витицѡѡвь (?) 44, 243
 влачегь 45, 241
 влачити 286
 вльчии 46, 246

¹⁷⁵ Правопис је уједначен према правилима којих се држао Даничић у РКС.

- вода 28, **46**, 76, 131, 241
 водица **47**, 241
 водѣница 148
 возъ 46
 возъникъ **46**, 242
 воевода 46
 волоуи **48**, 245, 288
 воля 49
 воевода 46
 воеводинъ **46**
 враска 50
 врата **50**, 240
 вратъца **50**, 165, 240, 241
 вѣба **50–51**, 232, 241, 287
 вѣтъ **52**, 242
 вѣтѣныи, вѣтѣти **52**
 вѣхъ **52**, 233, 241
 вѣѣки, вѣхуѣ 286
 вчелинии 184 в. п(ь)чел-
 вьсе 261
 вьсь f. **40**, 57, 62, 107, 242, 274, 281
 вѣньць **42**
 вѣѣе **43**
 вѣѣьникъ **43**
 вѣѣьница **43**

 гавръ 65
 гвоздь **53**, 54, 59, 241, 262
 гвоздьць **54**, 241
 гдѣ 54
 глава 36, 41, 46, **54–55**, 67, 161, 214, 222,
 237, 240, 241
 главица **55**, 89, 240, 241
 главичица **55**, 240, 241
 *главочъ 288
 глада **195**, 243, 287, 297
 глогъ 57, 241
 гложькъ 57, 241
 глауѣокии 56
 глауѣхын **57**
 гавѣокии **56**, 244, 270, 279, 293
 гнила **58**, 241
 говедаѣвѣь 58, 289, 291
 голыи **59**, 135
 гомыла 51, **60–61**, 138, 139, 151, 185, 220,
 243, 286
 гора **61–62**, 207, 233, 240, 241
 гоѣица **62**, 241, 243
 гоѣьнии **62–63**, 230
 гоѣѣти 289

 госпожда 63
 госпои 63
 госпоѣа 63
 госпождинъ **63**
 госпоѣинъ **63**
 гостила 64
 гравъ 65, 241
 гравьць **65**, 66, 241
 градити 67, 289
 градиште 66, **67**, 148, 199, 214, 242
 градъ m. **66**, 173, 242
 градъ f. **66**, 173, 243, 287
 градьць **66–67**, 115, 242
 градьчьць **67**, 242
 граница **68**, 201, 288
 граѣьнъ **67**
 грѣвля **68–69**, 240, 242
 грѣсти, грѣдемь 99
 гроблица 151
 гробля 149, **150–151**, 240, 243
 грохотъ **69**, 241
 гроуѣа 217
 гръло (?) 213, 244, 262
 гоуѣавьць, гоуѣавьчь **69**, 246, 289
 гоуѣьниште **70**, 242
 гоуѣьно 242, 288
 *гоуштава 70, 241, 289

 двоѣиште **73**, 117–118, 243
 дльѣокии 56
 дльгын 293
 довръ **76**, 89, 269
 добытькъ 292
 *дозывало 77, 242, 292
 дозывать 77, 289
 доль 47, 48, 56, **77**, 78, 94, 113, 124, 146,
 176, 185, 222, 241, 260
 дольнии 77, 230
 дольць 77, 132, 241
 драга **78–79**, 241, 242, 287
 драча 119, **219**, 279, 287
 дуѣводела 286
 дуѣьнъ **81**, 241
 доуѣиѣ **50**, 204–205
 доуѣокии 57
 доуѣраба 237
 доуѣь 50, **83**, 105, 205, 241
 доуѣькъ **83**, 241
 дьвръ **71–72**, 241, 256,
 дѣдь 124

- дѣдць 73, 243
 дѣль 74, 129, 149, 150, 161, 177, 207
 -ена 173
 епитфовь 281
 *жаборовь 84
 жакъ 84
 жамькошть 84
 ж(д)уѣбии, ж(д)уѣбиие 20, 70–71, 242, 287, 290, 297
 жегъ (?) 233
 житотуѣбление 286
 жрьвьнь 85, 285
 жрьносѣкъ 85, 243, 281
 жоупань adj. 85–86
 забѣль 86, 240, 242
 забала 86, 241, 287
 заселити 87
 заселіе 86–87, 242
 заселькъ 87
 звати се 286
 звечька 88, 241
 здѣти, здѣгю 286
 земля 88, 205, 242
 златыи 89, 244, 270, 279, 293
 зминнь 89
 зобь 285
 зьдание 87, 88, 242
 зьдати 88
 зьдць 87
 игларевь 92, 289
 *ирица 93
 излагати 286
 изоучити 286
 изьмидоухъ 44, 240–241
 -ина 47, 49, 64
 -инь 292
 испытати 93
 испытънь 93
 истуѣбити 286
 -ица 147, 199, 216
 -ица 277
 како 99
 калоѣерь 100
 калоуѣерь 100
 калъ 99–100, 220, 240, 241
 каменыи 100–101, 293
 камиваль 99, 102
 камы 41, 42, 89, 99, 101–102, 126, 150, 161, 184, 187, 232, 241, 292
 камыкъ 102
 камычкь 102, 241, 255, 288
 катоуниште 95, 103, 242
 катоунь 25, 31, 102–103, 127, 204, 242, 274, 297
 ки 104, 289
 китити, китеныи 105, 289, 292
 клоупъныи 106, 289
 кобыла, кобыларь 292
 кобачевь 107–108
 ковачь 108
 кожоушьныи 286
 козарь 108
 *козаревь 108
 козии 108–109
 колепка в. колѣвька
 коло 110
 колѣвька 110, 243, 289
 комоль 286
 конь праер. 111–112
 конь добрь 122
 коньсоуль 112
 кофрива 288
 кофривъныи 113, 288
 кофрито 115
 *костръць 115, 242
 котъль 288
 котъльць 116, 241, 288
 котъць 46, 116, 243
 кошоуѣта 289
 кошоуѣкъ 117, 289
 кошъ 116, 243, 287
 краинни 117
 крдалъ 117, 118
 крдалиевь 117–118
 кривача 119, 243, 292, 297
 крילו 120
 крдоуѣгъ 286
 *крдоушевь 121
 крдоушька 32, 121, 240, 287
 крдоушьчица 287
 крьсть 55, 77, 120, 130, 174, 217, 243
 крьшь 121, 234, 241, 287
 коударь, -рын 121
 коуньсоуль 112
 коупоуѣсовь 124, 289
 коупоуѣсьнь 124

- *коуџило 124–125, 242
 коуџиначь 125–126, 289
 коуџтаь в. коуџтаь
 коуџтастни 126, 293
 коуџтаь 126, 253, 289
 коуџшта 21, 61, 74, 76, 126, 143, 157, 203
 коуџка 47, 61, 74, 76, 126, 127, 157, 203, 204, 243
 коуџиште 126, 130, 147, 148, 185, 199, 243
 *коуџьнь 126–127

 ладиваны 129, 289, 293
 лазь 28, 44, 79, 82, 83, 100, 108, 129, 157, 177, 178, 224, 242
 липа 241
 липица 132, 242
 лисичь 134
 ловиште 135
 лобьць 135, 246
 лобьчь 135
 локвица 139
 локвьь, локва 25, 62, 63, 117, 135–136, 137, 139, 212, 240, 241
 лоуґь 23, 75, 136, 173, 180, 236, 241, 259
 лоуґка 75, 106, 136–137, 138, 174, 176, 214, 241, 281
 лоуґковы 137, 289, 293
 *лоуґежь 137
 лысы 76, 135–136, 244, 292
 льниште 130–131, 214
 льништъныи 293
 льнь 131
 лѣсковыи 131–132, 293
 людье 138, 205, 252, 257, 275, 297

 малыи 138–139
 манастиџь, манастиџь 151
 мачькь 141–142
 маџеџь 182
 маџоуґпница 286
 маџоуґпць 286
 медвѣџь 143
 медьныи 293
 междоуґ 143
 метехати 144
 метехь 144
 метоуґина 144, 236, 242
 метоухь 144
 меџа 143–144, 160, 242

 милостъникь 286
 млинаџь 148
 млиниште 148
 млинь 148, 243
 млинъныи 148
 могыла 60
 модрыи 149, 150, 287, 293
 *моальстыџь 151
 монастыџь 19, 151–152, 243
 *моуґанинь 155
 мочило 155, 242
 мраморь 155–156, 243
 мрџьвица 157, 241, 288
 мрџьвьчь 157
 мрџьжаревь, *мрџьжарь 156–157, 289
 *моуґтивода 158, 288
 мџьџель 142, 143, 241, 254
 мџьль 150, 281
 мџьсто 144, 221, 242, 274

 наждоуґьвица 71
 накосица 286
 насрџьница 286
 наоуґчити 286
 невечеръныи 159
 нива 160, 164, 242
 ништии 286

 область 160, 242
 овлыи 160–161, 293
 овништати 286
 -овиџь 49, 59
 -овь 100
 овьчаџь 286
 оглавь 286
 озимыи 285
 окраикь 162, 165, 241, 288
 окромь 286
 одати, одџь 286, 291
 одати 32, 253
 одаховь 163–164
 одахь 287
 оуґџховь, оуґаховь 163–164
 оуґахь 162–163, 164, 240, 242, 287, 291
 осмоуґдити 289
 осрџьдькь 165, 241, 288
 осталамати 114
 острыи 165, 293
 -ота 55
 оточити 286

- отьсоинь 165
 отьчь 278
- пакао в. пькьль
 папрать 175
 пастоуцьхъ 286
 пастырь 292
 пешть 21, 61, 143, 168
 пекъ 61, 164, 168, 197, 241
 питропь 281
 плавь т. 170, 241
 плавь f. 40, 170
 планина 59, 162, 171, 241
 планыи 171, 241, 243
 *пласть 285
 плоча 172, 217, 241
 плоужина 172, 242
 погорьти 286, 289
 подорание 286
 подьградие 66, 173, 242, 259
 поже 84
 пожежень, пожежи 173, 289
 покрывати, покрывачь 119
 полата 118, 243
 полача 118
 польце 174, 241
 полана 20, 46, 173–174, 224, 231, 241
 поле 29, 174, 241
 поморие, поморьскыи 180
 попитати 286, 292
 потокъ 28, 45, 50, 65, 69, 79, 130, 137,
 147, 156, 174–175, 189, 200, 233, 241
 почело 230
 прапрать 175–176, 287
 прапратьныи 175, 176, 287, 293
 прибои 179, 240, 241, 288
 придавькь 179
 приморие, приморьскыи 180, 259, 288
 приставляти 286
 *приштина 181, 241, 292
 просо 285
 просьченъ 181
 проудь 182–183, 288
 прьвыи 230
 *прьпорь 182, 287
 прьчи 183
 прьдѣль 177
 *прьдѣльць 176–177, 241
 прькки 177, 287, 293
 прьккопъ 177, 243
- прьседьль 177, 207
 прьслопъ 178, 241
 прьсѣченъ 191
 *прьходиште 97, 193
 поуть 148, 183, 194, 242
 пькларь 167
 пькль 260, 288
 пьсии 167, 288
 пьстьрь 167, 244
 пьсь 288
 п(ь)челинии, -иныи 183–184
- равьниште 184, 241, 288
 равьнь 134
 раздолие 185, 241
 ракита 185, 232, 242, 292
 расохатыи 187, 253, 279, 287
 расохача 279
 распоутьи 187, 242
 рыварь в. рыварь
 ровьць 191
 рогоза, рогозина 288
 *рогозьнь 191, 288
 *роувьць, роувьчь 215
 роударь 192, 288
 роудина 41, 192, 193, 241, 287
 роудьникъ 192, 193, 243
 роупа 93, 193, 208, 224, 243
 *ръжань, -аныи 189–190, 289
 рьть 41, 42, 94, 101, 125, 191, 192, 207,
 241
 рьтькь 165, 191, 192, 241
 рыба 292
 рыварь 288, 292
 *рьдоврадыи 189, 281
 рька 89, 175, 189, 195, 241
 рюиште 192–193, 242
 *рюти 291
- самосоудь 286
 светыи 292
 свинарь 198, 289
 *свинарь 198, 289
 свинь (-нии или -ныи?) 198
 свинарь 198, 289
 свѣтль 197, 288
 селиште 142, 199, 214, 222, 242
 село 199, 242, 274
 сельце 199, 242
 скакати 46, 286

- скоръняны 286, 290
 славиин 202
 слатина 203, 241, 287
 *смоуѣка 255
 *смоудити 289
 сопота 204, 241
 соха 187, 204, 240, 243, 287
 соуѣдънии 207, 287
 стаиште 208
 станиште 208, 242
 станък 196, 241
 старь 208
 стагати се 196
 стальпъ 208, 209, 242, 284, 297
 стогъ 209, 242, 287
 стѣжиште 209, 241
 стѣана 89, 209, 231, 241
 стѣань 27, 209
 стѣашити се 289
 стѣашьнь 210
 стѣоуга 100–101, 242, 287
 стѣуѣльць 211, 288
 стѣуѣвьль 211–212, 240, 241, 287
 стѣуденьць 80, 100, 167, 188–189, 203, 211, 212, 241
 стѣна 49, 52, 86, 112, 117, 181, 183, 208–209, 210, 232, 237, 241
 соуѣмеждь, соуѣмеждъникъ 212
 соуѣмеѣъ, соуѣмеѣъникъ 212
 соуѣтъ f. или adj. (?) 213, 241
 *соуѣхоуѣвьль 213, 244
 -(с)ци 32, 51, 170, 181, 262–263, 280
 съвъѣсть 286
 съдѣти в. здѣти
 съковати 286
 с(ь)лагати 286
 съльба 286
 съпластити, съплаштение 285
 състанькъ 196, 213, 241
 сътиштати се 286
 сыновьць 292
 сынъ 292
 сыруение 290, 292
 сѣльчии 286
 *сѣница (?) 200, 243, 249
 сѣнокось 200, 242
 сѣньныи 200, 293
 сѣчень 201
 сѣѣи 85, 201
 теговина 214
 теговиште 73, 118, 214, 242, 287
 теуъ 55, 73, 214, 242, 287
 тежати 214
 тиква 289
 товаѣити 286
 тѣи 217
 тѣои 217
 тѣуѣгъ 66, 216–217, 242
 тѣуѣние 218, 240, 241
 тѣуѣновыи 218
 тѣуѣнь 41, 42, 240
 тѣуѣнька 285
 *тѣуѣбити 286
 тѣуѣскати 289
 *тѣуѣковъ 215
 тѣуѣме 214
 оуѣбити 54, 286
 оуѣвоуѣ 219, 286
 оуѣкопати 286
 оуѣлазити 287
 оуѣлазь 220, 240, 242, 287
 оуѣлица 134, 220, 242
 оуѣлинарь 221
 оуѣръвь 221–222, 241, 287
 оуѣсти loc. 91, 265
 оуѣсѣѣи 201
 оуѣтѣуѣгноуѣти се 219
 оуѣтѣуѣгъ 219
 оуѣтѣуѣжь 219
 -оуѣша 90
 *хвъсть, хвъстьнь 223, 241
 хвърастие 225
 хвьль 41, 42, 223, 241, 281
 хвьльць 223, 224, 241
 *хмелякъ 224
 хръамъ 228
 хръастие 224–225, 240, 241, 287
 хръастикъ 225
 хръастъ 225, 241
 *хръопалица (?) 226, 243
 хръвьѣтатыи 287
 хръвьѣтъ 108–109
 хтѣти 251
 *цѣровъ 227
 цѣрь 227
 -ци в. -(с)ци
 цка 285

- цѣкъвица 228, 229, 243
 цѣкъвиште 199, 228, 229, 243
 цѣкъовьныи 228
 цѣкъвьвѣ 54, 63, 75, 76, 92, 135, 160, 174, 204, 228, 229, 243
 цѣкъы 228
 *цѣфровѣ 227
 цѣста 41, 228, 242, 287

 чело 230, 241
 чемефьнь 230–231, 288
 *чиготь, чиготовѣ 231, 297
 чисть 231
 *чичавѣ 231–232
 чрьлиена врьва 232
 чрьлиеныи 232, 244, 293
 чрьна годѣ 61
 чрьньць 166, 258
 чрьныи 233–234, 293

 шестафѣ 285–286
 шипѣ 289
 шифокыи 236, 288
 шити 286
 шорѣма 62, 237, 287
 шорѣпль 237, 288

 -ькъ 269, 280
 -ьць 29, 33, 269, 280

 ѡворовыи 94–95, 293
 ѡгодьнь 94
 ѡздьничарѣ 286
 ѡфыи 285
 ѡсика 288
 ѡсиковыи 94, 288, 293

 ѡдинныи 95, 293
 ѡленьнь 97
 ѡльхѣ 242
 *ѡльшьць 95
 ѡлѣннии 97
 ѡлѣнѣ 97
 *ѡсѣбиннии 99, 289

 ꙗелаторѣ 286

 П р а с л о в е н с к и
 *-аѣ 279
 *-аѣь 119, 257, 279
 *agoda 94
 *agodьнь 94
 *-апѣ в. *-ѣпѣ
 *-арѣ, pl. *-арѣe 58, 192, 221, 236, 256, 257, 275
 *asenovъ(ь) 94
 *asень 94
 *asika 94
 *asikovъ(ь) 94
 *-астѣ 253
 *-ати 279
 *-атѣ 119, 253, 256, 279
 *-ava 72, 256
 *avogovъ(ь) 94
 *avogъ 94
 *-авѣ 216, 255, 256

 *baba 22
 *babинѣ 23
 *balъvanъ 23
 *ban'a, pl. *ban'ę 23–24, 299
 *ban'ьskъ(ь) 24
 *bara 25
 *baranъ 25
 *baranъ 25, 248, 284
 *bebrъ 73
 *bergrъ 36, 68
 *berstъ 37
 *berstъje 37
 *berstънь 37
 *berza 36
 *berzovъ(ь) 36
 *berzъje 36
 *bĕkovъ 27, 250
 *bĕky, -ъve 27, 250, 283, 284
 *bĕlogolvъ 29
 *bĕlogъsъ 280
 *bĕlъ(ь) 28, 29
 *biĕъ 127
 *biti 127
 *blizънь(ь) 31
 *blizъньsъ 31
 *bobgrъ 73
 *bogatъ 35
 *bogъ 35
 *bolovanъ 23
 *bolъiti 31, 250
 *bolъvanъ 23
 *borika 33
 *borniĕъ 35
 *bogovъje 34

- *bogъ 33, 95
 *bogъkъ 34
 *bogъcъ 34
 *bogъje 34
 *botati 35
 *botěti 35
 *botunъ 35
 *brat(r)ъ 36
 *bresti 38
 *brodъ 38, 45, 161, 236
 *brusiti 38
 *brusъ 38
 *brusъnikъ 38
 *brusъnъ 38
 *brustrъ в. *bustrъ(jъ)
 *bučъje 39
 *buditi 39
 *bukovъ 39, 254
 *bukъ 39
 *buku 23, 39, 41
 *bъčela 183
 *bъčelinpъ(jъ) 183
 *bъči, -ъve 26
 *bъčъvarъ 26,
 *bъlgari 31
 *bъgzo 38
 *bъgzъ 38
 *bъgъ 30, 284
 *bъtunъ 35
 *bъzovъ 29
 *bъzъ 29, 254
 *bugati 30
 *bugovъ 30
 *bugъ (?) 30, 251, 283, 284
 *bugъka 30
 *bustrъ(jъ) 30
 *bъbrъ 73
 *bъrdo 36, 41, 59, 68, 76, 171, 207

 *cěsta 41, 228
 *cěstiti 228
 *cъrky, -ъve 228

 *-čajъ 80
 *čelo 230
 *červo 44
 *červъ 44, 258
 *červъjъ 44
 *čemeгъ 231
 *čemeгъnъ(jъ) 230–231

 *čedlo 230, 283, 284
 *čepěti 218, 257, 285
 *četi 230
 *čigotъ (?) 283, 285
 *čikati 231
 *čistiti 231
 *čistъ 228, 231
 *čuriti 124
 *-čъ 127
 *čъkati 231
 *čъгъnъ, *čъгъnъ 232–233, 284
 *čъnopolъ 234
 *čъnъ(jъ) 28, 233–234
 *čъvепъ 232
 *čъv1'епъ 232

 *dal'e 71
 *dernovъ 82
 *derпъ 81
 *dědъ 73, 124, 248
 *dědъcъ 73
 *dělъ 74, 129, 149, 161, 207
 *děža 74, 284
 *děževъ 73
 *děži, -ъve 74, 250, 283, 284
 *dobгъ(jъ) 76
 *dol'ane 78
 *dolъ 47, 48, 56, 77, 94, 113, 132, 146, 176
 *dolъcъ 132
 *dolъn'ъjъ 77
 *dorga 78
 *dozvati 77
 *dqбъ 50, 83, 105
 *dqбъkъ 83
 *dqбъje 50, 204
 *dręzga 81
 *dręzga 81, 255
 *dręždъnъ 81
 *drъvosěčъcъ 252
 *drъvotъna 106
 *drъvotъn'a 107
 *drъvotъnъ 107, 252
 *drъvutъn'a 107
 *dupę 83, 251
 *dvorišče 73
 *dъbrъ 71, 72, 73, 261
 *dъbrъnъ 72
 *dъbrъskъ 72
 *dъlgъ(jъ) 75
 *dъlbtі 56

- *dъgaša **219**
 *dъgašъ 119, 219
 *dъgrati 219, 279

 *edipъjъ **95**
 *edla 96, 97
 *elekъ **96**, 283, 284
 *elenъkъ 97, 249
 *elenъ в. *elę
 *elenъсь 97
 *elēn'ъjъ 97
 *elēnъ **97**
 *elę 97, 249
 *elęсь (?) 97, 249
 *ely, -ene в. *elę
 *ельсь 96, 262
 *ельха 95, 255
 *ельхъ 95
 *ельša 99, 254
 *ельšанъ **98**
 *ельševъ(jъ) **98**
 *-енъ 129, **255**, в. и *-нъ
 *-евъ 251 в. *-овъ
 *-ēne 205 в. -jane
 *-ēnъ 97, 180, **253**, **255**
 *ęřebina 99
 *ęřebinъ(jъ) **99**
 *ęřebъ 252
 *-ęсь 97
 *-ęnъ 97, 101
 *-ęta 80, **251**

 *gabъ 255
 *galica 52, 248
 *galičъ **52–53**
 *glavočъ jсл. в. *golvočъ
 *glina 58
 *glogъ 57
 *glqbokъ(jъ) 56
 *gluxъ(jъ) **57**, 285
 *glъbokъ(jъ) **56**
 *glybokъ(jъ) 56
 *gnęzdo **57**, 260
 *gnila **57–58**
 *gnilъ 58
 *godę 58
 *goditi 58
 *-gojъ 80
 *golda **195**, 283, 284
 *golqбъ 59

 *golva 36, 41, **54–55**, 143, 160, 168, 203, 223, 237
 *golvica **55**, 89
 *golvočъ **55–56**
 *golъ(jъ) 59
 *gomyła **60–61**, 139, 220, 293
 *gora **62–63**, 207, 233, 240
 *gorazdъ 62, 245
 *gordišče 67
 *gorditi 67
 *gordъ **66**, 67
 *gordъ **66**, 173
 *gordъсь **67**
 *gorica **62**
 *gorъn'ъjъ **62–63**
 *gospod'a 63
 *gostъ 63, 114, 120
 *govęd'ъjъ 58
 *goba 69
 *gosiнъ **70**
 *gosъ 70
 *gqšča 70
 *gqščava 70
 *grabrovъ 65
 *grabъ 65, 255
 *grabъ 65, 255
 *granica 68
 *granъ 68
 *greb(l)'a 69
 *grebti 69, 151
 *grob(l)'a **150–151**, 283, 284
 *groбъ 151
 *groxotъ **69**
 *gruda **217**
 *gumъnišče **70**
 *gvozđъ **53**
 *гъben(ъn)ъ 27
 *гъrdъ(jъ) 68
 *гъti 53, 252

 *xolpъ 133
 *xrapati, -ęti 226
 *xřeli 225
 *xromъ **226**
 *xropadlo, *xropaлъ, *xropati (?) **226**, 255, 283, 285
 *xropqti 226
 *xropти 226
 *xudъ 226, 248
 *xvorstel'ъ (-ěl'ъ?) 188

- *xvorstь **224**
 *xvorstьje **224**
 *xvorstьnъ **225**
 *xvostь 223
 *xvostьnъ **223**
 *xьlmъ 42, **223**
 *xьlmьсь **223**
 *xьmel'ьnica 223
 *xьmel'ьnъ(jь) **223**
 *xьgvati **207**
 *xьtѣti 226
 *xьtѣtъ (?) **226**
- *-ica 12, 30, 65, 72, 76, 81, 94, 101, 102,
 111, 132, 134, 137, 171, 177, 181, 183,
 191, 212, 213, 215, 226, **254–255**, 262,
 280
 *-ikъ 29, 38, 39, 82, 94, 99, 107, 131, 143,
 161, 192, 225, 236, **254**
 *-(i)lo 64
 *-imъ 180
 *-ina 51, 82, 107, **259–260**
 *-in'ь(jь) 184, 251, **252**
 *-inъ(jь) 70, 99, 183, **251–252**
 *-isko 209
 *-išče 73, 103, 184, 209, 229
 *-it'ь, pl. it'i 43, 49, 93, 113, 140, 149,
 202, 229, **258–259**, 275
 *-ivъ **256**
- *-ja 222
 *-jane 34, 111, 115, 165, 205, **260**, 275
 *jag- 93
 *jebati 91
 *jelekъ в. *el-
 *-jъ 33, 34, 43, 80, 90, 97, 110, 112, 114,
 124, 138, 141, 184, 185, 194, 198, 201,
 205, 219, 220, 227, **245–249**, 250, 251,
 252, 253, 254, **256**, 259, 264, 279, 280
 *jьbgъ **91**
 *jьgla 92
 *jьgica **93**, 283, 284
 *jьgъjъ 93
 *jьzpytati 93
 *jьzpytьnъ **93**
 *jьztokъ 212
 *jьzvoгъ 212
- *kaľъ 99
 *kamenica (?) 244
 *kamѣnъ 97, 254
- *kamѣnъ(jь) **100–101**
 *kamy, -ene 42, 101, **102**, 157, 161, 184,
 187, 232
 *kamyцькъ **102**
 *kamyцьnъ **102**
 *kamукъ 102, 255
 *kaslo < *kat-slo 103, 283, 284
 *katati se 102, 103
 *katavъ 103
 *katunъ 102
 *kļeča 106
 *kļečъje 106
 *kļečъ(jь) **105**
 *kļeķa 106, 246, 283, 284
 *kļeķti 219, 258
 *kļoniti 178
 *kļoriti 178
 *kļora 106
 *kļura 106
 *kļurьnъ(jь) **106**
 *koldeзъ 212
 *kolѣbati se 110
 *kolѣbьka **110**
 *kolnъ 177
 *kolo 110
 *kolti 177
 *kolyba 103, 110
 *kolybati 103
 *komagъ, -agъ 110
 *komagьnъ(jь) 109, **110**
 *kop'ьnъ(jь) 109
 *kopa 113
 *kopaць 279
 *kopati 279
 *koporyja **113**, 283, 285
 *kopriya 113
 *kopriьnъ(jь) **113**
 *kopъ 113, 285
 *koryľъ 286
 *koryсь 113
 *korybъja, -bъji 117, 249, 283, 284
 *korybъjъnъ **117**
 *koryнь 97
 *kore 97
 *koreсь 97
 *korl'evъ **117**
 *korl'ъ 117
 *korstavъ(jь) **118**
 *koryto 115
 *kositi 200

- *kostръ m. 115
 *kostръ adj. 116
 *košuta 117
 *košut'ь(јь) 117
 *košutъ 117, 284
 *košъ **116**
 *kotъ 141, 142
 *kotъka 142
 *kotъсь 46, **116**
 *kotъль 116
 *kotъльсь **116**
 *kovačevъ **108**
 *kovačъ **108**, 127
 *kovati 127
 *koza 109
 *kozar'evъ **108**
 *kozarъ 108
 *kozinъ(јь) 109
 *kozъjъ **109**
 *kozъпъ(јь) **109**, 262
 *kǫdeгъ 122
 *kǫdrešъ **121**, 285
 *kǫdr'a 122
 *kǫdrъ 122
 *kǫdrъ(јь) **122**, 283, 285
 *kǫt'a 47, **126**, 203
 *kǫt'išče 147
 *kǫt'ьпъ(јь) **126–127**
 *kǫtъ 127
 *kraјъп'ь(јь) **117**
 *krečati 119
 *krečеть **118–119**, 258, 284
 *krekati 119
 *kridlo 120, 225
 *krivotulъ **119–120**, 247, 283, 285
 *krivъ 119
 *kruša 121
 *kruševъ **121**
 *kruši, -ьve 121, 250
 *krušъka 43, **121**,
 *krušiti 121
 *krušъ **121**, 234
 *kryvati 119
 *kruštiti 120
 *kruštъ **120**
 *kucъ (?) **127**, 283, 284
 *kudědъ 124
 *kujava 123
 *kujavъ 123
 *kuridlo **124–125**
 *kuriti (se) 124
 *kurъjakъ (?) 125
 *kurъjъ 125
 *kuti 127
 *kъпēja 107
 *kъпъ, *kъпъ 107
 *kujerězъ **105**, 283, 284, 285
 *kujevъ **104–105**
 *kujъ 104, 105, 251, 257, 285
 *kuta 105
 *kütiti 105
 *küt'epъ(јь) **105**
 *laзъ(јь) 130
 *laзъ 43, 82, **129**, 177, 178
 *legti, legъ
 *lelekъ 96
 *lelikъ 96
 *lel'a 131
 *lel'akъ 96
 *lel'ъka 131
 *lel'čipъ **131**
 *lelъka 131, 252
 *lelъkъ 96
 *leşka 131–132, 254
 *leşkovъ(јь) **131–132**
 *leşčьпъ 132, 254
 *lekti 136
 *lipa 132
 *lipica **132**
 *lipovъ **134**
 *lisica 15, 134, 293
 *lisičъ(јь) **134**
 *lišьсь 293
 *liti 134
 *litъ(јь) **134**, 283, 285
 *liz- 173
 *l'udъje 138, 202, 205
 *logъ 136
 *lokati 136
 *loky, -ьve **135–136**, 139
 *lovъсь **135**
 *lovъчъ **135**
 *loqъ 23, 75, **136**, 180, 236
 *loka 75, 106, **136–137**, 174, 176
 *lukovъ **137**
 *lukъ 137
 *lurežъ 137, 283, 284
 *lupiti 137, 259
 *lyko 44, 258

- *lyszъ(јъ) 15, **135–136**, 293
 *lъnišče, *lъniščьпъјъ **130–131**
 *lъпъ 131
 *lъz- 173
- *mašьka 140, 142
 *mašьkovъ **141**
 *mašькъ 141
 *maľъ(јъ) **138–139**
 *mati, -tere 141
 *matъčь(јъ) 141
 *matьka 141
 *med'a **143**, 160
 *medvѣd'ъ(јъ) **143**
 *medvѣдъ 143
 *medъ 143
 *medьпъ **143**
 *melkosьrbъ 206
 *merža 157
 *mѣlъ **150**
 *-mѣгъ 114
 *mѣšєць 97
 *mѣsto **144**
 *milѣjъšijъ 147
 *močidlo 155
 *modrica 149
 *modrika 149
 *modrišče (?) 150
 *modrъ(јъ) 148, 149, **150**
 *modrъсь 149, 150, 151
 *mogyla 60–61
 *mogava 154
 *mog'ane **155**
 *mog'e 128, 154, 260
 *mormorъ **156**
 *mostiti 155, 255
 *most'анъ **155**
 *most'аньje 155
 *most'аньnica **155**
 *most'ati 155, 255
 *most'енъ 155
 *moždъzevelъ 142
 *mōtivoda **158**
 *mōžъ 29
 *murava 154
 *mъd'elъ в. *mъd'elъ
 *mъlinišče **148**
 *mъlinъ **148**
 *mъlinьпъјъ **148**
 *mušъ 148
- *mušьka 148
 *mъd'elъ **142**, 143, 283, 284
 *mъrtva(ja) voda 157
 *mъrtvica 157
 *mъrtвьсь 157
 *mъrtвьсь **157**
- *načedlo 230
 *načeti 230
 *naplavъ, *naplavъ 170
 *naprъtkъ 192
 *nevečeгъпъ(јъ), *nevečeгъп'ъ(јъ) (?) 159, 284
 *niva, n'iva **160**, 164
 *-нъ **253**
- *obgorѣlъ, *obgorѣti **162**
 *obkrajъкъ **162**
 *obkrojiti, -krajati 162
 *oblikъ 161
 *obrѣхъ в. *orѣхъ
 *obserdъкъ **165**
 *obsvečiti 164
 *obsъjati 165
 *obvolsti, -voldo 160
 *obvolstъ **160**
 *obvъlъ(јъ) **160–161**, 254
 *obzъrѣnъ 179
 *obzъrѣti 84
 *oldi, *oldьja 129, 253
 *oldьjanъјъ **129**
 *oldьjъпъјъ 129
 *olsъ 130
 *olъšapъјъ 98
 *orѣxovъ **164**
 *orѣхъ **162–163**, 164, 256, 291
 *orѣšъ(јъ) **165**
 *orѣbina 99
 *orkyta **185**
 *orkytovъ(јъ) **185**
 *orstѣl'ъ, *orstѣl'ьпъ **187–188**, 255, 283, 284
 *orstѣti 188
 *orvъnišče **184**
 *orvъпъ 134, 184
 *orzdolъje **185**, 283, 284
 *orzpōtъje **187**
 *orzsoxa 187
 *orzsoxatъ(јъ) **187**
 *osika 94

- *ostъ(јъ) **165**
 *osътъ 164, 249
 *osътънъ **164**
 *-ota 251
 *otъsoje **165**, 180
 *otъsqda 165
 *otъsqdъn'ъ(јъ) **165**, 285
 *-ov-it'и 258
 *-ovъ 45, 49, 65, 74, 80, 141, 154, 176,
 216, 218, **249–251, 254, 256**, 259, 279

 *oъgъgi, *oъgъgъskъ(јъ) **220**
 *-ot'- 253

 *raportъ 176
 *rekti 168
 *rektъ 164, **168**, 197
 *perděliti 176
 *perdělъ 177
 *perdělъсь **176–177**, 284
 *perkorъ **177**, 284
 *perкъ(јъ) **177**
 *permost'ень 155
 *perpornъ, *perporti 177, 253, 285
 *perъranъ, *perъrati 177, 253
 *pergovъ 177, 255
 *pergovънъ **177**
 *pergyti 177
 *persedъlati 177
 *persedълъ **177**, 207
 *perslorъ **178**, 284
 *pertina 178, 284
 *pertinънъ(јъ) (?) 178
 *pěсъčanъ
 *pěсъкъ 168
 *pęti (se) 172, 253
 *pijajъ **170**, 285
 *piti 169, 265
 *plaviti 170
 *plavъ **170**, 284, 285
 *plavъ **170**
 *ploča **170**
 *ploviti 170
 *plužina **172**, 284
 *plužitи 172
 *rodъgordъje **173**
 *rodъlqъje **173**
 *pol'ana 46, **173–174**
 *pol'e 29, **174**
 *pol'ьse **174**

 *polnina **171**, 240
 *polnъ(јъ) **171**
 *polъzъ **173**, 283, 285
 *porovъ **174**
 *porъ 174
 *porěсъje 173
 *pormy, -ene 212
 *porportъ **175–176**
 *porportънъ(јъ) **176**
 *posaditi 194
 *potekti 175
 *potokъ 28, 45, 130, 135, 147, **174–175**,
 200, 233
 *požega 233
 *požegti, *požeženъ **173**
 *pōčina 181
 *pōkti 181
 *pōtъ 148, **183**, 194
 *pribiti 179
 *pribojъ **179**
 *pridavъкъ **179**, 284
 *prilqъžje **180**, 284
 *primorъje **180**
 *prisoje / *prisojъ 180
 *prisojънъ **181**
 *prosěченъ, prosěkti **181**
 *prizъgъnъ **179**
 *prizъgъti 179
 *prqđъ **183**, 261
 *prqđъкъ 183
 *pryskati 181
 *pryščina **181**, 241, 284
 *pryščъ 181
 *pъkълъ 167
 *pъnqt'- **173**, 285
 *pъgъ 183
 *pъrgoriti **182**
 *pъrrogъ **182**, 285
 *pъstrъ **167**, 285
 *pъstrъсь 256
 *pъzъ 167
 *pъzъjъ **167**

 *rađъ 36
 *rěđъ, *rěđъкъ 189
 *rěđobordъ(јъ), *rěđъkobordъ(јъ) **189**, 285
 *rěka 89, 138, 173, **175, 189**, 195
 *rězati 105
 *r'uja 193
 *r'ujišče **193**, 284

- *г'ујьпъ 193
 *г'ути 193
 *гогаць 279
 *гогатъ(јь) 279
 *гогозъ 191
 *гогозъпъ 191
 *гогъ 203
 *говъ 191
 *говъсь 191, 284
 *гѣвьсь 107, 252
 *гѣдина 41, 192
 *гуда 192
 *гудагъ 192
 *гудъпъ, *гудъникъ 192, 285
 *гура 193, 208
 *гътъ 42, 94, 101, 191, 192, 207
 *гътъкъ 165, 192
 *гъѣапъ(јь) 190
 *гъѣъ 190, 253
 *губа 191
 *губар'ъ 190
 *губиць 190
 *губьпъ(јь) 109, 191
 *гукати 190, 256
 *гукавъ(јь) 190
 *гүти 113, 191, 222

 *saditi 194
 *sad'a 194–195
 *sad'avъ 194, 285
 *sad'avъсь 194
 *sadlo 195, 246
 *sasi, *sašъськъ(јь) 195
 *sedlišče 199
 *sedlo 199
 *sedlъce 199
 *sedъlo 199
 *selišče 199
 *selo 199
 *selp- 178
 *selъce 199
 *serdъn'ъjъ 207
 *sěčъсь 107
 *sěkti 201
 *sěno 200
 *sěnokozъ 200
 *sěnožętъ 200
 *sěnpъlica 200
 *sěnpъ(јь) 200
 *sębгъ 206–207

 *sita 201, 254
 *sitъпъ 201
 *skakati 201
 *skakavъ 201
 *skogъn'ъпъ (?) 290
 *skrěli 225
 *skridlo 225
 *skrobotati 202
 *skrobotъ 202
 *skrobotъпъ 202
 *slop- 178
 *smerka 203
 *smerkovъ 203
 *smqđiti 203–204
 *smqđigolvъ 203
 *smqđirogъ 203–204
 *soxa 204
 *solna 203
 *solpъ 178
 *soltina 203
 *solvъjъ 202
 *sopota 204
 *sopotъ 204
 *sqmed'ъ, -med'ъпъ(јь) 212–213
 *stanišče 208
 *staręjъšъjъ 147
 *stěna 49, 52, 86, 117, 134, 181, 208–209,
 210, 232, 237
 *stogъ 209
 *storna 89, 209, 231
 *strašivъ 210
 *strašъпъ 210
 *strěka 210, 256
 *strěkati 210, 285
 *strěkavъ 210
 *strělъсь 211
 *stroga 101
 *struga 101
 *strumu, -ene 211
 *strъmu, -ene 211
 *strъmenъ 211
 *strъmo-golvъ, -golvъпъ 211
 *stubъlъ 211
 *studentъ(јь) 212
 *studentъсь 80, 167, 212,
 *stъbъlъ 211
 *stъpъ 209, 284
 *suxogъrdъ(јь) 213, 285
 *suxъ 213
 *sutъ в. *sъsutъ

- *svěťь 197
 *sviba 197–198
 *svibovъ 197
 *svibьнь 198
 *svidba 198
 *svidovъ 198
 *svidva 198
 *svidy, -ьve 198
 *svidьнь 198
 *svinar'ъ 198
 *svinъ 198, 261
 *sьrbati в. *sьrbati
 *sьsati 196
 *sьstapъкъ 196
 *sьstati сѣ 196
 *sьsutъ(жъ) 213, 285
 *sьsutъ 213, 284, 285
 *sьтълръ (?) 209, 284
 *synъ 292
 *sьrbati 205, 206
 *sьrb(1')i, *sьrbьskъ(жъ) 205–207

 *šalinovъ, šalinъ 235
 *ščigъ 237, 254
 *ščigьнь 237
 *šironъ 236
 *širъ 236
 *širokъ(жъ) 236
 *šuma 237
 *šuměti 237
 *šupl'ъ(жъ) 237

 *terlice 215
 *terlъ(жъ) 215
 *terbiti 215
 *terbьсь 215, 284, 285
 *terbьсь 215
 *tēme 214
 *tegnqti 214
 *teгъ 214
 *teṭi 106, 107
 *tirьсь 214
 *toplice 215
 *toplъ(жъ) 202, 215
 *trěskati 216
 *trěskavъ(жъ) 216
 *tri, *trъje 217
 *tu 218, 219
 *tučepъ 218, 285

 *tuliti 119
 *tulъ (1, 2) 119, 120
 *tušiti 247
 *-тъ 253
 *tьrgъ 216–217
 *tykovъ 214, 293
 *tyky, -ьve 214, 250
 *tylъ 119
 *-tьjъ 253
 *tьrgati, *tьrzati 219
 *-tьjъ 32
 *tьlo 72
 *tьna 106, 107
 *tьnadlo 106
 *tьninъ 106
 *tьn'a 106
 *tьnъ 107
 *tьnъ 106, 284
 *tьpновъ(жъ) 218, 250
 *tьpnъ 42, 218, 250

 *ubogъ(жъ) 219
 *ujězdъ 48
 *ujъ 31, 80, 250
 *ulica 134, 220
 *uljar'ъ 221
 *uljъ 221
 *umoverdьнь (?) 285
 *-unъ 102
 *urgvati сѣ 221
 *urgvъ 221
 *ustъje 91
 *utešiti 222
 *utьrgnqti (сѣ) 219
 *utьgъъ (?) 284

 *varovati 63
 *velikъ(жъ) 40
 *veljъ 41, 42
 *věньсь 42
 *vinogordъ 43
 *visěti 43, 44
 *vito červo 44
 *vitъ 44, 258
 *voda 28, 46, 131
 *voděнь 97
 *vodica 28, 76
 *vojevoda 46, 47

- *vojevodinъ **46–47**
 *vojъ 80
 *volčiti 45
 *volxъ 45
 *volxyni 45
 *vol'a 48, 284, 285
 *vol'ьскъ(јъ) 48
 *volovьскъ(јъ) 49
 *volšьскъ(јъ) 45
 *volujъ **48**
 *volujьскъ(јъ) 49
 *volъ 48
 *vorna 49, 258
 *vornъ(јъ) **49**
 *vorska 50
 *vorta **50**
 *vortьca **50**, 165
 *vъ 219
 *vъlazъ **220**
 *vъzgěъje 220
 *vъzrykati 220
 *vъzrykъ (?) **220**
 *vy- 292
 *vydrag'ъ 291, 293
 *vysiti 44
 *vy-тъščiti 44
 *vьlčъ(јъ) 45, **46**, 246
 *vьlkъ 46
 *vьgačevъ **50**
 *vьgačъ 50
 *vьgba **51**, 232
 *vьgbovъ 51
 *vьгхъ **52**, 233
 *vьrtěti 52
 *vьrtъ **52**
 *vьse 261
 *vьсь **40**, 57

 *zaběliti 86
 *zabělъ **86**
 *začedlo 230
 *začeti 230
 *zajęсь 97, 249
 *zajъсь 97
 *zase(d)liti (se) 87
 *zase(d)lъje **86**
 *zavaliti 86
 *zeml'a **88**, 205

 *zmъja 89
 *zmъjъпъ, *zmъjъп(ъ)jъ (?) **89**, 249
 *zoltъпъ 279
 *zoltъ(јъ) **89**, 279
 *zvęrinъ 107
 *zvęčati 88
 *zvęk- 87
 *zvęknoџi 88
 *zvoniti 90
 *zvъnčiti 90
 *zvъnuxa (?) 90, 248
 *zъль **89**
 *zъdati 87
 *zъgěпъ 179

 *žegti 233
 *žegъ **233**, 284, 285
 *žerbъjъ **70**, 269
 *župan'ъ 86
 *županъ 86
 *žьbrati, žьbranъ, -čъпъ **85**, 285
 *žьmosčкъ **85**
 *žьmоvъ 85
 *žьmоvъпъ **85**
 *žьmy, -ъve 85, 255

 *-ъка 12, 255
 *-ъко **246**, **247–248**,
 *-ъкъ 57, 97, 192, **246**, **247–248**, **256**

 *-yni 45, **254**

 *-ъсь 57, 73, 87, 115, 118, 131, 134, 141,
 162, 164, 167, 176, 184, 187, 190, 191,
 192, 201, 210, 216, **246**, **247–248**,
255–256, 257, 262–263, уп. *-ъsci
 *-ъje 128, 151, 201, 259, 276–277
 *-ъjъ 33, 220, 246, **249**, 256
 *-ъnica 109
 *-ъnikъ 109
 *-ъп'jъ **246–247**, 262
 *-ъп'ъ 269
 *-ъп'ъjъ 247, **252**
 *-ъпъ 43, 51, 80, 81, 109, 126, 220, **249**.
254–255, **256**
 *-ъsci > *-ъci 47, 90, 170, 181, 235,
261–262, 275

- *-ьскъ(јь) 37, 72, 88, 107, 170, 183, 194,
220, 235, 246, 247, 248, 249, 252–253,
260, 261–262, 280, 293
*-ьщѣса 261
- Старословенски¹⁷⁶
- БОЖИИ 41
ВЪЧЕЛИНЪ 184
- ВИНОГРАДЪ 43
ВРАЧЬ 196
ВЪСЕ 261
ВЪШЕ, ВЪШЬНЬ 292
- ГОФНИИ 247
ГОСПОЖДА 63
ГРАДЬЦЬ 67
ГРАЖДАНЕ 77, 260
ГРЕБАИ 69
ГЖШТАВА 70
- ДУЪВОСѢЧЬЦЬ 107
ДЪВФЬ 71, 73
ДЪВФЬ 73
- Ж(А)РѢВИИ 70
ЖУЪНОВЪНЪИИ 85
ЖУѢВЪ 70
- КАМЕНЬ 102
КОРАВАЬ 205
КОРАВИИ 117
КОРУШЬКА 121
КОУТИ 293
- ЛОКЪИ 136
ЛЮДЬИ 138
- МАНАСТЪРЬ 151
МАТЕРЬНЬ 247
МЕЖДА 143
МОНАСТЪРЬ 151
МРАМОРУЪ 156
МЪТАЉЬ 291
- НЕВЕЧЕРЬНЬ 159, 248
- ОТЪСЖДА 165
- ПЕШТЕРА 168
ПЕШТЬ 168
ПОТОКЪ 175
ПРИМОРИЕ 180
ПРѢРОВЪ 177
ПРѢСЛОПЪ србуг. 178
ПРЖДЪ, ПРЖДЪКЪ 183
ПСАЛТЪРЬ 151
- РАСПЖТИЕ 187
РУТЪ 191
РУВАЉЬ 190, 291
РУКАТИ 293
РУТИ 193
- СКРОВОТЪ 202
СКРОВОУТЪ 202
СЛАВИИ 202
СЛѢПАТИ 178
СТРЪМОГЛАВЪ 211
СТОУДЕНЬЦЬ 212
- ТРЪНОВЪ 218
ТАГЪ 214
- ЦѢСАЉЬ 291
- ЧИГОТЪ 231
- Словеначки
- bába 22–23
bar 30
bečvár 26
beka 27
ber 30
bîr 30
- deber 71
déd 73
dēja 74
drača 219
drága 78
- gâber 65
gomila 60
gorica 62
gosinji 70
gospá, gospôja 63

¹⁷⁶ Tj. староцрквенословенски, с тим што су унесени и неки млађи црквенословенски ликови, који нису једнозначно приписани некој од „редакција“.

goščava 70	prisôjen 180
govedar 58	razpõtje 187
govedarjev 291	rjúti 193, 291
gòzd 53	rodína 192
gradišče 67	řt 191
grēblja 69	rudar 192
grohòt 69	senokòs 200
gumníšče 70	senožet 200
hrástje 225	sřbati 206
hráščeje 225	strmēn 211
jélšev 99	strmoglav 211
kál 100	stúblo 211
kléka 106	škrebòt 202
knalo 106	škrobòt 202
kóča 127	teg 214
kodrav 122	tnalo 106
krst 120	túlac 119
křš 121	úk 46
kújav 123	večni 43
kuti 127	vráta 50
ládijen 129	vse 261
lòkev, lòkva 136	zdéneç 212
los 130	žebráti 84
máček 142	Македонски
mâčji 141	бочвар 26
mármor 156	габер 65
meja 144	крушев 121
mesto 144	крушка 121
modräs 149	крушов 121
mrámor 156	крш 121
mrtvíca 157	лисиçji 134
orati, orje 291	лос 130
oreh 163	мрамор 156
orešji 164	мртвица 157
osredek 165	планина 171
pěç 168	плоча 172
pívka 169, 265	поп 174
plán 171	
planína 171	
plóča 172	
poíjana 173	
põp 174	
pótok 175	
primõrje 180	

- ’рбет 109
 рудар 192
 рудина 192

 скреба 202
 стрмен 211

 чемерика 231

 Б у г а р с к и
 бенево̄ 27
 бѣчвар̄ 26

 га̀бър̄ 65
 гнѣла 57
 гомѣла 60
 горица 62
 градище 67
 грохота 69
 гѹмниште 70

 дѣлбок 56
 дѣрво̀тник 106

 катѹн 102
 кречета̀л 119
 кречета̀лка 119
 кречета̀ло 119
 кречета̀ 119
 кречита̀л 119
 крушка 121
 кру̀шов 121
 кръст 120
 кръш 121
 кур 125
 кѹряк 125
 кърш 121

 лисичи 134
 локва 136
 лос 130

 маждѣл 142
 ма̀чи 141
 ма̀чок 142
 м̀рамор 156
 мѣждѣл 142, 241
 мѣртвица 157

 о̀рех 163
 отсѣда 165

 пла̀в, пла̀вь 170
 планѝна 171
 плòча 172
 пол̀це 174
 поп 174
 поток 175
 прекòп 177
 прѣслап 178
 прѣслоп 178
 присое, присоен 180
 прѣслоп 178
 пѣрпор 182
 пѣрпор̄я (из-, за-, о-) 182

 равнище 184
 разоха̀т, расо̀ат 187
 растелѝв, растелѝт 188
 реб’ѹт 109
 рудар 192
 рудина 192
 рѹт 191
 рѣтец 192

 свин 198
 свина̀к **198**
 свиня̀ 198
 скрѣба 202
 скрѣбър̄ 202
 стѹбел 211
 стър̀га, стър̀га 101
 стър̀мен 211

 ѹрва 222

 хрел̀е, хрил̀е 225

 чемерика 231

 С л о в а ч к и
 beka 27
 bútl’avý 39
 bútlý 39

 dráha, draha 78

 hniezdo 57
 horica 62
 hrab 65
 hradište 67
 hvozď 53

- chrastie 225
 jelšový 99
 kl'ača 106
 košut 117
 krst 120
 máček 142
 mačí 141
 mramor 156
 planý 171
 pol'ana 173
 potok 175
 pri(e)slop 178
 rast'el' 188
 rázputie 187
 skakavý 201
 strmohlav 211
 šlopec 178
 vše 261
 Ч е ш к и
 bečváň 26
 ber 30
 borek 34
 branič 35
 debř стчеш. 71
 dráha, draha 78
 drvorubec 107
 drvoteň 106
 hlboký 56
 hrab 65
 hradec 67
 hradiště 67
 hřebí 70
 humnišče стчеш. 70
 hvozd 53
 chrastěl 188
 chrastí 225
 chrebtý 109
 chrzeliftie стчеш. 225
 chvost, chvostiště 223
 chvrastí 225
 kostrč 116
 kostřec стчеш. 116
 košut 117
 kouti 127
 krest 120
 kyjevý, kyjový 104
 lipice 132
 litá skála 134
 lokáč 136
 malý 140
 město 144
 mlyniště 148
 mramor 156
 nárt, nártек 192
 ořeší 164
 ořeší стчеш. 164
 planina 171
 planý 171
 plužina 172
 pnoucí 172
 pop 174
 potok 175
 příboj 179
 příkop 177
 přímoří 180
 příslop 178
 rozdol 185
 rozpoutí 187
 řije 193
 říjen 193
 selo мор. 199
 skakavý 201
 slup 209
 ssutý 213
 stbel стчеш. 211
 střemhlav 211
 suinar стчеш. 198
 sutý 213
 třaskavý 216
 úrva 222
 visutý 44
 vše 261

zníti 90	Пољски ¹⁷⁷
žebrati 84	ber 30 biel 28 borek 34
Горњолужички	
dłymoki 56	chroście 225 chrzest 120 czermień 232 czepiec 218
hnězdo 57	
hrab 65	
hrodzišćo 67	
hródź 66	čqđlo словињ. 230
krušvica 121	dąbek 83
kujawa 123	debrz стпољ. 71 drewutnia 106 dupa 83 dziebrz 72
ludźo 205	
morjan 155	žřad каш. 124
płony 171	
pop 174	głucha wies 57, 244 gospodza 63 gozd стпољ. 53 grab 65 grodziec 67 grodziszczce 67 gródź 66
žebrić 84	
Доњолужички	
dłymoki 56	
dubk 83	
gózd 53	klěka словињ. 106 koleba, kolebka 110 kopiec 113 krobia стпољ. 117 kruszka каш. 121 krzeczot 119 kuć 127 kudjâbel каш. 124 kužřad каш. 124 kujawa 105, 123 kyjowy 104
grab 65	
groź 66	
gumnišćo 70	
gusyny 70	
krušej 121	
kšuška 121	
kšušowy 121	
lipica 132	
płony 171	leniwy 125 lita skała 134 l'airáicia пол. 132
pšerovy 177	
sedlišćo 199	
selišćo 199	martwica 157 maćiwoda 158 miasto 144
žebrić 84	

¹⁷⁷ У овај део индекса уврштене су, посебно означене, кашупске, полапске и словињске речи. То је учињено из практичних разлога, без жеље да се за та три идиома прејудицира статус дијалекта или посебног језика.

myszka 148	ГОТСКІН 53
nagórze 159	ГЪТЕ 53
pijaj 170	ДВОРИЦЕ 73
p'ěrpolęc (sa) каш. 182	ЖЕДЕВЕН 70
płonina 171	КАТОУНЪ 102
płonny 171	КОРОВА 117
pnąci 172	КОСТЬРЪ 115
pnącza 173	КРЧЕТЪ 118
polana 173	ЛИСИЧИИ 134
pop 174	ЛОДИННИИ, ЛОДИННИИ 129
potok 175	МОГЫЛА 61
przecinka 178	МОРОМОРЪ 156
przekop 177	МОРАНИНЪ 155
przesłop 178	НЕВЕЧЕРЪНИИ 159
przybój 179	ОЛЬШАНИИ 98
przysłop 178	РАЗДОЛИЕ 185
rędzina, -iny 192	РОЗДОЛЬЕ 185
rozdół 185	СОЛОВИИ 202
ruja 193	СОУМЕЖ(Д)ЪНИКЪ 213
sianożęć дијал. 201	СОУМЕЖИЕ 213
siodło 71	СЪНОЖАТЬ 200
sioło 199	ОУМОВУРЪДНИИ 221, 246
słopiec 178	ЧИГОТЪ 231
studnia 212	Руски
studzienka 212	баня 23
suto 213	батун 35
suty 213	белая вода 28
trzaskawica 216	берег 36
urwa 222	биль 28
winograd 43	бирюк 125
wola 48	борода 189
zawsze 261	борок 34
źrzeb 71	ботун 35
Староруски и рускословенски	брусный 38
вдска цсл. 50	вечерать(ся) 159, 248
вѣчьнѣи 43	вечериться 159
гльбокъ 56	вечерять 159
городецъ 67	виноград 43
городъ 66	возрыкать 220
госпожа 63	

все 261
вы́жег 233

гни́ла 57
го́рица 62
городи́ще 67
госпожа́ 63
граб 65
гробокоп 113
гроборыя 113
гумни́ще 70
гуси́ный 70

де́бри 71, 73
дитя́ 74
дра́ка 220
дра́ча, дра́чка 219
дрово́тня 106
дубо́к 83

ёла́к 96
елёк, елёк 96
елёц 96, 262
ело́х 95

жаворонок 84
жерновой 85

забе́л 86
зава́л 86
засе́л 87
заселиться 87
за́яц 97
звонокрылка 90
звонуха 90, 249

и́рий 93
и́рица 93

калюбака 110
каслаться 103, 248
касло **103**, 248
кату́н 103
кату́нка 103
киёвка 105
кля́ча 106
клячий 106
колюба́ка 110
ко́робья́ 117
котёл, котело́к 116
крест 120

кречет 118
круг 286
ку́дрый 122
кудряш 121
кузьма 126
кулебя́ка, кул(ь)бака 110
кури́ла 124
куря́к 125
куря́н 125
куя́ва 123

ладейный 129
лелёк, лелёк 97

мож(ж)е(в)ель, можжевельник 142
моря́нин 155
моща́ть (за-, на-) 155
мра́мор 156
мышка 148

наго́рки
наго́рье 159
невечерний 159

о́жег 233
оле́х, оле́х 95
ольша́ный 98
орех (греческий) 164
осере́док 165
отсю́да 165

пажо́г 233
палка 105
палочник 105
пережо́г 233
перекати-поле 103
перекóп 177
переседельник 177
переседельный 177
переслёжина 177
перетина́ть 178
печора 168
плав, плавь 170
племя, племяш 121
пожога 124, 233
полиза 173
по́льце, польцо́ 174
поля́на 173
поп 174
пото́к 175
прибо́й 179

- приморье 180
 присебриться 206
 прыщина 181
 пчелиный 252
- распу́тье 187
 растелёк 187
 расте́ль 187, 188
 расте́льник 188
 расте́льница 188
 расту́ло 188
 расту́льник 188
 расту́льница 188
 растить 188
 ростелёк 187
 ро́стель 187
 росте́ть 188
 ростиль 188
 рости́ть 188
 рот 191
 роток 192
- себр 206
 седобород(ый) 189
 сеножа́ть 200
 се́рба́ть, се́рба́ть 206
 слопец 178
 соловей 202
 стена 209
 столпить 209
 стрекава 210
 стрекавый 210
 стрекать 210
 суту́лый 119
 сябр 206
- типец 214
 типчак 214
 тыковный 215, 250
- умовредный 221
 умозрение 221
- хворо́стье 225
 хвост 223
 хоте́ть 226
 хребёт 109
 худак 227, 248
- церк(о)вище 229
- чемер, чемерица 231
 черемной 232
 чистое поле 29
 чурило 124
- шабер 206
- У к р а ј и н с к и
- бор 30
 бутлявий 39
- вильша́ний 98
 все 261
- гомілка 60
 городище 67
 госпожа́ 63
 граб 65
 грех'ит 69
 гумнище 70
- дебрь 71
 дрові́тня 106
- же́реб 70
- іриця **93**, 258
- котёл 116
 кречет 118
- лисичии стукр. 134
- малий 124
 мертвіця
 млінище 148
 млынище стукр. 148
- нагіря 159
- па́серб **206**
 перепрання 177
 пересліп 178
 піп 174
 полоніна 171
 потік 175
 присе́рбити ся **206**
- распуття 187
 рудя 193
- се́рба́ти 206

сіножать 200	*(s)ten- 107
стрімголів 211	
сўто 213	*tarH- 169
хребёт 109	*ϣlk ^h os 125
черногловіи 234	*ϣ(o)ik- 40
Белоруски	Балтски језици (литавски неозначен)
бор 30	àizgalda, -galds лет. 195
гарадзішча 67	аре стпрус. 162
глухая веска 57	(ap-)tenėti 107
граб 65	dābras, dēbras 73
гумнішча 70	dievāitis 11
гусіны 70	dubra лет. 73
коцёл 116	dubr̃ys 73
крэчат 118	egle 142
млынішце 148	-galda 195
нагор'е 159	-galda, -galds лет. 195
поп 174	garian стпрус. 61
пруд 183	girià 61, 240
роспўцье 187	-išk(i)ai 262
сенажаць 200	kāpas 113
сербáць 206	kaps лет. 113
сўто 213	kauk̃ys 127
тул, тулом 119	kaũkti 127
	kāuti 127
	kūjagālvīs 104
	kūjis 105
Праиндоевропски	liēžti 173
*apa 162	mēdis 142
*ǵheu(d)- 88	mēdžias 142, 144
*ibhró- 91	mežeglīte 142
*ǵebh- 91	mežs 142
*ǵebhros 91	núogalda 195
*k̃alt- 203	paližōkas 173
*k̃mbhro- 206–207	plākē 172
*medh̃ios 143	salà 199
*riHϣ- 170	sala лет. 199
	sola лет. 199
*sal-, *salt- 203	šalnà 203

šaltēnis, šaltinis 203	ἔβρος 91
tenē 107	εἴβω 91
ùžgalda 195	ἐπίτροπος 281
vainikas 42	εὐρύς 91
Староиндијски	καλόγερος 100
bhaktá- 35	κάστρον 115
giri- 61	κουτάλιν сргр. 126
rívan- 170	κυρι(α)κή (στόα) 228
rívas- 170	λάκκος 136
Ирански језици ¹⁷⁸	μάγκυψ сргр. 286
ærvadæ осет. дигор. 207	μάρμαρος 156
bahta- авест. 35	μετέχειν 144
beræg, biræg осет. 125	μετόχιον 144
*brātā 207	μοναστήριον 151
gairi- авест. 61	μουζάκια 157
gurg пехл., нперс. 125	ōρος 62
*hu-brāθr(a)- 207	παλάτα сргр. 118
ærvad осет. ирон. 207	παλάτιον сргр. 118
*sabra- 206	παππás 174
saw осет. 194, 264	πίων 170
særvæt осет. 206, 207	σπαθάριος 231, 285
*syāva- 194	τόρος 169
*vřka- 125	ὕβρις 90
Грчки	φρενοβλαβής, φρενόβλαβος 221
ἀμβολή 22	χέω 88
ἀναβολή 22	ψαλτήριον 151
ἀναχωρητής 158	Латински
ἀνέσπερος 159	ardere, arsus 186, 264
βασιλική (στόα) 228	-ārius 236
γέρανος 150	balineum, pl. bal(i)nea 23, 24, 215, 274, 299
δίстраτον сргр. 187	basilica 228
δρυμών 82	buttja 141
	callis 100
	candidus 124
	casale срлат. 104
	castellum 104

¹⁷⁸ Староиранске реконструкције означене су звездом.

- castrum 115, 242
 cerrus 227
 cocceus 127
 cotylus 126
 custodia 286
- formosus 51, 265
 fundo 88
- hortus 52
- ira 93
- lacus 136
- marmor 156
 matteuca 142
 medius 143
 *monisterium влат. 151
- palatium срлат. 118
 panna влат. 228
- rana 84
 ranunculus 84
- secularis 235, 258
 sella 199
 solum 199
 sors 71
- Романски језици
- baril млет. 25
 barile ит. 25
 bottone ит. 35
- calle млет. 100
 cantone ит. 103
 călator рум. 286
 claic фр. 195
 conciu рум. 112
 cotogna ит. 103
 cuci pl. рум. 127
- deal рум. 74
 durmi рум. 44
- frumos рум. 51, 265
- loutrier фр. 291
- madras(o) млет. 149
- măciucă рум. 142
 măgură рум. 60
- noce ит. 75
- preslóp, prislóp рум. 178
- rast(r)ello ит. 188
 rosteiu рум. 188
- salcie рум. 195
 strungă рум. 101
 știubéiu рум. 211
- ul рум. 145
- val ит. 75
 vergine ит. 51
 verxine млет. 51, 252
 visa рум. 44, 265
- Келтски језици
- clēta гал. 195
- loch ир. 136
- Германски језици
- albe срвнем. 171
 Alpe нвнем. 62, 171
 älv швед. 128
- church енгл. 228
 cir(i)se стенгл. 228
- elfur исл. 128
 elv норв. 128
- Kachel нвнем. 104
 Kiesgrube нвнем. 84
 Kirche нвнем. 228
 kirihha ствнем. 228
 kirika срднем. 228
- lagu стенгл. 136
 loqr стисл. 136
- Pfanne нвнем. 228
 pûse срвнем. 84
- Röster нвнем. 188
- sac срвнем. 84

sal ствнем. 199	rjell 193
sala лангоб. 199	shekullar 235 , 258
samkost ствнем. 84	shtrungë 101
sitls гот. 199	tund 103
*staina- прагерм. 209	uji 193
Stein нвнем. 209	vneshta 131
thaurus гот. 218, 250	Остали језици
Wald нвнем. 62	bön тур. 27
wagon ствнем. 63	böri тур. 125
weinagards гот. 43	derman тур. 80
Албански	ibar баск. 92
dhjak 124	jigit сттур. 231
gamúlë 60	kereczet мађ. 119
katund 103	kürk тур. 125
kokëbardhë 29	ó мађ. 152
kuç 127	öölakko фин. 96
kuq 127	rostely мађ. 188
mágulë 60	zígit тат. 231
mëzák 157	
mret 178	
ndej 103	

The toponymy of the Banjska monastery's foundation charter

A step towards compiling a dictionary of Old Serbian place names
A contribution to a better knowledge of Common Slavic onomastic patterns

Summary

I

INTRODUCTION

The onomastic patterns of Common Slavic, just as the proto-language itself, lay beyond the historical evidence and are accessible only through the comparative reconstruction proceeding from the onomastic systems of its daughter languages. In order to distinguish between conservative and innovative traits in each system, the comparison must focus on the early sources written in Slavic, for only they convey the necessary phonetic and morphological distinctions. Among those sources, Old Serbian records of both proper and place names stand out due to their quantity and reliability and would play a prominent role in the reconstruction once they are collected and adequately presented, which, however, remains so far a desideratum. The present book is aimed at developing on the basis of a single source a preliminary framework for presentation and interpretation of data within a dictionary (or/and electronic database) of Old Serbian place names. As a highly representative sample the Banjska chrysobull is chosen (BCh), issued 1316 by the king Stefan Uroš Milutin to St Stephen's monastery in Banjska, that he built as his burial place and granted it a large estate, consisting of more than 80 villages concentrated in various areas of the medieval Serbia. These fiefs are listed in the charter, many of them with their boundaries, which amounts to the sum of more than 650 toponyms (in the broadest sense, including hydronyms, choronyms, oronyms, microtoponyms, etc.) and topographic terms. The value of the evidence provided by BCh consists not only in its abundance, but also in its language, largely preserving phonological and morphological features still present in Old Serbian (or at least in a part of it) at the beginning of 14th century and subsequently lost (phonemes *r'*, *y*, *b*, *ě*; athematic declension, etc.).

II

DICTIONARY

The largest section of this monograph is a dictionary comprising 651 items, toponyms in the broadest sense (including hydronyms, choronyms, oronyms, microtoponyms, etc.) and topographic terms. An entry consists of:

- Headword, given in a modern Cyrillic transcription rendering what would have been its actual pronunciation;
- Definition of gender and number;
- Attestation(s) in BCh, in the original spelling and with its/their closest context, each with a definition of case;
- When necessary, comments on orthographic and/or morphologic peculiarities of the record;
- Occurrence of the name in other sources, its location and modern form (if known);
- The etymology of the name, resulting from its structural analysis on Common Slavic or Old Serbian level and followed by a reference to the relevant subsection in the chapter III where types of place name formation are dealt with;
- Parallels, additional comments, alternative interpretations.

III PLACE NAME FORMATION

As belonging to the noun formation, geographical terms are treated separately in the subsection 1. Regardless of possible cases of the zero derivation, i.e. conversion of a term into a place name, they are classified here according to their semantics, starting from the dichotomy between the physiogonic and anthropogonic objects. The difficulty of distinguishing between terms and metaphors is also discussed, e.g. *glava* ‘peak’ in *Brězova glava* (*brěza* ‘birch’), *Vlkojeva glava* (*Vlkoje* PN), but *Medvěda glava* as compared to Russ. *Medvež’ja Golova* to be taken metaphorically: ‘Bear head’, the orographic use of *golva being unknown outside of South Slavic area.

A systematic description of the place name types represented in BCh is given in the subsections 2–6. As for the primary topographic denominations, it is generally assumed that most of them go back to an attributive syntagma (AS), mainly of the adjective + noun type. This original AS may be preserved (*Pьstra bukva*, *Bratorad laz*, *Hvalča glava*, *Vlčja poljana*, *Jasikovy rt*, *Trnovy dol*, *Sěnný potok*, etc.), or changed by the way of the so called univerbation, either simple, i.e. assuffixal (AU), where the appellative constituent is eliminated with the only trace left in the gender of the attributive one (*Lyso*, *Seběmilje*, *Budimlja*, *Valbč*, *Trěbča*, *Galič*, *Vlčja*, *Rogozno*, *Trnovo*, *Gusino*, *Orahovo*, etc.), or derivational, which proceeds usually by suffixation (SU), the noun being replaced by a suffix added to the adjective (*Pьstr-ьс*, *Lys-ьс*, *Dobrunj-ica*, *Jasikov-ica*, *Vojtěš-ina*, *Sěn-ice*, etc.).

The typology presented here is primarily based on suffixes of adjective derivation and univerbation. Within several classes of adjectives finer distinctions are made focusing on both the derivation and the semantics, e.g. between the possessive and the descriptive *-овъ* with archaic instances of the latter derived from *ŭ*-stems (*trnov-*, *krušev-*, *běkov-*, *tykov-*, *děžev-*, *byrov-*), or between two genetically different *-инъ*, one building possessives from anthroponymical *a*-stems

and the other descriptive names from zoonyms of all derivational types, e.g. *Gusino (jezero)* from the *i*-stem *gось 'goose' is interpreted as 'a lake (seasonally) inhabited by geese' and not as 'Goose's lake'.

As a rule, the instances of the AU represent an older layer than those of the SU and the AS. The existence of corresponding forms in the other parts of the Slavic world, which is regularly noticed, or their absence, may also serve as a criterion for a chronological stratification. A special attention is paid to the syntagmas with gen. pl. instead of an adjective in *-ski* (*Golubović potok, katun Smudirog*), that has remained productive until today (Modern Serbian *Golubovića brdo*). It seems to have played a role in the process of singularisation, documented already in BCh by *Domanězi* m. pl. → *(*selo*) *Domaněg* gen. pl. → *Domaněg* m. sg., *Strělci → *selo Strělъc → *Strělъc*. The (mainly) South Slavic type in *-ci*, usually explained by the suffix **-ьць*, pl. **-ьци*, is traced back to the plural of the adjectives in *-ьскъ*: **Poljansci (ljudje)* 'inhabitants of *poljana* (meadow)' > *Poljanci*. A direct derivation with *-(s)ci* from a proper name can be ruled out; the ortographically ambiguous **ВОСИЛЬЦИ, ЗОРАНЦИ** are interpreted as *Vojsiljci, Zoranjci*, i.e. as derived from possessive adjectives in *-jъ* *Vojsilj, Zoranj*, just as *Šalin-ov-ci, Ursul-ov-ci, Boboj-ev-ci* from those in *-ovъ*, and not immediately from the PN *Vojsil, Zoran*.

The names that do not belong to Slavic place name formation, either of foreign (substrate, adstrate) origin or simply unanalysable, are assigned to the last subsection (7); on them, see more below (VI).

IV

LATER DEVELOPMENTS AND CHANGES

Aside from geographical terms and ephemeral microtoponyms, among the real place (river, etc.) names recorded in BCh the preservation amount is very high (round 300 of them surviving today), which provides a good sample for tracking processes and trends in Serbian toponymy during the last seven centuries. The relatively long history of those names with all the vicissitudes of their fate may be instructive for the study of place names with no historical records and generally give some guidelines to further research of Serbian toponymy. Some of these vicissitudes were conditioned by the systematic changes in language, while others reflect occasional developments affecting the phonetic shape and/or the morphological structure of a place name. Cf., for the former, *Lysъc* > *Lisac*, *Běloglavъc* > *Beloglavac*, *Vlčjā* > *Vuča*, *Jelšanica* > *Jošanica*, *Hrastnik* > *Rasnik* and for the latter dissimilations in *Knina* > *Klina*, *Črčinov potok* > *Crnilovac* (SU). Apart from the common changes of gender and number in the toponymy (e.g. *Rogozno* n., originally *jezero* 'lake' > *Rogozna* f., sc. *gora* 'mount' or *planina* 'alp', *Vidomirići, Poljanci* m. pl. > *Vidomiriće, Poljance* n. sg.), there are instances of the structural reanalysis, through the suffix replacement, e.g. *Požezena grad* 'burned stable' > *Požezina* (AU), or through reshaping a part of a compound or an element of an AS into a pseudosuffix, e.g. *Prěslop* > *Prijeslov, Gluha vъs* > *Gluhavica*, or into another lexem, e.g. *Modri měl*

'blue sand' > *Modrimir*, *Řdobradi* 'sparse bearded ones' > *Radobrade* (imitating the PN with *-mir* resp. with *Rado-*). Further instances of paronymology are *Uljari* 'beekeepers' > *Ugljari* 'colliers, charcoal burners', *Дьбѣнава* (probably from **дьбрь* 'narrow valley' > *Dobrava* (*dobar*, *-bra* 'good'), etc. A case of decomposition is *Zrički potok* < *Uzriča*, which in the loc. *Uzriči* and acc. *Uzriču* was reanalysed as a prepositional syntagm with *u* 'in': **u Zriči, u Zriču*.

V

THE EXTRA-TOPONOMASTIC HARVEST

BCh is a rich source not only of toponymic but also of anthroponymical data as well as of Old Serbian lexicon in general. However, neither common words other than geographical terms nor proper names directly attested in it were subject of the present study. In this chapter the collateral benefits to the historical lexicography and anthroponomastics that arose from the interpretation of its toponomastic evidence are assembled. They are numerous and may contribute to a better knowledge of Common Slavic lexicon and onomasticon. Many new reconstructions are proposed —with more or less certainty— and some of already existing ones are corroborated. They belong to various semantic fields, such as geography: **perslopъ* 'mountain pass', **orzdolbje* '(narrow) valley', **grol'a* 'stone heap', **litъ* 'flat (of rock)', **sъsu(p)tb* 'rock creep'; hydrography: **рѣнотъ(ь)* 'rising (of river)', vegetation: **běky*, *-ъve* 'osier, a kind of willow', **мьd'elъ* 'a kind of oak', **orstělb* 'sprout'; animal world: **klęka* 'hack, nag', **krečetъ* 'cricket; a kind of falcon', **възрыкъ* 'cricket', **jelekъ* 'bat, nightjar', **kučъ* 'bittern', **jъrica* 'migratory bird'; agriculture: **byrъ* 'foxtail millet', **sъtblpъ* 'complex of arable fields'; forestry: **lupežъ* 'tree barking', **terbъcb* 'grubber', **kyjerězъ* 'stick-cutter', **tъnb* 'woodcutter' (or 'clearing?'), **žegъ* 'slash-and-burn clearing'; gastronomy: **pъrporъ* 'cook', **polъzъ* 'gourmet', **pijajъ* 'drunkard'; social life in general: **tučepъ* 'a native' (litt. 'squatter'), **koporyja* 'grave robber', **čigotъ* a court title (probably an early loanword); material culture: **děži*, *-ъve* 'dough tray, milk pail', **golda* 'cabin', **katunъ* 'transportable household', **ka(t)slo* 'ball', **krabъji* 'basket'; physical appearance: **kōdrъjъ* 'curly', **pъstrъ* 'variegated', **rědo-bordъ* 'thin bearded', **krivotulъ* 'hunchbacked', **nevečerъnb* 'not darkening'; psychic condition: **umo-vrěd-ъnb* 'insane', and even to the basic lexicon: **čędlo* 'beginning', **pridavъkъ* 'addition', **strěkati* 'to prick, sting', **xropati* 'to wheeze', **žъbrati* 'to wish', **perporti* 'to unstitch'. Especially intriguing are some possible isoglosses between South Slavic and Baltic (**kučъ* : Lith *kaukys*, **polъzъ* : Lith *paliž-ōkas*, **golda* : Lith (*nūo-, ūž-*) *galda*, Latv. *āiz-galda*, **мьd'elъ* : Lith *mežęglite*). The oldest anthroponymical layer is represented by the personal names otherwise unknown among the medieval Serbs (**Dorgočajъ*, **Domaněgъ*, **Dal'ęta*, **Plemęta*, etc.), some of them unattested elsewhere (**Radovidъ*, **Vojemyslъ*, **L'ubižiznъ*, **Seběmilъ*, **Kridlogostъ*, **Obsvętъ*). In the matter of the historical phonology, the toponomastic analysis carried out in the present book

confirms Pavle Ivić's observation that in BCh the distinction between Common Slavic *y and *i (except in a post-velar position) as well as between Common Slavic *r' and *r are largely preserved, which challenges the commonly accepted view that in Old Serbian those phonemes merged much earlier into *i* and *r* respectively.

VI

INSIGHTS INTO THE CULTURAL AND ETHNIC HISTORY

In the place names of BCh the Slavic element proves to be predominant. Deeply stratified, it bears witness to a long lasting presence of the Slavs on the Old Serbian soil and allows no traces of an intensive assimilation of its former inhabitants to be recognised. The substrate is limited to the names of few big rivers, districts and towns, the adstrates scantily represented in the border areas (e.g. in Zeta *Dinoše*, supposedly from Romance *(*Val*) di Noce; in the upper Lim valley *Visitor* from Rumanian, *Šekulari* via Albanian from Medieval Latin *seculares*). Of the Pre-Slavic hydronyms, only *Drim* and possibly *Zeta* have been borrowed by the Serbs on the Balkans. With *Sava* they probably became acquainted before crossing Danube through mediation of the Sarmatians; *Morava* and *Lab*, as well as the place name *Opava*, apparently got transplanted from the Northwest, where they go back to Celtic and Germanic prototypes, cf. Czech *Labe*, OSorb *Łobjo* < *Albis*, Czech *Morava* < *Marahva*, Czech river name *Opava*. In the case of *Ib(a)r*, the Slavicisation of a Pre-Slavic hydronym (indirectly attested in the tribe name *Hybriânes*) seems to have been suited to an inherited word as reflected in Ukr. river name *Ibr* and elsewhere. The borrowing of place names *L(i)pljanj* < *Ulpiana* and *Ras(a)* < *Arsa* certainly had to do with their status of diocesan seats.

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

811.163.41'373.21
811.163.1'373
091=163.41"13"

ЛОМА, Александар

Топонимија Бањске хрисовуље : ка осмишљењу старосрпског топономастичког речника и бољем познавању општесловенских именовних образаца / Александар Лома. — Београд : САНУ, 2013 (Београд : Службени гласник). — 386 стр. ; 24 cm. — (#Библиотека #Ономатолошких прилога / Српска академија наука и уметности, Одељење језика и књижевности, Одбор за ономастику ; #књ. #2, ISSN 0351-9171)

На спор. насл. стр.: La toponymie de la charte de fondation de Banjska. — Тираж 400. — Напомене и библиографске референце уз текст. — Библиографија: стр. 302-310. — Регистар. — Summary: The Toponymy of the Banjska Monastery's Foundation Charter.

ISBN 978-86-7025-621-7

1. Ств. насл. на упор. насл. стр.

- а) Милутин, српски краљ (1282-1321) — Повеља цркви Св. Стефана (Бањска) — 14в
- б) Топоними — Србија — средњи век
- с) Словенски језици — Лексика

COBISS.SR-ID 204291084

